₪10
ניתן לשלם בצ'קים פלוס
תמחר השם 'אוסף גליונות'
אין לקחת בהקפה בש"א

הוצאה לאור צוף
נתן פלדמן

אוסף גליונות מבית צוף הוצאה לאור

אוסף

ירח האיתנים
עיר תהימה סובה

גיליון מורחב ליום הכיפורים וחג הסוכות תשפ"ז • גליון 394

יום כיפור

בקהילות ישראל בתמונות מן העבר

סֻכַּת אֲלִיהוּ

ביומא דחילולא של רבנו הגר"א מווילנא בחג הסוכות,
צלילה אל צפונות תורתו בעניני החג ואל אוצרות משנתו בנגלה
ובנסתר, מפשטי המקראות וסוגיות הש"ס ועד רזי הקבלה,
ומתוכם אל שיעור קומתו של
ענק התורה, טלאך ברכות אדם,
אשר הקיף עולמות שלמים
בתורה ולא הניח מקצוע שלא
הטביע בו את חותמו

ושמחתם לפני ה' אלוקיכם
שיחת חג עם מרן הגר"ד כהן על מהותה וענינה של עבודת השמחה
משולב בזכרונות הוד קדומים מימי עלומיו - מראה כהן

כח הנדבה שבתשובה נחשב כשוחד אצל השי"ת
וכזה מתבטל הדין
הגאון הגדול רבי משה שפירא - חשבתי דרכי

הדרך הישרה לשימור המועלות והקבלות של הימים הנוראים
הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין - עומק דעת

שיעורו האחרון של הגאון הגדול רבי משה שפירא
הושענא רבא תשע"ז
מענה יחזקאל

נידונים במצוות התלויות בארץ
הנוהגים לארבעת המינים
תלויות בארץ

עבודת יום הכיפורים
הגאון רבי אליהו דיסקין - נחל אליהו

בידור ביסוד המפורסם דהגר"ח
דאין לקיים ההידור לאחר שכבר יצא
הגאון רבי עקיבא מדלוב - עטרת המועדים

לקהל לקוחותינו! גמר חתימה טובה וחג שמח!

רוצה להוציא ספר לאור? ספר יוצא לאור בצוף!

צוף הוצאה לאור - נתן פלדמן

www.tzufbooks.com | zuf@zuf.co.il | 02-6504055 | 054-8401840

הקלדה עריכה הגהה עימוד גרפיקה הדפסה הפצה פרסום יח"צ

בס"ד

שלא תהא תורה מונחת בקרן זווית

פלטפורמת הספר התורני מעניקה לספר שלך במה

לחבר

מעכשיו יש לך חשיפה משלך, ניתן לקבל מידע ולעיין בספר שלך

להפיץ

מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר עם אפשרות **לרכישה מיידית** ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

ללמוד

הספר שלך יוצג עם כל הספרים המובחרים מול מאגר לומדים

הספר התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד
מבית צוף הוצאה לאור

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

02-5090089
הבית של מחברי הספרים

תוכן העניינים

אוסף הדעת

3 **משנת רמ"ה**
רבינו מרן ראש הישיבה רבי **משה הלל הירש** שליט"א

7 **מראה כהן**
מרן הגאון הגדול רבי **דוד כהן** שליט"א

13 **עומק דעת**
מאת הגאון הגדול רבי **יהושע אייכנשטיין** שליט"א

17 **חשבתי דרכי**
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

20 **מאמרי חסד לאברהם**
הגאון רבי **אורי יצחקי** שליט"א

21 **שפתי ישנים**
גנזות וכת"י
מחידושי תורתם של גדולי הדורות זיע"א

25 **סדר עבודת הכה"ג ביום הכיפורים**
על פי שיטת הרמב"ם

27 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

29 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה

33 **חנוך לנער**
הרה"ג **חנוך דרורי** שליט"א

35 **מחשבות טובות**
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

37 **אז נדברו**
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

43 **שיעודי בינה**
הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

45 **עטרת המועדים**
שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

47 **שיעודי ליל שבת**
הגאון רבי **מרדכי בונם זילברברג** שליט"א

49 **עומק הפשט**
דיוני הלכה אקטואליים

55 **משא ומתן**
הגאון רבי חיים קאהן
בית הוראה עץ חיים מכון לחושן משפט

59 **תלויות בארץ**
מבית ההוראה אמונת אי"ש
בראשות **הגר"י אפרתי** שליט"א

61 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

71 **אוצר ביכורי הלכה**
הגאון רבי **אברהם טומבק** שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים

77 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה

81 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי

89 **מסביב לשולחן**
שאלות ותשובות
בנושאים הלכתיים אקטואליים

91 **בירור הלכה**
בירורי הלכה אקטואליים

95 **מבחני לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

102 **מאחורי הקלעים**
סיכומי תמצית ומבחני לדעת

אוסף הפרשה

105 **שיעור חומש**
מאת מרן הגאון הגדול
רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

107 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

109 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג **אשר קובלסקי** שליט"א

113 **יעלת חן**
הגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א

115 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' **יחזקאל הרטמן** שליט"א

117 **דעת חכמה**
מאוצרו הנפלא של
הגאון ר' **יוסף חיים אלבוים** שליט"א

119 **בנתיבות העיון**
מהרה"ג ר' **אהרון שורצר** שליט"א

121 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' **ראובן מלך שווארץ** שליט"א

133 **שירת המועדים**
עלון חדש מבית שירת המועדים
הרה"ג ר' **משה פישל קרויזר** שליט"א

135 **יום כיפור**
בקהילות ישראל
בתמונות מן העבר

139 **סוכת אליהו**
ענק התורה שחי בעולם אחר
בשערי עולמו האין סופי של הגר"א

145 **החדשים מבית**
צוף הוציאה לאור

מערכת 'אוסף גיליונות'
a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:
הרב **נתן פלדמן** שליט"א

חברי המערכת:
הרב **צבי קנול** שליט"א
הרב **חיים וכסלר** שליט"א
הרב **משה הכהן** שליט"א
הרב **עקיבא יוסף לוי** שליט"א
הרב **יוסף שלמה בייפוס** שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון
0554006628

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

חג הסוכות תשפ"ו

מצוות לולב מחזקת את הקשר של עם ישראל עם הקב"ה

כתוב במדרש (ויק"ר אמור ל טז): **ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, בזכות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' הרי אני נגלה לכם ראשון**, ופורע לכם מן הראשון, זה עשו הרשע דכתיב ביה 'ויצא הראשון', ובונה לכם ראשון, זה בית המקדש, דכתיב ביה 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו', ומביא לכם ראשון, זה מלך המשיח, דכתיב ביה 'ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן', ע"כ. **מבואר שבזכות מצות נטילת לולב יזכו כלל ישראל לבנין בית המקדש, וכן להיפרע מבני עשו, דהיינו מחיית עמלק, ולגאולה השלימה. ויש לבאר את הקשר והשייכות שיש בין מצות נטילת לולב לדברים אלו.**

עוד כתוב במדרש (שם ל ב), על הפסוק 'תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח', וזה לשונו: 'שובע שמחות' אל תהי קורא כן, אלא 'שבע שמחות', אלו שבע מצות שבחג. ואלו הן, ד' מינין שבלולב, וסוכה חגיגה ושמחה וכו'. א"ר אבין, משל לשנים שנכנסו אצל הדיין, ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין בידיה אנן ידעין דהוא נצוחייא. כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקדוש ברוך הוא בראש השנה, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישראל אינון נצוחייא. לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם 'ולקחתם לכם ביום הראשון', עכ"ל. ולכאורה צריך ביאור, וכי כל מי שנוטל לולב ואתרוג זה סימן שהוא זכה בדין, הרי כל עם ישראל נוטלים לולב, ויש מהם שאינם צדיקים, וכי גם הם זכו בדין?

והנה כתוב בפרשת אמור (ויקרא כג מ), **'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, כפות תמרים, וענף עץ עבות וערבי נחל, ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'. ושנינו במסכת סוכה** (מא.), **'בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד'. דהיינו שמצוות לולב נוהגת בגבולין מן התורה רק ביום הראשון**, ומה שכתוב 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים' היינו בבית המקדש דוקא, וכמו שכתב הרמב"ם (לולב פ"ז ה"ז), 'מצות לולב להינטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'. **ויש לחקור בדין נטילת לולב בגבולין, האם זו מצוה נפרדת ממצות נטילת לולב במקדש, או שהיא מאותו ענין**, אלא שבמקדש מצוה זו נוהגת שבעה ימים, ואילו בגבולין אינה נוהגת אלא ביום הראשון. **ובפשוטו היה נראה, שבגבולין היא מצוה בפני עצמה של 'ולקחתם לכם ביום הראשון'**, ואילו המצוה של 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' לא נאמרה אלא במקדש.

אמנם מדברי הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע קס"ט) **מתבאר שהכל מצוה אחת**, שכן כתב 'שצונו ליטול לולב ולשמוח בו לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו יתברך ולקחתם לכם ביום הראשון וכו'. שאין חובת מצוה זו שבעת ימים אלא במקדש, אולם בשאר הארצות יום ראשון לבד הוא שחייבין בה מן התורה'. ומשמע מדבריו שאותה מצוה של שמחה בלולב שיש במקדש במשך שבעה ימים קיימת גם בגבולין ביום הראשון. וכן משמע מדבריו שם בשרשים (שורש י"א) שכתב, 'כמו מה שצונו שנשמח לפני ה' היום הראשון מסוכות, ומבואר שהשמחה ההיא תהיה בלקיחת כך וכך'. הרי שגם מצות 'ולקחתם לכם' בגבולין עניינה לשמוח לפני ה'.

אלא שצריך ביאור, מה השייכות בין מצוות נטילת לולב למצוות השמחה לפני ה', ובשלמא במקדש יש לומר שזוהי שמחה 'לפני ה'' מפני שנמצאים במקדש, אבל מה שייך לומר בגבולין ששמחים לפני ה' בקיום מצות לולב.

והנה כתוב במדרש (שם ל ט), **'פרי עץ הדר זה הקב"ה**, שכתוב בו הוד והדר לבשת. כפות תמרים זה הקב"ה, שכתוב בו צדיק כתמר יפרח. וענף עץ עבות זה הקב"ה, דכתיב והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל זה הקב"ה, דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות ביה שמו'. **והביאור בזה, כמו שכתב הרמח"ל בדרך ה'** (ח"ד פ"ח ב), **זה לשונו: ואור השם ברוך הוא מאיר על ראשם של ישראל ומעטירם, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם, על ידי נטילת הלולב ומיניו וכו', ועל ידי פרטיות מצות הלולב בנענועיו והקפותיו משתלם ענין זה, להתחזק שליטת השם ברוך הוא על ראשם של ישראל, ולהפיל אויביהם לפניהם** ולהכניעם תחתם, עד שהם בעצמם יבחרו להיות להם לעבדים וכו'. כי כולם ישתעבדו להם וישתחוו להם, לקבל על ידם אור מאור השם ברוך הוא השורה עליהם, והנה תשפל כל גאותם וייכנעו תחת ישראל, וישובו על ידם אל עבודתו יתברך שמו, ולזה הולך כל ענין הלולב בפרטיו, וכמו שזכרנו'. וכ"כ בזוהר הנגלה (דע"א מהימנא סוף אמור) **בביאור** מצות לולב, שכשם שבימים אלו הקב"ה שמח בעם ישראל, כך עם ישראל לוקחים את הקב"ה שהוא חלקם ושמחים בו, ע"ש. ונמצא שכשעם ישראל נוטלים את הלולב הרי הם מחזקים את הקשר עם הקב"ה, וכביכול שמחים עם הקב"ה ביחד, וזו כוונת הכתוב 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם', ולכן סבר הרמב"ם שגם בגבולין מתקיים הפסוק 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם', כיון שזהו ענין נטילת לולב.

ומעתה יש לבאר את דברי המדרש שמי שנוטל לולב ואתרוג הרי זה סימן שהוא זוכה בדין, כיון שמי שנוטל את הלולב כראוי ושמח עם הקב"ה, הרי ודאי שהוא קשור עמו ודבוק במצוותיו, ונטילת לולב כזו היא אכן סימן שזכו בדין.

והנה נתבאר כמה פעמים ששורש חורבן ביהמ"ק היה טמון בחטא 'ויסעו מהר ה'', שמיהרו לילך 'כתינוק הבורח מביית הספר', וכן שורש חטא המרגלים היה בכך שלא רצו לקבל על עצמם את עול המצוות התלויות בארץ, וכן שנאת חינם יסודה במה שהאדם חסר סיפוק מהתורה והמצוות. **ומעתה יש לבאר, שמאחר ועל ידי נטילת לולב אנו מחזקים את הקשר עם הקב"ה ושמחים בו ובמצוותיו, ממילא זה מתקן את חטא החורבן**, וזו כוונת המדרש שהבאנו לעיל, שע"י מצות נטילת לולב נזכה לבנין ביהמ"ק, ולביטול בני עשיו, ולגאולה השלימה. ויהי רצון ששנה זו תהיה שנה של קשר עם הקב"ה, ובכך נזכה לגאולה שלימה, במהרה בימינו אמן.

הוראת שעה

'כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכֹּה'

דרכי החינוך והשמירה על הבית במצבים מאתגרים

[מתוך שו"ת ל'מרכז האזינו']

שואל: אנו זוכים, ברוך השם, זו השנה השישית, לעשות כינוס להורים, בשנה שעברה היו כאלף הורים. השנה אנחנו מתמקדים על הנושא של תקשורת נכונה ובריאה בין הורים לילדים. רצינו לבקש שהראש ישיבה יגיד כמה כללים חשובים בזה, וכן יענה לנו על כמה שאלות.

רבינו שליט"א: באופן כללי, כשמדברים על יחסים בין אב לבן, איך לדבר עמו וכו', צריך שעור לפני כן יהיה ביניהם יחס כללי טוב. יש הבדל גדול לענין זה בין אב ובן שמתווכחים כל הזמן, לבין אב ובן שיש ביניהם יחסים תקינים. לפני הכל הבן צריך לדעת שהאבא אוהב אותו ו'אוחז ממנו', זה דבר שחשוב לבן מאוד, לדעת שאביו אוהב אותו ומעריך אותו, אף על פי שיש לו חסרונות פה ושם, והוא מוכן לעשות בשבילו כל מה שהוא צריך. ומאידך, צריך שיהיה לבן דרך ארץ כלפי האב, ושיסתכל עליו שהוא אדם ישר וטוב. כאשר זה המבט שלהם זה על זה ממילא הרבה שאלות יורדות. זה הקדמה לכל הדברים.

שואל: מה לעשות באופן שהבן משתף את האבא בנושא אישי, ומבקש ממנו במפורש שלא לספר לאף אחד, גם לא לאמא, והאב מבטיח לו לשמור את הסוד, אבל לאחר מכן הוא מתלבט מה לעשות, שכן מצד אחד אינו רוצה לפגוע באמון שלו מול הבן, ומצד שני הוא חושב שאולי כדאי לשתף את האם, מאחר והיא תוכל לעזור בענין, וכן כדי שלא יהיו סודות בין בני הזוג. וכן להיפך, אם הבן משתף את האם, ומבקש שלא תספר לאב.

רבינו שליט"א: לעניות דעתי אין כאן שום שאלה, לא לספר! אין שום תועלת בזה, הילד יידע על כך ויאבד את האמון שיש לו בהורה, ואז מפסידים את הכל.

שואל: ואם בן הזוג השני יבוא אח"כ בטענות על כך שלא סיפרו לו?

רבינו שליט"א: צריך להסביר שלא היה אפשר לספר, כדי שלא לאבד חלילה את הבן.

שואל: מה עושים כשילד מתלונן להורה אחד על ההורה השני, לדוגמא, כשיש מצב של מתח בין האם לבת, והבת באה ומתלוננת לאביה 'אמא אמרה לי כך וכך', מה יעשה האב, מצד אחד הוא צריך לשמור על אהבה ואמון בינו לבין בתו, ומצד שני הוא צריך לתת את הכבוד והסמכות לאם.

רבינו שליט"א: צריך במידת האפשר שהאב ידון את האם בפני הבת לכף זכות, ולומר לה שהיא לא התכוונה לכך, אלא שעתה עוברת עליה תקופה קשה ומצבים שונים, וכיוצא בזה, ובעיקר צריך להדגיש שהאמא אוהבת אותה מאוד, ומתכוונת רק לשלומה וטובתה, ולא נגדה חלילה.

עיונים בחג

ביאור מהות הדין "תעשה ולא מן העשוי"

מהו החיסרון ב"תעשה ולא מן העשוי"

ידוע הכלל בהלכות סוכה שעשיית הסכך תהיה על ידי 'מעשה' ולא 'ממילא', ואם הסכך נעשה מאליו הרי זה סוכה פסולה מדין "תעשה ולא מן העשוי" (סוכה יא, א. ובעוד כ"מ).

והנה בעיקר דין 'תעשה ולא מן העשוי' יש לחקור האם בא לחייב שיהיה 'מעשה בידיים', והיינו שכאן התחדש שלא די שעל ידי פעולתו נעשית הסוכה אלא צריך שיהיה על ידי מעשה בידיים [וכן בציצית ובכל הדברים שנאמר בהם דין תעשה ולא מן העשוי], או שאין דין 'מעשה בידיים' בעשיית הסוכה, ובאמת די בכך שעל ידי מעשיו נעשית הסוכה אפילו בדרך של 'ממילא', אלא שיש הלכה נוספת בסכך - לעשות סוכה לשם צל, והיינו שלולי דין 'תעשה ולא מן העשוי' היה סברא לומר כי אף שכבר הונח הסכך ללא כוונה, יוכל לכוון עליו לאחר מכן ולייחדו 'לשם צל', אבל בדין תעשה ולא מן העשוי התחדש שלא תועיל כוונה 'לשם צל' להכשירו מאליו, אלא צריך 'מעשה לשמה', והיינו שכוונת ה'לשמה' בסוכה אינו מועילה אלא בזמן מעשה הסיכוך עצמו. [ואפילו להסוברים שאין בציצית דין 'תליה לשמה', י"ל דעל ידי מעשה התליה חל בציצית 'שם' שמיועד למצוותו, שהרי לכו"ע עכו"ם אינו יכול לקשור, וא"כ אפשר שהגדר בזה שמעשה התליה אפי' בלא כוונה מחיל בציצית שם שעומד למצוותו].

'חסרון לשמה' תלוי בגדר דין 'לשמה'

אמנם יש להבחין כי סברא זו של 'מעשה לשמה' תלויה ועומדת בעיקרה בהבנת גדר ה'לשמה'.

והיינו שיש לדון מהי הכוונת 'לשמה' הנצרכת - שאפשר לומר שעיקר דין 'לשמה' הוא דין ב'מעשה', כלומר שיש לעשות את מעשה עשיית הסוכה (וכן בציצית, ובגט) לתכלית של סוכה, ואם כן אין מקום לומר שדין 'תעשה ולא מן העשוי' בא לחדש ולהוסיף שצריך לעשות 'עשיית הסוכה לשם צל', שהרי בסכך הנעשה מאליו אינו נחשב לסוכה כשרה מעצם דין ה'לשמה' בסוכה, אלא בהכרח נתחדש דין במעשה הסוכה שצריך שיהיה על ידי מעשה גמור ולא שיגרם ע"י פעולתו.

אולם אם נאמר שדין 'לשמה' אינו דין במעשה עשיית הסוכה, אלא שהוא דין על ה'חפצא של סוכה' להחיל על הסוכה ייעוד ומטרה שהיא לשם צל (או בציצית עבור מצות ציצית. ובגט שיהיה גט עבור פלוני המגרש את פלונית) אזי אפשר שלולי דין 'תעשה ולא מן העשוי' היה מועיל מה שיחשוב אדם על הסכך הנעשה מאליו שיהיה 'לשם צל' ובזה הוא מייחד את סוכתו עבור מצות סוכה, אולם מדין 'תעשה ולא מן העשוי' התחדש שלא מועילה מחשבה זו אלא במעשה עשיית הסוכה.

דעת הרבינו גרשום שהוא חסרון לשמה

ובאמת נראה שנחלקו הראשונים בגדר דין 'תעשה ולא מן העשוי', וכדלהלן.

בגמ' (מנחות מ,ב) מבואר שהמטיל ציצית בטלית של ג' כנפות, ולאחר מכן חתך ועשה בה כנף רביעית הרי היא פסולה מדין תעשה ולא מן העשוי. ובפירושו של הר' גרשום כתב כך - "הטיל לבעלת ג' לא הוי ציצית, דלאו בת חיובא היא דהיא שעתא, ד'על ארבע כנפות כסותך' אמר רחמנא ולא על ג', **וכי משלים לה ד' לאו כלום הוי דהני תלת מיחזי כמו שלא נעשו לשום ציצית ולא מצי למיחשבינהו השתא, ד'תעשה' אמר רחמנא בעידן חיובא ולא מן העשוי כבר שלא בזמן חיובא**".

ומבואר מדבריו שדין 'תעשה ולא מן העשוי' הוא דין ב'לשמה', והיינו שאי אפשר להחיל בחפץ חלות של 'לשמה' אלא בזמן עשייתו, וזה כוונת דבריו במה שכתב - "דהני תלת כמו שלא נעשו לשם ציצית, ולא מצי למחשיבנהו עכשיו, משום תעשה ולא מן העשוי".

דעת רש"י שיש דין עשיה בכשרות

ברם, מדברי רש"י מוכח בהיפך - שכן מבואר בגמ' (שם מ, ב) לגבי טלית שנקרע אחד מכנפיה ובטל ממנה שם 'ד' כנפות' שגם א, משום 'תעשה ולא מן העשוי'.

ופרש"י (שם ד"ה תעשה) - "תעשה ולא מן העשוי דפסול היינו שעושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה כמצותו, ואחר כך תקנו, קרינן ביה ולא מן העשוי ונמצא ציצית פסולה". ומבואר שדין 'תעשה ולא מן העשוי' הוא בעצם מעשה הציצית ולא מצד דין 'לשמה', וכן משמע בדבריו לגבי המטיל ציצית לטלית בת ג' כנפות ואח"כ עשה לה כנף רביעית, שאין הפסול מדין 'שלא לשמה' אלא משום ש'העשיה' לא הייתה בכשרות - שכתב (שם מב, ב ד"ה הטיל) "דג' ראשונות עשויין מתחילה שלא כמצותה, וכי הדר מתקנה איכא תעשה ולא מן העשוי".

והיינו שלדבריו עולה כי אין חיסרון של 'לשמה' בעת שהוא מתקן את הציצית ותופר את הקרע, וכל החיסרון הוא מצד 'עשיית הציצית' בפועל שהיא נעשית מאליה ולא על ידי מעשה בידיים.

דעת הרמב"ם שהדין עשיה הוא חסרון לשמה

והנה מדעת הרמב"ם נראה לכאורה כשיטת הר' גרשום, דכתב (פ"ה מהל' סוכה ולולב ה"ט) - "סוכה שנעשית כהלכתה מכל מקום כשרה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, והוא שתהיה עשויה לצל כגון טוכת גוים וסוכת בהמה וכל כיוצא בהן, **אבל סוכה שנעשית מאיליה פסולה לפי שלא נעשית לצל**".

מבואר כי הפסול בסוכה שנעשית מאיליה אינו מחמת שאין כאן 'מעשה בידיים' אלא משום שאין כאן 'סוכה לשם צל', והיינו שבסוכה הנעשית מאליה לא מתקיים דין 'לשמה' בסוכה, וזהו החיסרון בדין 'תעשה ולא מן העשוי' שלא מתקיים דין 'לשם צל' בסוכה הנעשית מאליה.

ואילו היה סובר הרמב"ם כשיטת רש"י שמדין 'תעשה ולא מן העשוי' יש הלכה לעשות מעשה בידיים, למה לו לומר שהסוכה פסולה לפי שלא נעשית לצל, הלא גם אם היא נעשית לשם 'צל' עדיין פסולה היא היות ונעשית מאליה.

וכן מבואר במה שכתב (שם פ"ה ה"י) לגבי עושה סוכתו תחת האילן או שהדלה עליה את האילן ואח"כ קצצן, שאם אין בסיכוך הכשר יותר מהאילן שנקצץ צריך לנענעו אחר קציצתו **כדי שתהיה עשויה לשם צל** - והיינו כנ"ל שכל החיסרון הוא שאין כאן כוונה 'לשמה', שהיות ואי אפשר להחשיב את הסכך 'לשם צל' אלא רק בשעת עשייתו, ובזמן עשייתו היה הסכך פסול מאחר והוא מחובר לקרקע, על כן תיקונו הוא לנענעו לשם צל לאחר שנתלש, וכל מטרת הנענוע הוא להחיל את הכוונה 'לשם צל' ולא בכדי לעשות 'מעשה בידיים'. (ולא יועיל מה שכיון לשם צל בהנחת האילן בעודו מחובר אף שאין צריך כוונה לשם מצווה רק לשם צל, משום שלאחר שנתלש נחשב כפנים חדשות וצריך כוונה לשמה).

באופן שגזל ואח"כ קנה הסכך

ויש להעמיד נפק"מ בנידון זה - בגזלן שגזל את הסכך והניחו לשם צל, ולאחר מכן קנה את הסכך מהגזלן או שמחל לו [אם נאמר שבכוחו להחשיב הסכך לשם צל, והיינו עפ"י המבואר בראשונים לגבי מחשבה על כלי לקבלת טומאה, שלאחר יאוש הגזלן יכול לקבוע את ייעוד החפץ].

והיינו שלפי הצד שדין 'תעשה ולא מן העשוי' מחדש דין 'עשייה בכשרות' אזי אין תקנה לסוכתו שכן היא נעשית בפסלות בעת היותה גזולה, אך אם נאמר שעיקר החידוש ב'תעשה ולא מן העשוי' הוא שאת כוונת ה'לשמה' בסוכה אין להחיל אלא בזמן המעשה, הרי שגם בהיותה גזולה יכול היה לכוון לעשותה לשם צל, וכל פסלותה הוא מחמת גזילה ועכשיו שהיא שלו נמצא שהיא כשירה.

אמנם סברא זו שיש להכשיר את הסוכה שנגזלה מכח מחשבת ה'לשמה' של הגזלן בהיותה גזולה, שייכת דווקא במצות סוכה אשר דין 'לשמה' בסוכה אינו 'לשם מצות סוכה' אלא 'לשם צל', והיינו דבר התלוי במציאות שמכוון לעשותה לשם צל, אבל בכוונת 'לשמה' הנצרכת במצות ציצית שעניינה הוא 'לשם מצוה', לא יועיל אם גזל את הציצית ויטיל בה חוטים לשם מצוה ואח"כ יקנה אותה מהגזלן, היות ובזמן עשייתה לא הייתה ראויה למצוה מאחר והיא גזולה.

עשיה בזמן שהסכך מקבל טומאה

וכמו"כ יש לדון, באופן שקודם 'מעשה הסיכוך' היה הסכך טמא ולאחר הנחתו בטלה הטומאה - האם יהיה בו פסול מדין תעשה ולא מן העשוי [ובתוס' (סוכה דף יי"ג ב' ד"ה אם) נסתפקו בזה].

והיינו שלפי המתבאר שדין 'תעשה ולא מן העשוי' אינו חידוש בהלכות 'מעשה בידיים' אלא בדין 'לשמה', שיש להחיל את כוונת ה'לשמה' דווקא בזמן מעשה המצוה ולא לאחריה, הרי שכוונת ה'לשמה' הנצרכת בסוכה 'לשם צל' יכולה להיעשות בזמן שהסכך פסול מחמת טומאה, שהרי למעשה הסכך הונח לשם צל, אלא שהיה בו פסול מחמת טומאה ועכשיו שנטהר מטומאתו נמצא שהסוכה כשרה.

אא"כ נאמר שהשינוי הנעשה בסכך שמעבירו מטומאתו נחשב כ'שינוי השם', וממילא לאחר שבטלה הטומאה נחשב כ'פנים חדשות' וצריך להחשיבו שוב 'לשם צל'.

ביאור הדין שמועיל מחשבה בזמן עשית הגדיש

מעתה יש להבין מה שדייק הביאור הלכה (תרל"ה ד"ה אבל) מלשון הרמב"ם והשו"ע שכתבו שסוכה שנעשית מאליה, פסולה, לפי שלא נעשית לצל, לפיכך החוטט בגדיש ועשהו סוכה, אינה סוכה, שהרי לא עימר גדיש זה לצל, ומשמעות דבריהם שבאופן שמעמר בגדיש במחשבה תחילה לעשות סוכה לשם צל, ואח"כ חטט בגדיש אע"פ שלא עשה מעשה בהנחת הסכך אלא הוא נעשה מאליו הסוכה כשרה.

והביה"ל הקשה על זה שכן מה לי בכוונה לשם צל בעוד שהסכך נעשה מאליו, ועדיין יש כאן פסול מדין 'תעשה ולא מן העשוי'.

אולם לפי המתבאר בשיטת הרמב"ם ור' גרשום שעיקר דין תעשה ולא מן העשוי לא בא לחדש דין 'מעשה בידיים' אלא רק להחיל את כוונת ה'לשמה' בזמן המעשה, הרי שיש בעימור הגדיש לשם צל קיום לכוונת ה'לשמה' הנצרכת בסוכה, היות ובתחילת עמידתו הרי הוא מייחד ומחשיב את העומרים העליונים לשם צל, ומועיל לקיום דין 'לשמה'.

מתוך דין ודברים עם רבינו שליט"א בעת 'ביקורי חג' שנערכו אצלו - סוכות תשפ"ו

חלק ההלכה

הגאון הצדיק ר' שמעון גלאי שליט"א

בענין 'יצא מוציא' בברכת 'לישב בסוכה'

הגר"ש גלאי: מה הדין בסוכה בשאר ימים, שאינו מחויב לאכול, אלא שאם בא לאכול חייב לאכול בסוכה, האם אמרינן בזה 'אף על פי שיצא מוציא' לגבי ברכת 'לישב בסוכה', או שמאחר והיא מצוה 'קיומית' לא אמרינן הכי? ולכאורה נראה שדינה כציצית, דאמרינן בה 'אע"פ שיצא מוציא' [כמבואר במ"ב סי' ח' ס"ק יד], למרות שהיא מצוה קיומית. אמנם יש לתמוה, מאי שנא משחיטה, שכתב הש"ך (יו"ד סי' א ס"ק לב, ועי"ש בט"ז ס"ק יז) **דלא אמרינן 'אע"פ שיצא מוציא'?**

וחשבתי לתרץ על פי דברי המג"א (או"ח סי' ח סק"ב), **שטעם הדבר שאין צריך להפריש חלה במעומד, משום 'דאינה מצוה כל כך, דאינו עושה אלא לתקן מאכלו'. ולפי זה אפשר להסביר את החילוק בין ציצית לשחיטה בשני אופנים: א. שציצית וסוכה זה קיום מצוה, משא"כ שחיטה והפרשת חלה זה 'הכשר מצוה'. ב. בציצית וסוכה הקיום מצוה הוא על האדם, משא"כ בחלה ושחיטה הקיום מצוה זה על החפצא, ולא על האדם.**

רבינו שליט"א: אפשר להסביר באופן אחר, שבציצית ובסוכה כשרוצה לקיים המצוה הרי הוא מחוייב בה, שכן כשאוכל חייב לישב בסוכה, וכשלובש בגד של ד' כנפות חייב להטיל בו ציצית, אבל לגבי שחיטה אינו מחוייב עתה לשחוט, אלא שאם רוצה לאכול צריך לשחוט, ואין זמן מסויים שחל עליו חיוב בדבר, ועל כן לא שייך בזה 'אע"פ שיצא מוציא'.

הגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א

בענין מצטער בסוכה

הגר"י אדלשטיין: יש לדון לגבי קטן המפחד לישון לבד בסוכה, וממילא הוא פטור משום 'מצטער', האם יש על אביו חיוב לישב עמו בסוכה מדין 'חינוך', כדי שלא יהיה 'מצטער'.

רבינו שליט"א: לכאורה אינו מחוייב, שהרי באופן כזה שאינו יכול לסלק ממנו את הצער אזי אפי' אדם גדול פטור מסוכה, וממילא אין בזה מצוות 'חינוך'.

הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א

בענין הקצאת נוי סוכה

הגר"א גרבוז: מבואר בשו"ע (סי' תרלח ס"ב) **שאם אדם רוצה להסתפק מנוי הסוכה, הוא צריך להתנות על כך בבין השמשות, ולומר 'איני בודל ממנו כל בין השמשות'. ולכאורה צ"ע, שהרי בסעיף א' שם הביא הרמ"א את דברי ההגהות אשר"י, ש'הזמנה לאו מילתא היא', ואין הסוכה אסורה אלא אחר שישב בה פעם אחת, ונמצא שבבין השמשות הסוכה עדיין אינה אסורה, וא"כ הדין נותן שיהיה צריך לומר 'איני בודל' קודם שיישב בה, ולא בשעת בין השמשות? ויהו שרצו לתרץ, שהקצאת הסוכה אוסרת אותה למפרע משעה שיישב בה, והוי כעין לאחר ל'.**

רבינו שליט"א: א"כ יועיל חרטה על זה.

הגר"א גרבוז: צריך לומר דהוי כעין 'מעכשיו ולאחר ל'. אמנם אם נאמר שאכן מועילה בזה חרטה, א"כ יש עצה לכל מי ששכח להגיד בבין השמשות 'איני בודל', שיכול לומר אפי' לאחר מכן, כי ההקצאה עדיין לא חלה.

בענין קיום מצות סוכה במדבר

הגר"א גרבוז: מצינו במסכת סוכה שמתחילה נשנו בה הלכות סוכה, ולאחר מכן הלכות ד' מינים. והיו שהקשו, שהרי בפסוק נאמר קודם הדין של ד' מינים, ומדוע הקדימו את הלכות סוכה? והיו שרצו ליישב, שבמדבר קיימו רק מצוות ד' מינים, אך לא ישבו בסוכות.

רבינו שליט"א: בבית אלוקים למבי"ט (שער היסודות פל"ז) דן בזה, האם דור המדבר קיימו את כל המצוות, ומביא שם צד שרק יחידי סגולה קיימו את כולן. וכן הוא דן שם לגבי מצוות סוכה, אם קיימוה במדבר.

הגר"א גרבוז: יש לדון האם בכלל יכלו לקיים מצוות סוכה במדבר, שהרי הם היו תחת ענני הכבוד, וחשיב 'סוכה תחת סוכה', או שנאמר שזה נידון כרשות הרבים מקורה.

האדמו"ר מדז'יקוב שליט"א

בגדר חיוב אשה במצות ד' מינים

האדמו"ר מדז'יקוב: יש לדון אם אשה מותרת ליטול לולב בשבת, כי הרי הגזירה שלא ליטול לולב בשבת היא מטעם 'שמא יעבירנו ד' אמות', כמבואר במס' סוכה (מב:), **ומדברי הראשונים מוכח שגזירה זו שייכת רק במי שהוא 'מחוייב בדבר' [עיין בר"ן ר"ה ח. מדפי הרי"ף ד"ה מ"ט, וברש"י מגילה ד: ד"ה הכל], ומאחר ואשה אינה מחויבת בנטילת לולב, אלא שיכולה לקיים אם רוצה, א"כ היה מן הדין שתהיה מותרת ליטול לולב בשבת. ואין לומר שחז"ל ביטלו ע"י גזירתם את עצם מצוות לולב בשבת, שהרי כתבו רעק"א** (דרוש וחידוש מערכה למס' חגיגה) **והאבני נזר** (יו"ד סי' קמא אות י"א, ואו"ח סי' תקי"ד אות ח'), **שאם תקע בשופר בשבת קיים מצוה, דהיינו שחכמים לא ביטלו את גוף המצוה [ולפי"ז למחר לא יברך שהחיינו], וא"כ יכולה אשה ליטול לולב בשבת לכתחילה.**

רבינו שליט"א: לכאורה נראה לומר שכל קיום מצות לולב של האשה זה רק אגב האיש, ועד כמה שהאיש אינו יכול ליטול לולב ממילא גם האשה לא תיטול [כ"כ בשדי חמד מערכת לולב אות מ. ועיין שם, שכתב בטעם הדבר שנשים יכולות לקיים 'מצות עשה שהזמן גרמא, ואינן בכלל 'כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט', מכיון שהאנשים מחויבים בדבר, אבל בדבר שאין שום אדם שמחויב בזה אזי נקרא הדיוט].

האדמו"ר מדז'יקוב: לכאורה נראה להוכיח כדברי הראש ישיבה, דהנה כתב רש"י (סוכה מב. ד"ה קמ"ל) **שלולב אינו מוקצה ביו"ט לנשים, שמאחר וראוי לאנשים הו"ל 'כלי', ומותר לטלטלו. והנה אע"ג שדעת רש"י היא שנשים אינן יכולות לקיים מצות עשה שהזמן גרמא [עיין הגהות אשר"י ספ"ג דסוכה], מ"מ כיון שלאנשים הוא ראוי ואינו מוקצה ה"ה לנשים, וא"כ לפי זה ה"ה לאידך גיסא, שאילו אשה היתה יכולה ליטול לולב בשבת, לא היה הלולב מוקצה אף לאנשים, מאחר והוא ראוי לנשים. והרי פסק השו"ע** (בית יוסף סי' תרנ"ד, רמ"א סי' תרנ"ח ס"ב) **שלולב הוא מוקצה בשבת. אלא בהכרח צריך לומר, שאשה אינה יכולה ליטול לולב בשבת, מכיון שקיום מצוותה הוא רק אגב האיש.**

הגאון רמ"ב זילברברג שליט"א

בגדר חיוב 'שולחנו בסוכה'

הגרמ"ב זילברברג: בשער הציון (סי' תרל"ד ס"ק ו') **הביא בשם הברכי יוסף, שצריך שרוב השולחן יעמוד בתוך הסוכה, ולא די בכך שיהיה טפח מתוך השולחן בסוכה. ויש לעיין, מה הדין באופן שהצמיד שני שולחנות יחד, ושם מפה אחת לשניהם, האם דנים אותם כשולחן אחד, וצריך שיהיה רוב שתי השולחנות בסוכה, או לא?**

רבינו שליט"א: אין צריך רוב משני השולחנות, שכן סברתו של הברכי יוסף היא שאחר שחייבו חז"ל שהשולחן יהיה בסוכה, אזי אם יעמוד רובו חוץ לסוכה אמרינן בזה 'רובו ככולו', ודנים השולחן כעומד חוץ לסוכה, וזה נגד התקנה, ומשא"כ בשני שולחנות, שהשולחן שהוא יושב בו עומד בתוך הסוכה, באופן כזה לא גזרו רבנן.

מתוך דין ודברים שדנו הגאונים הגדולים שליט"א
עם רבינו שליט"א בעת 'ביקורי חג', שנערכו אצלו - סוכות תשפ"ו

חלק האגדה

הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א

הגר"א גרבוז: יש השואלים, שהם מרגישים התרוממות גבוהה באלול ובימים הנוראים ובסוכות, אבל לאחר שמחת תורה הם מרגישים ירידה חזקה, וחוזרים לאותו מצב שהיו לפני אלול, איך אפשר לחזק אותם?

רבינו שליט"א: שמעתי יסוד בענין זה מהגה"צ ר' נתן וואכטפויגל, ששמע מר' ירוחם, ששמע מר' איצלה מפטרבורג, שאמר, הנה מצינו אצל אברהם אבינו שאחר העקידה קרא אליו מלאך מן השמים, ואמר לו 'אל תשלח ידך וכו', כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה'. לאחר מכן ממשיכה התורה ומתארת את מעשה האיל שהקריב אברהם, ואז בא אליו המלאך שנית, וברך אותו בכל הברכות. ולכאורה קשה, מדוע קיבל אברהם אבינו את הברכות רק בקריאה השניה, הרי כבר בקריאה הראשונה העיד עליו המלאך שהוא ירא אלוקים.

וביאר בזה ר' איצלה, שטבע האדם שבשעת ניסיון הוא מתחזק ומתעלה באמונה וביטחון, ולאחר הניסיון יורד לדרגתו הקודמת, וכך כל החיים הוא במצב של עליה וירידה [אמנם ר' ישראל אומר, שאף על פי שכך הטבע מכל מקום התפקיד שלנו הוא לא לנהוג כן, אלא לעלות ולהתעלות מתחילת אלול עד יום הכיפורים, ולאחר מכן לשמור על הדרגה שהשגנו, עד אלול הבא, ואז להמשיך ולעלות עוד]. וכשראה הקב"ה שבעת גמר הניסיון אין אברהם אבינו חוזר לדרגתו שלפני העקידה [וכלשונו כפי ששמעתי אז, שהיה לו לאברהם לנשק ליצחק, ולומר לו 'ברוך ה' שזכינו לקיים את רצון ה'"], אלא מיד הוא ממשיך ומחפש איך לעלות עוד דרגה ולהביא קרבן לה', ובזכות זה הוא אכן מצא את האיל, ולפיכך היה ראוי לכל הברכות.

ולפי זה אמרתי לפרש, שבמתן תורה כתוב 'במשוך היובל המה יעלו בהר', ופירש רש"י, ששופר זה מאילו של יצחק היה. ולכאורה צריך ביאור, תינח במתן תורה יש ענין להביא את אילו של יצחק, אבל עתה לאחר שנסתיים מתן תורה מה הענין בזה? אמנם לפי הנ"ל הדברים מבוארים, שכן הקב"ה רמז בזה לכלל ישראל, שמאחר ובמתן תורה היו בדרגה גבוהה מאוד, ועתה הם חוזרים לחיים רגילים להתעסק גם בענייני חולין, מוטל עליהם חיוב להחזיק בדרגה שהגיעו עליה, ולעלות משם עוד ועוד. ולפיכך תקעו אז בשופר העשוי מאילו של יצחק, לרמז על כך שאברהם זכה להקריב את האיל מחמת כך שרצה לעלות יותר ויותר.

הגר"א גרבוז: אומרים בשם ר' ישראל 'א גאנץ יאהר איז אלול, און אלול איז דאך פארט אלול' [כל השנה זה אלול, ואלול זה הרי גם אלול], ושמעתי להסביר בשם זקני הגה"צ ר' בן ציון ברוק זצ"ל, כמו שראש הישיבה אמר, שהכוונה בזה שכל השנה צריך להמשיך ולהיות באותה המדרגה שהגיעו ע"י העבודה של אלול של השנה שעברה, ובאלול של השנה הנוכחית כבר צריך להמשיך להתעלות.

הגר"א כהן שליט"א ר"י משכנות התורה

הגר"א כהן: הרמב"ם (סוכה פ"ח ה"ד) **כותב לגבי שמחת בית השואבה 'מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע'. יש לדון, האם יש חיוב על העם לבוא ולראות, או שאינם חייבים?**

רבינו שליט"א: משמע שיש עליהם מצוה מדין שמחה.

הגר"א כהן: צריך להבין מה הענין בזה, אם גדר הדין בשמחה זה לרקוד, והעם אינם יכולים לרקוד, אלא רק גדולי הדור והזקנים, מה הענין שהם באים לראות ולשמוע?

רבינו שליט"א: הם באים להיות מושפעים מהשמחה.

הגר"א כהן: ראיתי במסילת ישרים שער הפרישות, שכותב שעניין הפרישות הוא כעין חיובי 'לא-תעשה' לבעלי מדרגה, כמו מידת החסידות שהיא כעין 'מצות עשה' לבעלי מדרגה. וכתב שם, שעבודת בעלי המדרגה היא להשפיע על אותם שאינם בעלי מדרגה, וכמו שמצינו לגבי ד' מינים שאוגדים את כולם יחד, גם מי שאין בו טעם וריח, כדי שישפיעו עליהם. ועל פי זה אפשר להסביר שזו הכוונה ברמב"ם ב'שמחה יתירה' שהייתה שם, כי ע"י שגדולי הדור והזקנים רקדו וקיימו מצוות ו'שמחתם לפני ה'', בכך השפיעו שמחה יתירה על כל העם.

רבינו שליט"א: מצוות 'ושמחתם לפני ה'' נוהגת אצל כולם, ולא רק אצל גדולי הדור, שהרי גם לגבי לולב נאמר שזה מדין ה'ושמחתם לפני ה'', וזה נוהג אצל כולם באותו אופן, אלא אפשר להגיד שזה היה ענין מיוחד בשמחת בית השואבה, שגדולי הדור נהגו בה שמחה יתירה, והשפיעו על כל העם.

הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין שליט"א

הגרי"צ אדלשטיין: מספרים ששאלו את הגאון מוילנא זיע"א מה המצוה שהכי קשה לקיים, והשיב, שמצוות 'ושמחת בחגך' היא הקשה ביותר, כי צריך לשמוח כל הזמן, וזה דבר התלוי בלב. ולכאורה יש לשאול, הרי מצינו שיש ציווי 'לא תירא מהם', שלא לפחד מהאויבים, וזה גם מן הדברים התלויים בלב, האם זה יותר קל לקיים?

רבינו שליט"א: שמחה זה רגש פנימי גבוה, ולהיות כל הזמן בשמחה זה קשה. אמנם המצווה של 'לא תירא מהם' זה לא רגש, אלא להבין בשכל שהכל מהקב"ה, וכך הוא בוטח בה' ואינו מפחד, וזה אכן יותר קל.

הגרי"צ אדלשטיין: איך באמת מגיעים לשמחה?

רבינו שליט"א: להגיע לדרגה של שמחת החג זה באמת קשה, אבל הקשר עם הקב"ה מביא את השמחה, כמו שכתוב 'אז ירננו עצי היער, מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ', ורואים ששייך מצב של 'ירננו' אפילו כשבא לשפוט, והיינו מטעם הנ"ל, שהקשר עם הקב"ה מביא את האדם לידי שמחה, ואפילו במצב של משפט! וכפי שאמרנו היום בהלל 'אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא', ובהמשך נאמר 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא'. וכתבו בזה רש"י ורבינו יונה (שערי תשובה שער ב אות ד'), שזה מלמד שבכל המצבים אדם צריך לקרוא בשם ה' בשמחה, וזה אפשרי, כי הקשר עם הקב"ה זה גופא שמחה.

הגר"מ פיש שליט"א משגיח עטרת שלמה ב"ב

הגר"מ פיש: אצל ר' איסר זלמן זצ"ל ידוע שמסירת השיעורים היתה מתוך סבלנות ומאור פנים לכל שואל, לעומת זאת אצל חתנו ר' אהרן זצ"ל ידוע שמסירת השיעורים היתה מתוך ריתחא דאורייתא ואש להבה, ור' אהרן היה מגיב בחריפות על כל שאלה שאינה כענין. מה היתה הדרך בסלבודקה, מקום לימודו של ר' אהרן.

רבינו שליט"א: קראתי פעם תיאור אודות 'בית המוסר', שקודם לימוד המוסר היה מישהו אומר 'חבורה', והיו שם צעקות נוראות בתוך הלימוד בין איש לרעהו עם כל ה'ברעץ', ולאחר מכן התחילו בלימוד המוסר. וזה היה פרי חינוכו של מרן ר' ישראל סלנטר זיע"א, שחינך שהדרך להצליח בלימוד בריכוז כל חושי המחשבה, זה ע"י שמרגיש 'נוגע בדבר' כלפי הסברא שלו, ונלחם בכל עוז למען צדקת דרכו, וכך זה גורם לו לריכוז המחשבה. אמנם אם אחר עומק העיון הוא רואה שלא צדק, ודאי שצריך מיד להסכים לסברא האמיתית ולעזוב את סברתו, אבל עד שלא נגמר הדבר צריך להילחם בכל כוחו להוכיח צדקת סברתו.

מספרים, שפעם ר' ישראל נכנס לבית מדרש וראה שכולם יושבים ולומדים בשקט, וכששאלם לפשר הדבר אמרו לו שקיבלו על עצמם ללמוד 'תורה לשמה'. ענה להם ר' ישראל, 'לשמה' אני רואה כאן, אבל 'תורה' אני לא רואה...

גם אצל ר' לייזר טעלזר היה הלימוד מתוך אש להבה. מספרים שפעם הוא הגיע לקובנא, שהיתה סמוכה לסלבודקה, והלכו בחורים מסלבודקה לדבר עימו בלימוד, ובראש ההולכים מישיבת 'כנסת ישראל סלבודקה' היה את ר' אהרן, ובראש ההולכים מישיבת 'כנסת בית יצחק' של ר' ברוך בער היה את ר' שלמה היימן, שהיה הגדול בישיבה. במשך כל השיעור היה ריתחא דאורייתא וצעקות גדולות. באמצע השיעור הקשו ר' אהרן ור' שלמה כל אחד שאלה אחרת על השיעור, וכשחזרו הבחורים משם היה ויכוח של מי היתה שאלה חזקה יותר, של ר' אהרן או של ר' שלמה. והכריעו שהשאלה של ר' שלמה היתה יותר חזקה, כי על ר' שלמה התבטא ר' לייזר מתוך הריתחא 'אַ שיכער אַ טערק' (שיכור טורקי), ועל ר' אהרן הוא התבטא רק 'אַ טערק' (טורקי)... כך היתה דרכם ללחום מלחמתה של תורה בכל עוז, כדי להגיע לפסגת יגיעת השכל בלימוד.

© כל הזכויות שמורות למערכת 'משנת רמ"ה', יוצא לאור ע"י המערכת מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
לפרטים ויצירת קשר: מספר פקס 153777921183 דוא"ל: mishnasrama@gmail.com

לתוכן

מראה דרך

מתורת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד כהן שליט"א

גיליון 5 | סוכות תשפ"ז | גיליון חג מודרכ

מראה המועד

חג הסוכות – זמן שמחתנו

-נאמר בשמחת חג בבית המדרש חניכי ישיבת חברון, בית הכנסת הגדול - בני ברק, חוהמ"ס תשפ"ו-

במטבע התפילה של היו"ט הגדירו חז"ל את תוכן עניינם של המועדים: עניינו של פסח הוא זמן חרותנו, ועניינו של שבועות הוא זמן מתן תורתנו, ועניינו של סוכות הוא זמן שמחתנו. והנה בפסח עיקר עניינו של היום דהוא זמן חרותנו שהוא זמן יציאת מצרים, ובשבועות עיקר עניינו של יום הוא זמן מתן תורתנו שהוא יום מתן תורה. אכן, יש לבאר מפני מה הגדרתו של חג הסוכות היא זמן שמחתנו, דאף שמצינו שיש מצות שמחה יתירה בחג הסוכות (כלשון הרמב"ם פ"ח מסוכה ולולב הי"ב), למה משום כך תהיה הגדרת עניינו של יום זמן שמחתנו. עוד צ"ב, שהרי עניינו של חג סוכות הוא זכר לעניני כבוד, ומדוע שייכותו של ענין לזה לכך שהגדרת המועד היא זמן שמחתנו.

והנה שמעתי מכבר ממרן רה"י הגר"י סרנה זצוק"ל (ע"ע בספרו 'דליות יחזקאל' ח"ג עמ' קצג וקצט) בפירוש הפס' "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", שנאמר בפס' זה מצות שמחה בסוכות, ונאמר עוד שמקום קיומה של מצות שמחה זו יהיה לפני ה'. דבגמ' מבואר דהפס' 'ושמחתם לפני ה'' מורה על מצות לולב במקדש כל שבעה, וכ"ה ברמב"ם בהלכות לולב (פ"ז הי"ג) "ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים". אמנם מבואר עוד בדברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב, דפס' זה מורה על השמחה היתירה של חג הסוכות שלפני ה', וכלשון הרמב"ם: "אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים". וביאר שמה שאמרה התורה בסוכות שמחה לפני ה', אין זה רק שזהו המקום לנהוג את השמחה, אלא נאמר בזה שתוכן מצות השמחה הוא "ושמחתם לפני ה'", דמהותה של שמחה זו הוא מה שאנו עומדים לפני ה'. והיינו שבחג הסוכות עומדים אנו לפני ה', ועל כן בא עניינה של מצות השמחה בחג הסוכות בשמחה לפני ה', כיון שזהו עניינה של השמחה העמידה לפני ה'.

בביאור הענין שתוכן ענינה של השמחה דחג הסוכות הוא מה שאנו עומדים 'לפני ה'', נראה בפשטות, דחג הסוכות הוא הזמן של השמחה על טהרת יוה"כ, ועניינה של טהרת יוה"כ הוא במהלך של "לפני ה' תטהרו", דהיינו שטהרת יום הכיפורים והיותו יום סליחה ומחילה הוא מכח היותנו עומדים בו לפני ה', וכלשון המשנה "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם". ומבואר שהעמידה לפני ה' היא המביאה את ההיטהרות מלפניו, ולכן השמחה יתירה שבחג הסוכות היא שמחה 'לפני ה'', שמתוך הטהרה שנטהרנו במה שעמדנו לפני ה' ביוה"כ, באה השמחה על הכפרה והטהרה של יוה"כ בשמחה לפני ה', דלאחר שזכינו לעמוד ולהיטהר לפני ה', אנו זוכים לדביקות וקירבה של שמחה לפני ה'.

ונראה להוסיף בביאור הדברים, דהנה כתב הגר"א בשה"ש (א, ד) שארבעת הפסוקים הראשונים בשה"ש, הם כנגד ד' זמנים שהיו לישראל, וזמנים אלו הם מעיקר תהליך התהוותם של ישראל ומיסוד קיומם. הפסוק הראשון כנגד יציאת מצרים, הפסוק השני כנגד מתן תורה, השלישי כנגד בנין המשכן, והפס' הרביעי כנגד ביאת הארץ. וביאר עוד הגר"א שעניינים אלו מכוונים כנגד הרגלים, הראשון - 'שיר השירים', כנגד פסח שאמרו שירה, השני - 'ישקני', כנגד שבועות שהוא מתן תורה, השלישי - 'ודיח שמניך', כנגד סוכות שהוא זכר לעניני כבוד והוא כנגד בנין המשכן, והרביעי - 'משכני אחריך ונרוצה', כנגד שמיני עצרת. וביאר שעניני של חג הסוכות מכוון כנגד בנין המשכן, כיון שחג הסוכות זכר לעניני הכבוד שתוכנם ומהותם להורות על השראת השכינה בישראל, והרי השראת השכינה בישראל היתה ע"י המשכן, ולכן חג הסוכות מכוון כנגד בנין המשכן. וסיבת הדבר שחג הסוכות זכר לעניני כבוד כיון שבחטא העגל נסתלקו ענני הכבוד, כיון שנסתלקה מהם שכינה כאשר חטאו בחטא העגל, וביוה"כ כשמחל להם הקב"ה נצטוו על בנין המשכן, ולמחרת יוה"כ ציווה משה רבינו על ענין המשכן, ובארבעת ימים אלו עסקו ישראל בנדבה למלאכת המשכן, והתחילו לבנותו בט"ו בתשרי, וביום זה חזרו להם עניני הכבוד שהם מורים על השראת השכינה בישראל.

נמצא לפי"ז שסדרם של הרגלים הוא סדר בנין קומתם של ישראל והתהוותם לעם, שעניינה של יצי"מ הוא תחילת יצירתם של ישראל, ובבחינת לידת ישראל כלשון הנביא (יחזקאל טז, ד) "ומולדותיך ביום הולדת אותך", ומתן תורה הוא לקיחת ישראל לעם ה', וכמו שפירשו הרמב"ן והגר"א את הפס' "ולקחתי אתכם לי לעם" (שמות ו, ז) על מתן תורה, ובעת מתן תורה נאמר להם "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ושלימות בנין קומתה של כנסת ישראל הוא בבנין המשכן ובהשראת השכינה בישראל.

ענין זה ששלימות בניינם של ישראל הוא בהשראת השכינה בתוכם, הוא היסוד המבואר בדברי המהרש"א בכתובות (ז, ב) בביאור נוסח הברכה "מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין", שביאר: "דהוא מקדש לו ג"כ עמו ישראל בדוגמא זו, בקידושין שהיא נתינת התורה, כמ"ש אל תקרי מורשה אלא מאורשה, ובחופה הוא יחוד שכינתו במקדש עמנו, וכמו שדרשו ביום חתונתו - זה מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה יום שנתחנך המשכן". ומבואר בדבריו שהמהלך של החיבור בין הקב"ה לישראל הוא בתחילה ע"י מתן תורה שהוא בבחינת קידושין ואירוסין, ומתוך מתן תורה שהוא בחינת אירוסין בא בנין המשכן שהוא בבחינת נישואין, ולכן שלימות קומתם של ישראל היא בבנין המשכן, שבהשראת השכינה בתוכם זכו לחיבור ודביקות בקב"ה בבחינת נישואין.

ותכלית יציאת מצרים ושלימות גאולת ישראל היתה כשבאו לידי מעלה זו ששרתה השכינה בתוכם, וכמבואר בדברי הרמב"ן (בהקדמתו לחומש שמות) "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו, וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם, שהיה סוד אלוקה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים". ויסוד דבריו, שתהליך גאולת ישראל שהתחיל ביצי"מ ונמשך במתן תורה נשלם בבנין המשכן, שאז שבו אל מעלת

ופרוש עלינו סוכת שלומך

מראה השעה

מהו עבודת ה'יראה' ומהו 'אהבה'

היום התחילו לנשוב רוחות זרות שאומרים שיראה מביא עצבות, יראה מביא משהו שמגביל את הבן אדם, ואמרו שעבודה של היום זה לא ע"י 'יראה', אלא רק ע"י 'אהבה', צריך לדעת שזה דברים לא נכונים, אין כזה דבר!, זה כבר כתוב להדיא, בדברי ראשונים, ובספר ארחות צדיקים מביא ומרחיב בזה, שא"א להגיע לאהבה בלי יראה. שני הדברים מוכרחים ללכת יחד.

גם הגישה לכל המושג של 'אהבה' מטשטשים בדורינו, כל מה שחדר בענין זה הוא מלוקט משדות זרים, אנשים חושבים שאהבה זה כל מיני ריגושים, כל מיני חויות רגשיות כאלו ואחרים, חושבים שהרגשים בעלמא זה אהבה, אבל צריך לדעת שזה לא כך, רבינו המשנה ברורה (בסימן א', ומקורו מספר החינוך) מביא את כל השישה מצוות תמידיות, ואחד מהם זה אהבת השם, ומה זה אהבת השם? מבאר המשנ"ב 'לאהוב המקום ב"ה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך וגו' וכיצד יגיע האדם לאהבה הוא ע"י התורה וכדאיתא בספרי לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד לאהוב את המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כלומר שע"י ההתבוננות בתורה יכיר את גדולתו של הקב"ה שאין לו ערך ולא קץ ותתיישב האהבה בלבו בהכרח', ולמעשה זה רש"י מפורש שמביא מהספרי שכתוב בפסוק ואהבת את ה' אלוקיך, והיו הדברים האלה על לבבך, איך אתה מגיע לאהבתו, שעל ידי שהדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר ללכת בדרכיו, זה אהבת השם.

הגר"א חבר מדבר על זה באור תורה, שכלי חיבור להקב"ה אין אהבה, כלי להכיר את הקב"ה אין אהבה, על ידי התורה אדם מכיר את הקב"ה, נתדבק בו ללכת בדרכיו זה היסוד של אהבה, אבל הבסיס של הכל זה יראה, סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת

המשך בעמוד הבא ◃

שרתה השכינה בתוכם.

וכאשר חטאו ישראל בעגל, נסתלקה השראת השכינה מתוכם, וכמש"כ רש"י עה"פ "וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו" (שמות לג, ד) - "הדבר הרע הזה - שאין שכינה שורה ומהלכת עמהם". ומקור הדברים בשהש"ר (א, ב) "משכני אחריך נרוצה - על שסלקת שכינתך מתוכנו אחריך נרוצה, שכל צרות שבאו עליהן במעשה העגל לא נתאבלו, כיון שאמר להם משה 'כי לא אעלה בקרבך' מיד 'וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו'". ולאחר שנתרצה להם הקב"ה על עוון העגל ועסקו במלאכת המשכן, שבו למעלתם ולהשראת השכינה בתוכם, וכמש"כ הרמב"ן (שמות לה, א) "ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוה בו מתחילה קודם שבור הלוחות, כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכרת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם, ובידוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שציוהו תחלה, כמו שאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'".

ומתבאר בזה שעניינו של חג הסוכות 'זמן שמחתינו' הוא על כך שזכינו לשלימות בנין קומתה של כנסת ישראל ביום זה, וכנגד האבילות שהיתה בישראל כאשר נאמר להם שלא תהיה השראת השכינה בתוכם מחמת חטא העגל, באה השמחה ששבה השראת השכינה בתוכם בעניני הכבוד בעת בנין המשכן, ועל כן עיצומו של יום הוא זמן שמחה, ותוכנה ועניינה של שמחה זו היא שמחה "לפני ה'", שהשראת השכינה בישראל היא החיבור והדביקות של ישראל עם הקב"ה, והשראת השכינה בישראל היא הפועלת שמחה לפני ה', דכלשון הפס' (דברים לא, יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", תירגם אונקלוס: "ואנא סלקא אסלק שכנתי מנהון ביומא ההוא", ומבואר דהסתר פנים הוא סילוק השכינה והארת פנים הוא בהשראת השכינה, ולכן הארת השכינה בישראל היא בשמחה לפני ה', וזוהי השמחה של חג הסוכות שהיא שאנו שמחים עמו לפניו.

ויש להוסיף בזה, שכתב רש"י בכתובות (ח, א ד"ה משמח) "ובאהרונה משבח להקב"ה שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה", הרי ששמחה גורמת לדביקות, ודיבוק איש באשתו נעשה ע"י השמחה, ואף שלימות החיבור והדבקות של ישראל עם הקב"ה בבחינת "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" היא ע"י שמחה, ובכוחה של השמחה שהיא לפני ה', להביא את ישראל לחיבור ודבקות לפני ה'.

ושמחה זו שהיתה בימים ההם הרי היא גם בזמן הזה, שסוכות הוא זמן שמחתנו בכל הדורות, שאף עתה שאין מקדש ומשכן יש השראת השכינה בישראל בכח חג הסוכות, וכמבואר בדברי האלשיך הקדוש בביאור הפס' "בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת" (ויקרא כג, מב), שכתב: "הן אמת כי השמחה האמיתית בעצם היא בזמן הבית אשר שם אני אתכם, וזהו ושמחתם לפני ה' אלקיכם שהוא בזמן ביהמ"ק ששם עלו שבטים לראות את פני. אך עם כל זה וחגתם אותו וכו' לדורותיכם, עם היות כי אז אינו לפני ה', כי גם אז חג לה' יקרא עם היות כי שכינה בגלות. וזהו אומרו וחגותם אותו חג לה'... כי גם שאין ביהמ"ק והשראת שכינה כמאז, הלא לא יבצר כי ע"י מה שבסוכות תשבו שבעת ימים, כי כל האזרח בישראל שהם האבות, כמאמר חכמי האמת 'ישבו אתכם בסוכות', וידוע כי אין אבות בלא שכינה כי האבות הן הם המרכבה". **ומבואר שבכל שנה ושנה מתחדשת השראת השכינה בישראל בסוכה שבה אנו יושבים בצילא דמהמנותא בכוחם של האבות הקדושים הבאים עמנו בסוכה, ולכן גם בזמן הזה מתקיימת השמחה לפני ה' בחג הסוכות. וזה מבואר היטב ע"פ המבואר שחג הסוכות כנגד השראת השכינה במשכן, ועניינו של חג הסוכות שבו נשלמת קומתם של ישראל בהשראת השכינה בתוכם.**

ולכן מיוחד הוא חג הסוכות לדורות בהשראת השכינה בישראל גם בזמן זה. ואף בזמן שאין מקדש, יש בו השראת השכינה בכח הסוכה הבאה כנגד עניני הכבוד, שהם הביטוי על השראת השכינה בישראל, ובכוחם של האבות אנו יושבים בכל שנה בסוכה בצילא דמהמנותא, ומכח זה אנו שמחים בחג הסוכות לפני ה'.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה – 'ובסוכות זמן שמחתנו שישראל שמחים בעבודתם'

***

והנה במדרש (הובא ברש"י במדבר כט, יח) מבואר שצ"ח הכבשים שמקריבים בסוכות הם כנגד צ"ח הקללות שבמשנה תורה, וכן הוא בפיוט ליום שני של חג הסוכות "רציתי שיים שמונה ותשעים, קלוע בם תוכחות שמונה ותשעים". ובביאור הענין הביא השם משמואל (סוכות תרע"ח) בשם אביו האבני נזר "והטעם הגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה, כי בתוכחות כתיב 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה וטבוב לבב מרוב כל', ובסוכות זמן שמחתנו שישראל שמחים בעבודתם, ע"כ מתבטלות מהם התוכחות". ומבואר שנתייחד חג הסוכות להקרבת צ"ח הכבשים שעניינם לבטל את צ"ח הקללות שבמשנה תורה הוא, דכיון שהצ"ח קללות באים על אשר לא היתה עבודת ה' בשמחה, וסוכות שהוא זמן שמחתנו, והוא הזמן שישראל שמחים בעבודתם, מיוחד ענין זה לבטל הקללות הבאות על אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה.

ויסוד הדברים מתבאר אף מתימתו של הרמב"ם להלכות סוכה ולולב, שכתב: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו, שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וטבוב לבב'", ואשר מתבאר ממה שהביא הרמב"ם ענין זה בסוף הלכות לולב שכיון שזהו שורש ענינו של חג הסוכות 'זמן שמחתנו' שהוא הזמן שקרבנו המקום לעבודתו הרי שבסגולת הזמן לפעול את העבודה בשמחה וטבוב לבב, ולכן חתם הרמב"ם את הלכות לולב במעלתה של העבודה בשמחה, שזו חתימה מעין המאודע, שכל עיצומו של יום ועניינו הוא השמחה לפניו ית'.

ויתבאר עוד שייכות הענין לחג הסוכות, שבעיקר ענין השמחה בעבודת ה' כתב המגיד משנה: "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלוים בדברים בטלים שאינן קיימים אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה וההחכמה היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שבח שמחת החכמה ואמר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני". ומבואר שכאשר האדם מכיר את מקומו ויודע את תכליתו שנוצר לשמש את קונו, הרי הוא שמח בעבודת ה' ובקיום המצוות, שקיום תכליתו של האדם וקנין שלימותו שמחה היא לו.

והנה בנוסח תפילת נעילה נאמר "אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך", ובסידור הגר"א (שיח יצחק) נתבאר ענין זה: "הכרת לתת כבוד ויתרון חשיבות לאנוש על ארץ שהוא בין כל צבאי מרום יעבוד לפניך בתודה ובמצוות". הרי שחשיבותו של האיש הישראלי היא במה שהוא עומד לפני ה' ועובד אותו ומקבל את עול מלכותו. וכל עבודת העבד לקונו היא עבודה לפניו ית', כמבואר בלשון הרמב"ן בפרשת ואתחנן (דברים ו, יג) "ואותו תעבד - לעשות כל אשר צוך כעבד שומר מצות אדוניו... ודרשו עוד 'עבדהו בתורתו', ללמוד התורה ולהגות בה, וגם היא עבודה לפניו". וכאשר האדם מכיר את תפקידו ויודע את חשיבות ערכו, הרי שהוא מתמלא שמחה על עמידתו בתפקידו ועל חשיבותו בקיום תכליתו ובקנין שלימותו.

וכתב הרמח"ל בספר מסילת ישרים (פרק יט) "השמחה הוא עיקר גדול בעבודה, והוא מה שדוד מזהיר, ואומר (תהלים ק) 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה'... כי זאת היא השמחה האמתית שיהיה לבו של אדם עלו, על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצוותיו שהם השלימות האמתי והיקר הנצחי", הרי שעיקר השמחה היא [illegible] ועובדים לפניו ית'.

מראה השיעור

המשך מעמוד קודם

מצוותיו שמור כי זה כל האדם, למה זה כל האדם? כותב בנשמת חיים להכירו ולירא בפניו וכו' בכל פעולותיו זה כל האדם. אהבה זה דרגה, המסילת ישרים אומר שהיסודות לעבודת ה' זה גם יראה וגם אהבה, אבל קודם כל צריך יראה, ורק אחר כך אהבה.

אין שום צד בעולם שבא חודש אלול אז האדם צריך לאבד את שמחה שלו, שבוע הבא קוראים פרשת כי תבוא, מובא שם תשעים שמונה קללות נוראות, על מה? סיבה אחת - תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, אז לומר שבאלול שזה הפסגה של עבודת השם, ששם יהיו פטורים לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב? זה ודאי לא, זה לא יתכן!.

יש בדברי רבינו יונה בברכות (כא.) דברים נפלאים בענין זה. רבינו יונה בא לפרש את המושג של 'גילו ברעדה', והוא אומר כך: 'וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה, טעם הדבר כדי שלא ימשך מתוך השמחה לתענוגי העולם וישכח עניני הבורא על כן צריך לערבב זה עם זה כדי שיהיה על הקו הממוצע, **ופשטיה דקרא כך הוא שאע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג אבל הקב"ה איננו כן אדרבה כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעיתה מתעורר לקיים המצות ושש ונעלס בקיומה שיודע כי שכרו אתו ופעולתו לפניו ועל שמחה כזו תמצא שאמר בפסוק אחד עבדו את ה' ביראה וגו' ובפסוק אחר עבדו את ה' בשמחה ר"ל תעבדו את ה' ביראה ובאותו היראה תשמחו ותגילו בה כמו שאמרנו ואע"פ ששמחה אחרת אסורה כמו שהוזכר למעלה שמחה זו מותרת ומחוייבת בענין שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב', עכ"ל.**

מה המשמעות? שאדם ירא ודואג וזה לא מביא אותו לשום מקום, אם אתה מתירא, אז מה זה מביא אותך? אז רק פחד, פחד זה עצבות. זה לא התכלית של יראת שמיים להיות עצוב. זה לא יראת שמיים. יראת שמיים זה כלי שכן אדם להיות צדיק מושל ביראת השם, לעשות אותך למושל ביצרו, להפוך אותך לאדם יקר, להביא אותך למעלה שלך, לגדל אותך, לרומם אותך, זה התפקיד שלך. אם אתה לוקח את היראת שמיים בתור כלי להתגדל ולהתרומם, זה לא רק שזה לא סתירה

המשך בעמוד הבא

לתוכן

וזוהי עיקרה של השמחה בזמן שמחתנו על שזכינו לעמוד לפניו ית', שאין מעלה ורוממות גדולה מזו, ועלינו להכיר את תפקידנו לעמוד לפני ה' ולעבוד לפניו בתודה ובמצוות, ועל כן השמחה בחג הסוכות היא שמחה לפני ה', ובחג זה שעניינו שלימות השייכות והחיבור לעבודתו ית' באה השמחה על שזכינו לעמוד לפניו ית' ולשרתו.

***

מיסודות בית המדרש שגדלנו בו הוא עבודת ה' מתוך שמחה וחדוה, ולימוד התורה וקיום המצוות היה מתוך שמחה, וכן הרגישו את השמחה המיוחדת שהיתה במועדים, וכפי שהגדיר הגר"י הוטנר זצ"ל במכתב שכתב בבחרותו לאחד מאודעות הדמים בתרפ"ט בקובץ זכרון 'קדושי חברון' (עמ' 02) "והן מקדם כרוחה היא הברית לעבודה זו של תורה וירא, שכל אדם המתמסר לה מעלים עליו כאילו עשה את עצמו כלומר יצר את אישיותו ... כה העלתה העבודה למדרגת יצירה ושמחת העבודה לחדות היצירה", ושמחה זו באה מתוך הכרת האדם את מעלתו שהוא זוכה לעבוד לפני ה' וידיעתו את תכליתו.

ואף בבית הגדול הזה המשמר את מסורת הישיבה ודרכה, אנו רואים את השמחה המיוחדת ומרגישים אותה. ועלינו לדעת כי רק מתוך הכרת ערכנו והשמחה הבאה ע"י כך אפשר להתרומם ולגדל, ורק בדרך זו אפשר לגדל את דור העתיד, וצריכים אנו להכיר כי "אשרנו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו", ולדעת מהו העיקר והתכלית ומהי מעלתם ושלימותם של ישראל.

ושמחת חג הסוכות שאנו שמחים לפני ה' תלוה אותנו בכל השנה, ונזכה שיכלו כל הצ"ח קללות ולבוא אל הנחמה האמיתית והגאולה האמיתית, וכמבואר בדברי הגר"א שחג הסוכות מכוון לענין הגאולה השלימה, וזהו היסוד והשורש של בנין כלל ישראל.

מדור באגבים

קושיות ותמיהות מתורתו של רבינו שליט"א בעניני המועד

ישב בסוכה ואחר כך יברך שהחיינו

א. המשנ"ב (סימן תרמ"ג סק"ה) כתב לבאר ד' השו"ע שם שכתב שקודם יושב בסוכה ואח"כ מברך זמן 'מקדש מעומד ומברך לישב בסוכה וישב ואח"כ מברכין זמן', וביאר המשנ"ב 'בא לאפוקי שלא יברך ברכת זמן קודם שישב כו' דצריך להסמיך עשיית המצוה אל הברכה וכיון שבירך לישב בסוכה צריך לישב תיכף', והיינו דבכדי שלא יהיה הפסק בין הברכה למצוה, לכך צריך קודם לישב ולקיים את מצות הישיבה ורק לאחמ"כ לברך שהחיינו.

וד' המשנ"ב מופלאים ביותר, הרי ברכת הזמן באה על המצוה של ישיבת סוכה, והאיך שייך לומר דברכת שהחיינו מפסקת בין המצוה לברכה, הרי בכל ברכת המצוות לא אמרי' כן, אלא מברכים שהחיינו קודם עשיית המצוה. וכגון בלולב, שמברכים אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת לולב, ואחר כך מברכים שהחיינו ונוטלים את הלולב. וכך הוא בשופר, שמברכים אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לשמוע קול שופר, ואז מברכים שהחיינו ותוקעים בשופר. א"כ מה נשתנה מצות ישיבת סוכה שמקודם מברכים לישב בסוכה וישבים בסוכה ורק אח"כ מברכים שהחיינו בכדי שלא יהיה הפסק, ואילו בשאר מצות מברכים שהחיינו קודם עשית המצוה ולא חיישׁ להפסק, ומה נשתנה מצות סוכה משאר מצוות, וזו תמיהה גדולה.

אי שרי להוציא ישן מחוץ לסוכה

ב. בספר הסוכה וכך נדפס גם בספר מנחת שלמה, הובא הפסק הידוע משמיה דמרן הגרש"ז אויערבך זצוק"ל, דמי שישן בסוכה מותר להוציא אותו כשישן מהסוכה לתוך הבית, וטעם הדבר ביאר הגרש"ז דמכיון שכעת הוא ישן, וישן פטור מכל המצוות מכיון שאינו בר דעת, ולכך ממילא אפשר להוציאו דכה"ג אין מוטל עליו מצות סוכה.

ולכאורה יש לתמוה בזה תמיהה גדולה. דהנה הרמב"ם (בפ"ו מסוכה הי"ד) כתב וז"ל 'היה ישן וירדו גשמים בלילה ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים אין מטריחין אותו לחזר לסוכה כל אותו הלילה אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר', ועי"ש בדברי המגיד משנה שמדבריו עולה דיש שתי דעות בזה 'יש מי שכתב והוא שנעור אבל ישן אין מעירין אותו אפילו אחר עמוד השחר דומיא דסעודה שגומר סעודתו, וכן עיקר'.

ומבואר דהשיטה הראשונה בדברי המ"מ ס"ל, שכשעלה עמוד השחר צריכים גם להעיר אותו משנתו, וגם השיטה החולקת וסוברת שאי"צ להעירו משנתו הוא רק מטעמא דלא גרע מסעודה, דכמו בסעודה שמי שהתחיל מחרץ לסוכה אינו צריך להפסיק סעודתו גם אם נפסק הצער, כך גם בשינה מכיון שהיה מצטער בתחילה אי"צ להפסיק.

והנה, השיטה הראשונה וודאי קשיא על ד' הגרש"ז, דהרי להדיא שכשבא עלות השחר יש להעירו ולהחזירו לסוכה, ולדרכו של הגרש"ז אמאי מחויבים להעירו, הרי הוא ישן ופטור מכל המצות, ומאי גרע מאחד שהלך מעיקרא לישון בסוכה דשרי להוציאו, עאכו"כ מי שהיה מצטער שאין צריך להעירו ולהעבירו לסוכה.

וגם השיטה השניה שאי"צ להעירו לא אתי שפיר עם דברי הגרש"ז, דכל הטעם דאי"צ להפסיק הוא מטעמא אחרינא דלא גרע מסעודה, ויש בזה קולא שאם התחיל אי"צ להפסיק, ואילו לדרכו מהיכ"ת בכלל שיצטרכו להעירו, מכיון דכשהוא ישן אין הוא מחויב במצות סוכה כלל, ואם מותר להוציא ישן מן הסוכה, ק"ו שאי"צ להחזירו לסוכה. וצ"ע.

המצוה באכילת פת בסוכה כל שבעה

ג. המשנ"ב (סי' תרל"ט סקכ"ד) נסתפק 'נסתפקתי לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח כפשטיה דקרא שבעת ימים תאכלו מצות אלא דמ"ע הוא רק בערב משא"כ אח"כ הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דה"ה הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים ולברך לישב בסוכה', הרי שנסתי' המ"ב אם ד' הגר"א גבי פסח דאיכא מצוה קיומית באכילת מצה כל ז', האי גם בסוכה דאיכא מצות אכילת פת כל ז'.

ודברי המשנ"ב תמוהים מאוד, דהרי בסוכה פשוט וברור דאיכא מצוה כל שבעה על כל אכילה ואכילה, והא קמן שהוא מברך על כל אכילה לישב בסוכה, ובע"כ דאיכא מצוה, ואדרבה, כל חידושו של הגר"א הוא רק כלפי מצה דעיקר המצוה הוא רק בלילה הראשון, ובשאר הלילות אין מברכים על אכילת מצה, וע"ז חידש הגר"א דאעפ"כ איכא מצוה קיומית כל שבעה באכילת מצה, אבל באכילה בסוכה ודאי דיש מצוה כל שבעה. וצ"ע.

[ולפני רבות בשנים שאלתי דבר זה את הגאון רבי מנחם מנדל זקס זצוק"ל תחנו של מרנא החפץ חיים זיע"א, ואמר לי שכונת המ"ב הוא להסתפק אם יש ענין מיוחד של קיום מצוה באכילת פת דוקא, ובאופן דודאי איכא מצוה כל שבעה בכל אכילה, והנידון הוא אם בעי' לאכול דוקא פת, ודקדק כן מלשונו של המ"ב 'אפשר דה"ה הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל ז' ימים' הרי שהעמיד הנידון כלפי אכילת הפת דייקא.

אך גם לדבריו צ"ע, דכיון דבלא"ה איכא מצות בישיבה בסוכה כל שבעה, מאי נפקא מינה במה שיש מצוה לכתחילה באכילת פת בדוקא, הרי כל ישיבה הוא קיום מצוה, וצ"ע].

ניתן לשלוח תשובות למייל המערכת | הדברים יועברו לעיונו של רבינו שליט"א ובעז"ה ישיב דבר

מדור השערה

המשך מעמוד קודם ◄

לשמחה, זה זמן של שמחה, זה זמן שבונה את השמחה.

ככל שאדם מגיע לדרגה יותר גבוהה, מתגדל יותר, הוא מלא שמחה.

ממה אדם שמח? אדם שיש לו סיפוק בחיים, שמרגיש שהוא מתקדם, שמרגיש שמגיע לתכליתו, הוא שמח. אדם שמרגיש שהזמן הולך לריק והולך על שטויות, הוא לא שמח. **הירא שמיים הזאת שמגדלת אותך, מביאה אותך למקום יותר גבוה, זה השמחה. זה הגישה שלנו לחודש אלול. חודש אלול זה זמן של צדיק מושל ביראת השם, זמן של התבוננות, זה התפקיד שלנו. אבל זה לא רק שזה לא סתירה לשמחה, ככה הימים האלה זה עבודה בשמחה ובטוב לבב. ימים כמו שהזכרתי בהתחלה, אדם מגדל את עצמו, מרומם את עצמו, מעלה אותו לדרגות יותר גבוהות. ככל שאדם מתרומם ומתגדל, ככה זאת השמחה האמיתית. השמחה של הבלי העולם הזה זה דבר שחולף ועובר, אבל השמחה הזאת היא שמחה שקבועה בנפש, היא השמחה האמיתית, זה עבודה אמיתית של עבדו את השם בשמחה.**

אומר לנו רבינו יונה - יראה רגילה מגבילה את האדם, יראה מכווצת את האדם. אבל יראת שמיים בונה את האדם, מדוע? מה עושה יראה? שאדם מתבונן, ומה קודה שאדם מתבונן הוא לומד להיות מושל ביצרו, הוא יודע את מעלתו וערכו, יודע את תפקידו, מגדלת ומרוממת אותו, אין שמחה יותר מהשמחה הזאת, המגיד משנה אומר בסוף הלכות לולב, הרמב"ם אומר שהשמחה שישמח אדם באהבת ה' במצוה שציווה עבודה גדולה. **אז איך אדם שמח? שאדם יודע שעושה מה שנברא בשבילו, הוא עושה את האמת בשביל שהוא אמת, הטוב מפני שהוא טוב, הוא שש ושמח, אדם שחי עם יראה אז הוא צדיק מושל ביראת ה', להכירו וכו', ואדם הזה אז החיבור שלו זה לעליונים ולתחתונים, אדם יודע שהעולם שלו זה האמת האמיתית זה מגדל אותו ומרומם אותו. וזה השמחה.**

(מתוך שיחה בישיבת 'אורחות תורה' ומתוך ועד הכנה לימים הנוראים בעיר מודיעין עילית – ערב ר"ה התשפ"ז)

"וְשָׂמַחְתָּם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם"

שיחת הג עם רבינו הר"י שליט"א במהותה וענינה של עבודת השמחה - משולב בזכרונות הוד קדושים מימי עלומיו של רבינו שליט"א

(מתוך שיחת מרוממת שהעניק **רבינו שליט"א** לרבני דרשו – ערב חג הסוכות התשפ"ו)

באנו לשמוע מהראש ישיבה על ענין השמחה בחג הסוכות, וידוע ומפורסם בפי כל מה שאומרים בשם הגר"א שמכל מצוות התורה המצווה שקשה ביותר לקיים היא המצווה לשמוח בסוכות מכניסת החג ועד צאתו.

רבינו שליט"א: "אני לא מצאתי ולא ראיתי שיש כזה גר"א. חיפשתי הרבה ולא מצאתי, כבר שנים שאני מחפש את המקור לאמרה הזאת בדברי הגר"א ולא מצאתי".

"הראש ישיבה לא הושב שיש כזה גר"א כי הוא לא מצא את המקור, אני כי הוא הולך על עצם הדעיון שקשה לשמוח בסוכות".

"הדעיון הזה לא דיבר אלי, לפי מיעוט ערכי, לכן חיפשתי וכאמור לא מצאתי".

מאי טעמא, דבר זה קשה להבינו?

"כי אני לא חושב שזה קשה לשמוח בסוכות!"

לשמוח זה לא קשה, אבל להיות כל הזמן בשמחה מכניסת החג ועד צאתו, שבעה ימים תמימים...

רבינו שליט"א: "סוכות זה זמן של שמחה, קשה לשמוח בסוכות? ההרגשים הטבעיים של יהודי בסוכות הם הרגשים של שמחה. אתה נכנס לסוכה – אתה שמח! אתה נוטל ארבעה מינים – אתה שמח! בשמחת בית השואבה אתה עוד יותר שמח!

זה לא משמח ב'יום טוב' לקחת את הולב והאתרוג? זה לא שמחה? להיכנס לסוכה להרגיש את ה'אושפיזין', להרגיש את ה'צילא דמהימנותא', זה לא מביא שמחה?

"אני מרגיש על עצמי, אני לא יהודי 'בעל מדרגה', אבל סוכות זה זמן של שמחה, מה אני יכול לעשות...".

אבל יש אנשים שלא זוכים להרגיש שמחה בכניסה לסוכה ובנטילת לולב.

"צריכים לרחם עליהם... אם היו לומדים את מהות העניינים האלו הם היו שמחים בנטילת הלולב".

איך הם יכולים להשתנות, לשמוח?

"לעבוד על שמחה זה עבודה קשה, שמחה זה ענין של הרגשים. אולי עם הרבה התבוננות אפשר. רק עם התבוננות, להתבונן במשמעות של היום.

תמיד אני אומר, לכל חג יש את התוכן שלו, פסח זה זמן חירותנו, שבועות זמן מתן תורתנו, זה המהות של היום טוב, זה מה שקרה אז. ומה זה סוכות? זמן שמחתנו! כשאנחנו אומרים 'זמן שמחתנו' זה לא הפשט שצריכים לשמוח, אלא שזה המהות של ה'יום טוב' הזה. השמחה! זה ה'חפצא' של ה'יום טוב".

ומה לגבי הענין של שתיית יין ביום טוב ובימי חול המועד, אבילת בשר... יש גם היום לעשות פעולות היצוניות שמסיאות שמחה.

רבינו שליט"א: "שמחה ביין זה לא ענין ייחודי לסוכות. גם בשבועות וגם בפסח צריכים לשתות יין. חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו באופן מיוחד יותר משאר הרגלים, כמו שהרמב"ם כותב בסוף הלכות לולב, שזה שמחה יתירה אע"פ שבכל המועדים צריכים לשמוח, "מכרכרים ומפזזים" וכו', יש פה תוכן שונה של שמחה מכל החגים.

בשר ויין זה דברים שמביאים את האדם לשמחה. אדם אוכל בשר וכתוצאה מכך הוא מרגיש שמחה, שותה יין ומרגיש שמחה.

אבל בסוכות יש דבר נוסף "מכרכרים ומפזזים", לרקוד! זה פעולות של ביטוי של שמחה. לא מספיק לשמוח כמו ברגלים האחרים, אלא יש מצווה לבטא את השמחה בפעולות שמבטאות אותה החוצה!

ידוע מה שאומרים בשם הרב מבריסק, שלמד מדברי חז"ל "כיצד מרקדין לפני הכלה", שהביטוי של 'שמחה לפני' זה בריקוד. וברגל של סוכות כתוב "ושמחתם לפני ה'". איך 'שמחים לפני'? על ידי מכרכרים, מפזזים לפני ה'".

מה זה אומר 'לפני ה', איך עושים שהריקוד הזה יהיה לפני ה'?

"רבינו שליט"א: בסוכות אנחנו נמצאים לפני ה'. כל ריקוד בסוכות הוא לפני ה'!

רבי אייזיק חבר אומר שביום כיפור אנחנו נטהרים מכל העוונות, ועל ידי הטהרה הזאת אנחנו שמחים בסוכות. תמיד הייתי אומר על זה הוספה, שביום כיפור כתוב "לפני ה' תטהרו", ובסוכות "ושמחתם לפני ה'", כלומר, ה'לפני ה' נמצא גם ביום כיפור וגם בסוכות, קודם מטהרים לפניו ולאחר מכן שמחים לפניו.

הראש ישיבה רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, היה נוהג לשאת דברים לפני תלמידי הישיבה מדי שנה בליל שמיני עצרת, הוא היה חוזר כל שנה על אותם דברים ומוסיף כל פעם איזה 'קנייטש' אחר, עיניו היו זולגות דמעות כשהיה אומר את זה...

[illegible] באידיש, והיה אומר כך: די גאנצע סוכות איז "ושמחתם לפני ה'",

קומט אן שמיני עצרת ואס זאגט דער אייבישטער? "אני ואתם נשמח ביחד"! כלומר, כל הסוכות זה "ושמחתם לפני ה'", "מגיע שמיני עצרת, מה אומר הקב"ה? "אני ואתם נשמח ביחד", זה לשון של חז"ל בילקוט שמעוני בסוף פרשת פנחס. זה כבר לא רק 'לפני ה', אלא עם ה' בעצמו, שמחים עם הקב"ה, יום אחד בשנה!".

רבינו שליט"א הרי זכה מצעירותו להסתופף בצלם של גדולי ישראל, בראש ובראשונה הסבא, רבה של ירושלים האגון רבי צבי פסח פרנק זצוק"ל... מן הסתם ראו אצלם הנהגות מיוחדות בסוכות?

רבינו שליט"א: מהסבא יש לי זיכרונות של ילד, הייתי כבן עשר כשהוא נפטר, אבל אני זוכר שבסוכות הדלת של הבית לא נסגרה. היתה עליה לרגל, באו אליו המוני אנשים, כל גדולי הרבנים, גדולי הדיינים, היו באים אליו בהמוניהם. הרבי מגור ה'בית ישראל' היה מגיע כל שנה ב'הושענא רבא' לבקר אצלו, אני זוכר שראיתי שם את רבי שלמה זלמן אוירבך, את הרב אלישיב.

הוא היה יושב בסוכה ומקבל את פני האורחים, והיו מדברים דברי תורה. שירה לא היתה שם! רק דברי תורה.

אבל אני גדלתי בישיבת חברון, מילדותי אני בישיבת חברון, למדתי שם גם בישיבה קטנה, הייתי סמוך על שולחנה של הישיבה כל השנים, ובחברון ההפרצות של השמחה שהיתה גם בסוכות וגם בשמיני עצרת – אי אפשר לתאר בכלל! אי אפשר לתאר את השמחה שהיתה בשמחת תורה!

המשגיח (רבי מאיר חדש זצוק"ל) היה אומר שמי ששמח בימים האלו, נשאר עם המטען של השמחה לכל ימות השנה.

ולא רק בשמחת תורה, אלא גם בימי חול המועד. היום זה כבר לא קיים, אבל אז היינו גרים באזור של הישיבה, רוב תלמידי הישיבה היו ירושלמים, וכולם גרו במרחק הליכה ממנה. כל לילה מהשעה 12 בלילה, היו הבחורים באים לישיבה, ישבים ושרים כמעט שעתיים בסוכה של הישיבה. כל לילה! לא היו ריקודים, היו שרים שירי רגש והיתה התעוררות נוראה, היה שם ציבור של לפחות 150 איש בסוכה והיו שרים יחד.

את שמחת בית השואבה היו עושים תמיד לילה אחד לפני ליל הושענא רבא, וזאת כדי שהבחורים שגרו בבני ברק, יוכלו לבוא ל'שמחת בית השואבה' ולהישאר עד אחרי שמחת תורה.

השמחה של שמחת בית השואבה, היתה עד ארבע לפנות בוקר. אני לא יודע מאיפה היו לנו הכוחות לכך, לא יאומן כי יסופר!

זה היה ייחודי לישיבת חברון או שכך נהגו גם בכל הישיבות?

רבינו שליט"א: "לא היו מקומות אחרים. באזור היתה רק ישיבת חברון. כך היה כל לילה הבחורים היו שרים לבד, בלי ראשי הישיבה.

אבל בלילה של 'שמחת בית השואבה' זה כבר היה עם כל ראשי הישיבה, כך זה גם עד עצם היום הזה, הרי גם כשאתה למדת בישיבה היה כך – שמחת בית השואבה התחילה בשעה עשר, ושעתיים קודם, בשעה שמונה, היו נכנסים לסוכה כל ראשי הישיבה, היו שרים שירים, היתה אפילו מסורת מסורת איזה ניגונים שרים ומה הסדר שלהם.

הניגון האחרון היה 'מלך רחמן', שרו את זה בהתלהבות גדולה, א גאנצע ארבעט, יש בית ועוד בית ועוד אחד, מערכה שלמה, ולאחר מכן חזרים על הכל מהתחלה... כל השירים ששרו בסוכה היו עם מילים, לאחר מכן כשיצאו לבית המדרש, היו שרים גם מארשים.

וכשהיו מסיימים את השירה בסוכה השתררה דממה ודבי חצקל' (סרנא) היה מדבר, הוא היה אומר שיחות מאוד מרוממות.

בשנים היותר מאוחרות שלי, זכיתי להתקרב לרבי יצחק הוטנר זצוק"ל, שמה היו מושגים של שמחה שכמעט ולא ראו אותם במקומות אחרים. כמה שלמדתי מה זה שמחה בחברון אצל רבי יצחק זה היה משהו אחר. בחברון עיקר השמחה היתה בריקודים. אמנם שרו בכל לילות חול המועד, אבל השמחה המופלגת היתה בעיקר בשמחת בית השואבה ובשמחת תורה, כשרקדו.

אבל אצל רבי יצחק הוטנר, השמחה היתה כל לילה ולילה של סוכות.

הסדר אצלו היה ששרו מערכה שלמה של ניגונים, חלק גדול מהם היו ניגונים שהוא הלחין בעצמו, ולאחר מכן הוא היה אומר 'קודצע מאמר' (מאמר קצר) והיו שרים עוד מערכה של ניגונים והוא אמר עוד 'קודצע מאמר' וכן הלאה. זה היה בסגנון חסידי משהו, הרי לרבי יצחק היו שורשים חסידיים. הוא גם היה חוגר את עצמו בגארטל כשהתפלל, ובסוף ימיו גם היה חובש ספודיק בשבתות ובימים טובים.

המיוחד אצל רבי יצחק היה שגם הדברי תורה שלו היו מלאים שמחה, הם היו מאוד

לתוכן

מרוממים. כך כל לילה בחול המועד, שלוש ואפילו ארבע שעות. בליל יום טוב ראשון לא היו יושבים אצלו, אבל ממוצאי יום טוב ובכל לילות החג כן ישבו. הוא היה מדבר בכל לילה על האושפיזין של אותו לילה, ובנוסף על ענייני סוכות באופן כללי".

במה התבטא מה שהראש ישיבה מתאר, שהיתה שם שמחה שלא היתה במחיצות אחרים?

"הוא היה מרומם עם השיחות, מאוד מרומם.

היה מדבר על האושפיזין. תמיד הוא היה מגיע בסוף לדבר על מערכת הימים הנוראים וסוכות ושמיני עצרת.

הוא היה מדבר על זה שסוכות סוגר שתי מערכות, האחת זה מערכת של הימים הנוראים, והשניה זה המערכת של השלושה רגלים. המערכת של הימים הנוראים היא מערכת של בעלי תשובה, וההמערכת של שלושה רגלים היא המערכת של צדיקים גמורים, וכשמגיע חג הסוכות שתי המערכות האלו נסגרות יחד ומשתלבות זו בזו, בעלי תשובה אומרים בימים הנוראים "אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו", צדיקים גמורים אומרים בשלושה רגלים "אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו", ובסוכות שתי המערכות חוברות יחד ואז "אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו", ואז היו מתחילים לשיר את הניגון 'אשרי מי שלא חטא' בשירה שמגיעה מתוך השמועס, מתוך השיחה, איזו שמחה והתרגשות!

אני מספר רבות שהמשגיח שלנו, רבי מאיר חדש, היה נוהג ככוד גדול במיוחד ברבי יצחק הוטנר זצ"ל. לא ראיתי אף אדם שרבי מאיר חדש קיבל בכזה כבוד מיוחד כמו שקיבל אותו! פעם שאלתי אותו מה הפשט ביחס המיוחד שלו לרבי יצחק?

אמר לי המשגיח: "וואס הייסט? ער ווייסט ווי מ'פרייט זיך יום טוב, ווי מ'לעבט יום טוב". הוא יודע איך לשמוח ביום טוב, הוא יודע איך לחיות את היום טוב!

אז הפשט הוא, שהיה לרבי מאיר חדש יחס אחר לאדם שיודע איך לשמוח ביום טוב!!!

באמת מתוך התיאורים הנרגשים והמיוחדים הללו, אפשר לחוציא שאולי זה חלק מהתפקיד של ראשי ישיבות ומשגיחים ומגידי שיעורים... להחדיר בתלמידים שלהם את השמחה הזאת, את האווירה המיוחדת הזאת...

"אני משתדל לדבר בישיבה הרבה על שמחה, אבל לא שמחה של ריקודים. השמחה שלנו כל השנה זה לא שמחה של ריקודים, 'זמן שמחתנו' זה הזמן של ריקודים. כל השנה זה לא המהלך של הישיבה. יש מקום לניגונים כל השנה, שו[ר] בסעודה שלישית.

גם בהלל שרים בישיבה...

"נכון, רבי חצקל' היה אומר שאי אפשר לומר הלל בלי לשיר, ולכן אף שזה לא היה נהוג בישיבות הליטאיות, הוא תיקן שבחברון כן ישירו בהלל.

אבל השמחה שעליה אני מדבר בישיבה בכל ימות השנה זה "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שציווה בהן", כמו שכותב הרמב"ם בסוף הלכות לולב.

אני משתדל לדבר על זה ולחזור על זה בכל הזדמנות שאפשר. אפילו השיחה האחרונה של אלול (בשנה שעברה) היתה על שמחה, זה היה בפרשת כי תבוא, על הפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב". דיברתי על איך אפשר לעבור את ה'אלול' ולהישאר בשמחה, איך מגיעים לעבודת ה' בשמחה.

ה'מגיד משנה' אומר שם במקום: "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו, והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו **וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל** לפי ששמחת שאר דברים תלוים בדברים בטלים שאינן קיימים **אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית**".

הראש ישיבה הזכיר גם את דברי רבינו יונה...

כן, רבינו יונה אומר שיראה ושמחה זה לא תרתי דסתרי, וזה היה מה שראינו אצל ה'פחד יצחק' רבי יצחק הוטנר זצ"ל, על אף שהוא היה בעל צער ומכאובים גדולים, ובכל זאת היה לו שפע של שמחה!

הראש ישיבה סיפר לנו שהיה לו קלף על השולחן עם נוסח של ההזון איש.

"**אין עצב בעולם, למי שמכיר באור האורות של האמת**", זה היה נוסח דברי ההזון איש שהיו תמיד לנגד עיניו של רבי יצחק.

"הוא גם הסביר פשט בדברי ההזון איש האלו, ואמר שיש שני 'אורות' יש 'אור' של 'ברוך דיין האמת', ויש 'אור' של 'ברוך הטוב והמיטיב'. מי שיודע ומכיר בכך ששני האורות האלו הם אור אחד של יחוד ה', אין לו עצבות בעולם. זה הפשט מי שמכיר באור האורות, מי שמבין שהאור של שני האורות האלו הוא אחד, אין לו עצב בעולם, ויהיה מלא שמחה בכל עת". א גוט מועד.

יו"ל ע"י מערכת 'מראה כהן' שע"י 'תורה דיליה', מתוך שיעוריו שיחותיו וכתביו של רבינו שליט"א
להרחבות ולהנצחות ולפרטים וריצירת קשר ניתן לפנות למייל mc038009090@gmail.com
מי שיש ברשותו חומר נשמח לקבלו למייל

לזכות נשמת
הרב אלכסנדר ב"ר אברהם ז"ל
הרב יונתן בנימין ב"ר יצחק ז"ל
הרב יעקב ב"ר בנימין הלוי ז"ל
הרב דוד ב"ר שמואל לייב ז"ל

מחשבות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

רציתי לברר את ענין ה'קבלות'. מקובל בעולם הישיבות שלקראת ימי ראש השנה ויום הכיפורים לקבל קבלה בהקפדה על מצוה או בחיזוק בלימוד או הנהגה טובה, ותמיד מדגישים לנו לקבל רק קבלות קטנות. לדעתי יש בזה החמצה של תחושת הרוממות המיוחדת שיש בישיבה בזמן אלול, כיון שנשארים בסוף רק עם שינוי קטן. היעד שלנו הוא גבוה ואנו שואפים להגיע רחוק ולהתפתח בכל התחומים, אם ההתקדמות רק בדברים קטנים, לא נוכל להגיע לשום מקום?

תשובה:

אין ספק ששאיפות גבוהות, וחשיבה על הדרכים ליישם אותן הם ראשית דרכו של כל בן עליה שחפץ לגדול ולהצליח. והקושי להבין את התועלת שבקבלה קטנה יותר מקבלה גדולה, עומד ומתמיה מאליו. על מנת לעמוד על שורש הענין, יש לנסות להבין את ההתמודדות שיש לאדם במהלך שלבי עלייתו והשינויים שהוא משנה בעצמו בחייו. בראשית הדרך האדם מגיע עם כוחות וחשק שמושפעים מכמה גורמים כגון תחושת החידוש שבהתחלה ועוד, ויש לו את אפשרות ולהטו לכבוש שטחים חדשים ולהעפיל לגבהים לא מוכרים. אך כדי לקנות דרגה חדשה באמת, צריך שכל כוחות הנפש והגוף הקיימים יהיו מסוגלים לזעזוע ולשינויים. ולכן ע"פ רוב, עם הזמן השיגרה משתלטת, ומופיעים נסיונות חדשים, וקשה לעמוד באותה דרגה ראשונית. ממילא, כשבאים עם תוכניות עצומות ומקבלים לשם כך קבלות גדולות שמשנות הרגלים ארוכי שנים או דורשות מאמצים גדולים, רוב הסיכויים שהשינוי לא יחזיק מעמד והאדם ישאר כמו שהיה או פחות מכך (שכן עכשיו יש באמתחתו אכזבה ותחושת כישלון שלא היו קודם...), לעומת קבלות קטנות שיותר קל לשמר אותם ולהתרגל אליהם עד שהנהגות אלו נעשות חלק מאישיותו של האדם.

מטרת הקבלות היא לשמר את תחושת הרוממות שלך במטרה שהיא תלוה אותך לזמן רב, הדבר דומה לאדם שהיה במקום מסוים שהוא נהנה שם מאד, או איזה חבר טוב שהם קיבלו הרבה אחד מהשני, והוא לוקח לו איזה חפץ או תמונה למזכרת, והמזכרת ממחישה ומחייה בתוכו את התחושה המענגת שהיתה בזמן החויה. המטרה של קבלה היא גם לשמר את תחושת הרוממות שלא תתפוגג במשך הזמן, וכשהיא באה לכלל מעשה, קטן ככל שיהיה, אותו מעשה הוא כלי להזכיר ולשמר את אותה תחושה.

לכן, אותה הו המרוממות של הימים הנוראים.מי שהצליח לחוש שמחה והתרגשות מיות ובזכות העצומה להיות חלק מאותה המלכהיקבל עם הואותתמשיך את ההשפעה של הימים הנוראים לכל השנה ותגרום שהטעם של המדהגבוהה לא יפוג ממנו

באופן זה אין ספק שתחושת הרוממות המענגת שתישאר חרותה בזכרונך ע"י הקבלה הקטנה תשפיע עליך בעוד תחומים רבים, ובאמת התוצאות הגדולות של אותה קבלה לא יבואו כקבלה, כי כאמור קשה לעמוד בדברים גדולים לאורך זמן, אבל ההשפעה של הקבלה הקטנה תהיה בהחלט גם על דברים גדולים לטווח ארוך בסיעתא דשמיא. כשאומרים לקבל קבלה קטנה אין הכונה להימנע תמיד מחיזוק גדול, כאשר אותו חיזוק באמת לפי כוחותיך, וכמו כן יתכן להתאמץ ולקבל קבלה זמנית אפילו לתקופה קצרה, אבל 'קבלה' מחייבת, שדורשת השקעה ומאמץ מיוחד וממוקד לאורך זמן, עד שאותה הנהגה תהיה חלק ממך, מוכרחה להיות בפרופורציות המתאימות ולא לקפוץ לגובה בבת אחת.ויש לדעת שעצם העובדה שאדם העושה משהו מיוחד, מעבר להתקדמות הרגילה משפיעה על כל ההנהגות שלו, כי הוא מעמיד את עצמו במצב של יכולת התגברות, וקנין מעלה זו תקף ומועיל לכל פרט במשך היום שדורש מאמץ גדול או קטן.

ישנן שתי גישות לקבלות, גישה אחת גורסת שהקבלה חייבת להיות עקבית ללא הנחות, כי אם תוותר לעצמך פה ושם תישאר בסוף בלי כלום, וגישה אחרת אומרת שאדרבה קבלה שחייבת להיות עקבית לא יכולה להחזיק מעמד, כי מהר מאד תפספס פעם אחת ודוקא בגלל העקביות תישאר בלי כלום כי נוכחת שאתה לא עקבי. ובאמת יש מקום לשתי הגישות, כי קבלה היא משהו שצריך להיות חלק ממך, ולעשות דבר פה ושם זה לא משהו אמיתי, אך עדיין אין צורך לראות את הדברים בקיצוניות, שאם פספסת פעם אחת יוכרז על כישלון מוחלט. מטבע הדברים יש זמנים קשים יותר, קושי מעשי או זמנים קשים ועוד גורמים, וא"א להשתנות ברגע אחד לחלוטין. אין יותר טבעי משינוי הדרגתי שמלווה גם בכשלונות נקודתיים. אם לא הצלחת לעמוד בהחלטתך פעם או פעמיים וגם יותר אל תתייאש, הקבלה לא נגמרה ולא נכשלה, אלא יש להמשיך הלאה והלאה, ואם יש אפשרות לשמר אפילו במשהו את הקבלה גם בזמנים קשים, בוודאי יועיל לך מאד להמשך הדרך. אא"כ התברר שטעית בהערכת הכוחות שלך, ואם כך הוא, אין מקום להתייאש אלא לשמוח בבירור ההכרה העצמית שלך, ולחשב מסלול מחדש ולהתאים קבלה חדשה למציאותך.מאד חשוב לדעת, שהרבה מהקבלות דורשות תאריך יעד להתחדשות ולבדיקה עצמית בתחילת זמן חורף, כי בימי בין הזמנים והחגים שעמוסים בטרדות ולא נמצאים באותה אוירה של אלול בישיבה, קשה יותר לעמוד בקבלות, ולכן למרות שחשוב להתחיל את הקבלות מיד, צריך להתחיל אותם במרץ מחודש בתחילת זמן חורף.

יתן ד' שהרגשות הרוממות שהחלו בחודש אלול יתחזקו בימי הסליחות וראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכיפורים, ועם הקבלות שתקבל, תזכה בימי הדין להיכתב בספרם של צדיקים ותזכה לסייעתא דשמיא מיוחדת להצלחה בכל העניינים. אמן כן יהי רצון.

להצטרפות לרשימת התפוצה ולהשארת שאלות יש לפנות במייל - v0747962028@gmail.com או בטלפון 074-7962028 שלוחה 6

עומק דעת

ממרן רה"י הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

חג הסוכות

עמקי תורתך

שורש השמחה - כח ה'דעת'

הדעת שבחג הסוכות

כתוב בפסוק (ויקרא כ"ג מ"ג) 'למען **ידעו** דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים'.

מבואר בזה שיסוד מצות הסוכה הוא 'למען ידעו' והיינו כח ה'דעת' שעניינו 'חיבור', כלשון הפסוק 'והאדם ידע את חוה אשתו' שעניינו חיבור כידוע. וזהו מה שהתחדש בחג הסוכות ענין ה'דעת' ו'החיבור', וסגולת הזמן לזכות להתחבר באמת לתורה ולקב"ה וכפשי"ת.

דעת הוא שיש חיבור בין שכלו של האדם לבין מעשיו, יכול להיות אדם עם הרבה חכמה שיודע הרבה חלקים בתורה, אבל הכל נשאר בשכלו וזה רחוק מאוד מההרגשות שלו, דעת זה מתי שהחכמה יורדת למעשים שלו והוא מרגיש את החכמה שלו, ועל זה כתוב בפסוק במשלי "בכל דרכיך **דעהו**", לדעת ולהרגיש את הקב"ה בכל החיים.

אדם המתחבר לאיזה דבר הרי זה מוכיח שזה מה שהוא באמת, שהרי אדם יכול לחשוב ולדמיין כל מיני מחשבות גבוהות מעל המקום האמיתי שלו אבל עדיין אין זה נוגע אליו אישית, אלא אלו רק מחשבות, וענין ה'דעת' הוא כאשר מתחבר באמת לכל הידיעות ולכל החכמה שלו.

לכל אחד יש הרבה ידיעות, אבל הרצונות והלב שלו בפועל רחוקים מזה, והיכן שהלב שלו שם הוא נמצא באמת. במובן זה, 'דעת' הוא כאשר האדם מתחבר לידיעות שלו ושוב אינם רחוקים ממנו. **והמועד של 'דעת' זה חג הסוכות, דהיינו שלוקחים את כל מה שלמדנו בכל השנה ומורידים את זה למעשים ומרגישים את זה בלב, זה מה שהופך אדם להיות בר דעת,** וכאשר אדם מצליח להוריד את מה שתופס בדעתו לרובד של המעשים, הוא מתחיל להתחבר לחלק השכלי שלו ולהתנתק מהחומר שלו, וכשהדברים יורדים מהשכל אל הלב ומרגישים אותם מגיעים לשמחה.

החיבור השלם והשמחה שבחג הסוכות

מובא בספרים שחג השבועות הי' בחינת 'אירוסין' עם הקב"ה, ואילו חג סוכות הוא ה'נישואין', דהיינו כניסה אל ביתו. נישואין פירושו חיבור עם הקב"ה, לשבת בצל כנפיו של הקב"ה והוא מגן עלינו. זהו סוכות, שבו אנו יושבים בצילא דהימנותא, וזהו החיבור.

חג הסוכות הוא גם 'זמן שמחתנו', ומהו היסוד של שמחה, הנה אדם שיש בתוכו סתירה פנימית חסר לו שמחה, למשל כאשר חסר חיבור פנימי בלימוד התורה, יתכן שהוא יהיה מצטיין ויקבל ציונים גבוהים ומאידך יהיה כמו תינוק הבורח מבית הספר, כי חסר לו שמחה, וזה לא 'הוא' באמת, השמחה מבטאת היכן האדם נמצא באמת. וכך מבאר המהר"ל בכמה מקומות וז"ל בספר נצח ישראל (כג) **'כי האדם הזה אשר הוא חמרי גשמי, אין ראוי אליו השמחה. כי השמחה שייכת אל הנפש הנבדלת, ואין האדם נבדל במעלתו רק הוא חמרי גשמי'.** כשהאדם מרגיש סתירה שהחלק החומרי שבו אינו מאפשר לרוחניות להגלות, ולכן אם משהו עושה מצוות מתוך כפייה וכל מעשה טוב שלו מלווה בהרגשה שאין לו ברירה כי אם ימנע מהמצווה ייענש, לעולם הוא לא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, כי כדי לשמוח במעשה כל שהוא צריך להיות שלם עם זה, ולכן רק אם אדם עושה את המצוות מרצונו כי הוא מרגיש עד כמה זה טוב לעבוד את הקב"ה, הוא יכול להגיע לשמחה בקיום המצוות.

'שורש השמחה בחיבור עם הקב"ה הוא שאין סתירות, שכל זמן שאדם סותר את עצמו חסר לו בשמחה, וכאשר הוא מתחבר באמת בחבור גמור שוב אין סתירות ואין חציצות, והשמחה שלימה'

וזהו הכח של חג הסוכות, לקבל את כח ה'דעת' ולהתחבר, וכשהחיבור שלם, ממילא באה השמחה. וענין זה מוסיף והולך עד לשמיני עצרת, שאז יש חיבור גמור עם הקב"ה, שעם ישראל יושבים איתו לבד, בלי אף אחד אחר, ואין לשער את השמחה שיש בו.

האדם מלא בסתירות, מה רצונו באמת, האם לדברים רוחניים או לדברים אחרים, לפעמים הלימוד נעשה מתוך כפייה כיון שחייבים ללמוד, אבל חסר את החיבור, וכאשר האדם שמח זו ראיה שיש חיבור אמיתי למעשיו.

שורש השמחה בחיבור עם הקב"ה הוא שאין סתירות, שכל זמן שאדם סותר את עצמו חסר לו בשמחה,

עניני הזמן והשעה

זמני הקבלת פני רבו
אצל רבינו ראש הישיבה שליט"א

בסוכה שע"י הישיבה רח' חזקיה המלך 25 י-ם:

יום ב', ב' דחוה"מ:

קבלת קהל בין השעות 17:30 -19:00
בשעה 19:00 תפילת מעריב,
לאחמ"כ מעמד הקבלת פני רבו לבוגרי וידידי הישיבה.

יום ג', ג' דחוה"מ:

קבלת קהל בין השעות 19:00 -21:00
בשעה 21:00 תפילת ערבית,
לאחמ"כ מעמד הקבלת פני רבו לבחורי הישיבה.

בערב חג הסוכות יעודכנו השיעורים שימסרו בחוה"מ, לקבלת הרשימה ניתן לשלוח מייל למערכת.

הדרך הנכונה והישרה כיצד לקחת את המעלות שקנינו מהימים הנוראים לכל השנה

[מתוך שו"ת שנערך עבור גליון 'חדוותא' חג הסוכות תשפ"ז]

ש. האם 'קבלות' הם עצה טובה, ומה התפקיד שלהם? ואם לא - מה התחליף? הלא, בלי דברים מעשיים אין תוקף לקבלת עומ"ש?

ת. אני מעורר על כך כל הזמן: בחור מקבל על עצמו קבלה בימים נוראים, בדרך כלל, סוג הקבלות הן מאלו שקודם הקבלה הוא מרגיש ורואה את עצמו כ'צדיק', ולאחר הקבלה, הוא כבר מרגיש ממש 'צדיק יסוד עולם', לא כך? לא מחפשים בעיה שטעונה תיקון ושיפור, אלא

מוסיפים עוד איזה ענין או חומרה חדשה, וממילא התחושה היא שאין באמת מה לתקן, אלא אם מוסיפים משהו אנו כבר ממש צדיקים גמורים.

מאותה סיבה הקבלות הללו אינן מחזיקות מעמד. יש איזו התעוררות רגעית, ובאווירת הימים הנוראים בחור מרגיש שנמצא בדרגות עליונות ויכול לקבל על עצמו כל מיני דברים מן הסוג הזה. אבל אח"כ הוא חוזר למציאות האמיתית שלו, ומוצא שאינו בדרגה הזאת, כי באמת הוא ירד לחיי המעשה, ואינו אוחז בדרגה של ימים נוראים.

הדרך הנכונה והישרה כיצד לקחת מהימים הנוראים לכל השנה, היא מתוך מבט אחר לגמרי. יש מושג שנקרא 'נקודת הניסיון'. יסוד האדם ועבודתו בנקודה שבה הוא מצוי בסתירה בין הנשמה לבין החומר, ותפקידו לזכך את החומר ולעלות עוד ועוד. אותה נקודה שבה הוא אוחז כעת בזיכוך החומר אל הנשמה - היא נקודת הניסיון שלו, כל אחד לפי מה שהוא.

נקודת הניסיון היא המקום שבו האדם מרגיש נקיפות מצפון כשלא הצליח להתגבר, והוא מרגיש שאינו נמצא במקום שהיה ראוי לו להיות. זהו המקום האמיתי שבו אדם אוחז.

כאשר אדם מבין שהוא לא מושלם, ומתבונן במה הוא צריך לתקן את עצמו באמת, עליו לבדוק איפה באמת כואב לו. איפה הוא מרגיש נקיפות מצפון שמעוררות אותו להבין שאינו בדרגה המתאימה לו, והוא באמת מסוגל להתגבר ולהיות טוב יותר. בנקודה הזאת עליו להתחזק. אם יקבל קבלה מסוימת בדרגה הזאת, הוא יצליח לעמוד בה, ורק כך לעלות עוד ועוד, מפני שזאת הדרגה האמיתית שלו, אכפת לו מעצמו והוא מעונין להתקדם, ואינו מחפש לקבל קבלות במקום שלמעלה ממנו. בקבלת קבלה כזאת אינו סבור שהוא נעשה צדיק יסוד עולם, אלא מבין דהוא לא בסדר וצריך לתקן. וכך בכל שנה הוא יעלה את נקודת הנסיון שלו למקום גבוה יותר.

במסע האחרון למען 'קרן עולם התורה', דיברתי בפני בחורים בפנמה, ואמרתי להם: ראשית, צריך להתאמץ להרגיש שלומדים את תורת ה' ודבוקים בו. להבין שהתורה שלומדים אינה סתם חכמה, אלא תורת ה', וכמו שכותב החזו"א באיגרותיו 'והעיקר - לזכור לפני מי אתה עמל'. ועוד - תקבלו על עצמכם קבלות טובות לפי נקודת הניסיון, והיא נמדדת במקום שבו מרגישים נקיפות מצפון.

ש. אם עיקר העבודה לחזק את לימוד התורה בקדושתה ולזכור תמיד 'לפני מי אתה עמל', שזה ירומם את האדם ויקדש את החומריות (עי' איגרות חזו"א א, א), **כיצד ניתן לקבל קבלה מעשית על כך. ומובן מאליו שבחור שרוצה לחיות במהלך של שיויתי ה' לנגדי תמיד, לא יוכל להחזיק בזה בלי קבלה למעשה באופן קבוע שנוגעת לכך.**

ת. לדעתי, העצה בנושא הזה היא כמו שכותב המהר"ל (הקדמה לתפארת ישראל), בענין ברכות התורה. המהר"ל מביא את דברי חז"ל על הפסוק "על מה אבדה הארץ - על עזבם את תורתי" שהיה זה חיסרון שהחכמים והנביאים לא ידעו עליו ולא פירשוהו, עד שהקב"ה בעצמו פירש ואמר - "על עזבם את תורתי", ופירשו בגמ' דהיינו 'שלא ברכו בתורה תחילה'. ומבאר המהר"ל שבודאי היו מברכים את הברכה עצמה, דאל"כ החכמים והנביאים היו יודעים על החטא הזה, אך היה זה חטא פנימי שלא חיברו את התורה לנותן התורה, ולא הכירו שהיא תורה קדושה שבאה מהקב"ה, כמו שאומרים בברכות התורה 'ברוך אתה ה' נותן התורה'. הם למדו את התורה, אבל הלימוד היה בצורה חיצונית בלי להכיר ברום מעלתה וקדושתה.

נקודה זאת חסרה מאוד. חושבים הרבה על החשבון של הסוגיא אבל לא מחברים את התורה להקב"ה. צריך להכיר שזו תורת ה', "בתורת ה' חפצו", ורק כך היא משפיעה על האדם ומקדשת אותו. לכן, העצה המעשית אם מדברים על קבלה למעשה מהסוג הזה, לומר את ברכות התורה בכוונה מתוך הכרה בנותן התורה ובקדושת התורה, וקבלה זו יכולה לעורר ולחזק את הנושא בצורה קבועה וקיימת.

בוודאי שעיקר הקבלה צריכה להיות במקום שבו האדם מרגיש נקיפות מצפון, אך כדאי להתחיל עם חיזוק בברכת התורה, שמביא את האדם לחיות עם הקב"ה, ולחבר את התורה שהוא לומד אל הקב"ה. לחיות עם הקב"ה. כך האדם מגיע לדרגה קבועה ואמיתית בכל מה שהוא עושה, ובעז"ה דרגה זו גם תמשיך ותלווה אותו כל השנה.

וכאשר הוא מתחבר באמת בחבור גמור שוב אין סתירות ואין חציצות, והשמחה שלימה.

זהו 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי', שהקב"ה מגן עלינו וחופף עלינו ואנחנו יושבים 'בצילא דהימנותא', ואנחנו 'חיים' את זה, ואז יש את הדעת, החיבור והשמחה.

החזו"א מבאר שההבדל בין 'אמונה' לבין 'ביטחון' הוא כאשר מיישמים במעשים בפועל את מה שמאמינים בו, וכמו אדם שח"ו קורה לו אסון, אמנם הוא יודע ומאמין בשכל שהכל בא מאת הקב"ה אבל בלב עדיין הוא מפקפק ולא בוטח, ו'בטחון' הוא כאשר האמונה מתבטאת במעשים שלו.

בחג השבועות כלל ישראל הגיעו לדרגת 'אמונה', אך מתי התחברו לזה חיבור גמור, זהו בחג הסוכות - 'למען ידעו'. שם הוא החיבור הגמור והשלם שמתבטא גם במעשים ובכל ההנהגה.

השמחה והשלימות בלימוד התורה ועבודת ה'

כתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' וידוע מהאלשיך הק' שכל אחד ואחד הוא ג"כ מקדש, וכמו שהקב"ה השרה את שכינתו בביהמ"ק כמו כן הוא משרה את שכינתו בתוך כל אחד ואחד, ובמה מתבטא השראת השכינה בתוך האדם, הנה המקדש ה' חיבור בין שמים וארץ, שהקב"ה כביכול ירד למטה ונעשה חיבור, וכמו כן באדם כאשר יש 'חיבור' אז הקב"ה שוכן בתוכו, וככל שאדם מחובר יותר כך שוכנת השכינה בקרבו, וההוכחה לזה הוא כמה מרגיש שמח, וכאשר שמחים בחג הסוכות ובפרט בשמיני עצרת, הרי זה ראיה שהאדם מחובר, וזה משפיע על כל השנה.

וכמו כן בלימוד התורה הק', כפי מה שהלימוד הוא מתוך שמחה זהו המודד היכן הוא אוחז, וכמה התרומם, שכל התרוממות היא קדושה, וקדושה היינו זיכוך והתרחקות מחומריות, וככל שמתרחק מחומריות כך ממילא יש בתוכו פחות סתירות, ואילו כמה ששקוע יותר בחומריות יש יותר סתירות, שהגוף מושך לכאן והנשמה מושכת לשם ויש סתירה פנימית וממילא חסר בשמחה. ולכן השמחה והחיבור ללימוד תלויים זה בזה.

כל שמחה נובעת משלמות, והשלמות העיקרית מגיעה בחג הסוכות, ע"י ה'דעת' שהשכל מתחבר עם הגוף, ואין שום סתירות בין הרצונות של האדם לבין השכל, הרצונות של האדם זהו היכן שהאדם אוחז באמת וכל זמן שהרצונות שלו הם לדברים אחרים אין חיבור גמור.

כאשר שמחים בחג הסוכות, וכפי שכותב הר"מ (סוף הלכות לולב) על מצות השמחה בחג הסוכות שהיא השמחה בעבודת ה' - 'עבדו את ה' בשמחה', הנה חשיבות ענין השמחה בעבודת ה' הוא שזה מוכיח כמה מחובר לזה, ומאידך אנו מוצאים שיש טענה גדולה כאשר עבודת ה' אינה נעשית בשמחה כלשון הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב', והיינו משום שזהו המודד כמה האדם מחובר לקב"ה ולתורה ומצוות וכמה זה חלק ממנו, ואדם העובד את ה' בשמחה ובטוב לב הרי זה סימן שהוא מחובר לזה.

ה' יזכנו שנזכה לצאת מחג הסוכות עם כל ה'דעת' בחיבור אמיתי לתורה, ושישפיע עלינו לכל השנה שנהי' שמחים בתורה, ושנרגיש שמחה בתורה, ושנהי' מחוברים באמת לתורה ולא נרגיש סתירה אלא נעבוד את ה' בלב שלם, 'וטהר לבנו לעבדך באמת' - זוהי טהרת הלב האמיתית, שנזכה לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב.

בענין מצות נטילת לולב במקדש ובגבולין, ובגדר דין נענועים

חידוש הגרי"פ פערלא דמצות נטילת לולב במקדש ובגבולין שני מצוות חלוקות הן

סוכה מא, א מתני' בראשונה הי' לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, ופירש"י דדרשינן בתו"כ 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים' ולא בגבולין שבעת ימים, ולהלן מג, א איתא מן התורה בגבולין מנא לן דתניא 'ולקחתם' שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד.

מבואר בזה דתרי קראי נינהו, חדא, קרא ד'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' דילפי' מינה חיוב נטילת לולב במקדש כל שבעה, שנית, קרא ד'ולקחתם' דילפי' מינה חיוב נטילת לולב בגבולין ביום ראשון.

הנה הגרי"פ פערלא בפירושו לרס"ג (עשה נ"ב נ"ג) כתב לדון בזה, דלכאו' מצות לולב בגבולין ומצות לולב במקדש שני מצוות חלוקות הם ביסוד דינם, דמצות לולב במקדש הוא מצות 'שמחה' הנלמד מקרא ד'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם', ואילו מצות לולב בגבולין הוא מצות 'לקיחה' הנלמד מקרא ד'ולקחתם לכם ביום הראשון'.

ועפ"ז רצה לחדש חידוש גדול, דבזמן הבית מי שנטל לולב ביו"ט ראשון בגבולין ויצא בו יד"ח, אכתי רמיא עליה חיוב נוסף ליטול שוב במקדש, כיון דבנטילה בגבולין אינו יוצא אלא יד"ח מצות 'לקיחה', ואכתי רמיא עליה חיוב 'שמחה' דמקדש.

אלא דהגרי"פ נתקשה בזה, דא"כ אמאי לא מצינו לכל מוני המצוות שימנוהו בכלל שני מצוות נפרדים, ונהי דחד 'ולקחתם' כתיב על שניהם, מ"מ כיון דנכללו בהך קרא שני פרטים, מקדש וגבולין, ודיניהם חלוקין זמ"ז, ואפי' כבר קיים עשה זו בגבולין אכתי חייב לחזור ולעשותה במקדש, א"כ הו"ל למנות כל פרט כמצוה בפנ"ע.

וכתב ליישב, דלעולם י"ל דקרא ד'ולקחתם לכם ביום הראשון' קאי בין אמקדש ובין אגבולין כאחד, דעל שניהם קאמר קרא 'ביום הראשון', וסיומא דקרא 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים' הכוונה 'עד שבעת ימים', דבמקדש המצוה נמשכת עד שבעת ימים, [וע"ש דמייתי כן מהרז"ה ר"פ לולב וערבה שכתב דהא דכתיב ושמחתם וכו' שבעת ימים הכוונה עד תשלום שבעת ימים] וי"ל דמשו"ה אינן נמנין אלא כמצוה אחת כיון שכללן הכתוב לשני המצוות כאחד במצוה דיום ראשון, ולפ"ז י"ל דלעולם מי שנטל לולב ביום הראשון בגבולין אינו חייב ליטול שוב במקדש.

אכן בעיקר הדבר נשאר הגרי"פ בהבנה הראשונה, דלעולם מצות נטילת לולב במקדש ומצות נטילת לולב בגבולין שני מצוות חלוקות הן ביסוד דינן, דבמקדש הוא מצות 'שמחה' ואילו בגבולין הוא מצות 'לקיחה', ואך דמ"מ אינן נמנין בכלל שני מצוות מטעם שנתבאר, וכן מי שנטל ביום הראשון בגבולין אינו חייב ליטול שוב במקדש.

חילוק נוסף בין דין 'הנענועים' דמצות לולב דמקדש למצות לולב בגבולין

עוד חידוש בענין זה מייתו משמיה דהגרי"פ פערלא (בספר מקראי קודש להגרצ"פ פראנק סוכות ח"ב סי"ז), דהנה איתא בסוכה (מב,ב) דלולב מדאגבהיה נפק ביה, ואילו הנענועין אינן אלא בגדר 'שיירי מצוה', ופירש"י דמדאגביה נפק ביה מצות 'לקיחה'. (ובחת"ס נסתפק אם הוא מדאו' או מהלממ"ס)

וחידש בזה הגרי"פ דיש לחלק בזה בין דין הנענועים דמצות לולב 'במקדש' לבין דין הנענועין דמצות לולב 'בגבולין', דבגבולין דכל עיקר מצות הנטילה אינה אלא מצות 'לקיחה', בזה הוא די"ל מדאגבהיה נפק ביה, כיון דשפיר מתקיים בעצם הנטילה בפנ"ע דין 'לקיחה', משא"כ במקדש דגדר המצוה הוא מצות 'שמחה' וכדילפי' מקרא ד'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים', י"ל דבהגבהה לחודה לא מתקיים הדין שמחה ואינו יוצא יד"ח עד שינענע, דבמקדש הנענועים הם בכלל עיקר המצוה, דמצינו בדברי הראשונים דנענועים משום שמחה נינהו.[א]

משמעות דברי הר"מ והחינוך דחד מצוה הוא במקדש ובגבולין

אכן נראה להוכיח שלכ"ד הגרי"פ פערלא, דהנה עיקר היסוד שעליו סובב והולך בכל דבריו הוא, דחלוק מצות נטילת לולב בגבולין מאשר במקדש, דבגבולין הוא מצות 'לקיחה' ואילו במקדש הוא מצות 'שמחה', אכן נראה להוכיח לא כן מלשון הר"מ בסה"מ (עשה קס"ט) שכתב בזה"ל, היא שציונו ליטול לולב ולשמוח בו לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו יתעלה ולקחתם לכם ביום הראשון וכו', וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפרק שלישי ורביעי מסוכה, ושם התבאר שאין חובת מצוה זו שבעת ימים אלא במקדש אולם בשאר הארצות יום ראשון לבד הוא שחייבין בה מן התורה, ע"כ.

והנה תחילת דברי הר"מ שנקט הלשון 'שציונו ליטול לולב' לכאו' כוונתו לקרא ד'ולקחתם' דילפי' מינה דמצותה ב'לקיחה', ועלה הוא דכתב 'שציונו ליטול לולב ולשמוח בו', והיינו דמכלל מצות הלקיחה גופא הוא 'לשמוח בו', ומבואר דהלקיחה והשמחה חד מצוה הוא, ואלא דבמקדש מצוה זו נוהגת כל שבעה ואילו בגבולין אינו נוהג אלא יום אחד.

א. עי' בספר הפרדס לתלמידי רש"י (סי' קפ"ט) שכתב בזה"ל, ונענע רבינו שלמה לאחר שהוליך והביא שניהם והעלה והוריד 'וטעמו משום שמחה', 'רקדו כאלים' היינו נענוע, ע"כ. וכ"כ המאירי (סוכה לז, ב) דהנענועים הם להתעוררות שמחה.

וכן משמע בדברי החינוך (מצוה שכ"ד) שכתב בזה"ל, מצות לולב שניקח ביום ראשון של חג הסוכות בידינו פרי עץ הדר וכו' שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וכו', וטעם שאינו נוהג במדינה אלא יום אחד לפי שידוע כי עיקר השמחה ביום ראשון הוא, ע"כ. מבואר בדבריו דאינם ב' מצוות מקדש וגבולין אלא תרווייהו חדא מצוה נינהו, ליקח את הלולב ולשמוח בו, אלא שבמקדש נוהגת מצוה זו שבעת ימים ואילו בגבולין אינו נוהג אלא יום אחד, שעיקר השמחה אינו אלא ביום הראשון.

ולפ"ז פשוט ואינו צריך לפנים כלל דמי שנטל לולב ביום הראשון בגבולין דאינו חייב ליטול שוב במקדש, כיון דחד מצוה הוא וכבר יצא יד"ח.

יסוד דין נענועים

ונראה עוד, דהנה הגרי"פ העלה דיסוד הדין נענועים הוא מלתא ד'שמחה', וחלוק מעיקר דין הלקיחה, אכן נראה להוכיח מסוגיית הגמ' והראשונים לא כן.

דהנה מקור דין נענועים הוא במשנה בסוכה (לז, ב) והיכן היו מנענין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא, ובגמ' שם נענוע מאן דכר שמיה, התם קאי כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין. ולהלן שם א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, במערבא מתנו הכי וכו' מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים.

ופירש"י (ד"ה כדי לנענע בו) אלמא מצוה לנענע כדלקמן לעצור רוחות רעות וטללים רעים. מבואר בדבריו דיסוד דין נענועים הוא משום הני טעמי גופייהו דמייתי בגמ', כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים.

ובתוס' שם (ד"ה בהודו) כתבו דטעמייהו דב"ה משום דכתיב אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלוקי ישענו, והיינו ירננו שמנענין את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא, ע"כ.

וברא"ש (סכ"ו) הוסיף עוד בזה, דאיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואומות העולם ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהו שמחים בלוליבהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח, והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ, ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא, ע"כ.

והנה חזינן מיהת בדברי הראשונים הנ"ל דהנענועים שייכי לענין השמחה, אך אכתי י"ל אם כל עיקר דינם הוא רק לקיום מצות 'ושמחתם', וכדברי הגרי"פ הנ"ל, או שענין השמחה שבנענועים הוא דין אחר.

ב' הוכחות שעיקר מצות שמחה מתקיים בעצם הנטילה ואילו הנענועים אינן אלא דין נוסף

הנה איתא בשו"ע (תר"ס ס"ב) נוהגין להקיף (את הס"ת שעל הבימה) אף מי שאין לו לולב, הגה, וי"א שמי שאין לו לולב אינו מקיף וכן נוהגין וכו' מי שארע לו אבל בחג אינו מקיף, וכן אבל כל י"ב חודש על אביו ואמו, וכן נהגו, ע"כ. וכתב המ"ב (סק"ט) בשם הגר"א, דהטעם שאבל אינו מקיף משום דכתיב 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים', והוא בשעת הקפה.

ומבואר בזה דעיקר קיום דין 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' במקדש הי' בשעת ההקפות, ולכן אבל אינו מקיף, והנה אי נימא דעיקר דין נענועים הוא משום שמחה א"כ תמוה אמאי לא תקנו לנענע בשעת ההקפות שהוא עיקר זמן השמחה, ובהכרח מזה דלעולם עיקר דין 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם' מתקיים בעצם נטילת הלולב, והנענועים אינם אלא דין נוסף.

עוד נראה להוכיח כן מהא דאיתא בשו"ע (סי' תרמ"ד) שחרית אחר חזרת התפילה נוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב ושהחיינו וגומרים ההלל וכו'.

ובבהגר"א כתב מקור לזה ע"פ מה דאיתא בפסחים (קי"ז, א) אפשר ישראל שחטו את פסחיהו ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה, והלל הוא אחר שחרית, ע"כ. והיינו דאי משום הנענועים באמת לא הי' צריך ליטול את הלולב אלא בשעה שאומרים 'הודו' ו'אנא ה' הושיעה נא', אלא דמשום הא ד'אפשר ישראל נטלו לולביהן ולא אמרו שירה', משו"ה נוטלין אותו כל ההלל, דנטילת הלולב מחייבת שירה.

וביאור הדבר נראה עפמש"כ הרמב"ן (בהשגות על הר"מ בסה"מ שורש הראשון) דנראה שהלל הוא מן התורה ויהא הלכה למשה מסיני, או שהוא בכלל השמחה שנצטוינו בה כמש"כ וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם, כי עיקר השירה בפה וכו', ע"כ. והיינו דבאמירת ההלל מתקיים ענין השמחה, ועלה הוא דאיתא בגמ' פסחים הנ"ל דוכי אפשר ליטול לולב בלא לומר שירה.

והנה בגמ' שם מדויק דעצם 'נטילת הלולב' היא המחייבת שירה ולא הנענועין, וש"מ דבעצם הנטילה הוא דאיכא שמחה ולא בהנענועין, וש"מ דלעולם דין 'ושמחתם' מתקיים בעצם הנטילה, ואילו הדין נענועים אינו אלא דין נוסף כדי להעביר רוחות רעות וטללים רעים, או מטעמים אחרים המבוארים בראשונים.

לתרומות והנצחות: 052-7155596 | 052-7198746
ניתן לתרום גם בהעברה בנקאית: בנק 17 | סניף 635 | חשבון 117422
להצטרפות לקבלת הגיליון במייל: 2715559@gmail.com

חשבתי דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי **משה שפירא** זצ"ל

יום הכיפורים

"ארפא משובתם אוהבם נדבה" – כח הנדבה שבתשובה נחשב כשוחד אצל ה' יתברך ובזה מתבטל הדין

משמע מדברי הגר"א שיש זמנים שהקב"ה נוטל שוחד

על הפסוק במשלי (ו' ל"ה) "לא ישא פני כל כופר ולא יאבה כי תרבה שוחד", מבאר הגר"א (בחלקו השני של הפסוק) "פירוש בשעת חשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא לא יאבה ליטול ממנו שוחד, והיינו לחשוב המצוות נגד העבירות והוא הדין כאשר מכניסין אותו לקבר".

את תחילת הפסוק "לא ישא פני כל כופר", מבאר הגר"א, שאם נגזר עליו שימות לא יוכל לפדות את עצמו, רק אם נגזר שיוכל לפדות את עצמו אז יוכל לפדות את עצמו, וההמשך הוא, כי בשעת חשבון הקב"ה לא יאבה לקבל שוחד, היינו, לחשב את המצוות באופן שיורידו כנגד העבירה ממשקל המצוות, וזה נקרא שוחד. ומסיים הגר"א, "והוא הדין כאשר מכניסים אותו לקבר". משמע מדברי הגר"א שיש זמנים שנוטלים שוחד ורק בזמן ההוא לא נוטלים, וצריך לבאר זאת.

"ולא מקח שוחד שהכל שלו" - משמע מהמשנה שלולא כן היה נוטל שוחד

במשנה במסכת אבות (ד' כ"ב) "הוא היה אומר הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון, לידע להודיע ולהודע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיין הוא עד הוא בעל דין והוא עתיד לדון, ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד שהכל שלו, ודע שהכל לפי החשבון כו'". צריך להבין, מה הכונה שאין לפניו מקח שוחד, וכן מהי נתינת הטעם שהכל שלו, כי משמע שאין אפשרות לתת לו משהו משום שהכל שלו, כלומר, שהמידה המוזכרת בתורה (דברים י' י"ז) "ולא יקח שוחד" היא רק כי אין אפשרות כזאת, ואם היינו מוצאים אופן כזה זה אכן היה אפשר, וצריך ביאור.

תשובה ומעשים טובים נקראים שוחד אצל הקב"ה

המהר"ל [דרך חיים שם] מביא את דברי הרמב"ם על המשנה "מה שאמר כאן ולא יקח שוחד אין ענינו שלא יקח שוחד להטות הדין, כי זה מן השטות שירוחק מן הש"י מה שלא יצוייר ואף לא ידומה כי איך ינתן לו שוחד ומה יהיה השוחד. אבל ענינו הוא שלא יקח שוחד הטובות כמו שיעשה האדם אלף טובות ורעה אחת שלא ימחול לו הש"י העבירה ההוא לרוב טובותיו ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר, אבל יענש על זאת הרעה האחת ויגמלהו על הטובות ההם כולם וזהו לא יקח שוחד, והוא כמו לא ישא פנים שיענש הגדול במעלות על דבר מועט כמו שנענש משה רבינו וכו'".

בהמשך הדברים מביא המהר"ל מדרש מופלא (מדרש תהילים מזמור י"ז, ומובא ברוקח בפירוש לסידור התפילה, בתפילת נעילה על "אתה נותן יד לפושעים") על הפסוק "מלפניך משפטי יצא", "א"ר לוי א"ל הקדוש ברוך הוא חנם עשיתי לך, א"ל דוד רבונו של עולם, כתבת בתורתך ושוחד לא תקח והן מתייראין ליקח שוחד ולדון אותי, אבל אתה נוטל, מלפניך משפטי יצא. ומנין שהקב"ה נוטל שוחד שנאמר שוחד מחיק רשע יקח, ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעולם הזה, תשובה ותפלה וצדקה, לכך אמר דוד מלפניך משפטי יצא. אמר הקב"ה לישראל בני עד ששערי תשובה פתוחין עשו תשובה, שאני נוטל שוחד בעולם הזה, אבל משאני יושב בדין לעולם הבא איני נוטל שוחד שנאמר לא ישא פני כל כופר, לפיכך אמר דוד תודיעני אורח חיים, אלו עשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכפורים".

מבואר שבעולם הזה יש שוחד. ומסיים המהר"ל "ויש לך לדעת כי הוא ית' רוצה בתשובה ומעשים טובים ולפיכך דבר זה נקרא שוחד אל השי"ת".

כתוב כאן דבר חדש ויסוד מופלא. עומק הדבר, כי במשנה כתוב שהקב"ה לא לוקח שוחד כי הכל שלו, אולם אם נמצא דבר שבגדרי תורה אינו שלו וניתן לו, זה יקרא שוחד ולא ישב בדין, והדברים מבהילים.

אחר "ארפא משובתם" נקרא "אוהבם נדבה" כאילו מתנדב מעצמו

המהר"ל עצמו כותב, שהסיבה שתשובה מועלת היא כמו שכתוב "ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו", כי בעל תשובה יש לו מעלה, שמכאן ואילך כשעושה מצוות אחר שהרשיע ועזב את רשעו, נידון כמו שעושה זאת מנדבה ולא מחיוב. "אוהבם נדבה", זה נחשב כאילו שמקבל על עצמו בנדבה דבר שאינו חייב.

יש כאן חידוש נפלא במידותיו של הקב"ה, דבר שקשה אף לאמרו אלמלא נתחדש לנו. כביכול הקב"ה דנו כעושה דבר שאינו חייב, כי הרי הוא כמו שהסתלק מהחובה, ולכן כעת נקרא כבוחר בדבר ולא כחובה.

זוהי בחינת אברהם אבינו הנקרא נדיב שהיה תחילה לגרים

הגמרא בסוכה (דף מ"ט ע"ב) דורשת "מה יפו פעמייך בנעלים בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם כו' אלקי אברהם שהיה תחילה לגרים". מבאר רש"י "בת נדיב שנדבו לבו להכיר את בוראו". אברהם אבינו התנדב ונתן את עצמו, מי שחייב זה כאילו נלקח נגד רצונו, מאחר וחייב בזה, אולם אברהם אבינו התנדב ונתן את עצמו, וכל גר הבא מעצמו לחסות תחת כנפי השכינה ממשיך מאברהם אבינו.

כל מעשה גירות הוא הצטרפות לברית של קבלת התורה, וכמו שישראל נכנסו לברית ובזה קבלו את התורה, בשלשה דברים, מילה טבילה והרצאת דמים, כך הדין בגר שבא להתגייר שצריך שלשה דברים אלו. כל גירות היא על ידי צירוף לאברהם אבינו, ככתוב בת נדיב בתו של אברהם אבינו שהיה תחילה לגרים ונחשב לו כבא להתנדב, וכל גר המתנדב מצטרף לברית שלנו. אכן, כאן כתוב שגם אנחנו מקבלים את מעלת הנדיבות האמורה אצל הגרים כשאנו באים בכח של רצון לתשובה.

עלה בידינו, שכאן כביכול יש אופן לתת לקב"ה דבר שהוא לא שלו. מעתה, במשנה כתוב "שאין לפניו מקח שוחד שהכל שלו", היינו, זה רק מחמת שאין אפשרות לתת לו דבר שאינו שלו, כי אחר שאנו מחוייבים בעצם מציאותנו הכל נתבע מאיתנו ומה אנו נותנים, הרי זה לא שלנו. אולם כאן למדנו חידוש, שישנה נתינה כשחוזרים ומחדשים את הרצון אחר שהסתלק לגמרי כביכול מהחובה. את זה הקב"ה מבקש, "עד ששערי תשובה פתוחים עשו תשובה שאני נוטל שוחד בעולם הזה".

הדין מסתלק מיד כשמסלקים את הרצון לחטוא אף שעדיין לא השלים הכפרה

ואף שכמו שכותב רבנו יונה בשערי תשובה (שער א') ישנם מדרגות רבות לתשובה וכפרה שלימה שייכת רק לפי שלמות גדרי התשובה, וז"ל "והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר", צריכים את כל עשרים עיקרי התשובה לכפרה אמיתית, אולם הדין מסתלק מיד ממי שמסלק את הרצון לחטוא, כי השב אל ה' אחרי שהסתלק מהחובה נחשב לקב"ה כאילו מתנדב לקבל עול תורה מחדש, "אוהבם נדבה". ואין זה דומה לכל בחירה בטוב, כי שם אי אפשר שלא לעשות את הטוב, אולם כאן הפקיע את עצמו למצב שכביכול אינו מחויב בזה.

למדנו שישנה מציאות של שוחד, שמתנדב ומביא משהו שהוא כדבר חדש אצל הבורא, דבר שהוא שלי, הרצון שלי. מי שסילק את עצמו מלהיות מחויב, בזה שהוא מקבל את הדברים מחדש, כביכול נותן לבורא דבר שלא היה לו. זה חידוש מבהיל שכתוב רק כאן [רק במשנה זו ואף לא לכל הגירסאות].

[אין לתמוה שכביכול נמצא חוטא נשכר - כי באמת ודאי שמפסיד הרבה, ואותם היחידים החיים במידת הדין אין אצלם נדבה אלא כלשון הגמרא (ברכות י"ז ע"ב) "הם ניזונים בזרוע", אצלם הוא כהסכם שמחויבים זה לזה, ויש כביכול דין שמחייב את שני הצדדים, ויבואר לקמן שהאופן שבו הם זוכים בדין עניינו כעניין השוחד].

זוהי קבלת התורה של הלוחות השניות שהגיעה על ידינו

תוספות במסכת שבת (פ"ח ע"א) שואלים למה הוצרכה כפיית הר כגיגית אחר שאמרו נעשה ונשמע, והמהר"ל בכל ספריו מזכיר את קושייתם ומתרץ [ונראה כי התקשה בעצם מדוע שאלו כך, ויש אופן להבין שמבאר את דבריו בתוך דברי תוס'] כי לא שייך שתינתן התורה מרצון אלא כדבר מוכרח. עיקר צורת התורה חייבת להינתן באופן שמוכרחת בעולם ובידיעה ברורה שלא שייך עולם בלי תורה, ולכן עצם עניינה מוכרח. לכאורה, מצינו אם כן שהתורה היא דווקא באופן מוכרח, ואילו כאן למדנו את מעלת הרצון והנדיבות.

התשובה לדבר, כי כפיית הר כגיגית היתה בעיקר מתן תורה, בנתינת לוחות הראשונות, ולא בתורה שניתנה לנו כבעלי תשובה. התורה שבידינו חזרה וניתנה לנו אחר החטא והתשובה. התורה שקבלנו ביום הכיפורים הגיעה בכח י"ג מידות הרחמים, שהם כביכול גילוי שאפשר להתחיל מחדש, נמצא מעתה שכשחזרנו לקבל תורה, קבלת התורה עצמה היתה כקבלה על ידינו וברצוננו.

סדר הדברים בזה, כי החידוש של תשובה היה בעצם קבלת תורה הנוספת. קבלנו חיוב חדש, ומונח דבר זה בכל תשובה שאינו שחוזר למה שהיה אלא כחיוב חדש. זה עצם הלוחות השניות. אחר שנשברו הלוחות הראשונות, הגיע המהלך של תשובה לחזור שוב להיות מקבלי תורה, ובזה מביאים כביכול לבורא העולם דבר שהוא רוצה בו, מביאים דבר חדש, את עצמנו. באמת אנחנו הרי משועבדים, אנחנו שלו, ואי אפשר לתת לו מאומה, אולם במהלך זה של תשובה, הרי כל זמן ששערי תשובה פתוחים, כלשון המדרש, יכולים להתחיל מחדש, וייקרא דבר זה קבלת תורה חדשה, כחידוש של יום חתונתו זה מתן תורה.

"יום חתונתו זה מתן תורה" מדבר על נתינת הלוחות השניים של יום הכיפורים [רש"י תענית כ"ו ע"ב]. קשה לכאורה כי הרי היינו מחויבים בהם כי כבר כי קבלנו תורה, ומדוע נקרא יום הכיפורים יום חתונתו, האם העובדה שעזבנו את התורה נותנת לנו זכויות. כאן מתגלה עומק הדבר, כפי שנתבאר, כח של קבלת התורה על ידי תשובה.

לפי זה יבואר החילוק בין משה לאהרן

איתא בסנהדרין (דף ו' ע"ב) "וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר כו'". נאמרה כאן לכאורה מחלוקת בין משה

לאהרן, ואם כן, אחר שמצינו שהלל אומר "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום כו'", נמצא שהוא מכריע שנהיה מתלמידיו של אהרן, וכיצד יתכן דבר זה, הרי אנו תלמידי משה רבנו, [וכפי שהוא נקרא בתואר רבנו].

אכן, יש דבר אחד שאי אפשר להיות בו תלמידי משה רבנו, כי הוא היחידי שקיבל את הלוחות הראשונות ויש לו מערכת חיובים שונה. אנחנו לא יכולים להיות תלמידי משה רבנו כי הרי לא קבלנו את התורה של לוחות הראשונות. כאן מלמדנו הלל הזקן את ההבדל שבין הלוחות, צורת הנהגת משה רבנו היא של דין והכרח, בחינת הר כגיגית, ואילו הלוחות השניות הגיעו מסליחה ומחילה, מכח י"ג מידות הרחמים.

אף אחד לא קיבל את הלוחות הראשונות, רק משה רבנו למדם מ' יום ומ' לילה בהר, והלל הזקן מלמד אותנו שזה המקום שאי אפשר לנו לקיים את תורת משה רבנו, כאן נמצא הפער בינינו לבין תורת משה, כאן אנו תלמידי אהרן שגם הוא לא קיבל את התורה של לוחות הראשונות. כפיית הר כגיגית זה יקוב הדין את ההר, ובאותו הדין שיש בו כעין פלוגתא בין משה לאהרן, פסק הלל כאהרן.

עניין השוחד שנעשה אחד עם המקבל ומעתה אין שייך שידון את עצמו

נחזור לבאר עניינו של השוחד. איתא בכתובות (דף ק"ה ע"ב) "אמר רבא מאי טעמא דשוחדא כיון דקביל ליה שוחדא מיניה, איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה, ואין אדם רואה חובה לעצמו. מאי שוחד שהוא חד". וברש"י "אין אדם רואה חובה לעצמו, אין דעתו מתקרב לצד החובה לחייב את עצמו ואפילו מתכוין לדין אמת. שהוא חד, הנותן והמקבל נעשים לב אחד".

עניינו של השוחד שהוא חד, נעשה אחד עם המקבל. אחר שכן הוא, הרי מעתה, דין חייב לבוא עלינו מבחוץ, לא מאיתנו, וכשנעשה שוה עם המקבל כביכול, ממילא אינו נידון בדין, כביכול "פסילנא לך לדינא".

בארנו עניין זה אצל בעלי תשובה, שנותן דבר שכביכול הותר אצלו ובא לחייב עצמו מחדש, אולם באמת אצל אותם הצדיקים הניזונים בזרוע, הרי שהנעשה שותף כביכול לקב"ה, בדברים שהבורא רוצה בהם ולשמם ברא ומנהיג את העולם, מה שנקרא "רצונו", עושי רצונו באמת אינם נידונים, כביכול הם אחד איתו. ישראל נקראים מקדשי שמו, הם העושים את רצונו. אנחנו צריכים להיות אלו שמביאים את הבריאה לתכליתה, כי לשם כך כביכול נבראה הבריאה כולה להגיע לתכלית של כבוד שמים, וכל המצטרף לזה הוא כביכול נהיה חד איתו, נמצא שיש את האופן של הצדיקים בזה ויש את מעלת התשובה.

האפשרות לתת שוחד היא רק בעולם הזה "כל זמן ששערי תשובה פתוחין"

בעולם הזה הקב"ה לוקח שוחד, כי כאן מקום העבודה, ורק מכאן מביאים את הבריאה לתכליתה. כל מי שבעולם הזה נהיה עושה רצונו, הרי שכמו אותם המעשים המובאים שם בסוגיא בכתובות, שכל מי שהיטיב עם הדיין אמר לו פסילנא לך לדינא, כך הוא כשהקב"ה לוקח שוחד, היינו שלא דן במידת הדין, את מי שרוצה ומתחבר לפי כוחו ונהיה אחד.

בעולם הבא כלשון המדרש אין הקב"ה לוקח שוחד, וכפי שמבואר בדברי הגאון, שם אין לנו מה לתת כשוחד ואין דנים מצוות כנגד עבירות, אבל פה בעולם הזה יכולים לתת באמת שוחד.

(יש סוגיא רחבה במנחות כ"ט ע"ב בדברי הגמרא שראה משה רבנו את רבי עקיבא דורש, בשאלות משה רבנו לה' ובעניינו של רבי עקיבא, ואכמ"ל בזה, אמנם לענייננו כאן, זה העומק בזה שיצאה נשמתו של רבי עקיבא באחד - שהוא חד).

תפקידנו לחדש ולהביא מעשים מתוכנו ומעצמנו

זוהי תשובה, שהאדם נותן את עצמו לקב"ה, ואז זוכים לאוהבם נדבה, ועל ידי זה לסלק את מידת הדין הנוראה, ולזכות בדין. זו הדרך היחידה שלנו לזכות בדין, על ידי השוחד, לתת משהו שלא היה, דבר שלא נמצא ממילא אצלו.

הדבר שמוטל עלינו הוא להביא מעצמנו מעשים חדשים שעוד לא היו, דברים שנובעים מתוכנו, ולא כעושה דבר המחויב ועומד. ניתן להביא בזה מהא דאיתא בברכות ונפסק להלכה "אל תעש תפילתך קבע". זכיתי, סיפר רבנו, להתפלל כמה פעמים אצל החזון איש, החזון איש הקפיד לא להסתכל על השעון בותיקין, זוהי עבודה שמגיעה מהאדם עצמו.

כח השוחד הוא עצום, כי הֶזְהֵיר בשוחד אפילו על פחות משוה פרוטה (כדאיתא במנחת חינוך מצוה פ"ג). אף בזה סיפר רבנו, בתור ילד צעיר זכיתי לשמש לפעמים אחד מצדיקי וגדולי הדור, ולא ריחם עלי.. פעם תיקנתי לו את המכפלת ונתן לי לטיפה .. ואמר לי פסילנא לך לדינא.

אנו עומדים בדין, וברוך השם עדיין אנו נמצאים בעולם הזה. הדרך שלנו להינצל מהדין היא שלא יהא דין כי אין דיין. מה שכבר יש לו זה שלו, אבל מה שאין לו ועוד לא הבאנו לו, כאן זה מקח שוחד, בכל משהו ומשהו, זו עבודתנו.

צריך להשיב את הדברים על הלב, אחר שכל המטבעות נשחקו, הרי שהמביא משהו שעדיין לא נשחק יוכל לזכות בזה.

הרוצה לחזור בתשובה, צריך לחזור ולקבל תורה כמקבל תורה חדש, ליצור יום חתונתו חדש, כאשר מה שהיה איננו ומתחילים מחדש ליצור את היש. אז האדם נקרא נדיב, מי שמתחיל התחלה חדשה ממשיך את אברהם אבינו הנקרא תחילה לגרים וכל המשך הגרים נדבק אליו, בזה יש בריאה חדשה, כפי שדורשים חז"ל אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, באברהם. כך נראית בריאה חדשה, אחר שאברהם אבינו התנדב ונתן לקב"ה כביכול עולם חדש. ה' יעזרנו לזכות לכך, לעשות עצמנו בריה חדשה לפניו, ולהכתב בספר צדיקים גמורים לשנה טובה, שנת גאולה וישועה.

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

עבודת היום – להאמין בכפרת יוהכ"פ

א. במאמר בשבוע שעבר הזכרנו שאחד התנאים לזכיה בדין ע"י השופר הוא להאמין בתקוני השופר!!! ונרחיב ביסוד זה קצת במאמר זה בדברים הנוגעים מאוד ליוהכ"פ. הנה ידועים דברי הרמב"ם בהלכות שגגות פרק ג' הלכה י': אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן, אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו, עכ"ל. הנה אע"פ שהרמב"ם העמיד נגד הצד של "מאמינים בכפרתו" צד רחוק של "מבעט", אך פשוט שכדי לזכות בכפרה שלמה ביוהכ"פ צריך תשובה שלמה, ולא סגי במה שאינו מבעט בכפרתו, כמו דמשמע להדיא ברמב"ם בהלכות תשובה פרק א' הלכה א' ע"ש, וכ"כ בספר לדופקי בתשובה והסכים עימו מרן הגרח"ק זצ"ל, וא"כ הדרינן לפשטות משמעות הרמב"ם דבעינן "מאמין בכפרתו".

ב. הנה ענין זה שהאחד מהתנאים היסודיים בדרכי העליה היא האמונה בדברי חז"ל במה שגילו לנו את דרכי העליה, כבר נרמז בדבריו הידועים של ספר חובות הלבבות [בשער חשבון הנפש פרק ג' בחשבון העשרים ואחד], שמבאר והולך את דרך העליה [ולתועלת הקורא נוסיף קצת ביאור בלשוננו, ונחלקה לשלבים למען ירוץ הקורא]: [א] "יעשה מה שיש ביכלתו ממעשה העבודה", [ב] "ירגיל בה ויתמיד עליה" [דהיינו כפי יכולתו], "וירוץ ויחרץ לעשותה עד שתשוב לו למנהג". [ג] ואח"כ "ישתדל להוסיף על מה שיש ביכלתו", [ד] "ויכסף לו בלבו" דהיינו ישתוקק לעלות אל המדרגה העליונה, [ה] "ויעלה אליו במחשבתו" דהיינו שיצייר בנפשו את המעלה, דבלי שיש לאדם ציור מהמעלה א"א שישתוקק אליה וישאף אליה באמת!!! [ו] "וישאל מהאל לעזרו ולאמצו על יותר ממה שיש ביכלתו מן הידיעה והמעשה בלב ומצפון נאמן", ע"כ, חידש שלא רק שהתפלה היה תנאי נחוץ להצלחת דרכי העליה, אלא שהתפלה צריכה לבא אחר כל ההשתדלות והציור!!! [כמדומה לי שהוא קצת חידוש אצל רוב בני האדם, ועיין].

ועי"ש בהמשך שכתב בפרטות לאיזה מדרגות יכול האדם להגיע ע"י סדר עליה זה וז"ל: וכשיתמיד על זה, ימציא לו הבורא בקשותיו ויפתח לו שערי ידיעתו, ויחזק שכלו ואבריו לעמד במצוותיו, **אשר למעלה מיכלתו** מדרגה אחר מדרגה וכו', ע"כ, וכתב בפרטות את הדוגמא לזה במלאכות והלמוד, שסופו שיוכל להוציא צורות מופלאות ומלאכה דקה, **כמעט שתדמה לנבואה הבאה מאת הא-לקים. וכן בשאר החכמות, כי התלמיד ימצא בלבו, כשהוא משתדל בחכמה, כח עליוני רוחני, אין בכח אדם להועילו בו**, ע"כ, ע"ש עוד.

ג. הנה ככל החזיון הזה ודאי נמצא גם בדרכי התשובה, ולא עוד אלא שלפי הרמב"ם שהבאנו הרי התנאי של האמונה והשאיפה והרצון לכפרה הוא מוחלט לשני הצדדים – **בלעדיו לא תיכון הכפרה, ועימו יכול לזכות לכפרה שלמה מעל יכולתו**, כמוש"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות תשובה ה"ז: כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל וגו' והיום הוא מדבק בשכינה שנאמר וכו', צועק ונענה מיד וכו', ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה וכו' ולא עוד אלא שמתאוים להם שנאמר וכו', ע"כ.

וכ"ה דברי הרבינו יונה בריש ספר שערי תשובה - והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת [א.ה. הכונה אע"פ שאין ידם משגת] ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו!! ע"כ. ומשמע שאפילו מי שלא היה קודם החטא במדרגת האהבה יזכה לה ע"י תשובה כראוי!!!

ד. הנה פעמים רבות אנו מרגישים בעצמנו וגם שומעים מזולתנו על קורטוב של יאוש מהשגת המעלות ע"י התשובה, ואף שמתפללים באופן שנראה כתפלה כהלכה, אין רואים השגת הבקשה בדברים הנשגבים שהובטחנו מאת חז"ל. ושמעתי בזה לפני שנים מאחד מתלמידי מו"ר הבלתי נשכח הגאון הגדול ר' משה שפירא זצ"ל, שנשאל ע"י אברך בעל תשובה יקר, שהוא [האברך] מתפלל תדיר על הוריו שיחזרו בתשובה, ומדוע אינו נענה והם עומדים במרים ומצבם. והשיב הרב זצ"ל על אתר – **מפני שאינך מאמין שהם יכולים לחזור בתשובה**!!! כוונתו אף שרוצה בזה בליבו ושכלו, אך אין מצויר אצלו בדעתו ששייך מציאות שאנשים בשנות ששים והשבעים של חייהם שכל שנותיהן יצוקות בכפירה וריחוק מדעת האמת, יתהפכו לטובה ויעשו אנשים יראים ושלמים!!!

ה. מעתה נשוב לדברי הרמב"ם שאין יום הכפורים מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, ולפי משנת"ב הצורה המעשית של אמונה זו היא שיצייר השב בשכלו ובנפשו את מדרגתו והנהגתו כבן עליה נקי המדקדק במצות ל"ת ומהדר ושמח במצות עשה, כאחד הגדולים והצדיקים אשר בארץ!!

ובאמת כל איש אמת יודה על האמת שזוהי אחת מעבודות הקשות שבמקדש!! רבים שילכו בדרך זו יגלו שאע"פ שהיה נראה להם בתחילה שהם משתוקקים באמת להתעלות למדרגות עליונות, אך כשבאים לפרוט מעלות אלו לחיי המעשה מגלים שיש מניעות בנפש לחיות חיי מעלה בדרגות הצדיקים והת"ח המרוממים, ובלא הציור חסר בבקשה ובהשתוקקות של אמת, וסו"ד חסר באמונה שאפשר להגיע למדרגות העליונות.

ופעמים נדמה לי שאם היו נפתחים לנו חושים הרוחניים לשמוע את תשובת השם לבקשותינו ולשאלתנו האילמת מדוע אין אנו זוכים למדרגות העליונות ע"י התשובה, היינו שומעים בת קול המפוצצת בראשי ההרים העונה לתמיהתנו – הוי שכל ופתי, אתה לבד הגורם, מפני שאינך מאמין בהשגת המעלות, אינך משתוקק באמת!!

ו. הנה לא באתי במאמר זה לרפות ידים ולהשיב אחור את המשתוקקים לכפרה, ח"ו לא תהא כזאת בישראל, לכן אציג בקצרה את הדרך הנכונה המעשית והשווה לכל נפש לזכות לכפרה, בהקדם מה שיש לחלק בין השגת המדרגות בתשובה, לבין הכפרה, הכפרה היא הנקיות מחטאים ופגמים בנפש [עד כמה שניתן להשיג, והארכנו בזה במאמרים הקודמים שתשובה על המידות לוקחת זמן רב ואכמ"ל], ודבר זה אפשרי לשאוף אליו ואין מניעה להשתוקק אליו השתוקקות אמת!!! כי מי לא ישאף להתנקות מעבירות ופגמי הנפש שבאו לו ע"י החטאים במשך השנה. וכיון שהשאיפה והרצון האמיתי קימים, ממילא מתקיים התנאי הראשון של השגת הכפרה, והוא האמונה בכפרת היום!! ובזה מחויב כל אדם אשר בשם ישראל מכונה בכל מדרגה שהיא!!

ואח"כ יוסיף בזה את התעוררות הרצון לשינוי האפשרי במידות ופגמי הנפש לפי מדרגתו, וכן לקנית המעלות שמעל יכולתו השמורות בד"כ לצדיקים אוהבי השם למדרגותיהם, אך כל חד לפום שיעורא דיליה, והמבחן – שיהא שלם ברצון פנימי וציור בנפש מהמדרגה שמבקש להשיגה, ואז מובטח לו שהקב"ה ישמע צעקתו להשיג מעלה **אשר למעלה מיכלתו**!!! השם יזכנו!!!

המאמר מופץ במהדורת מייל, מי שמשער שעוד אנשים ימצאו תועלת מהמאמר יש לו רשות להדפיס ולהפיץ את המאמר בכל מקום שיחפוץ

גליון מספר 247

שפתי ישנים

גנוזות וכת"י

מחידושי תורתם של גדולי הדורות זיע"א שלא שזפתם עין הדפוס

חג הסוכות

"ולקחתם לכם ביום הראשון" – ראשון לחשבון עונות

איתא במדרש[א] "ולקחתם לכם ביום הראשון"[ב], וכי יום ראשון הוא, והלא ט"ו הוא. אלא, ראשון לחשבון עונות. והוא תמוה.

ונראה, דאיתא בטורי זהב[ג] ד' ימים שבין יום הכיפורים לסוכה אין עולים בחשבון עונות, כי ישראל טרודים במצות - בסוכה ולולב. נמצא, דאם ב[ימים] אלו לא יחשוב ה' להם עון, כל שכן ביום קמא דסוכות דלא יחשבו שהם עיקר המצות. ואיתא בפסחים (פ"ק[ד]) "ביום הראשון תשביתו שאור"[ה], דרשו אותו על יום י"ד, למדנו דהראשון בהא נאמר, על יום קודם ליום דאיירי ביה, כמו[ו] "הראשון אדם תולד", יע"ש.

והיינו דפריך וכי ראשון הוא, כלומר והלא לולב ניטל בט"ו, ולמה כתב הראשון דמשמע דניטל בי"ד, כמו הראשון דפסח דקאי על י"ד שבו השבתת חמץ, ועל זה מתרץ דקרי ליה הראשון לט"ו, למידק יום י"ו שהוא ראשון לחשבון עונות, דהא הוכחנו דט"ו לא מחשבי עונות, ושפיר קרי לט"ו הראשון לפי שהוא יום הקודם לראשון דחשבון עונות, ודוק כי חריף הוא.

ובזה יובן מאמר הש"ס (ר"פ לולב וערבה[ז]), "ולקחתם לכם ביום הראשון", ראשון אפילו בגבולין, עכ"ל. דהוקשה להם הקושיא הנזכרת דראשון דמעיקרא משמע, וצ"ל דקאי על חשבון עונות. ואהא קשה, דבמקדש ניטל כל שבעה, א"כ כל ימי מועד לא יחשוב ה' להם עון, כיון דטרידי במצות. אלא ודאי דקאי אגבולים שהם אינם נוטלים אלא בט"ו, ולגבי דידהו הוי שפיר יום ששה עשר, ראשון לחשבון עונות, ודוק היטב.

הגאון רבי **חיים עמרם** זצ"ל, **מגדולי** חו"ר **דמשק וצפת**, מח"ס **מטעם המלך**[ח].

כת"י הגאון רבי **חיים עמרם** זצ"ל, מגדולי חו"ר **דמשק וצפת**, מח"ס **מטעם המלך**

חיוב תשלום על ד' מינים בשעת הקניה כשחל א' דסוכות בשבת

במה שכתב בשערי תשובה בסימן תרנ"ז[ט], וכן כתב בספרו מטה אפרים[י] לחג הסוכות, בענין קניית לולב ומיניו שראוי לשלם במעות קודם החג, לצאת לכל הדיעות דסבירא להו[יא] דמשיכה אינו קונה מדאורייתא, עיין שם. וכן עשיתי בעת קנייתי הלולב בערב החג דהאי שתא (כמנהגי מאז).

אך אמרתי לידיד נפשי **הרב רש"א שליט"א**, דיש לומר דבשנה הזאת וכי האי גונא מודה דאין צריך, דהא מדרבנן קונה במשיכה בעלמא[יב], ורק מן התורה הוא דיש לומר דצריך גם מעות לקנות, אם כן בשנה הזאת דכל עיקר מצות לולב אין בו מדאורייתא, ודאי דסגי ליה במשיכה לחוד אף לכתחילה.

אלא דיש לומר, דראוי לחוש להסבורים[יג] בסימן תרמ"ט דפסולי יום ראשון פסולים אף ביום שני דחוששין לספיקא דיומא. וחידוש שלא העיר הגאון הנ"ל בזה, בחל יום טוב ראשון בשבת דאין צריך כל כך, והוה ליה ספק ספיקא.

ובאותו ענין, נזכרתי בדברי קצות החושן סימן קצ"ד[יד], מה שכתב שם בענין קנין אגב דאיך יועיל להפקיע איסור בכור, לדברי תוס' בבא קמא (דף יב ע"א[טו]) דהוא דרבנן ואיסור בכור הוא דאורייתא[טז], עיין שם.

ובענייתי איני רואה שנאמר דאיסור בכור הוא דאורייתא בזמן הזה, ולשיטת הרמב"ם[יז] דסבירא ליה דבכור בחוץ לארץ אינו קדוש ליקרב עיין שם, ודאי דיש לומר דאינו מדאורייתא בזמן הזה. ואף להחולקים[יח], מכל מקום יש לומר דבזמן שאי אפשר להקריב לא שייך כל כך לקרותו קדשים בחוץ, עיין תוס' עבודה זרה (דף יג ע"ב[יט]) ובכמה מקומות[כ].

ואם נגמגם בזה מכמה טעמים, מכל מקום יש לדון דאפילו תימא דלא הוי קנין שיקנהו הנכרי, מכל מקום יש לומר דהרי לפחות הפקירו והפקיעו מרשותו על כל פנים, ואם כן משום הפקר נמי ליפטור. ועיין מהרי"ט אלגאזי בהלכות בכורות[כא] ובתשובת עבודת הגרשוני[כב] ותשובת חתם סופר[כג], בענין הפקר מבכור.

והנה לענין חמץ נמי יש להעיר עוד בדבריו ז"ל[כד], ואפשר דמשום הערמה לא מהני כמבואר בירושלמי פרק ב דפסחים[כה], ובכי האי גונא שעשה כדין הרי על כל פנים מהניא מתורת הפקר. ויש לגמגם בזה קצת מבבא מציעא (דף י ע"ב), ויש לחלק מנידון דידן ואין כאן מקום לבא בארוכה, ואי"ה יבואר במקומו.

הגאון רבי **אליהו דוד רבינוביץ** - **תאומים**
האדר"ת זצ"ל[כו].

א. תנחומא אמור סימן ל. **ב.** ויקרא כג, מ. **ג.** הקדמה לסימן תקפא. **ד.** דף ה ע"א. **ה.** שמות יב, טו. **ו.** איוב טו, ז. **ז.** דף מג ע"א. **ח.** הגאון רבי חיים עמרם זצ"ל נולד לאביו רבי שלמה בעיה"ק צפת"ו, בילדותו עקרה משפחתו את מקום מגוריה מצפת לדמשק, שם למד בבית המדרש של הגבירים בני משפחת פרחי, ולימים נתמנה לעמוד בראשות בית המדרש שהיה מן החשובים בדמשק. במקביל תקופה מסויימת שימש גם כדיין בעיר. בשנת תקס"ה בקירוב שב לעיר צפת ועול הקהילה הושת עליו ברו"ח ובגש"ם. כפי הנראה באחרית ימיו ממצור ומצוק עבר להתגורר באלכסנדריה שבמצרים, שם נלב"ע בקירוב לשנת תקפ"ה. ידו של מהר"ח היתה ממשמשת תמיד בניירות ובקולמוסים ואלפי דפים הותיר בכתיבת ידו בכל מקצועות התורה. (ולמצער ראינו גם חיבורים בכת"ק שמיוחסים לחכם אחר). מופרסמים חיבוריו שנקבו בשם מטעם המלך - מערכות וכללים שהדפיסם בנו הגאון רבי נתן זצ"ל (מח"ס קנין פירות וקנין הגוף), וחיבורו דבר המלך - עה"ת וספרו קרבן פסח על הגש"פ. מתוך כתי"ק חידושיו. **ט.** צ"ל: 'סימן תרנח' ס"ק ה. **י.** סימן תרכה ס"ק יז. **יא.** בבא מציעא דף מז ע"ב. **יב.** בבא מציעא שם. **יג.** הוא דעת הרא"ש, סוכה פרק ג סוף סימן ג. **יד.** ס"ק ג. **טו.** ד"ה אנא. **טז.** דברים טו, יט. **יז.** פרק א מהלכות בכורות הלכה ה. **יח.** השגות הראב"ד שם. **יט.** ד"ה ונשחטיה. **כ.** יומא דף סג ע"ב ד"ה שלמים; זבחים דף נט ע"א ד"ה עד שלא. **כא.** אות א ס"ק ו, וז"ל: "דילפינן דין זה מקרא דבקרך וצאנך או מקרא דכן תעשה לשורך לצאנך ... דהכי הוי משמעותיה דקרא דדוקא בבכור שנולד מבהמה שלך שבהיותה שלך נולד הבכור". **כב.** סימן כד. וז"ל: "כללא דמלתא נלע"ד, שאין מתנה והפקר מפקיעין קדושת בכור מדרבנן אבל מדאורייתא ודאי מפקיעין". **כג.** יורה דעה סימן שטז. **כד.** דהקצות שם כתב לענין מכירת חמץ, דמהני בקנין חצר. **כה.** הלכה ב. דמשום כך אסרו חמץ לאחר הפסח, שמא לא יפקיר ויאמר הפקרתי. **כו.** הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ - תאומים זצ"ל נולד לאביו הגאון רבי בנימין אב"ד פיקעלין בחג השבועות תר"ה, בוצין מקטפיה ידיע

יוצא לאור ע"י מכון להוצאת ספרים וכת"י שעל ידי מוסדות "שובי נפשי"
רח' הבעל שם טוב ו ירושלים

לקבלת העלון במייל: SY5400950@GMAIL.COM
www.shuvi.co.il

פירוש על שו"ע הלכות סוכה

סימן תרמב - ובו סעיף אחד

א. אם חל יום ראשון של סוכות להיות בשבת (א), אומר בערבית ברכה אחת מעין שבע, וחותם בה בשבת בלבד:

(א) להיות בשבת - ואין אומרים המעריבים, שכיון שאין העולם רגילים בהן, חשו שמא יטלו נרות מן המנורה לראות, הרמ"ו[כז].

מנהגנו לומר בכל יום טוב 'באהבה מקרא קודש', ומנהג אשכנז עיין בהרמ"ו[כח] וב"ח[כט].

סימן תרמג - סדר הקידוש, ובו ג' סעיפים

א. סדר הקידוש (א) יין קידוש וסוכה ואח"כ זמן, לפי שהזמן חוזר על (ב) קידוש היום ועל מצות סוכה:

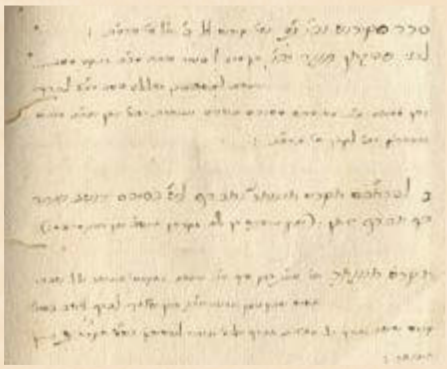
(א) סדר הקידוש ובו ג"ס - וסדר קידוש ליל ב'[ל], עיין לקמן סימן תרס"ח[לא].

(ב) לפי שהזמן חוזר וכו' - כן הוא לשון הטור. וכתב הב"ח[לב], דנקט האי טעמא לאשמועינן דבלילה השני דאין צריך לברך זמן (הסוכה) [אסוכה]. אי נמי, אם היתה הסוכה עשוייה ועומדת, יברך זמן ואח"כ סוכה[לג], וכדמסיק רבינו לקמן סימן תרסח.

ב. להרמב"ם מקדש מעומד (ג), ומברך לישב בסוכה ויושב, ואחר כך מברך זמן, (ואין נוהגים כן אלא מקדשין מיושב (ד), וכן דעת הרא"ש):

(ג) מקדש מעומד - פירוש, אע"ג דאין שייך הכא טעמא דמקדשין מעומד בליל שבת, משום שאין כאן עדות, עכ"ז כיון שצריך לברך לישב בסוכה קודם שישב כדין כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, משום הכי מקדש גם כן מעומד.

(ד) הגה מקדשים מיושב - דכיון שהמצוה נמשכת על זמן האכילה, וכל זמן ששוהה שם מקרי שפיר קודם לעשייתן. והב"ח[לד] כתב דהעיקר כהרמב"ם, דהיינו פסקו של רבינו.

חידושי הגאון רבי **יצחק לוי ואלי** זצ"ל,
מח"ס **לחם פנים**, מחו"ר **מודינא**

ג. בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא (ה), ונוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעום. הגה: הכי נוהגין בחול, אבל בשבת ויום טוב שיש בהן קידוש מברך לאחר קידוש (ו), (ואם קידש בבית ואוכל בסוכה או איפכא ע"ל סי' רע"ג):

(ה) אחר ברכת המוציא - דכיון דתפסו כדעת רבינו תם[לה], שאין מברכין אלא על האכילה ולא לטיול ולשינה, משום הכי נהגו לברך תחלה ברכת המוציא ואח"כ על הסוכה, כדי שיהא הוכחה שהוא מברך לישב בסוכה בעבור הסעודה. ואם היה מברך תחלה על הסוכה, היו טועין לומר שעל כל כניסה וכניסה צריך לברך. ומברכין קודם הטעימה ולא הוי הפסק, דומיא דטול ברוך[לו], ב"ח.

(ו) הגה לאחר קידוש - פירוש לסדרן על הכוס, דהכי עדיף טפי, ועיין מה שכתב בעל שכנה"ג סימן תרס"א[לז].

הגאון רבי **יצחק לוי ואלי** זצ"ל,
מח"ס **לחם פנים**, מחו"ר **מודינא**[לח].

מגילת קהלת

"ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה" (ד, ב).

ראוי להבין מאי "המתים שכבר מתו", בודאי כיון שמזכירים בשם מתים, ודאי מתו. ועוד, "מן החיים אשר המה חיים", כיון שהם חיים, מאי "אשר המה חיים". ועוד, "עדנה" מהו פירושו, יאמר 'עד הנה' כמו בכמה מקומות.

ואפשר לומר, במה שכתב הרב מזכה את הרבים הרב אליהו הכהן זל"ה, כנראה שהוא בספר מנחת אליהו[לט], וזה לשונו: יש להקשות במעשה דר' יהושע בן לוי שנכנס חי בגן עדן כמבואר במס' כתובות[מ], איך זכה הך זכייה ליכנס חי בגן עדן, מצינו כח התלמיד יפה מכח הרב משה רבינו ע"ה רבן של כל ישראל, איך יתכן דבר זה שיהיה כוחו של ר' יהושע בן לוי גדול מכוחו של משה רבינו שלא זכה משה במעלה זו ליכנס חי בגן עדן.

ותירץ הוא ז"ל, יען שאדרבה מיתה לצדיקים הוא דבר גדול וזכיה גדולה, שמתפשט מלבוש [ה]בלי עולם שהוא הגוף על ידי המיתה ונקבר בקבר, וע"י זה נשאר זך ונקי, אבל (ו)[כש]הולך חי לגן עדן הולך ב[ה]אי גופא קשיא, ואינו יכול לזכות מי שנכנס חי כמו מי שנכנס מת, ועיין עליו בדבריו הקדושים.

עוד ידוע מה שאמרו חכמי הזוהר זיע"א[מא], שכל דבר שברא הקב"ה בעולמו הם כמו זכר ונקבה. כמו: שמש וירח, שמים וארץ, מידת יום ומידת לילה, כמו עדן ועדנה, עדן הוא זכר והוא למעלה, עדנה היא נקבה והיא למטה כמו שמים וארץ. וידוע[מב], שר' יהושע בן לוי נכנס בגן עדן של מטה שהוא בארץ, כמו שנראה ממה שאמרו בגמרא הנז'.

וביל‌דותו היתה ידו מושכת בעט סופרים וחיבוריו עלו לכמאה חיבורים, ועדיין רובם גנוזים, מהם ניכרת חריפותו העצומה ובקיאותו בכל מכמני התורה, והיתה ידו ממשמשת בקולמוסו בכל שעה. בצעירותו התמנה לרבנות העיר פוניבז' שם כיהן ח"י שנים ומחצה, לאחר מכן כיהן ברבנות העיר מיר כשבע שנים. בשנת תרס"א נקרא על ידי רבני ירושלים לעמוד לצידו של הגר"ש סלנט זצ"ל ולכהן ברבנות העיר רבתי עם, אך לאחר מספר שנים נלב"ע בג' אדר א' תרס"ה.

כז. =הרב מרדכי יפה, והוא בלבוש בסי' זה. **כח.** שם. **כט.** על אתר.

ל. דהיינו ליל שמיני עצרת. **לא.** ס"ק. **לב.** ס"ק א. **לג.** אף בליל ראשון.

לד. ס"ק ג ד"ה ואדוני אבי. **לה.** כמבואר לעיל בסימן תרלט. **לו.** ברכות דף מ ע"א. **לז.** ס"ק ג בהגב"י. **לח.** הגאון רבי יצחק לוי ואלי זצ"ל בהרב שמואל זצ"ל, נולד כפי הנראה בעיר ליוורנו, בשנת תכ"ט היה בוירונה ומשנת ת"ל היה בעיר מודינא שם היה מגדולי חכמי העיר. על גדולתו כתב ידידו הגאון המקובל הר"מ זכות זצ"ל: 'שני עמודי איטליא בהוראה מהר"ש אבוהב וכמה"ר יצחק הלוי ממודינא (כן הביא שה"ג בערכו). מתורתו: חיבורו הנודע הוא לחם פנים על שו"ע או"ח, וחלקים מיו"ד, ותשובות רבות שהתכתב עם בני דורו. נלב"ע בעודנו באבו בחודש אייר שנת ת"מ, ונספד ע"י הרב"ך זצ"ל. מתוך חיבור לחם פנים על שו"ע הלכות סוכה. **לט.** נראה דהמכוון הוא למש"כ בספרו מדרש האתמרי דרוש ל על ההבטחה, דף קעב ע"ג, עיי"ש. **מ.** דף עז ע"ב. **מא.** כך אמרו רבותינו במס' בבא בתרא דף עד ע"ב. **מב.** עיין באורך למהר"א הכהן בספרו מדרש אליהו דרוש שביעי.

וזה אפשר כונת הכתוב, "ושבח אני את המתים שכבר מתו" שהם אותם הצדיקים שזכו ומתו (ונתפשרו) [ונתפשטו] מלבושא דהאי עלמא, והלכו במנוחות שאננות גן עדן של מטה, כמו משה רבינו ע"ה וחבריו, לאותם אני משבח יותר ויותר מאותם החיים שהלכו בחיים חיותם לגן עדן של מטה שהוא "עדנה" ולא "עדן", שהם יען שלא נתפשטו מאותו לבוש דהאי עלמא שהם ב"עדנה" נוקבא ולא דכר, ע"כ, ודו"ק.

הגאון רבי **שלמה יצחק** (בכ"ר יוסף) **מיוחס** זצ"ל,
מחכמי **ירושלים**[מג].

"שמח בחור בילדותיך" (יא, ט).

ומדקדק האלשיך[מד] שלא אמר שמח בחור 'בבחרותך', עיי"ש.

ונראה לי לתרץ ע"פ דאמר[מה] (סימן ד קרא יג) "טוב ילד מסכן וחכם" גו', פירש רש"י[מו] יצר טוב, ולמה נקרא ילד, שאינו בא לאדם עד י"ג שנים כו'.

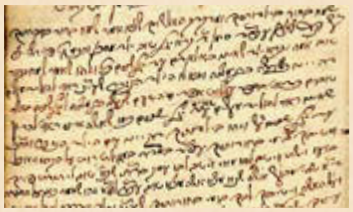
וזהו שאמר "שמח בחור" דהיינו כשנעשה בר מצוה, ובא לו הילד הנזכר שעל ידי כן ראוי להוליד מעשים טובים, כדאיתא בספר עוללות אפרים[מז] הטעם שנעשה בר מצוה לי"ג שנים, באשר שאינו ראוי להוליד מעשים טובים עד י"ג שנים, כמו ששאה אינה ראויה להריון עד י"ג שנים, עיי"ש. וזהו "בילדותך" דהיינו עם הילד הנזכר.

ואחר כך אמר "ויטיבך לבך בימי בחורותיך", ע"פ דאיתא במדרש רבה במגילת רות[מח] על הקרא[מט] "ויאכל בועז וישת וייטב לבו", מאי "וייטב לבו" עסק בדברי תורה, שנאמר[נ] "טוב לי תורת פיך". דבר אחר, שהיה מבקש אשה, שנאמר[נא] "מצא אשה מצא טוב", עכ"ד.

לפי זה, זהו שאמר כאן על התורה ועל האשה "ויטיבך לבך בימי בחורותיך", שעל ידי זה "והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך", שר"ל שלא יזיק לך עוד שני סרסורי עבירה האלו.

וזהו נמי שאמר "ודע כי על כל אלה", ר"ל כיון שתוכל לשמור עצמך מחטא בימי בחורותיך על ידי היצר טוב והתורה והאשה, שכל אלה נתן ה' לטובת האדם להציל אותו מחטא, כידוע מאמר רבותינו ז"ל[נב], "על כל [אלה] יביאך האלקים במשפט" אם לא תשמור עצמך מחטא ח"ו, וק"ל.

הגאון **רבי אברהם פוזנר** זצ"ל[נג].

כת"י רבי אברהם פוזנר זצ"ל

פרשת וזאת הברכה

"וימת שם משה" (לד, ה).

בפסוק[נד] "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך". שמעתי משם המפרשים, ומביא אותו הרב נשמת חיים[נה] אבואלעפיה, בהקדים מה שכתבו על מה שאמר משה רבינו זיע"א [שכל מה שלמד] מפי הקב"ה שלא שכח אות אחד, וכל מה שלמד לימד אותו ליהושע, ובימי אבלו של משה נשתכחו ממנו ג' מאות הלכות ובקשו ישראל להורגו [את יהושע], ואמר לו הקב"ה צא וטרדם במלחמה[נו]. נמצא, בעבור שלמד ממשה נשתכח ממנו ג' מאות הלכות.

וזהו אומרו, שלעתיד לבא כלם ידעו אותי ולומדים מפי הגבורה ואינם שוכחים אות אחת א"כ לא יצטרכו מלחמה, וזהו שאמר "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך" - שלא יצטרכו מלחמה.

אופן אחר נראה לפרש בהקדמה זו, במה שאמרו בש"ס[נז]: עתידה תורה שתשתכח מישראל, אמר רשב"י ח"ו שהתורה ישתכח מישראל, אלא שמיום שנחרב הבית לא יצא דין על בוריו כמו שקבל משה מפי הגבורה, וזהו טעם מחלוקת הש"ס בכל התורה - בעבור השכחה.

ועוד נקדים מה שאמרו[נח]: "אל תקרי בניך אלא בוניך" שהם כינוי לתלמידי חכמים, וזה אומרו "וכל בניך למודי ה'", ומאחר שהם לומדים מפי הגבורה לא נשאר מחלוקת בין החכמים, וזהו שאמר "ורב שלום בניך" שהם החכמים.

עוד יכולים לומר, כפשטא דקרא שהם בנים ממש, כמו שאמר הכתוב[נט]: "בנים אתם לה' אלהיכם". וכל מחלוקת שיש בעולם, תחלתו יבוא מן הקנאה מיצר הרע, בעבור העושר והחכמה והממשלה שימצא במקצת, ורוצים כולם ומתאוים שיהיו כאחד מאלו השלמים שיש באיזה צד שיהא, או חכמה או ממשלה או עושר, ואינם יכולים להשיג, להם יתהפך לשנאת חנם ומחלוקת, אבל לעתיד לבא יהיו כולם חכמים כמו שנאמר[ס] "ולא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי", ולא יש הפרש אחד מחברו כלל, יען לומדים מפי הגבורה וכלם שוים, א"כ לא ישאר קנאה ושנאה, ולא יבוא למחלוקת. וזה הוא שאמר, מאחר ש"כל בניך לימודי ה' - ורב שלום בניך".

הגאון **רבי יוסף דוד אבולעפיא** זצ"ל,
אב"ד **בטבריה ודמשק**[סא].

מג. הג"ר שלמה יצחק מיוחס זצ"ל בכ"ר יוסף זצ"ל, שלשלת יוחסין - נין הראש"ל הגאון רבי משה מרדכי מיוחס זצ"ל מח"ס ברכות מים ומים שאל. הג"ר שלמה נודע כת"ח מופלג דרשן ופוסק בירושלים ומחוצה לה. נשלח לערי המערב (מרוקו, תוניס, אלג'יר) בשם ד' בתי הכנסת הגדולים שבירושלים, בשנת תרי"ז. לאחר שובו, בשנת תרכ"א נשלח בשנית מטעם כוללות העיר לערי אמריקה ואוסטרליה. בחלוף שלש שנים בשנת תרכ"ד נשלח לערי צפון אפריקה לייסד קופות קבועות לטובת בני ירושלים. מדוחק השעה נשלח בשנת תר"ל שוב לערי מרוקו, שם שהה במשך כמה שנים. (חלק מאגרות שליחותו נתפרסמו בספר ירושלים בין החומות (עמ' 914-434)). נלב"ע ונטמן בהר הזיתים, נוסח מצבתו: "הרב הכולל מגזע היחס הנפ' בקי"ו שלמה יצחק בכ"ר יוסף מיוחס זצ"ל, נלב"ע יום א' ר"ח אדר א' שנת תרמ"א, תנצב"ה". מתוך חיבורו כת"י, הכולל חידושי הלכה, אגדה ודרוש. **מד.** ד"ה ונבוא אל הענין. **מה.** קהלת. **מו.** על אתר. **מז.** מאמר תפח טעם ב. **מח.** פרשה ה פיסקא טו. **מט.** רות ג, ז. **נ.** תהלים קיט, עב. **נא.** משלי יח, כב. **נב.** תורה - כדאיתא בקידושין דף ל ע"ב בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, ואשה - דאיתא ביבמות דף סג ע"א שמצילות אותנו מן החטא. **נג.** הג"ר אברהם (אברלי) פוזנר זצ"ל נולד בשנת תפ"ז, ונראה כי מקום מושבו היה בערי גרמניה, בחיבורו מביא שמועות מהג"ר יעקב כ"ץ זצ"ל אב"ד פראנקפורט, מהג"ר שמואל הילמן זצ"ל אב"ד מיץ, ומהג"ר יוסף שטיינהארט זצ"ל אב"ד פיורדא. נפטר ביום ו' אדר א' תקס"ח. במקומות שונים בחיבור כתב דרושים למאורעות שונים מהם ידענו על אחיו רבי צבי מהמבורג, ואחיו רבי זלמן, בניו היו: רבי נפתלי רבי אליהו רבי פנחס רבי זאב. חותנו היה הרבני כמ"ה יוסף ווילמרסדארף זצ"ל. חיבורו זה כולל חידושים לסוגיות הש"ס וביאורים עה"ת ופירוש לפרקי אבות, בחיבור בולטים כח פלפולו ולמדנותו. מלבד החיבור שלפנינו כתב עוד חיבור נוסף כמותו, אליו מציין בכמה מקומות. **נד.** ישעיה נד, יג. **נה.** דרוש א לספר תורה דף סג ע"ב ד"ה וזה אצלי. **נו.** עיין תמורה דף טז ע"א. **נז.** ראה שבת דף קלח ע"ב. **נח.** ברכות דף סד ע"א. **נט.** דברים יד, א. **ס.** ירמיה לא, לג. **סא.** הרה"ג ר' יוסף דוד אבואלעפיא הראשון בן ר' יששכר ונכד הרה"ג ר"ח אב"א מחבר עץ החיים, היה אב"ד ור"מ בדמשק בש' תק"ע, ואח"כ בטבריא בש' תקפ"ח (עיין מ"ש עליו בס' ויקרא אברהם - אדאדי דף ק"ב). ראיתי חתימתו על שטר קבלה (זמנה תקע"ז) על כסף ששלחו מארם צובא ע"י לטבריא. ... והוא היה אז שד"ר מטבריא בעיר ארם צובא בשנה הנז'. (ע"כ לשון ספר טוב

"ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו" (לד, ז).

ראש השנה דף י"ב[סג]: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחדש דבר משה" כו'[סד], אלא האי ממאי דליציאת מצרים, דלמא להקמת המשכן. פירוש, דלמא קרא הנ"ל דכתיב ארבעים שנה, היינו מ' שנה להקמת המשכן, שהם מ"א שנה ליציאת מצרים, דהמשכן הוקם בשנה ב' ליציאת מצרים.

והקשה אמו"ה[סה], האיך תסיק אדעתיך לומר דארבעים שנה הנ"ל, הם מ"א שנה ליציאת מצרים, הא כל שנותיו של משה היו ק"ך כידוע, וכתיב[סו] "ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה", והיינו קודם שיצאו ממצרים, וארבעים שנה אחר יציאת מצרים שלמו שנותיו, ואי קרא הנ"ל איירי להקמת המשכן, שהם מ"א ליציאת מצרים, האיך שייך לומר "דבר משה" כתיב בקרא הנ"ל, הא כבר מת משה, אלא צריך לומר דאיירי ליציאת מצרים, וקשה ליישב[סז].

כת"י חידושי הגאון רבי **יעקב כ"ץ** זצ"ל, אב"ד **פרנקפורט דמיין**

הגאון רבי **יעקב כ"ץ** זצ"ל, אב"ד **פרנקפורט דמיין**, מח"ס שו"ת **שב יעקב**[סז].

שמחת תורה

סמיכת התורה "לעיני כל ישראל - בראשית ברא אלקים" וכו'.

דהנה הד' מינים שבלולב, הדס, אתרוג וערבה איתא במדרש[סח] הטעם נגד ד' מינים שבישראל, יש שיש בו תורה ומעשים טובים, וזה דומה לאתרוג וכו'. והנה הד' מינים צריכים להיות אגודים ומחוברים ביחד, וכל אחד מישראל צריך להיות ערב בעד חבירו, וצריך שלום ביניהם ואז הקב"ה מתעלה עי"ז. וזהו שאמר[סט] "בונה בשמים מעלותיו", אימתי יהיה זאת. וע"ז אמר שפיר "ואגודתו על ארץ יסדה", בזמן שבניו על הארץ אוגדים ד' מינים הוא מתעלה.

והנה כלל בני ישראל הוא מכהנים לווים וישראל ר"ת **לעיני כל ישראל**, ו"ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום" אין הקב"ה נותן תורה לעמו ישראל אלא ע"י כלי שמחזיק שלום[ע], והנה **כל"י** היינו **כהנים לויים וישראלים**, ובזמן שה**כלי** מחזיק שלום, אז "ד' עוז לעמו יתן".

וזהו שאמר "לעיני כל ישראל", בזמן שהם מחוברים יחד לווים כהנים וישראל, אז "בראשית ברא אלקים", על דרך "בונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה", ודו"ק.

כת"י **חידושים מרבני הונגריה** - **סערדהאלי**[עא].

טעם שנקבע יום שמחת תורה לאחר ימי התשובה

ידוע, כי יום שמחת תורה יהיה כ"ב לחדש תשרי לבני ארץ ישראל, וכ"ג לבני חוץ לארץ.

ולע"ד יש לרמוז, כיון שאנו רוצים לעשות סיום תורתינו הקדושה ולעשות שמחה, אינו נכון לעשות זה קודם שנעשה תשובה על מה שעברנו ח"ו ולא עסקנו בתורה, כדת מה לעשות.

והרי זה דומה, לתלמיד שאינו הולך לבית הספר בקביעות, ובהגיע יום סיום המסכת שלמדו חבריו, בא גם הוא לעשות שמחה עמהם, וגער בו רבו באמור לו כי איננו ראוי לשמוח בשמחה זו כי לא למד, כדת מה לעשות, ובשמעו דברי הרב נצטער ונתחרט על מה שעשה, והתחנן לפני רבו עד שקיבל על עצמו שלא ישוב עוד לכסלה וילמוד עם אחיו העומדים על הפקודים, אז קבלו הרב בפנים צהובות ושמח עמהם באין מחסור.

כן הוא הענין הבא, אחר שטרחנו וענינו בצום נפשינו, ונתחרטנו על מה שעבר, וקבלנו על עצמינו שלא נשוב עוד לכסלה, באלו הכ"ב ימים שהם כנגד לתקן מה שפגמנו בכ"ב אותיות התורה, אח"כ בהבטחתינו שהקב"ה קבל ממנו ורצה את מעשינו, וזכינו למקרא הוא "לך אכול בשמחה לחמך" לחמה של תורה וגו', ודו"ק.

חידושים כת"י **לחד** מחכמי **תוניס** זצ"ל[עב].

רואי אות יז, וע"ש שטעה בזמן פטירתו). בשנת תקצ"ו נדפסה הסכמתו (משנת תקפ"ו) על ספר פאת השלחן להגר"י משקלוב זצ"ל. היתה מנ"כ בעיה"ק טבריא, זה נוסח מצבתו (תצלומה בס' ושרי בישכשר דף שן): "זו בכיה לדורות, נפלה עט"ר ה"ה הרב המפורסם, המתעסק בקדשים לשם שמים כמוהר"ר יוסף דויד אבואלעפייא זלה"ה ביום כ"ה לח' אלול ש' הת'ק'פ'ח' לפ"ק תנצב"ה". ביאור זה נמצא בפנקס חידושיו כת"י. **סב.** ע"ב. **סג.** דברים א, ג. **סד.** וכן הקשו הפני יהושע והטורי אבן ראש השנה שם ד"ה דלמא. **סה.** שמות ז, ז. לשון הכתוב: 'ומשה בן שמנים שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה בדברם אל פרעה'. **סו.** הפני יהושע מיישב בפשטות דמיירי בשנים מקוטעות ושנותיו של משה הם מיום ליום, וכן ביאר החזון איש אורח חיים סימן קמב אות א. וכבר עמד בזה המאירי בבית הבחירה שם ד"ה ולענין ביאור. **סז.** הגאון המקובל רבי יעקב כ"ץ פופרש זצ"ל נולד בפראג בשנת ת"ל לערך, לאביו הג"ר בנימין זצ"ל, בצעירותו נתמנה לחבר בי"ד בפראג ובשנים תנ"ז - תע"ח כיהן ברבנות העיר קאבלענץ, לאחמ"כ לאחר פטירת הגאון רבי אברהם ברודא זצ"ל נתמנה לרב ואב"ד העיר פרנקפורט דמיין. ישיבתו היתה החשובה והגדולה בגרמניה בעת ההיא (ראה מ"ש הגאון החיד"א בשה"ג בערכו). נלב"ע בשב"ק פרשת יתרו ונטמן בכ"ג שבט ת"ק. חיבורו שו"ת בד"ח שו"ע שב יעקב נדפס לאחר פטירתו בפפד"מ תק"ב. תורתו חידושיו ופלפוליו על הש"ס ועה"ת מצויים בהיקף נרחב למאוד בכתבי תלמידיו ותלמידי תלמידיו הן בחיבורים מודפסים והן בכתבי יד, וטרם כונסו לפונדק אחד. חדו"ת אלו מתוך כתבי תלמידים. **סח.** ויקרא רבה פיסקא ל פרשה יב. **סט.** עמוס ט, ו. **ע.** שלהי עוקצין. **עא.** מתוך כת"י שנכתב בסערדהאלי ע"י רבי אריה ליב ב"ר אברהם יעקב זצ"ל, החותם את שמו מס' פעמים בקובץ, הכותב תלמיד הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל, שכן מביא דברים ששמע מפ"ק. כתה"י נכתב בין השנים תרכ"ה - תרכ"ז וכולל חידושים מגדולי גאוני הונגריה כדוגמת: הגאון החתם סופר ובנו הכתב סופר, מהר"מ בנעט, מהר"ם אש, הגאון רבי יהודה אסאד ובנו הגרא"ש, ועוד מחכמי העיר סערדאהלי, זכר צדיקים לטובה ולברכה. החידוש שלפנינו לא נמצא שם אומרו עליו. **עב.** חידוש זה רואה אור מתוך חיבור גדול הכמות ורב האיכות הכולל חידושים עה"ת נו"ך וחידושים על הש"ס ובהלכה, נגלה ונסתר, לחד מגאוני תוניס זצ"ל, טרם עלה בידינו לאשש את זהות מחבר החידושים (ויש לשער שהוא הג"ר יצחק דאנא זצ"ל). מבני משפחתו יזכיר שמועה מפי זקינו 'משכיל ודחיל חטאין הישיש הר' יצחק דאנא זלה"ה, שמועה ששמע בשם דודו 'הרב מהר"א דאנא ז"ל מר דודי', וכן הביא חידוש בשם בנו 'שמעתי מהבן יקיר לי שמואל בקוראי שמו הי"ו'. נראה כי קיבל את יסודות תלמודו אצל הגאון רבי יצחק הכהן טנוג'י זצ"ל, שכן מזכירו בתארים מופלגים ואף קשר עליו דרוש להספד. בתוניס הרביץ תורה בתלמידים ובחיבור הביא חידושים משם תלמידיו בישיבה. מחכמי דורו יזכיר שמועות מפיהם של: הג"ר עוזיאל אלחייאך, הג"ר שלמה שמאמא, הג"ר אברהם הכהן, הג"ר שלום לישע, הג"ר יושועה זרח, השד"ר הג"ר שמואל יוסף אבואלעפייא, רבי שלום זרקא, רבי אליהו הכהן, רבי דוד וזאן, עוד הביא 'שמעתי מפי חכם אשכנזי' מבלי זכור שמו. החיבור שלפנינו נתחבר בין השנים תר"ז - תרל"ו [לערך], כולל ביאורים ברחבי התורה וההלכה ש"ס ופוסקים נגלה ונסתר. מרבית כתב היד נעתק ע"י הדיין רבי דוד ג'אוי זצ"ל, וע"י רבי צמח הלוי זצ"ל תלמידו, אלו הוסיפו הגהותיהם בגלינות החיבור. מספר דפים נכתבו בכתיבת ידו של הרב המחבר, ובגליונות מצויות הוספותיו לרוב.

Published by the Institute for Publishing Books and Manuscripts, 'Shuvi Nafshi'
1 HaBaal Shem Tov Street, Jerusalem Israel

To receive the newsletter by email:
SY5400950@GMAIL.COM
To our website: www.shuvi.co.il

לתוכן

בס"ד

סדר עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים

(על פי שיטת הרמב"ם)

איתא במטה אפרים תר"ג סעיף ד' וז"ל "ועיקר לימודו ישים (בעשי"ת) במס' יומא ופירושיה שיהא מכיר ורגיל בעבודה ואחז"ל כל העוסק וכו' ".
וכפל הענין בסימן תרכ"א סעיף י "ומהראוי שכל אדם שיש לו לב להבין, ילמוד קודם יוהכ"פ סדר העבודה".
ננסה בס"ד לסכם את סדר עבודת יוה"כ בו' כללים עיקריים.

כלל א'

ישנם ג' סוגי קרבנות ביום זה.
א' - תמידים – ז"א מה שמקריבים כל יום בביהמ"ק בין בחול ובין בשבת, כגון תמיד של שחר ושל בין הערביים, קטורת של כל יום (פרס בשחרית ופרס בין הערביים), הטבת והדלקת הנרות במנורה וכו'.
ב' - מוספים – ז"א הקרבנות שבאים מחמת קדושת היום – הם כתובים בפ' פנחס (וקוראים את זה ביוה"כ בבוקר במפטיר).
ג' - עבודת הכפרה – הקרבנות שמבוארים בפרשת אחרי מות, שהם מגיעים כדי להשפיע כפרה על עם ישראל, חלק מהם שלו (-נקנים מכספו) וחלק מהם של ציבור.

כלל ב'

הכה"ג לבש בגדי קודש ביום זה, בס"ה ה' פעמים.
ג' פעמים בגדי זהב, וביניהם ב' פעמים בגדי לבן.
כזה: זהב לבן זהב לבן זהב

כלל ג'

לפני כל לבישה של בגדי קודש צריך טבילה, ס"ה 5 טבילות (הראשון במקום חול ו-4 במקום קודש).

כלל ד'

בכל לבישה/פשיטה של בגד קודש, צריך קידוש ידים ורגליים, סה"כ 10 פעמים קידוש ידים ורגליים.

כלל ה'

יש ג' וידויים (1. עליו ועל אשתו (על פרו) 2. על כל הכהנים (שוב על פרו) 3. על כל עם ישראל – על השעיר לעזאזל), ובכל וידוי יש ג' פעמים שם המפורש, ס"ה 9 פעמים + פעם אחת "לד' חטאת" – בגורל, ס"ה 10 הזכרות של שם המפורש (שכנגד זה תיקנו 10 וידויים ביוה"כ).

כלל ו'

הכהן גדול נכנס לקודש הקדשים בס"ה 4 פעמים: 1) עם הקטורת 2) דם הפר 3) דם השעיר מהגורל (לד') 4) להוציא את הכף והמחתה.

כעת נפרט יותר לפרטים ומתחלק לשלושים שלבים:

א' מפרישין כהן גדול 7 ימים קודם יום הכיפורים, מביתו ללשכת פלהדרין, ובימים הללו שליחי בית דין עם הכהנים התלמידי חכמים, מלמדים אותו את סדר העבודה.

ב' מזין עליו מאפר פרה, בימים ג' וז' לפרישתו.

ג' ערב יום הכיפורים משביעים אותו שלא ישנה כלום ממה שלימדו אותו (שמא הוא צדוקי).

ד' עוד ביום הזה (ערב יום הכיפורים) שחרית, מעמידים אותו בשער המזרח, ומעבירים לפניו פרים ואילים וכבשים.

ה' ליל יום הכיפורים, לא הניחוהו לישון, כדי שלא יבוא לידי טומאה בשינה, אלא אם הוא תלמיד חכם הוא דורש, ואם לא, היו דורשים/קוראים לפניו.

ו' בחצות תורמים תרומת הדשן, (חותה מן הדשן שבמזבח אפילו מעט, ונותנו במזרחו של כבש, ונבלע שם דרך נס, ומחלוקת ראשונים אם הכהן הגדול, או מישהו אחר ע"י פייס).

ז' סמוך לנץ, הממונה (-הסגן של הכהן הגדול) שאל למי שעלה על מקום גבוה במקדש, אם האיר כל המזרח עד שבחברון (כדי להזכיר זכות אבות) (וזה לפני הנץ), ואם כן, העומד על מקום גבוה עונה הן.

ח' הכהן גדול טובל (לפני לבישת בגדי קודש – זהב) במקום חול (מעל שער המים), ואחרי הלבישה מקדש ידיו ורגליו על הלבישה.

ט' הכהן גדול שוחט את התמיד, ומקבל וזורק את דמו, ומקטיר קטורת של שחר, ומטיב את הנרות, ומקטיר איברי תמיד של שחר, וחביתי כהן גדול ונסכים.

עד כאן עבודת התמיד של שחר.

י' מקריב חלק מקרבנות מוסף היום, פר ושבעה כבשים, ונשאר איל ושעיר של מוסף (ואם זה חל בשבת קודש, הוא מקריב קודם שני כבשים של מוסף שבת קודש).

י"א קידוש ידים ורגליים על פשיטת בגדי זהב, טבילה, לבישת בגדי לבן, קידוש ידים ורגליים על הלבישה.

י"ב וידוי (-ראשון) על עצמו ואשתו, כשידיו נשענות על הפר (-בכל כוחו), ומשאיר את הפר במקומו, והכהנים והעם היו משתחוים.

י"ג רץ לשער ניקנור שהשני שעירים נמצאים שם, ומטיל עליהם גורל (לד' ולעזאזל), וקושר לשון של זהורית, לד' בצוואר ולעזאזל בין קרניו.

י"ד חוזר לפרו, ואומר עליו שוב פעם וידוי, גם על הכהנים, ושוחטו, ומקבל את הדם ונותנו לממרס.

ט"ו ניגש להקטיר את הקטורת:

1) לוקח גחלים לוחשות מהמזבח החיצון, במחתה של זהב.

2) מביאים לו מחתה מלאה בקטורת ("ושלושה מנים יתרים, שמהם מכניס כהן גדול ביום הכיפורים") וחופן מלא חפניו ונותן לתוך הכף.

3) המחתה עם הגחלים בימינו, והכף עם הקטורת בשמאלו (הפעם היחידה שעבודה כשרה ביד שמאל), וכך נכנס לקודש הקדשים (כשלרגלו קשור חבל, שאם ימות בקודש הקדשים, יוכלו להוציאו בלי להיכנס לקודש הקדשים).

4) מניח את המחתה עם הגחלים בין בדי הארון, ובבית שני (שלא היה הארון) מניחו על גבי אבן השתיה.

5) שופך מהכף את כל הקטורת לתוך חופני ידיו, ללא עזרה מאף אחד (וזה מהעבודות הקשות שבמקדש).

6) מתחיל לפזר את הקטורת על גבי הגחלים (מתחיל מרחוק ממנו ומתקרב לכיוון עצמו, כדי שלא יכווה).

7) ממתין עד שנתמלא כל הבית כולו עשן (שנאמר "כי בענן אראה על הכפורת") ואז יוצא ומתפלל תפילה קצרה ביציאתו (-ולא בקודש הקדשים ששם אסור לדבר).

ט"ז נכנס שוב לקודש הקדשים, לאחר שלקח את דם הפר מהממרס, ועמד בין הבדים, וטבל אצבעו הימנית במזרק, והיזה פעם אחת ללמעלה (והטיפה הזו אחר כך נופלת ללמטה (-לאחר שאיבדה את התנופה) וזה נקרא 'אחת למעלה'), ואומר "אחת", ומקנח את מה שנשאר לו על האצבע על גבי השפה של המזרק, וטובל שוב אצבעו, ומזה לכיוון מטה, ואומר אחת ואחת, ומקנח אצבעו וכו', ושוב פעם טובל ומזה לכיוון מטה, ואומר אחת ושתיים וכו' עד אחת ושבע. ויצא מקודש הקדשים, ומניח את המזרק על הכן שהיה בהיכל.

י"ז שחט את השעיר שיצא עליו הגורל "לד' חטאת", ושוחטו ומקבל דמו, ונכנס לקודש הקדשים, ומזה את דמו כאשר עשה לדם הפר (אחת למעלה ושבע למטה), ויצא והניח את המזרק על הכן שבהיכל.

י"ח לקח שוב פעם את המזרק עם דם הפר בהיכל, והיזה מדם הפר שוב פעם, אחת למעלה ושבע למטה, בהיכל (מחוץ לקודש הקדשים וסמוך לשם), כנגד בין הבדים, והניח את המזרק שוב על הכן.

י"ט לקח את דם השעיר שוב פעם, והיזה בהיכל מחוץ לקודש הקדשים, כנגד בין הבדים אחת למעלה ושבע למטה.

כ' עירב את דם הפר ודם השעיר, והיזה משניהם ביחד על מזבח הזהב, קודם על ד' קרנותיו, ואחר כך מזיז את הגחלים (שעליהם הקטירו קטורת של שחר) ומזה על המזבח ממש (-"טהרו של מזבח") שבע פעמים (ללא אחת פעמים למעלה), ושיירי הדם שופך על יסוד מערבי.

כ"א הגיע לשעיר שיצא בגורל לעזאזל, (שעדיין המתין בשער המזרח) והתוודה עליו על כל עם ישראל, ומסרו לשליח ("איש עיתי") שמוכן מאתמול לקחתו למדבר. ועד שהשעיר לא הגיע למדבר, היה אסור לכהן גדול לצאת מעזרת כהנים, ולכן היה לו עכשיו הפסקה גדולה כשלש שעות (כדי הילוך י"ב מיל), אבל יכל לעשות רק להוציא את האימורים של פר ושעיר הנשרפים (שהיזה מדמם בתוך קודש הקדשים), ושטף אותם ושלח אותם לבית השריפה שמחוץ לירושלים.

כ"ב לאחר שהודיעו לכהן גדול שהגיע שעיר למדבר (על ידי שהניפו בסודרים), יצא לעזרת נשים וקרא שם בפרשת אחרי מות, ואחר כך מפרשת אמור מתוך ספר תורה, וקרא בעל פה מפרשת פנחס, ובירך לאחריהם שמונה ברכות.

כ"ג קידש ידים ורגלים, פשט בגדי לבן, טבל, לבש בגדי זהב וקידש ידיו ורגליו.

כ"ד הקריב את השעיר מקרבן מוסף, ואחר כך אילו שמוזכר בפרשת אחרי מות, ואחר כך איל העם שמוזכר גם בפרשת אחרי מות, וגם בפרשת פנחס, ואת הנסכים של כל המוספים.

כ"ה מקריב את התמיד של בין הערביים.

כ"ו קידש ידיו ורגליו, פשיטת בגדי זהב, טבילה, לבישת בגדי לבן, קידוש ידים ורגליים.

כ"ז נכנס לקודש הקדשים, ומוציא כף ומחתה.

כ"ח קידוש ידים ורגלים, פשיטת בגדי לבן, טבילה, לבישת בגדי זהב, קידוש ידים ורגליים.

כ"ט מקטיר קטורת של בין הערביים (כמו כל יום), ומדליק את המנורה, מקריב את המנחות של התמיד, ומותר מנחת חביתי כהן גדול, ונסכי התמיד כבשאר ימים.

ל' קידוש ידים ורגלים, פשיטת בגדי זהב, לבישת בגדי חול (בגדי עצמו ולא של בית המקדש) וחוזר הביתה עם ליווי ובכבוד גדול, "ויום טוב היה עושה בצאתו מן הקודש".

לסיכום הקורבנות שהקריב הכה"ג ביוה"כ 15:

כבשים: 9 – 2 תמידים + 7 מוספים.
פרים: 2 – 1 ממוסף + 1 מפרשת אחרי מות - פר שלו.
איל: 2 – 1 אילו שמוזכר באחרי מות + 1 איל העם שמוזכר גם באחרי מות וגם במוסף – בפנחס.
שעיר עיזים: 3 – 1 שמוזכר במוסף + 2 באחרי מות, שעליהם היה גורל לד' ולעזאזל.

בגדי זהב א'
תמיד,
קטורת של שחר
פר וז' כבשים של
מוסף.

בגדי לבן א'
וידוי פרו, גורל, וידוי שני
אצל פרו, קטורת בקה"ק
הזאת דם פרו בקה"ק
ובהיכל, שחיטת שעיר לד'
והזאת דמו בקה"ק ובהיכל,
הזאת דמים במזבח הזהב,
וידוי אצל שעיר לעזאזל
ושליחתו, הכנת הפר והשעיר
לשריפה, קריאת התורה.

בגדי זהב ב'
שעיר של מוסף,
אילו, ואיל העם
ונסכים של כל
המוספין, תמיד של
בין הערביים.

בגדי לבן ב'
הוצאת כף
ומחתה

בגדי זהב ג'
קטורת של בין
הערביים,
הדלקת המנורה

אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלוקיו

להערות והארות, טל' 0527136296

בס"ד

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי **בנימין סורוצקין** שליט"א

סוכות ושמחת תורה

הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת

בברכת המזון של חג הסוכות אנו מתפללין הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת, ומקור הדבר הוא ע"פ מה דכתיב בעמוס (ט, יא) 'ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת' וצ"ב מ"ט מתפללין על הקמת סוכת דוד דוקא בחג הסוכות.

והנה בילקוט עה"פ (תהילים עו, ג) "ויהי בשלם סוכו", ובמהרא"י קרא (שם בעמוס) פי' דקרא קאי על בנין בית המקדש שנקרא סוכה כדכתיב בתהילים שם ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון, וכן הוא בתרגום ובילקוט שם, אולם בת"י המובא בפרש"י שם פ' סוכת דוד דהכונה היא למלכות בית דוד, ובין אם נפרש דהכונה היא למלכות בית דוד ובין אם נפרש קרא לענין בית המקדש אכתי צ"ב מ"ש דמתפללים ע"ז בחג הסוכות [והנה במדרש תלפיות מבואר דמלחמת גוג ומגוג תהיה בהושענא רבא, וכן משמע בזכריה (יד, טז) יעו"ש]. וצ"ב.

והנראה לומר בזה, דהנה הרמב"ם (בפ"ח מהל' לולב הי"ב) כתב "אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם וגו'", ומבואר מדברי הרמב"ם דילפינן מקרא (ויקרא כג, מ) דושמחתם לפני ה', מצות שמחה יתירה בבית המקדש דהיא שמחת בית השואבה וכמו שפי' שם הרמב"ם, ודינו להתקיים בבית המקדש שנאמר בו לפני ה', ובספרי (פרשת ראה פיס' סז) דרשינן נאמר כאן שמחה ונאמר להלן בפ' תבא וזבחת שלמים וגו' ושמחת, והנה השמחה האמורה שם היא בהקרבת שלמי שמחה, אולם השמחה האמורה כאן גבי סוכות מבואר בתו"כ ובגמ' דקאי על שמחת נטילת לולב במקדש, וכבר ביארנו דחלוקים הם ביסודן המצות נטילה בגבולין ממצות נטילת לולב במקדש, דאילו מצות נטילת לולב בגבולין היא מצות נטילה גרידא, אולם נטילת לולב במקדש עיקרה היא מצות שמחה [כדאיתא בירושלמי דחד דינא להו עם מצות שמחה דאכילת שלמים] לשמוח לפני ה' במקדש עם הד' מינים. ולפי"ז דבחג הסוכות ישנה מצות שמחה יתירה דקיומה היא רק בבית המקדש וכמש"כ, על כן מתפללים בסוכות על בנין בית המקדש, דרק אז נוכל לקיים בו מצות החג בשמחה יתירה, ודו"ק.

ועוד י"ל, דהנה במדרש רבה בפרשת אמור (פ' ל פט"ז), ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון הרי אני פורע לכם הראשון זה עשיו הרשע וכו' ובונה לכם ראשון זה בית המקדש וכו' ומביא לכם ראשון זה מלך המשיח, יעו"ש. והנה בפסחים (ה, א) תנא דבי ישמעאל בשכר שלשה ראשון, זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשיו לבנין בית המקדש ולשמו של משיח, ופרש"י דבשכר ג', היינו, שביתת הרגל בפסח, שביתת הרגל בחג, ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון, ובמהרש"א שם כתב בזכות שביתת הרגל בחג זכו לבנין בית המקדש ובזכות נטילת לולב זכו לשמו של משיח, ויעו"ש שפי' דקאי על נטילת לולב במקדש דכתיב ביה ושמחת לפני ה' יעו"ש. [ועי' בזוהר (פרשת פנחס) בזכות אתרוג נזכה להקמת סוכת דוד], כלומר דבזכות נטילת לולב נזכה לחזרת מלכות בית דוד ולשמו של משיח, דע"י זה שנתקיים ושמחתם לפני ה' הקב"ה יביא לנו משיח דשמו מנחם יעו"ש, ולפי"ז מבואר היטב מה דמתפללים בחג הסוכות על בנין בית המקדש ועל חזרת מלכות בית דוד, דהרי בזכות קיום מצות החג הוא דנזכה לשני דברים אלו, בנין המקדש ומלכות בית דוד.

והנה במד"ר (סוף פרשת וישב פ"ח, ז) איתא מי מחכה לסוכת דוד הנופלת שיקימנה, הקב"ה, שנאמר ביום ההוא אקים את סוכת דוד, שיהיו כל העולם באגודה אחת שנאמר (צפניה ג, ט) "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו בשכם אחד", והנראה הביאור בזה, ע"פ מה דכתיב בהפטרת סוכות (זכרי' יד, א- טז) הנה יום בא לה' וגו' ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה וגו' ויצא ה' ונלחם בגוים ההם וגו' והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מידי שנה בשנה להשתחות למלך ה' צבא-ות ולחוג את חג הסוכות, וברד"ק ובמצודות פירשו, דהגוים יבואו בחג הסוכות להשתחות למלך ה' לפי שבאותו זמן תהיה המלחמה ויראו נפלאות הבורא יתברך ויבואו מידי שנה בשנה לזכרון אותו היום, וזהו הביאור בדברי המד"ר ביום ההוא אקים את סוכת דוד, כלומר דביום שיהיה ה' אחד שיהיו כל העולם אגודה אחת, אקים את סוכת דוד הנופלת, דאז יקים את הבית המקדש שיוכלו כולם לעבדו שכם אחד בהשתחויה ובהקרבת קרבנות לה', וזהו השייכות בין בנין בית המקדש לחג הסוכות, וכמש"נ.

פניני נחלה

אכילת פירות בסוכה

בשו"ע או"ח (סי' תרלט ס"ב) איתא, אוכלים ושותים וישנים בסוכה וכו' אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות חוץ לסוכה, ובמ"ב (סקי"ב) כתב דאכילת עראי לא חשיב לחייבו בסוכה דאף בביתו מצוי שאוכל עראי חוץ לביתו, ושם (בסקי"ג) כתב דמים יין ואכילת פירות מותר אפילו קבע עליהם דכולהו חשיבא כאכילת עראי, ובשער הציון (אות כט) כ' והא דאיתא בגמ' אוכלים ושותים בסוכה [והרי מותר לשתות אפילו דרך קבע חוץ לסוכה], היינו לאחר אכילתו בסעודה שדרך לשתות, אז צריך לשתות ג"כ בסוכה דניכלל הוא בסעודה, אבל שתיה בלי אכילה לא חשיבא לחייבו בסוכה דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתיה בלי אכילה, ואפשר לפי"ז דאף מים שבתוך הסעודה אין לשתות חוץ לסוכה, יעו"ש.

והנה יל"ע אי ה"ש משום דכל שהוא דרך אכילתו בסעודה חשיב אגב הסעודה כקבע, וממילא דכיון דתורת קבע עליה אסור, או"ד גם אם שתיה חשיבא עראי, מ"מ כיון שזהו דרכו הו"ל בכלל תשבו כעין תדורו, ונפ"מ בפירות בתוך הסעודה דדרכו לאוכלם בסעודה אבל אינם מכלל גוף הסעודה ואינם כשתיה שהוא צורך גוף האכילה עצמה, וא"כ י"ל דלא חשיבא כקבע גם בתוך הסעודה, אולם אי נימא דשתייה מחייבת בסוכה משום דהו"ל בכלל תדורו י"ל דה"נ פירות הוי בכלל תדורו כיון שבא לצורך הסעודה, ע"ע.

זכר למקדש בלולב וספה"ע

הראשונים הקשו (ע' תוס' מגילה כ, ב, ד"ה כל) מ"ש ספה"ע שאומרים אחריה יהי רצון שיבנה בית המקדש [או שיחזיר העבודה למקומה], ואלו מנטילת לולב שהיא גם מצוה שתקנוה זכר למקדש שאין אומרים אחר הנטילה יה"ר וכו'. ותי' דה"ט לפי שאין עתה אלא זכירה לבנין ביהמ"ק אבל בלולב יש עשיה יעו"ש.

ונראה להוסיף דבאמת אע"ג דבין מצות ספירת העומר ובין מצות נטילת לולב תרוויהו מצותן היא זכר למקדש מ"מ חלוקים הן ביסודן ועיקרן, דאילו ספירה אע"פ שתיקנוה זכר למקדש מ"מ אין עיקר מצותה מצות ספירה של מקדש, אלא דהיא מצוה בפני עצמה מדברי סופרים ואין היא קיום מצות ספירת העומר דזמן המקדש, וכדחזינן דחלוקים הם בדינם דהרי ס"ל לאמימר (מנחות סו, א) דלא בעי למנויי שבועי כיון דהוי זכר למקדש משא"כ נטילת לולב, משום זכר למקדש תקנו דאותה המצוה שהיתה מה"ת בזמן המקדש חייב לקיימה מדרבנן גם בזה"ז, כלומר שהחייב שהיה נוהג בזמן המקדש נוהג גם עתה מדרבנן, [וע' בכתבים המיוחסים למרן הגרי"ז (במנחות שם)], מעתה נראה דחלוקים הם גם לענין אמירת יהי רצון, דרק בספה"ע שהיא מצוה מחודשת, ואין במצוה זכרון למקדש תקנו לומר יה"ר לזכרון המקדש משום דעכשיו אין לו מצוה זו, משא"כ בלולב המצוה גופא היא ענין הזכרון למקדש, דכך תקנוה, וא"צ לומר נמי היה"ר.

נגילה ונשמחה בך - שמחת התורה דשמיני עצרת

בילקוט שמעוני פרשת פנחס (סוף רמז תשפב) איתא "וכיון שיצאו ימי החג אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני ואתם נשמח ביחד וכו' וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אמר רב אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בקוב"ה, בא שלמה ופירש (שה"ש א, ד) נגילה ונשמחה בך בישועתך. אמר ר"י בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורתך כמנין בר"ע כ. ומבואר דישנם שני ענינים של שמחה, שמחה ביום ושמחה בהקב"ה.

והנה בדברי הילקוט מבואר דשלמה המלך הוא דפירש, והיינו דהפסוק שאמר דוד הוא נגילה ונשמחה 'בו' ואינו מפורש ובא שלמה בנו בשיר השירים ופירש שהכונה היא 'בך'. ונמצינו למדין דפסוק זה דשה"ש קאי על שמיני עצרת, שוב מצאתי שכן כתב הגר"א בביאורו לשיר השירים יעו"ש דג' פסוקים הראשונים הם לענין ג' רגלים ופסוק הרביעי לשמיני עצרת, ולפי"ז נראה דמשכני אחריך נרוצה היינו מה שהלכנו אחריו במדבר וישבנו שם בסוכות, וגם עכשיו ישבנו בסוכות, ובשכר זה הביאני המלך חדריו, דהיינו מה שאמר הקב"ה עכשיו אני ואתם נשמח ביחד, דההביאנו המלך לחוג עמו בחדריו, עצרת היא שנתכנס כולנו יחד, נגילה ונשמחה בך, ובתורתך.

מעתה נלמד דבשמיני עצרת נאמר דין שמחה בך ובתורתך.

והביאור בזה נראה ע"פ דברי רבינו יונה ברכות ריש פרק אין עומדין (כא, א-ב מדה"ר) שכתב וז"ל "ודומה לזה שאמרו במדרש זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו הוי אומר בה', כלומר אע"פ שזה היום הוא יו"ט ונעשה בו ניסים ונפלאות ואנו שמחים בהם, אפ"ה עיקר השמחה אינה בעבור יו"ט אלא בעבור ה' לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו" עכ"ל. כלומר דבזה היום שעשה ה' איכלל בי' שני עניינים, חדא דלך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, ושנית דלעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כיום הזה. ואע"פ שאנו שמחים ביום הזה בשביל הטובה שקבלנו מהקב"ה ע"י ישועתו, ואנו מודין לו ועושין יו"ט, מ"מ אין עיקר השמחה וקביעת היום ליו"ט אלא לפרסם את כל הגדולות והנוראות שעשה עמנו, דאמנם עשית תשועה גדולה לנו ואנו שמחים בזה, אולם עיקר השמחה שלנו וקביעות היו"ט הוא זכר לנפלאותיו, שבזמן הזה עשית שם גדול וקדוש בעולמיך. (וע' מש"כ להוסיף בזה לקמן עה"פ ואמר ביום ההוא). והנה כבר האריך הבית לוי עה"ת (בפרשת ויגש) שיש לנו הבטחה שלעולם הקב"ה לא יפרסם את שם כבודו בעולם ע"י מעשה היוצא חוץ מדרך הטבע אלא באמצעות צורך ישועתו של ישראל, וזהו עיקר הקביעות של היו"ט.

ונראה להוסיף בזה עוד, דזהו גם הביאור בהא דאמר בילקו"ש שם "נגילה ונשמחה בך, בך בתורתך, בך בישועתך, אר"י בך בכ"ב אותיות שכתבת לנו בתורתך". דהנה עה"פ בשיר השירים (א, ד) משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך פרש"י וז"ל "והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענייני בזו עודם היום גלים ושמחים בו" ע"כ. ובמסילת ישרים (פרק יט) כתב וז"ל "ואמר שלמה המלך במשל החכמה משכני אחריך ונרוצה וכו' כי כל מה שזוכה האדם להיכנס יותר לפנים בחדרי ידיעת גדולתו יתברך תגדל בו השמחה ויהיה לבו שש בקרבו, ואומר ישמח ישראל בעושיו", ומבואר דע"י זה שהביאני המלך חדריו וזכו להיכנס לפנים יותר בחדרי ידיעת גדולתו יתברך תגדל בו השמחה, ובזה שהקיפם בעניני שהוא דרגה של גילוי שכינה וכמו שהאריך הגר"א הרי ממילא דניתן להם יותר דעת בהבנת גדולתו יתברך, ומתוך זה תגדל בו השמחה והאהבה וכמש"כ במסילת ישרים.

והנה הרמב"ם (בפ"ב מהל' יסודי התורה ה"א) כ' וז"ל "והאיך הוא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול" יעוש"ה. מעתה נראה דע"י קביעות היו"ט לפרסם את כל הגדולות והנוראות שהוא עושה עמנו, ע"י זה שמתבונן וראוה גדולתו יתברך ממילא יבוא לידי אהבתו ויראתו, דכל שנתוסף ידיעה בגדולתו יתברך תגדל בו אהבתו ושמחתו, וזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ר"ל בהקב"ה, וזהו עיקר השמחה שזכינו להכנס לפנים בחדרי ידיעת גדולתו יתברך, ואמר ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם, נגילה ונשמחה בך.

מעתה יש להוסיף דמלבד הנגילה ונשמחה בך בישועתך, ר"ל בזה שעשית שם גדול וקדוש בעולמך ע"י התשועה, הרי נגילה ונשמחה בתורתך, ר"ל דע"י תורתך נבוא לשמוח בך, דהנה איתא בספרי בפרשת ואתחנן "ואהבת את ה' איני יודע כיצד אני בא לידי אהבתו ת"ל ושננתם לבניך" ר"ל ע"י התורה. והביאור בזה דבשעה שיתבונן האדם בתורתו יתברך יראה בו חכמתו שאין לה קץ ומיד הוא אוהבו ומתאווה תאוה גדולה לדעת את השם הגדול, דע"י לימוד תורתו אתה בא לידי ידיעת גדולתו ואהבתו ולשמוח בו, ועיקר השמחה והאהבה בהקב"ה בא ע"י התורה, כלומר לשמוח בך ע"י תשועתך.

וכן הוא להדיא בתנחומא ר"פ נח (סי' ג) דהנך קראי דוהיו הדברים האלו וגו' ושננתם לבניך קיימי על תורה שבע"פ יעו"ש. וכן מבואר מדברי התרגום יונתן (דברים ו, ו) שמתרגם "כתיבין על לוח לבכון", דקאי על תורה שבע"פ ולא על תורה שבכתב, דהרי תורה שבכתב דינם להיכתב על הספר ולא לאומרם בע"פ, אבל דברים שבע"פ אדרבא אסור לכותבם, ולכן יש ענין לכתובם על לוח לבך, כלומר שיהא על לוח לבבך שלא תשכחם, דהרי איכא אזהרה וצווי על זכירת תורה שבע"פ, ולפי"ז מובן למה תלויה מצות אהבה עם תורה שבע"פ, שאין אדם בא לידי אהבתו רק דרך תורה שבע"פ וכמו שכתבנו, וזהו מה דאיתא בתנחומא שאין אדם לומד תורה שבע"פ אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לבבו ובכל נפשו.

מעתה נראה דעיקר השמחה בשמיני עצרת היא בתורה שבע"פ ולא בתורה שבכתב, דתורה שבע"פ אין לה סוף וכמש"כ התנחומא (נח סי' ג) דהיא רחבה מיני ים, וחדריו היינו חדרי תורה שיש להשיג ע"י במקצת גדלותו שאין לו קץ וכמש"כ הרמב"ם (בפ"ב דיסודי התורה ה"א), וע"י יתרבה אצלו גדלותו ונזכה ע"י זה לאהבתו יתברך, באופן דנמצא דהשכר על מה שרצונו אחריו והראנו לו אהבתינו אליו כמו שהאריך בזה רבינו בחיי הוא שזכינו לגדל אהבתינו אליו יתברך [כעין מש"כ מרן הגרי"ז עה"ת (תהלים כו, יד) ש'קוה אל השם' הוא יותר בטחון בו].

והנה מלשון רש"י בשיר השירים (שם) שכתב "עודם גלים ושמחים עד היום" היה נראה דפירש הפסוק על מה שזכינו אז להיקף ענני הכבוד, אולם מדברי המדרש והגאון נראה דההביאנו המלך חדריו זה הוא העצרת עצמה שנכנסנו יחד להיות אצלו בחדריו, וע"י זכינו לנגילה ונשמחה בך ובתורתך. ונראה דהא דאנו רוקדים עם התורה עצמה אין זה מחמת עצם התורה שיש בה מצותיו, ואדרבא, עיקר השמחה בזה שבחר בנו ונתן לנו את תורתו דהיינו במצות הכתובות בו, היא בשבועות ולכן בעינן נמי לכם להראות שאנו שמחים בתורתו דהיינו מצותיו, אבל בשמיני עצרת השמחה היא בתורה שבע"פ, דשתי תורות הם תורה שבכתב ותורה שבע"פ, אלא דהתורה שבע"פ הרי היא פירושה של התורה שבכתב, ומתוך התורה שבע"פ באים להכיר גדולתה של התורה שבכתב, אבל עיקר השמחה היא בתורה שיש בה לימוד תורתו, בחיי עולם שנטע בתוכינו, ולא במצות התורה, ודו"ק.

ביאורי תפילה

ואין אנחנו יכולים

הנה מצינו שני נוסחאות בתפילת מוסף של ג' רגלים - 'ומפני חטאנו'. הנוסח המקובל הוא "ואין אנו יכולים לעלות וכו' מפני היד 'שנשתלחה' במקדשך", אך יש שאומרים "מפני היד 'השלוחה' במקדשך". וה"ג מצינו דנחלקו באמירת היהי רצון שלאחר הספירה, במשנה ברורה (סי' תפט סק"י) כ' וז"ל "מנהג לומר אחר הספירה יהי רצון וכו' שיבנה בית המקדש, כלומר דאז נוכל להביא את העומר", ובשער הציון (שם) כ' דכן כתב השיבולי לקט, וכתב עוד טעם משום יום הנף דהיינו כל יום ט"ו שאסורים באכילת חדש מתקנת ריב"ז לכך ראוי להזכיר עבודת ביה"מ ולהתפלל עליה להחזיר הדבר ליושנה. וע' בתוס' מגילה (כ, ב ד"ה כל הלילה) טעם אחר, וכ"ז הוא אם נימא דספירה בזה"ז הוא דאורייתא ואינו תלוי במקדש וכמו שכתב שם בריש דבריו, אבל אם נימא דהוא דרבנן זכר למקדש אתי שפיר טפי שמתפלל שיבנה בית המקדש עכ"ד, ובאמת שהתוס' שם כתבו דהנוסח הוא הרחמן יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה ולא שיבנה בית המקדש, יעו"ש.

והנראה פשוט בביאור שני הנוסחאות, דהנה דעת הרמב"ם היא דספירת העומר גם בזה"ז היא מה"ת אע"ג דליכא עומר, ואילו רוב הראשונים ס"ל דהיא רק מדרבנן זכר למקדש, וכתב ע"ז הגר"ח (חי' הגרי"ז מנחות סו, א ונדפס בכתבי הגר"ח מנחות שם) דלדעת הרמב"ם דקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, וא"כ גם היום ראוי להקריב העומר, ורק חסרון היכי תמצא בעלמא הוא שאין מזבח בנוי [ולדעת התוס' בזבחים (נט, א) שמזבח שנעקר מקטירין מנחות במקומו ואין דין מזבח שנפגם בקמיצה א"כ הא דאין מקטירין העומר בזה"ז הוא רק מחמת לתא דטומאת הגוף דכהנים], א"כ די בזה דראוי להקריב את העומר שיהא חייב בספירת העומר מה"ת, אכן אי ס"ל דלא קידשה לעתיד לבוא וכדעת הראב"ד (בפ"ו מהל' בית הבחירה הי"ד) הוי ספירת העומר רק מדרבנן זכר למקדש.

מעתה נראה דבזה הוא דתלוי שינוי הנוסחאות, דאי נימא דאין בזה"ז מקום הקרבה ואין כאן בית המקדש, א"כ התפילה והבקשה היא שיבנה בית המקדש [וזהא דמתפללין ע"ז עכשיו הוא משום דא"א לספור עכשיו כיון דאין העומר ראוי להקרבה], אבל אם גם בזה"ז יש כאן מקום הקרבה ומעיקר הדין יכול להקריב את העומר ורק דחסר לנו ההיכ"ת להקריבו א"כ עיקר הבקשה היא שיחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומה, דבאמת הרי יש כאן מקדש ומקום הקרבה ורק דבפועל א"א להקריבו, ולכן הבקשה היא שנוכל להקריב את העומר, שיחזיר לנו 'עבודת' בית המקדש, וזהו שמוסיפים למקומה, דבאמת המקום קיים גם עכשיו וכמש"נ.

ונראה דזהו גם שני הנוסחאות שמצאנו בתפילת מוסף של יו"ט, אם אומרים ואין אנו יכולים לעלות וכו' מפני היד 'שנשתלחה' במקדשך או מפני היד 'השלוחה' במקדשך', דאם לא קידשה לעתיד לבוא א"כ מה שאין אנחנו יכולים להקריב קרבנות היום הוא מפני היד שנשתלחה או במקדש והחריבו, אבל אי קידשה לעתיד לבוא הא דאין אנחנו יכולים להקריב עכשיו קרבנות אינו מחמת שנחרב המקדש אז, אלא מפני היד השלוחה כעת בבית המקדש, שמחמתה אין אנו יכולים להקריב קרבנות בבית המקדש [אלא דלכאורה צ"ע דהרי דעת הרמב"ם היא דהקדושה לא בטלה ומ"מ בנוסח התפילה להרמב"ם איתא מפני היד שנשתלחה במקדשך, וי"ל], ודו"ק.

עינינו גל

מאת: הרה"ג יהודה לוי ראבה

שפע כלכלי עם קבלת עול תורה

א. בכל דבר יודעים מה עיקרו על פי תכליתו, והנה יש כאן בימים נוראים ב' מערכות של תשובה, האחת תשובה מיראה מר"ח אלול עד יוה"כ, והמ' ימים הללו מסתיימים עם קבלת לוחות שניות ביוה"כ, והשניה תשובה מאהבה ממוצאי יוה"כ ועד שמיני עצרת, והי"ב ימים הללו מסתיימים בריקודים עם התורה, ומבואר שתכלית התשובה היא להתקשר לתורה בכל הכוח, וכמו שמבקשים בתפילה השיבנו אבינו לתורתך, שזהו המבחן לשיבה אל ה' שהתגבר הקשר עם התורה, שעוד קשר עם התורה, פירושו קשר עוד יותר גדול גם עם מוסר התורה.

ואולי ישאל השואל מי אמר שהתכלית היא הקשר לתורה, הרי באותה מידה בימים הנוראים אנו מבקשים שנקבל חיים טובים, והנה בסוף התשובה מיראה יש את החיתום של יוה"כ כמה שפע יהיה לנו השנה, וכן בסוף התשובה מאהבה יש את תפילת גשם בו תלוי כל חיי האדם בעוה"ז, א"כ נוכל להסיק שלפי תכליתן, עיקרם של מערכות התשובה הם חיי עוה"ז טובים, ולמה החלטנו שהתכלית היא הקשר שלנו עם התורה.

ב. תשובה לזה כתוב בהאזינו שבאמת הא בהא תליא, וכפי הקשר שלנו עם התורה כך נזכה בפרנסה, ולכן הסיום לא רק בקשר שלנו עם התורה, אלא גם בחיתום הדין על הפרנסה ועל הגשמים, דהרי התורה נמשלה למטר "יערוף כמטר לקחי תיזל כטל אמרתי" וכתב האור החיים: "פירוש ע"ד אומרם ז"ל (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו', יכוין הכתוב במאמר זה כי כמו שה' נותן מטר לזון ולפרנס כמו"כ צריכין הם ללמוד תורה, וזה שיעור הכתוב יטיף, כמו שאני מטיף המטר לקחי, וכאי' אמר יערוף לקחי כמטר, **שאין הקב"ה שואל מהאדם ללמוד תורה עד שמכין לו כדי פרנסתו**, וממוצא דבר אתה למד שאם לא יטיפו מפיהם טיפי תורה אין חפץ ה' לתת מטר, והוא מה שפירשנו במאמר התנא "אם אין קמח אין תורה" פי' **אם ראית שאין קמח, דע שאין תורה**, וטעם שכינה את לימוד התורה מלשון 'יערוף', לדמות למעשה המטר שהוא מטיף". ומבואר שהדברים תלויים זה בזה, ולכן החיתום הוא בשניהם.

ונמצינו למדים, שכשאנו צועקים להי"ת בנעילה "וחתום לחיים טובים כל בני בריתך" מקופלת בזה בקשה, שיהיה לנו קשר כל כך גדול לתורה, עד שנהיה מסודרים גם בפרנסתינו, וכן כשאנו זועקים בתפילת גשם "לברכה ולא לקללה, לחיים ולא למוות, לשובע ולא לרזון" מקופלת בזה תחינה שיהי' לנו ברכה בלימוד ונזכה לחיי תורה, כי אין מציאות שיהודי יהיה בלי תורה, וכמובן שכל אחד לפום שיעור דיליה, ולפום השגת דעתו ושכלו, אבל זהו כל מציאות יהודי עלי אדמות, שאין לטעות כאי' יש לו חיים אישיים בעוה"ז וחוץ מזה צריך לסמן "וי" ולפרוע חובו כלפי הקב"ה, אלא כל חייו כאן רק למען הקב"ה, וממילא עיקר חייו הם השעות שהוא לומד, וכל שאר היום רק מעטפת חיצונית לזה, ואז ממילא מתברכת פרנסתו.

ג. ולפעמים עלול להיראות שהמציאות סותרת לזה, כאי' יכול להיות מציאות של מתמיד בתורה ועמל בה יומם ולילה אך אין לו פרנסה מצויה, או להיפך אדם שמנותק מן התורה ויש לו עשירות, אומר לנו האור החיים שכבר התורה בעצמה ממשיכה, שאין לנו להתפעל מהקושיה הזאת משום ש"הצור תמים פעלו" וז"ל: "...פירוש לפי שקדם ואמר שעסק התורה יסובב לנו טל ומטר, לזה העיר שאם האדם עסק בתורה ומזונותיו קשים ולחם אין, או להיפך אם רואה מי שאין עליו עול תורה ואפי' מואס בלומדיה ובכל זאת מודדין לו משמים במדה גסה ויש לו אכול ושבוע והותר כיעוד שנאמר ללומדי תורה, ונהפוך הוא, לא מפני זה יבעט ותיוולד בו ח"ו מינות, אלא יצדיק הדין עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומרו "הצור" פירוש לשון תוקף וחוזק, וזה יגיד אל יד ה' הרודה באדם, אעפ"כ תצדיק ותאמר "תמים פעלו"... "כי כל דרכיו משפט" כי לא הביא יסורין על הצדיק רק אם חייב בהם ולא הביא טובה על הרשעים רק אם זכו לה כפי מעשיהם".

וכמו שזה מבחינה פרטית, כך זה מבחינת הדור, שאם יש שפע כלכלי לחילונים מרשיעי ברית, ומאידך על לומדי תורה יש גזירות כלכליות, "הצור תמים פעלו, כי כל דבריו משפט". אך זה הזמן לקרוע שערי שמים עד חתימת נעילה, בעד עולם הכוללים, שיהיה השנה רווחה כלכלית, **ושפע לעמלי התורה.**

ביאור עבודת עשי"ת ויוה"כ

א. צריכים להתבונן מהו המשך העבודה אחרי ההמלכה שעשינו ברה"ש, ומה הענין שנתעסק עכשיו עם כל החטאים. והרי בשעה ההמלכה לא התעסקנו עם החטאים כלל, ובכל זאת הצלחנו להגיע לתוך היכל המלך, מכוח ובעזרת השופר.

שהרי השופר הוא עיצה עמוקה איך לזכות בדין, כי הוא מזכיר את זכות העקידה, ואת נקודת הקשר והברית שנכרתה כבר בברית בין הבתרים, ור"ה נקרא "יום הזכרון" כי מתעורר בו ע"י עבודת אמירת פסוקי מלכויות וזכרונות ומכוח השופר נקודות הקשר הכי עמוקות שיש לנו עם הקב"ה, ברית אבות, והכוח של "וארשתיך לי לעולם" של "לכתך אחרי במדבר לא זרועה", שבצירוף כל אלו אנו מצליחים כביכול "לעקוף" את הדין, ולעלות מעל המקום של הפגמים והחטאים, וממליכים את ה' ומחדשים את הקשר כבראשונה, ונעשים קרובים אליו, וכפי שכבר האריכו רבותינו זי"ע ע"פ דרכו של הרמח"ל ועוד.

וא"כ האם ראוי עכשיו "לקלקל" את כל ההתחלה היפה הזאת, ולאבד את ההתחדשות, ושוב להיכנס לבוץ ולהעלות את כל המשקעים מהעבר, ולספר לה' על החטאים שחטאנו נגדו בשנה שעברה, והרי זה יקלקל את הקשר שעוררנו עתה בראש השנה, ויכתים את הדף החדש שפתחנו בשנה החדשה, ואיך משתלבת עבודת עשי"ת ויוה"כ, עם עבודת ראש השנה.

וזה ודאי לא ניתן להיאמר שבאמת אין קשר, ורה"ש עוסק בהמלכה ויוה"כ במחילת החטאים, שהרי רה"ש נחשב כחלק מעשרת ימי תשובה, ובגמ' (ר"ה טז,א) מבואר שאדם נידון ברה"ש וגזר דינו נחתם ביו"כ, ומתבאר שיו"כ הוא הסיום של מה שהתחיל בר"ה, א"כ לא יתכן שבראש השנה נתעסק עם המלכה באופן שלא משתלב עם המשך העבודה של וידויים ותשובה, וזהו שתמהנו מה הענין להזכיר עכשיו חטאים וכל מיני רעות שעשינו למלך, אחרי יומיים יפים בטקס ההמלכה.

ב. התשובה לזה, גם יסודית מאד וגם נותנת לנו כיוון גבוה לעבודת התשובה בעשי"ת, דהנה המושג של "ברית" שנעשה בין שני צדדים חייב לבא בצורה הדדית, כמו קשר נישואין שמחייב את שני הצדדים שלא יעלימו זה מזה, וכמו ברית בין שני חברים שמחייבת את שניהם לקיים את הברית והקשר, כך כאן כשאנו כורתים ברית עם הי"ת, הרי הברית מחייבת את שני הצדדים כביכול, וביום הזכרון הזכרנו כביכול להי"ת את הברית שיש לו איתנו, אבל התזכורת הזאת מסוכנת כיון שהיא מחייבת אותנו להיות מתאימים לברית כזאת עם הי"ת.

ובאמת כל הקללות באות על ביטול הברית, והם נקראים "חרב נוקמת נקם ברית", שכאשר כלל ישראל אינם עומדים בברית, ומתרחקים מהי"ת ע"י ריבוי חטאים ומפירים בכך את הברית, אז חלילה הברית מתהפכת לקללות ויסורים, כי אותה ברית דואגת להחזיר את כלל ישראל להקב"ה מכוח הצרות, וכך בריש נצבים קראנו "אתם נצבים היום לפני ה' אלקיכם וגו' לעברך בברית ה' אלקיך ובאלתו" ופי' בצרור המור (שם): "וענין זה הברית נראה שלא היה ברית חדש, שכבר כרת עמהם בצאתם ממצרים, אבל ענין זה הברית היה ברית הנזכר בפרשה שלמעלה בעינן התוכחות, שאמר אלה דברי הברית שהם התוכחות והיסורים שכרת אתם בארץ מואב, וכן אחז"ל במסכת ברכות נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית ביסורים, כמש"כ בכאן אלה דברי הברית, ולפי שהיסורים הם מעמידים האדם..." עכ"ל. והרחיב שם ביסוד זה, שהברית היא מחייבת, וכשמופרת הברית, צריך יסורים ותוכחות להחזירה ולקיימה.

לכן מהלך העבודה של ר"ה "מסוכן" במידה מסויימת, כיון שכל מהותו לעורר את הברית, וכאשר הברית מתעוררת היא תובעת את קיומה, וברית היא דו כיוונית, ואילו היינו נותרים עם התעוררות הברית של ר"ה כשאנו אפופים בחטאים של כל השנה, הרי שבזה היינו נופלים ח"ו לתוכחות ולקללות של כי תבא ושל בחוקתי, ולכן כורח המציאות הוא לחזור אל ה' בתשובה שלימה, לבקש על נפשינו ועל נפש עוללינו, ולשוב ולהתחרט מעומקא דליבא על כל מה שנעשה במשך השנה. [ובזה יובן מה נכנס בתוך הימים הללו, צום גדליה שהוא חלק מאבלותינו על החורבן, ולהנ"ל ג"ז בכלל התעוררות הברית, שהרי דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו, והקב"ה רוצה לשרות במקדש, אולם המתאבל על ירושלים, רואה בבניינה].

ג. ובאמת התשובה של עשי"ת ויוה"כ קלה יותר כי הקב"ה מסייע בימים הללו ביד השבים, ביתר שאת, וכדאי' בקדמונים שבחודש תשרי נפתח עולם התשובה, תחילה תשובה מיראה, ואח"כ בסוכות תשובה מאהבה, אך גם זה בסיבת אותה ברית שעוררנו אותה בראש השנה, שעד כמה שהקב"ה חפץ בנו מכוח אותה ברית עי"ז הוא חפץ בתשובתינו, והא גופא הטעם שר"ה פותח את ימי התשובה, כי הוא מעורר את הברית אשר מסייעת בעדינו לזכות בדין ר"ה, ומסייעת לנו לשוב תשובה.

והמתבונן בעומק היסוד, שהכל נסבב סביב הברית, יבין מדוע יו"כ מכפר כל שנה בודאות, כי תשובה שנכנסת למהלך של "ברית" הוא מהלך שמוכרח לקרות, **וזהו ברית י"ג מידות.**

לעשות רצונך בלבב שלם

א. רשב"י בספר התיקונים אמר דבר מבהיל בתביעה שלו. שאותם אלו שצמים ביו"כ וצועקים להקב"ה שיתן להם שנה של בריאות ופרנסה, הם כמו כלבים שמצווחים הב הב, וז"ל התיקונים (תיקון ו'): "ויפן כה וכה וירא כי אין איש, אלא איש לדרכו פנה בעסקיו, ובדרכו שלו, איש לבצעו, ברדיפת בצע העוה"ז, לירש את טוב העולם, ואינם מאלו שנא' בהם "אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע" אלא כולם צווחים בתפילתם ביום הכיפורים ככלבים הב הב לנו, מזונות וסליחה וכפרה וחיים כתבנו לחיים, והם עזי נפש ככלבים..." עכ"ל.

ולכאורה יש להקשות על דברי רשב"י מה הטענה על אלו שמבקשים חיים טובים, הרי זה הנוסח שתקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפילה "בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה..." וכי אנשי כנסת הגדולה תיקנו לנו להיות ככלבים כלפי הי"ת? אמנם נראה שכתוב כאן יסוד גדול, דאותם בקשות עצמם יכולות להיות בבחינת אנשי חיל יראי אלקים לכבוד הקב"ה, ויכולות להיות בגדר כלבים המצווחים הב הב, וכמו שנבאר.

ב. הנה נתן לנו הקב"ה מתנה גדולה ששמה "תפילה" שהיא מטה עוז ביד האדם לקבל את כל אשר יחפוץ, וכאשר מבקש באמת ומפציר ליתן לו ככל רצונו, הקב"ה כביכול מוכרח לתת לו את חפצו ותאוותו, כי זהו חוק רוחני שטבע הי"ת בבריאה שיש לתחתונים כוח להוריד בתפילה כל אשר יחפצו, ויעויין בספר שערים בתפלה להגרש"ד פינקוס זצ"ל, שלפיכך צריך להזהר שלא להפציר הרבה ולהתעקש, כי יכול להיות שאי"ז לטובתו, ואם יתעקש, אף שיקבל את רצונו כי זה חוק רוחני, אבל עלול להינזק מזה, וכתב במכתב דוגמא שראה, שהיה לו ידיד שבכה לפניו שתקוע לו רכב במכס, והגר"ש קרע שמים בתפלה, ואח"כ ניגש למכס להוציא את הרכב, אך הפקיד אמר שחסר איזה טופס, והגרש"ד הוציא איזה פתק שנשלף באותו הרגע מכיסו והראה את זה לפקיד, ובאורח פלא הפקיד חתם תיכף על שחרור הרכב, אכן בנסיעה הראשונה עבר אותו ידיד תאונת דרכים קטלנית וקיפד את חייו, והבין שמשמים עיכבו את הרכב במכס, אולי בנתיים יצליחו לדחות את רוע הגזירה.

והנה לפעמים אנו משתמשים בתפלה כמטה עוז להשיג את חפצינו ותאוותינו, ומדובר אפילו ברצונות המותרים לפי ההלכה, אבל אי"ז הרצון האמיתי של הקב"ה מכלל ישראל, ונביא דוגמא מאבא שרצה לקחת את משפחתו לחתונה של אחיו בארה"ב, וכיון שאחיו מימן לו את כל הטיסה וכבר שנים רבות לא נפגשו, חשב שזו הזדמנות נאותה לאיחוד משפחות, והנה תיכף כשהגיעו לארה"ב הפצירו הילדים מהאב שרוצים לנצל את ההזמנות ולראות שם כל מיני מקומות מעניינים, האב לא יכל לעמוד בגודל ההפצרה והלחצים, ולמעשה בגלל ההתעכבויות הרבות שלהם הגיעו למנה האחרונה והפסידו את כל עיקר החתונה... והרי רצון הקב"ה שהעולם כבר יתוקן במלכות שד"י, ויושלמו כל התיקונים הנצרכים להביא מקדש ומשיח, אלא שהדבר תלוי בסך מעשינו הטובים ובשלימותינו הרוחנית בתפלה תורה ועבודת ה', והדברים האחרים שאנו מבקשים מה' מחומריות העוה"ז, מעכבים את התיקון השלם.

ג. וזהו פירוש הבקשה בתפילת הימים נוראים - "וייעשו כולם אגודה אחת **לעשות רצונך בלבב שלם**", שלא מספיק שיהיו כולם אגודה אחת ויהיה שלום, אלא צריך שיעשו כולם את רצון ה' בלבב שלם, ויש לדייק מהו "לבב", ולא "לב" שלם, ואולי רומז לב' היצרים, כמו שרש"י מבאר את הפסוק "וסעדו לבכם" לבבכם אין כתיב כאן, אלא וסעדו לבכם, מלמד שאין יצר הרע שולט במלאכים, הרי ד"לבבכם" היינו שתי לבבות, יצר הטוב ויצה"ר, ולכן בתורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" להיות לב אחד לאבינו שבשמים, משא"כ יין משמח "לבב אנוש", דהיינו שתי לבבות, יצר טוב ויצה"ר. וממילא צריכים אנו לעשות את רצונו יתב' בלבב שלם, שגם יצה"ר ישמש רק לצורך עבודת ה', והוא גדר בקשת "למענך אלקים חיים" שכל בקשותינו בימים נוראים צריכות להיות רק למענו יתב' שמו.

ויעויין במדרש תנחומא (כי תבוא, א) שדורש בפס' "בכל לבבך" בשעה שאתם מתפללין לפני הקב"ה, לא יהיו לכם שתי לבבות, אחד לפני הקב"ה, ואחד לדבר אחר. ע"כ. כלומר שלא ניקח את הכוח העצום של תפלה לצורך עצמינו, ואפילו לא לצורך הקב"ה וגם לצורך עצמינו, אלא רק לצורך הקב"ה.

ומונח כאן נקודה מאד יסודית, שאנו צריכים להקשיב היטב לוויז' האלוקי, ולרצון ה' האמיתי מאיתנו ועם זה ללכת, לא לירות את החץ ואח"כ לצייר סביבו את עיגולי המטרה, אלא להיפך לחפש את המטרה ולשם לכוון ולירות את החץ, והרי אם כולם היו חפצים לעשות את רצון ה', היינו במקום אחר, והינו כולנו שלמים בידיעת התורה בלי גבול, בדקדוק המצוות להפליא, ובדביקות בתפלה בכל הנשמה, אך הבעיה היא שאנחנו מכופפים את רצון ה' אלינו, וזהו פגם של כלבים המצווחים הב הב, שרוצים לקבל ורק לקבל, וזהו עומק גדר "למענך" שבקשת העוה"ז תהי' **ככלי שרת לעשות רצונו יתב'**.

להראות חזותו לרבים...

א. יש טוענים למה משקיעים הון בקניית אתרוג מהודר, ומוצאים אפי' אנשים דחוקים שמפזרים הון לאתרוג מהודר. ובהיסטוריית קהילות הקודש, רשומים סיפורים נפלאים על יהודים שבמשך כל השנה אספו מטבע למטבע עד שנצבר בכיסם סכום נאה, רק בכדי שיזכו לרכוש אתרוג מהודר ונאה.

והמלגלגים טוענים איפה ה'חביבות מצוה' הזאת בקריאת שמע שחרית וערבית, או בשמירת שבת, ומה נשתנה דאורי' זה משאר מצוות? ובראיה שטחית עלולים להגיע למסקנא קנטרנית כאילו הכל נעשה מתוך חיצוניות ע"מ להרשים את החברים ולהתגאות ולהתנשא... לכן נבא כאן להציע דברים כהוויתם ללמוד על מנהג קדוש ועתיק זה מאין הוא בא, ולמה מצאנוהו דווקא באתרוג יותר משאר מצוות דאורייתא דילן.

ב. ומצינו דוגמא לזה במצוה דומה שמצינו שהיתה נעשית בדגש מיוחד על נויה החיצוני, כדאי' בגמ' ביומא (ע,א) שבזמן הקדוש ביותר, ביוה"כ, ובמקום המקודש ביותר, בביהמ"ק, היו נוהגים אחרי קריאת התורה של הכה"ג שכ"א היה מוציא ס"ת שהביא מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים, ופי' רש"י, להראות נויו של ס"ת **ותפארת בעליה** שטרח להתנאות במצווה, שנאמר זה אלי ואנווהו התנאה לפניו במצוות, לולב נאה, ס"ת נאה בקלף נאה בדיו נאה וכו' עכ"ל. ראינו שאדרבה מותר, ואף ראוי וכדאי, להראות לרבים את חביבותו במצוות, וזה גופא נוי ויופי המצווה שכולם רואים עד כמה כדאי וראוי להשקיע במצוות, ואין בכך שום פגם וחיסרון. ומבו' ברש"י שמדמה זאת לענין הנוי של ד' מינים שגם בהם יש את הענין של להראות חזותו לרבים, ותפארת בעליה שטרח במצווה.

ועומק הדבר, שטוב ליצור תחרות חיובית בין איש לרעהו בהידור במצוות, למי הסוכה הכי יפה בעיר, ולמי האתרוג הכי מהודר בבית כנסת, ולמי הס"ת הכי יפה בארון הקודש, כי דבר זה מרומם את מעשי המצוות לאין שיעור, והרי זה עצמו שהתחרות והדיבורים בין איש לרעהו הם אודות המצוות, זה עצמו מכבד את היהדות ומעלה את קרן המצוות, לאין ערוך.

ב. ומקור דבר זה ממש"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קטע באגדה שבין הכתבים לפסקים) מהו שנצטוינו לדון לכף זכות הרי בדרך כלל אי"ז נכון, כי האדם נוטה לשמוע בקול היצר, ומהיכי תיתי שהתורה תצווה לדון לזכות כשבאמת הוא שקר גמור, ותי' כהיסוד הנ"ל, שהאוירה החברתית חשובה עד מאד לשמירת החשיבות של המצוות וחובת קיומן, משל למנין של יהודים שגרים ביישוב וכולם יראים ושלמים, וכ"א משפיע על חבירו להדר ולדקדק במצוות, אבל אם אחד פרץ גדר וחילל שבת, קרר את האמבטיה הרותחת כעמלק בשעתו, וכבר ירד שם יצר הבושה מלעבור אמימרא דרחמנא, וממילא השני שחילל שבת בעקבותיו יהי' עליו פחות תביעה וכך יהרס שם היישוב, אבל אם ידונו את הראשון לכף זכות, שהיה לו פיקוח נפש ונאלץ לחלל, שוב לא יעיזו לחלל סתם, ותשמר ביישוב אוירה חיובית בעד קיום המצוות, ולא יעיזו שם לחלל שבת.

ונמצא שיש מעלה לייצר דעת קהל חיובית בעד התורה, גם אם זה לא בדיוק מתאים לאמת המוחלטת, וכיוב"ז 'זה אלי ואנווהו' מנשב דעת קהל חיובית בעד המצוות, וגם אם אותו רוכש לא עשה כן מתוך כוונות טהורות של כבוד שמים, מ"מ בזכות זה תכנס אוירה חיובית בעד המצוות, ויעלה קרן הדת.

ג. אמנם בדורינו יש טעם יותר פשוט, שבין כך בכל ענייני החומר משקיעים הון עתק אפילו על דברים חולפים, למשל תחפושות לפורים, פעם היו לוקחים אביזרים ישנים ובלתי שימושיים ומייצרים תחפושת מזדמנת, היום רבים משקיעים כסף רב בתחפושת של הילדים שתהיה בתפאורה מליאה עם כל האביזרים, אע"פ שאין בזה שום תועלת או מעלה מוסרית ואינו אלא להרשים את הסביבה, ומה נגיד על ההשקעה בביגוד לחתונות, ובריבוי פרחים שעתידים תיכף לנבול, או מה שמשקיעים בבובות לילדות ופעם היו תופרים משאריות בדים ונוצות דמוי בובה, ומשקיעים בדבר כה טיפשי וחולף.

והנה אף שאי אפשר לתקן את העולם, אבל לכהפ"ח לא תיפול הגבירה מהשפחה, ואם בענייני הבל משקיעים כסף רב, בוודאי שבקודש לא נהסס מלהוציא כסף וממון רב על כל הידור ורווח של שיטות וחומרות, וכך נרויח מצוות יפות.

ויתבונן המלגלג בעצמו כמה פעמים הלך לחנות לכלים סינטריים לבחור קרמיקה לאותם חדרים שפטורים ממזוזה... ולא חשש שמא כל ההשקעה שלו אינו אלא בשביל להראות לכולם את הבית היפה שלו, והנה לפתע פתאום כשזה מגיע לענייני הידור במצוות וכבוד שמים, שם הוא מגיע עם רדיפת אמת, וטוען שאינו מסוגל לראות הנהגה שאיננה מלב טהור.

ובוודאי היצר שמתלבש בטענותם, והלוואי שירבו וירבו המדקדקים היקרים שטורחים בגופם ובממונם לחפש אתרוג נאה והדור, ללא שום מיחוש, כי בוודאי ומקיימים בכך זה אלי ואנווהו הכי בהידור. ומעניין שדווקא אברכים מדקדקים נפלא בד' מינים, ואף שמפזרים ע"ז הון רב, **מסייע להם ה' גם בזה.**

חנוך לנער
הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
גליון 129 | סוכות

בס"ד

טיפוס בהר השמחה

הרב, לא יודע אם יצא לך פעם לטפס על הר.. אבל לאחרונה נסעתי לשם מטרה מסויימת לאחת העיירות הנמצאות בהרים הגבוהים באירופה. כבר שיצאתי משדה התעופה באיחור.. הבנתי שעלייתי להר תהיה בשעות החשיכה.. לא כך תכננתי ורציתי.. אבל מד' מצעדי גבר.. הנהג שהסכים לחכות בסבלנות תמורת תשלום נאות.. הסביר לי בכניסתי לרכבו.. ש.. אחרתי את הרכבת.. והדרך תארך שעות ארוכות.. הרבה יותר ממה שיערתי.. הצטיידתי בסבלנות ובמים.. והתחלנו לנסוע.. ניסיתי לרכז את מחשבותי במחשבות חיוביות.. לא נורא.. כך רוצה הקב"ה.. הכל לטובה.. ובכל זאת.. היו גם מחשבות אחרות שרצו בראשי.. איך תהיה הנסיעה המפותלת בהרים.. האם הנהג מספיק עירני.. האם אני מספיק עירני לשמור עליו.. איך אסתדר עם כל הפקלאות שלי.. איך אסחוב אותם בחושך.. מי יקח אותי איתם למקום היעד.. איך אמצא בכלל בחושך את יעדי.. ובנתיים בוהה אני בצבעים של הלילה הפורשים את עצמם בדרכי.. לפתע.. פונה הנהג אלי ואומר בצהלה.. אתה בר מזל.. אנחנו מספיקים את הרכבת האחרונה שיוצאת הלילה .. לא הבנתי.. על איזו רכבת הוא מדבר.. והוא מסביר לי לתדהמתי: יש רכבת החוצה את ההרים ומקצרת את הדרך.. חשבתי שהפסדנו אותה.. אנחנו נעלה עם האוטו על הרכבת... כן. הוא מסביר לי כשרואה הוא את פני הנדהמות.. הרכבים עולים על הרכבת.. מדוממים את המנוע והרכבת חוצה איתם את ההרים ובכך מתקצרת הדרך.. נסיעה זו הפכה לחוויה מעניינת.. כשהגענו לראש ההר.. הייתה השעה מאחרת.. לא הייתה אפשרות להיכנס לעיירה.. מחסום בתחתית העיירה הסביר שצריכים אישורים מיוחדים בשביל להיכנס.. והשעה איננה מאפשרת ליצור קשר עם האנשים הנוגעים בדבר.. מה עושים? לסחוב את כל פקלאותי ברגל מתחתית המדרון למעלה ההר איננו מציאותי.. אין עוד מלבדו.. מלמלתי.. לפתע.. ראינו מכונית חונה בצידי הדרך.. נגשנו.. הנהג.. לא תאמין.. בדידי הווה עובדא.. ידע לשוחח בעברית.. התברר שנקלע למקום במקרה.. הוא משכיר דירה פה למישהו.. זה לא השעות הרגילות שלו פה.. אבל היום הוצרך להגיע.. הוא פתח לנו את המחסום.. עלינו.. חיפשתי את היעד עייף עם מזוודות.. הכל חשוך מטיל אימה.. לא רואים כלום .. בקושי כמה פנסי רחוב.. בבוקר.. קריאות התפעלות יצאו מפינו.. מה רבו מעשיך ד'.. פתאום הכל היה נראה אחרת..

אתה מין, עניתי לעומתו.. הטיפוס בהר השמחה לא קל.. נסחבים אנו עם כל פקלאותינו .. זה במזוודת הבריאות החסירה וזה במזוודת הפרנסה ואחרים במזוודות קשיי הנחת.. הדרך נראית ארוכה.. לעיתים נראה שאולי הפסדנו את הרכבת.. נראה שהדרך הולכת להיות חשוכה וארוכה.. אבל יהודי המאמין.. מצטייד בתפילות ובאמונה ויוצא לדרכו.. אל עבר היעד.. ואז.. לעיתים שולח לו ד' יתברך קרונות שיוכל לעלות עליהם.. ולדומם מנוע.. לעצום עיניים ולהרגיש בחוש את עצמו נישא על כפיו של בורא עולם.. וגם כשמתקרבים למעלה ההר והחושך נהיה סמיך יותר.. אין עוד מלבדו.. נוצר הוא ברגשותיו ובמחשבותיו את שמחת היותו בן למלך מלכי המלכים.. ידברו איתו בשפתו.. יעזרו לו מעט עם מזוודותיו.. ובבוקר.. בבוקר יגיד חסדיו בשמחה וברגש..

ראש חודש אלול.. התחלנו את הטיפוס בהר ד'.. חג הסוכות.. זה להגיד בבוקר חסדך.. הדביקות.. הקרבה.. חוסים בצל כנפי השכינה.. איך אפשר שלא לחוש את רגעי השמחה הגדולה.. ושמחת בחגך והיית אך שמח..

לרקוד ולומר.. על ניסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והטוב כי לא תמו חסדיך.. כי מעולם קיוינו לך..

כמה יכול יהודי לשמוח בכל השנה ובפרט בימים אלו.. ימים של קרבת אלוקים.. כמה דביקות ושמחה ניתן להכניס בליבות הילדים והנערים בימים אלו.. כמה אהבה ושמחת המצוות.. ניתן ללמדם ללכת עם פנים מאירות על עצם היותם יהודים.. בנים בממלכת ה' ..

כמה אפשר לרקוד ולהרקיד בריקודים של קדושה.. כמה זקוקים הילדים והנערים היום שירקידו אותם בריקודים אלו..

הנה חג הסוכות בא להכיר לנו את מעלתנו.. כמאמר הכתוב (ויקרא כ"ג מ"ב): "כל האזרח בישראל ישבו בסכות. למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים- **אני ה' אלקיכם".**

מבארים המפרשים (רמב"ן, ספורנו, העמק דבר), שסוכות מורה על היותנו עם נחלתו יתברך, בבחינת "אני ה' אלוקיכם". ולכן נצטוינו לשבת בסוכה, זכר לכך שה' הקיף אותנו בענני כבודו כדוגמת סכה, ושמר והגן אותנו מכל המזיקים, דבר שביטא את החביבות שלנו בעיניו יתברך!

כתב על כל הרב עזריאל טאובר זצ"ל: משל למה הדבר דומה.. אדם המתמקד בשמחת החג שוכח כל צער ועצב. משל לאדם שבישרו לו שהוא זה עתה זכה בלוטו - ושהוא רשאי לגבות את הפרס שלו - מליון דולר! ובטעות המבשר דרך על רגלו. אין ספק כי שמחתו על הבשורה הטובה, תשכיח לחלוטין את הכאב ברגל. כמו כן אדם שמעריך את מעלתו בהיותו בן מלך, הוא לא שם לב לשום צרה ומעוקה ושמח בתכלית השמחה. דוגמא ליסוד דברינו נוכל להביא מסיפור שאירע בזמן השואה (מובא בספר "מקדשי השם" מהגר"צ מייזלש עמ' ט"ז, וזה ערך לשונו): "עובדא נוראה אספר לדורות, והמקרה שאירע כך היה: בליל שמחת תורה הובילו הרוצחים הנאצים לבית המוקד בערך חמישים בחורים צעירים הנותרים עוד במחנה. "הילדים הללו ידעו בבהירות מה צפוי להם בעוד איזה רגעים אחדים, והתגברו במסירות נפש עליונה על מצב רוחם ועל המציאות העגומה שבה המה נמצאים. ענה אחד ואמר: "חברים יקרים, היום הוא יום שמחת תורה. אמת אין לנו ספר תורה לרקוד איתו, אבל הריבונו של עולם הוא נמצא אתנו". תיכף התלכדו כולם יחדיו במעגל ריקודים והיו מזמרים את הפסוקים: "אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו", וגם "וטהר לבנו לעבדך באמת", בניגונים הידועים, והקולות של שירה וזמרה היו בוקעת מתוך חדרי בית המוקד. והלהבות הנערים בשירם וזמרם עברו כל גבול"!

הרי לנו תשובה מוחצת לשאלה שנשאלת - כיצד אדם, המוקף צער וצוקה יכול לשמוח? אדם החושב וממקד את נקודת מחשבתו בקשר הנפלא שיש לו עם ה' "הריבונו של עולם אתנו", שוכח את כל הצער שיש לו, ומתרומם מכל העצב וכאב שהוא חש - אפילו במצב החשוך ביותר!

ההכרה במעלת ישראל מביאה לשמחה

נשאלת השאלה, אם אנחנו כל כך גדולים ומיוחדים, מדוע אנו מסתובבים בעולם בפנים עצובות, ואין אנו חשים את גודל יקרתנו ונבדלותנו באופן טבעי?

התשובה היא, שאין אנו לומדים ומתבוננים בדבר, ואין אנו משיבים אותו אל לבינו. אילו היינו מודעים לכך, היינו שרויים בשמחה בכל עת, ועוד איזה שמחה! כיון שחסרה ההבנה וההשגה בכח העצום שלנו, השמחה רחוקה מאתנו.

גם המצוות שאנו עושים נעשות כמצות אנשים מלומדה. הדבר נמשל לעובד בעסק, אם הוא אינו יודע לשם מה הוא עובד, העבודה נעשית לו כעול וכמשא, והוא אינו מסוגל לעשותה מתוך שמחה ואהבה. אבל אם הוא מכיר את התוצאות הברוכות של העסק, אזי הוא ישמח מאוד במה שעושה, ויעשה את מלאכתו בחשק רב ועצום.

הלכה ידועה היא (שו"ע או"ח סי' תר"מ סע' ג'): "המצטער פטור מן הסוכה", בכל המצוות לא מצאנו פטור מיוחד למצטער, רק במצוות סוכה נאמר דין זה.

נבאר את הדבר במשל הבא.

סבא וסבתא אשר חיו יחד שנים רבו, זכו להרבה ילדים ונכדים. הוחלט בקרב בני המשפחה לחגוג את יום הנישואים של הסבא והסבא. שכרו אולם מיוחד לכבוד המאורע, והכינו כיבוד כראוי.. כולם הוזמנו בנים חתנים, נכדים נינים וכו' היום המיוחל אכן הגיע בישרו לסבא וסבתא על החגיגה וביקשו מהם להגיע.

כל בני המשפחות ישבו בדריכות לקבל את פניהם, והנה מונית נעצרת מחוץ לאלם, הסבא יוצא מתוכה - לבד. "היא לא רוצה לבוא..."! מתקשרים לסבתא ומבקשים ממנה להגיע גם כן, היא לא מגיעה. מפצירים בה, והיא אינה רוצה לבוא הילדים מפצירים בה מנסים להסביר שזה לא נעים, כל הילדים מחכים לה, זו תהיה בושה גדולה וצער גדול... לאחר הפצרות מרובות היא מגיעה לאולם בפנים חמוצות, תוך הבעת רוגז ואי שביעות רצון!

ההרגשה אותה כל אחד היה מרגיש במקרה כזה היא, אם היא באה בפנים חמוצות - עדיף שלא הייתה מגיעה כלל! כל מטרת האירוע הייתה בשביל לראות אותה מאושרת ולא חמוצת פנים. על דרך זה בחג הסוכות כלל ישראל זוכים לשבת בצילו יתברך, לחגוג את הקשר המיוחד שלהם עם בורא עולם אחרי כל התלאות שעברו. אופן קיום מצוות הסוכה הוא רק בחיוך - בשמחה על הזכות להיות בקשר עם הקב"ה, אדם המגיע לסוכה ומצטער בא בפנים חמוצות, הוא מקלקל את המסיבה, אין הוא חייב במצוות סוכה...

ילדים ונערים צריכים היום שמישהו יתמוך בהם במעלה הר השמחה.. שיתן להם כלים מתאימים לטיפוס.. יקצר להם תהליכים.. יעלה אותם על הרכבת הנכונה.. כדי שיוכלו להגיד בבוקר חסדך..

גם אנחנו יכולים וצריכים לתת כח האחד לשני.. בטיפוס ההר.. יכולים אנו לעזור בנשיאת המזוודות.. לדבר בשפתו של השני.. להקשיב.. ולרכך את החושך..

ואז.. והיית אך שמח! חג שמח לכולנו! שנזכה

להערות והארות ניתן לפנות במייל chdrori@gmail.com

לאחרונה שמתי לב שיש הלכות שמבלי משים אני מזלזל בהם, ואני לא מדבר רק על דברים שקשה להזהר בהם, אלא על דברים קטנים שמחוסר שימת לב וכנראה גם מחוסר ידיעה ברורה בפרטי ההלכות אני לא מקיים אותם כמו שצריך, ולפי איך שאני רואה את מצבי הרוחני זה לא היה אמור לקרות, כי בהרבה דברים אני משתדל לדקדק בהלכה גם מעבר לחיובים הבסיסיים, הדבר מעיק עלי, וגם נראה לי קצת גדול להתחיל לדקדק בכל ההלכות, דבר שגם מצריך ידיעה ברורה בהרבה הלכות וזה דורש השקעה, אשמח לליבון הענין בתחינה רעיונית ומעשית כיצד ניתן להתקדם בנושא זה בצורה משמעותית.

כמו בהרבה דברים, ואולי בכל תחום ברוחניות, עצם הכרת והצפת בעיה מסוימת, מעידה כאלף עדים על התקדמות רוחנית. בדרך כלל האדם נוטה להצדיק את עצמו על חסרונותיו או להדחיקם, והכרת החסרון מעידה על מעלה והתקדמות בתחום זה בפרט ובעבודת ד' בכלל, ומהווה שלב התחלתי משמעותי בהתקדמות בפתרון אותה בעיה.

האדם נולד עם חסרונות בהרבה תחומים, והתפקיד שלו בעולם הוא לתקן את חסרונותיו, הקב"ה נתן לנו את הדרך לתקן את העבר על ידי חלקי התשובה של החרטה והוידוי, ועצם הצגת השאלה יש בה וידוי שמשמעותו הוא הכרת החטא, ומעידה על כך שאתה מתחרט על העבר, וחלק התשובה של הקבלה לעתיד הוא למצוא את הדרך לתקן דבר זה, במצב כזה קשה להגיע באופן מיידי ל'יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם' (כלשון הרמב"ם), אלא צריך למצוא את הדרך להיות מתייצב על דרך טובה (כלשון רבינו יונה), שזה ג"כ צורה של תשובה, דרך שבסופה נגיע למצב הרצוי של דקדוק ההלכה

אם נקבל על עצמינו מעתה ואילך לדקדק בכל דבר בהלכה, קשה לומר שזה יעבוד, צריך לזה כוחות עצומים, ובדרך כלל אחרי זמן קצר כשההתעוררות מתפוגגת אנו חוזרים למצב הראשוני ונשארים בלי כלום, ולכן צריך להתחיל בדברים קטנים, דברים שבכוחם להביא אותנו למציאות המיוחלת של דקדוק הלכה בכל מעשינו ודרכינו, והדרך המומלצת בזה היא קביעת זמן בכל יום ללימוד הלכה למעשה, יחד עם שימת לב לקיום הדברים בפועל.

כאשר אנו רוצים להתחזק בדבר מסוים, מוטל עלינו בתחילה לחזק בקרבנו את חשיבות הדבר, בכדי ליצור את המוטיבציה להשקיע בדבר זה, ובמקביל למצוא את הדרך המעשית להתקדם בדבר זה, ועל כן נתחיל בביאור חשיבות הענין.

ישנו סוג של עבירות שחז"ל קוראים לו 'דברים שאדם דש בעקביו', לפעמים מדובר בדברים קטנים ולפעמים גם בדברים גדולים יותר, גם כאשר מדובר בדברים קטנים לכאורה צריך לזכור שעצם העובדה שאנו מקיימים (או חלילה לא מקיימים) את רצון ד' זה דבר גדול מאד (עיין שערי תשובה ג' כ"ג, וע"ע שם י' שכתב 'והמצוה הקלה שכרה גדול והפלא אשר לא ימד ולא יספר'), ומלבד זה כאשר לא מדקדקים בהלכה מצטברים עוד ועוד מכשולים וגם אם המכשולות הם בדברים קלים, במשך הזמן זה מצטבר לפעמים רבות, וודאי שגם דבר קל כשעוברים עליו פעמים רבות הוא חמור מאד.

ומאידך דקדוק הלכה, מלבד עצם המעלה העצומה בכל הלכה שמקיימים אותה לכל פרטיה ודקדוקיה (גם אם לא בכל כוונותיה), דקדוק ההלכה מביא את האדם לעוד מעלות רבות החשובות עד מאד.

איתא בגמ' נדה ע"ג, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנא' "הליכות עולם לו" אל תיקרי הליכות אלא הלכות. והדברים מבוארים בפשיטות כי הלומד הלכה ע"מ לקיים, ממילא מגיע עי"ז לקיום ולדקדוק הלכה, ומקיים את המצוות כתיקונם, וממילא מובטח לו שהוא בן עוה"ב.

ואמנם נראה שבדברי חז"ל אלו כלולים תועליות נוספות שיש בלימוד ההלכה וכדלהלן, דהנה מטרת בריאת האדם בעולם היא לכבוד שמים, שנא' "כל הנברא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", וכבוד שמים הוא ע"י קיום המצוות שהם רצונו יתברך, וכתב במס"י בהקדמה דשלימות העבודה הנרצית לשמו יתברך היא מה שאמר משה רבינו עליו השלום "ועתה ישראל מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ד' אלוקיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו, ולעבוד את ד' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצוות ד' ואת חוקותיו", והיינו יראה, יושר המידות ותיקונם, אהבה, שלימות הלב, ושמירת כל המצוות בכל דקדוקיהם ותנאיהם.

והנה לימוד ההלכה למעשה הוא מביא לידי שמירת המצוות בכל דקדוקיהם ותנאיהם, ע"י שהאדם יודע בבירור מה הוא צריך לעשות, וקונה בעצמו קנין לאהוב את דקדוק ההלכה, וכמ"ש הגרי"ס באגרת המוסר ש'היסוד העקרי והעמוד הנכון להכין את עצמו לשמירה מהעבירות ועשית המצות, הוא רק הלמוד הרב בהלכה זו הנוגעת לעברה זו או למצוה זו, ובפרט בעיון הדק היטב, כי זה הלימוד עושה קנין חזק בנפש להיות העבירה מרוחקת ממנו בטבע'.

בלי לימוד ההלכה לא שייך שלא להכשל בהלכות מפאת חוסר ידיעתם, וכמ"ש המשנה ברורה בהקדמתו להלכות שבת (והדברים שייכים גם בעוד הלכות, אלא שבהלכות שבת

להצטרפות לרשימת התפוצה ולהשארת שאלות יש לפנות במייל - v0747962028@gmail.com או בטלפון 074-7962028 שלוחה 6

...ים חמורים יותר), ובהקדמה לחלק א' כתב המשנה ברורה 'והנה אף שלימוד התורה הוא שכל מצה שאדם לומד אפילו בקדשים וטהרות הוא מקיים מצות עשה דתלמוד תורה, מכל מקום עיקר לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה'. ועי"ש בהמשך דבריו.

וכתב המשגיח הגר"ד יפה זצ"ל (לעבדך באמת ב' רמ"ג) ואף שרבותינו ראשי הישיבות הכריעו שסדרי הלימוד בישיבות יהיו בעיקר בסדרי נשים ונזיקין אשר כוחם יפה לפתח את העוסקים בהם ביסודות העיון והלומדות, אך פשוט וברור שהעיסוק בעיון אינו פוטר מהצורך לקבוע לימוד בספרים העוסקים בהלכה למעשה, אשר ידיעתם היא הכרחית לדעת את הדרך אשר יש לילך בה. וידועים דברי מרן הסטייפלר (קריינא דאיגרתא ג') 'צריך ללמוד בכל יום כחצי שעה שו"ע עם משנ"ב לידע את המעשה אשר יעשה, וזה לימוד למעשה'

ומלבד זה לימוד ההלכה ודקדוק קיום ההלכה מביא גם לידי יושר המידות ותיקונם, וכמ"ש בחזון איש אמונה ובטחון פרק ד' שקיום ההלכה בדקדוק מביא את האדם פעמים רבות לידי נסיונות כבירים כגון ש"אחרי רב עמלו למצוא תפלין כהלכתן, אתרוג כהלכתו, ציצית כהלכתן, יחודש אצלו ספק חדש אשר לא הרגיש בו מראש וכל עמלו לריק וצריך להלחם במדותיו לפעמים במדת העצלות כאשר כבר הוא עיף למעלה מן המדה, ופעמים הדבר מקושר בבזיון מבני אדם ופעמים בהפסד ממון, ופעמים אנשי ביתו יקניטוהו, ועוד אלף כיוצא בו, ובכלל המדקדק עבודתו עמלה בהיותו יחיד בדבר וצריך אומץ שלא להגרר אחר סביבותיו" וממילא הדקדוק בהלכה נגד כל המידות הללו מביא לידי תיקון המידות כי "ההרגל בדקדוק הדין נגד מדותיו הטבעיות ונגד נטיותיו בתולדתו, מרגילין אותו לשום את שבט מושלים בכף התבונה ואת הרסן ביד השכל, ומגבירים בלבו ההכרה התמידית להכנע להרגש הפנימי ולמצפון האציל, ומכשרתו להיות איש הרוח, ומרחיקתו מן הגסות תכלית הריחוק" עכ"ל.

וכן דקדוק ההלכה מביא לידי יראת שמים ע"י הזהירות בקיום המצוות, וכמ"ש רבינו יונה (שע"ת שער שלישי אות ז') "כי יראת ה' יסוד המצות, ובזה ירצה ה' את ברואיו, וכו' ורב הזהירות והגדר והרחקה מן האיסור הלא זה מעיקרי המורא, והמרבה להזהר יגיע אל השכר הגדול וכו', ומצות היראה שכר הרבה כנגד מצוות רבות כי היא היסוד להן" עכ"ל.

וא"כ נמצא שהמקדיש זמן וכח ללימוד ההלכה בדקדוק ובקיום מה שלמד מגיע מזה לכל המעלות העליונות שהם עיקר מעלת האדם, ומאידך מי שאינו משקיע כל הצורך בזה ומקיים את המצוות לפי הידיעות הפשוטות, מלבד שודאי הוא טועה בפרטים רבים בקיום ההלכות, גם אינו מגיע מזה לא לתיקון המידות, אלא אדרבה כאשר יהיה לו איזה ספק וכדו' יתלה שעשה כדין, ואדרבה יחזק בעצמו את מידת העצלות וכדו' כמו שנתבאר בחזון איש שם. וגם אין בזה חיזוק ליראת שמים וגם לא יגיע מזה לאהבת ד' ולטהרת הלב, כי אינו עושה המצוות מתוך הכרה וידיעה אלא מתוך הרגל ורצון לצאת ידי חובה ודיו.

ותועלת גדולה יש לכל מי שלומד הלכות, ורואה כמה הלכות מצויות שלא ידע אותם לפני כן, שירשום אותם לעצמו ויעיין בהם מידי פעם, ועי"ז יזכור לקיימם כראוי, ואמנם לא באופן של קבלה שקשה לקבל כמה דברים, אלא באופן של חידוש ידיעה, כמו שנודע לאדם שיש דרך קצרה יותר ללכת למקום מסוים, שמכאן ואילך ילך משם, כך ידיעות חדשות בהלכה ע"י חידוש וזכירת הידיעה, יכול בקלות לבוא לקיימה כראוי

ולפ"ז מה שאמרו חז"ל "כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב" כולל ג"כ את העובדה שע"י לימוד ההלכה מגיעים להרבה מעלות טובות שזוכים בהם גם לעולם הבא, וגם לידי חיי עוה"ב בעוה"ז, ועל זה אמרו שהוא בן עוה"ב, ולא אמרו שיהיה בעתיד בעוה"ב, אלא שכבר כעת הוא בן עוה"ב.

וכתב מרן החזון איש (אגרות א' קנ"ג) 'רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתייעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנדון, ואין לי בעולמי אלא זאת'. וכדי שלא נחשוב שדבר זה מחייב חיים לחוצים אולי לא דקדקתי בהלכה כמו שצריך, נביא דברים נוספים ממרן החזו"א שם 'בהיותי שבור ורצוץ כל הימים ולא זכיתי לשום עונג מתענוגי החיים, נוסף לכאבי הגוף ושבירתו כל הימים, העונג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני, ואין לי צער יותר גדול מכשלון בעוון'.

עם זאת חשוב לדעת כי במקרים קיצוניים עלול להיווצר מצב שדקדוק ההלכה לא נובע רק מרצון לקיים את ההלכה, אלא מבעיה מסוימת של חרדתיות, והדבר מתבטא בכך שהמחשבה תפוסה מידי בספיקות אם מקיימים את ההלכות כמו שצריך או לא, והדבר יוצר לחץ מתמשך העלול לפגוע בבריאות הנפש בצורה משמעותית לטווח ארוך, (באופן כזה הלחץ אינו תוצאה של הרצון לקיים את ההלכה, אלא הלחץ הוא הסיבה, והביטוי בפועל הוא בלחץ אם מקיים את ההלכה כמו שצריך או לא), וכתב על זה מרן הסטייפלר (ארחות רבינו ד' נ"ג) איש שמרגיש שעצביו מתוחים בענייני שמירת התורה, צריך להניח את כל הנהגתו על פי הוראת חכם, מבלי שיחקור כלל וכלל טעמים של ההוראה, וזה בדוק ומנוסה, וצריך שהוא לא ידע כלל הטעמים רק הלכה פסוקה, וכן יעשה, דאל"כ ח"ו יכול ליפול למחלה נוראה, ואח"כ ליפול מכל שמירת התורה הקדושה ח"ו. כמובן שבמקרה שהדבר לא עוזר יש לפנות לייעוץ מקצועי בהכוונת תלמידי חכמים ברי סמכא המבינים בענין זה.

ויהי רצון שנזכה לקיים את כל המצוות לכל פרטיהם ודקדוקיהם, מתוך עבודת פנימית ושמחה אמיתית.

להצטרפות לרשימת התפוצה ולהשארת שאלות יש לפנות במייל - v0747962028@gmail.com או בטלפון 074-7962028 שלוחה 6

{ אז נדברו }

פרשת האזינו תשפ"ז | גליון מספר: 747 | לסדר: "יסובבנהו יבוענהו יצרנהו כאישון עינו"

נבואה שערירז!!! סיום מסכת חולין... מתחילים בכורות...

לכל הדעות המשפט הכי מרגש ביום כיפור זה 'פתח לנו שער בעת נעילת שער כי פנה יום', מסתמא יש עליו הכי הרבה שירים ולחנים... אבל מה יכול להיות יותר מרגש מהמשפט הזה???

תן ניחוש איזה משפט ביום כיפור עוד יותר מרגש ומרטיט מ'פתח לנו שער בעת נעילת שער'???

המשפט הבא אחריו!!! היום יפנה, השמש יבא ויפנה, נבואה שערירז!!!!

האם פעם שמת לב למשפט הזה?? האם הבנת מה אמרתז??

העניין הוא שלפני רגע עמדתי סמוך לשער והתחננתי לה'... אנא אנא ה'... תפתח לנו את השער... דחוף דחוף!!! עוד כמה רגעים נגמר המבצע... אנא, פתח לנו שער בעת נעילת שער...

ואז... תנחש מה קרה?? אכן כצפוי!!! חלפו כמה דקות וזהו... הסתיים המבצע... ננעלו השערים ו... וזהו... כעת הציבור מתפזר איש איש לביתו... אבל לא!!!!

היום יפנה, השמש יבא ויפנה נבואה שעריך... רבש"ע: אנחנו נשארים פה!!! לא משנה אם השערים ינעלו או לא ינעלו... אנחנו פה!!! נבואה שעריך... אצלנו אף פעם לא נגמר המבצע...

אה... אבל תכל'ס נגמרז?? סו"ס יש פה משהו שמסתיים בתפילת נעילהז?

כן... גם יש שבע ברכות שמסתיים... כל חתן וכלה שמתחתנים יש להם שבע ברכות... במשך שבעה ימים מכרכרים סביבם... מה שהם רק רוצים נותנים להם... אבל לא לעולם חוסן... יום אחד מסתיים המבצע... יש את השבע ברכות האחרון... משתדלים לסיים אותו לפני השקיעה.. יתכן שזה רגע קצת מרגש או אפילו טיפה עצוב... זהו... נגמרו החגיגות... אבל בינינו... כמעט כל חתן וכלה קצת מחכים לרגע הזה... די... אנחנו רוצים להתחיל את חיי הנישואין בפועל... רוצים לגמור את כל המסביב... משתוקקים להפשיל שרוולים ולהסתער על שגרה מבורכת של חיי נישואין.

אז כן!!! זו תפילת נעילה... וישנה איזו תחושה של אוי אוי... עוד רגע השערים ננעלים... אבל הכל בסדר... הם לא ננעלו מאחורינו!! אנחנו ננעלים איתך 'ת' מבפנים... נבואה שעריך...

בעזה"ש בח' בתשרי אנחנו זוכים לסיים את מסכת חולין!!! ואיך אנחנו מסיימים אותה???

עם שילוח הקן... שלח תשלח את האם ואת הבנים תיקח לך... יתכן שזה רגע כואב!!! רגע של סיום פרק ופרידה מתקופה מכוננת... האמא היונה שכ"כ התמסרה והשקיעה ובנתה קן והמליטה ביצים וגידלה גוזלות, היה כ"כ נפלא... ב"ה רואים גם פירות... גוזלות שגדלים אט אט... אלא שאז מגיע הרגע המכונן ביותר!!! הגוזלות כבר מספיק גדולים ובשלים והגיע זמנם לצאת מהקן... הגיע התור שלהם להביא לאבא ואמא נחת... להעמיד קן משלהם ולהביא 'בריכה חדשה' אבל עדיין!! זה קשה!!! אי אפשר להתעלם מהקושי של נעילת פרק... ולכן שלח תשלח את האם ורק אז את הבנים תקח לך... וזה הרגע של נעילה!!! ננעלים השערים... האם פורחת... אותה אם הבנים- השכינה הקדו' שרבצה על הגוזלות במשך כל עשרת ימי תשובה... וגידלה אותנו... לימדה אותנו לעשות תשובה... מגיע הרגע של נעילה!!! רגע של פרידה מהימים הקסומים של ה'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב', אבל זו לא פרידה של צער... זו פרידה שאבא ואמא מובילים את בנם לחופה שהגיע תורו להיות שותף וחלק בלתי נפרד מהעניין... ואכן מיד לאחר נעילת שער... מיד ה' פונה לגוזל שהרגע נפרד מאמו... וה' מצווה אותנו לעשות סוכה!!! מה זה סוכה?? קן!!!! הגיע הזמן שלנו לעשות קן... כעת אנחנו בונים לה' קן!! עד עכשיו אני בניתי לכם... עכשיו אני רוצה את השותפות שלכם... אני משתוקק לביטוי האישי שלכם אלי...

הגיע הזמן שאני אתבטא מול ה'!!! שאני אחשוב עליו... ש-לי יהיה איכפת ממנו... ובשביל זה יש רגע של נעילה... נגמרו הפינוקים... די להסתתר סביב הסינר של אמא ושהיא תעשה בשבילי את העבודה... הגיע הזמן לצאת ולבנות לה' בית... מה שאני אומר עכשיו.... אני מבין את זה בעיקר בזווית הרגשית... אבל בפנימיות הדברים זה עניינו של יום כיפור, וסוכות...

כך מבואר ברמב"ן כי תצא שמביא מדרש ר' נחוניא בן הקנה: **אמר רבי רחומאי: מאי דכתיב 'שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ולא אמר את האב?? אלא שלח תשלח את האם, לכבוד אותה בינה שנקראת אם העולם דכתיב 'כי אם לבינה תקרא' ומאי 'ואת הבנים תקח לך'? אמר ר' רחומאי: אותם בנים שגידלה, ומאי ניהו?? שבעת ימי סוכה**

אז אכן כן... כעת מסיימים את מסכת חולין בסימן של 'שילוח הקן' ומשם מיד אנחנו עוברים למסכת בכורות!!! אמנם לא היה פנאי לעשות סקירה מלמעלה על מסכת בכורות... אבל כדאי! מומלץ מאוד... מדובר במסכת יחסית קצרה... חודשיים בלבד!! ובחודשיים האלו להספיק גם פידיון פטר חמור, גם בכור בהמה, וגם פדיון הבן... וגם על הדרך לרכוש בקיאות בפ"ג מומין שבבהמה ו-ק"מ מומין שבאדם... נבואה שעריך... רבש"ע: יום כיפור יסתיים אבל את בכורות אנחנו נתחיל!!! וזה לא רק בכורות... אנחנו מתחילים פה מסע אינטנסיבי של מסכתות קצרות שקצת מקבילות לתקופה העליזה של 'ביצה תענית מגילה מו"ק חגיגה', הרי רק בחצי שנה הקרובה יש לנו 'בכורות, ערכין, תמורה, כריתות, ואז 'תמיד מידות וקינים' וכל זה מחכה לנו מעכשיו עד פרשת פרה!! כאן חשוב להזכיר... שגם מי שזכר המלך הקדוש והמלך המשפט... יש חשש שהוא עלול לשכוח לעשות סיום מושקע ומטופח על מסכת חולין... לא נשכח ולא נסלח! ואתה גם לא הולך לעשות את זה בח' בתשרי... מה פתאום... תמתין יפה לחוה"מ ואז תקדיש יום מיוחד לסיום של חולין... מגיע למשפחה שלך... מסתמא ב'אלו טרפות' חזרת עצבני הבייתה... לקחת את הסירכא לריאות... המשפחה שלך ליוו אותך לאורך החצי שנה של חולין... אתה לא הולך לפטור אותם בקרעפלאך של סעודה מפסקת... אנחנו צריכים את המצת הזה בשביל השטייגן של החורף... נבואה שעריך...

להצטרפות לרשימת התפוצה במייל:

A8447168@gmail.com

--

לתגובות בפקס:
077-4448588

חדש!
ניתן לקבל את העלון בפקס:
מערכת אוצר הגליונות:
02-3132641
קוד עלון: 1233

לתרומות ולהוראות קבע לעלון:
באשראי:

"נדרים פלוס"

(קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי
סניף 182
חשבון 747815
ע"ש: שב שמעתא
(מוכר להחזר מס)

למענה אנושי:

052-7683095

להירגע! יו"כ, היום הרגוע והשליו ביותר!! (משוחזר מגיליון שלהבת)

בגמ' ר"ה מובא שבבית המקדש יש הבדל בין השופר שתוקעים בו בראש השנה לבין השופר שתוקעים בו ביום כיפור... השופר של ר"ה כפוף!!! כי בראש השנה כמה דכייף איניש נפשיה טפי מעלי... ואילו ביום כיפור השופר הוא פשוט, כי ביוה"כ כמה דפשיט איניש נפשיה טפי מעלי... כתוב כאן: שבראש השנה אדם צריך להיות כמה שיותר כפוף... כמה שיותר רציני ובכובד ראש... ואילו ביום כיפור זה בדיוק הפוך... אדם צריך להיות כמה שיותר רגוע ושלו, סמוך ובטוח על ה'... מה הכוונה?? מה הפשט בזה?? **אז ככה: אפשר להמשיל את זה במשל פשוט:** תאר לעצמך אנחנו רוצים לנסוע לטיול בצפון... אנחנו ממהרים לאוטובוס... שלא נפסיד אותו... צריך ללכת עשר דקות... הולכים והולכים מהר מהר... נו נו... להזדרז... אמא מאיצה במוישי... תזדרז... תלך יותר מהר.. אנחנו חייבים להספיק את האוטובוס... מוישי הבן עניין... צריך ללכת מהר... הוא הולך מתנשם ומתנשף... והנה ב"ה... הספקנו את האוטובוס... איזה יופי... מוישי עולה לאוטובוס... ו... ו... וממשיך ללכת במהירות... ממשיך ללכת הלוך חזור... ואז אמא גוערת במוישי... תפסיק ללכת... תשב במקום שלך...

מוישי לא מבין: הרי לפני דקה אמרת לנו שצריך ללכת מהר מהר כדי להספיק... אז אני הולך... הוי, מוישי אתה לא מבין: מקודם היינו צריכים להספיק את האוטובוס לכן עבדנו קשה.. הלכנו והלכנו במהירות והזענו בשביל להספיק את האוטובוס... אבל עכשיו שכבר הגענו... וכבר עלינו על האוטובוס... כעת העבודה התהפכה!!! כעת אדרבה... באוטובוס צריך דווקא לשבת ולא ללכת... אם תמשיך גם פה ללכת אתה עלול לרדת מהאוטובוס,

מקום

זה משל אולי טוב להסביר את שינוי התפיסה מראש השנה ליום כיפור...

להתבוננות

בראש השנה צריך לעבוד קשה... צריך להיות כפופים... זוחלים ורועדים מיום בואך חלים כמבכירה מאימת דינך... כן... צריך להספיק את האוטובוס... להספיק לתפוס את המלך... לא להחמיץ את מעמד הכתרת המלך... אבל עכשיו שב"ה הספקנו... עכשיו שזכינו להמליך את ה' בשופר... מכאן ואילך "אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון", זהו!!! כעת עלינו על האוטובוס, זכינו להמליך את ה'... כעת העבודה מתהפכת ב-180 מעלות... מהליכה ממושכת ועבודה רציפה וצרופה... זה מתחלף בשבת שבתון!!! עצור כאן!! תשאר כאן!! אנחנו במטוס... תחגור... ה' מטיס אותנו... כעת עיקר העבודה זה להיות!!! להישאר כאן... לתת לה' לעשות את העבודה... לתת לנהג להוביל אותנו ולא לקפוץ מהאוטובוס...

ולחשבון הנפש.

ובאמת רואים בחז"ל שלפתע בערב יום הכיפורים הייתה ננסכת מין שלווה בלתי מוסברת.. יש את הגמ' המפורסמת שלר' ביבי בר אביי הצטבר במשך השנה הרבה פרשות שהוא לא קרא שנים מקרא ואחד תרגום... קרה לך פעם כזה דבר?? נו... מתי משלימים את זה?? אני בדרך כלל משלים את זה בדאצ"ה של בין הזמנים אב, אז זהו שר' ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו במעלי יומא דכיפורי... הוא לא מצא יום מתאים להשלים שנים מקרא ואחד תרגום דווקא בערב יום כיפור... על אותו משקל מצינו שני אמוראים שהיו מגיעים פעם בשנה הביתה... מתי?? ערב יום כיפור!!! רבש"ע: מה העניין להגיע בערב יום כיפור??? כל השנה לא היה להם זמן... הם היו עמלים בתורה בהתמדה עצומה... רק הגיע ערב יום כיפור... פתאום יש להם זמן להטעין את הרב קו... לצאת לנסיעות... להשלים שנים מקרא ואחד תרגום... מה הפשט בזה? אצלנו ערב יום כיפור זה היום הכי טעון... הכי מלחיץ... ואילו האמוראים בדיוק אז מצאו לנכון שזה הזמן הפנוי לעשות את מה שבמשך השנה לא היה להם זמן לעשות... איך אתה מסביר את זה???

התשובה היא: שבערב יום כיפור הגענו לאוטובוס!!!! כשמגיעים לאוטובוס... כאן עיקר העבודה היא לשבת... להתרווח על המושב... ולתת לנהג לעשות את העבודה ולקחת אותנו למחוז חפצנו... אם תשאל את הנהג: איך אתה יכול לעזור לו בנסיעה?? מה הוא יענה לך?? תשב במקום שלך ברוגע... ותן לי לנסוע... הנה, הדלקתי מזגן, גם תאורה יש, והיום יש אפילו חיבור להטענה... רק תשב במקום שלך בנחת ותתן לי להוביל אותך למחוז חפצך...

זו העבודה של ערב יום כיפור ויום כיפור... תן לי!!!! תן לי לנקות אותך!!!! תן לי לקדש אותך... נו... אז אבא שבשמים... מה אני צריך לעשות??? לתת לי!!!! תהיה משוחרר... וזה בדיוק מה שהאמוראים היו עושים... כל השנה כולה הם חיו בדריכות... לומדים... עובדים את ה'... לא נחים לרגע... רוצים להספיק את האוטובוס... רצים אחרי ה' כסוס שרץ בין בצעי המים... אבל ברגע שמגיעים ליום כיפור?? כאן העבודה מתהפכת!!! כאן להרפות... לשחרר... תן... תן לרבש"ע לעשות את העבודה... ולכן זה היה היום היחיד בשנה שפתאום לרב ביבי בר אביי יש זמן מיותר... הוא קורא שנים מקרא (עד שגועריס בו שצריך לאפול) פתאום רבי עקיבא בכבודו ובעצמו אומר לאנשים לעזוב את הבית מדרש... מה יש?? היום תנו לרבש"ע לעשות את העבודה... **כללי מה הדברים אמורים?? איפה זה פוגש אותנו??**

לנו מאוד קשה לשחרר אחיזה!!!! אני בעיקר פוגש את זה מול הרופא שיניים... כשהרופא שיניים מטפל בי הוא כל הזמן מתחנן לפני... תשחרר... תשחרר את השפה... תן לי לעבוד... למה אתה מכווץ??? כן... קשה לי למסור לו את עצמי... קשה לי להשליך את עצמי לפניו... (אפשר להבין אותי... סו"ס זה רופא שיניים... לך תדע מה הוא יעשה לי) דא עקא שאת אותו קושי, קשה לנו גם מול אבא שבשמים... אבא שבשמים מבקש ממני ביום כיפור: בא... תשחרר... אני היום מנקה אותך... תעצום את העיניים... ותן לי לקלח אותך... תן לי להוריד ממך את כל הלכלוך... ושקה לנו לשחרר אחיזה!!! והקושי הזה בין הייתר מתבטא בקושי שלנו לשמוח ביום הכיפורים... אנחנו כאילו מתעקשים לתפוס את העסק חזק לידיים... להיות שותפים פעילים במהלך... וברגע שזה ככה... מה הפלא שקשה לי להרגיש שה' מנקה אותי... כי התעקשתי להיות מעורב בזה... ותכל'ס... כל התערבות שלי רק מפריעה... הרפו!!! הרפו ודעו כי אנוכי אלוקים... ה' מבקש מאיתנו ביום כיפור: כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי... תשחרר... תן לי לנקות אותך... רגע... אז מה אני בכל זאת אמור לעשות ביום הקדוש הזה של ערב יום כיפור?? לשמוח!! להאמין באמונה תמימה שזה קורה... ביום כיפור להתוודות כמובן ולהתחרט ולקבל קבלה לעתיד... אבל מעבר לזה לזכור שבסופו של דבר: אנוכי אנוכי הוא מוחה פשעיך למעני... זה הוא!!! הוא עושה את זה... והוא עושה את זה הכי טוב... יהי רצון שנזכה לשמוע את הבת קול המכרזת ואומרת: לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב את יינך כי רצה אלוקים את מעשיך. גמר חתימה טובה.

אבא דואג!!!! רוץ תתקשר אליו... הוא מחכה...

כולנו מכירים את המילים הראשונות בשערי תשובה שעצם האפשרות לעשות תשובה, זה החסד הכי גדול שהקב"ה עשה עם ברואיו... כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחסוך נפשם מני שחת... והזהירם לשוב אליו לרוב טובו וישרו', בקיצור: תשובה זה חסד שה' עשה איתנו... אבל חשבתי שיתכן ובדור שלנו... אין לנו את הלוקסוס לחשוב שה' עושה איתנו חסד!!! ולמה??? כי בטבע שלנו אנחנו מאוד מאוד מתקשים להאמין בתשובה... איך מישהו טען לי?? בינינו... בכנות... כל הסיפור של תשובה נשמע לי חשוד!!!! מצד אחד הקב"ה כ"כ מזהיר אותנו מעבירות... זה כ"כ חמור... וכ"כ איומים וקללות ונו נו נו למי שעושה עבירות... ופתאום ביום בהיר מגיע יום כיפור והקב"ה מודיע לנו חגיגית... שזהו... קץ מחילה וסליחה... הכל נמחל... הכל נמחק... עצמו של יום מכפר... דף חדש... כי קרוב אליך הדבר מאוד... רק תתחרט ותקבל על עצמך להשתנות ואין כלום, כי לא היה כלום...

ממה נפשך: משהו פה לא מסתדר... אם העבירות באמת כ"כ חמורות, אז איך יכול להיות שהצ'ק של יום כיפור הוא כזה נגיש וקל והכל מתכפר ביום אחד... שתי המשוואות האלו לא מסתדרות... או שהכפרה של יו"כ היא לא כזו קלה כמו ש'אומרים', או שהעבירות הם לא כ"כ חמורות... הטענה הזו שטען לי אותו יהודי... זה לא צחוק!!! זו הרגשה הגיונית שמתמקמת לה עמוק בלב... וברגע שאין על זה הסבר מנומק... בסוף ההיגיון הטבעי הזה קונה שביתה... ומה הפלא שמיודענו לא באמת באמת מאמין שהקב"ה סלח לו... וזה חמור מאוד!! (כי מי שלא מאמין בכפרת יוהכ"פ הוא באמת בבעיה... כי יום כיפור באמת לא מכפר לו) ולכן בדור שלנו אין הרבה ברירה... אין לנו את הלוקסוס להגיד שתשובה זה חסד מה'!! **<u>אז בא אני אגלה לך סודות מהחדר:</u>**

הרעיון של תשובה הוא מאוד הגיוני והכרחי בשכל האנושי!!! אמנם לבחור צעיר אני קצת מתקשה להסביר את זה... אבל להורים?!? אין הורים בעולם שמתנהגים אחרת מהרבש"ע בסיטואציה שכזו...

כי תבין: אני בעצמי מכיר מקרוב יהודי אחד שהיה הולך עם הילדים שלו 'קצר', היה שם בבית משמעת של ברזל... הילדים תקתקו... התנהגו יפה... אף פעם לא ראית אותם משתוללים כמו הילדים שלי... לא מרביצים... לא מקשקשים... לא מטורללים... כי... כי הוא ידע לתפוס את העסק חזק!! וזה היה בהחלט מושא לקנאה!! כל פעם שאני מאבד שליטה בבית והילדים עומדים על הראש ולא הולכים לישון... תמיד נזכרתי באותה משפחה ששם 'מילה זה מילה' ו'עונש זה עונש' ומתי גם אנחנו נפסיק לחטא 'בזלזול הורים ומורים' שלנו... (כן... מצפון מוכר בקרב הרבה משפחות... ובדרך כלל גם בצדק)

כל זה טוב ויפה... עד אותו יום מר ונמהר, שאחד מהבנים שלו בישיבה קטנה כנראה עשה מעשה שלא יעשה... מעשה שובבות קונדסי ש... שאצלי בבית זה היה אמנם גם מתקבל ב-נו נו נו חזק... הייתי נאלץ להעניש אותו במשהו... אבל בבית הזה?? זה היה בלתי נסלח לחלוטין!!!! ואותו בחור שגדל בבית הזה והבין את המפה... פשוט לא העיז לחזור הביתה!!! מרוב פחד הוא ניתק קשר, ולא חזר כמה ימים, משם זה התגלגל לסמים ו... ו'לא חזרה שוב אליו עוד...'

אותו יהודי איבד ילד!!!! ועל מה?? על משמעת ברזל!!! זהו!! אני כבר לא מקנא בו... אף אחד לא מקנא במשמעת המדהימה של הבית הזה... ולמה?? כי אני מעדיף מאה פעמים שהילדים שלי יעשו שטויות, ויעשו מעשה קונדס... העיקר שבסוף יחזרו הבייתה!!! הפחד שלי מלאבד ילד הוא כ"כ גדול, ששווה לי לבלוע מאה לילות שאני צועק עליהם שילכו לישון... והלוך חזור... ועונשים... ואיומים... שווה לי לבלוע ולסלוח ולהתנהל לפי רוחו של הילד אינספור פעמים... ולו בשביל לחסוך את האסון הכי גדול להורים... הלא הוא לאבד ילד!!! זה פשוט טקטיקה פשוטה שכל הורה עושה אותה!!! אין אחד שלא מבין את זה... אם הייתי קשוח עד הסוף... הייתי חוסך המון כאב ראש... מסתמא הייתי פחות עצבני פה בעלון... כי הייתי מהלך על הילדים שלי אימים והם היו מתנהגים למופת... אבל מי ערב לי שהם יחזרו הבייתה... מתחשק לי להגיד לילד שלי שאם אתה תתחיל לעשן אני סיימתי איתך!! אל תחזור הבייתה... תאמין לי שיש כמה דברים שעולה לי בחיים שהילד שלי לא יעשה ולכן מתחשק לי ככה לאיים עליו, (לטובתו, כדי שידע שזה מחוץ לתחום) אבל אין לי אפשרות!! אני מוכרח לשמור קשר עין, אני מוכרח תמיד להשאיר עלה תאנה שהוא ידע שתמיד... מה שיהיה ומה שלא יהיה... יש לך לאן לחזור...

אז זהו!! שזה בדיוק השיקול ההגיוני והמובן של בורא עולם בתשובה...

שיהיה ברור: לו יצוייר שביהדות לא היה מושג שנקרא תשובה!!! אין דרך חזור!! אסור לעשות עבירות וזהו! אם עשית, זהו... הלך עליך... 'סיימת עם בורא עולם', אם ככה בורא עולם היה תופס אותנו קצר, הוא היה חוסך 99% מהעבירות שלנו... כן... שיהיה ברור: 99% מהעבירות שאני ואתה עושים במזיד זה רק בגלל שאנחנו לוקחים בחשבון שיש דרך חזור... אם היה לנו ברור כשמש בצהרים, שאם עשית עבירה, זהו!! סיימת עם בורא עולם?? הלכת כאפוט??? אם זה היה ברור לנו... המעידות הרוחניות שלי היו מצטמצמות לאחד מתוך מאה... אה... לא כדאי?? לא חבל?? אז זהו!!! שנכון... היינו חוסכים תשעים ותשע עבירות מתוך מאה... אבל העבירה האחת והיחידה שכן הייתי עושה פעם בשנה היית בבת אחת מציבה אותי בסיכון ממשי להוריד את הכיפה ולהגיד לרבש"ע שלום ולא להתראות... **<u>מסיבה הכי פשוטה:</u>** היות ואין תשובה... אין סליחה... אין כפרה... והרי עשיתי כעת עבירה... אז אין לי לאן לחזור... הקב"ה כבר לא מוכן לקבל אותי... אם ככה... שלום יהדות... שלום אלוקים... סיימתי... אז זהו!!! ששווה לרבש"ע לסבול מאה עבירות שלי... ולהיות 'נושא עוון ופשע וחטאה ונקה', כל זה שווה לו בשביל לחסוך את האסון הגדול ביותר בעולם... הלא הוא: לאבד אותי!!

זהו!! זה השיקול!!! זה השיקול הכי הגיוני בעולם... שאין אבא ואמא בעולם שלא מבינים אותו... הגיע הזמן שנבין שנכון שהכפרה של יו"כ זה חסד עצום ממנו יתברך... אבל עזוב... לפני החסד שיש בזה... יש פה גם היגיון שיצור אנושי מאוד מבין אותו!!! אבא שבשמים רוצה אותי... והקשר שלי איתו חשוב לו יותר מכל העבירות שלי... והוא יודע שאם הדלת לא תהיה פתוחה לשוב הבייתה הוא יאבד אותי... ולכן ידו פשוטה לקבל שבים... לכן ביום כיפור הקב"ה כל כך אדיב ומוכן לקבל אותנו כמעט בלי תנאים... זה לא שהקב"ה פתאום נהיה נחמד בלי קשר... אלא זה עקרוני!! וסופר עקרוני!! היות והקב"ה נחוש שאני אחזור הבייתה וזה חשוב לו יותר מהכל... לכן זה עקרוני שיש תשובה...

<u>תכל'ס... למאי נפקא מינה???</u> הנפקא מינה שיש כאלו שחושבים שהקב"ה אדיב ולכן הוא סולח, סוג של... בא... תכנס... תרגיש בבית... לא... לא קרה כלום... ואם ככה, אז מן הראוי שגם אני אחזיר לו באדיבות ובמתיקות... לא... לא רבש"ע... ממש לא... 'לא רוצה להטריח',

אז זהו שלא!!! צריך לדעת שתשובה זה לא משהו חובבני... זה לא שיח של מתיקות ואדיבות... זה שיח מאוד מאוד רציני... הקב"ה בכלל לא מתכוון להיות נחמד פה... זה מידי רציני בשביל להיות נחמד!!!

אני אמחיש לך את זה: את חטאי אני מזכיר היום, כשהייתי בחור צעיר, בתקופות המעניינות שלי... הייתי מומחה לנגוע בנקודות הרגישות... (כדרכם של בחורים צעירים) וכשזרקו אותי בפעם החמישית מהישיבה קטנה... הייתי עצבני מאוד... הרגשתי צורך לאיים על מישהו... ומצאתי!! מצאתי על מי!!! מה שקרה זה שכששוב חזרתי לישיבה אמרתי לאבא שלי, זהו... אני יותר לא רוצה לצער אתכם, אם עוד פעם יזרקו אותי מהישיבה אני לא אפול עליכם... אבא שלי מיד נזעק: לא!! לא קשור... אין שום קשר, גם אם זורקים אותך מהישיבה, הכל בסדר, יש לך פה בית... אנחנו נקבל אותך בכל מצב... אמנם זה מאוד יצער אותנו ותשתדל כן לתפוס את עצמך... אבל אנחנו תמיד ההורים שלך... ואני מיד התעטרתי בנימת נימוס... לא לא... חס ושלום... די... כמה אפשר ליפול עליכם... כמה אפשר לצער אתכם... בפעם הבאה שיזרקו אותי מהישיבה 'אני כבר אדע מה לעשות' (סתם ולא פירש... כדרכם של צעירים מאיימים) ואבא שלי עונה לי: לא!! תחזור הבייתה... ואני 'יעני' משחק איתו כאילו הוא נחמד ובא לקראתי ואני מסרב באדיבות... לא... לא... חס ושלום... אני לא רוצה יותר לצער אתכם... ואז אבא שלי התרתח עלי!!! תדע לך: שאם יזרקו אותך מהישיבה ולא תחזור הבייתה... אתה רשע!!! אני לא אסלח לך לעולם!!

ואני רוצה לעצור כאן ולשאול: יש מישהו שלא מבין את ה'טלפון שבור' הזה?? כשאבא שלי היה נחמד איתי ואמר לי בכל מחיר לחזור הבייתה... הוא התכוון לרגע להיות נחמד?? איזה נחמד!!! הוא היה אבא שראה מול העיניים שלו תרחיש אימה שהילד שלו עלול להיאבד לו... (הוא סתם פחד לחינם... הייתי מוג לב... לא הייתי עושה כלום, כמו כל

הצעירים האלו שמאיימים לקפוץ מקומה עשירית... נראה אותם קופצים מקומה ראשונה)

אז זהו!!! שאת המיניפולציות האלו אנחנו עושים לרבש"ע... אנחנו 'יענו' יותר נחמדים ממנו... כשהרבש"ע אומר שיש תשובה... הוא לא מתכוין להיות נחמד... הוא מתכוון לומר: בני היקר!! אוי ואבוי לי אם תעניש אותי ותאבד לי... אתה עלול לצער אותי נוראות... אל תעיז לעשות לי את זה!!!! ממילא אין כאן המקום להחזיר להקב"ה באדיבות ולהגיד לו: לא לא... אני אשלם את הכל... אני לא רוצה לצער אותך... לא!!!! הבקשה של הרבש"ע לשוב אליו זה אולטרה רגיש!! אל תשחק עם זה...

ליידער ליידער... אני באופן אישי מכיר מאות רבות של בני עליה שנכשלים בעבירות רק בגלל שהם היו יותר צדיקים מהרבש"ע. הרבש"ע אמר שיש תשובה... והם החליטו בשבילו שהוא לא התכוין ברצינות... אז זהו!!! שמי שמשחק עם זה שידע לו שהוא רשע!!!! מי שחושב שתשובה זה מחווה נחמדה שידע לו שהוא משחק באש... היום אני מבין את אבא שלי שהזהיר אותי בעיניים רושפות: אם לא תחזור בייתיה אתה רשע!!! כי אני נחוש שתחזור בייתיה לא כי אני נחמד, אלא כי אני אבא!!!!

וכאן ההזדמנות לפתוח את הנושא של 'אחטא ואשוב' שהרמב"ם מונה את זה כאחד מד' עבירות שאין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה לפי גודל חטאו, והשאלה זועקת מאליה: הרי אין בן אדם בעולם שעשה עבירה במזיד ולא הרגיע את עצמו בתירוץ 'אחטא ואשוב'?? הרי כפי שסיכמנו, אם לא הייתה אופציה לחזור בתשובה, כמעט ולא היינו חוטאים (חוץ מעבירה אחת ויחידה ששם היינו מקבלים גט כריתות מהיהדות) זאת אומרת: כל עבירה שנכשלת בה בשנה האחרונה... זה יכל לקרות רק בגלל שעמוק בתת הכרה הרגעת את עצמך ש... שמקסימום... אני אחזור בתשובה... (אחרת זה לא היה קורה, או לחילופין זה היה קורה וכבר לא היית איתנו) אם ככה יוצא שכל אחד מאיתנו אומר לעצמו 'אחטא ואשוב', וזה מובנה ככה... אז מה הפשט בזה? למה משמע במשנה ש'האומר אחטא ואשוב', משמע שיש מישהו שאומר את זה... וכי יש מישהו שלא אומר את זה?? והכי הכי: אל תשכח שבכל מוצאי יו"כ, אני יכול לעדכן אותך שבשנה הבאה שוב יהיה יו"כ, ושוב נצטרך לחזור בתשובה... נו... אז זה 'אחטא ואשוב'???

<u>והתשובה היא כך:</u> אני אומר לך משפט שברגע הראשון יתכן שאתה תסמיק ממבוכה... אבל תרגיש נוח... כולנו ככה. כל מי שאי פעם עמד מול ההחלטה המשמעותית ביותר בחיים, הלא היא לסגור שידוך!!! ההחלטה הזו היא כ"כ מפחידה וכ"כ הרת גורל... שמי שבאמת בוגר וקולט את גודל המשמעות, לא מסוגל לסגור שידוך עד שהוא לא מרגיע את עצמו ש... ש... שמקסימום ? ! ? הכי גרוע... מקסימום מתגרשים... זה לא סתירה שאני שלם עם זה... ואני חושב שזו עסקת חיי... אבל עדיין... הפחד המצמית מקבלת החלטה כזו משמעותית מכריח אותנו לחפש פתח חירום שמקסימום מתגרשים... (ונס שיש כזה פתח מילוט, אחרת לא הייתי מתחתן בחיים... רק בזכות שהרגעתי את עצמי שאני יכול להתגרש... הייתי מסוגל להתחתן, אגב: זה נכתב באישור אשתי שגם היא חשבה אותו דבר) ומעתה: תאר לעצמך והיו דברים מעולם, שראיתי בחור ילדותי ופזיז שנכנס לשידוכים די בחובבנות.. ומהר מאוד הוא ניגש אלי כולו משועשע ומבשר לי שהוא הולך לסגור... אמרתי לו: רגע רגע... בדקת את זה ואת זה ואת זה וזה וזה וזה... הוא אומר לי: לא!!!! אמרתי לו: אתה לא סוגר עד שאתה לא בודק את זה... ומה הוא עונה לי? עזוב... קודם נתחתן... ואח"כ..?? אח"כ נבדוק... ואם אז יתברר שזה לא מתאים אז מקסימום מתגרשים... הזדעזעתי עד עמקי נשמתי: אתה נורמלי???? ככה מותר לעשות עם החברותא... עם חברותא מתחילים, מקסימום לא מתאים... אז מתגרשים... כי... כי... כי מה? 'התחתנתי איתו'?? כן... מי שלא מתחתנים איתו אפשר להתחיל ל'תקופת ניסיון...' אבל להתחתן?? אין כזה דבר להתחתן בתור תקופת ניסיון... זו בדיוק הסיבה שחז"ל תקנו כתובה.. כדי שלא יתחתנו לתקופת ניסיון... כדי שלא יהיה קל בעיניו לגרשה... אה... אבל הרי סיכמנו שכל אחד שמתחתן מרגיע את עצמו ש... שמקסימום.. הכי גרוע מתגרשים??

נכון!! מי שלקח את העניינים ובירר ובדק ומיצה את כל מה שצריך לעשות... ועדיין קשה לו לתת את המילה האחרונה... כאן הוא מרגיע את עצמו שמקסימום מתגרשים... אבל מי שניגש על הרגע הראשון ואומר אני לא מתחיל לברר כי מקסימום מתגרשים... חוששני לו לקידושי טעות...

עד כאן ברור?? ומעתה: כן!!! כל אחד שעושה עבירה... חייב להיות שהיה כאן סממן של 'אחטא ואשוב', כי גם כל אחד שמתחתן יש סממן של מקסימום מתגרשים... כן... אנחנו בעד!!! היהדות עומדת מאחורי ה'יציאת חירום' הזו שכל יהודי ירא שמים שהשתדל ונלחם נגד היצר הרע... אם בכל זאת 'התבלבלת' ונכשלת בחטא... שתמיד תדע שיש דרך חזור ויש יציאת חירום שנקראת תשובה... וזה בסדר גמור למרות שיש כאן בחינה של 'אחטא ואשוב', נו... אם ככה... מתי 'אחטא ואשוב' זה מהעבירות החמורות??

כשמגיע לך חרדי מודרני ש... שמתכנן לעצמו את חופשת הקיץ ומסבירים לו שכשנוסעים לשם____ זה מקום שיש בו המון מפגעים רוחניים ובעיות כשרות חמורות... והסיכוי שם שלא להיכשל הוא אפסי ותבדוק טוב טוב לפני שאתה הולך... והבן אדם מרגיע את עצמו... בסיידר... קודם נלך... מקסימום איכשהו נסתדר... יהיה טוב... אחטא... אשוב... אשוב... אחטא... ככה או ככה... כזה אחטא ואשוב... עליו נאמר: אין מספיקין בידו לעשות תשובה... זה נקרא חוסר רצינות!!! זה בדיוק כמו בן אדם שמתחתן לתקופת ניסיון... מה... התחתנתי איתה?? אז כן!!! כמו מי שמתחתן צריך לגשת בשיא הרצינות ולהתחייב את כל ההתחייבויות הנוקשות של כתובה... ומקסימום מתגרשים... אז ככה זה בעבודת ה'...

אני התחתנתי עם עבודת ה'!!! אני הבת זוג של ה'! אני ניגש לרצון ה' ברצינות תהומית... ואני נחוש לעשות רצון ה'... רק מה? יהיו פשלות ובטוח שיהיו פשלות והרבה... (אגב: הדוגמא מגירושין היא לא כ"כ מוצלחת, כי עבירות זה לא גירושין, עבירות אם כבר זו הסיגריה שהבעל הבטיח לאישה בשיא הרצינות שהוא לא יעשן וקרו פה ושם פשלות... וזה נורמלי ובטוח יקרה, אבל אם הוא מבטיח לה ותוך כדי הוא מתכנן את הפשלות היזומות זו בגידה)

בקיצור: הכל בסדר!!! פשלות עוד יקרו... עוד נכשל בעבירות כמו בני זוג שמידי פעם יש פשלות... אבל העיקר שזה לא מחדל יזום!! אני מצידי רוצה לגשת בשיא הרצינות ואני מתחייב גם לפעול בעניין בהתאם לרמה הרוחנית שלי... ועד אז אם יקרו פשלות... אז אנחנו נתפייס...

ולבחור שעדיין לא התחתן ולא מבין את השפה... אני רוצה לעדכן אותך שבעזה"ש עוד יהיו לך המון ויכוחים עם אשתך... כן כן... אתה!! אל תסתובב אחורה... התכוונתי אליך- אתה המאורס, עם כל המתנות... עוד נכונו לכם הרבה ויכוחים... ואל תבהל... זה חלק מהחיים... זה לא סתירה שאתם עוד באותו לילה תסגרו את הפינה, ותפלו לאותו בור שוב בעוד שבועיים או חודשיים... וגם זה לא סתירה שלאט לאט עם הזמן משהו שם יתאחד ויתקרב אחד לשני... ובדיוק בשביל זה לא מתחתנים לתקופת ניסיון אלא לטווח של חיים... ה' בחר בנו ונתן בנו אימון... יש פה תכנית ארוכת טווח... צריך למות בעל תשובה!! ועד המוות צריך להשתדל כמה שיותר לצמצם פערים בין הרצוי למצוי במערכת היחסים שלנו מול ה'... יום כיפור כשר וכשר...

(משוחזר) חבורת "אצבע צרדא..." הנה מטתו... ששים גיבורים סביב לה...

קוראים לי מוטי כץ.... אני כהן... וזו כבר השנה השלישית ברציפות שאני זוכה להיבחר להיות אחד מהחבורה הקדושה ד"**אצבע צרדא...!!!** זה לא פשוט להיות בחבורה הזו... לא כל אחד זוכה להיות בחבורה הזו... מדובר בסה"כ בשישים בחורים כהנים בני עליה... והם נבחרים כמו פינצטה... אחד אחד... תבין: מי לא היה רוצה לזכות להיכנס בליל יום כיפור ללשכת פרהדרין ולזכות לשהות במחיצתו של הכהן גדול במשך כל הלילה הקדוש של יום הכיפורים!!!! ולא סתם לשהות במחיצתו.. אלא עוד לשמור עליו...

כן... זה לא צחוק!!! זה לא פשוט בכלל!!! בלילה הזה- ליל יום הכיפורים... **הכה"ג הוא הסבוקש מספר אחד של כוחות החיצוניים!!!!** כל התותחים מכוונים עליו... כל המחשבות זרות וכל ההרהורים רעים מחכים לליל יום כיפור ומנסים להידחף בכל הכח לתוך הלב הטהור של הכה"ג... ובשביל זה הכה"ג בליל יום כיפור צריך מערכת אבטחה מיומנת במיוחד!!! מטתו של הכה"ג צריכה **שישים גיבורים סביב לה מגיבורי ישראל!!!** ולא סתם גיבורים... אלא **אחוזי חרב מלומדי מלחמה...** ולא סתם חרב... אלא איש חרבו על ירכו... זה חיילים קרביים מאומנים... כאלו שבמשך השנה יש להם הרבה הרבה מלחמות מול היצר הרע בענייני קדושה... והם כבר מלומדי מלחמה בתחום הזה... ו... והם מיומנים בלהציב חרב על ירך ולהישמר עד כמה שהם יכולים מנפילות בענייני קדושה... הכהן גדול צריך אותנו!!!! הוא צריך את המיומנות ואת הקרביות שאנחנו צוברים במשך השנה!!! ולא פשוט לגייס שישים גיבורים כאלו!!! כי אין... אין הרבה כאלו...

כן... לא אלמן ישראל... יש הרבה בחורים בני עליה קדושים שיושבים ולומדים בקדושה ובטהרה... ובעזה"ש עוד נראה אותם בשמחת בית השואבה רוקדים יחד עם החסידים ואנשי מעשה... כולנו נטה את אזנו לשמוע אותם שרים: "אשרי ילדותינו שלא ביישה את קונותינו..." אבל עם כל הכבוד להם... בליל יום כיפור הם לא יכולים לעזור לכהן גדול... סו"ס הם לא מלומדי חרב!!!! להיות מלומד חרב צריך **לא עליכם** להיות בחזית... ומי שכבר נמצא בחזית... כאן הוא כבר צריך המון המון רחמי שמים לצאת משם בשלום... (אוי ואבוי לך בן עליה אם תקנא בנו... אבוי לך אם תרצה להחליף איתנו... אין לך מושג איזה קרבות אנחנו עוברים... אל תקנא בנו... אבל במקביל תדע להעריך אותנו... תדע שיש דברים שאצלך זה מובן מאליו ואצלנו זה מגיע עם חרבות ודם...) אז מי שכבר נמצא בחזית ובכל זאת יודע לתמרן ב"שבע יפול צדיק וקם..." לדעת לתמרן בין ה"וימאן" של יוסף שלפני הנפילה לבין ה"תשובה" של יהודה שלאחר הנפילה... זה לא פשוט!!! כמה כהנים כאלו כבר יש???

ואני!!!! מוטי כץ... זכיתי להיות אחד משישים הגיבורים האלו... אל תשאל אותי איך יודעים שאני כזה... בביהמ"ק אין מקום לכאלו שאלות "מאיפה יודעים..." אם הכה"ג יודע ביחים אלו להצביע ברוח הקודש על יהודי אחד שלא ישלים את שנתו והוא מבקש ממנו שיתנדב להיות האיש עיתי שיקח את השעיר לעזאזל... אם את זה הכה"ג רואה ברוח קדשו... אז אל תתפלא שהוא רואה עוד כמה דברים ש... שקצת יותר קל לראות אותם... (הרבה יותר קל לראות את הנר הדולק על ראשו של נוטר ברית עד השמים... מאשר לראות אדם שלא ישלים את שנתו...) עכ"פ אני ועוד חמישים ותשע בחורים כמוני... נבחרנו להיות חבורת ה"אצבע צרדא" של הכה"ג!!! תפקידנו לעמוד בליל יום כיפור ולשמור על הכה"ג ולהעסיק אותו בכל מיני דברים... העיקר שלא ירדם חס ושלום... כי... כי אין מה לעשות... **זה היום הכי מסוכן של הכה"ג!!!!** כן... מי כמונו יודעים... מי כמונו מכירים את ההתמודדויות של הכה"ג בלילה הזה... אצלנו ככה זה כל השנה... כל בחור ישיבה שיום אחד תפס את עצמו ליידים והתחיל לשבת ולעסוק תורה ביגיעה הרי קיי"ל ש"יקרה היא מפנינים..." הלימוד שלו יקר אצל הקב"ה עוד יותר מכה"ג שנכנס לפני ולפנים... וכתוצאה מזה!! דווקא מתוך החיזוק הגדול אותו בחור עובר לפעמים כל מיני התמודדויות לא פשוטות ומעידות מול החיצונים שהוא מאוד מאוד נחשב אצלם... עוד יותר מהכה"ג ביום כיפור... רק מה?? ביום יום זה לא נורא... כי בשביל זה בחור בן עליה יודע שהוא מסומן... והוא בשיא החזית... ומפילה הוא יודע שלא צריך לקחת ללב את הנפילות... אז הלילה הייתה לי נפילה... בסדר... מחר ממשיכים הלאה... שבע יפול צדיק וקם... ככה זה אצלנו!!!!! אצל המלומדי מלחמה... אבל אצל הכה"ג??? אצלו יש פה בעיה טכנית!!! נטו בעיה טכנית!!!! כי אנחנו נמצאים עכשיו בליל יום כיפור.. ובליל יום כיפור אי אפשר לומר... טוב... מקסימום מחר!!! כי מחר זהו!! זה כבר לא יום כיפור... אם חס ושלום קרתה נפילה בליל יום כיפור... אז אויש עבודת כהן גדול... אין עבודה... צריך לחפש כהן גדול אחר... זו הסיבה שכאן לשם שינוי הנושא מאוד רגיש!!! אי אפשר להיות מלומד מלחמה ב"שפע יפול צדיק וקם..." אנחנו חייבים להצליח לעבור את הלילה הזה בשלום... בלי שום פגם הכי קטן במחשבה...

זו הסיבה שאנחנו כאן!!! לצידו של הכה"ג במסירות ובנאמנות!!! אנחנו פה לא בגלל שמעולם לא היה לנו נפילות... אדרבה... ההיפך הגמור... דווקא בגלל שאנחנו מכירים את זה יותר מידי טוב... דווקא בגלל שאנחנו מסומנים עוד יותר מהכה"ג... ואנחנו מלומדי מלחמה עם נפילות... דווקא בגלל זה אנחנו פה בלילה הזה עם הכה"ג כדי להיות לצידו ברגעים של קושי... ולהצליח לעבור את הלילה הזה בלי נפילות...

עכ"פ יש לנו תפקיד מיוחד... לדאוג כל הזמן לממצב... שלא יהיה רגע אחד חדגוני ומעייף... שהכה"ג לרגע אחד לא ירדם... אז אנחנו שרים כמה ניגונים של התעוררות... אבל גם זה לא יותר מידי... כל שנה אנחנו דואגים לאיזה דרמה שתיצור עקשנית הלכתי... הנה... שנה שעברה עשינו תרגיל... פתאום נשמעו צעקות ופאניקה... והכה"ג בירר מה קרה... אז הבאנו לו חתיכת בשר קודש!!! וסיפרנו לו שהבשר הזה הוא בשר שלמים שמישהו הקריב אתמול... ותפסו ישראל אחד ששכח... שני דברים הוא שכח!!! הוא שכח שהוא זר... והוא שכח שהלילה ליל יום כיפור... וכעת תפסו אותו שהוא אוכל את הבשר הזה... וביררו מה ההיסטוריה של הבשר הזה והתברר שהקרבן הזה בכלל היה פיגול... בקיצור: כעת השאלה כמה חטאת היהודי הזה חייב??? והתחילה דרמה שלימה. שהוא חייב חמש חטאות!!! ואשם מעילות... פרטים נוספים במסכת כריתות. עכ"פ הסיפור הזה העיר את כל העזרה... ועל הדרך הכה"ג כבר לא יכל יותר להירדם... יש פה גם כהן אחד שיודע לעשות קידה!!! קידה זה פעולה גופנית שדורשת מיומנות שמי שלא יודע לעשות נכון... הוא עלול לשבור את האגן... עכ"פ כעת יש לנו הפסקה קצרה של רבע שעה... כי הגיע חצות לילה!! והכה"ג כעת יצא לתרומת הדשן... (אם הכה"ג היה חלש... מישהו אחר היה יכול לעשות את זה... אבל ב"ה יש לכה"ג כח והוא יצא כעת לעבודת סילוק זו...) אנחנו מנצלים את הדקות האלו לשפוך שיח בעת רצון של חצות לילה בתוך העזרה...

עד כה חצי לילה עבר בקלות... לא הוצרכנו אפילו פעם אחת להכות ולהשמיע קול באצבע צרדא... אבל ככה בשעה 2.30 בלילה... פתאום הכה"ג התחיל להתייעף... ופתאום היה נראה שהוא מנמנם... בבת אחת כולנו השמענו קול באצבע צרדא והכה"ג התעורר... למה דווקא להשמיע קול באצבע צרדא?? אפשר לשיר... לדבר... לצעוק... זה עושה הרבה יותר רעש מהאצבע צרדא??? נו... תגיד אתה למה... אצבעות קדושות ושמורות כאלו שנאמנות לרצון ה'!!! הקול שהאצבעות האלו משמיעות הוא קול קדוש כמו הקול של השופר... הקול הקדוש פורט הרבה יותר עמוקים... זה קול שמעורר מחשבות קדושות ומרחיק דברים לא רצויים...

לתוכן

ניתן לרכוש את החוברת לנשים!!!
ה'מחזור' האהוב לימים נוראים, לאמהות
הצדקניות שתפילותיהן מן המטבח, הבית או
הגינה עולות ופותחות שערי שמיים...
מתורגם גם לאידיש ואנגלית...

להלן מוקדי המכירה מבית 'או נדברו'

ירושלים:

רח' נחמיה 10 קומה ג'
גבעת שאול, רח' בן עוזיאל- 054-8491554
בית וגן- משפחת נוישטט רח' הרב פראנק 29
רוממה- המ"ג 29- 052-7682281
רמות ד'- רובין 47- 054-8419684
נוה יעקב- 054-8500615

אופקים- משפחת שפירא: 053-4112035
אחיסמך-053-4162979
אלעד- רחוב ר' יהודה הנשיא 81- 03-9073067
אשדוד- הרב צור- 050-4120311
ביתר עילית- אזור רמי לוי- 054-8450998
בית שמש- נהר הירדן 9 ר"ב 058-3294147

בני ברק- קיבוץ גלויות 9 055-6728458
חזו"א 34 052-7117271
רח' הרב קוק/ הרצוג- 0527603814
אזור גן ורשא- 0534166085
פרדס כץ אבוחצירא- 0548494663
פרדס כץ ביכ"נס אילת השחר- 0548578226

חדש זכרון יעקב: 054-8439757
חיפה: חדש: גולדמן 054-8423047
נו"ש: זלושינסקי 0527121693
טבריה- 054-8441354
טלז סטון- קפלן, הרי"ף 6 ק"ג 052-7688584
כרמיאל- 0527136165
מודיעין עילית: קצות החושן 14, 052-7174781
חפץ חיים 14- דרבקין- 0527634753
גרין פארק- 0527644795
חדש נוף הגליל: הר יונה ג'- 053-4118642
נתיבות- רח' הרב גרשונביץ 0527644737
עפולה- 052-7686876
פתח תקוה- (מרכז העיר) 0504124235
צפת- 052-7181828
רכסים- 054-8415410
רחובות- 0583298126
תל ציון- 052-7150166
תפרח- לימן- 055-6705003

--
ניתן לקבל את החוברות גם בשליחת בקשה למייל
הרשום בעמוד הראשון.

קבלה נפלאה לרגע שלאחר המעידה הנקודתית

הרמב"ם מביא להלכה את הגמ' שכששוקלין את העוונות של האדם עם הזכויות, לא מחשבים את העוון הראשון ולא את השני אלא משלישי ואילך... אם נמצאו עוונותיו משלישי ואילך מרובם מזכויותיו, אז מצרפים גם את שני העוונות הראשונים... עד כאן... עכשיו ככה: כל פעם שלמדתי את הגמ' הזו, תמיד הפריע לי משהו... אני בטוח שגם לך...

נו... נראה אותך... מה מפריע לך ברמב"ם הזה??

הוי באמת... אם הייתי כזה צדיק שיש לי כולא חמש עבירות, והרמב"ם היה מגיע לבשר לי שעשו לי ניכוי שליש ולא מחשיבים לי את שתי העוונות הראשונים... נו... יש פה בשורה טובה... אבל דחילאק... אתה יודע כמה לשון הרע'ס צברתי השנה??? לא יודע... זה נע בין 500 ל-5000... נו... אז הרמב"ם מקזז לי את השתים הראשונים?? נו... באמת...? זה כמעט לועג לרש... אז אין לי 500 לשה"ר, אלא 498...?? נו באמת???

כמה פעמים נכשלתי השנה בשמירת עיניים? לא משנה כמה פעמים... אז מה... מקזזים לי את הפעמיים הראשונות?? זה ממש לא מזיז ליצר הרע שלי... גם אם יעשו לי הנחה ויורידו לי את המאתיים עבירות הראשונות... הוא עדיין יאשר עם מספר מכובד של עבירות... אז מה הפשט בזה?? למה בכל זאת עושים עסק מהשתי עבירות הראשונות??

אז פתאום קלטתי שנדמה לי שהפשט הוא אחר לגמרי... (אל תסמוך עלי... תברר את זה בכוחות עצמך... כי אם אני צודק זה אגיואלדיג...)

העניין הוא כך: לכל אחד מאיתנו קרה במשך השנה וגם קורה כאן ועכשיו... מגיע הרגע הזה ש... שלא עמדת בניסיון... ונכשלת בלשון הרע... ובדרך כלל אם תשים לב: כשכבר קורה ויש לי מעידה נקודתית ואני נכשל, גם אם בסוף אני אחזור בתשובה ואני אוכל את הלב, אבל זה לא יהיה ממש באותו רגע... בדרך כלל מעידה רוחנית גוררת תגובת שרשרת!!! אם כבר נכשלתי בלשון הרע... אז אני כבר ממשיך עם זה... ונכשל בעוד כמה וכמה לשון הרעס ואחר כך... אחר כך אני אחזור בתשובה... (אגב: זה נורמלי... זה מאוד טבעי ומוכר) אם יצאתי לנסיעה מחוץ לעיר... וקרה שנכשלתי בשמירת עיניים... גם אם אני אוכל את הלב ואני אחזור בתשובה, אבל ע"פ רוב בחצי שעה הקרובה זה ימשיך לקרות... יהיה פה מעידה אחת אורוכה... של דקות... שעות... ימים... (תלוי במצב הצבירה הרוחני שלי, או יותר נכון הנפשי שלי) ורק אחרי שרשרת ודומינו של מעידות אז אני אתפוס את עצמי... ולמה?? למה זה ככה?? מסיבה פשוטה:

כל עוד אני בשליטה ואני מתגבר על עצמי... מה טוב!!! יש לי עניין לתפוס את העסק הזה!! אבל ברגע שכבר קרתה לי פשלה ומעדתי מעידה אחת, אז כבר איבדתי את הרצף... התחושה היא שאני כבר במעידה, אז אין לי כבר כ"כ מה להפסיד... כי בלאו הכי אני כבר לא הרמטי... ואני בלאו הכי כבר אמור לאכול את הלב... אז בתת הכרה כבר אין הרבה הבדל בין לאכול את הלב על מעידה אחת או על שתי מעידות.. ואז כצפוי מגיעה המעידה השלישית והרביעית... ובסוף בסוף אני חוזר בתשובה... בעיקר בגלל ש'הסתיים האירוע', נגמרה הסיטואציה ואז מגיעים הנקיפות מצפון!!! אבל בשעת המעידה עצמה לא היה לי סיבה מספקת לבלום מיד כאן!!! לעצור את זה עד ההתחלה!!! האם מישהו מזדהה עם הניאנס הזה?? אין אחד שלא...

אז זהו!!! שבדיוק על זה מגיע הרמב"ם ואומר: תקשיב טוב טוב:

הכי כדאי שלא תמעד!!! תשמור על עצמך ואל תגרר לשון הרע! תשמור על העיניים הכי חזק!! והיה!!!! אם בכל זאת נכשלת פעם אחת... אני ממליץ לך לעצור את זה כאן ועכשיו! למה?? מה יש דווקא עכשיו?? לוחש לך הרמב"ם: אם תעצור את זה כאן... לא מחשיבים לך את זה לחטא!!! אבל לא שמעתי בקול הרמב"ם ואחרי שכבר אמרתי לשה"ר אחד עסיסי, הייתי חחחחייב לומר עוד אחד... ושוב הרמב"ם דופק לי על הגב... אני מבין... היה לך פה שתי מעידות אחד אחרי השני... תשמע לי... תעצור פה... כן?? לעצור פה? למה?? אני כבר בלאו הכי נכשלתי בלשה"ר, בלאו הכי אני הולך להרגיש דפוק... ומי יודע כמה מצוות הפסדתי... אז זהו שלא!!! אומר הרמב"ם: אם אתה עוצר כאן ועכשיו אז אין!! לא סופרים את זה... אתה עדיין נקי!! עדיין לא היה פה כלום... ולמה לא היה פה כלום?? כי בשביל להיחשב בעל עבירה, אתה צריך חזקה של ג' פעמים, ועדיין לא הגעת לשלוש פעמים... ממילא אתה עדיין בטרום בעל עבירה... אם אתה אומר כאן אנחנו מאפסים את המצב... שווה לך!!! הרי אם היינו מחזירים את הגלגל אחורה ועדיין לא דיברת לשונה"ר... היית כעת מדבר?? לא!!! ולמה לא?? כי אתה כבר אוכל את הלב על מה שדיברת... אז זהו! שעדיין לא מאוחר... אם אתה עוצר הרגע ומפסיק... אנחנו מוחקים את הקובץ... לא נחשב לך... (מה פירוש לא נחשב?? יש פה בן אדם שהוא באמצע לשונה"ר והוא עוזב!!! הוא מפסיק, אז יש פה עזיבת החטא, ומוכרח שיש גם חרטה, אחרת למה שהוא לא ימשיך... אז מבחינתנו הפרשיה הסתיימה בלי להותיר עקבות, הנקבות מתחילות להופיע מפעם שלישית ואילך)

ואם אכן זה הפשט ברמב"ם... זו עצה נפלאה מאין כמותה בהתמודדויות המוכרות לנו... כי... כי הרי קורה... לכל אחד מאיתנו יש את הרגע השובב הזה שאתה מוצא את עצמך מתקדב לגדר ו'בודק' אם אפשר לעשות שטויות ולעבור על הגבולות שה' נתן לנו... ומיד אח"כ מגיע חרטה והרגשה זיפתית... אאאוף... לא עמדתי בזה... ואז כאמור: מתחיל השרשור של ה-אין לי מה להפסיד... כי אני בלאו הכי בנפילה...

אז זהו שלא!!! בא נחליט שמהיום אני מקבל על עצמי לעשות מאמץ עליון לא לצבור שלוש מעידות בבת אחת!!! (כמובן שגם עבירה אחת אסור לעשות אבל כשקרה כבר ונכשלתי, עדיין יש לי מה להפסיד... כי נכון שנכשלתי... אבל אם זה יסתיים בפעם אחת ומיד חזרתי בתשובה הדף נשאר נקי... אז יש לי בשביל מה להתאמץ!!! זה לא כמו שעד היום חשבתי שאם כבר נפלתי אז אני כבר בפנים...

בא נתרגל את זה: בשבוע שעבר היית בחיזוק... לא נכשלת אפילו פעם אחת בשמירת עיניים!! אבל היום... היית במצב רוח מוזר... ואז נכשלת בראיה אסורה... בום!!! אאאוף... איזה מעצבן... נכשלתי... אם רגע אחד לפני כן, הייתי קולט שככה אני אראגיש, מסתמא לא הייתי נכשל... אבל זהו... נכשלתי... נו... וכעת מה??? אז עד היום זהו... משחררים גז... אני כמובן אחזור בתשובה, אבל כעת אני מתייצב במעידה...

אז לא!! נכשלתי?? טעמתי את הטעם המר?? עדיין לא מאוחר!! יש לי עדיין שייכות עם הנקיות הקסומה שהייתה לי עד עכשיו! אם אני עוצר את זה פה... הדף נשאר נקי!! אה... אבל נניח שאני כעת שוב אתגבר, ואחרי חמש דקות שוב תהיה נפילה? בסיידר... אז יהיה פה סוכה שמלאה אויר פחות מג' טפחים... כל עוד אין פה לבוד של ג' טפחים אויר, יש פה פונטיאל של סוכה כשירה (כל עוד אין חמתה מרובה מצילתה)

כמובן שזה לא יכול להיות שיטתי!!! למעוד לסירוגין... כל עוד זה לא שיטתי, זה אין הכי נמי!! אם על כל שתי מעידות יש שליטה על עצמי, אני באירוע אחר לגמרי!! כי מי שקצת צבר ניסיון בהתמודדויות... החטא זה הסיפור הכי קטן... הסיפור הגדול הוא החוסר שליטה... תחושה של חוסר שליטה שם אותי ב'רשות אחרת', רשות שנקראת לצורך העניין 'סטרא אחרא', כל עוד יש לי מעידות ואף פעם אני לא משחרר אחיזה... אז יש פה משהו נקודתי שאינו זז משם עד שמוחלק לו... מה פירוש? לא זזתי מהמעידה וכבר עזבתי את החטא... אני יכול בצדק לחזור הביימה ולהרגיש שאני בסדר... כי נכון שהיו לי מעידות אבל תוך כדי תשובה שלימה... בא נדבר ככה... תאר לעצמך שאני הייתי שור המזיק!!! והבעלים של היה זונדל... ומידי כמה זמן הייתי יוצא לסבב של נגיחות... אם הייתי שור שמבין עניין... מה זונדל היה מבקש ממני??

ר' שמיל שורי היקר... תעשה טובה... גם אם החלטת לנגוח ולנגוף ולרבוץ ולבעוט... תעשה לי טובה... תשתדל שלא יהיה רצף של שלוש נגיחות צמודות כי אז אני מסתבך איתך... אתה נהיה לי שור המועד שמשלם מן העליה... לכן שורי האהוב... אם כבר עולה לך הג'אנאנא לראש... תעשה איתי חסד 'ותרחיק נגיחותיך', גם אם נגחת פעם אחת, ופעמיים, כעת תעשה הפוגה... כדי שיהיו התינוקות ממשמשים בו ואינו נוגח... ומקסימום אז תחזור ל'פעילות', הלוואי ולא... אבל גם אם כן, תעשה ביניהם הפסקה!!! ליתן ריווח בין פרשה לפרשה... נכון זה שזונדל האדון היה לוחש לי?? נו... למה?? כי שור המועד זה אירוע אחר לגמרי!!

כל עוד מדובר בשור תם... אז יש פה תביעה נקודתית... אשמה נקודתית... אין פה טענה על ה'אישיות' כביכול של השור... הוא עדיין בחזקת שימור... רק תשים עליו עין... הוא קצת מתחיל להיות זחוח... אבל ברגע שהצטברו ג' פעמים... זהו!! השור נהיה בעצם הוויתו שור המזיק... כך גם בעבירות... עדיף לא להיכשל בכלל בעבירות... אבל אם כבר נכשלת, כל עוד אתה לא צובר רצף של שלוש עבירות ביחד... ואתה מקדים לבלום ולעצור כאן ועכשיו... עצרת בזמן!!!! זה לא הגיע לריאות! ובינינו... זה גם מאוד מאוד מורגש... אתה בשליטה!!! בשמים לא סופרים את זה כעבירות... כי אתה עצרת רגע לפני שזה נכנס לפלומבא של בעל עבירה... עכשיו: שלא יהיו טעויות... כי מה קורה אם זה כן הגיע לשלוש פעמים? אז זהו? הלך עלי?? לא!!! אם מעדת שלוש פעמים, אז יש פה עוון!! יש פה כתם!! וכעת מה שנדרש ממך זה לכנס מטבחון ולעשות תשובה ולהסיר את הכתם ושב ורפא לו... הכל בסדר... זה רחוק מלהיות בלתי הפיך... אבל מה שכן הפסדת פה זה שהשלוש פעמים הכניסו אותך למהלך!!! מהלך שאתה צריך כעת לצאת ממנו!!! זה כבר לא לעצור באותו רגע ולחתוך... אלא אתה צריך פה לשנס מתנים ולהחזיר את המשילות... כן... גם שור מועד שנגח ג' פעמים... זה לא אומר שהלך השור... גם שור מועד יכול לחזור לעצמו... אבל זה כבר יותר עבודה!! אנחנו כבר באירוע של שור מועד שצריך לחזור לתמותו... את כל זה ניתן לחסוך אם אתה יודע לעצור בפעם הראשונה או השניה...

אני חושב שזו עצה נפלאה וקבלה ליום הדין!!!!

אני מקבל על עצמי שגם כשתהיה לי מעידה רוחנית... לא לצבור שלוש מעידות אחד אחרי השני... אני אתאמץ מאוד לעצור כאן!!! גם אם די ברור לי שאח"כ אני שוב אפול... אבל לכה"פ שלא יהיה לבוד...

ואם הגענו לכאן... אני חושב שזה עומק הסיפור ביוסף משיתא...

הרי מה היה הסיפור?? שהוא היה יהודי מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, וכשהרומאים החריבו את בית המקדש, הם פחדו להיכנס להיכל והם חיפשו יהודי מומר שיעיז להיכנס ואכן יוסף משיתא נכנס והוציא את המנורה, ואז אמרו לו שזה לא בא בחשבון... תכנס שוב ותוציא משהו אחר, ואז הוא הפתיע אותם וסירב!!! דיי שהכעסתי את בוראי פעם אחת, אני לא מוכן להיכנס שוב...

והרומאים התעקשו... אדוני: נכנסת פעם אחת, אין שום סיבה שלא תכנס פעם נוספת... והוא התעקש!! והם התעקשו!! ועינו אותו ביסורים והוא מת... מה טמון בסיפור הזה?? הרי יש פה שני צדדים שהעקשו עד הסוף... יש את יוסף משיתא שהתעקש!!! טוב... זה מראה לנו כמה הניציון היהודי תמיד קיים וכו' וכו'... אבל אל תשכח שגם הרומאים התעקשו... השאלה היא: למה הם התעקשו? אם הוא לא רוצה, תכבדו את רצונו, תחפשו יהודי אחר שתכריחו אותי להיכנס?? אלא מה רואים מכאן??

שהיה פה ויכוח!!! הרומאים טענו: אם נכנסת להיכל... אז זה מה שאתה!!! אתה יהודי מומר שמסוגל להיכנס להיכל ולקחת לעצמו את המנורה... אז תכנס שוב... ויוסף משיתא עונה להם: לא!!! גם אם הכעסתי את בוראי פעם אחת ונכנסתי להיכל והוצאתי מנורה... זה עדיין לא מציב אותי במקום הזה! אני עדיין יכול לבלום כאן, ולהכריז שאני לא כזה, ואני לא מוכן להיכנס כי אני יהודי ירא שמים...

והרומאים לא הסכימו לקבל את הנוסחה הזו: מילא כל יהודי אחר, אנחנו לא נכריח אותו להיכנס להיכל, כי אנחנו מבינים לליבו... יודעים שהוא לא מסוגל לעשות כזה דבר, אבל אתה שכבר הוכחת שאתה מסוגל לעשות את זה, אז אתה יכול, ואם אתה מתעקש שלא להיכנס, אז אתה סתם מסרב... ועל הויכוח הזה הם סרקו בשרו והוא מת!!!

התברר שהוא צדק!!! כן... אפילו היה לי רגע של מעידה... ולא סתם מעידה אלא בקנה מידה ש-להיכנס להיכל ולהוציא מנורה... כמה שזה נורא ואיום!! אני יכול לעשות פה פוס פתאומי ולהחליט שזה לא קשור אלי!!! אני לא כזה!! ואני באמת לא כזה!! שים לב: יוסף משיתא זה לא ר"א בן דורדיא... ר"א בן דורדיא חזר בתשובה, יוסף משיתא אפילו לא חזר בתשובה על זה שהוא הוציא את המנורה... כי יש לך טעות!!! יוסף משיתא לא מוציא מנורה מההיכל!!!! אה... הוא הוציא??

נכון... הוא הוציא פעם אחת... אבל ראית מה קרה בפעם השניה??

בפעם השניה סרקו בשרו במסרקות של ברזל והוא לא הסכים להוציא... אז יוסף משיתא לא מוציא מנורה!!!! יוסף משיתא גילה לנו שגם אחרי שאתה עושה את המעשה הכי נפשע... אם אתה מרגיש רע ומר עם מה שעשית... יתכן שזה לא מאוחר!!! אתה יכול להקיש ביטול בזה שאתה עוצר כעת לפני הפעם השניה והשלישית... וכשיעקב אבינו יגיע ליצחק, יצחק יריח את ריח בוגדיו... ויגיד: אני מריח ריח גן עדן...

אז מהיום יש לנו קבלה נפלאה ליום הדין!!! גם אם חלילה קורה איזה מעידה, אני עוצר אותה לכה"פ לפני הפעם השלישית...

לא תעשה צא
שלא להקדיש בעלי מומין למזבח
שנאמר כל אשר בו מום לא תקריבו, זה הוא אסור הקדשו
לא תעשה צב
שלא לשחוט בעלי מומין לשם קרבן
שנאמר לא תקריבו אלה לה'
לא תעשה צג
שלא לזרוק דם בעלי מומין לגבי המזבח
שנאמר בבעלי מומין לא תקריבו לה', זה הוא אסור זריקת דמו
לא תעשה צד
שלא להקטיר אמורי בעלי מומין
שנאמר ואשה לא תתנו מהם על המזבח

שיעורי בינה

שיעורי תורתו של הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שדייבר** שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

באיסור הקרבת קרבן בעל מום נאמרו כמה לאוין נפרדים - על ההקדש, על השחיטה, על הזריקה ועל ההקטרה ובהקטרה אסור בין כשמקטיר את כולו כקרבן עולה, בין כשמקטיר רק את האימורים. הגמ' (תמורה ו.-ז.) מאריכה לפרש את המקור של כל איסור ואיסור ולדעת רבי יוסי בר' יהודה יש איסור אף על קבלת הדם.

מבואר בגמ' דאם עבר ועשה את כולם לוקה על כל אחת ואחת, ונחלקו הרמב"ם והרמב"ן לענין מנין המצוות, הרמב"ם חילק את הלאוין ומנה כל אחד כמצוה בפני עצמה, ואילו הרמב"ן (בסוף ההשגות לסה"מ) נקט דכולן מצוה אחת, אף על פי שלוקין על כל אחת, לפי שהכוונה בכולם למנוע עשיית הקרבן מבעלי המומין. ויש לבאר במה נחלקו, אחר שלכו"ע עשיית כל אחת מהעבודות נידונה כאיסור שלוקין עליו.

אם לוקין על ההקדשה או על ההקטרה של בע"מ

הגמ' (שם) מביאה את קושית ריש לקיש בענין הלאו על הקדש והקרבה של בעל מום מעיקרו, ונחלקו רש"י ותוס' בפירוש הסוגיה. רש"י מפרש את קושית ריש לקיש דבשלמא המקדיש בעל מום לוקה, דהואיל ומעיקרא תם הוה, סבר שיכול להקדישו ולהקריבו. אבל בהמה שנולדה בעלת מום איכא למימר דלא אסיק אדעתיה דחזיא להקרבה ולא הקדישה אלא לדמים ולא לקי. ולמסקנת הגמ' אף המקדיש בעל מום מעיקרו לוקה הואיל ובזיא מילתא להקדיש מידי דלא חזי. ואמר רבא דלא זו בלבד, אלא אף המקדיש לדמי נסכים לוקה.

אולם התוס' פירשו דהנידון על ההקטרה של בעל מום מעיקרא ולא על הקדשתו. דאמר ריש לקיש דאפשר דהמקטיר בעל מום לוקה אינו אלא בבהמה שהיתה תמה ונפל בה מום, דסבר שאפשר להקריבה. אבל בעל מום מעיקרו דכו"ע ידעי דאינו ראוי להקרבה, בוודאי לא עשה לשם קרבן ואין לוקין על הקרבתו. אבל למסקנת הגמ' לוקין אף על הקטרת בעל מום מעיקרו, ואע"פ שהאדם היה סבור שמקריב קרבן שאינו ראוי להקרבה, והקטירו שלא לשם קרבן.

אם המקריב לוקה רק כשעשה לשם קרבן

כתב הרמב"ם (פ"א מהל' איסורי מזבח ה"ד) "השוחט בעל מום לשם קרבן לוקה", ולמד המל"מ דלאו דווקא שוחט אלא ה"ה זורק ומקטיר לוקה רק אם עשה לשם קרבן. אבל הרבה אחרונים (חי' הגרי"ז תמורה שם) חולקים וסוברים דהרמב"ם כתב דווקא שוחט לשם קרבן, אבל על שאר עבודות לוקה אף אם לא נתכוון לשם קרבן. והחילוק בין שחיטה לזריקה והקטרה מבואר, דזריקה והקטרה הם מעשים של עבודה בעצם, וכשעשאן בבעל מום עבר על הלאו. אבל שחיטה ישנה גם בחולין וכששחט בעל מום אינו מוכח ששחט בעל מום לשם עבודה, ולכך אינו עובר אלא אם שוחט לשם עבודה ומש"ה כתב הרמב"ם דווקא לגבי שחיטה דאם נתכוון לשם קרבן לוקה.

החינוך (מצוה רצב) כתב דמצוה זו אינה נוהגת אלא בזמן שישראל שרויים על אדמתם, הרי דהמקריב בעל מום בזמן הזה אינו לוקה. ולהאמור א"ש דהגם דהמקריב בעל מום לוקה אף כשאינו מתכוון לשם קרבן, אך מ"מ כשזרק והקטיר עשה מעשה שיש לו צורה של הקרבה. אולם בזמן הזה שאין בית המקדש כלל, גם אי נימא דמקריבים אע"פ שאין בית, אך כשמקריב קרבן פסול אין למעשה זה צורת הקרבה כלל, ואפילו אם הקריב במקום המקדש אינו לוקה.

אם לוקין על הקרבת שאר פסולים

מלבד בעל מום יש פסולים אחרים להקרבה על המזבח - הרובע והנרבע מוקצה ונעבד. וכתב הרמב"ם (שם פ"ג הל' ו-ז) דאם עבר והקריבם אינו לוקה מן התורה לפי שלא נתפרשה אזהרתן. בכס"מ הקשה דמהגמ' (חולין פ:) משמע דלוקין על הקרבת פסולים, ויש ליישב את הסוגיה לשיטת הרמב"ם אך אין כאן מקומו.

אך אי נימא דלא כהרמב"ם יש לדון במי שהקריב נקבה לשם קרבן עולה, דעת התוס' (תמורה ז.) דהנקבה פסולה לעולה ואם הקריבה לשם עולה לוקה כדרך שהמקריב בעל מום לוקה. ואע"פ שיש חידוש בתוס' דהנקבה אינה כשאר פסולים שראויים מצד עצמם ופסולים מצד שנעשו בהם עבירות ואילו הנקבה אינה ראויה להקרבה מצד עצמה, ואעפ"כ נקטו התוס' דהנקבה חשובה פסולה

ולוקין על הקרבה. בשיטמ"ק (זבחים לד.) מחלק בין חיה לנקבה, דהמקריב חיה לא עבר על לאו דחיה לאו בת הקרבה היא כלל, אבל נקבה היא ממין שיש בו הקרבה, והמקריבה לקרבן לוקה. ועדיין צ"ב.

איסור בעל מום במנחות ובנסכים

הגמ' חוזרת כמה פעמים (מנחות פה: פו. פז.) לענין דברים שפסולים למנחות ולנסכים כגון עצים עם תולעת, יין עם שמרים וכיו"ב, והמביאם נחשב כמקריב בעל מום. ובעי רבא על כל אחד מהם - "הקדישו מהו שילקה משום בעל מום, כיון דפסול כבעל מום דמי, או דלמא אין בעל מום אלא בבהמה" (ובתוס' דנו מדוע הביאה הגמ' את קושית רבא על כאו"א). ויש לדקדק בלשון הגמ' מדוע נקטה בצד השני דאין בעל מום בבהמה, ולא נקטה בפשטות דאפשר דלא נאמר איסור הקרבת בעל מום במנחות ובנסכים כלל.

ובתוס' (יומא סג:) כתבו דאף להצד בגמ' דהמקדיש סולת מתולעת וכדו', לוקה משום איסור בעל מום, מ"מ אינו עובר אלא על ההקדשה אבל על הקמיצה שבמנחה שנעשית במקום שחיטה בבהמה, בוודאי אינו לוקה. ולא נתבאר בדב' התוס' מדוע אין לוקין על הקמיצה משום בעל מום, כשם שלוקין על הקדשת בעל מום.

האם חלה קדושה בבעלת מום

בשיטמ"ק (בכורות יד:) מקשה מדוע חייב המקדיש בעל מום, והא לא חלה קדושה על בעל מום, ומדוע לוקה. ומיישב דבאמת חלה הקדושה, והא ראיה שלוקין. וצ"ב דהלא הדבר פשוט בכל הש"ס דאין קדושת הגוף חלה על בעל מום, ומהי הקדושה שנתחדשה בדברי השיטמ"ק.

ובמנח"ח (מצוה רפח) כתב דהמקדיש בעל מום לוקה, אפילו באופן שנשאל אח"כ על ההקדש. והטעם דבשלמא אם האיסור מצד שחל ההקדש על הבהמה, ממילא כשנשאל פקע האיסור, אבל אם לוקה על דיבור בעלמא לא מהני מה שנשאל והאיסור נשאר. ודבריו דלא כהשיטמ"ק דנקט דהאיסור חל כיון שלוקין, ויש ליישב את טענת המנח"ח.

מאידך בחינוך כתב (מצוה רפה) דלוקין על הקדשת בעל מום אע"פ שלא עשה מעשה, דדמי לתמורה דלוקין משום דבדיבורא איתעביד מעשה, ומשמע דסבר כדעת השטימ"ק דחלה הקדושה על במה בעלת מום.

בהמה בעלת מום שייכת בקדושת הגוף ולא בקדושת קרבן

ונראה ביאורם של דברים, דהנה קדושת הגוף בוודאי יכולה לחול גם על בהמה בעלת מום, ומה שאמרו בכל מקום דלא חלה קדושה על בעלת מום, היינו קדושת קרבן. ומ"מ יש נפק"מ בין קדושת קרבן לקדושת דמים, דקדושת דמים חלה רק על הערך הממוני של החפץ שהוקדש, ואילו קדושת הגוף חלה על גוף הדבר, ושייכת אף בבהמה בעלת מום. וע"ז האיסור של הקדשת בעל מום - להחיל קדושת הגוף על בעל מום, וה"ה דאסור להחיל קדושת הגוף גם שאר פסולים כרובע ונרבע, וכן על נקבה לעולה.

מאידך אין איסור להחיל קדושת הגוף על חיה, דאין הקדושה חלה כלל על חיה כדרך שאינה חלה על שאר חפצים. ומיושבים דברי השיטמ"ק.

ולפי"ז ביאור הצד השני בספק הגמ' בפסולים למנחות - דאין בעל מום אלא בבהמה, דהחידוש שחידשה התורה שחלה קדושת הגוף בבהמה אף שהיא בעלת מום, אינו אלא בבהמה, אבל בסולת מתולעת ושאר דברים אע"פ שיש בהם איסור בעל מום, מ"מ לא נתחדשה בהם קדושת הגוף וממילא אין בהם מלקות.

ביאור פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן

ולהאמור יש לפרש את המחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן אם יש למנות את כל האיסורים שבבעל מום בלאו אחד, או הם נמנים בלאוין נפרדים. דאחר דשם האיסור הוא להפוך פסול לקרבן, יש ב' צורות לכך. אפשר ע"י הקדש, ואפשר ע"י שעושים בו עבודה של הקרבה. ובזה סבר הרמב"ן דהכל איסור אחד, ואילו הרמב"ם נקט דכל מעשה הוא איסור לעצמו. דאם באמת היתה הבהמה נעשית לקרבן והעבודות נחשבות להקרבה, היה הכל שם אחד של איסור שלא להפוך פסול לקרבן. אבל מכיון דלא חלה קדושת קרבן אלא קדושת הגוף בלבד, לכן כל מעשה זריקה וכדו' הוא פעולה שנראית כהקרבה ואסורה מצד עצמה ואין לכולן שם אחד.

ביאור דברי התוס'

ובדברי התוס' שכתבו דבקמיצה ודאי לא עובר על איסור בעל מום, נראה לומר דקמיצה היא עבודה כי מפריד חלק גבוה מחלק הדיוט. וככל שבפסול לא חלה קדושה כלל אינו מפריד חלק גבוה כלל ולכן אין על המעשה שלו שם קמיצה. ולפי"ז ההקטרה בוודאי תהיה אסורה.

נמצא - ענין איסורי הקדשת בהמה בעלת מום ושאר עבודות, הם שלא לעשות בהמה פסולה לקדושה בקדושת הגוף. דאע"פ שלא חלה עליה קדושת קרבן, אף קדוה"ג חלה אף על בעלת מום. וכה"ג אסור לעשות כן אף לשאר בהמות פסולות ששייך בהם קדושת הגוף.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

בירור ביסוד הגר"ח דאין להדר במצוה לאחר דקיים עיקר המצוה

אף דנתקיים מצות חליצה עדיין יש לקיים מצוה מן המובחר

כעת נתעוררתי להעיר הערה חדשה מסוגיה מפורשת ע"ד מרן הגר"ח המפורסמים דכל דכבר יצא ידי עיקר המצוה אין מקום להדר שוב דכבר נתקיים המצוה ועתה אין זה כי אם מעשה דרשות.

איתא ביבמות דף ק"ה ע"א, במצות חליצה יש חליצה רקיקה וקריאה, קריאה לכו"ע אינה מעכבת, ולענין רקיקה האם מעכב נחלקו התנאים במתני' דף ק"ד ע"א, ואף אי בעי רקיקה לעיכובא הסדר אינו מעכב כמבואר בברייתא דף ק"ה ע"א 'בין שהקדים חליצה לרקיקה בין שהקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי'.

ובגמ' שם מבואר דאף היה רקיקה קודם חליצה, מ"מ למצוה יש עדיין לקיים הרקיקה אחר החליצה כמבואר שם בדברי ר' אבא 'ותירוק ומה בכך' וכמבואר בראשונים דרק מכח גזירה דרבנן לא רוקקת אחר החליצה, וביאר בשו"ת הר"י ברונא בשו"ת סי' ל' היינו אף דנתקיים מצות חליצה, מ"מ יש לקיים למצוה מן המובחר רקיקה אחר החליצה.

אשר מתגלה מסוגיה זו אף דנתקיים מצות חליצה והיא אף ניתרת לשוק, מ"מ יש לקיים עדיין למצוה מן המובחר כסדר חליצה ואח"כ רקיקה.

ויש לתמוה מכאן על פי המפורסם משמיה דהגר"ח דכל דקיים גוף המצוה לא שייך שוב לקיים ההידור, שכן כבר קיים המצוה ואינו יכול להדר במעשה דרשות. והרי כאן הרי נתקיים מצות חליצה דאין הסדר מעכב ורקקה קודם לחליצה, ומ"מ למצוה מן המובחר אמרינן דתירוק שוב אחר החליצה, וצ"ע.

תקיעות לולב מצה מגילה ופ' זכור דמקיים הלכתחילה אחר דכבר יצא

ויש עד"ז מכמה דוכתי להעיר ע"ד הגר"ח, כדון לענין תקיעות בר"ה דלשיטת ר"ת בסדר תש"ת אין התרועה מפסקת בדיעבד, ולכן על סדר התפילה תוקעים ג' פעמים למלכויות זכרונות ושופרות תשר"ת דממ"נ יוצא בין אם התרועה האמורה בתורה היא שברים או תרועה או שניהם, וקשה הרי לפי"ז בתקיעות דמיושב דתוקעין קודם ג' תשר"ת ואח"כ תש"ת ושוב תר"ת, והרי דלעת ר"ת כבר יצאו בדיעבד כל התקיעות בג' התשר"ת הראשונים, אשר מה"ט לדעת ר"ת על סדר התפילה די בתשר"ת לכל סדר, וכיון דיצאו בדיעבד היאך שייך לתקוע שוב.

וקושיה זו הובא בספר לקט יושר ה' ר"ה אות מט בשם רבו התרומת הדשן וז"ל 'וקשה להגאון זצ"ל, למה אנו תוקעין קשר"ק בתחילה, מעתה אנו יוצאין לר"ת כל הספיקות, היה לנו לתקוע קר"ק קודם'.

והיינו דהוקשה לו הרי יצאו בדיעבד כבר בתשר"ת בתקיעת קמא לשיטת ר"ת והיה ראוי קודם לתקוע תר"ת דבזה יש חשש דאכתי לא יצא. וכתב שם בלקט יושר 'והתירוץ איני זוכר'.

ובסוף אות מט כתב הלקט יושר בזה"ל 'ואם תקע התוקע שבדיעבד היה יוצא, אפילו הכי יכול לחזור ולתקוע שנית, אוין התוקע עובר עלשבות דרבנן', עכ"ל. הרי מבואר מזה דאף דכבר יצא בדיעבד מ"מ יש לקיים הלכתחילה ורק חידש דאף שבות אין כאן כל דעתוע עוד כדי לקיים הלכתחילה, ומתגלב בזה דכונת הקודה דתה"ד ע"ד ר"ת אינו משום דכבר יצא וא"כ היאך יכל לקיים הלכתחילה אח"כ, דבזה פשיטא דשייך לקיים אף דכבר יצא, ורק כל הקושיה דהיה ראוי לקיים התקיעות לכתחילה כשיוצא ידי חובתו ולא בתורת קיום למצה אחר שכבר יצא ידי 'חובתו'.

עכ"פ לכאורה מתבאר דלא כהגר"ח דלא שייך לקיים לאחר שכבר יצא ידי חובתו.

עוד יש להעיר ממשמעות הטור והר"ן ועוד ראשונים, דמחד גיסא יוצאים יד"ח במצות תקיעות דאורייתא בתקיעות דמיושב קודם מוסף, ומ"מ עיקר תקיעות נתקנו על סדר התפילה.

ובמ"ב סי' תקפ"ה סק"ב כתב לענין מצות עמידה בשופר לכל אחד, דמי שבדעתו לצאת מלבד תקיעות דמיושב עוד בתקיעות דמועומד על סדר התפילהדי לו שיעמוד בתקיעות דמעומד כדי לצאת חובת עמידה בשופר. ותמוה הרי כבר יצא בתקיעות דמיושב ולא התנה הח"ח שיכוין שלא לצאת בתקיעות דמיושב. ומכל זה צ"ב לדעת הגר"ח.

שו"ע סי' תרנ"ב ס"א 'מצות לולב ביום ולא בלילה... ומ"מ זריזין מקדימים למצות ונוטלים אותו בבקר... ועיקר מצותו בשעת ההלל'.

משמעות השו"ע דנוטל בבקר מדין זריזין ואח"כ מקיים עיקר מצותו בהלל. וכבר עמד בזה הערוך השולחן הרי כיון דקיים בבקר היאך כתב השו"ע דעיקר מצותו מתקיים בהלל.

ויל"ע בהמפורסם מהגר"ח דלא שייך להדר באתרוג לאחר שכבר יצא ידי חובתו, והרי זהו ממש הנדון בשו"ע דיוצא חובת המצוה בבקר מדין זריזין ומ"מ מקיים שוב **עיקר** המצוה דלולב בהלל. ובערוך השולחן עמד בזה ונדחק טובא ובפירושו השני ביאר כנ"ל דאף דקיים המצוה בבקר מ"מ מקיים שוב עיקר המצוה בהלל, וצ"ע מאי שנא מיסוד הגר"ח דאין ענין להדר באתרוג לאחר שכבר קיים מצותו.

עוד מפורסם להעיר מתוס' פסחים קי"ד ודף ק"כ דמשמע דאף דכבר יצא מ"מ יש קיום אח"כ באפיקומן ובמרור והדברים עתיקין.

עוד העירו מאי בנהגו לאחר קריאת המגילה דפסור אחרון אומרים הציבור בע"פ, ושוב קורא השץ. וקשה להגר"ח כבר יצאו בדיעבד במיעוטו בע"פ, והיאך יכול לתקן ע"י קריאת הש"ץ.

עד"ז העיר מרן בעל אילת השחר לענין קריאת פרשת זכור, דדנו אם זכר או זכר והיר כבר יצאו והיאך קורא פסוק אחרון שוב, וואמר בזה דבאמת צריכים לחזור לפני סיום הפסוק, וצ,ת.

אין לחלק בין לכתחילה להידור

ובשיעורי הגרח"ש ליבוביץ זצ"ל עמ"ס שבת הביא בשם הגרב"ד דאף להגר"ח כל דבריו נאמרו רק לענין הידור דלא שייך להדר לאחר שכבר קיים עיקר המצוה, ולא לענין לכתחילה דבזה אף להגר"ח כל דיצא בדיעבד עדיין יכול לקיים הלכתחילה.

והדברים סתומים מאד מאי שנא הרי כל דקיים המעשה לאחר מכן הוא מעשה דרשות וכשם דאין להדר במעשה דרשות כמו"כ לענין לכתחילה.

וביותר הרי כל מקום דמבואר דיוצא בדיעבד במצוה הרי הכונה ב'יצא' דאינו חוזר ועושה, ואם נימא דאכתי יכול לקיים הלכתחילה בדין דנימא דשוב יעשה כדי לקיים הלכתחילה, והרי בכל מצוה דנאמר דין לכתחילה נימא שאם קיים בדיעבד שיחזור ויקיים כדי לקיים הלכתחילה או לקיים ההידור, ע"ד משל, קרא ק"ש ולא

באותיותיה או קרא ק"ש ולא השמיע לאוזניו או קיים מצוה בלא כונת מצוה למ"ד דאינו מעכב או נטל לולב בשמאל דיוצא בדיעבד, וכתב המג"א דיחזור שוב ליטול בימין משום דיש שיטות דמעכב אף בדיעבד, אכן ליכא למ"ד דיטול שוב כדי לקיים ה'לכתחילה'. או נטל הד' מינים בזה אחר זה דיצא בדיעבד, לא אמרינן דיטול שוב כדי לקיים הלכתחילה בבת אחת וכהנה רבות מאד, וכ"ז פשוט מאד.[א]

יש להאריך המצוה ואין לכפול המצוה

אמנם בירורן של דברים בס"ד, דזה פשוט דכל דנתקיים המצוה שוב לא שייך לקיים לא הידור ולא לכתחילה ובזה סברת הגר"ח ברורה ופשוטה וכאשר כתב הפרי יצחק סי' ל' דאין לנטות מזה, אמנם כ"ז נכון היכא דנגמרה המצוה ובא לקיים עוד פעם את המצוה והידורה או לקיימו בתורת לכתחילה, בזה אין קיום נוסף, אכן מצינו דשייך להאריך המצוה אף דיש שיעור למטה אין שיעור בקימה למעלה, וע"ד דכתבו התוס' בסוכה **דעיקר מצותה פעם ביום**, וביאר הערוך לנר היינו משום **דלא נגמרה מצותו** כאנשי ירושלים, וכ"כ בהגהות רא"מ הורביץ דף מ"ד, **יש להאריך באותה נטילה ראשונה**, ולשון רבינו דוד פסחים דף ז' מצות לולב **אינה נגמרת בנטילה ראשונה** כל שהו שהרי יש בה שיירי מצוה, וזהו כיסוד המהר"ל בגבורות ה' פמ"ח שכל אכילה בליל הסדר בכלל קיום מצות בערב תאכלו מצות **והכל מצוה אחת** והובא בב"ח סי' תע"ח ומשמעות דבריו דאין זה קיום בפנ"ע כי אם קיום אריכתא, וכיסוד הנצי"ב בשאילתות סי' נ"ג סק"ד דהאריך בכמה מצוות שניתן להאריך בקיום המצוה והכל בכלל החפצא דמצוה, והוסיף כ"ז שלא הסיח דעתו מלהמשיך לקיים בזה נדון להאריך המצוה. ועד"ז כתב הקרן אורה מנחות דף ל"ח לחלק דאף דאינו יכול לכפול המצוה אכן ניתן להאריך המצוה.

וזהו דיקם התקיעות דכל זמן דדעתו להמשיך אף דיש שיעור למטה דתשע קולות מ"מ כל דמאריך המצוה כ"ז בכלל 'היום תרועה' לא כקיום בפנ"ע כי אם קיום אריכתא, ובזה יכול להדר אף דקיים חובתו משום דעדיין שם תריעת מצוה עלה ובכלל קיום היום תרועה, ולכן תוקעים אף דקיימו בתשר"ת מ"מ יש המשך הקיום ומקיים הלכתחילה וכמש"כ בלקט יושר דכל דחוזר על התקיעות לקיים הלכתחילה אין בזה משום שבות, וזהו דכתב הח"ח דניתן לקיים דין העמידה בתקיעות בתקיעות דממעומד אף דכבר יצא בתקיעות דמיושב, וזהו דברי התוס' לענין קיום מצה ומרור אחר דכבר יצא משום דכל בדעתו להמשיך הרי זה בכלל קיום אריכתא כיסוד המהר"ל. וכן לענין מגילה וזכור כל דדעתם להמשיך לא נגמרה ושייך לכתחילה בקיום אריכתא.

וזהו המבואר ביבמות ק"ה לענין חליצה דאיירינן באותו המעמד חליצה קמי בי"ד ובזה דרקקה קודם החליצה וחלצה, אף דנתקיים בדיעבד מ"מ אכתי יש להמשיך המצוה ולקיים בי' מן המובחר והכל בכלל מצות החליצה. ואה"נ נראה פשוט דאם פטרו הבי"ד היבמה לביתה ודאי אין ענין לחזור לבי"ד לקיים היריקה אחר החליצה משום דכל דנגמרה המצוה לא שייך לקיים לא הידור ולא לכתחילה ולא מן המובחר, וככל מצוה דקיים ויצא בדיעבד לא אמרינן לי' דאכתי יכול לקיים הלכתחילה וככל הנתבאר.

יסוד הגר"ח בלולב אחר אכן באותו הלולב יכול להדר

ומעתה כל יסוד הגר"ח לענין לולב זהו דבשלמא באותו לולב ניתן להאריך המצוה וכמש"כ מהתוס' והאחרונים וכדברי השו"ע דמקיים בנטילת לולב בנץ החמה ושוב מקיים מעיקר מצותה בהלל והכל נכלל ב'ולקחתם לכם', וכן בשופר כל הקולות דשומע בכלל קיום אריכתא ד'יום תרועה' ובמצה הכל הכלל 'בערב תאכלו מצות', אכן בלולב אחר זהו כבר נטילה אחריתי וכלשון הגרא"מ הורביץ דיש להאריך אותה נטילה עצמה ובזה אף בלא הסיח דעתו אינו בכלל נטילה אריכתא, ואה"נ באופן דיטול בשמאל הד' מינים ודעתו להמשיך נטילתו בזה יוכל לקיים שוב הלכתחילה בימין, וכל דהוזכר דיצא ואינו נוטל זהו משום דגמר מצותו וסילק דעתו, אכן בדעתו להמשיך כתקיעות לולב ומצה בזה שייך לקיים הלכתחילה גם אחר כך וכסוגית הגמ' לענין חליצה דכל דשייך לצרף לחליצה הרי זה בכלל מצוה מן המובחר.

ויסוד הדבר מפורסם מהגרי"ז שצריכים לדקדק לנענע דוקא באותו לולב ואתרוג שנטל למצוה וכן בהלל דבזה נגמר המצות נטילה כהלכתה וכהידורה, הביאו במועדים וזמנים ח"ב סי' קי"ז. וראיתי שאמר הגאון ר' מאיר סולוביציק זצ"ל בשם אביו הגרי"ז דברור לו דהגר"ח היה מסכים לחידוש הזה. והנה נראה דלא בכל חידוש הגרי"ז אמר כן וכאשר נמצא בכמה מקומות דדבריו אינם כהגר"ח ואכ"מ, אכן לענין לולב הרי יסוד הגרי"ז הרי כבר מונח במאי דאמר הגר"ח דאין להדר בלולב לאחר שכבר יצא, ונתבאר דהגר"ח מודה דבאותו לולב גופא יכול להדר וכאשר נתבאר לעיל בראיות גדולות, וע"כ כל דברי הגר"ח **דבלולב אחר** אין בזה משום נטילה אריכתא, וזהו בכלל דברי הגרי"ז, באופן דאין זה חידוש נפרד כי אם הכל מתורת הגר"ח, ובזה ברור להגרי"ז דמסכים לזה הגר"ח שהרי זה בכלל דברי עצמו כמש"נ.

וקצת יש לדייק ממשמעות הברייתא כך היה מנהגן של אנשי ירושלים וכו' **ולולבו** בידו, ולכאורה די ב'לולב' בידו דהרי איירי לענין שאר ימים ולא בענין לכם ולמה הוזכר 'לולבו' והיינו לולב דידיה, ולהגר"ח והגרי"ז ניחא דכל הקיום אריכתא זה באותו הלולב דנטל ועם זה המשיך כל היום וזהו לולבו בידו לא מצד לכם כי אם דרק באותו הלולב הוי קיום אריכתא וככל הנתבאר בזה בס"ד.

א יעויין לחם משנה פ"ה מה' עבודת יוה"כ דהגדרת 'לכתחילה ודיעבד' היינו כל דבידו לתקנו עדיין מקרי לכתחילה, וכמש"כ תוס' קידושין נ"ה ע"ב סוד"ה אין לוקחין, וכ"כ הב"ח אהע"ז סי' קל"א. ואף לדעת הח"ח דבדיעבד היינו כל דכבר אמר ועשה אף דלא קיים המצוה מ"מ לא הוזכר דבעל נפש יקעיים שוב כדי לקיים האופן לכתחילה ובמיוחד לענין מצוה שהוא למובחר מן התורה כגון להשמיע לאוזנו לדעת הראב"ד. וע"כ משום דכבר לא יהני לי' לקרוא הק"ש שוב. ובנטילת הד' מינים שהם מעכבים ונטלן בזה אחר זה אכתי מחויב לקיים הלכתחילה לדעת הלח"מ וכן יהי' מצוה להדר, וכן לענין תקיעות שופר דמעכבי מהתורה ט' תקיעות כל דלא גמר ותקע תקיעה שהיא בדיעבד צריך לחזור לתקן לדעת הלח"מ משום שנדון לכתחילה, ובפרט זה הראני בני הרב ר' מרדכי שליט"א דהקרבן נתנאל בר"ה פ"ד סי' י"א סק"ט כתב לא כן, אלא דכל שהוא רק לכתחילה וכבר תקע אף דלא סיים התקיעות דמעכבות מ"מ כבר מקרי בדיעבד ואינו חוזר, והק"נ סיים שם דלא כהב"ח דמשמע מיני' דחוזר בכה"ג, ודעת הב"ח עולה לדעת הלח"מ דכל דבידו לתקן מקרי לכתחילה וזהו לשיטתו באהע"ז. עוד אמר ר' מרדכי דמלבד דמדברי המ"ב סי' תק"צ מתבאר כדעת הקרבן נתנאל, מדברי הביאור הלכה סי' ס"א ד"ה אחר בשכמל"ו, מתבאר דהגדרת לכתחילה אינה כהלח"מ 'כל שבידו לתקן' אלא כל שכבר 'אמר' אף אי בידו לתקן כבר מקרי בדיעבד, ונפק"מ רבתה בזה בכל לכתחילה כגון לא דקדק באותיותיה ולא השמיע לאוזנו בק"ש ונזכר לפני סיום הקר"ש באופן שאם יחזור הרי ודאי יתקן, לדעת הלח"מ כיון שבידו לתקן הרי מחויב לחזור מרישא, ואילו לדעת המ"ב כל ש**אמר** כבר מקרי בדיעבד ואינו מחויב לחזור, ומדברי הק"נ אין גילוי בפרט זה באופן דאוחז עתה באמצע קר"ש די"ל דכל 'שלא יצא' עדיין מקרי לכתחילה וכל דבריו שם דיצא המצוה ורק מעכבים התקיעות זה את זה זהו מקרי בדיעבד אם כבר יצא.

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

בית הכנסת המרכזי שיכון ה' ~ גליון מס' 294 - תשפ"ז

מדוע אין איסור של "בין אדם למקום" באדם המקניט את חבירו

בשו"ע (תר"ז ס"ד) פסק 'דעונות שהתודה עליהם ביום הכיפורים שעבר ולא שנה עליהם, אפ"ה יכול לחזור ולהתוודות עליהם', והוא כשיטת רבי אליעזר בן יעקב ביומא (פו:) שס"ל שעונות שהתודה כבר עליהם אם חוזר ומתוודה עליהם הר"ז משובח.

ובמ"ב שם כתב 'דאף בין אדם לחבירו, גנב וגזל וכדומה, אע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה, מכל מקום מתודה ביום הכיפורים לעולם, דמכל מקום בין אדם למקום חטא, אבל אם הקניט חבירו בדברים או עני המהפך בחררה, יש לומר כי האי גונא, כיון שביקש מחילה מחבירו והתודה ביום כיפור ראשון, אין צריך להתודות ביום כפור שנית'.

ובשער הציון שם (סקי"ג) הוסיף דאפשר שאף ביום הכיפורים ראשון אין צריך להתודות כיון שכבר פייס אותו, ומקור דבריו הוא מהפרי מגדים (סי' תר"ו) וז"ל הפמ"ג שם 'והנה עבירות שבין אדם לחבירו יש בו תרתי בין אדם למקום ג"כ לא תגזול וכדומה, ואם הקניט בדברים או עני המהפך בחררה וכדומה צ"ע די"ל דלא הוי רק בין אדם לחבירו'.

ודברי המ"ב צריכים עיון, מה החילוק בין המקניט את חבירו ועני המהפך בחררה לבין שאר העבירות שבין אדם לחבירו, דמאיזה טעם לא יהיה בשני דברים אלו 'בין אדם למקום' כשאר העבירות.

ועמד ע"כ מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני (הלכ' יוה"כ עמ' ק"י) וכתב דצ"ל שהחילוק הוא בין עבירות שיש בהם לאו שבהם יש חטא של 'בין אדם למקום' גם כשפייס את חבירו, לבין מקניט את חבירו ועני המהפך בחררה שאין בהם איסור לאו.

וביאר דאע"פ שיש לאו של 'לא תונו איש את עמיתו' שקאי על הונאת דברים, כ"ז הוא דוקא בצער גדול אך אם מקניטו מעט אין בו את הלאו, כמדויק מרש"י בב"ק (צב) דהונאת דברים היינו 'שדואג על בושתו', ואף בעני המהפך בחררה אין לאו, דאין בזה איסור גזילה רק שהיה לשני זכות בזה, ועבור שלא נהג כדין ולקחה לעצמו נקרא רשע, ולכך כשהשני מחל אין בזה אפי' 'בין אדם למקום'.

ויש לתמוה על דבריו, דמה בכך שאין לאו בדבר, הרי הדבר אסור וכשעובר עליו ממרה את פי הבורא, וא"כ יש לו ג"כ חטא 'שבין אדם למקום'? (ומה שמשמע מדבריו שם לחלק שבעבירה שאין בה לאו 'האיסור בין אדם למקום' הוא בדרגה נמוכה ונפקע במחילת חבירו, צריך הסבר טובא מה חילוק יש בזה).

ועוד דלשון המ"ב "הקניט את חבירו" בכללות משמע דמיירי בכל ענין בין ציער את חבירו מעט ובין ציערו הרבה, ומשמע דבכל אופן של מקניט את חבירו ליכא איסור של בין אדם למקום.

ונראה לבאר, דיש לחלק בין שני סוגי עבירות שבין אדם לחבירו, דישנם סוגי עבירות שאף ששורשם הוא בכדי להימנע מפגיעה בשני, בכ"ז העבירה היא בעצם המעשה ועובר עליהם אף אם חבירו אינו יודע עליהם ולא נצטער

כלל, ולכך אף שפייס את חבירו ומחל לו, כיפר בזה רק את צער חבירו, אך את החלק שבין אדם למקום שנגרם מעצם המעשה לא כיפר.

וכגון איסור לשוה"ר שכתב הח"ח (הלכ' לשוה"ר כלל ד' סעיף י"ב) דלאחר שפייס את חבירו עדיין צריך להתוודות על חטא 'שבין אדם למקום' הכלול בעבירה זו, והיינו משום שעובר על איסור לשוה"ר אף אם השומע לא יודע מהדבר כלל, וכן באיסורי גזילה וכדומה.

אך במקניט את חבירו כל העבירה היא עצם הפגיעה בחבירו בפועל, ופשוט שאם דבריו לא מפריעים לחבירו כלל לא עבר בזה על שום איסור, ולכך כשמחל לו חבירו נמחק החטא לגמרי, שהרי כל החטא נגרם מצער חבירו וכעת הצער איננו.

וכן בעני המהפך בחררה פשוט שכל החטא הוא עצם הפגיעה בזכות חבירו, דאם מעשהו לא מפריע לחבירו כלל ברור שהדבר מותר לכתחילה, ולכך כל קיום החטא תלוי רק בחבירו, וכשפייסו ומחל לו אין כאן אפי' חטא שבין אדם למקום, ומשום כך כתב השעה"צ שיתכן שאפילו וידוי ראשון לא יצטרך לומר על חטאים אלו, שהרי נמחקים הם כליל במחילת חבירו.

מאותה סיבה שאדם יודע לאכול הוא צריך לדעת לעשות תשובה

רבני ישיבת 'גאון יעקב' נכנסו למעונו של רבינו מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, ושאלוהו בשם בחורי הישיבה 'כיצד עושים תשובה'?

השיב להם מרן 'מודה ועוזב ירוחם'.

ואולם המשגיח הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א, אמר לרבינו זצ"ל דמסר כזה היו מבינים בדורות הקודמים, אך בדור שלנו צריך להסביר את הדברים.

נענה מרן ואמר "האם לאכול הם יודעים"? ומדוע א"כ צריך להסביר להם כיצד לעשות תשובה? וניסו רבני הישיבה לומר 'לאכול זה תאווה', ולכן הכל יודעים זאת, אך למרות זאת לא קיבל רבינו את דבריהם וחזר ואמר להם, כמו שאדם יודע לאכול, כך הוא צריך לדעת כיצד לעשות תשובה!

וכשיצאו הרבנים מצאו שדברי מרן זצ"ל מפורשים במדרש (ילקוט שמעוני, סו"פ נצבים) על אליהו הנביא 'פעם אחת הייתי מהלך ומצאני אדם אחד, היה מתלוצץ ומלעיג בדברי, אמרתי לו מה תשיב ליוצרך ביום הדין, אמר לי בינה ודעה לא נתנה לי שאקרא ואשנה, אמרתי לו בני מה מלאכתך, א"ל צייד, ואני אמרתי לו מי למדך שתטול פשתן ותארגנו מצודות ותשליכה לים ותעלה הדגים מן הים, אמר לי בינה נתנו לי מן השמים, אמרתי לו מה ליטול פשתן ולארוג מצודות, להשליכהו לים, להעלות בה דגים מן הים נתנו לך דעה ובינה מן השמים, לדברי תורה שכתוב בהם 'כי קרוב אליך הדבר מאוד' לא נתנו לך בינה ודעה מן השמים?

וביאור הדברים הוא שאמר אליהו הנביא לאותו יהודי דהכל תלוי כמה הדברים נוגעים לך 'בחיים', כמו שלגבי פרנסתך המוכרחת לקיומך יש לך שכל ובינה אפילו בדברים קשים ומסובכים, כ"ש לגבי התורה שכתוב בה 'כי קרוב אליך הדבר מאוד', אם תרגיש שבלעדיה אין לך חיים ובה תלוי קיומך, יהיה לך את הדעה והבינה ללומדה ולהגות בה.

וזה מה שאמר מרן זצ"ל לגבי מצות התשובה, דכמו שלאכול אנו יודעים כי בזה תלוי חיינו, כך גם תשובה, אם נזכור שתשובה היא בגדר 'פיקוח נפש' בשבילינו שהרי 'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניך', ממילא נדע כיצד לעשות תשובה!

לתוכן

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 530

בס"ד, יום ג' פרשת האזינו, ד' תשרי תשפ"ז

נושא הגיליון

זימון ושבע ברכות בחתונה

בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹקִים

זימון כהלכה: גיליון 526 עסק בנושא "זימון כהלכה", גיליון 527 בנושא "צירוף המסובין לזימון", גיליון 528 בנושא "זימון בעולם הישיבות", וגיליון 529 בנושא "האם מותר לצאת לפני זימון".

בהמשך לסדרה, יעסוק הגיליון הנוכחי (530) בנושא "זימון ושבע ברכות בחתונה": האם מותר לצאת מסעודת חתונה קודם זימון ושבע ברכות?

האם שבע הברכות הן חובת כל אחד מהמסובים או חובת הציבור, ואולי מספיק בכך שיישארו עשרה לברך עם החתן? האם יש בזימון נפרד משום זילותא של בעלי השמחה, והאם רשותם מועילה?

והרחיבו בזה **בשערי יוסף** (הלכות זימון) **ובלענין הלכה** (קונטרס חתונות ושבע ברכות). ניתן להשיגם במערכת הילכתא.

ואי"ה עוד חזון למועד, לבאר האם זימון בעשרה ושבע ברכות טעונים כוס?

1. חיוב לכל החבורות

שמחה גדולה: **הטור** (אבן העזר סימן סב) הביא דעה, שכאשר

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הרבנית הצדקנית מרת יהודית פישר ע"ה
אשת הג"ר אהרן פישר זצ"ל רב שכונת "זכרון משה"
בת הג"ר יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל
נלב"ע ה' תשרי תשפ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דבר העורך

מחותנים, רבותי נברך!

אחריות המחותנים: בחתונות רבות חוזרת השאלה: כיצד ינהג אורח הנאלץ לצאת לפני הזימון?

בגיליון מובאים דברי כמה מגדולי הפוסקים שהזהירו להקדים את ברכת המזון לריקודים השניים. הדברים נחוצים במיוחד בחתונות בחצרות הקודש, שבהן סועדים אלפים. ומכאן פנייה של ידידות למחותנים היקרים:

טרחתם כל כך לכבוד האורחים, דאגתם להושיבם ולהשביעם; דאגו גם שיוכלו לקיים את חובתם כראוי. כשם שקובעים את זמני החופה, המנות והריקודים, קבעו מראש גם זמן לברכת המזון.

מיד לאחר המנה האחרונה גשו לזימון, ברכת המזון ושבע הברכות, לפני הריקודים השניים, כשהציבור עדיין מכונס ויכול לברך בכוונה וביישוב הדעת, בטרם מתחיל המירוץ. כך נחסכות שאלות של היסח הדעת, עקירת מקום ויציאה בלא זימון.

עריכת הריקודים השניים בתוך הסעודה ועקירת השולחנות לפינוי מקום לרוקדים מעוררות שאלות הלכתיות, כמבואר בגיליון "עומק הפשט" מס' 435, בנושא "ריקודים באמצע הסעודה". לעיתים כבר עובר שיעור עיכול, ואי אפשר לברך ברכת המזון. כשהברכה נדחית לסוף הלילה, אורחים נאלצים לצאת והחבורה מתפזרת; וכבר אירע שמתוך הבהילות והטרדה נשכחה גם ברכת המזון עצמה! חבל להעמיד את אורחי סעודת המצוה בניסיון כזה.

כשנעזרים באמרגן, יש להטיל עליו גם את האחריות לתאם עם המלצרים והתזמורת, ולוודא שבשעה שנקבעה אכן ניגשים לברכת המזון.

לאחר ברכת המזון ושבע ברכות אפשר להמשיך לרקוד ולשמוח. כשם שדואגים לכשרות המאכלים, צריך גם לדאוג שהסעודה תסתיים כהלכה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

סעודת החתונה מתקיימת בשניים או בשלושה בתים, מברכים ברכת חתנים ואומרים "שהשמחה במעונו" רק בבית החופה, ולא בשאר הבתים. אולם, לדעת הטור אם קיים שמש אחד לכל הבתים, הוא מצרפם ומברכים בכולם שבע ברכות.

והביא את שיטת **רבינו יחיאל** בשם **רבינו יהודה**, שאף כשאין שמש המצרף את החבורות, אם התחילו הסועדים שבשאר הבתים לאכול יחד עם בני החופה, כולם נחשבים כאחד לענין השמחה ומברכים ברכת חתנים, כיון שאוכלים מן הסעודה שהוכנה לחופה. ומסיים וכן עמא דבר.

וכתב **הב"ח** (שם), שכך מבואר **בהגהות מיימוניות** (הלכות ברכות פרק ב אות ה) בשם **הריצב"א**, וכן כתב **הסמ"ג** (מצות עשה כז הלכות ברכת המזון), שהשמש מצרפם, בתנאי שהבתים פתוחים לבית שבו כילת החתנים. ואף כשאין החבורות יכולות לשמוע את המברך, כל חבורה צריכה לברך בפני עצמה.

וכן נפסק להלכה **בשולחן ערוך** (אבן העזר סימן סב סעיף יא), בני החופה שנתחלקו לחבורות מברכים כולם ברכת חתנים, אפילו בבתים שאינם פתוחים למקום אכילת החתן, ואף כשאין השמש מצרפם. זאת כאשר התחילו לאכול בשאר הבתים בזמן שהתחילו בני החופה, שכן כולם נחשבים חבורה אחת לעניין ברכת חתנים, בהיותם אוכלים מהסעודה שהוכנה לכבוד החופה.

והוסיף **בערוך השולחן** (אבן העזר סימן סב סעיף לז), שלאו דוקא אם התחילו ברגע אחד, אלא שכולם באו לשמחה, ורק מחמת דוחק המקום התפצלו לחדרים נפרדים; ומכיוון שאוכלים מאותה סעודת חתונה, כל חבורה מברכת שבע ברכות בפני עצמה, אף שהחתן והכלה אינם שומעים את ברכותיה.

ועתה נחלקו פוסקי זמננו, כיצד יש לנהוג בחתונה, האם מותר לו לצאת מוקדם, שהרי מפסיד שמיעת שבע הברכות.

2. היוצא חייב בשבע ברכות

<u>שיטת האוסרים</u>: לדעת **האגרות משה** (אורח חיים חלק א סימן נו), חיוב שבע ברכות חל על כל האוכלים בסעודת החתונה, אף שאינם רואים את החתן והכלה. לפיכך, אין לצאת קודם אמירתן, והנאלצים לצאת לפני גמר הסעודה יזמנו בעשרה ויברכו שבע ברכות בפני עצמם. אולם למעשה אין זו עצה מומלצת, מחשש לקפידת בעלי החופה והחתן והכלה על זימון ושבע ברכות בנפרד מכלל המסובים.

לכן כותב שצריך להתנות בפירוש קודם האכילה שאינו מצטרף לקביעות המסובים; בכך אינו מתחייב בזימון, אף כשיושב עמם בשולחן אחד. ומכיוון ששבע ברכות טעונות עשרה, וברכת "אשר ברא" טעונה שלושה, כשאינו מצטרף אף לשלושה – פטור משתיהן. אולם אם זימן בשלושה, התחייב בברכת "אשר ברא". ואם זימן בעשרה צריך לברך את כל השבע ברכות.

והוסיף שאין להיפטר באכילת פת הבאה בכיסנין במקום פת, שכן אף אם אוכל ממנה מעט, ועיקר שביעתו מן הדגים, הבשר ושאר המטעמים שבסעודת החתונה, הכל מצטרף לשיעור קביעות סעודה, וממילא מתחייב בברכת המזון, כמבואר **במג"א** (סימן קסח ס"ק יג).

והעיד נכד **הג"ר זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל** לרבני הילכתא, שנכח בחתונה שבה ביקש סבו לצאת לפני סיומה. בעל הסעודה ארגן עבורו זימון בעשרה, וסבו זימן ובירך שבע ברכות ללא החתן והכלה.

<u>חיוב היחיד</u>: לדעת **הג"ר שריה דבליצקי זצ"ל** (שובע שמחות פרק א סעיפים כא-כד ובהערות שם), חיוב שבע ברכות חל על כל סועד שאכל פת ונתחייב בזימון בעשרה, ולכתחילה עליו להמתין עד סיום הסעודה לשמיעתן. אין להקדים ולברכן בחבורה נפרדת, אפילו לצורך מצוה, אלא ברשות מפורשת מבעלי השמחה, מפני קפידתם.

הרוצה לצאת מוקדם, ינהג באחת הדרכים הבאות: א. יימנע מאכילת פת, כי אם פת הבאה בכיסנין בשיעור שאינו מחייב ברכת המזון. ב. יתחיל לאכול לאחר שאר המסובים, ואף יסיים לפניהם, ויברך מיד. ג. אם אינו יכול להתחיל אחריהם, יתנה קודם כניסתו לסעודה, אפילו בליבו, שאינו

מדפיסים ומזכים את הרבים

לרגל ימי הרחמים והסליחות, אנו מבקשים את עזרת הציבור בהצטרפות לקרן ההדפסות של גיליון עומק הפשט, בתרומה חודשית של 18 ₪ בלבד, תזכו להיות שותפים קבועים בהדפסת הגיליונות ובהפצת ההלכה.

קיימים גם מסלולי תרומה נוספים.

כל השותפים זכאים להכניס הנצחה בגיליון, והרי הם בכלל מזכי הרבים בקיום ההלכה.

לתרומה:

"נדרים פלוס" > קופת "הילכתא" > "קרן ההדפסות"

מצטרף לקביעותם לזימון. ד. התחיל עמהם ולא התנה, רשאי כשהדבר נחוץ מאוד לסיים לפניהם ולברך מיד ביחידות.

אם לא נקט בדרכים אלו, והמסובים יושבים בשולחנות נפרדים ובשולחנו פחות מעשרה, רשאי לזמן בשלושה בקול נמוך, לברך ולצאת; וראוי להקל בכך רק לצורך גדול או לדבר מצוה. ואם כבר נתחייב בזימון בעשרה, רשאי להסתפק בזימון בשלושה רק כשהשעה דחוקה לו ביותר.

בשני המקרים האחרונים, מעיקר הדין יברך גם "אשר ברא", ללא שאר שבע הברכות, אלא שנהגו להקל שלא לברכה. היתר זה הוא לזמן בשלושה, ואינו מתיר לברך ביחידות בלא זימון, אף בשעת הדחק. ואין להיכנס לסעודה לכתחילה על דעת לסמוך על היתרים אלו.

<u>ברשות החתן</u>: לדעת **הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל** (אבן ישראל חלק ח סימן פב), כל המשתתף בסעודת החתונה חייב לשמוע שבע ברכות, ואינו רשאי לצאת קודם אמירתן. המבקשים לצאת מוקדם רשאים לזמן בעשרה ולברך שבע ברכות בפני עצמם, אך עליהם לבקש רשות לכך מהחתן. כשם שחוששים לקפידת בעל הבית בחלוקת הזימון (ברכות דף נ.; שו"ע סימן קצג סעיף א), כל שכן שיש לחוש לקפידת החתן והמחותנים על ברכת שבע ברכות באמצע הסעודה.

<u>תלוי בגודל הסעודה</u>: **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (שיעורי הגריש"א ברכות דף נ.) נשאל אם בחתונה יש להימנע מזימון נפרד בעשרה מחשש לקפידת בעל הסעודה, כמבואר בגמרא לגבי ריש גלותא. והשיב, שבסעודה גדולה אין בעל הסעודה מבחין שמברכים בנפרד, ואילו בסעודת שבע ברכות קטנה ייתכן שיקפיד.

3. היוצא פטור משבע ברכות

<u>שיטת המתירים</u>: מאידך **המנחת יצחק** (חלק ב סימן מג) דן במנהג האורחים בסעודות חתונה גדולות, היושבים בחבורות סביב שולחן אחד, וכשהסעודה מתארכת ממהרים לצאת כדי להשכים לעבודתם, ולכן מברכים ברכת המזון בזימון בעשרה, בלי שבע ברכות, רק אומרים בזימון "שהשמחה במעונו".

וכתב, שאם החתן והכלה מקפידים על הברכה בחבורות נפרדות, יש להתחשב בקפידתם. כשם שהתירו לוותר על זימון בשם מפני קפידת ריש גלותא, משום כבוד הבריות, כל שכן שיש לחוש לכבוד החתן והכלה בברכת חתנים, שכל עיקרה נתקן לשמחם, ולא לצערם בפיצול החבורות ובהפרעת השמחה; ובפרט שחיובה מדרבנן.

ומסיק שעדיין יש לדון כיצד מותר לצאת קודם הברכות, שהרי לעניין זימון נחלקו אם הפסד ממון מתיר לצאת. ודייק, **שבש"ס ובפוסקים ובשו"ע** (או"ח סימן קצג) נאסר בפירוש היציאה קודם הזימון, ואילו בברכת חתנים לא נזכר איסור כזה. מכאן משמע לכאורה שהמצוה מוטלת על הנמצאים בגמר הסעודה, אך אין חובה להמתין עד סיומה.

עוד הביא את דברי **החתם סופר** (אבן העזר חלק א סימן קכג), שברכו ברכת חתנים בלילה הראשון בלבד. והסיק, שלפי המנהג לברך רק בסיום הסעודה, מי שיש לו צורך נחוץ ואינו יכול להמתין עד שעה מאוחרת, יש לו על מי לסמוך לצאת קודם שבע הברכות. והוסיף, שאם בירכו בזימון בשם בלי שבע ברכות, ואחר כך חזרו לשמחה לשמוע אותן, קיימו את המצוה לכתחילה.

<u>אין חיוב להמתין</u>: **הציץ אליעזר** (חלק יא סימן פד) הוכיח, שחיוב שבע הברכות שבסעודה חל רק בשעת ברכת המזון בעשרה. לפיכך, במקום שהיחיד רשאי להיפרד מצד דיני הזימון, רשאי לצאת גם מצד שבע הברכות, שחיובן טרם חל. אולם אין ראוי להקדים ולברך בחבורה נפרדת בעשרה ברכת המזון ושבע ברכות, משום קפידת החתן, הכלה והמחותנים, ויש כמה חששות הכרוכות בכך.

והביא את דברי **מהר"י שטייף** (סימן ז), שהתיר ליחידים לצאת מטעם אחר: חכמים חייבו את המסובים לדאוג שיאמרו בסעודה שבע ברכות לשמח את החתן ואת הכלה, אך לא הטילו חובה על כל יחיד לשומען, ודי שידעו שיהיה מי שיברכן. אולם הציץ אליעזר חולק על דברי מהר"י שטייף, ולכן תולה את טעם ההיתר בכך שהחיוב טרם חל.

<u>החיוב חל בסוף</u>: לדעת **השבט הלוי** (חלק ט סימן רעא) מותר ליחידים לצאת באמצע החתונה - ובלבד שרשאים לצאת מצד דיני הזימון, משום שחיוב שבע ברכות חל כשנמצאים עשרה גדולים בסיום הסעודה ובברכת המזון, ואין חובה על כל יחיד להמתין כדי לברך או לשמוע. ומה

שפסק **השולחן ערוך** (אבן העזר סימן סב סעיף יא) שכל החבורות מברכות, פירושו שכולן נחשבות מבני סעודת החופה, וכשסיימו ויברכו בעשרה יחול עליהן החיוב; אך אין מכאן איסור ליחיד לצאת באמצע הסעודה. וסמך גם על דברי מהר"י שטייף, והוסיף שהמחמיר כדעת שאר הגדולים תבוא עליו ברכה, אף שאינו מחויב בכך מן הדין.

4. זימון בשלושה דווקא

עדיף שלא להצטרף: לדעת **התשובות והנהגות** (כרך ג סימן תב; כרך ה סימן סה), המברכים בעשרה בסעודת חתונה חייבים גם בשבע ברכות, אף בלא נוכחות החתן והכלה. לכן הנצרך לצאת, כשאין בכך ביטול חיוב זימון בעשרה, יזמן בשלושה דווקא, אפילו עשרה מוכנים להצטרף אליו; שכן ברכת המזון בעשרה מחייבת גם שבע ברכות.

לעניין הזימון, בשעת צורך גדול סומכים על הדעות שאם לא סיימו יחד לא נתחייבו, אף שעיקר ההלכה שגם התחלה משותפת מחייבת. ובשולחן של פחות מעשרה מצרפים את שיטת **הרשב"ש**, שאין מצטרפים לשולחן אחר אף כשרואים אלו את אלו.

מעיקר הדין על כל אחד לשמוע את הברכות ולכוון לצאת, ועל המברך לכוון להוציא. ואף שמסתבר להקל ביוצא שאינו מברך בעשרה, עדיף שיכוון בשעת הנטילה שלא להצטרף לקביעותם. ומכיוון שקבע מתחילה להיפרד מהם לפני ברכת המזון, הרי הוא כאוכל בנפרד, ואינו מתחייב עמהם בשבע הברכות.

ומוסיף שהוא בעצמו נוהג שלא לאכול פת כאשר צריך לצאת באמצע הסעודה, בכדי להימנע מחשש ביטול זימון ושבע ברכות; ואף שחסר בכך בשלמות שמחת הסעודה, אין בזה איסור.

עוד כתב שראוי לרקוד מעט בתוך הסעודה כדי להחשיבה לסעודת שמחה, ולברך מיד בסיומה, לפני המשך הריקודים. הדחייה עלולה להביא לברכה לאחר שיעור עיכול ולהפסד זימון בעשרה ושבע ברכות. והביא **משובע שמחות** (סעיף כה), שדייק כך **במחזור ויטרי** (עמוד 602) שמנהג הריקודים הוא לאחר ברכת המזון.

5. חיוב גמור על כל יחיד

אפילו כשפטור מזימון: לדעת **הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א** (הישר והטוב קובץ טו עמוד לח-מה) יש לבאר בשיטת **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ב הלכות ט-י), שברכת חתנים, ולכל הפחות ברכת "אשר ברא", היא חלק מברכת המזון בבית חתנים, וממילא מוטלת על כל סועד. ומסיק שאף מי שלא נתחייב בזימון עם המסובים, חייב להמתין עד גמר הסעודה ולשמוע שבע ברכות.

ועל חידוש **המנחת יצחק**, שהחיוב חל רק על הנמצא בגמר סעודת החתן והכלה, תמה: מנין לתלות את חיוב המסובים בסיום סעודת החתן והכלה, ולפטור את היחיד משום שסיים לפניהם?

עוד מעורר על המאחרים את ברכת המזון עד לאחר הריקודים, שאז רוב האורחים אינם שומעים שבע ברכות. וכבר אירע שלא נשארו עשרה לברכת המזון, ולא יכלו לברך שבע ברכות כלל! וזאת מלבד החשש שיחלוף שיעור עיכול, ולא יוכלו עוד לברך ברכת המזון.

גיליון
עומק הפשט
בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

גיליון מס' 435
בס"ד, יום ג' פרשת שמיני - החודש, כ"ג אדר ב' תשפ"ד

נושא הגיליון
'ריקודים באמצע הסעודה'

סילוק הפת ועקירת השולחן

מקציר: סדרת המאמרים בנושא 'סעודה כהלכה': הגיליון הראשון בסדרה מספר 432, בנושא 'אכילה לפני הסעודה'. הגיליון השני מספר 433 בנושא 'משקאות בסעודה'. הגיליון השלישי מספר 434 בנושא 'מנת פתיחה בסעודה'. הגיליון הנוכחי 435 בנושא 'ריקודים באמצע הסעודה'. והגיליון הבא האחרון בסדרה מספר 436 בנושא 'קינוחים בסוף הסעודה'.

ביצד מרקדין: מצוי בסעודות של חתונות, שמסלקים את השולחנות בכדי שיהיה מקום עבור הריקודים; בתחילת השמחה, כאשר החתן נכנס לאולם בין המנות, בדרך כלל משאירים את רוב השולחנות, בשלב זה אין שאלה - כי מיד אחרי הריקודים ממשיכים את הסעודה.

השאלה מתחילה, לאחר שהסועדים סיימו את אכילת המנה עיקרית, ולכבוד שמחת הריקודים עם החתן מפנים את רוב השולחנות לפני ברכת המזון (הנוהגים לברך קודם ברכת המזון, ואח"כ סילוק השולחנות וריקודים שניים, אין להם שאלה), ונשאר אוכל בשולחן כבוד, כיבוד קל בכר, וכמה שולחנות בסמיכות לכר עבור הסועדים של הבר. והשאלה מתבקשת, האם צריך לברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה על המאכלים שאוכל, ועל השתיה ששותה בשעת הריקודים.

1. שלשה כללים בסעודה

שלש שיעורות בראשונים: מבואר **בגמ'** (ברכות דף מא:), ונפסק להלכה **ברמב"ם** (הלכות ברכות סימן ד סעיף יא), **ובשו"ע** (סימן קעז סעיף א-ב), שרב פפא חידש ג' כללים בסעודה: א. דברים הבאים בסעודה מחמת הסעודה, לא צריך לברך עליהם, לא לפניהם ולא אחריהם. ב. דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה, צריך לברך רק לפניהם ולא לאחריהם. ג. דברים הבאים אחרי הסעודה, צריך לברך לפניהם ולאחריהם. ונחלקו הראשונים בביאור דברי רב פפא, ויוצא מזה כמה נפק"מ להלכה.

לשיטת **רש"י** (ד"ה דברים הבאים, ואילך) א. מחמת

לעד בספר יוחס
הגיליון הוקדש לעילוי נשמת הג"ר שלמה חנן בן הג"ר חיים דוד פערל וצ"ל, זכה להעמיד תלמידים הרבה וללמדם דבר ר' זו הלכה
נלב"ע י"ב אלול תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.

דבר העורך
כיצד סדר סעודה

שינוי המציאות: רואים באינספור מקומות בחז"ל שסדר הסעודה שהיתה בזמנם, שונה בתכלית מסדר הסעודה של זמננו, ואין לנו את סדרי הסעודה שהיו בזמנם, וכידוע השינוי במציאות לעיתים עלול לגרום לשינוי בהלכה.

מבואר **בגמ'** (ברכות דף מג.) ומקורו **בתוספתא** (ברכות פרק ד הלכה ח) "כיצד סדר סעודה" שהיה מהלך מסודר סדר הישיבה. נטילת ידים, מה אוכלים ושותים לפי שלבי הסעודה, סדר הכיבודים וחשיבות ההנאה על ידי שמש, והיו יושבים מסובין על כורסאות ומיטות כמו בליל הסדר, והשולחן הגוש לפניהם ועליו האוכל, וכאשר סיימו לאכול עקרו את השולחן והמשיכו לשבת בלי שולחן, כמבואר במשנה שהיו מנערין את השולחן בכדי לסלק את שיירי האוכל, והשולחן שימש כמו מגש להגשת האוכל למסובין, ובליל הסדר היו עוקרין את השולחן כדי להתמיה את התינוקות.

לעומת זאת כיום צורת הסעודה, שיושבין זקופין ליד השולחן, ולא עוקרים את השולחן אלא מגישים אוכל על גבי השולחן, וקשה כיום לעשות הסיבה בליל הסדר בדרך מלכות ונוחות כפי שהיה בעבר. וכן מצוי שיעורבים ממאכל אחד למשנהו, ולא מבדילים בין המנות כל כך, וזה הפשט בתוס' שכיום אין אנחנו מסיחים דעתנו מן הפת, כי כיום המציאות היא שבאמצע הפת אוכל ממאכלים אחרים, וכשאוכל מאכלים אחרים, עדיין לא הסיח דעתו מן הפת.

ומובן היטב מחלוקת הפוסקים האם בסעודות גדולות, לרוב חשיבות הסעודה, חוזרים למה שהיה פעם בכל סעודה, שבזמן שמסלקים את הפת ועוברים למנה עיקרית שוב לא יאכל כלום מהפת, או שמכל מקום עדיין דעתו על הפת.

וזה יסוד הפולמוס שלפנינו בדין קיפול שולחנות בחתונה, מצד אחד קיפול עשרות השולחנות וסילוק תכולתם בכדי לפנות מקום לרחבת הריקודים נחשבת כעקירת השולחן שהיתה בזמן הגמ', ובמציאות לסועדים אין מקום לשבת, מאידך אין בפעולה את המשמעות של עקירת השולחן שהיתה בזמן הגמ', שאין מסיחים דעת מהסעודה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

סוכה למהדרין – על חשבון מי?

<u>המדרכה אינה שטח הפקר</u>: בהכנות לחג הסוכות אנו מדקדקים בכשרות הסכך והדפנות, טורחים בהעמדת הסוכה ומשתדלים לנאותה כראוי. בכלל ההכנות ראוי לתת את הדעת גם למקום העמדתה: האם השימוש בו מותר, האם נשמרות זכויות השכנים, והאם נותר מעבר ראוי לעוברים ושבים. אף אלו פרטים הנוגעים לקיום המצוה כהלכתה.

בשכונות הצפופות ניכרת חביבות המצוה במיוחד. בבתי הונגרים בירושלים ובסמטאות בני ברק עומדת סוכה בצד סוכה, וחצרות הבתים מתמלאות בסוכות. מתוך האחת עולה שירת "הרחמן הוא יקים לנו", ומן הסמוכות מצטרפים השכנים. איש מפנה מקום לרעהו, מוותר מעט מנוחותו ושמח בשמחת החג של חבירו.

ואכן, בבירור ההיתר יש מקום לדון במנהג המקום, במחילת השכנים וברשות הניתנת לשימוש בשטח הציבורי. אין לדון כל סוכה שבחצר משותפת או בצדי המדרכה כסוכה גזולה. **הביאור הלכה** (סימן תרלז סעיף ג ד"ה "וכן בקרקע") דן בצדדי ההיתר, ומעלה חילוק בין סוכה המפסיקה את דרך הרבים לבין סוכה שבצדי הדרך סמוך לפתח הבית.

עם זאת, יש להבחין בין דוחק שהשכנים מתרצים בו לצורך החג, לבין חסימת מעבר או הפרעה שאין עליה הסכמה. בפרט, יש להותיר מעבר בטוח להולכי הרגל, ובהם ילדים והורים עם עגלות, כדי שלא ייאלצו לרדת לכביש תוך סכנה ממשית. לעיתים די בשינוי מקום הדופן או בצמצום מעט משטח הסוכה כדי למנוע מכשול ולקיים את המצוה בשלמות.

לענין היציאה ידי חובה בקרקע גזולה: **הרמ"א** (שם) פסק שהבונה בקרקע של חבירו שלא מדעתו או בקרקע של רבים, אף שאין לעשות כן לכתחילה, בדיעבד יצא. אולם מדברי **החזון איש** (אורח חיים סימן קנ ס"ק כב) עולה שבאופן שבעל הזכות מקפיד גם על עצם ישיבתו ושימושו בסוכה, יש בכך "גזל שימוש" המעכב את היציאה ידי חובה. אין הדברים אמורים בכל הפרעה הנגרמת מהעמדת הסוכה, ויש לברר כל מקרה לגופו.

ומספרים בדרך צחות על יהודי שהשופט הורה לו לפרק את סוכתו. ביקש היהודי ארכה של שבעה ימים, ומשנענה יצא שמח וטוב לב... אלא שטענת השכן טעונה בירור גם כשהסוכה עומדת לשבעה ימים בלבד: מה כלול בשימוש המקובל לימי החג, ומה טעון קבלת רשות בפני עצמו.

פרטי הדינים ושיטות הפוסקים רבים, ואין כאן המקום לפורטם. באנו לעורר על בירור הדברים מבעוד מועד, מתוך התחשבות בצרכי השכנים, ושאלת חכם במקום הצורך, כדי שנזכה לקיים מצות סוכה בהידור, תוך זהירות בממון הזולת ובזכויות הרבים.

במערכת הילכתא ניתן לקבל קבצים בנושא. כמו כן, נבקש מהציבור לשלוח למערכת חומר תורני, פסקי הלכה, מידע ותמונות הממחישות את המציאות, כדי לסייע בבירור הסוגיא על צדדיה ההלכתיים והמעשיים.

התמונות בעמוד זה הן אילוסטרציה להמחשה בלבד. אין קשר בין המצולם לתוכן הכתבה.

דינים העולים

א. חבורות נפרדות: בני החופה שנתחלקו לחבורות, כל חבורה מברכת בעשרה שבע ברכות, אף בבית נפרד וללא שמיעת החתן והכלה.

ב. זימון מוקדם: לדעת הרבה פוסקים, המזמנים בעשרה חייבים בשבע ברכות, ויש לקבל לכך רשות מבעלי השמחה. המנחת יצחק מתיר לצורך נחוץ לזמן ולצאת בלעדיהן, אך יאמרו "שהשמחה במעונו".

ג. חיוב היחיד: יחיד שלא נתחייב בזימון, לרוב הפוסקים פטור מהמתנה לשבע ברכות, שכן חיובן חל בברכת המזון בעשרה, או משום שהחיוב מוטל על הציבור; ויש שכתב שגם היחיד חייב להמתין ולשמוע.

ד. מניעת החיוב: יש כמה עצות לנצרך לצאת: להימנע מאכילת פת; להתחיל לאחר המסובים ולסיים לפניהם ולברך מיד; או להתנות שאינו מצטרף לקביעותם - לשיטות שתנאי מועיל.

ה. זימון בשלושה: יש מעדיפים לזמן בשלושה דווקא, כשאין בכך ביטול חיוב זימון בעשרה, שכן זימון בעשרה מחייב גם שבע ברכות. בשלושה חייבים מעיקר הדין ב"אשר ברא", ומנהג העולם להקל.

ו. זמן ברכת המזון: ראוי לדאוג לכך שברכת המזון תהיה מיד בסיום הסעודה, לפני המשך הריקודים, מחשש שיעור עיכול והתמעטות המסובים ועוד חששות.

משיב כהלכה

שאלה: מה חייבים המסובים לשמוע מפי המזמן?

כיצד ינהגו המסובים בשעת הזימון: האם עליהם לשמוע מן המזמן ולברך עמו את כל ברכת המזון, או לפחות את הברכה הראשונה? האם יש הבדל בזה בין זימון בשלושה לזימון בעשרה? והאם על המזמן לסיים בקול רם את כל ארבע הברכות, כדי שהמסובים יענו אחריו אמן?

מקורות: שולחן ערוך (סימן ר סעיף ב); משנה ברורה (סימן ר ס"ק ו-ט, סימן קפג ס"ק כח, סימן קצג ס"ק יג, סימן קצה ס"ק י); חזון איש (סימן לא ס"ק ב); שבט הלוי (חלק י סימן מ); קיצור הלכות זימון (פרק ד סעיף יח-כג).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- **ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.**
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הג"ר חיים ב"ר משה הלוי וינטרויב זצ"ל
נלב"ע ו' תשרי
ת.נ.צ.ב.ה.

נושא הגליון הבא:

"חיוב שמיעת המזמן"

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הודעת מערכת:
הגיליון הבא יופיע אי"ה ביום ג' פרשת נח ב' חשון תשפ"ז
בברכת 'גמר חתימה טובה'

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה
גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא
מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי
02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

בס"ד

משא ומתן

גליון שבועי | חג הסוכות - תשפ"ז

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

המצוה להעמיד דיינים, ולדון דין תורה// הדין בכללו

הרב חיים קאהן שליט"א

מצוה להעמיד דיינים

א. מצות עשה מן התורה[1] למנות דיינים קבועים, להעמיד ולקיים מצוות התורה ואזהרותיה, ולדון ולהעניש העוברים עליה, וכן לדון בדיני ממונות בין איש לרעהו. שנאמר 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך' וגו' (דברים ט"ז י"ח).

סוגי בתי הדין

ב. המצוה היא להעמיד[2] בית דין הגדול (סנהדרין) של שבעים איש בלשכת הגזית, וסנהדרי קטנה של עשרים ושלשה בשער העיר, ובעיר שאנשיה מעטים - בי"ד של שלשה[3].

בארץ ישראל המצוה היא להעמיד דיינים בכל שבט ושבט ('לשבטיך'), בכל פלך ופלך (קבוץ של כמה עיירות[4]), ובכל עיר ועיר ('לשעריך'[5]). אך בחו"ל, צריכים להעמיד בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר[6]. ויש שכתב שבחו"ל אין צריכים להעמיד בכל פלך ופלך[7].

דיינים סמוכים

ג. הדיינים אותם אנו מצווים למנות, הם דיינים סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו[8]. שנאמר 'אשר תשים לפניהם' (שמות כ"א א'), ושלש פעמים 'אלהים' כתוב בפרשה[9]. ואיסור הוא למנות דיינים שאינם סמוכים, או לדון לפניהם[10], שכן דרשו חז"ל, 'לפניהם' ולא לפני הדיוטות[11] (שאינם סמוכים).

כל זה הוא לגבי עונשין, כדיני נפשות, מלקות, וקנסות. אך לגבי דיני ממונות כהודאות והלוואות, נחלקו בגמרא (ובראשונים) אם צריך דוקא דיינים סמוכים, או שדי בדיינים היודעים את הדין[12].

1. ונמנית במנין המצוות. סה"מ עשין קע"ו ע"פ ספרי ריש פרשת שופטים, סמ"ג עשין צ"ז, חינוך מצוה תצ"א.
2. ברמב"ם פרק א' הל' סנהדרין הל' ג' וח' מבואר שמשה מינה ע"פ הגבורה את הסנהדרין הראשונה של שבעים ואחד, ומשם והלאה הם סומכים הראוי לסמיכה וממנים דיינים. ועי' תוספתא סנהדרין פרק ז' הל' א', ומשם שולחין ובודקין, כל מי שהוא חכם ושפוי וירא חטא ופרק טוב ורוח הבריות נוחה הימנו, עושין אותו דיין בעירו כו'.

ובזמן הזה שאין לנו סמוכים, כתב החינוך מצוה תי"ד, שהמצוה מוטלת על ממוני הקהל, כגון ריש גלותא או טובי העיר שנתמנו לכך. וע"ע כלי יקר דברים ט"ז י"ח.
3. רמב"ם ספר המצות שם, ובהל' סנהדרין פרק א' הל' ד', חינוך מצוה תצ"א.
4. לחם משנה פרק א' הל' סנהדרין הל' א' בתי' א', ובתי' ב' כתב שפלך ושבט חדא מילתא היא.
5. סנהדרין ט"ז ב' רש"י ד"ה לשעריך (ועיין גר"א ס"ק א'), וכתבו תוס' שם ד"ה שופטים, שאם יש בעיר אחת משני שבטים עושים שני סנהדריות, וע"ע רמב"ן דברים פרק ט"ז י"ח, וע"ע לחם משנה הנ"ל.
6. מכות ז' א', טור סי' א', סמ"ע סי' א' ס"ק א'.
7. הרמב"ם שם פרק א' הל' ב', וכן בחינוך מצוה תצ"א, וראה כסף משנה ורדב"ז ולח"מ שם. והרמב"ן ריש פרשת שופטים הבין בדעת הרמב"ם שבחו"ל אין חייבים להעמיד כלל דיינים, ומשיג עליו, וע"ע ערוך השולחן סי' א' סעיף י"ח.
8. ראה סנהדרין י"ג ב' וסוגיא שם, רמב"ם שם פרק ד' הל' א' והלאה פרטי דיני סמיכה, וע"ע סמ"ע סי' א' ס"ק ט'.
9. ראה סנהדרין ב' ב'.
10. חי' הר"ן סנהדרין ב' ב', רמב"ן ריש פרשת משפטים. לדעת הר"ן, אף אם קיבלום בעלי הדין עליהם, אסור להדיוטות ליטול כתרן של מומחין ולדון. אך לרמב"ן, אין איסור לדון ברצון בעלי הדין, ורק בעכו"ם יש איסור, ועיין שבילי דוד סי' א' אות א'.
11. גיטין פ"ח ב'. וכן דרשו 'לפניהם ולא לפני עכו"ם'.
12. ראה סנהדרין ג' א' מחלוקת רבא ורב אחא בריה דרב איקא בסוגיא דעירוב פרשיות, שנחלקו אי בעינן סמוכים, ואם מן התורה בעינן שלושה דיינים או דסגי בחד. רמב"ם הל' סנהדרין פרק ב' הל' י' וראשונים בסוגיא שם, ובשו"ע סי' ג' סעיף א', דעת הסמ"ע ס"ק א' דבדיין אחד סגי מדינא, והש"ך ס"ק א' מצריך שלושה, וראה להלן סעיף מט.

(המשך בעמוד הבא)

מעשה שהיה

האתרוג שנפסל//

ר' גבריאל פוזן החזיק בידיו שני אתרוגים מהודרים, כשהוא בוחן אותם שוב ושוב בעיון בכדי להחליט איזה מהם לקנות לקיום מצוות ארבעת המינים, החביבה עליו עד מאוד.

לפתע פנה אליו אדם אחר שעמד באותה חנות, וביקש ממנו לבדוק עבורו את האתרוג שבכוונתו לקנות. ר' גבריאל ניסה לקחת את האתרוג השלישי, למרות שכבר היו בידיו שני אתרוגים, אך לרוע מזלו, אחד משני האתרוגים הראשונים שהחזיק נפל מידיו ארצה, והפיטם שלו נשבר ונפל.

ר' גבריאל פנה לר' יהושע חליווה, מוכר האתרוגים וסיפר לו שהוא הזיק את האתרוג בחוסר זהירות, והוא מוכן לשלם עליו מחיר מלא. ואכן, לאחר שגבריאל מצא אתרוג מובחר עבורו, שילם למוכר האתרוגים 200 דולר - כמחירם של שני אתרוגים.

באחד מימי חול המועד סוכות פגש ר' גבריאל את ר' יהושע, והלה סיפר לפי תומו כי על אף שבכל השנים הוא מצליח למכור את כל הסחורה שלו, הרי שבשנה זו כיון שהיו לו מתחרים אחרים שגם להם היתה סחורה מובחרת, לפיכך נשארו לו עשרים אתרוגים מובחרים שלא נמצאו להם קונים.

ר' גבריאל ששמע את הדברים, העיר לר' יהושע שאולי לפי מה שנודע לו עתה, הוא היה פטור מלשלם על האתרוג שניזק על ידו, שהרי למעשה ר' יהושע לא הצליח למכור את כל האתרוגים שהיו ברשותו, ואולי גם האתרוג הזה שניזק לא היה נמכר, והיה מונח גם הוא בביתו של ר' יהושע כאבן שאין לה הופכין.

ר' יהושע הסכים עם ר' גבריאל שזו שאלה נכונה, אשר יש לבררה אצל דיין, ולפיכך הסכימו ביניהם לגשת יחדיו ולשאול את השאלה.

בזמן הזה

ד. בזמן הזה אין לנו דיינים סמוכים, שבטלה הסמיכה איש מפי איש עד משה רבינו[13], ולכן תקנו חכמים[14] שאף הדיוטות יוכלו לדון בשליחות הבי"ד הסמוכים שבארץ ישראל[15] (ולהלן סעיף נד ואילך, יתבאר גדר שליחות זו, ובמה יכולים לדון).

וכיון שבזמן הזה אין סמוכים, יש שכתב שאין מצוה מהתורה להעמיד דיינים[16]. ברם יש שכתב להסתפק שמא אפשר לחדש את הסמיכה בימינו[17], ולדבריו יש לומר שגם בזמן הזה אם יהיו דיינים סמוכים, נוהגת מצוה זו. ויש שכתב שאף שאין דיינים סמוכים, חייבים להעמיד בי"ד לקיים מה שצוותה התורה 'לעשות צדקה ומשפט'[18] (בראשית י"ח י"ט).

ומכל מקום, לכולי עלמא, כיון שיש רשות ביד ב"ד לדון בזמן הזה, חובה להעמיד דיינים בכל מקום קיבוץ ישראל[19], שכל שתיקנו חז"ל כעין דאורייתא תקון[20], ובכלל זה אף למנות שוטרים לכוף לקיים את פסק בי"ד כמצות התורה[21].

מורי הוראה

ה. בהוראות איסור והיתר, אין חובה למנות בקיא שיורה לעם מה יעשו[22], אך חובה על היודע - להורות. ויש מי שכתב שבהוראות בדיני ממונות יש מצוה למנות את הבקיא בהוראה[23].

והמנהג אף בהוראות איסור והיתר, שהראוי להוראה נוטל רשות להורות, כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה, ומה שמורה הוא ברשות רבו[24]. ויש שכתבו שאסור לו להורות בלי רשות[25], אא"כ הוא מופלג בהוראה שאז אין ההורמנא מעכבת[26].

חיוב הדיינים בעשיית משפט צדק

ו. בכמה מקומות בתורה הוזהרו הדיינים לדון דין אמת וצדק. שנאמר 'בצדק תשפוט עמיתך' (ויקרא י"ט ט"ו), 'לא תגורו מפני איש' (דברים א' י"ז), 'ושפטתם צדק' (שם ט"ז)[27].

13. ברמב"ן מס' גיטין בספר הזכות י"ח ע"א מדה"ר כתב שבשנת תר"ע לשטרות בטלה סנהדרין ובטלו מומחין, וע"ע ברמב"ם הל' קידוש החודש פרק ה', ובפרט הל' ג' ומפרשי הרמב"ם שם.

14. בראשונים מבואר שדין זה הוא מדרבנן, עי' רמב"ן סנהדרין כ"ג א', חי' הר"ן שם ב' ב', רשב"א גיטין פ"ח ב', יבמות מ"ו ב'. אמנם הרמב"ן יבמות מ"ו ב' בסוף, כתב בלשון אפשר שהוא דין דאורייתא, וכ"ד הנתה"מ סי' א' ס"ק א'. ויתבאר עוד להלן סעיף נד.

15. גיטין שם, טור ושו"ע סי' א', סמ"ע ס"ק א' ט', ובתוס' שם ד"ה במילתא, כתבו דהיינו בשליחות דקמאי. והר"ן (לעיל הערה 10) הסובר שאף כשקיבלו בעלי דין עליהם אסור לדון בפני הדיוטות, ביאר את ענין השליחות, שב"ד קמאי מחלו את כבודם להדיוטות והכתירום בכתרם של מומחים שידונו. אבל לא מחלו לדון בפני ערכאות של גוים, ולכן בזה האיסור בעינו עומד.

16. רמב"ן ריש פרשת שופטים. והנה לפוסקים שמהתורה סגי בחד דיין הדיוט (ראה סי' ג' סעיף א' פרטי הדין) ובג' שהם בי"ד יכולים לכפות שידונו לפניהם, לכאורה פשוט שאף בזה"ז חייבים להעמיד בי"ד, וצ"ע. וע"ע בחשק שלמה ריש מס' סנהדרין.

17. הרמב"ם הל' סנהדרין פרק ד' הל' י"א כתב "נראין לי הדברים, שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות, ויש להן לסמוך לאחרים וכו', והדבר צריך הכרע'. וע"ע בפירוש המשניות פרק א' משנה ג' ד"ה סמיכת, ותוס' יו"ט שם. וכנודע יש שסמכו על דבריו למעשה (שמה שכתב הרמב"ם 'והדבר צריך הכרע' הוא על סוף דבריו, ע"ש), וכן היתה דעת המהר"י בי רב בקונטרס הסמיכה בסוף שו"ת הרלב"ח, שהסמיך כמה תלמידיו ובניהם את מרן הבית יוסף (ועיין ברכי יוסף אות ז' שציין לב"י סי' רצ"ה דמשכחת סמוכים בזה"ז, וכן נראה מלשונו בסי' א' סו"ס א' ולהלאה), אמנם הרלב"ח בקונטרס הסמיכה שם חולק עליו. וראה רדב"ז שם, ומש"כ האם יהיה סמיכה לפני שיבוא משיח. וע"ע קונטרס דברי סופרים לגר"א ווסרמן זצ"ל סי' ב', וחזו"א חו"מ ליקוטים סי' א' (והגהותיו על הקונטרס ד"ס הנ"ל).

18. חידושי הרי"מ סי' א' ס"ק ב' ד"ה אמנם, ע"פ סנהדרין נ"ו ב', עוד כתב שנלמד כן מ'דורותיכם' שנאמר אצל גר (כריתות ט' א') וע"ע אבני חושן ס"ק א'.

19. ראה סי' ח' סעיף א' ברמ"א, שאפילו במקום שלא מצויים דיינים שיודעים לדון חייבים להעמיד חכמים כדי למנוע שידונו בערכאות, ומכ"ש שחייבים להעמיד כשיש דיינים גמירי. וע"ע ערוך השולחן סי' א' סעיף י"ח (בענין חיוב העמדת בי"ד בא"י) שבכל עיר ועיר חייבים להעמיד ע"פ בי"ד של ג' שא"א לסמוך על כך שישאלו בבי"ד אחר, וא"כ ה"ה בזמנינו כנ"ל. והלוא הובאו בסי' ח' הדינים הנוגעים להעמדת דיין. ועי' לעיל הערה 2 מי ממנה את הדיינים.

20. אורים ס"ק א' ע"פ הב"ח ס"ק ג' דאף האידנא כעין דאורייתא תיקון.

21. כסף הקדשים ריש סי' א'. ולפי מה שמבאר הגר"א סי' כ"ו ס"ק ה' שבי"ד נותנים רשות נגד המסרב לכוף אותו בערכאות ע"פ גיטין פ"ח ב' חובטין אותו, עיי"ש, נמצא שהערכאות דינם כשוטרים מה"ת. וע"ע בסמ"ע ס"ק א' שתמה שהמחבר השמיט מה שכתב הטור בשם רב האי גאון שלבי"ד צריך שיהיה מזומן מקל רצועה ושופר (ועיין בפתחי תשובה ס"ק א' משו"ת שבות יעקב ח"א סי קל"ד). וכתב הערוך השולחן סי' א' סעיף י"ז שדין זה שייך לשוטרים ונהוג רק בזמן הבית ולכן השמיטו, עיי"ש.

22. אך עי' בביאור הלכה סי' נ"ג סעי' כ"ד ד"ה שליח ציבור, שאם אין אנשי העיר יודעים את ההלכה, פשוט שיש עליהם חיוב גדול לשכור להם רב שיורה להם במצות התורה ומשפטיה איך להתנהג, ולא יהיו כעורים המגששים באפילה.

23. כסף הקדשים שם, והמקור צ"ב.

24. ש"ך סי' א' ס"ק ד' הביא מריב"ש סו"ס רע"א על מה שנהגו האשכנזים לתת סמיכה בדיני גיטין וחליצה, והובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב סעיף י"ד וש"ך ס"ק כ"ב.

25. שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' י"ח.

26. שו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ו.

27. ערין ז' ע"ב, טור סי' א', סי' ח' סעיף ב'. וע"ע ערוך השולחן שם סעיף ג'.

מעשה שהיה

נסא דוד//

• • •

כלל הוא בהלכות נזיקין, שהמזיק משלם כשעת ההיזק, אף אם אחר כך השתנה מחירו של החפץ הניזוק. וכגון המזיק אתרוג בערב חג הסוכות, שאז מחירו גבוה, אע"פ שהוא מחזיר לו את הנזק בימי חול המועד, שאז מחירם של האתרוגים מוזל מאד, מכל מקום כיון שבשעת ההיזק היה האתרוג שווה מחיר גבוה, על המזיק לשלם כפי שהיה שווה האתרוג בשעת הנזק (כמבואר במחנה אפרים [נזקי ממון סי' א] ובחסדי דוד להגר"ד פארדו על התוספתא [ב"ק פ"ג ה"ד] ובאור שמח [שכירות פ"ג ה"ג] ובישועות מלכו [נזק"מ פ"א ה"א] ובחזו"א [ב"ק סי' ח סקט"ו] ובמרחשת [ח"ב סי' לב ענף ג] עי"ש).

אמנם יש מקום לדון במקרה דידן, שחלק מהסחורה לא נמכרה, מדברי הגמ' (ב"מ צט:), בחנוני שהיו לו חביות יין למכירה, שביום השוק הן שוות חמשה זוז ובשאר ימות השבוע הן שוות ארבעה זוז, ובא אחד והזיק החבית ביום השוק. ומבואר בגמרא שהמזיק חייב לשלם לו חמשה זוזים, כפי השווי ביום השוק.

וכתב על כך הרא"ש (ב"מ פ"ח סי' יז) שיש מפרשים בביאור דברי הגמ' שם, שבאופן שמוכר היין לא הצליח למכור את כל החביות שלו ביום השוק, נמצא שהמזיק לא הפסיד לו חמשה זוז, שהרי גם אם לא היה מזיק לו החבית לא היה מצליח למכרה, ולכן ישלם לו ארבעה זוז בלבד. אמנם הרא"ש חלק על שיטה זו, מטעם שאם לא היה מזיק את החבית ביום השוק, הרי החנוני היה יכול למכרה ביום השוק שיתקיים בשבוע שלאחר מכן, ונמצא שהפסיד לו חמשה, ולפיכך על המזיק לשלם חמשה זוזים.

ומשמע מדברי הרא"ש, שעיקר טעמו שחולק על השיטה הראשונה הוא משום שהחנוני היה יכול למכור את החבית בשבוע שלאחר מכן. אבל אם היה היין מתקלקל עד יום השוק הבא, גם לפי הרא"ש לא היה מתחייב לשלם לו חמשה, כיון שהמוכר לא הצליח למכור את כל החביות שלו, הרי לא נגרם לו הפסד של חמשה. ולפי זה יש לדון בשאלה דידן, שכיון שמוכר האתרוגים לא הצליח למכור את כל הסחורה שלו, נמצא שלא יתחייב לשלם לו על האתרוג כשוויו בערב החג

(המשך בעמוד ג)

קו ההלכה

גנב שנתפס

שאלה:

שכרתי פועל לעבודה בחנותי לפני חודשיים. בעקבות גניבה של כסף מקופת החנות, צפיתי בסרטי מצלמות האבטחה, וגיליתי שאותו עובד הוא זה שגנב את הכסף. בסרט ניתן לראות בבירור שהוא לקח לפחות 1000 דולר, אך ייתכן שלקח עד 1500 דולר.

כמובן שפיטרתי אותו כשגיליתי שהוא גנב ממני. אך עדיין עלי לשלם לו משכורת של חודש, ואני רוצה לעכב מסכום זה את הכסף שהוא גנב ממני. האם אני יכול לעכב 1500 דולר מספק, או רק 1000 דולר?

תשובה:

בשאלה זו יש לדון בדיני ברי ושמא, איני יודע אם נתחייבתי ואיני יודע אם פרעתיך (סי' עה סעי' ט'-י', וראה גליון ש"ע), אמנם אתה צריך לדעת שאתה יכול לעכב **לכל הפחות 2000 דולר** משכרו של אותו עובד, כפי שיבואר.

הדין הוא, שגנב חייב לשלם כפל על גניבתו, כלומר את הגניבה עצמה או את שוויה, ועוד כסף כשוויה של הגניבה (שמות כב, ג. דין זה הוא דוקא ב'גנב', הגונב בסתר, אך לא ב'גזלן'. טור חו"מ סי' שמח). נמצא, שגם אם אותו עובד גנב רק 1000 דולר, הוא צריך לשלם 2000 דולר (וכל זה אם גנב כסף או שוה כסף. אך אם גנב צ'ק, דינו כשטר, שאין תשלומי כפל על גניבתו. טור סי' שנ סעי' כב).

והנה, בזמן הזה שאין לנו דיינים סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו, אין רשות לבית דין לדון אלא בדברים המצויים ושכיחים, ושיש הפסד וחסרון כיס אם לא ידונו בהם (סי' א סעי' א). וגניבה, למרות שהיא דבר המצוי ויש בו חסרון כיס, זה רק לגבי השבת הגניבה עצמה או שוויה, אך לגבי הקנס של תשלומי כפל, אין הפסד לנגנב אם לא ידונו בזה, שהרי כבר קיבל את גוף הגניבה, ולכן אין בית דין דנים בזה בזמן הזה (וכתב הרמב"ן [ספר הזכות ב"ק טו. מדפי הרי"ף], שכשם שאין ב"ד דנים דין קנס, כך הודאה בפני ב"ד שבזמנינו אינה מועילה לגנב שיהיה 'מודה בקנס פטור').

נמצא, שהגנב חייב כפל, אלא שאין בית דין שיכולים לחייב אותו בכך (ונחלקו האחרונים אם במקרה כזה הגנב חייב לשלם את הכפל בכדי לצאת ידי שמים, עיין קצוה"ח סי' א סק"ז, שער משפט סק"א, ערוך השלחן סעי' יג וסי' שמח סעי' ח, ומנחת פתים סי' א סעי' ה).

למרות האמור, מי שחברו חייב לו קנס, והתובע תפס מנכסי החייב כנגד הקנס, אין ב"ד מוציאים מיד התופס, שאף שאין ב"ד דנים לחייב את הקנס, אם תפס התובע כדין תפס (סי' א סעי' ה), ואף לכתחילה מותר לו לתפוס (ישש"ש ב"ק פ"א סי' מג, וחי' רעק"א). אמנם כתבו האחרונים (סמ"ע סי' שמח ס"ק יא, וגר"א שם ס"ק יח), שלגבי הקנס של 'כפל' הדבר תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א (סי' שמח סעי' ד). שלדעת השו"ע רק בקנס העומד כנגד חסרון ממון מועילה התפיסה (כקנס של חצי נזק על בהמה שהזיקה ב'קרן'), אך כפל שהוא תשלום העודף על חסרונו של הנגנב, לא מועילה בו תפיסה. ולדעת הרמ"א, מועילה תפיסה אף בקנס של כפל, שמכח 'עביד אינש דינא לנפשיה' הרי זה כאילו ב"ד חייבו את הגנב לשלם כפל (וזוהי מחלוקתם של הרא"ש ב"ק פ"א סי' כ, והרמ"ה שהובא בטור סי' שמט ס"ד).

לאור מה שנתבאר, אתה רשאי לעכב אצלך את שווי הגניבה ותשלום הכפל, ואותו עובד לא יוכל להוציאם מידך בב"ד (האחרונים נחלקו אם מועילה תפיסה כשאין עדים על חיוב הכפל, ראה קצוה"ח סי' א סק"ו, ונתיה"מ שם סק"ה [ומצלמות אבטחה אינן נחשבות כ'עדות'. ראה 'משא ומתן' גליון קל"ח]. אמנם מחלוקתם היא כשהתפיסה נעשתה בעדים, שתפיסה כזו בלא ראיה נחשבת כגזילה, אך כשתופס בלא עדים, וכל שכן כאן, שרק מעכב תשלום חוב, לכו"ע מועילה תפיסתו, כמבואר ברמ"א סי' שצט סעי' ג, ובסמ"ע סי' א ס"ק יט).

מעשה שהיה

ובאופן נוסף יש לחלק בין שני הנדונים, שבחביות של יין המחיר הרגיל והקבוע של היין הוא ארבעה, אלא שביום השוק מתייקר היין עד חמשה בגלל הביקוש, שרבים באים לשוק ורוצים לשתות יין. ודוקא בזה חילק הרא"ש שאם התברר שלא היתה לו למוכר אפשרות למכור כל חביותיו במחיר היקר, אזי נשאר המחיר של חבית היין כשער הרגיל, והדבר מוגדר כאילו לגבי חבית זו אין כלל יום השוק, ונשאר המחיר הקבוע של החבית שהיא ארבעה. אמנם באתרוגים, הרי עיקר גידול וההשקעה באתרוגים הוא כדי שיוכל למכור אותם בערב סוכות לצורך החג, וערב החג אינו 'סיבה להתייקרות', אלא זהו המחיר האמיתי של האתרוג, אלא שלאחר החג יורד מחירו של האתרוג מפני שאין בו צורך, וכיון שבערב החג הוא המחיר העיקרי של האתרוג וגם לא שייך לקנותו בפחות מכך, לא שייך לומר שכל אתרוג שאינו נמכר בערב החג, הרי זה מוגדר כאילו אין לו ערך בערב החג כלל, שאדרבה לאחר החג אזי יורד מחירו והוא שוה פחות משוויו האמיתי, ולכן עיקר השער נקבע לפי ערב החג שאזי הוא עיקר הזמן שמוכרים אותו, ומה שאין המוכר מצליח למכור זהו הפסד שלו שהפסיד מההשקעה שהשקיע. (ראה במשפט המזיק חלק ב סי' לט אות ו שנתבאר חילוק זה, ושם נתבאר שכחילוק זה כתבו האחרונים בדעת הרמב"ם, שבחביות יין הרי זה כאילו יש להם שני מחירים עי"ש. אמנם ראה קובץ הישר והטוב חלק טו עמ' קלט שלא חילק כן. וראה עוד במשפט המזיק שם בסימן מד אם יש לפטור את זה שהפיל הפיטם כיון שהוא ספק מזיק, שיש שיטה שהאתרוג כשר ולא נפסל. עי"ש).

© כל הזכויות שמורות לBHI מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

לקבלת הגליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
BHI | 1937 Ocean | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
טלפון: 02-6504055 דוא"ל: zuf@zuf.co.il

בס"ד

הוצאה לאור צוף

הופיע חלק שני!

יצא לאור ספרו החשוב

של מורנו הרב **חיים קאהן** שליט"א

אב"ד בד"צ עץ חיים ודיין קהל עדת ישורון

ספר

דיני משפט

בו נקבצו עיקרי דיני ופסקי חושן משפט
ערוכים ומסודרים בשפה ברורה לפי סדר נושאים, המוגשים כפסקי הלכה למעשה
בדיני ממונות תוך ציון מקורות הדין.
הספר עוסק בנושאי היום יום הנוגעים לכל אדם החפץ ללמוד על מנת לעשות
ולנהוג על פי דין תורה במקצועות אלו.
מקורות ההלכה המובאים בספר הינם כלי עזר לכל דיין ומורה הוראה,
והזדמנות לחזרה על עיקרי הסוגיות בסדר נזיקין אליבא דהלכתא.

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | הפצה: בלוי

בס"ד

אמונת אי"ש
בית המדרש להלכה בהתישבות
ע"ש מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל

תלויות בארץ

בית הוראה
אמונת אי"ש
בראשות הגר"י אפרתי שליט"א

גליון 03 · חודש תשרי תשפ"ז

שאלות מבית ההוראה

הפרשה בכמה זני אתרוג

מי שיש ברשותו אתרוגים מזנים שונים, חזו"א מרוקאי, אורדנג, תימני, וכדומה, האם יכול להפריש מאתרוג מזן אחד על אתרוג מזן אחר.

תשובה:

כאשר האתרוגים הם ספק טבל אין להפריש מאחד על השני שמא אחד כבר מעושר והשני לא מעושר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב, אלא צריך להפריש מכל סוג לעצמו.

כאשר האתרוגים הם טבל וודאי אפשר להפריש מזן אתרוג אחד על חברו, שכולם מין אתרוג הם. דין זה הוא בין אם האדם המפריש נוהג לברך על כל אחד מהזנים שסומך שכל אחד מהמינים הוא אתרוג כשר לנטילה, ובין אם אחד מהמינים יתכן שהוא מורכב.

מקורות וביאורים:

משנה דמאי (פרק ה משנה יא) "תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום". כיון שכל אחד הוא ספק טבל ספק מעושר. דין זה נשנה לגבי פירות דמאי אף שהם חייבים מדרבנן בהפרשה [ואפשר לפטור על ידם פירות אחרים שחייבים מדרבנן] מתייחסים לחיובם כספק ואין מפרישים מספק על ספק. פירות שקונים בזמנינו כשאנו חוששים שהם לא מעושרים וודאי מוגדרים כספק ואין להפריש מספק על ספק.

בטבל וודאי אפשר להפריש מזן אחד על זן שני ע"פ דברי המשנה בתרומות (פרק ב' משנה ו) כל שאינו כלאים זה בזה תורמין מזה על זה ומכיון שכולם מין אתרוג אינם כלאים זה בזה, [עיין הרחבה במדור בירורי הלכה].

תליית פירות לנוי סוכה

האם מותר לקנות ענפי אילן עם פירות ממקום שאין בו פיקוח על כשרות הפירות, על מנת לתלותם בסוכה.

תשובה:

בקניית פירות שאינם מעושרים, יש חשש איסור מצד 'איסור מכירת טבל', וחשש תקלה שיבואו לאכול את הפירות בלא לעשרם תחילה.

בשימוש בפירות שהם אסורים באיסור ערלה יש חשש איסור הנאה מאיסורי הנאה כיון שמעמיד את הפירות לנוי.

בדבר זה יש להזהר במיוחד לאחר חג הסוכות שלא תבא תקלה מפירות אלו של איסורי טבל וערלה לאחר שמורידם מהסוכה.

מקורות ובאורים:

איסור מכירת טבל נפסק ברמב"ם (מעשר ו, ו) אין מוכרים את הטבל אלא לצורך ולחבר. גם פירות שהם קודם גמר מלאכה מסיק החזו"א (דמאי ז, כג) לאסור למכרם, וא"כ הקונה מסייע למכירת טבל. בנוסף יש חשש תקלה בהשהיית טבל בבית וכמו שכתב בדרך אמונה (מעשר פרק י צהה"ל מ) שהחזו"א היה מזרז להפריש תרו"מ מיד כשבאו הפירות לבית. אמנם בנידו"ד הם פירות שאינם עומדים לאכילה.

בנוגע לעצם תליית פירות טבל בסוכה אף שטבל אסור בהנאה של כילוי, תליה בסוכה לכאורה אינה הנאה של כילוי. אמנם האחרונים דנו אם מותר לקשט הסוכה עם פירות שביעית דכיון דכשמקצה אותו לנוי סוכה יהיה אסור בהנאה ז' ימים הרי הפקיעו מאכילה והווה הפסד, או שכיון שלאחר החג יהיו מותרים באכילה אין זה נחשב להפסד. אמנם לגבי הגדרתו כהנאה של כילוי כיון שיוכל להפריש לאחר החג נראה שאין זה נחשב להנאה של כילוי. אף כאשר עד לאחר החג יתעפשו הפירות היות ומתקלקל מעצמו כדרך כל הפירות לא נחשב הנאה של כילוי, ויש לדון כאשר יש בסוכה שמש אם חשוב משתמש באופן של כילוי אף שאינו מעוניין בכילוי.

לגבי ערלה יש נידון בפוסקים האם ראיית פירות ערלה נכלל בדין קול מראה וריח שיש בהם איסור הנאה מדרבנן, ובפרט בפירות שאין דרכם בכך וכן יל"ד מצד מצוות לאו ליהנות ניתנו. ויש להימנע מתלייתם.

מושגי זרעים

שיוך הפרי לשנת המעשר

שנת המעשר בתבואה קטניות וירקות היא בא' תשרי - ראש השנה. השתייכות הפרי לשנת מעשר קובעת את סוג המעשר שלו. בשנים א, ב, ד, ה, לשנות השמיטה מעשר שני, ובשנים ג, ו, מעשר עני, כמו כן אין מעשרים מפירות השייכים לשנת מעשר אחת על פירות השייכים לשנת מעשר אחרת. השתייכות הפרי לשנה מסוימת נקבעת בצורה שונה בתבואה וקטניות, ובירקות.

תבואה: קביעת השנה בתבואה הוא לפי שליש. תבואה שהביאה שליש קודם ראש השנה שייכת לשנה הקודמת, לאחר ראש השנה שייכת לשנה הבאה. שליש בתבואה הוא כאשר התבואה שליש מגודל התבואה כשקוצרים אותה. שלב זה בתבואה הוא עדות על גידול שליש באיכות.

לעניין חלה: קביעת השנה היא קודם שליש בשלב שהתבואה יצאה מעשבים ונעשה גרעין, משום שחיוב חלה חל כבר בקמח שנעשה מתבואה בשלב זה.

הלכה למעשה: במציאות כיום בארץ ישראל אין חיטה מקומית שגדלה בקיץ, וזמן גידול התבואה הוא בסוף החורף כך שאין חיטה שמביאה שליש באזור ראש השנה.

קטניות: דינם כתבואה ונקבעת שנתם בהבאת שליש. [מלבד מינים מסויימים אורז דוחן פרגין ושומשמין שנקבעים לפי גמר פרי, וגם אם הביאו שליש קודם ראש השנה אם עדיין לא נגמר גידולם שייכים לשנה הבאה].

הלכה למעשה: רוב הקטניות הבאת שליש שלהם אינה באזור ראש השנה אך ישנם סוגים כמו בטנים ותירס שמביאים שליש באזור ראש השנה [בפרט בשנה שהיא קודם שנה מעוברת] ובהם צריך לשים לב שאין תערובת של שתי שנים.

ירקות: קביעת השנה בהם היא לפי לקיטה. לדעת הרמב"ם גם אם נגמר גידולו של הירק קודם ראש השנה אם נלקט אחר ראש השנה שייך לשנה הבאה. לדעת תוס' אם נגמר גידולו קודם ראש השנה ואינו משביח עוד, שייך לשנה הקודמת. להלכה מחמירים כשתי הדעות.

הלכה למעשה: בירקות מצוי מאוד תערובת של שתי שנים. בתחילת השנה בכל סוגי הירקות מאלו שנגמרו או נקטפו קודם ראש השנה ואלו שנגמרו או נקטפו אחר ראש השנה, וכן בהמשך השנה בירקות שנשמרים לתקופה, שיש כאלו שנגמרו או נקטפו קודם ראש השנה וצריך לשים לב לתערובת משתי השנים.

מעשה ארץ

הפרשה מאתרוג שנקטף בודד מהעץ

הימים הקדושים המתרגשים ובאים עלינו, ימי החודש השביעי מביאים בכנפיהם שאלות הנוגעות בעניני המצוות התלויות בארץ הנוגעים לתקופה זו. אין אלו רק שאלות הנוגעות להפרשה משנה על חברתה הנובעת מהיות ראש השנה א' תשרי ראש השנה למעשרות לתבואה, קטניות וירקות, אלא גם ימי חג הסוכות צופנים בחובם שאלות שבמרבית ימות השנה לא מצוי לאברך להתקל בהם.

מעשה שהיה בשנה שעברה באברך שהגיע לידו אתרוג מהודר אשר עלה לו בדמים מרובים מאוד, אמנם מאחר והיה סיפור שלם כיצד הגיע אליו אותו אתרוג, חשש האברך שלא הופרשו על האתרוג תרומות ומעשרות כדין והלא אין יוצאים ידי חובה באתרוג של טבל, ויכול אדם לקנות לו אתרוג מהודר בכל מיני הדר ולא לצאת בו ידי חובה כיון שמי שאמון היה על ההפרשה התרשל בעבודתו או טעה בהלכות חמורות אלו.

ולכן בערב חג הסוכות ממש בטרם התקדש החג מיהר אותו אברך להשיג לו אתרוג של טבל על מנת שיוכל להפריש מאתרוג הטבל על האתרוג שקנה, אולם סוחרי האתרוגים אליהם פנה לא יכלו להענות למבוקשו, אתרוג שהוא ודאי טבל - כבר לא היה בידם. לאחר חיפוש מעמיק יותר הגיע האברך לתימני ישיש שבחצירו גדל עץ אתרוגים תמיר ויפה וביקש ממנו לקנות לעצמו אתרוג שודאי לא הפרישו ממנו תרו"מ.

לא היה על האברך לחוש שהוא מכשיל את הישיש באיסור מכירת טבל משום שמותר למכור טבל לחבר לצורך כאמור ברמב"ם (הל' מעשר פ"ו הל' ו) ואכן לאחר תשלום קטן הסכים הישיש, האברך ניגש אל העץ ובחר לו אתרוג אשר לא תואר ולא הדר לו, שהרי אין הוא זקוק לו אלא להפרשת תרומות ומעשרות.

לאחר שהפריש ממנו תרומות ומעשרות בדרכו לטהר עצמו לכבוד הרגל פגש האברך באחד מרבני בית ההוראה שע"י בית המדרש אמונת איש ושח לו אודות האתרוג אשר לקח לו להפרשת תרומות ומעשרות על האתרוג שהיה ספק טבל, ושעתה סמוך הוא ובטוח בכשרותו של האתרוג ב"ה.

אולם לתמהונו ולצערו תחת אשר יתמלאו פני הרב שמחה, התכרכמו פני הרב שביקש ממנו לסוב מהרה על עקבותיו ולחזור אל אותו ישיש ולבקש ממנו לקנות הפעם שני אתרוגים להפרשת תרומות ומעשרות, להיכנס ולקטוף את שניהם יחד ואז להפריש מאחד מהם על האתרוג שרוצה לצאת בו ידי חובת מצות נטילת ד' מינים, שהרי אמרו במשנה במעשרות (פ"ג מ"ח) שתאנה העומדת בחצר אם לקט ממנה פרי אחד הרי הוא פטור מתרו"מ שאין זה גורן. וכתב על כך החזון איש (מעשרות סי' ו סק"ב) שאם הכניס כך את הפרי האחד לבית או לחצר, יתכן שלא זו בלבד שלא נתחייב בתרו"מ, אלא גם נפטר לגמרי, שהרי הוא כמכניס חיטים במוץ שלהם שנפטר מתרו"מ. ואם אכן כך ההפרשה היתה מן הפטור על החיוב. הרב ציטט את דברי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספרו דרך אמונה בביאור ההלכה בהלכות מעשר פרק ד "ויש להזהיר בזה מוכרי האתרוגים שאם הכניסו רק אתרוג א' לביתם שלא יעשרו ממנו על אתרוגים אחרים וגם לא יברכו על המעשר וכ"ש אלו שעצי האתרוגים גדילים בחצריהם".

לכן חזר מורה ההוראה וביקש, אנא סור נא אל בית המוכר וקנה ממנו שוב שני אתרוגים לקוט אותם יחד ורק אז תוכל להפריש תרומות ומעשרות מאחד מהאתרוגים שקטפת על האתרוג שבידך.

אמור לי, שאל פתאום הרב את האברך שכבר עמד לסוב על עקביו, אמרת שקטפת אתרוג תימני, אתרוגים אלו בדרך כלל נקטפים גדולים מאוד, איזה גודל היה האתרוג שקטפת? איזה גודל? תמה האברך, למה זה משנה מהו גודל האתרוג, גדול מאוד היה. ובכן אם כך, מסתבר שהפרשתך הועילה, צהל הרב, משום שאם הפרי הוא פרי גדול מבואר במשנה (שם ט) שהוא נידון כשתיים. ומכיון שהאתרוג שקטפת הוא אתרוג מאוד גדול מסתבר שהוא כן התחייב במעשרות והוא לא נדון כפרי אחד, וממילא הפרשתך היתה מן החיוב על החיוב והועיל לפטור את האתרוג שלקחת למצוה. אגוטען יום טוב.

בירור הלכה

חילוקי המינים בהפרשת תרו"מ

מי שיש לו שני פירות טבל משני זנים שונים האם יכול הוא להפריש מאחד על השני או שהדבר נחשב להפרשה ממין על שאינו מינו שלא מועילה ההפרשה.

במשנה פ"ב דתרומות "וכל שאינו כלאים בחברו תורם מן היפה על הרע". ופסק כן הרמב"ם פ"ה ה"ג. כלומר שחילוקי המינים לענין הפרשה מפרי על חבירו תלוי הוא בדיני כלאים וכל שאינו כלאים זה בזה חשיב למין אחד. [ובפעם אחרת יבואר אי"ה דעת החיי אדם בדין זה].

בחילוקי המינים כתב החזו"א [כלאים סימן ג] שכל שבטבען הוא מין אחד ודבר זה תלוי בקיבוץ הרגשות רבות אף שאין דומין זה לזה בחיצוניותם במראה או בתבנית אינם כלאים זה בזה.

דעת הלבושי שרד שחילוק הטעמים שבתפוח ותפוח יערי מורה על חילוק המינים לענין כלאים. מאידך דעת המשכנות יעקב שתפוח ותפוח יערי אינם כלאים זה בזה. דעת החזו"א נראה דפסק כמשכנות יעקב, ראיה ראשונה ממה שכתב [כלאים ב, יח] שבמין אחד לא איכפת לן שאחד הוא סרק ודלא כלבושי שרד שסבור שהם ב' מינים, ראיה שניה ממש"כ להתיר תפוז על חושחש.

לגבי לימון ואתרוג כתב החזו"א [כלאים ג ז] שיתכן שלימון ואתרוג הם שני צורות של מין אחד. וממילא אין בהם כלאים זה בזה, ואם חילוק הטעמים בין לימון לאתרוג הוא גדול הרי לדעת הלבושי שרד נחשבים הם לשני מינים מחמת כך, אמנם יש לברר האם דברי הלבו"ש הם רק בתפוח יערי שהוא כעין סרק או גם בשינוי טעם בשני פירות מאכל.

אמנם לגבי סוגי תפוחים כתב החזו"א שנחשב לשינויים קלים שמותרים זה בזה כיון שמחזיקין אותם למין אחד. וכמו שמצינו שמותר להפריש כמו מתאנה שחורה על לבנה וכמו מענבים ירוקים על שחורים. ונראה שסוגי האתרוגים השונים אינם חלוקים מסוגי תפוחים שנחשבים כולם למין אחד לענין כלאים ולענין הפרשה מאחד על חבירו.

במקום שיש חשש הרכבה על אחד מזני האתרוג וכגון כשהרכיבוהו על לימון הרי מעורב באתרוג לימון. וממילא לפ"ז על אף שכתב החזו"א לדון שאפשר להפריש מלימון על אתרוג הרי בהיות ונשאר החזו"א בספק לגבי לימון ואתרוג בזה א"כ לכאורה א"א להפריש מאתרוג מורכב על אתרוג שאינו מורכב אולם לענין כלאים ומעשרות אם הפירות דומין זה לזה יכולים להרכיב אחד בחבירו וכמו שכתב החזו"א כלאים ג ז "והלכך נראה דמותר להרכיב אתרוג המורכב באתרוג שאינו מורכב שהפירות דומין דמין גמור כצנון ולפת" כלומר שאע"ג שלענין מצווה יש חסרון בכך שיש באתרוג תערובת לימון הרי שלענין כלאים מהני הדמיון שבפירות לגבי כלאים, וכן לענין מעשרות.

דין זה הוא שיטת הרמב"ם לגבי כלאים שכל שהפירות דומין זה לזה אף בב' מינים אינם כלאים זה בזה. ודלא כשיטת הר"ש שדמיון הפירות אינו אלא גילוי על הגדרת המין אבל בידוע שיש ב' מינים לפנינו לא מהני דמיון פירות ועלים וכמו שמבואר בחזו"א שם וא"כ לדעת הר"ש אין להפריש על האתרוג מאתרוג מורכב וכן יש לדון לדעת הלבושי שרד.

אף לפי הצד שההדרים מותרים בהרכבה אין זה מתירם לנטילת מצווה שכתב החזו"א "קבלנו מאבותינו שהוא אתרוג דווקא והוא פרי עץ הדר הכתוב בתורה".

לתוכן

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות **בישיבת מיר**

גליון מספר 370

חג הסוכות

תשפ"ז

תשובה על עבירות של פחיתות הנפש ♦ הרב אורי יצחקי

ספיה לקטן להאכילו ביוהכ"פ ובשאר מצוות ואיסורים ♦ הרב משה מרדכי כהן

בנידון האכלת קטן שלא הגיע לחינוך חוץ לסוכה ♦ הרב שמואל דרזי

היושב בסוכה אם פטור מכיבוד אב משום עוסק במצוה ♦ הרב זאב פראנק

הפסק בהדס על ידי ענפים שעלו בהדס ♦ הרב אליסף פרלמן

אם יש דיני קדימה בברכות לברך על אתרוג שלם ♦ אתרוג כשר שנתערב בב' אתרוגים מורכבים ♦ תנאי בנטילת לולב כדי להתיר אכילה קודם קיום המצוה ♦ מי שיש לו בחוה"מ רק אתרוג הפסול מדרבנן ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

תשובה על עבירות של פחיתות הנפש

עבירות "קלות מאלו" שאין לעושיהן חלק לעוה"ב

א. כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה ה"ה: הבינונים אם היה בכלל מחצה עונות שלהן שלא הניח תפילין מעולם דנין אותו כפי חטאו ויש לו חלק לעולם הבא וכן כל הרשעים שעונותיהן מרובים דנין אותן כפי חטאיהם ויש להן חלק לעולם הבא שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אף על פי שחטאו שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ ארץ זו משל כלומר ארץ החיים והוא העולם הבא וכן חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא, עכ"ל.

ובהלכה ו': ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים המינים והאפיקורוסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל המורדים ומחטיאי הרבים והפורשין מדרכי צבור והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו, ע"כ. מנה כאן י"ג עבירות חמורות שהעושה אותן [ע"פ רוב דוקא אם עושה אותן תדיר] אין לו חלק לעוה"ב, ומכאן כמעט עד סוף הפרק מבאר ביתר פרטות מי נכנס תחת ההגדרות החמורות הללו, ומנה כ"ד[1] אנשים הנכנסים תחת הגדרה זו [כמוש"כ בריש הלכה י"ד].

הנה אם תשאל לרוב בני האדם מכת היראים אם יש להם שייכות עם אותם שאין להם חלק לעוה"ב, ינידו לך בראשם כאומרם מה עלתה על ליבך ומה עוולה מצאת בי שאתה חושדני בדבר נורא זה. אך נחזה אנן אם אכן יכול כל אדם לישב במנוחה מתוך בטחון שאין לו שום שייכות עם הנזכרים ברמב"ם בהלכה זו.

ב. יעוין ברמב"ם שם פ"ג הלכה י"ד: ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"כ אמרו חכמים שהרגיל בהן אין להם חלק לעוה"ב וכדאי הן להתרחק מהן ולהזהר בהן, ואלו הן - המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו בכינויו והמלבין פני חבירו ברבים והמתכבד בקלון חבירו והמבזה תלמידי חכמים והמבזה רבותיו והמבזה את המועדות והמחלל את הקדשים, ע"כ, מנה עוד שמונה עבירות שאין לעושיהם חלק לעוה"ב, ואע"פ שהן קלות מהקודמות כמוש"כ הרמב"ם במפורש, אך אדרבה מחמת קלותן עלולים לעבור עליהן ביתר קלות, וכמו שיראה המעיין בפרטיהן דלא רחוק מאדם מן הישוב להיכשל בהן, ולא דמי לי"ג הראשונים שלרוב חומרתם אין מצוי לאדם מן הישוב שיכשל בהן.

הנה בפשוטו כיון שהחילוק בין הראשונות לאחרונות הוא שאלו חמורות ואלו קלות, היה הדין נותן שגם תשובתן של האחרונות קלה מהראשונות, אך המעיין ימצא שאין הדבר פשוט כ"כ, וכמוש"ת בעז"ה.

ג. עיין בכסף משנה שהקשה על מה שקרא הרמב"ם לשמונה עבירות אלו "קלות", מנ"ל שאלו קלות מהראשונות, דמי חמיר בעל לשון הרע ממבזה מועדות, עכ"ל. ובספר בארות המים[2] על אתר הביא מש"כ הרמב"ם בפירוש המשנה דפרק חלק[3] וז"ל: וכבר זכרו דברים זולתי אלו שהעושה אותם אין לו חלק לעוה"ב ואלו הם וכו' ואף על פי שהם עבירות קלות **כפי מחשבת החושב**, אלא **בעל נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה לעוה"ב**, עכ"ל, ויש לדקדק היטב בדברי הרמב"ם הללו כי בל"ז א"א לעמוד על החידושים העצומים הטמונים כאן, הנוגעים בנפשו של כל אחד!!!

הנה חידש הרמב"ם כמה חידושים: [א] חידש הרמב"ם שקלות העבירות כאן היא **לפי מחשבת החושב**, משמע שלפי האמת הן חמורות [וכוונת בעל הבארות המים" ליישב בזה את השגת הכס"מ, ועיין]. [ב] עוד חידש הרמב"ם חידוש עצום המבהיל כל לב, שחומר המעשים כאן אינו כפי המורגל שתלוי בחומר העבירה ואף אינו בגדר עונש, אלא מחמת שמגלה על העושה כן שהוא **בעל נפש גרועה**!!! [ג] ועל שני החידושים הללו בנה הרמב"ם את החידוש השלישי הנורא, **שבעל נפש פחותה וגרועה אין לו חלק לעוה"ב**!! ומשמע שאין זה בגדר עונש וכנ"ל, אלא שעוה"ב אינו מקום המתאים לכל נפש, שצריך מידה ידועה של שלמות להיות ראוי לעוה"ב, ומי שהוא בעל נפש פחותה וגרועה אין נפשו ראויה לעוה"ב!!

וסיים בעל ה"בארות המים" וז"ל: ולכך כתב רבינו ש**הרגיל בהם אין להם חלק לעוה"ב דבפעם אחד לא מיקרי בעל נפש גרועה** ובשביל זה אינה ראויה לעוה"ב, לא כן במספר לשון הרע דהוי ככופר בה' וכמה חומרות החמירו חז"ל במספר לשון הרע הלא הם מפורשות בגמרא **אחד ויאמר האומר שלא זכרנו אותו**, עכ"ל.

---

[1] עיין בספר לדופקי בתשובה הי"ד ס"ק רס"ב שהביא את מש"כ הרמב"ם באגרת תחיית המתים שם ביאר כונתו במה שדקדק לכתוב מספר כ"ד, וז"ל: ובחיבור מנינו מי שאין לו חלק לעוה"ב וכללנום במספר ואמרנו שהם עשרים וארבע **מיראתינו שמא יחסר אחד מן המעתיקים מן המספר**

[2] לרבי יצחק שאנג'י מגדולי שאלוניקי לפני כשלוש מאות וחמישים שנה, ובסוף ימיו בירושלים ונמנה על מקובלי ישיבת "בית אל".

[3] וכ"כ המאירי בפרק ג' מסכת אבות מ"א עיי"ש.

יעו"ש, עכ"ל, וכ"כ עוד הרבה ממפרשי הרמב"ם.

ד. אחר שנתבאר מהותו של בעל ה"עבירות קלות מאלו" ואעפ"כ אמרו חכמים שהרגיל בהן אין להם חלק לעוה"ב, ננסה לבאר קצת את חומר עונשם. הנה כבר הערנו שנתבאר בלשון הרמב"ם שמה שאין לאנשים אלו חלק לעוה"ב לאו משום חומר העבירות שלהם אלא משום שהם בעל נפש גרועה, וכתב בספר "תשובה מאהבה" להגאון ראי"י ברזל זצ"ל [עמ' רכ"ב] דנ"מ דאם זה גדר של עונש א"כ יתכן דאחרי יסורים ומיתה חשיב שקיבל עונשו ויש לו חלק לעוה"ב, אבל אם זה לא מצד עונש אלא דהוא נפש גרועה **דאין לו שייכות לעוה"ב** א"כ לא יועיל יסורין ומיתה!!! [הובא כ"ז בספר לדופקי בתשובה פ"ג ס"ק רס"ז והסכים עימו מרן הגרח"ק זצ"ל בהגהותיו].

עוד כתב שם בספר תשובה מאהבה בהמשך דבריו, דבירו' דפאה מבואר, וכן הביא הרבינו יונה בפ"ג דאבות, דלא מהני אף יסורין ומיתה, וביאר ע"ד הנ"ל דיש לְחַלֵּק דעון גילוי עריות שאין לו חלק לעוה"ב זה מצד עונש לחומר העון, ומשו"ה ס"ל דאם קיבל עונשו בב"ד תו בטל עונש זה ויש לו חלק לעוה"ב, **אבל מה ששנינו שם דפורק עול ומלבין פני חבירו ומתכבד בקלון חבירו ושאר דברים שאין להם חלק לעוה"ב אינם מצד העונש על העון כי אם דכל אלו אין נשמתם שייכת לעוה"ב מפאת פחיתותם ובהם ל"מ יסורין ומיתה רק כשיעשו תשובה מהני** ע"כ, [ועיי"ש עוד במה שישב בעפ"ז טוטו"ד את סתירת הרמב"ם בין הלכות תשובה להלכות דעות עיי"ש].

ה. הנה לפי כל הדברים והאמת הללו מאוד מסתבר **שגם דרכי התשובה הנצרכים לבעלי פחיתויות אלו שונה מדרכי התשובה של בעלי עבירות אפילו חמורות מאוד, וקשה מהן**, וכבר הארכנו בזה טובא במאמר הקודם בדברי הרמב"ם בפ"ז ה"ג, שכשם שצריך אדם לשוב מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, ע"כ, והעלינו שם דאע"פ שאמת מש"כ הקדמונים שהמידות הרעות הן הן הגורמות לעבירות, וגם פשוט שאם עבר אדם עבירה מחמת מדותיו הבלתי מתוקנות עדיין, צריך לחזור בתשובה גם על העבירה עצמה, אך מש"כ הרמב"ם "כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה וכו' מן הכל צריך לחזור בתשובה", כוונתו **לתשובה על המידות הרעות בעצמן ולא על המעשים שבאו מחמת המידות הרעות**.

עוד העלינו שם ששונה גדרי החרטה ועזיבת החטא במי שבא לעשות תשובה ממידות רעות ממי שבא לעשות תשובה על מעשי עבירה, כי ההסתכלות של האדם על מידותיו כחלק מעצמותו ולא שייך חרטה על עצמותו. גם עזיבת החטא לכאורה לא שייכא כ"כ במידות, דכיון שאין בהם מעשה אין כאן עזיבה מוגדרת. אלא ע"כ שתחילת כל מהלך של תשובה על מידות רעות היא ההתבוננות על רוע המידה והשחתתה!!! ובל"ז לא שייך להיקרא אפילו שהתחיל במהלך של תשובה!!! עיי"ש בדברינו באורך.

ו. ואם כנים אנחנו בזה, פשיטא שגם התשובה על הפחיתויות שזכר הרמב"ם בהלכה זו גם היא חלוקה מדרכי התשובה על עבירות שיש בהן מעשה, ודומה בחד צד לתשובה ממידות רעות.

אך נלענ"ד ביותר מזה, שיש הבדל בדרכי התשובה אף בין אותן פחיתויות שמנה הרמב"ם בפרק ג' ה"ד בכלל אותם שאין להם חלק לעוה"ב, לבין דרכי התשובה על מידות רעות [שביארנו במאמר הקודם], והוא ע"ד שכתב בספר משיב נפש [להגאון השקדן המופלא ר' שלום צבי הכהן שפירא זצ"ל] בפ"ז ה"ג, **שלעקור מדות לא יתכן כי זקוקים להן לקיום העולם, אולם לכוונם בכיון הנכון במדה ובמשקל זוהי חובה**, ע"כ. וכ"ז במידות, אבל **פחיתויות חייבים לעקור**!!!

ז. ואע"פ שאין לי ראיה לזה מדברי רבותינו, נראה שהמתבונן במציאות החיים יבין מיד שכן הוא האמת. וּלְשַׁבֵּר את האוזן, ננסה לתאר איך מצטייר אדם עם פחיתויות. אם נראה ילד שמגיב בחריפות וקרוב להיסטריה על שלוקחים ממנו ממתק וכד', או צוחק בקולי קולות במקום ציבורי וכש"כ בעת תפלה או שיעור תורני, אנו נדים לו בראשנו אך אין רואים בזה פחיתות כי כן דרך הילדים, וע"פ רוב כשיתבגרו ישנו את מיזגם ותתישב הנהגתם. אבל אם אנו רואים אדם מבוגר שעושה כן, אנו קוראים לזה פחיתות הנפש!!!

וכן אדם כפוי טובה באופן קיצוני בלא הוראת היתר, או אדם המופקע באופן מוחלט מעשית חסד, או שמתנהג בצורה אגוצנטרית מוקצנת [שכל עולמו סובב סביב עצמו ואינו מתחשב כלל באנשים אחרים בסביבתו] וכיו"ב, הוא בעל נפש שפלה ואינו נמנע מלעשות דברים מבוזים לפני אנשים, הוא חסר בושה, ואינו נמנע להפר את הסדר הציבורי במעשים שנראים לכל סביבתו כסתירה לישובו של עולם.

הנה כל אדם יודה על דבר אמת שסוג פחיתות כזה כמו שתיארנו לא שייך למימר ביה שנצרך לעבודת ה' ורק יש לכוונו בכיון הנכון ובמידה דסוג פחיתות כזו יש למגר כליל שלא ישאר לה שריד בנפשו!

אלא שצריך תוספת ביאור בגדר הפחיתות ובשייכות של כל אחד מאותם שמנה הרמב"ם בכלל אלו שאין להם חלק לעוה"ב.

ח. ולולא דמסתפינא הו"א מילתא חדתא, דהמעיין בכל המנוים כאן יש שורש אחד פורה רֹאש ולענה, **והוא מידת הגאוה**!!!

הנה חז"ל במסכת סוטה דף ה' ע"א הפליגו מאוד בגנות מידת הגאוה, ובתוה"ד גזרו אומר שאין תקומה לבעל הגאוה, וז"ל: א"ר אלעזר **כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה** וכו', וא"ר אלעזר **כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער** שנא' וכו', ואמר ר' אלעזר **כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו** שנאמר וכו', אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא **כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם** שנא' וכו', ע"כ. והובא להלכה ברמב"ם פ"ב מהלכות דעות ה"ג: ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר והוא גובה לב שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך ועוד אמרו בשמתא מאן דאית ביה גסות הרוח ואפילו מקצתה, עכ"ל.

ואין להקשות ממה שהקשה הלח"מ בפ"א שתירה בדברי הרמב"ם דבפרק שלאחר זה כתב שאסור לנהוג במדה בינונית במדת הענוה אלא צריך שיהיה ענו מאד וכאן בפ"א כתב שהעושה זה והולך בדרך בינונית נקרא חכם. דנראה דהרמב"ם מדבר שם במידת הענוה שהיא הופכית למידת הגאוה, ובזה מחלק בין חכם לחסיד, אך מי שמנהיג עצמו במידת הגאוה ובעיקר אם נוהג כן בהפלגה, הוא מאוס מאוד ובזה לא אמר הרמב"ם חילוקים בין חסיד לחכם, והוא בעל הפחיתות שמנה כאן הרמב"ם בכלל אותם שאין להם חלק לעוה"ב.

ט. ועתה נבוא להראות איך בכל אחד מאותן מידות שמנה הרמב"ם בהלכה זו נקודת הפחיתות היא הפלגה במידת הגאוה!!!

המכנה שם לחבירו והקורא לחבירו בכינויו והמלבין פני חבירו ברבים והמתכבד בקלון חבירו, הרי הוא בעל גאוה שמחשיב עצמו בעצמו ורואה עצמו נכבד ומעולה מחבירו, ומנסה לבטא את מעלתו על חבירו [לפי דעתו המעוותת], והדרך שבוחר בה היא בדרך של איבוד שמו!!! שמו של האדם מבטא את מהותו, והכינוי משפיל ומנמיך את מעלת חברו. או ע"י הלבנת פניו שהיא מעשה מובהק של איבוד מציאותו של חברו, עד שקראוהו חז"ל בשם רוצח!!! וכן המתכבד בקלון חברו שמתמקד ומפרסם את נקודת החולשה של חברו עד שיראה שנקודת חולשה זו היא כל מהותו ובזה מאבד ומשפיל לעפר את כל מעלת חברו. וכן המבזה תלמידי חכמים בא למידה זו ע"י שמחשיב עצמו בעצמו, ואילו היה מתבונן על חולשת נפשו ומיעוט ידיעותיו היתה אוחזת אותו בושה נצחית.

והמבזה רבותיו והמבזה את המועדות והמחלל את הקדשים, מורה על פחיתות הנפש כי מבטל את מדרגות המציאות שיש בהן קדושה וחולין, ומתעלם מהתכלית לשמה ברא הקב"ה בעולם הדרגות אלו, שהיא באמת כדי לרומם את האדם להיות כמלאכי השרת, אך הוא הַבָּזוּי שכולו חולין, לרוב גאותו מסרב להתבטל למציאות הקדושה ותחת זאת מוריד ע"י מעשיו את העולם לדרגת חולי חולין.

ואם כנים אנחנו ראשית תשובת האיש הזה היא בהשפלת גאותו והנמכת רוחו הגבוה, והתדבקות במידת הענוה המבורכת, ואם יתמיד בזה יבחין סו"ס בפחיתות נפשו, ויתבייש בה עד עימקי נשמתו, ומבושה זו תצמח לו התשובה והישועה.

הרב משה מרדכי כהן

דין ספיה לקטן להאכילו ביוהכ"פ וכן בשאר מצוות ואיסורים

במנחת חינוך מצוה שי"ג סקי"ח כתב ונראה דאף בקטן שיכול להתענות לשעות, בשעה שהוא יכול להתענות אסור להאכילו דבשעה שאי"צ לאכול הי"ל כמו כל האיסורים, ואין לומר כיון שבלא"ה אינו מתענה א"כ מותר להאכילו אף בזמן שאי"צ לאכול, דביוה"כ ל"ש זה דבכל שעה ושעה רביע איסור עליו, ואפי' חולה שיש בו סכנה שמותר לאכול, מ"מ אם אוכל בשעה שאינו צריך וודאי חייב, רק בזמן שצריך מותר, וא"כ בקטן נמי, ואף בתינוק גמור וכו' אי אפשר לצמצם, אבל קטן פחות מבן שמונה אף דאין מענין אותו וכו' אסור להאכילו בידים עכ"ל. ומבואר בדבריו שכל ההיתר להאכיל קטן הוא מפני פיקוח נפש שיכול להסתכן בהעדר האכילה, אבל כל אכילה ושתיה שאין במניעתה חשש פיקוח נפש אסור מה"ת להאכיל לקטן וכ"כ בספר חקרי לב סימן ק"ח ועיין שעה"צ סימן תרט"ז סק"ט שציין לדבריו.

והנה כתב הטור סימן תרט"ז התינוקות מותרים בכל אלו (העניין) חוץ מנעילת הסנדל שאין חוששין כ"כ אם לא ינעלו, אבל שאר דברים שהם מצטערים אין למנוע מהם, ומותר להאכילם בידים, וכ"כ הרמ"א בסו"ס תר"ב דמותר להאכיל לקטנים אפי' בידים, ומסתימת הדברים משמע שאין למנעם כלל, ודלא כהנ"ל מהמנחת חינוך. (ועיין בחקרי לב שם שהקשה מדוע לא הצריכו להאכיל קטן פחות פחות משיעור כדין חולה שחיש בו סכנה, ותו"ד שם שמה שהצריכו בחולה הוא עפ"י דברי הרא"ש כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות, ובספיה לקטן איכא רק איסור תורה אבל אין כרת ומלקות, ולכן אין לחלק בין רב למעט.)

וחידושו של המנחת חינוך לא הוזכר בפוסקים להגביל ולצמצם קטן, וכן מבואר בספר הישר לר"ת סימן נ"ב אות ב' דאיסור לא תאכילום נאמר דווקא בדם ושרצים שאפשר לקטן בלעדם, אבל אכילה ושתיה ביוהכ"פ שא"א לקטן בלעדם, לא אסרה התורה כלל באיסור לא תאכילום, וביאור הדבר הוא שאיסור ספיה שיך שמצבו של הקטן מתאים לקיים איסור זה, רק שלא נצטוה מחמת קטנותו אבל שהקטן לא נצטווה כיון שלא מתאים לפי מצבו ל"ש כלל ספיה.

ועיין היטב מ"ב סימן תרט"ז סק"ב וסק"ה ושעה"צ אות ט'. ומתבאר בדבריו שם שבסק"ה הביא דברי המג"א דלספות לו אוכל בידים אסור אף לאחריני כמו בכל איסורים, ובשעה"צ פקפק בדברי המג"א כיון שהאיסור להאכילו בידים אינו אלא באיסור גמור, כגון בבן אחת עשרה ושתים עשרה שמדרבנן צריך להתענות ולהשלים, אבל מי שאין לו איסור לאכול אין על אכילתו שם איסור, והוא לכאורה כהמתבאר בדברי ר"ת הנ"ל. (והמג"א עצמו סבר גם בסוכה בסימן תר"מ סק"ג דא"א להאכיל קטן חוץ לסוכה משום איסור ספיה, והפמ"ג צדד להקל, אמנם שם המ"ב בסק"ה העתיק דברי המג"א, אבל צ"ל וכן מתבאר בדברי המחצית השקל סימן רס"ט דלא סמכינן להתיר ספיה במאכל היתר בזמן איסור (ונרחיב א"ה לבאר יסוד ומקור הסברא בזה) אלא בדבר שהוא רביתיה דקטן כגון אכחילה ושתיה, או לפני קידוש שיש קביעה של חכמים שקשה לו הענוי הזה, ולכן מותר להאכיל לקטן בידים ביוהכ"פ בפחות מבן ט' משום שהוא רביתיה, ומה שכתב המג"א לאסור להאכיל לקטן בידים קאי על בן ט' ומעלה שחייב בתענית שעות מדרבנן, והגדול רוצה להאכילו באותה שעה שחייב בחינוך תענית, ובזה ל"ש רביתיה, וכן בסוכה אירי בקטן שאי"צ לאמו, שאביו חייב לחנכו בסוכה ורוצה אחר להאכילו חוץ לסוכה ול"ש בזה רביתיה. ובוודאי שיש עוד חילוק בין איסור ספיה לקטן חוץ לסוכה לבין ספיה ביוהכ"פ ושאר מאכלות אסורות, דבמקום שעצם האכילה היא האיסור אסור לתת המאכל לפניו באופן שמסתמא יאכלנו משא"כ בחוץ לסוכה עצם האכילה מותרת רק שמצוה ליכנס לסוכה, ומצות חינוך מוטלת על האב ולא על אחרים. (ועיין שעה"צ תר"מ סק"ח).

וסברא זו דאכילת היתר בזמן איסור בצירוף רביתיהו דקטן נרחיב מעט בשורש הדברים בס"ד.

ביאור דברי הר"ן

והנה בר"ן ביומא ב: ד"ה ת"ר התינוקות מותרים בכולם וכו' מוכח בגמ' שמותרים גדולים להאכילם ולהשקותם ולהרחיצם ולסוכם, משום דבכל הנהו רביתיהו דתינוקות נינהו דאמר אביי רביתיה דינוקא חמימי ומשחא, ומשו"ה לא גזרו בו רבנן אבל נעילת הסנדל לאו רבייתיהו וגזרו בו רבנן עכ"ל, והא וודאי דבמניעת רחיצה וסיכה אין חשש סכנה, והנה מבואר בר"ן לעיל דף א. שהקשה על הרמב"ם שכתב שכל העניין מדאוריתא ועיי"ש ומתבאר בדבריו שאיסור אכילה מה"ת ורחיצה וסיכה מדרבנן, ולכן רחיצה שאף לגדול היא מדרבנן שרי רביתיהו אבל אכילה שהיא מדאוריתא ע"כ מפני שאינו בר הכי להתענות, וא"כ צ"ע מה שכתב אח"כ (והבאנו לעיל) שבכל הנהו היינו רביתיהו, ונראה דיסוד דברי הר"ן שהוא מסכים עם הר"ת הנ"ל דאין איסור ספיה דהתורה לא אסרה איסור לא תאכילום כשא"א לקטן בלעדם, אבל הוקשה לו למה חכמים לא אסרו מה שלא מוכרח לכדי חיותו וכמו שגזרו חינוך לשעות, וע"ז תירץ דכיון שכל אכילה ושתיה שהקטן רוצה היינו רביתיה, לכן ל"ג בו רבנן, וזה כונתו לאותה אכילה ושתיה שאינו מסוכן אצלו, וכן רחיצה וסיכה לקטן לא גזרו דהיינו רביתיה.

וכן נראה מדברי המג"א ריש סימן רס"ט שהביא קושיית הגהות מימוניות וב"י האיך מטעימין כוס בביכו"ס לקטן קודם קידוש, והרי אסור להאכיל לקטן איסור בידים, ובתחילה הביא שם תירוץ הב"י ואח"כ כתב ולפי מה שכתב הב"י בסימן שמ"ג בשם הרשב"א והר"ן דכל מידי דהוא רביתיה דתינוק כגון אכילה ושתיה מותר להאכילו בידים דלא גזרו חכמים דהא אפי' ביוהכ"פ מצוה להאכילו ואין מחנכין אותו אפי' לשעות, וכ"ש כאן, עכ"ד.

ולכאורה האיך הביא בשם הר"ן סברת ריבתיהו על אכילה ביוהכ"פ כיון שאמרה רק על רחיצה דרבנן, אבל ספיה באכילה שרי רק בסכנה וקודם קידוש ל"ש סכנה, ולהנ"ל שביארנו שדברי הר"ן הם דמה"ת אין ספיה כי ל"ש בהם תענית יום שלם והוקשה לר"ן למה אין ספיה מדרבנן במה שאינו מוכרח, וע"ז תירץ דבכל זה שייך רביתיהו. ומכאן למד המג"א שמותר להאכיל קטן קודם קידוש משום רביתיה.

ועוד הוסיף שם המג"א טעם חדש ויש חילוק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן איסור וכמו שכתבו התוס' פסחים דף ק"ו: ועיין בתוספת שבת סימן רס"ט סק"א וכן בסימן שמ"ג סק"ד דכל מידי שהוא רביתיה דתינוק והוא דבר היתר רק שהוא בזמן האיסור מותר להאכילו בידים כמו ביוהכ"פ. (והפר"ח סימן תר"א סק"א כתב שסברא זו של מאכל היתר בזמן איסור הוא דבר המסור לחכמים ויש לעיין ולהגדיר דבריו ואכמ"ל).

והבאנו לעיל דברי המג"א לגבי סוכה וביארנו ע"פ המחצית השקל דסברא זו להתיר ספיה במאכל היתר בזמן איסור הוא רק בדבר שהוא רביתיה דקטן, וכל מה שאסר להאכיל בידים לקטן הוא בקטן בן ט', וכן נראה כונתה מ"ב סק"ה.

ומה שיש לברר בעצם הדבר שאין איסור ספייה במאכל המותר בזמן איסור הרי כל מלאכת שבת נאמר שלא יהיה איסור ספייה כיון שהמלאכה נאסרה רק בשבת והוא דבר התלוי בזמן, ולהדיא מבואר בגמ' ביבמות דף קיד. ובסי' שמ"ג (עי' מ"ב סק"ד) דנוהג איסור ספייה בשבת כמו שאר איסורים, וייתכן דהנו אחרונים סוברים דעשיית המלאכה נחשב מעשה של חילול שבת ולא דומה לעינוי ביוהכ"פ שאינו עניין לחילול היום אלא אדם מצווה לענות נפשו ביום זה (וכן אכילה חוץ לסוכה אין זה חיסרון בקדושת היום אלא במצווה ליישב בסוכה), משא"כ מלאכת שבת אף שטעם האיסור הוא למען ינוח מכ"מ גדר האיסור הוא לא לעשות מלאכה (וכדמות ראיה שהרי גוי שהדליק את הנר בשבת לצורך עצמו נקרא נר שלא שבת ממלאכת עבירה כיון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר ולכך יש לומר דאסור לספות לקטן מלאכת שבת מפני שנחשב שנותן לו בידיים מלאכת עבירה, ויש לדון בזה).

טעם נוסף דאין איסור ספיה להאכיל קטן ביוהכ"פ

עפ"י מה שכתב בהגהות מיימוניות פרק כ"ט משבת אות מ' בשם מהר"ם דמותר להשקות לקטן קודם קידוש בשבת מפני שהוא מצוות עשה ולא נאמר איסור ספייה אלא בלאו, והביאו הב"י בסי' רס"ט, ועי' מג"א שם ומחצית השקל תרט"ז. וייתכן דמדאורייתא אין מי שיחלוק על סברת מהר"ם שאין איסור ספייה בעשה ובגמ' לא מצינו רק איסור ספייה בלאו שהוא דם, שרצים וטומאת כהנים וכל הנדון לאיסור ספייה בעשה הוא מדרבנן, וא"כ חיוב עינוי של יוהכ"פ הוא מדכתיב ועיניתם ולכך אין בו איסור ספייה מן התורה, ואמנם לדעת הרמב"ם בעלמא יש איסור דרבנן ליתן לקטן בידיים לעבור על עשה כאן לא גזרו רבנן מפני שהוא רביתיה לאכול ולשתות (אמנם בחקרי לב סי' ק"ח נקט שיש איסור ספייה מן התורה לקטן ביום הכיפורים במה שאינו מוכרח לאכול מפני הסכנה, והקשה מדברי המהר"ם הנ"ל ותירץ דיוהכ"פ נחשב כלאו מדחייב עליו מלקות מדכתיב אשר לא תעונה).

העולה מן הדברים לפי מה שנתבאר דישנם ג' טעמים למה אין איסור ספייה לקטן ביוהכ"פ:

א. דעת ר"ת בספר הישר מפני שסתם קטנים מסוכנים אצל תענית ולכן לא נאמר איסור לא תאכילום על מצוה זו כלל אפילו במקום שאין חשש סכנה.

ב. סברת המג"א דהוי אכילת היתר בזמן איסור בצירוף רביתיהו דקטן, וכמו שנתבאר בפנים.

ג. סברת מהר"ם דאין איסור ספייה מן התורה אלא בלאו ולא בעשה.

וא"כ לכאורה העולה מן הדברים דקטן עד גיל ט' שנים שאין מענין אותו ביוהכ"פ אין כל הגבלה מדאורייתא בעניין אכילתו ביום הכיפורים ומותר לספות לו מאכלים אף יותר ממה שנצטרך לו (וא"כ יהיה מותר גם ליתן ממתקים וכו') וגם כשהקטן הגיע לחינוך שעות בתענית יוהכ"פ בשעות שאינו נצרך להתענות אחרי שקיים את החינוך שלו בתענית, מותר לספות לו מאכלים יותר ממה שצריך דיותר מגזירת תענית שעות אין בזה איסור, ואף שהלשון היא רביתייהו אין הכוונה שצורך הקטן דוחה איסור ספיה ונצטרך להבחין בכל אכילה ואכילה אם הוא לצורך אלא זהו טעם הדין שלא גזרו בו איסור ספיה בדבר שבאופן כללי יש בו צורך הקטן ומאחר ולא גזרו שוב אין צריך לצמצם ומותר להאכילו הכל.

הרב שמואל דרזי

האכלת תינוק חוץ לסוכה

כתב השו"ע [סי' תר"מ ס"ב] קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות, וכתב המשנ"ב וז"ל ואם אין לו אב יש אומרים דאמו ובית דין חייבים לחנכו, ולכולי עלמא אסור להאכיל לקטן בידים חוץ לסוכה אפי' לאדם אחר, דהיינו ליתן לתוך פיו או לצוות לו לאכול, ובשעה"צ סק"ח הוסיף ולאפוקי כשמניח לפניו לאכול והוא אוכל מעצמו, אבל אביו מחוייב מחמת מצות חינוך למנוע אותו שלא לאכול חוץ לסוכה עכ"ד.

ד' המחצה"ש דדמי לספיה דנבילה

ומקור האי דינא דאסור להאכיל קטן חוץ לסוכה הוא מדברי המג"א וחידוש גדול הוא דיש בזה איסור ספייה כמו לענין אכילת איסור, דהא חילוק גדול יש בין מאכלות אסורות לאכילה חוץ לסוכה דאין כאן אכילת איסור ואפי' לא אכילה בזמן איסור אלא יש בזה רק ביטול מצות עשה ואעפ"כ חידש לן המג"א דיש איסור בדבר ויעו' בפמ"ג אש"א סק"ג דהוקשה לו כנ"ל וכתב דלכאו' יש להגיה במג"א ע"ש, אולם המשנ"ב נקט בפשיטות כלשון המג"א וכפי' המחצה"ש ועוד אחרונים [הגר"ז החי"א] דיש איסור בדבר, ויש שכתבו לדון דכוונת המג"א רק לאיסור דרבנן, מיהו יעו' במחצה"ש דכתב וז"ל אבל אסור להאכילו בידים ממש חוץ לסוכה וכו' דהו"ל כאי' מאכילו נבלה בידים דאסור עכ"ל, ומשמע לכאו' דהוא איסור תורה ויעו"ע להלן משי"ת.

הנידון קודם שהגיע לחינוך

והנה יש לדון ולהסתפק האם האיסור להאכיל קטן חוץ לסוכה היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך דהיינו כבן חמש כבן שש, או דילמא אפי' קטן שלא הגיע לחינוך אסור להאכילו בידים חוץ לסוכה כיון דדמי לאיסור ספייה דמאכלות אסורות דהתם ק"ל דאפי' קטן בן יומו אסור וכמש"כ המשנ"ב לעיל [סי' שמ"ג סק"ג ד"] דאפי' קטן ביותר ואינו בר הבנה עדיין אסור, ובפשוטו הדברים תליין בהדדי דאם יש כאן איסור ספיה מהתורה לא מצינו לומר דזה רק משיעור חינוך דרבנן למצוה.

קו' המחצה"ש בסתירת דברי המג"א

והנה כאמור מקור דין זה דאסור להאכיל קטן הוא מדברי המג"א כאן סק"ג, והקשו האחרונים בסתירת דברי המג"א דלעיל הל' יוהכ"פ [סי' תרט"ז סק"ב] כתב דבסוכה רשאי ליתן לקטן לאכול חוץ לסוכה כיון דבאכילה אין איסור ומה לי אם יאכל בסוכה או חוץ לסוכה ע"ש, והדברים נראין כסותרין זא"ז להדיא, ויעו' במחצה"ש דכתב לפרש דהתם מיירי שאין מאכילו לתוך פיו וגם אינו מצוה לו לאכול חוץ לסוכה, אלא מניח לפניו והוא אוכל בעצמו, וכיון שיכול הקטן לאכול בהיתר לא הוה כמאכילו איסור ושרי, אבל הכא מיירי דנותן לתוך פיו או מצוה עליו שיאכל חוץ לסוכה וזה אסור בכל אדם, ויש להעיר דמסתימת דברי המג"א שם נראה דשרי להאכילו חוץ לסוכה בכל גווני וכתב דלא דמי ליוהכ"פ דלא תתן האשה לבנה לאכול משום דהוי כמאכילו נבילות בידים ע"ש.

ביישוב דברי המג"א באופ"א

ולכן היה נראה ליישב בפשיטות דהמג"א שם איירי בקטן שלא הגיע לחינוך ולפיכך אין איסור להאכילו בידים כיון דאינו מצווה בסוכה ממילא אין כאן ספייה כלל, משא"כ בסי' תר"מ דקאי על קטן כבן חמש או שש דהגיע לחינוך בזה חידש המג"א דיש איסור ספייה כיון דיש עליו מצות סוכה מדרבנן משום חינוך ומבטלו ממצוה זו בידים, ולכאו' מדלא פי' כן המחצה"ש ש"מ דס"ל דלענין סוכה איכא איסורא בכל גווני גם בקטן שלא הגיע לחינוך, אולם יש לדחות דהמחצה"ש לא ניחא ליה בתי' זה כיון דהמג"א לענין יוהכ"פ נמי קאי על קטן כבן תשע שמחנכין אותו לשעות וכתב שם דאע"ג דאשה אינה חייבת בחינוך הקטן מ"מ לא תיתן להם לאכול ולא דמי לסוכה שרשאים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה וכו' וא"כ בהכרח דגם בסוכה מיירי בהגיע לחינוך וליכא איסורא, ולזה חילק המחצה"ש דהתם מיירי כשאין מאכילו בידים.

דברי הגר"ז והחי"א בנידו"ז

ובעיקר הנידון נראה מדברי הגר"ז [סי' תר"מ] והחי"א [כלל קמ"ז הכ"ה] דכל דברי המג"א היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך, דכתב החי"א דקטן שאינו צריך לאמו חייב אביו לחנכו במצוות וגם אחרים אסורין ליתן לו חוץ לסוכה, ומשמע דקודם שהגיע לחינוך דלאו בר מצות סוכה הוא כלל אפי' מדרבנן גם אחרים יכולים להאכילו חוץ לסוכה, וכ"מ קצת מדברי השעה"צ כאן.

הראיה מכלתו של שמאי הזקן

ויש להביא ראיה ברורה דהנה אי נימא דהמג"א סובר דגם בקטן בן יומו איכא איסורא, א"כ נראה פשוט דכשם שאסור להאכילו חוץ לסוכה א"כ אסור נמי להשכיבו לישון חוץ לסוכה דהו"ל ספייה בידים כיון דעל כרחו ירדם שם והתינוק אין בידו למנוע השינה חוץ לסוכה בשום אופן, וא"כ מלבד שלא שמענו איסור זה באחד מן הפוסקים יש להקשות מגמ' ערוכה בסוכה כ"ח: דנחלקו ת"ק ושמאי אם קטן הצריך לאמו חייב בסוכה דתנן מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך ע"ג המיטה, ואמרינן שם דשמאי לטעמיה דתינוק בן יומו חייב, ויש לתמוה דמנלן דחייב בסוכה הרי לכו"ע יש איסור להאכילו ולהשכיבו חוץ לסוכה דהוי ספייה בידים כמש"כ המג"א וא"כ לצורך זה היה שמאי חייב לסכך ומה הראיה דשמאי סובר דקטן בן יומו חייב בחינוך סוכה.

[illegible] מכאן דכל דברי המג"א דאסור להאכיל בידים היינו דוקא

אם הגיע לחינוך מצות סוכה ורק בזה שייך לומר דיש כאן ביטול מצוה ודמי לספיה דאיסורין, אבל בלא הגיע לחינוך מותר להאכילו ולהשכיבו חוץ לסוכה, וכעי"ז הוכיח בספר שלמי תודה [עמ' רכ"ב] מיהו כתב ראיה זו מהאכלת התינוק דגם זה חשיב כאכילת קבע אצלו ע"ש, ולפו"ר יש ראיה מעצם השכבת התינוק בעריסתו דאין לך ספייה גדולה מזו. ושו"ר דיש מקום לדחות דסתם קטן הצריך לאמו הרי הוא בגדר מצטער לישן בסוכה בלי אמו וכין דאמו פטורה ממילא הוא נמי פטור וכמו שפי' הר"ן, וא"כ הקו' מכלתו של שמאי היא רק מהאכלת הקטן חוץ לסוכה דלכאו' חשיבא כאכילת קבע לגבי הקטן ויל"ע. ויעו"ע בספר הערות סוכה כ"ח. במה שהביא מדברי המהרש"ל בכלתו דשמאי.

אכילה חוץ לסוכה ביטול בידים או שב ואי"ת

ונראה להכריח כן מסברא דכל חידושו של המג"א דיש איסור ספייה בהאכלת קטן חוץ לסוכה לא שייך כלל אלא בקטן שהגיע לחינוך, דהנה כאמור הפמ"ג ועוד אחרונים הוקשה להם דמה הדמיון בין אכילת איסורין לאכילה חוץ לסוכה דאין בה אכילת איסור כלל. והנראה בזה דהמג"א סובר דאמנם אין כאן אכילת איסור אבל מאידך אכילה חוץ לסוכה אינה כביטול עשה גרידא אלא יש כאן ביטול מצות עשה בידים על ידי מעשה אכילה ולא דמי לשאר ביטול עשה דביטול המצוה הוא נעשה מאליו בשב ואל תעשה, כגון המונע קטן מלאכול מצה או מליטול לולב וכיוצ"ב דהתם פשיטא דאין שייך בזה איסור ספייה אלא ביטול מצות חינוך גרידא, ולפי"ז נראה דכיון דכל האיסור באכילת הקטן הוא משום ביטול מצוה בידים א"כ פשיטא דכל זמן שהקטן אינו מצווה במצוה מחמת חינוך אין איסור לבטלו ממצוה, ובהכרח דכל דינא דהמג"א היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך.

ואם כנים הדברים נראה דבודאי אין איסור תורה דלא תאכילום בהאכלת קטן שהגיע לחינוך, כיון דכל האיסור רק משום מצות חינוך דרבנן דהקטן הוא מחוייב במצוה מדרבנן, [ויעוי' בסוגיא בברכות כ': לענין ברכת המזון דקטן שאכל כדי שביעה יכול להוציא גדול שאכל כזית משום דאתי חיובא דרבנן ופוטר את המחוייב מדרבנן, ויעוי' ברש"י שם ובתוס' מ"ח. והרמב"ן אם הקטן מחוייב בעצמו ואכ"מ], ולהאמור נראה דצריך לדחוק בלשון המחצה"ש דאין כאן איסור תורה כמו לענין נבילה וצ"ע.

בגדר אכילה חוץ לסוכה

ומיהו בעיקר הדבר בגדר אכילה חוץ לסוכה האם נידון כביטול מצוה בשב ואי"ת או כביטול בידים במעשה אכילה חוץ לסוכה מצינו פלוגתא דרבוותא בדברי האחרונים ובדלהלן, [ויש לציין השיטות שלא כסדר הדורות], דיעוי' בדברי הצל"ח סוכה מ"ז. בספק שמיני דאיכא מד"א דלא יתבינן בסוכה וביאר שם דיש כאן ספק בל תוסיף ומאידך ספק ביטול מצות סוכה וכיון דאיסור בל תוסיף עביד בידים וביטול סוכה הוא בשב ואי"ת לפיכך לא יתבינן בסוכה מספק ע"ש, וחזינן דהצל"ח נקט דאין כאן ביטול עשה בידים, ויעו"ע בערוה"נ שם, מאידך יש לציין לדברי הפני יהושע סוכה [כ"ה.] דהקשה כיון דשלוחי מצוה פטורין מכל מצוות האמורות בתורה דילפינן לה מקר"ש ופסח, א"כ אמאי נקט במתניתין דפטורין מסוכה טפי משאר מצוות והר"ן למתני בפסחים לענין פסח ומצה וכיוצ"ב, ותי' בכמה דרכים ובתו"ד כתב ועוד דלא דמי לשאר מצות עשה שאינן אלא בשב ואל תעשה כשבטל מהם משא"כ בסוכה איכא נמי איסורא בקום עשה כשאוכל ושותה וישן חוץ לסוכה ע"ש. מיהו בחי' הגרעק"א שם מצינו דפליג והוכיח מסוגיא זו לאידך גיסא דהקשה השואל היאך למדו לפטור עוסק במצוה מסוכה מקר"ש והרי שם הוא בשב ואי"ת והכא הוא בקום ועשה, והשיב הגרעק"א דגם לענין סוכה לא הוי אלא שב ואל תעשה במה שאינו אוכל בסוכה ע"ש, וחזינן דנחלקו האחרונים בגדר ביטול מצות סוכה באכילה חוץ לסוכה אם חשיב כביטול בקום ועשה או רק שב וא"ת.

פלוגתת המנ"ח והשער"י

עוד יש לציין לדברי המנ"ח [מצ' שכ"ה] במש"כ בסוכה גזולה במש"כ ליישב קו' התוס' דתיפו"ל משום מצוה הבב"ע ותי' דמשום מצוה הבב"ע אינו מקיים מצוה אבל עדיין אין כאן ביטול מצוה דלא חשיב כאוכל חוץ לסוכה ולהכי איצטריך למעט גזול דהוי כסוכה פסולה וכאוכל בבית דמי, והשער"י [ש"ג פ"ט] פליג וכתב דהתינח אם נפרש דאין כאן מצוה חיובית אלא כשרוצה לאכול מוזהר שלא תהא אכילתו חוץ לסוכה, אבל כיון דפשוט דיש כאן מצוה חיובית דכשרוצה לאכול צריך לאכול בסוכה שמקיים בה מצוותו וכל שלא קיים המצוה משום מצוה הבב"ע ממילא ביטל המצוה וכאוכל חוץ לסוכה דמי ע"ש, ויעו"ע באתוון דאורייתא סי' י"א דפליג נמי על המנ"ח מטעם זה, ומיהו נראה דאין הכרח בדברי המנ"ח דאכילה חוץ לסוכה כאכילת איסור דמי אלא יש ללמוד מדבריו דהאוכל חוץ לסוכה מבטל עשה בקום ועשה וכדברי הפנ"י, עוד מצינו בפמ"ג סי' תר"מ אש"א סק"י דהביא דברי הפנ"י דהאוכל חוץ לסוכה חשיב מבטל עשה בקום ועשה ע"ש.

ומעתה נראה דיש ללמוד מדברי המג"א דיש כאן ביטול מצוה בידים ולפיכך מדמי ליה לאיסור ספייה דאיסורין, ולא דמי לשאר ביטול עשה

לתוכן

בשב וא"ת, ויש להוסיף דגם בזה העיר הפמ"ג דיש לחלק בין אכילת ממש לאכילת היתר בזמן איסור ויל"ע.

העולה לדינא

ולענין דינא כאמור מפשטות דברי האחרונים שהביאו דינא דהמג"א נראה להדיא דכל האיסור להאכיל קטן חוץ לסוכה היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך, ומדברי המחצה"ש אין ראיה להיפך כמש"נ, וכאמור יש להוכיח כן מעובדא דשמאי הזקן וכמש"כ בס' שלמי תודה, ושו"ר בספר חוט שני בהל' יוהכ"פ דכתב נמי דדברי המג"א היינו דוקא בקטן שהגיע לחינוך סוכה, וכ"כ במשנ"ב מהדו' דרשו משמיה דמרן הגרח"ק זצ"ל.

בקו' האחרונים מהילני המלכה

והנה בעיקר דינא דהמג"א דיש איסור ספיה בקטן ולפיכך גם אשה ואחרים מוזהרים שלא להאכיל קטן חוץ לסוכה, מצינו קושיה גדולה מגמ' ערוכה בסוכה ב': דאיתא שם אמר רבי יהודה מעשה דהילני המלכה דהיתה סוכתה גבוהה מכ' אמה והיו זקנים נכנסים ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר וכו' והלא שבעה בנים היו לה וכיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו, וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה ת"ש ועוד וכו', ויש להקשות דמפורש כאן דאשה אין לה אלא מצות חינוך מדרבנן והו"א דאיהי בדרבנן לא משגחה ותימה דלדברי המג"א יש כאן איסור ספיה והמחצה"ש מדמי לה למאכיל נבילה ולפו"ר נראה מדבריו דהוא איסור דאורייתא, ואפי' נימא דכוונתו לאיסור ספיה מדרבנן קשה היאך קס"ד דאיהי בדרבנן לא אשגחה.

תי' האבנ"ז דאשה שאני

ושו"ר בשו"ת אבנ"ז או"ח [סי' תפ"א סק"ח] דכתב לחדש דיש איסור אכילה חוץ לסוכה והסוכה היא כמתיר האכילה והשינה, וכתב דלדבריו מיושב הא דאמרינן בהילני המלכה דמדרבנן מחייב, וקשה דהא אפי' מדרבנן אין האם מחוייבת לחנך בנה, [וכן הקשה הגרעק"א בגליון הש"ס ע"ד התוס' ישנים ביומא פ"ב: שכתבו דהילני היתה מחנכתם למצוה בעלמא וקשה דבגמ' מפורש דמחוייבת מדרבנן לחנכם והניח בצע"ג], ותירצ האבנ"ז דלדבריו דאיכא איסורא באכילה חוץ לסוכה א"כ אסור לאשה להאכיל קטן, והוסיף האבנ"ז וכתב ואמנם באיש המצווה בסוכה איכא איסור ספיה מדאורייתא, אולם באשה שאינה מצווה לישב בסוכה אין לה איסור ספיה אלא מדרבנן דאין איסור מהתורה להאכיל לקטן רק במה שמוזהר בעצמו, אבל מדרבנן אסור בכל גווני עיין בראב"ד פי"ב מהל' עכו"ם ה"ה, וזה כוונת הגמ' דיש לה איסור מדרבנן.

וכן מצינו בערוך לנר דכתב ליישב הקו' הנ"ל דהא אשה אינה מחוייבת בחינוך אפי' מדרבנן, ותירץ דמ"מ לאסופי ליה בידים אסור וכיון שהאכילה לבניה בסוכה פסולה הוי זה כמו אסופי להו איסור בידים דלכו"ע אסור, [ויעו"ש בתחילת דבריו דכתב דאכילה חוץ לסוכה איסורא מקרי והוא כדברי האבנ"ז], ויעו"ע בבכורי יעקב סי' תר"מ סק"ה. ובהערות על הערוה"נ הקשו דברינו בספרו שו"ת בנין ציון [סי' קי"ז קי"ח] הוכיח דאיסור ספיה נאמר רק למי שמצווה באותו דבר, אך מי שאינו מצווה מותר לספות לקטן דבר איסור, ולכאו' סותר לדבריו כאן דמפרש דגם אשה שאינה מצווה בסוכה יש לה איסור ספיה.

אולם לפי"ד האבנ"ז מיושב שפיר דאדרבה בסוגיא מוכח דליכא איסור ספיה מהתורה והיינו משום דאשה אינה מצווה אבל מדרבנן אסור בכל גווני ולזה כוונת הגמ' דמדרבנן מחייבא, מיהו אכתי יש להעיר דמדברי הבנין ציון נראה דאפי' איסור דרבנן ליכא, אולם עכ"פ בעיקר איסור ספיה דאורייתא יש ליישב הדברים.

ספיה בקטן הצריך לאמו

ונראה דבזה מיושב קו' אחריתא דיש להקשות לדבריהם דאם יש איסור ספיה כמו באיסורין והיינו משום דיש איסור באכילה חוץ לסוכה כמש"כ להדיא, וא"כ אין חילוק בין קטן הצריך לאמו או אינו צריך דזה רק לענין מצות חינוך דרבנן, אבל הכא בכל גווני יש לאסור מהתורה כמו באכילת איסור, וא"כ תקשי דבגמ' מפורש דבהילני המלכה כל הנידון על הבן שאינו צריך לאמו, ורק בקטן זה אמרו וכ"ת קטן שא"צ לאמו מדרבנן מחייב וכו' ומבואר דאיסור ספיה תלוי בחיוב הקטן מדרבנן וצ"ע, אולם לפי"ד האבנ"ז מיושב שפיר דשאני אשה המאכלת קטן דכיון שאינה מצווה בעצמה אין לה אלא איסור מדרבנן ואיסור זה תלוי בחיוב הקטן, ונמצא לפי"ז דבאיש המאכיל קטן נראה דיש איסור ספיה מהתורה ואפי' בקטן שלא הגיע לחינוך וצ"ע.

[4] הלא"ה מחוייב בכבוד אביו אפילו בשעת אכילה שמוכרח לישב בסוכה, ולא חשיב כאמר לו אביו לעבור על דברי תורה דלא ישמע לו (יו"ד ר"מ סט"ו), דהלא בידו לפסוק מלאכול ולילך בכבוד אביו בהיתר גמור.

[5] ובקבא דקשייתא (קושיא פ"א בהג"ה) נתקשה ממשמר את המת שפטור מכל המצוות, ולמאי דק"ל דמשמר לאו כעושה מעשה דמי ניקרי ביה

ד' חידושים בדברי האבנ"ז

והנה כאמור יסוד הדין דיש איסור ספיה כבר מצינו במג"א וכמו שפי' המחצה"ש והמשנ"ב בדבריו, אולם מדברי הערוך לנר והאבנ"ז יש ללמוד כמה חידושים בגדרי ספיה באכילה חוץ לסוכה: **א'** חדא בעיקר מצות סוכה מבואר בדבריהם דיש איסור אכילה חוץ לסוכה והאבנ"ז כתב לחדש דהסוכה היא כמתיר של האכילה, ובפשוטו יל"פ דיש כאן איסור עשה דכשרוצה לאכול מוזהר שלא יאכל חוץ לסוכה ודמי למצות שביתה בשבת ויו"ט דהעושה מלאכה עובר ומבטל עשה בידים והכ"נ האוכל חוץ לסוכה הרי זה מבטל עשה בקום ועשה ולא רק בשב וא"ת. **ב'** עוד חידש האבנ"ז דיש איסור ספיה מהתורה בהאכלת קטן חוץ לסוכה. **ג'** אולם לענין אשה שאינה מצווה בעצמה כתב האבנ"ז דליכא איסור אלא מדרבנן. **ד'** והנה בגמ' מבואר דכל האיסור להאכיל קטן היינו כשאינו צריך לאמו, אולם נראה דהני מילי לענין אשה שאינה מצווה בדבר, אבל איש המאכיל קטן אין חילוק דדמי לאכילת איסור של תורה.

מסקנת הדברים

אולם מאידך נראה דלפי מה דנקטו הצל"ח והגרעק"א ועוד אחרונים דליכא איסור באכילה חוץ לסוכה אלא ביטול מצוה דהמצוה היא שיעשה כל מעשה הדיורים של אכילה ושינה בסוכה ואמנם אינו מחוייב לאכול אבל כשרוצה לאכול יש עליו מצוה לאכול בסוכה, א"כ נראה דכל דינא דהמג"א דאסור להאכיל קטן היינו בקטן שהגיע לחינוך סוכה וכיון דמחוייב במצוה מדרבנן יש איסור ספיה מדרבנן שלא לבטל ממנו המצוה בידים ודברי המג"א יתיישבו טפי להסוברים דיש כאן ביטול מצוה בקום ועשה, אבל עדיין אין הכרח לחידוש האבנ"ז דאכילה חוץ לסוכה היא בגדר אכילת איסור ולפי"ז נראה דכוונת המג"א רק לאיסור ספיה מדרבנן. אולם לדברי האבנ"ז והערוך לנר נראה דיש חילוק בין איש דיש לו איסור תורה להאכיל קטן חוץ לסוכה אפי' תינוק בן יומו, אבל באשה איכא רק איסור דרבנן ודוקא כשהגיע לחינוך מצוה, וכאמור לעיל צריך ליישב לדבריהם הקו' מכלתו של שמאי הזקן דמבואר לפו"ר דאין איסור ספייה בקטן בן יומו, אולם לפי מש"נ יש ליישב דלגבי אשה כו"ע מודים דאין איסור ספיה בקטן הצריך לאמו כיון דהאשה אינה מצווה במצות סוכה אין לה איסור ספייה, ויל"ע בכל הדברים.

הרב זאב פראנק

היושב בסוכה אם פטור מכיבוד אב משום עוסק במצוה

עובדא הוה בחג הסוכות דאשתקד בבחור שישב בסוכה וביקש ממנו אביו שיעשה איזה דבר חוץ לסוכה, אך הבן העיר דמאחר שיושב בסוכה פטור ממצות כיבוד אב משום עוסק במצוה[4]... והשאלה אם אכן ישיבת סוכה פוטרת משאר מצוות משום כללא דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

מחלוקת התוס' והר"ן בפטור העוסק במצוה

והנה יש להקדים מה שנחלקו רבותינו הראשונים בפטור העוסק במצוה, שלדעת התוס' (סוכה כ"ה א' ד"ה שלוחי, ב"ק נ"ו ב' ד"ה בההיא, ב"מ כ"ט א' ד"ה והוי) אינו פטור ממצוה אחרת אלא בשאי אפשר לקיים שתיהן, ולהכי מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו חייב בכל המצוות, והוא הדין לשומר אבידה בזמן שאינו מתעסק בה, והר"ן (סוכה עמוד ל') כתב להוכיח דלעולם גם בשאפשר לקיים שתיהן פטור, רק דוקא כשעוסק במצוה לאפוקי בכל הנך שמקיים בלא עסק[5].

ולכאו' פלוגתת התוס' והר"ן בעיקר טעם הפטור דעוסק במצוה, דלתוס' מה שפטרתו תורה מן המצוה האחרת הוא מחמת מצוה זו שלא תיבטל אגב עשיית המצוה האחרת, ולהכי כל שאפשר לקיים שתיהן לא מיפטר, ואילו להר"ן הטעם כמבואר בדבריו 'דכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצוות אחרות אע"פ שאפשר', וממילא שהמקיים בלא עסק אינו פטור מן האחרת.

ולשיטת הר"ן לכאו' במקיים שאינו עוסק לעולם אינו פטור אפילו אי אפשר לקיים שתיהן, כגון בלבוש תפילין ורואה אבידה במבואות מקיים ולא עוסק. אבל ביאורו לכאו' דלא תלי בגדרי מעשה דעלמא, רק כמש"כ הר"ן דכל שעוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצוות אחרות, ומשמר נמי אף שאינו עושה מעשה מ"מ עסוק וטרוד בשמירת המת, משא"כ בשומר אבידה שקיום המצוה בעצם מה שהאבידה בביתו בלא עסק כלל.

המטונפות שכדי לעסוק בהשבת האבידה יצטרך לחלוץ התפילין, דלשיטת התוס' כיון שאי אפשר לקיים שתיהן פטור ממצות ההשבה, אבל להר"ן לא מצינו שפטרה תורה אלא העוסק במצוה, הא בלבוש תפילין שמקיים בלא עסק נתחייב גם בהשבת האבידה, וממילא שלד' הפמ"ג (בבה"ל ל"ז ס"ב ד"ה מצוותן) שהנחת התפילין כל היום אינה אלא למצוה מן המובחר לכאו' מצות השבת האבידה שמחוייב בה עדיפא.

היושב בסוכה מקיים מצוה בלא עסק

והנה אנן קי"ל (ל"ח ס"ח בהג"ה ומ"ב ובה"ל) כדעת הר"ן, ולזה בנידון דידן שיושב בסוכה דלכאו' ה"ל מקיים מצוה בלא עסק, ואפילו כשאוכל בסוכה הלא המצוה איננה במעשה האכילה רק במה שנעשית בסוכה ונמצא קיום המצוה בלא עסק, וממילא דאינו פטור ממצוה אחרת אפילו אי אפשר לקיימה בסוכה, ושוב בדין לילך אצל כבוד אביו שהיא מצוה המחוייבת ולהניח הסוכה שאם לא יאכל חוץ לסוכה לא ביטל מצוה. כי מיבעיא לן לשיטת התוס' שהפטור תלוי באם יכול לקיים שתיהן, וא"כ היושב בסוכה שמא יהא פטור מכל מצוה אחרת שאי אפשר לעשותה בסוכה.

העוסק במצוה שאינה חיובית אם פטור מן המחוייבת

אלא דהנה הישיבה בסוכה שלא בשעת אכילה אינה מצוה חיובית, וגם אם יצא מן הסוכה לכבוד אביו לא יהא בזה ביטול מצות סוכה רק העדר קיום, ויש לעיין בדין העוסק במצוה שאינו מחוייב בה אם פטור ממצוה המחוייבת.

והנה בנתיה"מ (ע"ב סק"ט) כתב לענין גבאי צדקה שאינו פטור מלמיתב ריפתא לעניא, כיון שאין עליו מצוה להיות גבאי ורשאי ליטול על זה שכר. אבל כבר תמהו עליו (אמרי בינה א"ח סי' י"ג, חידושי הגרמ"ש לשבועות מ"ב ב', אחיעזר ח"ג סי' ו', קבא דקשייתא שם) מדברי התוס' בשבועות (מ"ב ב' ד"ה שומר) והרא"ש (שם פ"ו סכ"ד) והר"ן (עמוד ס"ה) שמבואר להדיא בגבאי צדקה שפטור מן המצוה. וגם במשכנות יעקב (א"ח סי' נ"ד) כתב לדעת הרמב"ם שרק מצוה המחוייבת פוטרת, אבל כותב סת"ם שאם ירצה לא יכתוב אינו פטור ממצוה שחייב בה, ואילו אנן קי"ל (ל"ח ס"ח) בכותבי סת"ם שפטורים מן התפילין, ואכן בעמק ברכה (נשיאת כפים אות ד', סוכה אות ט"ו) כתב ללמוד מזה שגם בעוסק במצוה שאינה מחוייבת אמרינן דפטור מן המצוה.

אבל יש שדנו לחלק, דשאני גבאי צדקה וכותבי סת"ם שהיא כן מצוה המחוייבת להיעשות, שאם לא היו אחרים שיעסקו בהם היה הוא מחויב לעסוק בצדקה ולכתוב סת"ם, ודמי לשאר מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים דקי"ל (יו"ד ר"מ סי"ב) שפוטרת מן המצוה, אבל במצוה שאינה צריכה להיעשות כלל שמא אין בכוחה לפטור מאחרת המחוייבת.

וענין זה יש לתלותו בפלוגתת תוס' והר"ן, שלדעת הר"ן שיסוד הפטור דעוסק במצוה מצד מה שעוסק במלאכתו של מקום ולא חייבתו תורה לטרוח במצוות אחרות, א"כ גם העוסק במצוה שאינו מחוייב בה סו"ס מלאכת המקום היא, אבל לדעת התוס' שהפטור כדי שלא תיבטל מצוה זו שעוסק בה, בזה נוכל לומר דכל שהמצוה שעוסק בה אינה חיובית והאחרת כן מחוייבת אדרבה ניחא טפי שלא יתבטל מן המחוייבת.

ומעתה בדין היושב בסוכה אם פטור ממצוות אחרות נמצא דממה נפשך חייב, שאם כהר"ן כיון שהוא קיום מצוה בלא עסק אינו פוטר מן המצוה כנ"ל, ואם כהתוס' כיון שהישיבה בסוכה אינה מצוה שמחוייב בה אינה פוטרת מאחרת המחוייבת.

אם עוסק במצות תפילין וסוכה פטור אף שאינו מחויב

אלא דלכאו' זה נסתר ממש"כ התוס' במי שתפילין בראשו שהיה פטור משאר כל המצוות אי לאו דאפשר לקיים שתיהן, ותפ"ל שמחויב הנחת תפילין נפטר ברגע אחד והשאר למצוה מן המובחר כנ"ל מהפמ"ג, ונילף מינה שגם העוסק במצוה שאינה חיובית כיושב בסוכה שלא בשעת אכילה פטור מן המצוה. ובחידושי הריטב"א לסוכה (כ"ה א') נקט להדיא הראיה גם מיושב בסוכה שאינו פטור מכל המצוות כיון דאפשר לקיים שתיהן, הלא"ה הוה פטור אע"פ שאינו מחוייב בישיבה זו.

אך באמת דלק"מ, דכל מה שאמרנו דלשיטת התוס' הפטור כדי שלא תיבטל המצוה שעסוק בה וזה לא שייך במצוה שאינה חיובית, זהו רק אחר מש"כ התוס' דאינו פטור אלא בשאי אפשר לקיים שתיהן, אבל אם היה הפטור גם בשאפשר לקיים שתיהן הרי שאינו משום ביטול המצוה רק דדינא הוא שהמקיים מצוה פטור משאר מצוות, ובזה אין טעם לחלק בין מצוה חיובית לשאינה חיובית, ושפיר כתבו התוס' להוכיח ממי שתפילין בראשו והריטב"א מהיושב בסוכה שהפטור מחמת ביטול המצוה ולא באפשר לקיים שתיהן, ושוב י"ל דדוקא במצוה המחוייבת דיש לחוש לביטולה.

מצות הישיבה בסוכה אינה פוטרת מחמת הדין תשבו כעין תדורו

[illegible] כמה וכמה ת"ח שמטעם אחר היושב בסוכה אינו פטור משאר מצוות משום דתשבו כעין תדורו בעינן, וכשם שבדירת כל השנה מניח ביתו והולך לעשות מצוה כן הוא בישיבת הסוכה, וכ"כ בחוט שני (סוכות עמוד רס"ד, ויעוי"ע בתשובות והנהגות ח"ו סי' קמ"ז). ואכן מצינו לסברא זו בדברי החתם סופר (תר"ט ע"ד הט"ז) לענין מצות שמחת אשתו דאף שהטרוד במצוה אינו חייב בה, מ"מ 'הכא כעין תדורו בעינן, ואילו בדירתו כשהיה צריך לשמח את אשתו לדבר מצוה היה מחוייב לצאת מבית לחדר לפוקדה א"כ אין כאן מצות סוכה כלל, ומזה הטעם מצטער פטור מן הסוכה אע"ג שחייב בכל המצוות, ומש"ה לא הוי כעין דירה דהמצטער יוצא ממנה וממילא אין כאן מצות סוכה'.

ואין להקשות ממש"כ הריטב"א דיושב בסוכה הוה מיפטר מכל המצוות אי לאו דאפשר לקיים שתיהן כנ"ל, דדוקא במקום שלקיום המצוה האחרת צריך לצאת מן הסוכה הוא דאמרינן דכיון שמביתו היה מחוייב לצאת אין כאן מצות סוכה בשעה זו, אבל הריטב"א הלא איירי במצוות שיכול לעשותם בהיותו בסוכה ולא שייך הפטור דתשבו כעין תדורו, ושפיר הוה מיפטר משום עוסק במצוה אי לאו דאפשר לקיים שתיהן.

והנה מצינו לגאון קדמון, הלא הוא מהר"ח אור זרוע (סי' קפ"ג), דאיירי לענין פטור עוסק במצוה ביושב בסוכה, וגם כתב הסברא דתשבו כעין תדורו, אבל המבואר בדבריו להדיא שבאמת היושב בסוכה פטור מלילך למצוה אחרת [ויעוי"ש שהוכיח בדרכו של הר"ן שהמקיים מצוה בלא עסק אינו פטור מן המצוה, ומ"מ היושב בסוכה חשוב עוסק, וצ"ב], רק דמ"מ רשאי לצאת מן הסוכה למצוה כמו שיוצא לדבר הרשות משום תשבו כעין תדורו, ואחר שהתחיל במצוה האחרת שוב נפטר מן הסוכה משום עוסק במצוה.

ולדעת מהר"ח אור זרוע צ"ע ביושב בסוכה ובא לאכול, וכי יהא פטור מלילך למצות נטילת ידים. ולזה י"ל דנטילת ידים מילתא דאיסורא הוא שלא לאכול בלא נטילה ולא מצות עשה, דלהכי גם אונן אינו אוכל בלא נטילת ידים (יעויין מ"ב ע"א סק"ד ושעה"צ תר"מ סקמ"ח). אבל עוד קשה וכי היושב בסוכה פטור מלילך לביהכ"נ להתפלל בציבור (יעויין מ"ב תרל"ט סק"ל). ושמא יש לדון דכיון שמעצם מצות התפילה אין הסוכה פוטרתו שהרי יכול להתפלל בסוכה, שוב מוטל עליו לקיים מצות התפילה כדינה בציבור, ולא שייך שייפטר מאופן קיום מצות התפילה משום עוסק במצוה כל שמחוייב ועומד בעצם התפילה.

מסקנת הדברים

א] העוסק במצוה פטור מן המצוה, להתוס' דוקא באי אפשר לקיים שתיהן ואפילו מקיים בלא עסק, ולהר"ן בעוסק דוקא ואפילו אפשר לקיים שתיהן, ומקיים בלא עסק לכאו' אפילו אי אפשר לקיים שתיהן חייב, וקי"ל כהר"ן. **ב]** גבאי צדקה וכותבי סת"ם ק"ל שפטורים משאר מצוות. יש שלמדו מזה לכל העוסק במצוה שאינו מחוייב בה שפטור מן המחוייבת, ויש דוחים דשאני התם שהיא מצוה המחוייבת להיעשות רק שאפשר לעשותה ע"י אחרים. **ג]** היושב בסוכה ובאת לפניו מצוה אחרת, אם יכולה להיעשות בסוכה ודאי שאינו פטור ממנה. **ד]** ואם עשייתה חוץ לסוכה, לדעת הר"ן לכאו' אינו פטור כיון שהישיבה בסוכה היא קיום מצוה בלא עסק, וגם להתוס' יש לדון דשמא כיון דשלא בשעת אכילה אינו מחוייב בסוכה אינה פוטרת ממצוה חיובית. **ה]** ויש שדנו לחייב מצד הדין תשבו כעין תדורו והרי מביתו יוצא לעשיית מצוה כמש"כ החתם סופר, אך בדברי מהר"ח אור זרוע מבואר דאמנם משום תשבו כעין תדורו רשאי לצאת למצוה אבל מ"מ פטור משום עוסק במצוה.

הרב אליסף פרלמן

הפסק בהדס ע"י ענפים שעלו בהדס

א] כתב השו"ע בהלכות הדס סי' תרמ"ו ס"י וז"ל נקטם ראשו, כשר, אפי' לא עלתה בו תמרה; וה"ה ליבש ראשו, ויש פוסלין בנקטם ראשו. וברמ"א כתב וטוב להחמיר במקום שאפשר באחר (המגיד), ולא מקרי נקטם אלא אם נקטמו העצים (ר"ן). עכ"ל. ומבואר כאן דאיכא מחלו' האם בנקטם ראשו של ההדס אם כשר או פסול, והשו"ע פסק לעיקר דנקטם ראשו כשר, אלא שהביא שיש פוסלים, וכתב הרמ"א דטוב להחמיר במקום שאפשר באחר.

והנה במשנה סוכה דף לב: בפסולי הדס מפורש דהדס שנקטם ראשו פסול, אכן במשנה בדף לד: רבי טרפון מכשיר אפילו שלשתן קטומין, ומבואר שם בגמ' אמר רבי יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון, והר"ף נקט דרבי טרפון חולק על המבואר במתניתין דף לב: וס"ל דנקטם ראש ההדס כשר ואיפסיקא הלכתא כוותיה, וכן פסקו הרמב"ם (פ"ח ה"ה) והרא"ש (סוף סימן י). והראשונים הקשו על פירוש זה דנקטם ראשו כשר, דקשה מה טעם להכשיר נקטם ראשו של הדס יותר משאר מינים דפסולים בנקטם ראשן, וכתב הר"ן, וז"ל והרמב"ן ז"ל מחזר לתרץ קושיות אלו, ואמר דהאי דמכשרינן נקטם ראשו של

הדס יותר משאר מינין היינו משום דע"י שהוא עבות בעלין אין הקטימה ניכרת בו כמו שהוא ניכר בשאר המינין עכ"ל. והיינו דמכיון דאין הקטימה ניכרת בו על כן היא איננה פוסלת בו.

אכן הרז"ה (המאור סוכה טו:) והראב"ד (השגות על המאור שם אות א; תמים דעים סימן רכח) והביאם הר"ן (דף טז. בדפי הרי"ף סוף ד"ה מתני' ר') דפסול דנקטם ראשו המבואר במתני' דפסול, וקטומים דרבי טרפון שכשרים, הם שני ענינים, דאילו נקטם ראשו שפסול זהו קטימה בראש ההדס ובזה שוה ההדס ללולב שנקטם ראשו פסול, אבל רבי טרפון מיירי בקטימה אחרת וז"ל הר"ן והיותר נכון הוא מה שפי' בה הר"ז הלוי ז"ל דנקטם לחוד וקטומין לחוד דקטומין דמתניתין היינו שדרך ענפי ההדס שיוצאין מצדיהן בדין ופארות והן מפסיקין בקני ההדס דלא הוו תלתא בחד קינא וצריך לקטום אותם משם ולאחר שקוטם אותן מהם נקראין הבדים קטומין ומאן דפסיל סבר דהפסק הוי ולא הוי הדר ורבי טרפון סבר דלא הוי הפסקה והדר הוא עכ"ל הר"ן.

ומבואר בדברי הרז"ה תרתי, האחד הוא דאותן העלים היוצאים בענפי ההדס הרי הן מפסיקין בקני ההדס וצריך לקוטמם, [וההזז"א סי' קמ"ו ס"ק לא' ביאר דכל הך פסולא הוא בענפים שעלו בין עלי העבות ממש ולא בין הקינים], והנה הר"ן לא הביא מקור להאי דינא דהם נקראים הפסק וצריך לקוטמם, ומכל מקום כתב זאת בפשיטות דהכי הוא דינא, ויש לחקור האם מפסולא דהדר או דחשיב הפסק ממש בין עלי ההדס, וא"כ אפשר דבהכי הוי פסול בגופו של הדס, ולא רק מדין הדר, ומחלו' רבי טרפון ורבנן היא האם לאחר קטימתם חשיב הפסק עכ"פ לענין דלא חשיב הדר, או דילמא דלא הוי הפסקה והוי הדר.

ב] ויש לבאר מדוע הוצרך הרז"ה לחדש להאי דינא דאותן העלים היוצאים בענפי ההדס הם מפסיקים וצריך לקוטמם, הלא לעיקר דינו של רבי טרפון די אם היה מבאר לנו שחידש רבי טרפון דעלין שעלו בהדס ונקטמו, מיקיים בהו דין הדר ולא אמרינן דהוי הפסקה ואין בהם דין הדר, ושייך נידון זה בין אם היה צריך לקוטמם מעיקרא ובין אם אין צריך לקוטמם מעיקרא.

והנראה בזה, דהנה נראה דזה פשוט דאותם העלים הגדילים בהדס אם לא קטמם הרי שיש לדון בהם מצד חיסרון הדר שהרי לא יהא דין ההפסק שלהם וחיסרון הדר הבא מחמת ההפסק שלהם כאשר הם קטומים יותר משעה שאינן קטומים, וא"כ אי ס"ל דהוי הפסק וחסרון הדר בקטימתם כ"ש שבהיותם קיימים הרי הם הפסק, והשתא יקשה מדוע חידש לן רבי טרפון דבהיותם קטומים כשרים הם הלא יש לנו ללמוד דגם בעודם קיימים אין בהם הפסק וכשרים הם.

אלא מוכח מכאן דסובר רבי טרפון דדוקא בהיותם קטומים הרי הם כשרים אבל אילו הם היו קיימים הרי הם פסולים, דבהכי אכן אית בהו תורת הפסק, ויש לחקור האם כל פסולם הוא חיסרון בדין הדר, אלא דבקטומים סובר רבי טרפון דכבר אין חיסרון הדר ובאינן קטומים עדיין איכא חיסרון הדר, או דילמא דבאינן קטומים הוי הפסק גמור וחסר בעיקר צורת כשרות ההדס, ע"י הך הפסק, וזה ההפסק נסתלק ע"י הקטימה אלא דעדיין שייך בו חיסרון הדר, וחידש רבי טרפון דלית ביה חיסרון הדר.

והנה הרא"ש סי' י"ד הביא את פירוש הרז"ה וכתב דהוא פירוש רחוק מן הדעת, וביאר הקרבן נתנאל שם אות ת' את דברי הרא"ש וז"ל ופירושם רחוק מן הדעת. דא"כ לא לישתמיט תנא בשום דוכתא למיתני אם יש לו פארות ובדין פסול כדקתני גבי הדס אם ענביו מרובים מעליו פסול ואם מיעטן כשר עכ"ל. ומבואר בדברי הקרבן נתנאל דס"ל דכל הך דינא שהביא הר"ן בשם הרז"ה דאם יש ענפים שעלו בהדס צריך לקוטמם זהו הכל לפי שיטת הרז"ה בפירוש הגמרא, אבל לשיטת הרי"ף ליכא שום פסלות בעלים האלו ואין צריך לקוטמם דלא לישתמיט תנא בשום דוכתא למיתני הך פסולא.

ומוכח בדברי הקרבן נתנאל כמו שנתבאר לעיל, דכל הך דינא שפירש הרז"ה הוא תלוי באותו החידוש שחידש מעיקרא דאותם עלים צריך לקוטמם, ובלא חידוש זה אין מקום לפירושו, ועל כן הקשה הרא"ש דכיון דלא כתב תנא להך פסול ומוכח דליכא להך פסול, וממילא דאין לחשוש להפסק שיש בזמן קטימתם, ונראה דהביאור כמו שנתבאר לעיל שקטימתם איננה יוצרת יותר הפסק מזמן קיומם, ועל כרחך לפירוש הרז"ה דבשעת קיומם היה נמי הפסק, ומדלא הכשיר רבי טרפון בקיומם הרי שס"ל שהיו פסולים, ואמנם אפשר דגם זהו מפסול הדר וס"ל להרא"ש דגם אי הוי מפסול הדר לא לישתמיט תנא דלא ליכתבם, וכמו ששנה לנו כמה פסולים שעיקרם הוא פסול מדין הדר.

ג] והנה לפי מאי דנקט הרמ"א להחמיר לחשוש לשיטת הרז"ה, ועל כן אין לקחת לכתחילה הדס שנקטם ראשו, וא"כ לכאו' ע"ז יש לנו נמי להיזהר לקטום את הענפים העולים, שהרי מאחר שלכתחילה חיישינן להך שיטה, ולשיטה זו יש פסלות ע"י הענפים האלו שעושים הפסק בעלי ההדס א"כ צריכים לקוטמם.

אמנם נראה דכל הך הידור אינו שייך במקום שאין בידו בדי הדס שלא נקטם ראשם, דהנה אם אין בידו בדי הדס שלא נקטם ראשם הרי נקטינן לעיקר ההלכה דיכול הוא ליטלם וכשיטת הרי"ף רמב"ם והרא"ש, ומעתה נראה דאין לו שום הידור לקטום את הענפים העולים בינתיים, דממה נפשך אם באנו לחשוש לשיטת הרז"ה הרי שבדי הדס אלו כבר פסולים מעצם כך שנקטם ראשם, וא"כ כל מה שהוא נוטל את עלי הדס אלו אין זה אלא משום שמכריע כהרי"ף שנקטם ראשון דהדס כשר, והרי לשיטת הרי"ף אין צריך ליטול את אותם הענפים, וממילא דבהדס כזה שבמילא הוא מסתמך על שיטת הריף אין לו שום הידור להיות קוטם את הענפים האלו.

ד] וכמו כן נמי להיפך, מה יהא באדם שאין בידו אלא בדי הדס שעלו בו ענפים המפסיקים, ואין לו את האפשרות ליטלם, כגון שהם מחוברים ביותר ואין עמו כלי לנוטלם, אמנם בין אלו בדי ההדס שיש בידו, חלקם הם כאלו שגם נקטם ראשם וחלקם הם כאלו שלא נקטם ראשם, ויש לדון האם בכה"ג יש לו את הדין לכתחילה ליטול דוקא הדס שלא נקטם ראשו.

ולכאו' כל כהאי גונא אין לו דין לקחת דוקא את הענפים שלא נקטם ראשם, שהרי לשיטת הרי"ף פסקינן כרבי טרפון דהדסים אלו כשרים גם כשנקטם ראשם, וא"כ מה שהוא רוצה להחמיר לקחת את ההדסים שנקטם ראשם, אין זה אלא משום שהוא חושש לשיטת הרז"ה שפוסל נקטם ראשם, אבל הכא על כרחו הוא אינו יוצא ידי חובה לשיטת הרז"ה שהרי לשיטתו יש לפסול את ההדסים האלו שיש בהם הפסק ע"י הנך ענפים שביניהם, וכיון דבין כך אינו יוצא לשיטת הרז"ה א"כ אין לו דין לקחת דוקא את האינם קטומים, דעל כרחך הוא סומך בענין זה על שיטת הרי"ף.

ה] וכל מה שכתבנו הוא בשיטתו של הקרבן נתנאל, אכן המחצית השקל (בהקדמה לסי' תרמ"ו) פליג בזה על הקרבן נתנאל וס"ל דבדין זה לא מצינו כלל מחלו' והרי"ף נמי מודה לדין זה, וכן פסק החיי אדם כלל ק"נ ס"ח דלכו"ע צריך לקטום אותם, ואין זה תליא במחלו' הרי"ף והרז"ה בדין נקטם ראשו, וא"כ לדבריהם ליכא את כל הנפק"מ הנ"ל שדנו לעיל לפי שיטתו של הקרב"נ דלהרי"ף ליכא להך פסול של ענפים בהדס [ועיין בשער הציון תרמ"ו ס"ק ל"ו שהביא את ב' השיטות].

ו] אמנם אכתי נראה דאיכא נפק"מ, ובהקדם דהנה יש לדון לפי שיטת הרז"ה דס"ל דמכשיר רבי טרפון בקטימת אותם הענפים, אבל בנקטם ראשו לא הכשיר, ויש לדון מה יהא בכה"ג שבראשו של הדס עלו אותם הענפים, והנה אם לא יקטמם הרי הם פוסלים וצריך הוא לקוטמם, ויש לדון אם כשרים הם בקטימתם, דמחד גיסא הרי נקטמו בראשו של הדס, אך י"ל דאי בקטימתם אין כלל חיסרון של הדר דאין זה אלא ענפים נוספים א"כ בזה אין פסול נקטם אפילו כשהם בראשו.

ויש להביא ראיה מדברי החיי אדם דפסול בהכי, דכתב וז"ל נראה לי דמה שרגיל שיוצאים בין הקינים ענפים קטנים, צריך לקטום אותם, כדי שלא יפסיקו בין הקינים. ואף על פי שנקטם, כשר לכולי עלמא, כיון שאינו בראשו, עכ"ל. והנה לדברי הרי"ף דהכשיר רבי טרפון בנקטם ראשו א"כ בהכי ליכא למיפסל ועל כרחך כונתו לפסול לשיטת הרז"ה דפוסל בנקטם ראשו.

והנה לפי"ז, הרי שגם לשיטת החיי אדם מצינו לדון מה יהא בכה"ג שיש לו הדסים שעלו בהם ענפים בראשו וקטמם, ובאלו ההדסים יש בהם שגם מעיקר עלי העבות נקטם, ויש בהם דלא נקטם מעלי העבות, האם יש לו עדיפות לקחת את האינו נקטם, והנראה דלית ליה שום עדיפות, שהרי לשיטת הרי"ף ליכא שום פסול בנקטם ראשו, ואילו לשיטת הרז"ה הרי במילא הוא בפסול מחמת קטימת הענפים שעלו בראשו, וכן הוא להיפוך אם בכולהו נקטם מעלי ההדס, ובחלקם נקטם גם ענפים שעלו בהם, דאין לו שום נפק"מ בזה שהרי להרי"ף כשר בלאו הכי, ולהרז"ה פסול בלאו הכי, ופשוט.

הרב אברהם זנגר

אם יש דיני קדימה בברכות לברך על אתרוג שלם בחוה"מ

בשנה זו שחל יו"ט ראשון של סוכות בשבת, בני א"י אינם זוכים לקיים מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' אלא רק מצות נטילת ד' מינים בחוה"מ שתקנו רבנן זכר למקדש, והיא מצות 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים', ונפ"מ דא"צ 'לכם' וכן אתרוג חסר כשר. [אולם בני חו"ל זוכים לקיים מדברנן מצות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' ביו"ט שני שחל ביום א', ויש אז דין 'לכם' וכן חסר פסול].

והנה דנו האחרונים אם יש הידור שלא יהא האתרוג חסר בחוה"מ, ומהי דרגת הידור זה, ונאמרו בזה כמה דרכים, ויבוארו בסוף הדברים.

ובספר שלמי תודה (סוכות עמ' תרכ"ו) כתב בזה דבר מחודש, וז"ל; 'שמעתי שמרן החזו"א זצ"ל היה לו אתרוג מהודר מאד ונפל העוקץ בחוה"מ, ואף שהוא חסר וכשר בשאר הימים מ"מ לא בירך על

זה אלא על אתרוג אחר שלם אף שלא היה מהודר כ"כ כהראשון. ואפשר דטעמו דאף דמדיני אתרוג אין צריך להדר על שלם בשאר הימים, מ"מ משום דין קדימה בברכות היכא שיש לפניו שני אתרוגים ראוי להקדים ולברך על השלם, דלענין ברכה כשיש לפניו שני דברים אחד שלם ואינו מהודר כל כך, ואחד חסר, ראוי לברך על השלם כמו שכתב השו"ע בהל' בציעת הפת (סי' קס"ח ס"א) דאם היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר, דהידור מצוה הוא לברך על השלם ע"ש במשנ"ב וכו' וכו' עכ"ל.

מבואר בדבריו חידוש נפלא, דדין קדימה בברכות [דיש לברך על הפרי החשוב יותר] אינו רק בברכת הנהנין [שמברך על אכילת הפרי] אלא גם בברכת המצוות [שמברך על מצוה שמקיים בפרי].

ויש להביא מקור לדבריו [דיש דיני קדימה בברכות גם בברכת המצוות] מדברי המהרי"ל (הלכות לולב) וז"ל; 'אמר לנו מהר"י סג"ל דאיקלע הוא פעם אחת לסוכת מה"ר מאיר מאיגר"א וכו' ומהר"ם היה מסביר לו פנים שוחקות לפתותו ללמוד בישיבתו, ופתח ואמר אל מהר"י סג"ל, הקשיתי קשיא אמאי מברכין על נטילת לולב, והא כל המוקדם בקרא מוקדם לברכה כדאיתא בז' מינין שנשתבח בהן א"י, א"כ ה"נ לברך על האתרוג דהוא מוקדם בקרא דכתיב פרי עץ הדר וכפות תמרים וגו'. הוא מותיב לה והוא מפרק לה, משום דבלולב אית ביה ג' מינין לפיכך מזומן הוא לברכה' וכו' (ועי' א"ר סי' תרנ"א סק"ח שנו"נ בתירוצו).

ומבואר בדבריו שנקט בפשיטות דכשם שמצאנו דין קדימה בברכות בברכת הנהנין להקדים לברך על המין המוקדם בפסוק, ה"ה לגבי ברכת המצוות ראוי להקדים לברך על המין המוקדם בפסוק. וכן המהרש"ל (בביאורו לסמ"ג עשה מ"ד) הקשה קושיא זו ע"ש[6].

האם יש מעלה לאתרוג שלם כשמברכים על הלולב

אולם עדיין צ"ע דברי השלמי תודה, דהא מברכים על הלולב ולא על האתרוג, שהרי לשון הברכה היא 'על נטילת לולב', וא"כ איזו מעלה יש שיהא האתרוג שלם בשעת הברכה.

איך פוטרת ברכת 'על נטילת לולב' את שאר המינים

אמנם שאלה זו תלויה בבירור יסוד הדין, מהו הטעם שקבעו חז"ל את נוסח הברכה על הלולב ולא על כל ארבעת המינים, דהנה מבואר בגמ' (סוכה לז:) 'אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב', והשיב לו 'הואיל וגבוה מכולן'. וכתב הכל בו (סי' ע"ב); 'פירוש, והוא עיקר ושאר המינין טפלין לו, **ומברך על העיקר ופוטר את הטפל**. וי"א מאחר שהוא חשוב במינו מכולן, כל האגודה נקראת על שמו, והוי **כמי שיברך בפירוש על כל אחד בשמו**' עכ"ל. [וכ"כ בארחות חיים סי' כ"א וספר המכתם סוכה לז:].

נראה מדברי הכל בו שיש כאן ב' דרכים אם הברכה חלה על כל ד' המינים יחדיו, או שהברכה חלה על הלולב בלבד, ושאר המינים נפטרים רק מדין טפל, כמו בברכת הנהנין דמברך על העיקר ופוטר את הטפל, [ז"ל השו"ע (סי' ר"ב ס"א); 'כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה, ואפילו פת שהוא חשוב מכל, אם הוא טפל כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו, מברך על הדג ופוטר הפת, כיון שהוא טפל'].

ויש להביא כמה ראיות מדברי הפוסקים דהברכה חלה על הלולב, ושאר המינים נפטרים רק מדין טפל;

לברך על נטילת לולב כשההדס גזול

א] הכפות תמרים (סוכה ל.) צידד דאע"פ שאין מברכים על ד' מינים גזולים משום 'בוצע בירך ניאץ ה' (כלומר בימי חוה"מ דגזול כשר, וכן ביו"ט ראשון באופן שקנאו בשינוי ויוצא בו יד"ח, מ"מ אינו יכול לברך עליו, עי' משנ"ב סי' תרמ"ט ס"ק ו' ל"א), מ"מ אם ההדס גזול והלולב אינו גזול יכול לברך, כי 'אינו מברך על ההדס אלא על הלולב'. ומשמע מזה כצד הא' דהברכה היא על הלולב בלבד, וההדס נפטר מדין טפל ללולב, ולכן יכול לברך על הלולב אע"פ שההדס גזול.

טעם אחיזת הלולב בימין

ב] מבואר בגמ' דהטעם דיש לאחוז את הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו ולא להיפך, הוא משום דהלולב עם ההדסים והערבות הם תלתא מצוות ואילו האתרוג הוא רק מצוה אחת, והקשה המג"א (סי' תרנ"א סק"ו) מה צריך לטעם זה, תיפו"ל דכיון שמברך על הלולב צריך לאוחזו בימין כמו כל דבר שמברכין עליו דצריך לאוחזו בימינו (כמבואר בשו"ע סי' ר"ו ס"ד, וכתבו הראשונים דה"ה לגבי מצוות, והובא במשנ"ב שם, ומטעם זה כתב השו"ע (סי' רצ"ו ס"ו) דבשעת ההבדלה כשמברך על היין אוחז את הכוס בימינו, וכשמברך על הבשמים אוחז את הבשמים בימינו ומעביר את הכוס לשמאלו). ועי' במג"א שם שתי' בתרי אנפי, ואחד מהם, דכוונת הגמ' לאחר הברכה, כגון בשעת ההושענות, דגם אז צריך לאחוז הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו.

ובשו"ת זרע אמת (ח"א סי' צ"ה) ובגדי ישע (על המג"א שם) תמהו על המג"א דקושיא מעיקרא ליתא, דהא מברכים על כל ד' המינים, ואע"פ שמזכירים בלשון הברכה רק את הלולב, מ"מ הברכה היא על כל הד' מינים, ולכן אין נפ"מ אם אוחז בימינו את הלולב או את האתרוג.

[והוסיף הבגדי ישע דאין להקשות דיצטרך לאחוז בימינו את כל המינים כי הוא מברך על כולם, 'דא"צ לאחוז כל הדבר שמברכין עליו, הגע עצמך אם רוצה לאכול תפוחים וזיתים וענבים ומברך בפה"ע, א"צ ליטול כולם בימין אלא מקצת, או אם אוכל תפוחים א"צ ליטול כולם בידו מה שרוצה לאכול אלא נוטל פרי אחד והברכה קאי על כולן, דדוקא אם נוטל בשמאל ואינו נוטל בימין הוי קצת בזיון שאינו חשוב עליו הברכה אבל אם נוטל קצת בימין אין לחוש יותר' עכ"ל].

ובישוב דעת המג"א נראה דס"ל כצד הא' דהברכה היא רק על הלולב, ושאר המינים נפטרים רק מדין עיקר וטפל, ולכן ס"ל דצריך לאחוז דוקא את הלולב בימינו בשעת הברכה.

לברך על אתרוג 'על נטילת לולב'

ג] כתב השו"ע (סי' תרנ"א ס"ב) דאם נטל ד' המינים בזה אחר זה יצא יד"ח, והוסיף הרמ"א דאם סח ביניהם, צריך לברך על כל אחד בפני עצמו. וביאר המשנ"ב 'דהיינו על הדס [יברך] על נטילת עץ עבות, ועל ערבה על נטילת ערבה, וכן על אתרוג'. והוסיף המשנ"ב דה"ה אם נטל הד' מינים ואח"כ מצא שהערבה פסולה והחליף לערבה כשרה עליו לברך 'על נטילת ערבה' על הערבה הכשרה. וכתב השערי תשובה (סקכ"ג) בשם שו"ת יכין ובועז (ח"א סי' קכ"ג) דבאופן זה אם טעה ובירך שנית 'על נטילת לולב' הוי ברכה לבטלה, וכן משמע בשעה"צ שם (ס"ק ע"א) לגבי האופן הראשון שנטלן בזא"ז. [ומש"כ השערי תשובה שם בשם מור וקציעה שחולק בזה, ע"ש דאיירי רק באופן שנוטל כל המינים יחדיו ולא בנוטלן בזא"ז, וס"ל דכשנוטלן יחד הוא מקיים את המצוה בשלמות בכל המינים ולכן מברך 'על נטילת לולב'].

ולכאורה נראה דס"ל כצד הא', דאילו לצד הב' דהברכה היא על כל הד' המינים בשווה, ולשון הברכה 'על נטילת לולב' שייכת על כולם מפני שכל האגודה של ד' מינים נקראת בשם 'מצות לולב', א"כ גם אם כבר בירך על הלולב יוצא יד"ח בדיעבד על שאר המינים בלשון 'על נטילת לולב' כיון שנוטל את כל הד' מינים יחדיו. [ויל"ד בזה]. אבל לפי צד הא' פשוט דברכתו לבטלה, כי הברכה לא יכולה לחול על הלולב כיון שכבר בירך עליו מקודם. [רוב המקורות שמעתי מהגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א].

אמנם התוס' במנחות (כז.) הביאו בשם יש מפרשים דבחוה"מ אין ד' המינים מעכבים זא"ז, ואם יש לו רק אתרוג יכול ליטלו ולברך עליו (והיא דעת רבי יעקב מאורליי"ש המובא באור זרוע סי' ש"ח ופסק כוותיה), וכתבו תוס' דיברך עליו 'על נטילת לולב'. הרי להדיא דאפשר לברך על אתרוג לחוד 'על נטילת לולב', ולכאו' הוא דלא כדעת היכין ובועז.

לאחר הברכה נמצא שהלולב פסול

ד] עוד נפ"מ י"ל באופן שבירך על הד' מינים ולאחר הברכה נמצא הלולב פסול, האם ברכתו לבטלה ועליו לומר בשכמל"ו, או שהברכה חלה על ג' המינים האחרים, ועליו לברך שנית רק בשביל הלולב לבדו. ולפ"ד היכין ובועז נראה דברכתו לבטלה, דכל שלא פטרה הברכה את הלולב אינה יכולה לחול על שאר המינים.

ולפי האמור יל"ע בעובדא דהחזו"א, אם שייך בזה דין קדימה בברכות לברך על אתרוג שלם ולא על אתרוג חסר, דהא לפי האמור עולה דהברכה היא רק על הלולב, והאתרוג נפטר רק מדין טפל ללולב, ומסתבר דלגבי ברכת הנהנין אין מעלה שהטפל יהא שלם ולא חסר, כי חלות הברכה היא על העיקר ולא על הטפל.

דין קדימה במאכל שנפטר בדרך גרירה

אמנם בספר שיעורי שלמי תודה (ברכות עמ' כ"ה) בשם הקה"י זצ"ל וספר שיח השדה להגר"ח קנייבסקי זצ"ל (ח"ג ברכות מא.) חידשו דיש דיני קדימה לא רק על המאכל שמברך עליו אלא גם על מאכל אחר שנפטר בברכתו בדרך גרירה, והבאנו הדברים בספר בירורי ברכות

---

[6] אמנם עי' כפות תמרים (סוכה לז:) שכתב וז"ל; 'קשה מה טענה היא זו לברך על הלולב משום דבמינו גבוה מכולם, והלא לענין פירות י"א דחביב קודם או מין ז' עדיף ובמין ז' המוקדם בפסוק קודם ולא הלכו שם [illegible] דהתמר הוא גבוה מהחטה או הגפן. ובשו"ת מהרי"ל סי' ק"נ

נראה דעמד בזה שכתב וז"ל, ההיא דגבוה במינו נראה דל"ק, דברכת הנהנין דאתיא משום הנאה היותר חביב נהנין ממנו יותר ועל זה ראוי לשבח טפי על הנאתו, **אבל ברכת מצוה אינו כך**, ומז' מינים דהוי נמי קרא ולא אזלינן בתר חביב יש להקשות טפי' עכ"ל.

לתוכן

(סי' ג'), ולפ"ז יש לדון אם גם בעיקר וטפל יש דיני קדימה לגבי הטפל, מאחר שהברכה פוטרת גם אותו, וכלשון החז"א (סי' כ"ז סק"ט) דנעשו כברכותיהן שוות וברכת העיקר היא גם ברכת הטפל.

גלגל החוזר בדיני קדימה בברכות

[דברי הקה"י והגרח"ק זצ"ל נאמרו על הנידון הידוע של גלגל החוזר בדיני קדימה בברכות, מי שיש לפניו תפוח תמר ובננה והוא עומד לאכול את שלשתם, והתפוח חביב לו יותר מהבננה והבננה חביבה לו יותר מהתמר, [וכן מצוי בליל ר"ה שיש לפניו רימון ותמר ואגס שמברך עליו האדמה כדי לפטור את הרוביא, והרימון חביב לו יותר מהאגס והאגס יותר מהתמר], על איזה מהם יקדים לברך, דהא נקטינן להלכה (בשו"ע סי' ר"א) דב' מיני פירות שברכותיהן שוות, מין שבעה קודם, וב' מינים שאין ברכותיהן שוות, חביב קודם, ונמצא דהתמר קודם לתפוח (מפני שהוא מין שבעה) והתפוח קודם לבננה (מפני שהוא חביב) והבננה קודמת לתמר (מפני שהיא חביב), ויש כאן גלגל החוזר שצריך לעיין היאך להכריעו. והכריעו הקה"י והגרח"ק זצ"ל דיברך על התמר תחילה, מפני שגם אם מברך תחילה על התמר יש בזה מעלת חביב, מאחר ופוטר בברכתו את התפוח החביב, ולכן ברכה זו קודמת לבננה, כי גם דרך גרירה יש כאן הודאה על המין היותר חביב לו וזה סיבה להקדימו לברכת הבננה].

אם יש הידור בחוה"מ באתרוג שאינו חסר א. מדין זה קלי ואנוהו ב. מדין לקיחה תמה

אמנם בעיקר המעשה שהביא השלמי תודה אודות החזו"א, הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (ספר הזכרונות סי' ל"א סעי' ל"ג) פירש דעת החזו"א באופ"א, דאי"ז מדין קדימה בברכות אלא שיש הידור מצוה מצד עצם המצוה לקיים המצוה באתרוג שלם גם בחוה"מ, והוא כדעת הראב"ד (תמים דעים סי' רל"ג והלכות לולב ד"ה עוד) והמאירי (מגן אבות אות קע"ו ובסוכה לו:) וביכורי יעקב (סי' תרמ"ט סקל"ט וערוך לנר סוכה לו:) דיש בזה הידור מצוה [או משום הדין הכללי 'זה קלי ואנוהו', או משום עיקר דין ד' מינים, דחסר כשר בשאר הימים רק בדיעבד, ונפ"מ בחסרון שאינו ניכר]. וע"ש בראב"ד ומאירי שהקשו על דבריהם מהגמ' (סוכה לו:) דרבי חנינא אכל חלק מהאתרוג בחוה"מ מפני שמותר ליטול אתרוג חסר, וכתבו ליישב בכמה אופנים.

אולם בספר אוצר ארבעת המינים (בירורים סי' מ"ז) כתב להוכיח מדברי הטור (סי' תרמ"ט) דלא ס"ל כדעת הראב"ד והמאירי, [מהא דהוכיח מעובדא דרבי חנינא דמותר לכתחילה ליטול אתרוג חסר בחוה"מ], וכן בשו"ת תורת חסד (ח"א סי' ל"ו) נקט בדעת תוס' דלא ס"ל כהמאירי.

ובכף החיים (סי' תרמ"ט סקע"ו) כתב 'וכן המנהג עכשיו בכל המקומות שלא להתנות לאכול מהאתרוג, ואפשר כי כן הוא ע"פ הסוד שיהיה האתרוג שלם כל שבעה' עכ"ל.

אתרוג כשר שנתערב בשני אתרוגים מורכבים - אם חייב ליטול שלשתם

אתרוג כשר שנתערב בשני אתרוגים מורכבים, ואין לו אתרוגים אחרים, דן הגר"א גנחובסקי זצ"ל האם חייב ליטול את שלשתן בזא"ז כדי שידע בודאות שקיים את המצוה, או שפטור מנטילתם, הואיל וכל אתרוג בפנ"ע הוא פטור מליטלו מדין ספק ספיקא (עי' אבנ"ז או"ח סי' ת"מ דכה"ג חשיב ספק ספיקא), ואף שע"י נטילת כולם הוא בודאי יוצא יד"ח, מ"מ אין אדם מצווה לגרום שידע בוודאות שקיים את המצוה מדין ממנ"פ, אלא הוא רק מצווה על עצם מעשה המצוה, וכל מעשה בפנ"ע יש עליו ספק ספיקא שא"ז מעשה מצוה. [ואין לדון בזה מדין ביטול ברוב לבטל את הכשרו של האתרוג הבלתי מורכב כמבואר בשו"ת רעק"א (תנינא סי' קל"ב) דאין ביטול ברוב על חפצא דמצוה, וכדמוכח מהשטמ"ק (זבחים עח:) לגבי כוס של דם קדשים, והרחיב בזה מרן הגרד"ל שליט"א (זכר דבר סוס"י ז')].

והנה שאלה זו היא חקירה עמוקה בגדרי חיוב המצוות, ונרחיב את הדברים;

טומטום חייב במ"ע שהז"ג מדין ספיקא דאורייתא לחומרא, אולם אם יש ספק נוסף על המצוה, כגון אם הוא מסופק אם נטל לולב ביו"ט ראשון, שאר האנשים חייבים ליטול לולב שנית מדין ספיקא דאו' לחומרא, אך טומטום פטור מדין ספק ספיקא, וכן מבואר בפמ"ג (סי' תרל"ט מ"ז סק"ב וסי' תר"מ א"א סק"א).

אולם יש לחקור מה דינו של טומטום שיש לו לולב ספק כשר ביו"ט ראשון, או אם יש לו סוכה ספק פסולה, האם הוא חייב ליטול את האתרוג או לאכול בסוכה.

שורש הספק, דאם נדון על מעשה נטילת הלולב שלפניו, יש ע"ז הכרעה של ס"ס דאו"ז מעשה מצוה כלל (כלומר אי"ז מעשה מצוה שהוא מחויב בו, דספק אם הוא זכר ואת"ל שהוא זכר ספק אם הלולב כשר), ועל כן י"ל דאינו מחויב לעשות מעשה שיש עליו הכרעה שאי"ז מעשה מצוה.

אולם אם נדון על חיוב הגברא, הרי הטומטום מחויב עתה בנטילת לולב מדין ספיקא דאורייתא לחומרא, ואם יטול את הלולב שלפניו יפטר מחיובו מדין ספק ספיקא (ספק אם הוא זכר ואת"ל שהוא זכר ספק שמא הלולב כשר וקיים את המצוה), וא"כ י"ל שהוא מחויב ליטול את הלולב כדי לפטור עצמו מהחיוב המוטל עליו.

[לשַׁבֵּר את האוזן; מי שנוהג לעשות כוונות ויחודים לפני מעשה מצוה, הנה באופן זה פשוט דאין שום אין ענין בכך, וכן אין ענין לצאת יד"ח הברכה מחבירו על נטילה זו, כי יש כאן הכרעה של ספק ספיקא שנטילת לולב זו איננה מעשה מצוה, וספק ספיקא היא הכרעה ודאית בכל דיני התורה, ואנו נוקטים בודאות גמורה שא"ז מעשה מצוה. ועם כל זה, לאחר שיטול את הלולב תחול עליו הכרעה מדין ספק ספיקא שנפטר מחיובו, וגם הכרעה זו אנו נוקטים בודאות גמורה, ואין בכך שום סתירה, כי כך הוא הדין וכך היא המדה בכל דיני התורה, שדנים על כל דין לגופו].

ויסוד הנידון הוא, האם נכלל במצות עשה חיוב על האדם לעשות מעשה כדי לגרום שתהיה עליו הכרעה שקיים את המצוה ונפטר מחיובו, או החיוב הוא רק על מעשה קיום המצוה בעצמותו. [ויש בענין זה נפ"מ וראיות מכמה דוכתי, ואכמ"ל].

ומצאנו לשני גאוני פולין שנחלקו בזה;

האבני נזר (או"ח סי' תמ"א) נקט בפשיטות כצד הא', דטומטום אינו מחויב לעשות מעשה מצוה מסופק, מהטעם הנ"ל, דאדם לא חייב להוציא עצמו מחיובו אלא רק לקיים את המצוה, והביא כמה ראיות ליסוד זה, ע"ש היטב. [עיקר ראייתו היא מדברי המרדכי המובא בשו"ע (או"ח סי' י"ג ס"ג) שנקט מדינא דמותר ללבוש בגד של ד' כנפות בשבת בלא ציצית לפי שאנוס הוא מלהטיל ציצית, ואם נאמר דמוטל על האדם להוציא עצמו מחיובו יהא מחויב להסיר הבגד כדי להוציא עצמו מחיובו, ויש להתבונן היטב בראיה זו ואכמ"ל].

ואילו **הגאון האדיר רבי מנחם זמבא** זצ"ל (שו"ת גור אריה יהודה סי' ז-ח) נקט בפשיטות כצד הב', דטומטום מחויב לעשות מעשה מצוה מסופק (כגון לתקוע בשופר ספק פסול) כדי להוציא עצמו מחיובו.

והגר"א גנחובסקי זצ"ל העלה את הנפ"מ הנ"ל באתרוגים שנתערבו ע"פ דעת האבנ"ז (במכתב בסוף ספר בני ראם מהדו"ב אות ז').

והנה אם יש לו אפשרות ליטול רק אחד מהאתרוגים, מסתבר דפטור מליטלו, כי יש הכרעה של ס"ס או של רוב (אם האתרוג פרש מהרוב ואי"ז קבוע) שהאתרוג מורכב, וא"כ הנידון הוא רק באופן שיכול ליטול את כל האתרוגים או עכ"פ שנים מתוכם, האם מחויב לעשות כן.

וצידד הגר"א גנחובסקי דשאלה זו תלויה בנידון הנ"ל, דאם חיובו של אדם הוא רק לקיים את מעשה המצוה שנצטווה עליה כד' האבנ"ז, אזי אם נדון על כל מעשה נטילת אתרוג בפנ"ע, הרי יש הכרעה ודאית של ס"ס או רוב שאינו מקיים בזה מצוה כלל, [ואין שום ענין לצאת יד"ח הברכה מחבירו על נטילה זו כאמור לעיל], ואין בזה תועלת כי אם כדי להצטרף לנטילת שאר האתרוגים ולגרום שבצירוף ב' מעשים של נטילת ב' אתרוגים תהא לו הכרעה של ספק ספיקא שיצא יד"ח, או בצירוף ג' מעשים של נטילת כל האתרוגים תהא לו ידיעה ודאית שקיים את המצוה באחד מהאתרוגים, וא"כ הרי זה תלוי בנידון הנ"ל האם אדם מחויב לעשות מעשה כדי לגרום שיפטר מחיובו, או החיוב הוא רק על עצם מעשה המצוה, וכיון שכל מעשה בפנ"ע יש עליו הכרעה שאינו מעשה מצוה, הרי הוא פטור מלעשותו.

[לשַׁבֵּר את האוזן; אם יש לו ב' אתרוגים מתוך ג' האתרוגים, וכדי להשיג את האתרוג השלישי עליו לשלם הון רב (פחות מחומש מנכסיו), האם יהא מחויב בדבר, שהרי כל הממון שמוציא אינו על **קיום המצוה** אלא על **הידיעה** שידע בוודאות שקיים את המצוה, כי לענין קיום המצוה הרי יש לנו הכרעה ברורה שהאתרוג השלישי הוא אתרוג פסול ואינו מקיים בו את המצוה, ונמצא שמוציא הון רב בשביל אתרוג פסול].

[חכ"א שאל, דהא פשוט דאדם שיכול להשיג אתרוג רק אם יטול קודם כמה לימונים, הרי הוא מחויב ליטול את הלימונים כדי שיוכל ליטול את האתרוג, וא"כ גם בניד"ד יהא מחויב ליטול את האתרוגים המורכבים כדי שיוכל ליטול את האתרוג הכשר שביניהם. אבל באמת אינו דומה, כי נטילת האתרוגים המורכבים אינה מועילה ואינה מסייעת כלל לנטילת האתרוג הכשר, אלא היא רק מועילה **לידיעת האדם**, שידע בוודאות שקיים את המצוה, ואין אדם מחויב לעשות מעשה כדי שתהא לו ידיעה שקיים את המצוה ונפטר מחיובו, ודוק].

אולם נראה להביא ראיה ברורה דבכה"ג כר"ע מודו דחייב ליטול את כל האתרוגים, מהא דיש חיוב לתקוע בראש השנה תשר"ת תש"ת תר"ת, והרי לרוב הדעות מקיים המצוה מדאורייתא רק באחד מהם, אלא שיש ספק מהי התרועה האמורה בתורה, ונמצא דעל

מהם יש רוב צדדים שאינו מקיים בזה את המצוה דאו', והאבנ"ז (סי' ת"מ) נקט דדינו כספק ספיקא, ולדבריו נראה דאם יכול לתקוע רק אחד מהם, כגון שאינו יודע לתקוע שברים ויודע לתקוע רק תר"ת, הוא פטור מדאו' מלתקוע תר"ת מדין ספק ספיקא, והרי זה דומה לאתרוג כשר שנתערב בב' אתרוגים פסולים, וא"כ יהיו כולם פטורים מדאו' מכל התקיעות, כי על כל אחד מהתקיעות בפנ"ע יש הכרעה של ס"ס דאי"ז מעשה מצוה! ובע"כ דכו"ע מודו דאדם חייב לעשות את כל המעשים כדי שידע בוודאות שקיים את המצוה.

ואינו דומה לדברי האבנ"ז, דדברי האבנ"ז אמורים רק כשאחד מהספקות הוא דפטור מהמצוה, אבל כשהוא ודאי מחויב במצוה, הרי הוא מחויב לעשות כמה מעשים כדי לקיים את המצוה בוודאות בצירוף כולם.

וביאור הדבר דכאשר אנו דנים על חובת ההשתדלות להגיע לקיום המצוה (אשר מכוחה הוא מחויב לטרוח בהשגת האתרוג והוצאת חומש מנכסיו וכו') בודאי יש לדון את כלל המעשים יחד כל שבצירוף כולם יגיע לודאות שקיים את המצוה, ודוק. [וכן צידד הגר"א גנחובסקי בעצמו שם].

תנאי בנטילת לולב כדי להתיר אכילה קודם קיום המצוה

מעשה שהיה בתקופת השואה, היו בביהכנ"ס ד' מינים וכל הציבור נטלו ובירכו על הד' מינים בזא"ז, אולם האתרוג היה ללא מסורת שאינו מורכב, אך בשעות אחה"צ המאוחרות היה עתיד להגיע אתרוג שיש עליו מסורת, והגר"מ שטרנבוך שליט"א שהיה נוכח במקום [בבחרותו] רצה מאד להמתין לאתרוג זה ולברך עליו, אבל כיון שאסור לאכול לפני קיום המצוה וקשה היה לו להמתין שעות רבות כ"כ בתענית, עלה בדעתו עצה לדבר, וכך עשה; נטל את הד' מינים בביהכנ"ס בלא ברכה והתנה שהוא מכוין לצאת יד"ח רק אם לא יטול אחה"צ את הד' מינים, ואמר שע"ז הוא יכול ליטול אחה"צ את הד' מינים בברכה וגם לאכול מיד בבוקר, כי כל האיסור לאכול קודם המצוה הוא משום גזירה שמא ימשך בסעודה ולא יקיים את המצוה, ובאופן זה אין חשש כלל, כי אם ישכח מליטול שנית הרי איגלאי מילתא למפרע שיצא יד"ח בנטילה הראשונה.

עצה זו דשו בה רבים אודות אכילה לפני תקיעת שופר, וכן נהג למעשה הגרש"מ דיסקין זצ"ל בעל משאת המלך, שהתפלל שחרית כותיקין ושמע תקיעות דמיושב ואח"כ קידש וטעם והלך למנין המאוחר ושמע שוב תקיעות דמיושב, והתנה בשעת התקיעות במנין הראשון שאם ישמע שוב תקיעות דמיושב דעתו שלא לצאת בתקיעות הראשונות, ואם לא ישמע שוב דעתו לצאת בתקיעות הראשונות, ומשום כך יכול לאכול בשופי כי אין שום חשש שמא ימשך בסעודה וכנ"ל.

אולם מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל דן בעצה כזו בהא דביאר המשנ"ב (סי' תפ"ט ס"ג) בכוונת השו"ע דהעומד בביה"ש וחושש שישכח מלספור ספה"ע בלילה יכול לספור בלא ברכה ולהתנות שאם יזכור לספור בלילה אינו מתכוין עתה לצאת יד"ח כדי שיוכל לספור בלילה בברכה. והסתפק מו"ר זצ"ל אם בכה"ג מותר לו לאכול קודם הספירה השניה (דהא אסור לאכול סעודה קודם ספה"ע כמבואר בשו"ע שם), והנידון הוא כנ"ל מאחר ובכה"ג לא שייך טעם הגזירה שמא ימשך. ולא הוה פשיט"ל דמהני עצה זו, דאפשר דלא פלוג רבנן וגם באופן זה יש איסור לאכול קודם קיום המצוה.

והנה מצינו בראשונים בכמה דוכתי דכללא הוא דאף אם בטל הטעם לא בטלה התקנה, והעלו כן מהסוגיא בביצה ה: ע"ש (עי' מג"א סי' תר"צ סקכ"ב, ובשו"ת תורת חסד סי' י"ז האריך לבאר מתי יש יוצא מן הכלל דאם בטל הטעם בטלה התקנה), ולכאו' גם בניד"ד י"ל כן.

אך פשוט דלא דמי, דהנידון כאן הוא בגדר האיסור, אם גדר האיסור הוא בסתמא דאסור לאכול קודם קיום המצוה, וא"כ לא פלוג רבנן, ואף אם בטל הטעם לא בטלה התקנה, או גדר האיסור 'לאכול באופן שאם ימשך באכילתו יתבטל מהמצוה', וא"כ בניד"ד אינו בכלל התקנה דמעיקרא.

ויש להביא דוגמא לחקירה זו במה שנחלקו פוסקי זמנינו אם אשה יכולה לברך לישב בסוכה באופן שהשולחן בתוך הבית, ודעת הגריש"א והגרנ"ק זצ"ל דיכולה לברך, לפי שכל הפסול הוא משום גזירה דרבנן שמא ימשך אחר שלחנו ויאכל חוץ לסוכה, אבל באשה לא שייך לגזור, דאף אם תימשך ותאכל חוץ לסוכה אין בכך כלום (חוט שני סוכות עמ' רמ"ב, קב ונקי להגר"י זילברשטיין שליט"א סי' קצ"ג בשם הגריש"א), אולם דעת הגרח"ק והגר"א גנחובסקי זצ"ל דלא פלוג (תשובת הגרח"ק בספר דרך אכילה עמ' ע' ועוד ספרים, פירורים משלחן רבינו הגר"א גנחובסקי סוכות תשע"ד), ויסוד הנידון הוא כנ"ל, דיש לדון בגדר אם תקנו חז"ל בסתמא דהישוב בסוכה ושלחנו בתוך הבית ישיבתו פסולה, או גדר התקנה הוא דהישוב בסוכה באופן שיש לחוש שימשך אחר שלחנו ויבטל מ"ע דסוכה ישיבתו פסולה, ולצד הב' נמצא דלגבי אשה דלא שייך בה חשש זה אין ישיבתה פסולה, וה"ה באיש לגבי שתיית מים בסוכה אין חסרון כשאין שולחנו בסוכה מאותו הטעם (כן הביאו ספרי זמנינו בשם בעל שבט הלוי זצ"ל).

שמא תימשך אחר שולחנה ותהא ברכתה לבטלה

[והנה הגר"א גנחובסקי זצ"ל דן בזה מטעם אחר, דגם באשה יש מקום לגזור, שמא תימשך אחר שולחנה קודם שתאכל כביצה ותהא ברכתה לבטלה למפרע.

אך לפו"ר הוא חידוש רב, דלא מצאנו שחששו חז"ל שמא ימשך אחר שולחנו **קודם שאכל כביצה**. ועוד דלא מצינו גזירה זו אלא בהלכות סוכה ולא בשאר איסורים שבתורה, ובודאי שאין בידינו לגזור מעצמינו גזירה זו בשאר איסורים, וא"כ לענין איסור ברכה לבטלה י"ל דזהו ענין אחר לגמרי ולא שייכא גזירת חז"ל לגבי זה, וצ"ע].

בגדר היתר שומר לאכילה קודם מצוה

והנה שמעתי ממו"ח שליט"א להוכיח כצד הא' בגדר האיסור אכילה קודם מצוה, דהא בודאי מי שיש לו כביצה פת ולא יותר, וא"כ אין לחוש שימשך באכילתו, אעפ"כ יש איסור אכילה, ולא שמענו לחלק בדבר, ובע"כ דלא פלוג וקבעו איסור אכילה קודם מצוה בכל גווני. והוסיף כדמות ראיה לדבר, דהנה יש איסור לקרא לאור הנר בשבת מחשש שמא יטה, ובהגהות נחלת צבי (סי' תל"א, הובא בבאר היטב שם סק"ה) דימה איסור זה לאיסור אכילה קודם מצוות מחשש שמא ימשך (ולמד משם דמועיל שומר באכילה קודם קיום מצוה ע"ש), והנה לגבי איסור קריאה לאור הנר מבואר בשו"ע (סי' ער"ה ס"א) דהאיסור הוא אפילו אם הנר 'גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו, שלא חילקו חכמים בדבר. ומטעם זה יש לאסור אפילו הוא בעששית או קבוע בחור שבכותל, וכן בנר של שעוה'.

אמנם מהא דמועיל שומר באיסור זה משמע כצד הב', וכן מצאנו עוד התירים לענין איסור קריאה לאור, כגון אדם חשוב שאין דרכו להטות מותר, וכן מותר לקרא ביוהכ"פ משום דאימת יום הכיפורים עליו, וכן מותר לקרא פרק במה מדליקין לאור הנר, דכיון שהוא מזכיר איסור שבת לא ישכח, ולא נתברר היטב אימתי אסור בכל גווני משום דלא פלוג רבנן, ואימתי אמרינן דאי"ז בכלל האיסור. אך עכ"פ מסתבר דרק באופן שמצד טבעו של דבר אין בזה חשש לא גזרו, אך בניד"ד שהטעם שאין חשש הוא רק מחמת סיבה חיצונית שעשה תנאי, בכה"ג מסתבר טפי שהוא בכלל הא דלא פלוג רבנן. [ומו"ח שליט"א דן עפ"ז, דאף דשומר האוכל עמו אינו נחשב שומר, מ"מ אם לשומר יש רק פת כביצה ואין אצלו החשש שמא ימשך י"ל דמועיל, ואע"פ שאם יש לו עצמו רק פת כביצה אמרינן דלא פלוג רבנן, מ"מ לגבי השומר דאי"ז עצם האיסור י"ל דתלוי במציאות אם שמירתו שמירה].

אלא שיש לדון דיועיל התנאי מדין שומר, דהתנאי עצמו לא גרע משומר, ואף דלכתחילה אין סומכים על שומר היינו רק מפני שאינו מובטח לגמרי, דערבך ערבא צריך, אבל התנאי הרי הוא שומר בטוח. אך מ"מ י"ל דלא פלוג, ורק שומר תקנו רבנן שיועיל, אך תנאי אינו שומר עליו מהאכילה אלא רק גורם לביטול החשש, ולא פלוג רבנן.

מי שיש לו בחוה"מ רק אתרוג הפסול מדרבנן האם חייב ליטלו

בשו"ת ערוגת הבושם (סי' ב' וסי' ר"ה ב') דן אם מי שיש לו רק אתרוג הפסול מדרבנן, עליו ליטלו בחוה"מ, וכן בהא דקי"ל דנסרים ד' טפחים פסולים מדרבנן לסכך בהם, אך אם אין לו סוכה אחרת יושב בה לקיים מצות סוכה מדאו', האם בשמיני עצרת בחו"ל דחייב לישב בסוכה רק מדרבנן עליו לישב בסוכה זו, והסיק דא"צ, דכל שחיובו מדרבנן אינו מקיים כלום באתרוג פסול מדרבנן או בסוכה הפסולה מדרבנן.

ולכאו' יש להוכיח שלא כדבריו מדברי המחצה"ש (סי' רע"א סק"ב) שכתב דכשם שבשבת יכול קטן שלא התפלל להוציא יד"ח קידוש גדול שהתפלל כי שניהם חד דרבנן, לפי שהגדול יצא יד"ח קידוש דאו' בתפלה (לד' המג"א שם), ה"ה ביו"ט יכול קטן שלא התפלל להוציא גדול שהתפלל, כי שניהם תרי דרבנן, מפני שחיוב קידוש ביו"ט אינו אלא מדרבנן. וכוונתו נראה דגדול שהתפלל ביו"ט קיים עיקר מצות קידוש ולכן הוי תרי דרבנן. אולם לד' ערוגת הבושם מסתבר דלא שייך לקיים קידוש בתפלה ביו"ט כיון שכל חובת הקידוש היא דרבנן, ורבנן הלא חייבו לקדש על הכוס. [והרחבנו בזה בגליון פנימי הלכה 177 תשפ"ב].

אך יש מקום לחלק עפ"ד האחרונים דקידוש בתפלה וקידוש על הכוס ב' מצוות נפרדות הם, ותקנת קידוש על הכוס אינה תקנה איך לקיים את הקידוש דאו' אלא מצוה נוספת מדרבנן, ודוק.

בס"ד

אוצר
ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי אברהם טומבק שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון נ"ה | יום כיפור

בגדר חיוב וידוי ביוה"כ
והזכרת שם המפורש ע"י כה"ג
ויסוד המנהג דאמירת עשרה וידויים ביוה"כ

ביאור הטור בשם בעל העיטור דמנהג אמירת עשרה וידויים ביום הכיפורים הוא כנגד י' פעמים שמזכיר כה"ג את השם / בשיטת השו"ע דהשמיט את החיוב להתוודות / בשיטת הרמב"ם דבהל' תשובה פסק דחיוב הוידוי הוא חרטה וקבלה לעתיד ולענין יוה"כ פסק דסגי באמירת "אבל אנחנו חטאנו", ובשיטת הרמב"ם דיש חיוב וידוי מיוחד ביוה"כ / בגדר הוידוי דכהן גדול על העוונות דהכהנים וכל ישראל / בשיטת המנח"ח דהוידוי דהכהן גדול מהני מדין שליחות / לשיטת הרמב"ם דלא מהני בוידוי מעשר שומע כעונה, מאי שנא לענין וידוי דיוה"כ מהני / יבאר דלא מהני שומע כעונה היכי דחיוב הדיבור הוא משום דצריך לבטא את כוונת הלב / בביאור שיטת הרמב"ם דוידוי דיוה"כ אינו מדין וידוי דתשובה, אלא הוי הלכה מיוחדת בסדר עבודת הקרבנות דיוה"כ / במח' הרמב"ם והיראים האם סדר עבודת יום הכפורים ומצות הוידוי בו היא מצוה אחת או דהוידוי הוא מצוה בפני עצמה / במח' הרמב"ם והיראים בחיוב וידוי ביוה"כ בזמה"ז שאין קרבנות, האם הוא מדאורייתא או תקנת חכמים / ביאור מחלוקת הרמב"ם והיראים ביסוד חיוב וידוי יוה"כ האם הוא מדין כפרת היום או מדין הקרבנות / בנידון האם נשים חייבות במצות וידוי ביוה"כ / בקושית האחרונים דהרי במקדש מברכים ברכת כהנים בשם המפורש ככתבו, ומה החידוש בי' אזכרות דיוה"כ ובשיטת הצל"ח דבמקדש היו עונין בשכמל"ו על כל ברכה משום שהזכירו שם המפורש / במח' הרמב"ם והתוספות ישנים אם אזכרת ה' הוי בשם בן ד' אותיות או בשם המפורש / במח' הרמב"ם והראב"ד בוידוי מעשר אם שייך שלא בפני הבית / בביאור שיטת הרמב"ם דהחיוב דלפני ה' הוא דהזכרת השם ביוה"כ הוי חלק מעצם מהות הוידוי שמזכיר החטא מתוך הכרה ביחודו / יבאר הא דתקנו י' וידוים כנגד י' אזכרות, ובביאור אזכרת השם בעליית הגורל דאומר לה' חטאת / ביאור מח' הראשונים האם אומר בוידוי שני אנא בשם, או שהזכיר שם המפורש בכל פעם.

בשיטת בעל העיטור דמנהג אמירת עשרה וידויים ביום הכיפורים הוא כנגד עשר פעמים שמזכיר כהן גדול את השם

בטור הל' יום הכפורים סי' תר"כ כתב וז"ל, כתב בעל העיטור שחרית מתוודה ג' פעמים וכן במוסף ובמנחה, אבל בנעילה פעם אחת, והן י' וידוים כנגד י"פ שמזכיר כהן גדול את השם בי"ה, ובלילה אינו מתוודה, ויש מקומות שנהגו שאינו מתוודה אלא לכל תפלה פעם אחת והצבור פעם אחת הרי ח', וב"פ בערב אחת במנחה ואחת בערבית, עכ"ל. ולכאורה צ"ב דמה שייכא הא דהכהן גדול היה מזכיר י' אזכרות ביום הכיפורים לעניין המנהג להתוודות י' פעמים, והרי הכהן גדול לא היה מתוודה אלא ג' פעמים, ומקור הדברים הוא בגמ' ביומא דף ל"ט עמוד ב', תנו רבנן עשר פעמים מזכיר כהן גדול את השם בו ביום, שלשה בוידוי ראשון ושלשה בוידוי שני ושלשה בשעיר המשתלח ואחד בגורלות, ע"כ. ולכאורה משמע דהוי מדיני יוה"כ דצריך י' אזכרות, אלא דמזכירם בזמן הוידויים, ובפשטות נראה דהא דהכה"ג הזכיר את השם י' פעמים אינו שייך לעצם חיוב הוידוי, אלא דהוי דין בפ"ע דצריך י' אזכרות ביוה"כ, ולפ"ז קשה המנהג להתודות י' פעמים כנגד י' האזכרות, דמה שייכא הא דבעי י' אזכרות למנהג לומר עשרה וידויים.

בשיטת השו"ע דהשמיט את החיוב להתוודות, ומשמע דהוי חלק מסדר העבודה

אכן בשו"ע הל' יום הכיפורים סימן תרכ"א סעיף ד' כתב וז"ל, במוסף אומר ש"צ סדר עבודה, ובסעיף ה' כתב וז"ל, סדר הוידוי, חטאתי, עויתי, פשעתי, עכ"ל. ולכאורה יש לדייק דבשו"ע סימן תר"ז סעיף א' כתב וז"ל, צריך להתודות

במנחה קודם סעודה המפסקת, עכ"ל. ומבואר דבערב יוה"כ יש חובת וידוי, משא"כ לעניין יוה"כ לא הזכיר כלל שיש חובה לומר וידוי, אלא דהוי חלק מסדר העבודה, וצ"ב בזה.

בשיטת הרמב"ם דבהל' תשובה פסק דחיוב הוידוי הוא חרטה וקבלה לעתיד ולעניין יוה"כ פסק דסגי באמירת אבל אנחנו חטאנו, ובשיטת הרמב"ם דיש חיוב מיוחד דוידוי ביוה"כ

והנה כתב ברמב"ם בהל' תשובה פרק ב' הל' ב' וז"ל, ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו, עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דיסוד הוידוי הוי גדר ותנאי בתשובה דמלבד דצריך לקיים מעתה ואילך את כל המצוות וכדמבואר שם ברמב"ם הל' א' וז"ל, אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה מפני התשובה, עכ"ל. והיינו דעצם זה שמקיים את המצוות שלא קיים עד עתה זו היא התשובה, אלא דמלבד זה יש עוד דין דוידוי וחרטה וקבלה על העתיד עד שיעיד עליו יודע כל תעלומות וכו', ונמצא דהוידוי הוי חלק ממעשה התשובה, וללא וידוי וחרטה וכו' אי"ז תשובה גמורה שמכפרת.

וברמב"ם הלכות תשובה פרק ב' הל' ז' כתב וז"ל, יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואף על פי שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית, עכ"ל. ולכאורה מבואר ברמב"ם דביום הכיפורים יש שני חיובים, חיוב של תשובה וחיוב של וידוי, ולכאורה קשה דאי בכל תשובה צריך וידוי וכדנתבאר לעיל ברמב"ם דהוידוי הוי חלק בלתי נפרד מהתשובה, א"כ מה צריך חיוב וידוי מיוחד ביוה"כ, והרי חייב להתודות מדין חיוב התשובה דחל עליו, עוד קשה דברמב"ם שם הל' ח' כתב וז"ל, הוידוי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו והוא עיקר הוידוי, עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דדי באמירת אבל אנחנו חטאנו כדי לצאת ידי חובת וידוי ביום הכיפורים, וצ"ב דהא לגבי חיוב וידוי דבתשובה כתב הרמב"ם שצריך חרטה וקבלה על העתיד וכו', ואילו לגבי יוה"כ די בהא דאומר אבל אנחנו חטאנו, וצ"ב בזה.

וברמב"ם הל' תשובה פרק א' הל' א' כתב וז"ל, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, עכ"ל ובהל' ב' כתב וז"ל, שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, וכו', עכ"ל. ועכ"פ מבואר דגם בשעיר המשתלח אינו מכפר ללא תשובה, ולפ"ז צ"ב דמה צריך לדין מיוחד של וידוי ביוה"כ, והרי אף ביוה"כ צריך וידוי מטעם דבעי תשובה, והוידוי הוי חלק מתנאי התשובה.

בגדר הוידוי דכהן גדול על העוונות דהכהנים וכל ישראל

ויעוין בטור הל' יוה"כ סי' תרכ"א דכתב וז"ל, זה נוסחו אנא השם חטאתי עויתי פשעתי אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ובוידוי השני היה מוסיף אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, ובוידוי השלישי שעל השעיר היה מתודה על ישראל והיה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל, עכ"ל. ומבואר דהכהן היה מתודה על כל הכהנים ועל כל ישראל, ולכאורה צ"ב דמה מועיל הוידוי דהכהן על עונות דכל ישראל, וממ"נ אם יש חיוב וידוי על כל ישראל הרי דההחיוב חל על כל אחד ואחד, ואיך מהני הוידוי דכה"ג לקיום החיוב דהכהנים וכל ישראל.

בשיטת המנח"ח דהוידוי דהכהן גדול מהני מדין שליחות, ובשיטת האחרונים

והנה בהא דהוידוי של הכהן גדול מועיל לכל ישראל, יעוין במנח"ח מצוה שס"ד דכתב דהוא מדין שליחות, וז"ל, והנה חזינן דיכול להתודות ע"י שליח, דמרע"ה הי' שליח של ישראל, ובודאי תשובה בלב היינו החרטה ל"ש ע"י שליח רק אם שב יכול לעשות שליח על הוידוי, וכ"ה כאן בלשון הר"מ שעיר המשתלח לפי שהיא כפרה על כל ישראל כה"ג מתודה כו', וכן על הפר הי' מתודה על ב"ב ועל הכהנים מבואר דהוידוי יכול להיות על כל ישראל ע"י שליח, עכ"ל. ולכאורה צ"ב בדבריו דאי פשיטא לי' דבתשובה לא שייך שליחות כיון דתשובה היא בלב, לפ"ז נראה דה"ה לענין וידוי דהוידוי כל מהותו הוא וידוי הלב, וצ"ב.

והנה באחרונים כתבו, דמה שהכהן גדול מתוודה על כל ישראל אין זה בגדר שליחות של כל אחד מישראל, כי מעולם

לא נצטוו ישראל להתוודות על השעיר המשתלח, דעיקר החיוב הוא על הכהן גדול וממנו מתחיל החיוב, ואין הכהן גדול צריך להיות בגדר שלוחו של אדם "כמותו", אלא דכך הוא הדין דוידויו של כהן גדול מועיל לכל ישראל, אבל אינו נחשב כאילו התוודה כל אחד מישראל לעצמו, והנה יש לדייק מלשון הרמב"ם בהל' עבודת יום הכיפורים פרק ב' דכתב וז"ל, זה שנאמר בתורה וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל, מפי השמועה למדו שזה וידוי דברים, נמצאת למד שהוא מתודה ביום זה שלשה וידויים, אחד על ידי עצמו תחילה, וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהנים, ושניהם על פר החטאת אשר לו, והוידוי שלישי "על ידי כל ישראל" על שעיר המשתלח, עכ"ל. וצ"ב בלשונו דע"י כל ישראל, וע"י אחיו הכהנים, ולכאורה מדויק ברמב"ם דהוידוי של הכה"ג חשיב דנאמר ע"י כל ישראל וכמש"כ במנח"ח דהוי מדין שליחות.

אכן לכל השיטות עדיין צ"ב, דלכאורה כשם דפשיטא ליה למנח"ח דתשובה דתלי' בלב אינו שייך ע"י שליח, ודמיא למש"כ בקצוה"ח דמצוות שבגופו כגון תפילין וכו' לא שייך ביה שליחות, לפ"ז צ"ב דלכאורה גם וידוי אינו דין אמירה בעלמא אלא דעיקרו הוא וידוי בלב ודמיא לתשובה, ולפ"ז צ"ב בגדר הא דמהני הוידוי דכהן גדול לכל ישראל.

בשיטת הרמב"ם דלא מהני בוידוי מעשר שומע כעונה, ובקושיה דמאי שנא לענין וידוי דיוה"כ דמהני

ובדעת המנח"ח דהוידוי דכהן גדול מועיל מדין שליחות, לכאורה קשה דהנה ברמב"ם הל' מעשר שני פרק י"א הל' ה' כתב וז"ל, וידוי זה נאמר בכל לשון, שנאמר ואמרת לפני ה' אלהיך, בכל לשון שאתה אומר, וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו, עכ"ל. ויעוין במנחת חינוך מצוה תר"ז שכתב וז"ל, מה שכתב מתוודה כ"א בפ"ע, נראה דכוונתו דא"י בשמיעה מחבירו כשאר מצות התלוים בדיבור כמו קד"ה ובהמ"ז וכדומה שיוצאין בשמיעה מחבירו, וכאן אינו יוצא כמו ספ"ע ע' בש"ך, אך לא ידעתי אמאי אינו יוצא ובספירת העומר כתיב וספרת לך שני נוכחיות ילפינן זה אבל כאן מנלן, עכ"ל. ועכ"פ מבואר דס"ל דלא מהני בוידוי מעשר דין שומע כעונה, וצריך דוקא ביטוי שפתיים, וביותר קשה דברמב"ם הל' תשובה פ"ב הל' ב' לענין וידוי בתשובה כתב וז"ל, וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו, עכ"ל, ומבואר דאף לענין וידוי בתשובה צריך דוקא ביטוי שפתיים, ולפ"ז קשה דאיך מהני הוידוי של הכה"ג להוציא יד"ח הוידוי לכל ישראל.

יבואר דלא מהני שומע כעונה היכי דחיוב הדיבור הוא משום דצריך לבטא את כוונת הלב

והנה בעצם טעם הרמב"ם דבוידוי לא מהני שומע כעונה אפשר לבאר, דהנה יש ב' דיני דיבור ואמירה, דלגבי ברכות או קריאת המגילה יסודו דעצם מעשה המצוה מתקיימת ע"י הדיבור, ולגבי זה קימ"ל דשומע כעונה, דהיינו דהשמיעה גם חשיבי כדיבור, אכן כ"ז אינו שייך אלא היכי דהדין דיבור הוי מדין צורת מעשה המצוה, דבהא קימ"ל דגם שמיעה או הרהור חשיב שפיר קיום המצוה כדיבור, אבל בנדרים ושבועה דיסוד הנדר הוא עצם הקבלה בלב, אלא דהתורה הגדירה דצריך קבלה גמורה בלב שמתבררת ע"י ביטוי שפתיים, ונמצא דהדין דבעי דיבור הוי תנאי בחוזק קבלת הלב, דרק קבלה בלב שמבוטא ע"י דיבור נחשב לקבלה גמורה, ולהכי לא מהני בנדרים שומע כעונה.

וכן משמע ברמב"ם בהל' נדרים פרק ב' הל' א' וז"ל, אחד הנודר מפי עצמו או שהדירו חבירו ואמר אמן או דבר שענינו כענין אמן שהוא קבלת דברים, עכ"ל. וכן שם בהל' ב' וז"ל, ואין הנודר נאסר בדבר שאסר על עצמו עד שיוציא בשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין כמו שבארנו בשבועות, עכ"ל. ומבואר בדבריו דיסוד הנדר הוא הקבלה בלב, אלא דהוי תנאי שהנדר אינו חל אלא אם ביטא בשפתיו את כונת לבו, והא דמהני אמן או כל דיבור שהוא הוי מטעם דכיון דקיבל על עצמו בלבו מהני אותו דיבור להשלים את התנאי דבעי ביטוי שפתים.

ולפמשנ"ת, יתישב קושית המנח"ח על הרמב"ם, דהקשה דמנ"ל להרמב"ם דוידוי מעשרות צריך שכל אחד ואחד יאמרו בפ"ע, ולא מהני ביה הדין דשומע כעונה, ולדברינו א"ש, דס"ל להרמב"ם דגדר הדין דבעי דיבור בוידוי אינו גדר דבעי קריאת וידוי כמו קריאת המגילה או אמירת ברכות, אלא דוידוי יסודו הוא וידוי בלב, והא דבעי דיבור הוא מדין שצריך שוידוי הלב יתבטא ע"י דיבור, דרק בכה"ג חשיב לוידוי גמור, וכמו שדייקנו ברמב"ם בהל' תשובה דצריך להתודות בשפתיו ענינות אלו שגמר בלבו, והיינו דהדיבור הוי ביטוי לכונת הלב, ודמי לדיבור בנדרים דבלא ביטוי שפתים אין לזה שם דקבלה ונדר, ומה"ט ס"ל להרמב"ם דל"מ בזה שומע כעונה כמו בנדרים ושבועות, ולפ"ז נראה דאם שמע וידוי מחברו וענה אמן אפשר דחשיב לוידוי דלא גרע מנדרים ושבועות דמהני עניית אמן, אלא דלפ"ז צ"ב דא"כ איך מהני הוידוי דכהן גדול להוציא ידי חובת וידוי דכל ישראל.

בביאור שיטת הרמב"ם דוידוי דיוה"כ אינו מדין וידוי דתשובה, אלא הוי הלכה מיוחדת בסדר עבודת הקרבנות דיוה"כ

ואשר נראה בזה בדעת הרמב"ם, דהחיוב דוידוי ביוה"כ הוי דין חדש דאמירת וידוי על הקרבנות דיוה"כ, דמלבד הא דצריך להתוודות מטעם דאין הקרבנות מכפרין ללא תשובה, והוידוי הוי חלק מהתשובה, מלבד זה יש הלכה מיוחדת ליום הכיפורים דבזמן ההקרבה יש חיוב לומר וידוי, ולפ"ז יתישב הא דהקשינו לעיל על הרמב"ם שכתב דבוידוי של יוה"כ די באמירת אבל אנחנו חטאנו, דחובת הוידוי שחל עליו מחמת חיוב תשובה, בזה הרי צריך חרטה על העבר וקבלה על

העתיד, משא"כ לגבי חיוב אמירת הוידוי בזמן עבודת יוה"כ אינו צריך אלא אמירת חטאנו.

ולפ"ז אפשר דאף דלגבי וידוי שהוא מהל' תשובה לא מהני שליחות ולא מהני בי' הדין דשומע כעונה, היינו משום דיסוד הוידוי הוא שצריך שיבטא בשפתיו את הרהורי הלב, ובהא לא מהני שליחות כשם דלא מהני שליחות בתשובה וכדביארנו לעיל, משא"כ לגבי החיוב וידוי המיוחד ליוה"כ, אי"ז אלא דין דאמירת וידוי בזמן סדר עבודת יוה"כ ובהא מהני שליחות כבכל הברכות, אלא דעדיין צ"ב מה הגדר של חיוב הוידוי דיוה"כ, דלכאורה מסברא דמי לוידוי מדין תשובה דיסודו הוא וידוי על החטאים וחרטה ועזיבת החטא, ואמאי לענין וידוי דיוה"כ סגי באמירת חטאנו, ועוד צ"ב מה דהקשינו לעיל דמה ענין הזכרת ה' לענין הוידוי.

במח' הרמב"ם והיראים האם סדר עבודת יום הכפורים ומצות הוידוי בו היא מצוה אחת או דהוידוי הוא מצוה בפני עצמה

והנה בענין חיוב הווידוי ביוה"כ האם זה נכלל בכלל המצוה של כל סדר העבודה דהכל מצוה אחת, או דהוא מצוה בפנ"ע, יעוין ברמב"ם מצוה מ"ט דכתב שסדר עבודת יום הכיפורים, ומצות הוידוי ביום זה היא מצוה אחת, דהמצוה שציונו לעשות עבודת היום, כלומר, כלל הקרבנות והוידויים המתוקנים ביום צום כיפור, כדי שיכופר בהם כל העוונות וכו', והראייה שהכל מצוה אחת אומרם כל מעשה יום הכיפורים האמור על הסדר הקדים מעשה לחברו לא עשה כלום, אכן ביראים סי' רס"ג מנה את מצות הוידוי כמצוה בפני עצמה, ולא עוד אלא שכתבו שוידוי כל ישראל ביום הכיפורים הוא תולדה למצות וידוי הכהן הגדול על הפר והשעיר.

במח' הרמב"ם והיראים בחיוב וידוי ביוה"כ בזמה"ז שאין קרבנות, האם הוא מדאורייתא או תקנת חכמים

והנה, בעיקר חובת הוידוי ביום הכיפורים בזמן הזה כתב הרמב"ם וז"ל, יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואע"פ שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית, עכ"ל. ולכאורה צ"ב דהא הרמב"ם כתב דמצוות וידוי הוא רק כשעושה תשובה, ומה הטעם דמחוייב ביום הכיפורים לעשות תשובה ולהתוודות, משום שהוא קץ מחילה וסליחה.

ובפשטות משמע בדעת הרמב"ם דחיוב הוידוי שייך אף בזה"ז דאף שאין קרבנות מ"מ לא פקע החיוב דוידוי, אכן יעוין בס' יראים החדש מצוה רס"ג דכתב וז"ל, וידוי יוכ"פ צוה יוצרינו לכהן גדול שיתוודה על חטאת יוכ"פ ב' וידויין, אחד עליו ועל ביתו, ועל שעיר המשתלח עון ישראל, בשעיר המשתלח כתיב בהדיא בפ' אחרי מות והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכו', תולדה למצוה עשה, צוו חכמים שכל ישראל יתוודו בין איש ובין אשה ביום הכפורים כדתניא בסוף פרק יוהכ"פ יומא פ"ז ע"ב מצות וידוי יוהכ"פ עם חשיכה עכ"ד. ומשמע דוידוי יוכ"פ של כל ישראל הוי רק מצות חכמים, ולמדוהו מוידוי כהן גדול על שעיר המשלח.

אכן בחנוך מצוה שס"ד כתב וז"ל, שנצטוינו להתוודות לפני השי"ת על כל החטאים שחטאנו בעת שנתנחם עליהם, וזהו ענין וידוי וכו', ועל זה נאמר וכו' והתוודו את חטאתם אשר עשו וכו', ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכר ובנקבה, ועובר על זה ולא התוודה על חטאיו ביום כפורים שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה בטל עשה זו, עכ"ל. הרי דמצות וידוי נוהג כל השנה, אלא שאם לא התוודה לא ביטל את המצוה כיון דעדיין לא עבר זמנו, אבל ביום כפורים איכא חיוב להתוודות.

ביאור מחלוקת הרמב"ם והיראים ביסוד חיוב וידוי יוה"כ האם הוא מדין כפרת היום או מדין הקרבנות

ואשר נראה בדעת הרמב"ם ע"פ מה שביארנו לעיל, דהוידוי של יוה"כ אינו מדין חיוב וידוי דתשובה, אלא דהוי מדין כפרה דביום הכיפורים יש חיוב לעשות פעולות המביאו לידי כפרה, ואף דקרבנות ל"ש בזמן שאין בית המקדש קיים, מ"מ לא פקע מיוה"כ יום כפרה, וס"ל להרמב"ם דכל הדברים שבאים לכפרה דהיינו הקרבנות והוידויים, הוי מאותו הדין דיסודו הוא מדין חיוב כפרה ומה"ט מחשיבם הרמב"ם למצוה אחת, אכן בדעת היראים נראה דס"ל דהחיוב דוידוי ביוה"כ אינו כלל חיוב בפ"ע אלא דהוי מדין הקרבנות שיש חיוב להתודות על הקרבנות, ולפ"ז בזה"ז שאין לנו קרבנות לא שייך כלל חיוב וידוי, אלא דהוי תקנת חכמים להתוודות אף בזה"ז. ומדויק הא דכתב הרמב"ם בהל' תשובה פרק ב' הל' ז' כתב וז"ל, יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, עכ"ל. ולכאורה צ"ב דהא הרמב"ם כתב דמצוות וידוי הוא רק כשעושה תשובה, ומה הטעם דמחוייב ביום הכיפורים לעשות תשובה ולהתוודות, משום שהוא קץ מחילה וסליחה.

בנידון האם נשים חייבות במצות וידוי ביוה"כ

ויעוין בתשובות והנהגות (להגר"מ שטרנבוך שליט"א) חלק ב' סי' ש' וז"ל, וא"א זצ"ל נסתפק אם נשים חייבות במצות וידוי המיוחדת ליוה"כ וטהרה, אבל אמר דבודאי הנוסח כפי שהוא בתפלה זכה לא שייך להם, ומסתברא לע"ד לכאורה שהחיוב שיש לרמב"ן לפני לילה, שתיקנו מדרבנן לשיטתו וידוי מיוחד לפני קדושת היום, הן לא נתחייבו במצוה זאת. ואולי הספק אם הוי כמ"ע שהזז"ג וא"כ נשים פטורות, או כיון

דכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ד' "תטהרו" והיינו וידוי, החיוב תטהרו תלוי במתכפר וגם נשים מתכפרות, דאפילו נשי הכהנים בכלל כפרה המיוחדת לכהנים כדכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו, ולכן הם בכלל מצות הוידוי ד"תטהרו", עכת"ד. ולכאורה ע"פ מה שביארנו בדעת הרמב"ם דיסוד חיוב הוידוי הוא משום דמהותו של יוה"כ הוי יום כפרה, ומש"ה חל חובת וידוי, לפי זה נמצא דהוידוי אינו אלא היכי תמצי לכפרה, ולפ"ז מסתברא דכיון דגם נשים בעי כפרה, הרי דחייבים בוידוי, וצ"ע.

ולהנתבאר אפשר דמש"ה לא הזכיר השו"ע חובת אמירת עשרה וידויים, אלא דהביא את הנוסח כחלק מסדר העבודה, ואפשר דס"ל כדעת היראים דיסוד חובת הוידוי אינו חיוב עצמי אלא דהוי מדין הקרבנות, ולפ"ז בזה"ז שאין לנו קרבנות לא שייך חובת הוידוי, אלא דמ"מ תקנו חכמים לומר סדר העבודה, והוידוי הוי חלק מהנוסח דסדר העבודה שהוא לזכר עבודת יוה"ק בקודש הקדשים.

בקושית האחרונים דהרי במקדש מברכים ברכת כהנים בשם המפורש ככתבו, ומה החידוש בי' אזכרות דיוה"כ ובשיטת הצל"ח דבמקדש היו עונין בשכמל"ו על כל ברכה משום שהזכירו שם המפורש

אכן עדיין צ"ב מה שייך הדין דהזכרת ה' לענין הוידוי, והנה איתא בסוטה דף ל"ח ע"א, תניא אידך כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש, אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי, ת"ל ושמו את שמי המיוחד לי, יכול אף בגבולין, כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן לשום את שמו שם מה להלן בית הבחירה אף כאן בבית הבחירה, רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך בכל מקום ס"ד וכו', ויעו"ש ברש"י דכתב וז"ל, ככתבו, ביו"ד ה"י. בכינויו, באל"ף דל"ת, ע"כ. הרי דמבואר דאף שאר הכהנים מברכין במקדש בשם המפורש, ולפ"ז צ"ב מאי הרבותא דיוה"כ יותר מבשאר השנה, עוד צ"ב דלפ"ז הרי היו מזכירין את השם ביום הכיפורים יותר מי' פעמים, ויעוי' במקדש דוד סי' כ"ד סק"ב, דהקשה קושיא זו, ותירץ דצ"ל דברייתא זו נשנית משמת שמעון הצדיק דנמנעו הכהנים מלברך בשם, אלא דתמה דהרמב"ם תמידין פ"ו פסק דהכהנים במקדש מברכין בשם המפורש, ובהל' יוה"כ פ"ב כתב דלא הזכיר הכה"ג ביוה"כ את השם רק עשרה פעמים, עו"ק דהצל"ח בברכות דף ס"ג נקט דבמקדש היו מזכירין את שם המפורש בכל ברכה, דהא תנן בפ"ב דתענית דבמקדש היו עונין על כל ברכה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ופירש שם הרע"ב דהיינו משום שהזכירו את שם המפורש, וכן יעוין בהג' רא"מ הורביץ ברכות ס"ג א' דתמה על הצל"ח מדתניא הכא דלא הזכיר הכהן גדול את השם רק עשר פעמים וכמש"כ התוי"ט כאן.

ויעוין בפחד יצחק (להגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל) יוהכ"פ ע' פ"ד, דהקשה קושיא זו ומיישב דבי' פעמים אלו הי' השתחוויה, משא"כ בשם המפורש דברכת כהנים לא היתה השתחוויה, דבעינן בשעת הברכה פנים מול פנים, ועל פי זה ביאר הנוסח והכהנים והעם העומדים בעזרה היו כורעים ומשתחוים וכו', וצ"ב למה נקט בנפרד הכהנים, והעם, אלא לאפוקי ברכת כהנים שהכהנים היו מול העם, לכן לא יכלו להשתחוות.

במח' הרמב"ם והתוספות ישנים אם אזכרת ה' הוי בשם בן ד' אותיות או בשם המפורש

והנה בעניין אזכרת השם ביוה"כ, יעוין ברמב"ם הל' תפלה פרק י"ד הלכה י' דכתב וז"ל, ואומר את השם ככתבו והוא השם הנהגה מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום, ובמדינה אומרים אותו בכינויו והוא באל"ף דל"ת, שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד, ומשמת שמעון הצדיק פסקו הכהנים מלברך בשם המפורש אפילו במקדש כדי שלא ילמוד אותו אדם שאינו חשוב ושאינו הגון, ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם ובניהם ההגונים אלא פעם אחת לשבע שנים, כל זה גדולה לשמו הנכבד והנורא, עכ"ל. ומבואר דס"ל דמיירי בשם בן ד' אותיות, וכ"נ דס"ל דביום הכיפורים אומר שם בן ד' אותיות, אכן בתוספות ישנים ביומא דף ל"ט ע"ב כתב וז"ל, עשר פעמים מזכיר כ"ג את השם כו', היינו השם המפורש, דאי שם של ד' אותיות היה מזכיר כמה פעמים ביום בתפלתו וכן מפרש נמי בירושלמי, עכ"ל. ומבואר דס"ל דהך הזכרת ה' ביום הכיפורים היינו אזכרת השם המפורש, ולא של ד' אותיות דאל"כ הרי מזכיר במקדש כמה פעמים ומאי רבותא דיום הכיפורים יותר מבשאר השנה. אכן בדעת הרמב"ם צ"ב דאי מיירי בשם בן ד' אותיות מאי רבותא יש בהא דהזכיר את שם ה' עשרה פעמים בוידוי של יוה"כ.

במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בוידוי מעשר אם שייך שלא בפני הבית

ואשר נראה לבאר בזה בהקדם, דהנה הרמב"ם בהל' מעשר שני פרק י"א הלכה ד' כתב וז"ל, אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לוידוי המעשר, ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות, עכ"ל. ובהשגת הראב"ד שם כתב וז"ל, אין מתודין אלא ביום וכו' עד בין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות, א"א זה שיבוש שהוידוי אינו אלא לפני ה' ואין לפני ה' אלא בבית, עכ"ל.

ויעו"ש בכסף משנה וז"ל, כתב הראב"ד זה שיבוש שהוידוי אינו אלא לפני ה', ואין לפני ה' אלא בבית עכ"ל. ואפשר לומר שטעם רבינו שכיון שהוא חייב לבער אפילו שלא בפני הבית למה ימנע מלהתודות, ואי משום לפני ה' אינו מוכרח דבכל מקום הוי לפני ה' היכא דליכא מקדש או בדיעבד, עכ"ל.

והמבואר דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בגדר דלפני השם, וצ"ב במה נחלקו.

בביאור שיטת הרמב"ם דהחיוב דלפני ה' הוא דהזכרת השם ביוה"כ הוי חלק מעצם מהות הוידוי שמזכיר החטא מתוך הכרה ביחודו

ולפמשנ"ת לעיל, אפשר דהרמב"ם והראב"ד נחלקו בהני תרי צדדי דלעיל, דדעת הראב"ד דהדין דלפני השם הוי גדר בחיוב וידוי דאינו חיוב עצמי, אלא דהוי דין בהקרבת הקרבנות ובביעור מעשרות, ולפי זה בזמן הזה שאין ביהמ"ק קיים לא קרינן בי' לפני השם ולא שייך חיוב וידוי, אכן הרמב"ם לשיטתו אזיל דוידוי גם בזמן שביהמ"ק קיים הוי חיוב עצמי, וכיון דאינו קשור לקרבנות ולביעור שייך חיוב זה אף בזמן הזה, אכן עדיין צ"ב בדעת הרמב"ם דהא כתיב לפני השם.

ואשר נראה בדעת הרמב"ם דס"ל דהזכרת ה' הוי חלק מיסוד חובת הוידוי ביוה"כ דכל מהות הוידוי הוא שמזכיר את החטא יחד עם ה', והיינו דביוה"כ יש דין שיזכיר את החטא מתוך הכרה ביחודו ית', וללא הזכרת ה' אי"ז חשיב כלל וידוי, ונראה דהרמב"ם למד דין זה מלפני השם תטהרו, דהוידוי צריך להיות לפני השם, ומה"ט גם בזמן הזה שייך את אותו ההכרה ביחוד ה' ולהכי שייך בי' חובת וידוי, וכהנתבאר מבואר שם במרכבת המשנה דמבאר את דעת הרמב"ם וז"ל, והעיקר דלענין וידוי דברים מקרי הכל לפני ה' ופי' לפני ה' בלב שלם שידוע לפני ה' שהוא וידוי גמור, כדכתיב לפני ה' תטהרו דאטו ח"ו אין לנו תטהרו ביוה"כ בזמן הזה, ולזה דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום לפי דוידוי לעולם מקרי לפני ה' דאפי' עומד בחוץ השכינה בכל מקום לקבל הוידוי, עכ"ל. הרי דביאר דדעת הרמב"ם דאזכרת ה' ביוה"כ הוי חלק מעצם הוידוי דרק כשמתודה לפני ה' חשיב כוידוי גמור, וזה כונת התורה לפני ה'.

יבאר הא דתקנו י' וידויים כנגד י' אזכרות, ובביאור אזכרת השם בעליית הגורל דאומר לה' חטאת

ודאתינא להכי יתבאר הא דהקשינו לעיל על הטור דכתב דהמנהג לומר עשרה וידויים ביוה"כ הוא נגד י' האזכרות, והקשינו לעיל דהרי הכהן אמר רק ג' וידויים ומה שייך הא דבעי י' אזכרות למנהג לומר עשרה וידויים, אכן להנתבאר בדעת הרמב"ם א"ש, דכיון דהזכרת ה' הוי חלק מיסוד חובת הוידוי ביוה"כ דכל מהות הוידוי הוא שמזכיר את החטא יחד עם ה', וללא הזכרת ה' אי"ז חשיב כלל וידוי, א"כ אפשר דכיון דהכה"ג הזכיר י' פעמים את השם, הרי דחשיב כי' וידויים, ומטעם זה נוהגים לומר עשרה וידויים, אכן השו"ע שלא הזכיר מנהג זה, אפשר משום דס"ל כדעת היראים דלפני השם היינו דהוידוי הוי דין בקרבנות והדין דהזכרת ה' הוי דין עצמי דבעי י' הזכרות ואי"ז כלל מדין הוידוי, ודו"ק.

ולפמשנ"ת יבואר הא דהזכיר את ה' לאחר שעלה הגורל ואמר "לה' חטאת", והביאור בזה דמאחר דנתברר מי השעיר שהוא לשם חטאת הרי דחל עליו חיוב להזכיר את החטא לפני ה' , ולהכי אמר שוב על השעיר שעלה עליו הגורל לה' חטאת בשם המפורש, דהיינו גדר של וידוי דחטאתי לפני ה'.

ביאור מח' הראשונים האם אומר בוידוי שני אנא בשם, או שהזכיר שם המפורש בכל פעם

ויעוין באגור סימן תתקמ"ה דכתב וז"ל, יש גרסות במקצת ספרים בוידוי בשני אנא בשם, ואיתא בירושלמי אמר ר' חגי בראשונה היה אומר אנא השם ובשניה היה אומר אנא בשם, וכן בסדר אתה כוננת כתוב בשניה אנא בשם, וכתב ראבי"ה כיון שפי' רבי חגי דבראשונה היה אומר אנא השם ובשניה אנא בשם הכי עבדינן, עכ"ל. ויעו' בשו"ת הריב"ש סימן רי"ט וז"ל, עוד שאלת במה שאנו אומרים ביום הכפורים בסדר עבודה וסמך שתי ידיו עליו והתודה, וכך היה אומר אנא השם חטאתי וכו' עד לפני ה' תטהרו, וכך כתוב במחזורים שיש אומרים לפני השם תטהרו, ויש אומרים לפני ה', תשובה, אלו שאומרים כן דווקנים הם, כי כהן גדול ביום הכפורים כמו שהיה אומר אנא השם, בשם המפורש כן היה אומר לפני ה', בשם המפורש וכן לה' חטאת בשם המפורש וכמש"כ רב האיי גאון ז"ל, ואתה שנית לשון רב האיי ז"ל שלא כתב הוא שכהן אומר אנא השם, אלא כך הוא אומר שלא יאמר אדם אנא בשם, ר"ל שיאמר אנא ה', לפי שהכהן גדול לא היה אומרו כן בכנויו, אלא מזכיר שם המפורש, ולזה יאמר אדם אנא השם, סתם ברמז, ולא יזכיר שם בן ארבע אותיות בכנויו כלל, להורות שבשם המפורש היה אומר כן, ולפי שגם בלפני ה' תטהרו היה מזכיר שם המפורש, לזה דקדקו אלה לומר לפני השם תטהרו, וכן דעת רב סעדיה ז"ל, עכ"ל. ומבואר דנחלקו אם הכה"ג היה מזכיר י' פעמים את השם המפורש, או שהיה אומר אנא בשם, וצ"ב במה נחלקו.

ואפשר דדעת ר' חגי בירושלמי דיסוד חיוב הזכרת ה' הוי מדין הוידוי, ומהאי טעמא ס"ל דמאחר דאין חובה אלא ג' וידויים הרי דאין חיוב הזכרת ה' אלא ג' פעמים, ומש"ה ס"ל דאחר שאמר חטאתי לה' לא שייך עוד חיוב הזכרה ולהכי בפעם השני אומר אנא בשם, דהיינו בשם שהזכיר מקודם, אכן בדעת הריב"ש ור' האי גאון, נראה דס"ל דהוי חיוב עצמי די' אזכרות, ואפשר דס"ל דהוי גדר של י' וידויים, וכמו שביארנו בדעת הטור.

ניתן להשיג את סדרת הספרים אצל י. בלוי | בטל: 054-856-40-33 או במייל: bh@apt1.net

שנה ט' 423

תוספת שבת

העלון השבוע
לע"נ מרת ברענדל
נעמי ע"ה בת ר' יעקב
ראובן הי"ד
ולגמרח"ט

זמני הדלק"נ שבת חג הסוכות
ירושלים: 5:56 מוקדם: 5:46
בני ברק: 6:11 מוקדם: 6:01
מודיעין עילית: 6:05 מוקדם: 5:55
חיפה: 6:04 מוקדם: 5:54
טבריה: 6:00 מוקדם: 5:50

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

הקבלה שלנו לשנה החדשה: ביטלנו שופר בגלל גזירה דרבנן, לכן מתחזקים בכניסת השבת גם מגזירה דרבנן, ונמנעים מעשיית מלאכה בער"ש לפחות חצי שעה לפניה"ש, כהוראת מרנן ורבנן זיע"א:

להלן המכתב שנכתב בכתי"ק של רשכבה"ג מרן הגראי"ל שטינמן זיע"א

"כרגיל אנשים קרוב לשקיעת החמה בערב שבת מאד לחוצים ובאים לידי קטטות, וכן מבואר בגיטין דף נ"ב, **ולפעמים גם מתוך לחץ נכנסים לעשות דבר האסור אחר שקיעתה של החמה (ובפרט בימי החורף הקצרים) אשר זה מאד חמור". וטוב מאד להתרחק ולמנוע מלעשות דברים האסורים בשבת חצי שעה לפני השקיעה** (ובודאי שאין הדברים אמורים לאותם המקומות אשר מקדימים להדליק נרות שבת 40 דק' קודם השקיעה), באופן שלא יקרה חלילה שיכולים לעבור אחרי השקיעה. ושכר עושה אין לשער בזה ותזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות.

אהרן יהודה ליב שטינמן
ג"א מצטרף לדברים הנכונים והברורים הנ"ל
חיים קנייבסקי
הנני מצטרף להנ"ל - יוסף שלום אלישיב
ג.א. מצטרף ניסים קרליץ

לאחיטו בני ישראל שלום וכל טוב סלה.
באתי לעורר על קדושת שבת אשר היא מאוד חמורה ומצד שני אשר לזכות על ידי שמיות דיניה מאוד, כדכיל אנשים קרוב לשקיעת החמה בערב שבת מאוד לחוצים ובאים לידי קטטות וכן מבואר ביטין נב. לפעמים גם מתוך לחץ מנכסים לעשות דבר האסור אחר שקיעתה של החמה אשר זה מאוד חמור.
טוב מאוד להתרחק ולמנוע מלעשות דברים האסורים בשבת חצי שעה לפני השקיעה, באופן שלא יקרה חלילה שיכולים לעבור אחרי השקיעה.
ושכר עושיה אין לשער
חזקו בזה ותזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות.
אהרן יהודה ליב שטינמן, בא מצטרף לדברים נכונים וברורים אלה חיים קניבסקי
הנני מצטרף להנ"ל יוסף שלום אלישיב, ניסים קרליץ

דברי חיזוק להתחזק ב'תוספת שבת' לקראת 'שבת שובה'

המשנה ברורה בסי' תר"ג סק"ב כתב בשם היערות דבש: ז' הימים שבין ר"ה ליוה"כ הם כנגד ז' ימי השבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום, דרך משל ביום א' יעשה תשובה על כל מה שחטא כל ימיו ביום א' וכן ביום ב' וכן כל ז' ימים. (ע"ש)

תוספת שבת כפרה לחילול שבת

כפרה לחילול שבת ממרן החזו"א: "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, **ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולני עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת!**" (תשובות וכתבים מ"ה).

וכבר אמר מרן הח"ח זצ"ל מובא בספר 'חפץ חיים על התורה' - **"כמה נואלו המה קטני אמונה שמאחרים לקבל את השבת וממהרים לצאת, כי הלא כל ששת ימי המעשה יונקים מן הקללה שנתקלל אדם הראשון "בזעת אפיך תאכל לחם", ורק השבת לבדה יצאה מכלל הקללה והקב"ה בכבודו ובעצמו ברך את היום הזה - "וברכו וקדשו".** ותחת אשר בעלי השכל ממהרים להיכנס אל השבת לקבל ברכתה ומאחרים לצאת בשביל שלא להיכנס כ"כ מהר אל קללת ששת ימי המעשה מהפכים הם את הסדר, מאחרים הם להיכנס אל הברכה ונחפזים הם לצאת ממנה ולהיכנס במהרה אל הקללה של ששת ימי המעשה. אשרי מי שזוכה להבין זאת למהר בקבלת השבת ולאחר לצאת ממנה, כדי לקבל ברכת ה' הבאה ממילא למקבלי שבת", עכ"ל

במעלות חמש השבתות בחודש תשרי

כתב הגר"ח פלאג'י זצוק"ל: ה' שבתות של חודש תשרי הם כנגד חמשה חומשי תורה, והוסיפו שג' שבתות חגי תשרי כנגד ג' שבתות הקדמונים, ר"ה שבו נברא העולם הוא כנגד שבת בראשית, יום א' דסוכות ראשון לחשבון עוונות הוא צילא דמיהמנותא כמו שאומרים ופרוש עלינו סוכת שלומך, כנגד שבת של מתן תורה, (שלא היה להם חטאים), ושבת שמחת תורה רמוז כנגד שבת דלעתיד לבוא, שזה מרמז למחול שיהיה לצדיקים בעתיד.

וכך הגר"ח פלאג'י אמר: כשחל ראש השנה בשבת, יהיה באותו החודש, חמש שבתות, וכל אחד ואחד, יש בו תוספת קדושה דהיינו יום א' של ראש השנה, כשחל להיות בשבת, הוי שבת א', וראש השנה עמו. ב' - שבת תשובה. ג' - שבת יום א' של סוכות. ד' - שבת ושמיני חג העצרת, ה' - שבת בראשית התחלת התורה. הרי יש בחודש אחד, חמש שבתות, שהם כנגד חמשה חומשי תורה. ע"כ.

וכך אמר הגר"ח בדרשתו בר"ה: "זאת אדרוש לבית ישראל, שכשחל ראש השנה ביום שבת קודש, שאין תקיעת שופר, **שיזדרז לשוב בתשובה שלימה ורצויה לפני המקום, ואז מרוצה לפני הקב"ה מצות עשה של תשובה, לעורר הרחמים יותר ויותר עשר ידות ממה שפועל מצות תקיעת שופר! ומה גם אם ישמור את השבת כמשפטו, דהוי כאילו קיים כל התורה יכולה, דודאי דהוי יותר התעוררות גדול לעורר הרחמים.**

ויקח אדם מוסר מיום ר"ה שחל להיות בשבת, כי הגם כי מצות עשה של שופר הוי מדאורייתא, וגם חכמה היא ואינה מלאכה, ומשום גזרת חז"ל 'שמא יעבירנו' הוא שנאסר. **ועקרו המצות עשה, משום שמירת וקיום לשמור את יום השבת, שלא לחללו.**

כל שכן וק"ו שיזהרו הרבה מאוד בחילול שבת גמור, שלא לחלל בשום שבתות השנה. ואין צריך לומר בשבת זאת, כי הוא ראש לשבתות השנה, וגם יום הדין והנורא, ואין תקיעת שופר, שצריך יותר התעוררות רחמים. **ואם ישמרו שבת כהלכתו, הרי הוא כמקיים כל התורה כולה, והרי הוא יותר מתרי"ג שופרות!!!... ואם כן לא ידאגו שאין תקיעות שופר, כי אדרבה שמחה וגיל היא יותר השמירת שבת כהלכתו.** וזהו רמז הכתוב בתהלים: "אשרי העם יודעי תרועה, ה' באור פניו יהלכון, בשמך יגילון כל היום, ובצדקתך ירומו". ונקדים לדברי הזוהר הקדוש (פרשת יתרו) מהו שבת? שמו של הקב"ה. אם כן זה אומרו; "אשרי העם יודעי תרועה - ה' באור פניך יהלכון", כלומר שעל ידי תקיעת שופר מהפך מידת הדין לרחמים. ואם יבוא השואל ויאמר מה נעשה להגנתנו כשחל ראש השנה בשבת ואין שופר? לזה אמר 'בשמך יגילון כל היום', **בשמך שהוא השבת, יגילון כל היום**, שלא ידאגו אלא אדרבא, ובצדקתך ירומו, להיות זכאים בדינם!!! (תוכחת חיים לר"ה).

שיחת רשכבה"ג מרן הגראי"ל שטינמן זיע"א לחיזוק הלימוד בשבת, ולהקדמת כניסתה.

ראיתי במקום שכתוב שרבי אלי' לופיאן היה פעם בשבת אצל הח"ח, **ואמר לו הח"ח היות ששבת שקולה כנגד תרי"ג לכן כל דבר מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג, כפול שש מאות ושלש עשרה. אם אחד לומד תורה = תרי"ג**, אפילו אם לומד מילה של תורה שזה גם כן מצוה, כמו שהגאון מביא מהירושלמי שאפילו מילה אחת של תורה תלמוד תורה כנגד כולם, **אפילו מילה אחת!** [וק"ק האיך יצוייר שידבר רק מילה אחת של תורה, כי אם אומר למשל תיבת "בראשית" מה הראיה שנתכוין לומר תורה, וצ"ל דמסתמא הוא מתכוין לתורה.] עכ"פ כל מילה של תורה זה מצוה, **וכל מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג.**

ושמעתי בשם הבן איש חי שאומר שכל מצוה שעושים בשבת נחשב אלף, אבל החפץ חיים אמר תרי"ג - ת' ר' י"ג מצוות. ממילא יוצא שמצוה בשבת היא כל כך גדולה, אם הוא מתפלל כאילו קיים תרי"ג מצוות של תפילה, אם לומד שעה הרי זה כאילו למד תרי"ג שעות, ואם למד עשר שעות זה תרי"ג פעמים עשר, הרבה מאד מאד!

עכ"פ מצוה של שבת כל כך גדולה, ומצד שני צריך מאד להיזהר שלא יבואו חלילה וחס לחילול שבת, לכן חכמים אמרו הרבה דברים, כמו חייב אדם למשמש בגדיו ערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא, רבנן חייבו שצריך למשמש בכל הבגדים שלבוש אם יש בהם משהו. [ותוס' שואל הרי גם אם נשאר משהו הרי יהיה מתעסק, אומר תוס' שמא יזכור ואח"כ ישכח.] עכ"פ עשו זהירות מיוחדת על שבת, וזה בגלל ששבת כל כך גדול, במצוות זה שקול תרי"ג, ובעבירות מסתמא לא תרי"ג, אבל בכל זאת שבת זה מאד חמור.

ממילא צריך לעשות זהירות גדולה לכל הפחות חצי שעה לפני השקיעה כבר לא לעשות דבר שאסור בשבת, רק אם יהי' פעם אונס גדול שאין לו ברירה, אבל בדרך כלל להשתדל חצי שעה לפני השקיעה כבר לא יעשה שום דבר, כבר יהיה שבתדי'ק! הכל כבר מסודר. וזה דבר נחוץ מאד, ולא רק אנשים שטרודים במלאכה, אלא אפילו בני ישיבה שאין להם כל כך הרבה עבודה לעשות, בכל זאת כשמגיעים הרגעים האחרונים לפני שבת תמיד בא היצר ואומר תעשה את זה תעשה את זה, פתאום שכחו את זה ופתאום שכחו את זה. ממילא צריך מאד זהירות לכל הפחות חצי שעה להיזהר לא לעשות שום דבר שאסור בשבת, ואם לפעמים יש ששכחו דבר שמוכרחים **בלית ברירה יעשו, אבל בדרך כלל כל אדם ישתדל שחצי שעה יהיה כבר הכל שבתדי'ק.**

וזה מצוה גדולה, אחרת יכול להיות שאח"כ בשבת יש לו תרי"ג מצוות, או אלף מצות, ופתאום חלילה וחס חילל שבת... נורא ואיום! **החטא של חילול שבת הכי חמור, כמו עובד עבודה זרה, בשום דבר לא חייב כמו עובד עבודה זרה רק בחילול שבת, מחלל שבת בפרהסיא יש לו דין שיינו אסור כמו עובד עבודה זרה, חמור מאד! ממילא צריך לעשות כל מיני הרחקות שלא לבוא לידי חילול שבת.**

ואם רוצים להיזהר הקב"ה עוזר. הרי כתוב יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, ואנשים חושבים שתמיד הקב"ה יעזור לו, יש לו עצה נגד היצר הרע, הקב"ה יעזור לו. אך כתוב בשם הגאון לא כך, אלא כל אדם צריך לעשות כל מה שביכולתו להיזהר מהעבירה, ואם כבר אי אפשר יותר, אז הקב"ה עוזר לו, אך לא עוזר לו סתם כך, רק הוא צריך לעשות את המאמץ הכי גדול, ואם הוא עושה את המאמץ הכי גדול אז הקב"ה עוזר לו, **וכן גם בענין זה אם אדם עושה את כל המאמצים שלא יבוא לידי חילול שבת, אז הקב"ה יעזור לו, אבל אם בן אדם יסמוך עצמו שהקב"ה יעזור לו, אי אפשר לסמוך...**

הקב"ה יעזור שכל אחד באמת יזהר מאד בכניסת השבת שיהיה על הצד הכי טוב, ואז יהיה לו סייעתא דשמיא, ומה שילמד יהיה לו פי תרי"ג לפי החפץ חיים, ויש לסמוך עליו, כי מה שהוא אמר הוא ידע מה שאומר, ממילא יהיה לו תרי"ג ויהיה לו זכות גדול, וכל אחד יכול לזכות לזה לעלות בתורה ויראת שמים, ויהיה מאלה שהקב"ה עוזרו, ויזכו לכל טוב (נמסר בישיבת רנה של תורה כ"ו מרחשון תשע"ב)

זהירות לקראת שמחת תורה שחל בשבת, אסור לטלטל תינוקים לכל הנערים כשאין עירוב מהודר!! שיעור שקיבלנו בגזירת שמא יעבירנו בהקפות בשמחת תורה שחל בשבת

בשנה זו בו קרא הערוך לנר המפורסם (בספרו מנחת עני פר' האזינו) יותר להזהר באיסורי הוצאה, כי אנו זקוקים שהשבת תמליץ בעדינו וביטלנו שופר מחשש הוצאה, גם שמחת תורה חל בשבת.

מנהג ישראל בא"י לעשות הקפות גם בשמחת תורה שחל להיות בשבת, ויש לעיין בזה דהרי מנהג הקפות התחיל בבבל שנהגו בבבל לסיים את התורה כל שנה ביו"ט אחרון של סוכות וזה היה ביו"ט שני שלא יכול לצאת בשבת. אבל בא"י בתחילה היו גומרים את התורה פעם בשלש שנים ואז לא עשו הקפות בשמיני עצרת, ואחר שפשט המנהג לגמור בא"י את התורה פעם בשנה אז בשמיני עצרת סיימו את התורה ובכל זאת בשו"ע בתרס"ט הזכיר רק שיקראו בא"י בשמיני עצרת וזאת

הברכה אבל לא הזכיר כלל מענין הקפות ורק ברמ"א הוזכר שנהגו לעשות הקפות במדינות אלו והיינו בחו"ל ולא הוזכר בא"י ויבואר בס"ד.

סידור הלוח שלא יצא הושענה רבא בשבת

איתא בגמ' בסוכה (מג:) **ערבה שבעה כיצד** ערבה בשביעי מ"ט דחיא שבת א"ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מה"ת א"ה לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מה"ת לולב גזירה משום דרבה א"ה ערבה נמי ניגזור **ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה** לולב לכל מסור וכתב רש"י ד"ה שלוחי ב"ד מייתי לה מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים המקיפין בה את המזבח

ממשיכה הגמ' א"ה האידנא נמי לידחי אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא אינהו דידעי בקיבועא דירחא לידחי כי אתא בר הדיא אמר לא איקלע ומבואר בגמ' לפי שיטה זו שבאמת אם הושענא רבה היה יוצא בשבת היו נוטילים ערבה בשבת כיון שמצות ערבה מוטלת על הב"ד ולא על כל יחיד ויחיד ומה שלא נוהג מצוות ערבה בשבת מטעם שלא יכול לצאת הושענה רבא בשבת.

וכן מבואר בירושלמי (הובא בתוס') שמסדרי הלוח הקפידו שלא יצא הושענה רבא בשבת ופחות הקפידו שלא יצא ר"ה בשבת וכן מבאר תוס' (מג:) ד"ה לא איקלע שכך המנהג היום במסדרי הלוח וז"ל וגם עכשיו אנו מחשבים דלא מיקלע יום ערבה בשבת ואשופר ולולב לא חיישינן ואע"פ שיום ראשון דאורייתא

ומקשה תוס' **ותימה דאיום ערבה שהוא זכר למקדש בעלמא חיישינן ואהני דאורייתא לא חיישינן.** ומתרץ תוס' בתירוץ השני **ועוד דמספק עבדינן תרי יומי וכי מקלע יום ראשון בשבת אין שופר בטל לגמרי דתוקעין בשני אע"ג דכי באו עדים קודם המנחה לא עבדי בא"י אלא חד יומא מ"מ בחו"ל עבדינן תרי יומי אבל שביעי של ערבה דליתא אלא חד יומא דלא אפשר למיעבד השמיני על הספק לפי שהוא יו"ט אם היה בטל לגמרי משתכח תורת ערבה**, למדנו מדברי הגמ' ותוס' שמעיקר הדין אם היה יוצא הושענה רבא בשבת היו נוטלים ערבה בשבת ומסדרי הלוח תיקנו שלא יצא בשבת והעדיפו לבטל שופר מאשר שיצא הושענה רבא בשבת.

ויש להקשות על דברי התוס' שמ"מ עדיף שהושענה רבא יצא בשבת ויטלו ערבה בשבת כמבואר בגמ' מאשר לבטל שופר שהרי ר"ה שחל בשבת לא תוקעים ואילו הושענה רבא אם יצא בשבת יטלו ערבה בשבת.

ויעויין באחרונים (עיין מחצית השקל וא"ר סימן תכ"ח) שביארו שאדרבה ודאי שאם הושענה רבא יצא בשבת היו נוטלים ערבה כי אין גזירה דרבה אבל מ"מ אף שאין גזירה דרבה עדיין יש חשש מכשול ולכך מתקני הלוח במקום לגזור גזירה חדשה פשוט דאגו שלא יצא הושענה רבא בשבת אף שע"י זה יתבטל שופר אבל זה עדיף שיתבטל שופר מאשר שיבואו למכשול בענין ערבה, ובשופר אין חשש כיון שכבר תיקנו שלא יתקעו בשבת.

למדנו מזה שחז"ל העדיפו שלא לעשות דברים נוספים בשבת מחמת שיכול לצאת מכשול אף שא"א לאסור ממש. ולפ"ז א"ש שבאמת מנהג הקפות התחיל בחו"ל ביו"ט שני שאינו יכול לצאת בשבת ומשם פשט המנהג לא"י אבל לכא' מעיקרא כשהתחיל מנהג הקפות לא היו רוצים שהקפות יצא בשבת מחשש מכשול.

ביאור דעת הגר"א שקוראים מגילת שיר השירים וקהלת בשבת חוה"מ

הנה המנהג היום בהרבה קהילות ע"פ דעת הגר"א לקרוא בשבת חוה"מ מגילת שיר השירים וקהלת. ויועיין במעשה רב שהקשו לגר"א איך קוראים מגילת שיר השירים וקהלת בשבת ואמאי אין חשש שמא יעבירנו. ותירץ הגר"א שכל דבר שמוטל על הציבור ולא על היחיד אין חשש שמא יעבירנו ובאמת דברי הגר"א הם ע"פ הגמ' ריש לולב וערבה שבערבה אין חשש שמא יעבירנו מטעם שמוטל על ב"ד ולא על היחיד.

אך יש להקשות על דברי הגר"א לפי מה שביארנו שאף דבר שמעיקר הדין מותר לעשות בשבת מ"מ לכתחילה מעדיפים כמה שפחות דברים לעשות בשבת מחשש מכשול א"כ אמאי קוראים מגילה בשבת [ובאמת במסכת סופרים פי"ד שמובא המנהג לקרוא מגילה לא מוזכר שקראו את זה בשבת]. ובאמת על המנהג הקדום שלא קראו מגילה מתוך הקלף לכא' ל"ק שבזה אין חשש אך מה שנהוג לקרוא מתוך הקלף לכא' יש לחשוש יותר. ונראה לבאר שערבה שלפעמים עושים אותו בחול ולפעמים עושים אותו בשבת בזה יש לחוש יותר למכשול כי כבר אנשים התרגלו לעשות אותו בצורה של יום חול ועכשיו לעשות אותו בצורה של שבת יש חשש מכשול אבל שיר השירים שתמיד קוראים רק בשבת אפשר בזה אין לחוש, ובזה א"ש למה לא חששו בקריאת פרשת זכור גזירה שמא יעבירנו כי כיון שנקבע תמיד לקרוא בשבת אנשים כבר יודעים שצריך להתכונן קודם השבת משא"כ שופר ולולב שלפעמים יוצא בשבת ולפעמים יוצא בחו"ל. ובזה מיושב גם קושית התוס' ריש מגילה למה לא חששו בתקיעת שופר במוצאי יוה"כ שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר ולדברינו א"ש כיון שתמיד תוקעים במוצאי יוה"כ אנשים יודעים שאסור לטלטל ונזהרים יותר כמו פרשת זכור שלא חששו.

עליית כל הנערים בשמחת תורה שחל להיות בשבת

והנה ביארנו שמעיקר הדין אין לאסור לעשות הקפות בשבת אף שלכתחילה אולי לא היו מתקנים לעשות הקפות בשבת, אך כבר פשט המנהג לעשות הקפות בא"י בשבת וכן נהג האריז"ל. אך מ"מ יש לעיין לענין מה שנהגו לעשות עליית כל הנערים גם בשמחת תורה שחל להיות בשבת שיש חשש מכשול שיביאו תינוקות לבית הכנסת בשבת וכעין זה מצאנו בתשליך (סימן תרפ"ג) שהפסיקו לעשות תשליך בשבת מחשש מכשול שיטלטלו את הסידורים חוץ לעירוב, א"כ יש לעיין גם לענין עליית כל הנערים [שנוהגים להביא אף הקטנים ביותר], וצ"ע.

נמצינו למדים.

א. בגמ' מבואר שנטילת ערבה בבית המקדש כיון שמוטל על ב"ד מעיקר הדין אפשר לעשות כן אפי' בשבת.

ב. אף שערבה אפשר לעשות בשבת בכל זאת מסדרי הלוח נראה שהעדיפו שהושענה רבא לא יצא בשבת.

ג. הגר"א הנהיג לקורא מגילת שיר השירים וקהלת בשבת ולא חשש לגזירת שמא יעבירנו וביאר מטעם שזה דין על הציבור.

ד. לכא' נראה לבאר שדבר שנקבע לעשותו רק בשבת לא חששו לגזירת שמא יעבירנו ולכך גם פרשת זכור אפשר לקרוא בשבת.

ה. לפ"ז יש ליישב אמאי לא חששו על תקיעות במוצאי יוה"כ.

ו. הקפות שעושים בשמחת תורה, אף שלכתחילה אולי לא היו מנהיגים לעשות הקפות בשבת אלא הנהיגו כן בחו"ל ביו"ט שני שלא יכול לצאת בשבת מ"מ כבר פשט המנהג לעשות הקפות גם בשמיני עצרת שחל בשבת, ולכא' כיון שזה דין על הציבור אין חשש שמא יעבירו ס"ת ממקום למקום.

ז. תשליך מבואר במ"ב בשם הפמ"ג שיש מקומות שנמנעו מלומר תשליך בשבת מחשש שיכשלו בהוצאה.

ח. יש לעיין האם יש חשש בעליית כל הנערים בשמחת תורה שחל להיות בשבת מחשש שיטלטלו את הקטנים ביותר לעליית כל הנערים וצ"ע.

"ולנוח בו באהבה כמצות רצונך" משלו של המגיד מדובנא

'**ולנוח בו באהבה כמצות רצונך**', מנוחת יום השבת צריכה להיות "כרצונך", כרצון הבורא יתברך, לעסוק ביתר שאת וביתר עוז בלימוד תורתו הקדושה. **אך לדאבוננו, ישנם כאלו המנצלים את היום הקדוש בעיקר למנוחת הגוף, ועליהם המשיל המגיד מדובנא את המשל הבא:** לפני שנים רבות נסע יהודי אחד לאמריקה לעשות עסקים. לאחר שנים שבהם עשה חיל בעסקיו, תקפוהו געגועים לעיירה שלו, ימים רבים עברו על האיש בגעגועים ולא היתה בידו אפשרות לקבל פיסת מידע על קרוביו וידידיו

יום אחד, נשמעה דפיקה על דלת ביתו. כשפתח הסוחר את הדלת, ראה לפניו אדם המבקש צדקה. עד מהרה התברר לו כי ידיד נעוריו הוא, מהעיירה! "שלום עליך", קרא הסוחר בהתרגשות, "מה מעשיך כאן?", "באתי לאסוף צדקה", אמר הידיד. "בוא, הכנס והתכבד בכוסית יי"ש", שמח הסוחר, "ספר לי מה קורה בעיירה שלנו?", דשדש הידיד בעקביו: "אין לי זמן, אני אוסף צדקה",

הסוחר, שלא רצה שהזדמנות הפז תחמוק מידיו, שאל מיד: "כמה כסף לצדקה אתה אוסף ביום?", "כאלף דולר". "אם כך, אני אשלם לך סכום זה, בתנאי שתשב אצלי ותספר לי מה נשמע בעיירה שלנו". נכנס הידיד, ולאחר שאכל ושתה החל לספר את כל קורות העיירה מיום שעזב הסוחר. לאחר שעתיים, התעייף מלספר ורצה לנוח. "לנוח?" התפלא הסוחר, הלא אני שילמתי לך עבור כל היום. אתה רוצה לנוח, תנוח מחר, על חשבונך, לא על חשבוני! אני שכרתי אותך לספר לי סיפורים"!

והנמשל: עם ישראל עובד כל השבוע לפרנסתו. מגיעה השבת, והקדוש ברוך הוא כביכול, אומר לעם ישראל: השבת עלי! לוו עלי ואני פורע, זה היום שלי! תלמדו תורה, תשירו זמירות שבת, **אבל הנה הולך לו האדם לנוח, לנוח?! אומר הקדוש ברוך הוא, תנוח על חשבונך! לשם כך ניתנו לך ששת ימי המעשה. אבל יום השבת הוא היום שלי! השבת ניתנה לנו כדי שנשב ונלמד בה תורה,**

ויש בנותן טעם להזכיר כאן את דברי ה'בן איש חי' בפרשת שמות שכתב בזה הלשון: "**כתבו המקובלים ז"ל, דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול", כלומר, שעת לימוד תורה בשבת, שווה לאלף שעות לימוד בימות החול!**

(מתוך הגדה של פסח 'ומתוק האור')

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל a0732951324 gmail.com
073-2951324 :בשעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל
לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

MACHSHEVES YECHEZKEL
מחשבת יחזקאל

מחשבה קצרה
על הדף
הרב יחזקאל הרטמן

שיעורי מחשבה קצרה - ליקוטי מסכת יומא ליום הכיפורים

מסכת יומא דף ב

יומא

מסכת יומא מתחלת עם המילים שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין. מה הביאור בהפרשה זו שמצינו רק ביום הכיפורים ובפרה אדומה ולא משום זמן אחר?

מבאר השל"ה בשם הרמ"ק שז' ימים אלה הם השבעה ימים של עשרת ימי תשובה שבין ר"ה ליום הכיפורים. כלומר שימים אלו הם מיוחדים להתכונן ליום כיפור.

והטעם בזה שיום הכיפורים מיוחד לכך שביום זה עם ישראל נהיה כמלאכים, עולה למקום גבוה ביותר. דבר זה מצריך הכנה מיוחדת. אי אפשר לבוא ליום זה בלא הכנה מוקדמת. זו ההכנה של הכהן גדול, וזו ההכנה של כל כלל ישראל בימי עשי"ת.

ורבי צדוק הכהן מוסיף שהוא הדין לפרה אדומה שהוא הטהרה לטומאת מת, כלומר עלייה למקום גבוה ביותר ששם יש התגברות על מיתה.

זה הטעם שיום הכיפורים נקרא בסתמא, וכן הוא שם המסכת: יומא - היום. היום המיוחד העילאי שאינו עוד יום. יום גבוה כזה מצריך הכנה מיוחדת. וזהו ההכנה של השבעה ימים שיש לכהן גדול, שלכל ישראל יש חלק בהן בעשרת ימי תשובה.

ונוסיף מה שיתבאר בהמשך (דף לב) בשם הגר"א דאהרן הכהן יכל ליכנס לקודש הקדשים בכל יום בשמך השנה, כלומר שהיה לו שייכות ליום הכיפורים בכל יום ויום. ולפי הנ"ל ביאור הדברים שסתם כהן גדול מזרעו יש רק יום מיוחד שהוא שייך לעליונים, וגם לזה צריך הכנה ז' ימים. אבל אהרן הכהן שייך לשם בכל עת, הוא עומד במעלה זו כל זמן וזמן. אצלו כל יום הוא במדרגת: יומא.

דף כ

שטן לית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי

איתא בגמ': "אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אמריתו אמאי לא אתי משיח והא האידנא יומא דכיפורי הוא ואבעול כמה בתולתא בנהרדעא, אמר ליה הקדוש ברוך הוא מאי אמר אמר ליה לפתח חטאת רבץ (רש"י: "יצר הרע מחטיאו בעל כרחו"), ושטן מאי אמר אמר ליה שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ממאי אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני".

ולכאורה גמ' זו תמוהה מכמה פנים: דהנה הגמ' בבבא בתרא (טז.) אומרת: "אמר ר"ל הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות", וביאורו כפי שהגמ' אומרת שם לעיל: "במתניתא תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה", נמצא דאותו כח רע בעולם כולל את יצר הרע, שטן ומלאך המוות. והנה, בגמ' יומא הנ"ל מפורש דאע"פ שהשטן אינו פועל ביום הכיפורים מ"מ יצר הרע אין לו הפסק, דע"ז אמרה הגמ' דקב"ה אומר "לפתח חטאת רובץ" דיצה"ר הוא המחטיא, וקאי אליל יוה"כ, וא"כ צ"ב דמדוע רק אותו חלק רע של שטן אין לו רשות לפעול ביוה"כ אבל שאר חלקי הרע פועלים?

ועוד צ"ב דגמ' זו לכאורה היא ההפך הגמור ממה שמבואר במדרש פרקי דר"א (פרק מו): "אמר סמאל לפני הב"ה רבון כל העולמים על כל אומות העולם נתת לי רשות ועל ישראל אין אתה נותן לי אמ' לו הרי יש לך רשות עליהם ביום הכפורים אם יש להם חטא ואם לאו אין לך רשות עליהם לפי' נותנין לו שוחד ביוה"כ שלא לבטל את ישראל שלא יקריבו את קרבנם שנ' גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב"ה לקרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו שנ' ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה ראה סמאל שלא נמצא בהם ביום הכפורים חטא אמ' לפניו רבון כל העולמים יש לך עם אחד כמלאכי השרת שבשמים וכו'", במדרש מבואר דאדרבה מכל הימים בשנה היום האחד שיש לשטן רשות על ישראל הוא יום הכיפורים אלא שכיבכול אנו משחדים אותו, אך עכ"פ יום זה הוא שייך ומסוגל אליו יותר מימים אחרים, ולכאורה דבר זה סותר דברי הגמ' דיום זה הוא היום האחד שאין לו רשות להשטין?

ועוד דראיית הגמ' ששטן לית ליה רשות לאשטוני תמוהה ביותר, דהגמ' מביאה שהשטן הוא ג' שס"ד, והרי שטן בלבד הוא ג' שנ"ט, וא"כ הוספת הה' לכאורה אין לה מקום, דהרי באותה מידה "ושטן" הוא ג' שס"ה. וע"כ ששטן שייך בעצם לאות ה' שקודמת לו, וצ"ב היאך.

אלא הביאור הוא, וכן שמעתי ממו"ר בי משה שפירא זצ"ל, דהנה צ"ב שבינוני תלוי ועומד עד יום הכיפורים ונידון אז - מה משתנה ביום הכיפורים? אלא שכמבואר בתחילת איוב ויהי היום, הוא ר"ה, הקב"ה אמר שאיוב הוא צדיק, אמר השטן שצריך לנסות אותו. ומה הביאור בזה? אלא שזה מה שהקב"ה טבע בבריאה שיש כח לשטן - לבעל דין, לתבוע שאדם יעמוד בנסיון ויוכיח את עצמו כלפי חוץ. לא די שיודע תעלומות אומר שהוא צדיק הוא צריך להוכיח דבר זה במעשים.

ביום הכיפורים התחדש חידוש עצום שהשטן אינו יכול לתבוע דבר זה, לית ליה רשותא לאסטוני. ולכן כאן הבינוני גם זוכה בדין, דהקב"ה מעיד עליו שבתוך ליבו חפץ לעשות רק טוב אלא - לפתח חטאת רובץ. וע"כ כל מה שצריך לעשות הוא תשובה (כלשון הרמב"ם פ"ב מהלכות תשובה) אבל לא להשתנות ממצב של בינוני. ולכן בראש השנה שהוא היום שיש כח לשטן לתבוע - שם הבינוני אינו יכול לזכות בדין, אבל ביוה"כ שאין תביעה, גם הבינוני זוכה בדין. וזהו החידוש של יום הכיפורים שבינוני זוכה בדין כבינוני.

ושמעתי מדודי הר"ר אריה ברגמן שיחי' שזה הביאור שהטן כאן נקרא ה,שטן עם ה' הידיעה, כלומר ודאי שיש שטן ביום הכיפורים, אלא שאין את תביעת השטן הדורש לראות את הדברים בשטח. וזהו ה' הידיעה שהדברים גלויים לפנינו, לשון הא לכם, כאן בחוץ. כח זה חסר, ולשכן השט"ן, דוקא עם ה', בגי' שס"ד, זה יש רק שס"ד ימים ולא ביום הכיפורים. דו"ק היטב.

וממילא מיושבות כל קושייתינו: יש שטן ביום כיפור, אלא שאינו יכול לתבוע, וזה ביאור המדרש שמשחדים אותו ביום זה. וזה הביאור שהוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות כמבואר בב"ב כולם איתנהו ביום זה, אלא רק כח התביעה אינו כאן.

וזה הוא עומק ביאור הגמ', יש כאן מי שחטא ביום הכיפורים, אבל מ"מ אינו נתבע על זה כיון שיש יצר הרע, והקב"ה רואה ללבב ויודע ביום הכיפורים שבעומק רוצים לעשות טוב. וזהו סוד הזכייה בדין ביום הכיפורים גם לבינונים.

דף לא

ה' טבילות וי' קידושין

הטבילה הראשונה היתה מעל שער המים, והמים הגיעו שמה מ'עין עיטם'. ולפי"ז עין עיטם הוא לפחות כ"ג אמה מעל העזרה.

ונבאר יותר. בעבודת ישראל למגיד מקאזניץ מבאר ענין הטבילות, בדברים עמוקים. ונקדים ששם הוי"ה מתחלק לשנים: י' וה' שייכים לעליונים, ו' וה' הם הגילוי כאן בתחתונים. דוגמה לדבר, כשעמלק נלחם בישראל, נאמר "כי יד על כס י"ה", ופרש"י שאין השם שלם עד שיימחה זרעו של עמלק. כל זמן שעמלק בעולם יש רק את החלק הראשון של השם, ולא מתגלה החלק השני שהוא הגילוי בתחתונים. בזה עמלק פוגם.

מבאר העבודת ישראל, הכהן גדול ביוה"כ מעלה עצמו מבחינת ו"ה לבחינת י"ה. וזה ענין חמש טבילות ועשרה קידושין - ה' טבילות כנגד הה', ועשרה קידושין כנגד הי'. למדרגה גבוהה זו מעפיל הכהן הגדול ביוה"כ.

הכף והמחתה שמכניס לקה"ק מרמזים על כך: הכף נראית כאות ו' והמחתה נראית כאות ה', ושתיהם מוכנסין לקה"ק, להורות שאנו מבטלין את הו' וה' ומכניסין אותם פנימה.

אסור לאף אחד להיות באהל מועד יחד עם הכה"ג, כי הוא כבר אינו בגדר אדם, אלא גבוה מכך.

דוד המלך סבר בתחילה לבנות את המקדש ב'עין עיטם' שהוא המקום הגבוה ביותר באזור, עד שאמר לו הקב"ה שמקום המקדש צריך להיות נמוך יותר, שנאמר "בין כתפיו שכן". ומבארים המפרשים, שבנין בהמ"ק הוא חיבור עליונים ותחתונים, ועל כן צריך לבנות אותו במקום שמתחבר למטה, כדוגמת הצוואר שמחובר לגוף.

ביוה"כ הכהן הגדול נמצא במקום יותר גבוה, על כן מובן שמדגישים חז"ל שמי טבילתו מגיעים מעין עיטם, שזהו המקום היותר גבוה.

דף לב

הפרשה כולה נאפרה על הסדר

"ובא אהרן אל אוהל מועד" - למה הוא בא, להוציא את הכף והמחתה. כל הפרשה נאמרה על הסדר, חוץ מפסוק זה. מבאר רש"י (ד"ה לא משכחת) שסדר הדברים כפי שכתוב בפרשה הוא: עבודות התמיד של שחר בבגדי זהב, עבודות יוה"כ בבגדי לבן ובכללם הוצאת הכף והמחתה, אילו ואיל העם והתמיד ומוסף בבגדי זהב. אך לפי קבלת חז"ל קודם שמוציא את הכף והמחתה, עושה את אילו ואיל העם בבגדי זהב, ואח"כ חוזר לבגדי לבן להוציא את הכף והמחתה, ושוב מחליף לבגדי זהב לתמיד ומוסף.

נמצא שלפי פשטות הפרשה יש שלושה שלבים, ולפי קבלת חז"ל יש חמשה שלבים.

הרמב"ן בפרשת אחרי מות מתקשה, מדוע באמת לא כתבה התורה את הפסוק הזה במקומו, והולך ומבאר באופן אחר את פשט הפסוקים.

ומפורסם בשם הגר"א (הובא בחכמת אדם, בקול אליהו פ' אחרי מות, ובספר 'גביעי גביע הכסף' לתלמיד הגר"א) כדלהלן.

יסוד הדברים בחידוש גדול לדינא, שאמנם כהן גדול יכול להכנס לקה"ק רק ביוה"כ, אך כל זה בצאצאי אהרן, אך אהרן עצמו יכול להכנס בכל עת שירצה, ומביא כן מהמדרש. אך זאת בתנאי שיעשה אז את העבודה שמפורטת בפרשת אחרי מות, כמו שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקודש".

הכלי חמדה מדגיש לפי זה שהעבודות שמפורטות בפרשה אינם קשורים דוקא ליוה"כ, אלא הן עבודות ששייכות לכניסה לקה"ק.

ולפי זה מבאר החכמת אדם מה שלא מוזכר יום הכפורים עד סוף הפרשה, ומשום שהחלק הראשון של הפרשה מדבר לאהרן עצמו, וזה אינו דוקא ביוה"כ. רק בסוף הפרשה מדובר על אחד מבניו של אהרן, ושם תלוי הדבר ביוה"כ.

כל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה - הסבר הדבר לפי דברי הגר"א, דרק ביוה"כ יש הלכה של חמשה שלבים (וכפי שהתבאר בשיעור הקודם שביוה"כ עוסקים בבחינה מסוימת של אותיות י' וה' ועל כן בענין חמש טבילות שנובעות מכך שיש חמשה שלבים), אך אם אהרן ייכנס ביום אחר בשנה, אז יתפרשו הפסוקים כסדרן הפשוט, ויהיו רק ג' שלבים.

דף לו

עויתי פשעתי חטאתי

לפי ר"מ סדר הוידוי הוא "**עויתי פשעתי חטאתי**", ורבנן מקשים עליו דחטא הוא שוגג, עון הוא מזיד, ופשע הוא מרד, א"כ מה הטעם שאחרי שביקש מחילה על המזיד, הולך ומבקש על השוגג שהוא פחות חמור. ולכן סוברים שהסדר הוא "**חטאתי עויתי פשעתי**".

MACHSHEVESYECHEZKEL.COM • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • 6463522597 • השיעור:31698993

המהרש"א מבאר שלר"מ הולכים לפי סדר הרגילות: מצוי שיעשה אדם במזיד לתיאבון, פחות מכך הוא לחטוא במרידה, והכי פחות מצוי הוא שוגג. וצ"ב דלכאו' ההיפך הוא הנכון, דהמצוי ביותר הוא לחטוא בשוגג.

הבן יהוידע מבאר את שיטת ר"מ, דמה שמביא את האדם לחטוא בשוגג, הוא הזדונות.

ויש לחבר את הדברים למה שאמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, בענין ערי מקלט. הגמ' במכות מקשה מדוע בעבר הירדן יש ג' ערי מקלט כמו בא"י, והרי יש שם פחות בני אדם. ותירצה שבגלעד שכיחי רוצחים ומביאה על כך פסוק שמדבר על רציחה במזיד. וקשה שהרי לרוצחים במזיד אין דין עיר מקלט. וביאר הגרח"ש שבמקום שמצויות רציחות במזיד, הדבר מביא לזילות בחיי אדם, וממילא גם ההריגות בשוגג מתרבות. וכך כאן, כאשר אדם עובר במזיד, הדבר מחליש את היראת שמים ואת הזהירות, ושוב ממילא נכשל גם בשוגג.

דף פ

גורל מעכבא

מבואר בסוגיין שלרוב התנאים הגורל מעכב, חוץ משיטת ר"ש.

מה הביאור שהגורל מעכב?

מבואר בפרי צדיק (שושן פורים), כל המושג 'גורל' הוא להתחבר לגילוי הקב"ה במקום גבוה ומרומם הנקרא 'עתיק'. ומבאר בזה את הגמ' בסנהדרין שכאשר עכן מעל בחרם, יהושע שאל את הקב"ה מיהו זה שמעל, השיב לו הקב"ה וכי דלכור אני, אלא תעשה גורל וכך תדע. וצ"ב מה יועיל הגורל, הרי גם זה מלמעלה. ומיישב רבי צדוק שהגורל נובע ממקום גבוה ביותר, ששם אין נגיעה לחטאים. הכל שם מתחבר לטובה, וכפי שיתגלה לעת"ל שכל דבר שארע בעולם יצא ממנו גילוי שמו וכבודו ית'. אם הקב"ה יגלה את זהות החוטא בדיבורים שיורדים לעולם, הרי זה מוגדר כדלטוריא, אך כשהדבר מתברר בגורל, אין לזה שם 'רע', כי כל החטאים שם נהפכים לטובה.

בעל התניא בסידורו (סוף ענין הפורים), ומובא גם בבני יששכר מאמרי חודש תשרי ו', מבאר עוד שהמקום הגבוה של גורל, שם כלל ישראל לא נבחר ע"י מעשיו, אלא הבחירה בהם היא 'בעצם'. באותו מקום גבוה אין שם את גדרי הדין, אלא הוא מקום הייחוד והרצון העליון.

על כן, ביוה"כ כשבאים לכפר על כלל ישראל, צריכים גורל. לפי רבי צדוק במקום הזה אין חטא. לפי בעל התניא במקום הזה הקשר בין הקב"ה לישראל אינו תלוי במעשים. כתוצאה מכך יש כפרה.

וזהו גם הענין של פורים שנקרא ע"ש הפור. והיינו שהגילוי בפורים היה שנקודת הגורל נמצאת בעוה"ז, ולא רק בקודש הקדשים ביוה"כ, אלא אפי' דרך המעשים של המן, התגלה אותו גורל עליון.

ואלו הם דברי הגמ' כאן שהגורל מעכב אפילו לר' יהודה דדברים שבחוץ אינם מעכבים.

ונוסיף שההפרדה בין שני השעירים שאחד הולך לעזאזל ואחד לפנים, מבואר ברמב"ן עה"ת שבזה מפרידים בין עם ישראל לעבירות של ישראל, שהחטאים הולכים לסט"א, ועם ישראל נשאר נקי ונכנס לפניי ולפנים. במקום ההוא שיש הפרדה בין המעשים הרעים למעשים הטובים, שם הדבר נעשה ע"י גורל שנוגע במקום עליון.

ואולי יש להוסיף עוד, שלכן התנא היחיד שחולק על כך הוא ר"ש, דכידוע רשב"י חי במקום יותר גבוה מהעוה"ז. ולכן אין הלכה כר"ש מול תנא אחר (כמבו' בגמ' בעירובין), דא"א לעמוד במקומו. הוא סובר גורל לא מעכב, דאפשר לדידיה להגיע למקום הגבוה הזה גם בלי גורל. אך שאר התנאים ס"ל דרק ע"י הגורל ניתן להעפיל אל הגובה המופלא הזה.

דף פג

יבא זכאי ויכפר על החייב

הטעם שהכהן גדול מקדים להתוודות על עצמו ובני ביתו, ורק אחרי כן על אחיו הכהנים, משום דמוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב.

רבי שלמה קלוגר זצ"ל, מביא בספריו את ההסבר, שכדי שיוכל אדם להשפיע על אחרים, ראשית כל עליו לטהר את עצמו. וממה שהכה"ג מקבל הזדמנות לכפר על עצמו קודם שמכפר על אחרים, רואים יסוד נוסף, שכל אדם שמלמד דעת, ומרומם אנשים אחרים, הקב"ה נותן לו את ההזדמנות לזכות את עצמו, כדי שיוכל להשפיע על אחרים. עצם הדבר שמשתדל בשביל אחרים, יביא לו כפרה.

ומובא שאחד מהאדמו"רים אמר לחסידיו שבאו לומר לו "כתיבה וחתימה טובה", שמתאים שהאדמו"ר יאמר כן לחסידים, כי הוא נחשב כצדיק אשר נחתם כבר בר"ה לחיים, ואחרי כן בכוחו לברך לאחריני בבחינת יבוא זכאי ויכפר על החייב.

הג"ר דב קוק שליט"א מביא נקודה נוספת. בגמ' בשבועות מבו' שכפרת הפר והשעיר והפנימי היא על טומאת מקדש וקדשיו. ואילו שעיר המשתלח מכפר על כלל העבירות. וצ"ב מדוע עיקר העסק וההתמקדות ביוה"כ הוא בפר ושעיר הפנימיים שאינם מכפרים בכלליות אלא רק על טומאת מקדש וקדשיו. שאלה זו מובאת בשם המהרי"ל דיסקין.

ולפי הגמ' דידן יש תירוץ נפלא על כך. שבכדי שבהמ"ק יהיה מקור טהרה וכפרה על כלל ישראל, צריכים לדאוג שבהמ"ק גופיה יהיה טהור וקדוש לגמרי. ואחרי כן, בכוחו להשפיע טהרה על כלל ישראל, דיבוא זכאי ויכפר על החייב.

דף פט

שמאל ביום כיפור

מצינו ביוה"כ שמוליכים את הכף של הקטורת ביד שמאל, ורצו בגמ' להוכיח שהולכה בשמאל כשרה. אך מסקינן דשאני יוה"כ שמוליכין בשמאל, ואין ללמוד מכך לשאר מקומות. והטעם דשאני יוה"כ, מפני שהמחתה הכבדה צריכה להינשא ביד ימין, וממילא הכף הקלה נישאת בשמאל.

ועדיין צריך להמתיק את הדבר, מדוע ביוה"כ עושים את העבודה ביד שמאל.

בספר ברית כהונת עולם (לר"א מקוריץ, תלמיד של המגיד ממזריטש) מבאר, שהכף מוחזקת בשמאל, מפני שביוה"כ היא מסמלת את החלש. אין לה

את הכוח שיש בשאר ימות השנה.

ולבאר דבריו, נחזור על מה שדיברנו לעיל (דף ל"א) מהעבודת ישראל בשם רבו (גם הוא תלמיד המגיד ממזריטש), דהכוח והמחתה הן אותיות ו' ה'. והיינו שהחלק הראשון של שם הוי"ה (י"ה) שייך לעליונים, והחלק השני (ו"ה) שייך להתגלות שמו ית' בעולם. ועל כן כשעמלק מתנגד לגילוי בתחתונים אין השם שלם, ולא מתגלה החלק של ו"ה, ונשאר רק שם י"ה.

כשמדברים על גילוי בתחתונים יש בדבר ב' בחינות: א' בחינת משפיע. ב' בחינת מקבל. הו' היא ההשפעה מלמעלה. הה' היא המקבלים המוציאים את ההשפעה מן הכוח אל הפועל. ומלבד הביאור בדרך הקבלה, אפשר גם להסביר על דרך הפשט, שהו' היא אות החיבור, וכן צורת הו' (ואף הביטוי שלה) היא כמו וו שמחברים עמו דבר אל הקיר. החיבור של שני דברים מיוצג ע"י האות ו'. ואילו באות ה' משתמשים כשבאים לדבר על עצם הדבר - ה"א הידיעה. נמצא שו' היא החיבור מלמעלה למטה, והה' היא התחתונים שמקבלים בפועל.

אומר העבודת ישראל, כשנכנסים עם הכף והמחתה לקה"ק, יש כאן את הו' בצד אחד, והה' בצד השני, שהוא הגילוי של הקב"ה בתחתונים. וביותר, דביוה"כ אין כ"כ גילוי בתחתונים, דהעולם התחתון עולה למעלה, ואנו מתדמים למלאכים. עולים לעולם הבינה. ואין בעולם התחתון גילוי כ"כ, על כן הכף והמחתה נכנסים לתוך קה"ק.

נשוב לדברי הברית כהונת עולם, ומובן אפוא שביוה"כ אין הדגשה על הו', דכשהתחתונים עולים למעלה, אין צורך בהולכת ההשפעה מלמעלה למטה, על כן הכף ביוה"כ מוחזקת ביד שמאל, להורות שבחינת הו' אינה חשובה כ"כ ביום זה. דו"ק.

דף נה

אחת ואחת אחת ושתיים

הכהן גדול סופר את ההזאות באמירת "אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים". והטעם שמונה כן, כדי שלא יטעה. מסבירים התוס' ישנים, שהטעות היא שבמקום לספור מאחת ועד שבע, יספור מאחת ועד שמונה. וצ"ב מה ענין של ספירת האחת יחד עם השבע, ומדוע באמת אין לעבור את השבע.

בגמ' הובאה מחלוקת בין ר"מ לר' יהודה האם סופרים אחת ושתים, אחת ושלוש, או שסופרים שלוש ואחת, שתים ואחת. ומבאר רש"י שהמחלוקת הזו דומה לנידון אם אומרים "אחת ועשרים" או "עשרים ואחת". ולכאו' אינו דומה, דהתם העשרים הוא מספר כולל, והנידון הוא אם מספר הפרטים מצורף לפני או אחרי. אך כאן האחת והשתיים אינם שייכים זה לזה כלל.

ולהבין את הדברים צריך לגעת במושגים מתורת הנסתר, אבל הדברים מפורשים בדברי הראשונים, וכן מובא ברבינו בחיי עה"ת. וכיון שיש לנו בהם קצת השגה, ננסה לבאר את הדברים.

כידוע הקב"ה מתגלה בעולמנו בז' מידות שנקראות 'ספירות', ובהן הוא מנהיג את העולם. וכנאמר בפסוק "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו'". ובסידורים אחרי ספירת העומר מוזכרות הספירות הללו בהתאם לכל יום ויום.

שבע הספירות הללו מתגלה בהן הקב"ה בעוה"ז, ואפשר להבין אותן מתוך חכמת העולם. אך יש גם ספירות ששייכות מעבר להתגלות בעוה"ז. והמידה הקרובה ביותר לעוה"ז נקראת "בינה", מלשון בנין, ומשם נבנה כל העולם.

כידוע, וכפי שנדבר בע"ה להלן, ביוה"כ אנו עולים לעולם הבינה, שהוא עולם התשובה. המידה שמשם נבנה כל העולם, לשם אנו שבים, ומשם חוזרים ובונים את העולם מחדש. ביוה"כ עולים למקום יותר עליון, ולכן אנו מתנהגים כמלאכים שאין להם ענינים חומריים, כי אנו עולים לשער הבינה.

ומבאר רבינו בחיי, שזה ענין ההזאות. ההזאה ה'אחת למעלה' קאי כנגד מידת הבינה. ה'ז' למטה' הן כנגד המידות התחתונות. כל עיקר עבודת יוה"כ הוא להעלות את הז' מידות התחתונות, למעלה, לעולם הבינה. לכן הכה"ג סופר "אחת ואחת אחת ושתיים וכו'", שכל אחת מהמידות צריך להעלות לאותה "אחת" היא מידת הבינה.

ומובן שאין לספור שמונה, כדי לא לערב בין המידות התחתונות למידה העליונה. יש את העליונה שעומדת למעלה, ואז באות הז' התחתונות להתחבר אליה.

ובזה מובן הדימוי ל"אחת ועשרים" או "עשרים ואחת", דהבינה היא המספר הכולל שממנו נובעות התחתונות. זה ענין הספירה של ההזאות.

אחת למעלה ושבע למטה.

דף סב

שוים בפראה בקופה ובדמים

שני שעירי יוה"כ מצוותן שיהיו שוין במראה בקומה ובדמים.

לכאו' שני השעירים מסמלים שני הפכים: השעיר הפנימי הוא הצד של הקדושה שנכנס לפניי ולפנים. ואילו השעיר לעזאזל נושא עמו את העוונות. ומה הביאור בכך שצריכים להיות שווים.

ונביא כמה ביאורים:

א) מבאר המהר"ל (דרוש על המצוות), שני דברים השווים לגמרי אינם מתחברים זה לזה, החיבור צריך להיות בין שני דברים המשלימים זה את זה. זה הטעם שאין חיבור בין זכר לזכר, אלא רק בין זכר לנקבה. על כן כשיש שני הפכים, הם נראים דומים. יעקב ועשיו היו דומים בקול ובמראה, וכן אברהם ולוט, והטעם שהיו דומים - דוקא משום שהם הפכים, ועל כן הם דומים להורות שאינם מתחברים.

על כן השעירים צריכים להיות שווים, כי הם הפכיים זה מזה. ככל שהם שוים יותר, כך הם לא מתחברים ביניהם.

ב) הפחד יצחק (פורים מאמר לה) מבאר באופן אחר קצת. כשיש שני דברים הדומים זה לזה, בהכרח שהחילוק ביניהם הוא בשורשם. הרי אין שני דברים זהים בעולם, ודברים ששונים בשטחיות, יתכן שזהו השוני. אך כשעל פני השטח הם נראים זהים, בעל כרחך שהשוני עמוק ושורשי.

ג) רבי צדוק הכהן מבאר בספריו (עי' פרי צדיק שושן פורים ב'), ששני השעירים שוים משום שבעוה"ז הטוב והרע נראים דומים. ולשם כך צריכים את הקב"ה ע"י הגורל ("אתה תומיך גורלי"), כדי שיברר את הטוב מהרע.

עוד ביאר שבעוה"ז "אח עשיו ליעקב", ומכל מקום הקב"ה בחר את יעקב. אפילו כאשר יעקב מתדמה במעשיו לעשיו, אעפ"כ בוחר ה' ביעקב "ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי". אותה בחירה ביעקב מגיעה ממקום עליון. וזה

ענין ההגרלה לאמור, שאנחנו לא מצליחים להבחין בין הדומים, ורק ע"י הדעת העליונה נבחן ההבדל.

ועל כן השעירים הם דומים לגמרי להדגיש ענין עמוק זה.

דף סד

דחייתו לצוק זו היא שחיטתו

דחיית השעיר מהצוק, נחשבת כמו שחיטה, ועל כן יש בזה איסור של אותו ואת בנו.

הצפנת פענח (שו"ת סי' לא) בסוף התשובה מבאר ענין זה, דבירושלמי ברכות (ט,ה) איתא שיש ב' צורות להתגבר על היצה"ר: א' בהריגת היצה"ר, דהיינו צמצום כוחו. ב' להפוך את היצה"ר לטוב. על אברהם אבינו נאמר 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך' שהפך את יצרו לטוב. ואילו דוד הרג את יצרו שנאמר 'ולבי חלל בקרבי'. והירושלמי מסיים שאין לך חביב מכולם אלא פרוש מאהבה כאברהם.

רבי צדוק הכהן בספריו מבאר שהן ב' בחינות הנקראות "לאתכפיא", ו"לאתהפכא". ואמרו חז"ל "והנה טוב מאד" - 'טוב' זה יצה"ט, 'מאד' זה יצה"ר.

בסוכה דף נ"ב איתא שלעתיד לבא הקב"ה שוחטו ליצה"ר, ומדוקדק שדוקא שוחטו ולא הורגו, דהיינו שמכשירו ומתקנו. שחיטה היא העלאת הבהמה למקום גבוה ומתוקן. לעתיד לבא יתגלה כיצד היצה"ר גם הוא חלק מעבודת ה'.

זהו הפירוש בסוגיין דדחייתו לצוק זוהי שחיטתו, שכפי שדיברנו לעיל, השעיר הוא הנושא את העבירות ושייך לצד הרע שבעולם, אבל גם הוא יש לו דין 'שחיטה', דגם הוא מתחבר לעבודה הכללית של גילוי כבודו ית' בעולם.

דף סז

עוזא ועזאל

תנא דבי ר' ישמעאל, למה נקרא שמו עזאזל, שמכפר על מעשה עוזא ועזאל. פירש רש"י, מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, ועליהם נאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם, כלומר על עריות מכפר.

ויצויין שהמקור המפורש בחז"ל הוא זוהר חדש (ובילקוט יש בדרך אגב), שהיו ב' מלאכים שירדו לעולם, ואז הם נראים כבנ"א. וכשירדו לעולם התאוו לבנות האדם, ולא שבו למעלה. ועונשם הוא שאסורים בשלשלאות של ברזל במערה מסוימת ואינם יכולים לצאת, והם שורש כל כוחות הטומאה שבעולם.

השם משמואל ורבי צדוק הכהן מבארים שעוזא ועזאל הם סמל ליצרא דעריות, שהרי לא באו למרוד בהקב"ה, אלא שנתאוו ליצר זה.

בראש השנה אנו עוסקים בשם אדנו"ת, שבאים להמליך את הקב"ה בעולם, והוא כנגד יצרא דע"ז. אבל ביוה"כ אנו עוסקים בשם הוי"ה, וזה הכח להתגבר על יצרא דעריות. והיינו שביוה"כ אנו מתעלים מעל המקום של יצרא דעריות. החידוש ביוה"כ הוא, דאע"פ שיצרא דעריות הוא חלק מאיתנו, אפשר לשלוח אותו לעזאזל ולתקן את החטא הזה. ומסיים השם משמואל שסוכות הוא חיבור ר"ה ויוה"כ, ועל כן הוא זמן שמחה.

נמצא שעיקר ההשתדלות ביוה"כ הוא להתגבר על יצרא דעריות, הנקרא "עוזא ועזאל", והתגברות זו מגיעה דרך עבודת היום. ובמקום אחר מביא השם משמואל, דזהו הטעם שקורין בפרשת עריות ביוה"כ, שזהו תיקונו של יום. והדברים נפלאים.

דף עא

בשעה שיצא בשלום

"ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיוצא בשלום מן הקודש". ומביאה הגמ' מעשה בכהן גדול שהיתה עמו פמליא גדולה, וכשפגשו את שמעיה ואבטליון עזבו כולם את הכה"ג והלכו להקביל את פניהם, ואותו כהן גדול אמר להם דיבור מזלזל על כך שהם צאצאי עממין, והשיבו לו שהם עושים מעשי אהרן, והוא נוהג כמו עממין.

בפרי צדיק (מוצאי יו"כ אות א) מעיר מה ענין מעשה זה למשנה.

ומבאר שיסוד מעשי אהרן הכהן וממשיכיו הכהנים הגדולים, הוא לעשות שלום בעם ישראל. במתן תורה רק ע"י המצב של 'כאיש אחד בלב אחד', נוצר גילוי של תורה. תיקון העולם הסופי הוא שהעולם יהיה מלא בתורה, וזה מגיע באמצעות השלום בתוך ישראל. אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום ומקרב את הבריות לתורה, וזו עבודת הכהן הגדול ביוה"כ, להרבות שלום בעם ישראל ולהביא לגילוי תורה, שכשיהיה תיקון הסופי בעולם, יהיה כל העולם מלא בשלום ותורה.

זה הפירוש "ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום", ומהו לשון "בשעה", אלא שיצא עם המידה של "שלום".

וזה מה שעולה מהמעשה הנ"ל, שעיקר התפקיד שלו הוא להרבות שלום, וכשנטפל לשמעיה ואבטליון בדברי בוז, הצביעו על כך שחסר לו בעיקר ענינו ותפקידו של הכה"ג ביוה"כ.

דף פ

אכילה ככותבת שתיה פלוא לוגמיו

הגמ' מקשה מאי שנא אכילה שהשיעור זהה אצל כל בני אדם - ככותבת, ומאי שנא שתייה שמשערים כל אחד בדידיה. ותירצה שהכל תלוי בייתובא דעתא וכך קים להו לחז"ל.

החת"ס מוסיף לבאר שאכילה היא הנאת מעיים ובזה כולם שווים, ושתייה היא הנאת גרון, וכל אחד נהנה באופן אחר. וכתב שעדיין צ"ב החילוק.

ולבאר הדבר, נראה לצרף מה שדיברנו בפסחים דף ק"ז, והבאנו מהמהר"ל גבורות ה' פ"ס, שאכילה היא דבר גשמי, ושתייה נוטה יותר לרוחני. ובזה מבאר את ענין ד' כוסות.

ועפי"ז מבאר הפחד יצחק (ספר הזכרון) את ההבדל בין לימוד ההלכתא ללימוד האגדתא, שדימו אותם חז"ל לאכילה ושתיה, כמאמר "משען לחם זו הלכה, משען מים זו אגדה". מטעם זה שיעור בהלכה פתוח לכל הרוצה לשמוע, ואילו אגדתא לא נמסרת אלא לראויים, כמו שתייה שתלויה בכל

אחד כפי מה שהוא.

ומבאר הפחד יצחק שדבר גשמי שווה לכולם, כל אדם בעולם יש לו אותם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, והחילוק בין בני האדם הוא ברוחניות ובאישיות של כל אחד. על כן אכילה שהיא יותר גשמית, בזה כולם שווים. ובשתיה שהיא דבר יותר נעלה, בזה לכל אחד יש את המידה המיוחדת שלו.

רבי שמואל ערנפלד מעיר שבדרך כלל שיעורי תורה הוא בכזית או כביצה, וביוה"כ יש שיעור חדש של ככותבת, וכפי שביארה הגמ' שבייתובא דעתא תליא. כלומר שאין מספיק לתת לגוף את השיעור שלו, אלא שיעור ששייך לדעת. ייתובי דעתא. ביוה"כ גם הגוף מתעלה כי הוא משתייך למעלת הדעת.

נמצא ששתייה היא דבר רוחני ולכל אחד השיעור שלו, אכילה היא יותר גשמית והשיעור שווה. וביוה"כ גם השיעור השווה הזה הוא במה שמשתייך לדעת.

דף פא

כאילו התענה תשיעי ועשירי

"וכי בתשעה מתענים, והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי."

והקשה הצל"ח, ועוד, מה המשמעות בכך שאמרנו 'כאילו התענה שני ימים', שהרי הקב"ה מצווה לאכול בתשיעי, והאוכל בו מקיים מצוות בוראו, ומה הענין לדמות את האכילה לתענית, די לנו שיש בזה מצוות אכילה, ומי נתלה במי.

בפרי צדיק (ערב יוה"כ) מיישב כדלהלן. מצינו בגמ' דברים רבים שארעו ב'מעלי יומא דכפורי'. כגון הגמ' בתענית שלרבא היתה יוצאת בת קול בכל ערב יוה"כ. כמו"כ בערב יוה"כ נוהגים לפייס זה את זה. מה ענין ערב יוה"כ, ולא יוה"כ עצמו?

מבאר רבי צדוק הכהן שביוה"כ עם ישראל נחשב כמלאכים, והכל עולים לעלמא דבינה, בחינת עוה"ב, מקום שהשטן לא יכול להשטין. אבל בעיוה"כ שהוא היום האחרון של עשי"ת קודם יוה"כ, אנו נמצאים עדיין בעוה"ז, ומכל מקום הננו במעלה הגדולה ביותר של העוה"ז. נמצא שערב יוה"כ הוא השלב האחרון קודם שמגיעים לעוה"ב, ונקודת זמן זו היא השלימות המירבית של חיי עוה"ז. על כן יש לפייס את חבירו ביום זה, ורבא זוכה לבת קול דוקא ביום זה.

מבאר רבי צדוק, וכעי"ז בשם משמואל, בדרך כלל במשך השנה יש לנו ניגוד בין דברים של עבודת ה', ובין הצורך החומרי. ומה שנאמר ואדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, הפירוש הוא שכשאדם נהנה מהעוה"ז, אף אם זו עבודת ה', א"א שלא תהיה שם איזו כוונה לעצמו.

בערב יוה"כ אנו עדיין בעוה"ז, וצריכים לאכול, אלא שהקב"ה מחשיב את זה כאילו התענה, היינו שההנאה הגשמית של הגוף כולה נחשבת לשם שמיים. וכאילו אין כאן הנאה אלא עינוי. זוהי אכילה שעולה לגבוה. לפני שנכנסים לעולם העליון ביום הקדוש, יש יום שמשקף את הדרך לחיות בעוה"ז באופן שכולו קודש.

דף פב

עוברה דארחא

מסופר בסוגיין שהיתה מעוברת שהתאוותה למאכל ביוה"כ, לחשו לה והעובר נרגע, קרי עליה רבי "בטרם יצרתיך מבטן ידעתיך", ויצא ממנה ר' יוחנן. מעוברת אחרת לחשו לה ולא הועיל, וקרא עליה ר' חנינא את הפסוק "זורו רשעים מרחם", ויצא ממנה שבתי אוצר פירות שהיה רשע מפורסם.

המפרשים במקומות רבים מקשים, דהנה בסנהדרין דף צ"א איתא שרבי ואנטונינוס נתווכחו מאימתי יצה"ר שולט באדם, רבי אמר משעת יצירה, ואנטונינוס אמר מעת הלידה. והוכיח אנטונינוס כדבריו, שאם היה לו יצה"ר במעי אמו, היה מבעט באמו ויוצא. וקשה דבסוגיין מבואר שהיתה לרשע תאווה במעי אמו ונקרא משום כך רשע כבר אז.

המהרש"א מיישב דאין הכוונה ליצרו של העובר אלא ליצר של האם, והוא השפיע על העובר שיהיה רשע. ועדיין מקשה ממה שמובא ברש"י עה"ת שכאשר יעקב ועשיו היו במעי אימם, יעקב רצה לצאת בבתי כנסיות, ועשיו רצה לצאת בבתי ע"ז. הרי שלעשיו היה יצה"ר כבר בעודו בבטן. ואין לומר שהיצר של האם השפיע עליהם, שהרי מדובר ברבקה אמנו הצדקנית.

ה'תוספת יוה"כ' בסוגיין מיישב, שאמנם יש יצה"ר אצל עובר, אך אינו שולט עליו. נראה שכוונתו שאין היצר גורם לו לעשות מעשה קיצוני כמו לצאת ממעי אמו באמצע העיבור.

קושיא נוספת יש כאן: גם אם אותו עובר נהג ביוה"כ שלא בדרך טובה, כיצד ניתן לשפוט עליו שיהיה רשע כל חייו. וכי אין בחירה חפשית לתקן את דרכיו במשך החיים. בספר יפה תואר על המדרש מיישב, שהכוונה היא שישנו מזל החוזה את העתיד. כלומר, יש כאן כעין נבואה וסימן משמיים שהתינוק הזה יבחר להיות רשע, שכבר עכשיו יש רמז לאותו עתיד.

בספר חסידים מיישב, דאיתא בגמ' בחגיגה, תתקע"ד דורות היו אמורים להיברא קודם שנברא העולם, והקב"ה חילקם בכל הדורות, והם הם עזי פנים שבדור. זה הפירוש כאן, שהיה כאן ולד שאמור להיות רשע, שהוא מאותם רשעי עולם מתחילת הבריאה. וכן הוא הביאור לגבי עשיו (ודלא כאחרונים שנקטו שעשיו היה אמור להיות עובד ה' אלא שקלקל).

הדבר שצריך ביאור לפי"ז, כיצד מסבירים את תחילת המעשה לגבי ר' יוחנן. בשלמא ליפה תואר יש כאן כמין נבואה על העתיד. אך לספר חסידים היכן מצינו שיש אנשים שנבראו להיות צדיקים, זה לא מצינו.

דף פה

פקוה ישראל ה'

נאמר במשנה המסיימת את המסכת:

"עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, דרש ר' אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו. אמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנא' וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל."

צ"ב מה בא ר"ע להוסיף, והאם מסכים או חולק על ראב"ע.

המהרש"א מבאר שרבי עקיבא חולק על ראב"ע, וביותר מבאר הרי"ף על

העין יעקב, שלר"ע יוה"כ מכפר גם על עבירות שבי"א לחבירו, דכיון שהקב"ה מטהר את ישראל כמקווה, הרי הוא מטהר על כל העבירות.

אך הצל"ח בדרשותיו חולק על כך בתוקף, שכן נקטו הפוסקים כולם שצריך לפייס את חבירו, מבלי חולק.

מהר"ל בדרשה לשבת שובה, מבאר שדברי ר"ע באים להעמיד את יסוד הכפרה ביוה"כ. והוא, החיבור של כלל ישראל אל הקב"ה. כל יהודי בתוך תוכו הוא חלק אלוק ממעל, וכמו שהקב"ה אין בו חטא, כך בישראל עם קרובו "לא הביט און ביעקב".

ונראה להעמיק בדבריו, שכל המושג חטא הוא "עוונותיכם מבדילים ביני וביניכם", וכשעם ישראל מחובר להקב"ה, ממילא אין חטא שמבדיל וחוצץ.

מהות התשובה היא שאדם בא ואומר שהעבירות והחטאים אינם משקפים את עצמיותו, ואינם אלא כתוצאה מכוחות חיצוניים כשאור שבעיסה ושעבוד מלכויות.

זהו לשון "יום הכפורים", שכביכול רק מקנחים את החטאים, שאינם אלא כמו לכלוך.

מי מטהר אתכם? אביכם שבשמים. דהכפרה והטהרה נפעלים ע"י החיבור לאבינו שבשמים.

ומבאר המהר"ל שר"ע בא להמשיך את הנאמר לפניו, ולבאר לפי דרכו מדוע אין יוה"כ מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו, דהמכפר הוא החיבור להקב"ה, וזה שייך רק במחיצות של עבירות בין אדם למקום, אך בעבירות שבין אדם לחבירו, אין מועיל החיבור להקב"ה. דהן תלויות בקשר בין האדם לחבירו. ונמצא לפי המהר"ל דר"ע בא לחזק את דברי ראב"ע ולבארם.

מסיים המהר"ל, אשרינו ואשרי חלקנו בטהרתנו במקום טהור וקדוש זה, אשר לא יטהרו בו מלאכים עליונים!

ובספר אמת מקוצק תצמח מובא בשם הרבי מקוצק, שכפי שהטבילה במקוה מטהרת רק אם אין אפילו שערה אחת בחוץ, כך טהרת יוה"כ פועלת כשאדם מחובר להקב"ה ללא שום שיור.

דף פו-א

זדונות נעשו כזכויות

בדף זה עוסקת הגמ' במעלת ויקרת התשובה.

רבי צדוק הכהן חיבר ספר שלם "תקנת השבין", ובחלקו הראשון מאריך בעולה מן הגמרא כאן.

נתמקד היום במאמר "גדולה תשובה שאפילו זדונות נעשות לו כזכויות". ויש לדעת כיצד ניתן להבין מהלך זה.

בעל התניא (ליקוטי תורה) מבאר כך. הקב"ה יצר שתי דרכים להגיע לתכלית: האופן הרגיל הוא שאדם מקיים תורה ומצוות ומביא את עצמו אל תכליתו. האופן האחר הוא ע"י שממרר בבכי על מצבו הרחוק ותאב ורוצה להתקרב להקב"ה, אז בא הקב"ה ומביא אותו למטרתו ותכליתו. וזה נכלל במה שאמרו 'במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד', דבעלי תשובה מגיעים אל המטרה בכוחו של הקב"ה, בזכות מרירות לבם וזעקתם הפנימית.

זהו ההסבר ש"זדונות נעשו לו כזכויות", דאותם זדונות הביאו אותו למרירות הלב, ועי"ז זכה לתיקון, נמצא שהזדונות פעלו את ההתקרבות.

רבי צדוק הכהן מבאר את ענין התשובה באופן אחר, בהקדם יסודו של רבו האיז'ביצר בעל מי השילוח. בכל מעשה שאדם עושה בעולם, הקב"ה נותן לו כוח וקיום. "גם כל מעשינו פעלת לנו".

אם כן, על מה אדם נידון, הרי גם כשחטא, הקב"ה נתן כוח לדבר לקרות? אלא שהאדם נידון על הרצון הרע, על זה הוא נענש. בעשיית תשובה אדם מתחרט על רצונו ועוקר אותו. כשהחרטה היתה מיראה, לא נעקר גוף הרצון שהרי סיבה חיצונית יש כאן, אך בתשובה מאהבה שמכוח האהבה הוא מתחרט, יש כאן עקירה גמורה של הרצון השלילי הראשוני, ואחרי כן, נותר רק גוף המעשה, והרי המעשה נגזר מלמעלה, ומוגדר כזכות. זהו "זדונות נעשו לו כזכויות".

ובזה מבאר את דברי הגמ': אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, שהיה צריך לומר כשני, מהו כשנים, כשנים האלה הסדורות ובאות. ומבאר רצ"ה שאם אדם הופך את מעשיו לחלק מסדר העולם, כלומר שמסיר לגמרי את הרצון שלו, והרי הם כשנים האלה הסדורות ובאות שלא על ידי מעשי בני אדם - אז כשלג ילבינו. דו"ק שקיצרנו.

דף פו-ב

היכי דמי בעל תשובה

היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כל שבאת דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה וניצל ממנה. מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק ובאותו מקום.

מבאר רבי צדוק הכהן (תקנת השבין) ועוד, שאין הכוונה שיכניס עצמו לידי נסיון, אלא שיידע בעצמו שאם יזדמן כזה דבר לידו, יעמוד בנסיון.

בספר רב ייבי מביא בשם הבעש"ט, ובהוצאות החדשות מציינים שכן מבואר בעקידת יצחק וכלי יקר, חידוש עצום ורב שצריך ביאור בו: דכוונת הגמ' כפשוטה, שהבעל תשובה צריך להביא עצמו לידי נסיון שכזה ולעמוד בו. רק כך ייחשב בעל תשובה.

חידוש נוסף מובא בספר רב ייבי בשם הבעש"ט, בהקדם מה שקשה, דאף אם הבעל תשובה נמצא באותו פרק ובאותה אשה וכו', הרי אין זה אותו מצב שהיה בשעת העבירה. דאז היה שרוי במצב של ליצנות ודברי הבאי, ועתה הוא מסוגף ומקודש, ונמצא שאין זה אותו מצב של נסיון. ומיישב הבעש"ט דאה"נ צריך הבעל תשובה להביא עצמו לידי אותו מצב ואווירה כדי לתקן את אשר קלקל. ובעקידת יצחק וכלי יקר מבארים על דרך זו, דעל כן בעל תשובה יכול לעמוד במקום שצדיקים אינם יכולים לעמוד, דהבעל תשובה מעמיד עצמו בנסיון והצדיק לא.

ובתקנת השבין לרבי צדוק ממאן לקבל את הדברים, איך יתכן להעמיד עצמו בנסיון. ועל דרך דחק מבאר, דאין הכוונה לנסיון בעבירה ממש, אלא בדברי היתר שעל האדם לגדור עצמו בהם, ובזה יכול להעמיד עצמו בנסיון, כיון שאין כאן עבירה ממש.

והדברים עמוקים ונשגבים, ורק באנו לציין מקורות אלו צריכים עיון רב לכוונת דבריהם הקדושים.

דף פז

בקשת מחילה בערב יוה"כ

הגמ' מביאה את המעשה שרב מסר שיעור בפני רבי, ונכנס רבי חייא וחזר רב לתחילת השיעור. נכנס בר קפרא ושוב חזר לתחילה, וכן עשה כשנכנס ר"ש ברבי, ואח"כ בא רבי חנינא בר חמא, ואמר רב שאינו יכול לחזור שוב ושוב לתחילת השיעור, ולא חזר. הקפיד רבי חנינא, ובא אליו רב י"ג ערבי יום כיפור ולא התפייס, ע"ש בגמ'.

וצ"ב, כיון שרב הרגיש שעליו לבקש מחילה מרבי חנינא, מדוע המתין לערב יוה"כ, ולא ביקש ממנו מחילה מיד. ועוד קשה מה באמת הטענה על רב, וכי אפשר לדרוש ממנו לחזור לתחילת השיעור שוב ושוב עד בלי די?

וב' הקושיות מיישבות זו את זו. המקור חיים על השו"ע, וכן השפ"א בסוגיין, מבארים כדלהלן.

ענין בקשת מחילה בעיוה"כ אינו כמו בקשת מחילה על פגיעה רגילה. אלא הוא ענין מיוחד, וכמו שכתב בטור (סי' תרו) "עושין כן כדי שיהיה לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו, ולא יהיה לשטן לקטרג עליהן", ומביא את הפרקי דר"א שכשהשטן רואה שישראל ביוה"כ הם כמלאכים, מסתתמים קטרוגיו. ואחד המאפיינים שם של הדמיון למלאכים הוא שיש שלום ביניהם. נמצא שיש כאן ענין מיוחד הנוגע ליוה"כ.

במשך השנה אדם מבקש מחילה כשפגע בחבירו שלא כדין, אבל בעיוה"כ מבקשים מחילה גם אם אין כאן טענה צודקת, מ"מ יש לבקש מחילה ולהתפייס. דסו"ס רוצים להגיע למצב של שלום.

וכן במעשה דההוא טבחא דרב בא לפניו כדי שיבקש ממנו מחילה, דיש ענין להעמיד מצב של שלום בתוך כלל ישראל.

ומעתה מיושב, דבאמת רב לא פגע ברבי חנינא שלא כדין, ומשום כך לא פייסו במשך כל ימות השנה. ורק בעיוה"ב בא לפייסו.

והוסיף על כך אאמו"ר שליט"א, שבגמ' כאן הקשתה מדוע רבי חנינא לא מחל והרי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. ויש להעיר מדוע לא הקשתה הגמ' מכוח מתני' מפורשת בב"ק דהמוחל לא יהיה אכזרי. ולאמור ניחא היטב, דהמשנה בב"ק איירי בבקשת מחילה על פגיעה אמיתית, שבזה המבקש מחילה מודה שעשה שלא כדין. אך במעשה דרב ור' חנינא, העובדה שלא ביקש רב מחילה במשך כל השנה, הוכיחה שאינו סבור שעשה דבר שלא כדין, ובכהאי גוונא אין חיוב על ר' חנינא למחול. ורק מצד המעלה של 'כל המעביר על מדותיו וכו', אתינן עלה.

דף פח

קרי ביום הכפורים

"תנא דבי ר' ישמעאל, הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה (שמא לא ישלים את שנתו), ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עוה"ב. אמר רנב"י תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע."

הדברים מוקשים, כיצד יתכן שאותו מעשה גורם לאדם לדאוג כל השנה, ומצד שני יכול להראות שהוא בן עוה"ב. וכן צ"ב מה הפירוש שכל העולם רעב והוא שבע, דא"כ ה"נ נימא כן לגבי מי שבטעות אכל ביוה"כ.

מתבאר בדברי רבותינו, וכן מבואר בצדקת הצדיק (אות קה), כדלהלן.

הפגם בראיית קרי הוא, שהקרי הוא מלשון "מקרה", דבר שאין בו תועלת. יש כאן פוטנציאל שלא בא לתכליתו. קרי מסמל דבר שהולך לבזבוז ואין לו תועלת.

אמרו חז"ל על יעקב אבינו שלא ראה קרי מעולם. פירוש, אצל יעקב אבינו לא יצא שום דבר לבטלה. וכן מצינו שיעקב חזר על פכים קטנים, שכל דבר מצטרף לעבודת ה' שלו. על כן הרואה קרי הוא דבר חמור. וכשרואה אותו ביוה"כ חמיר טפי, דכל ענין יוה"כ התבאר בשיעורים קודמים שאנו מתעלים להיות כמלאכים, היינו שאנו מחוברים לגמרי להקב"ה, ואין בנו שום דבר שנפרד ממנו. והרואה קרי ביוה"כ מראים לו שיש בו ענין שהולך לבטלה ואינו שייך למעלת היום. ועל כן ידאג.

אך כשעלתה לו שנה, נראה שלא היה פגם באמת.

ומבואר בלשם בכמה מקומות, שענין העוה"ב הוא שמתגלה שכל פעולה ופעולה בעולם, כל כח וכח, כל דבר רע או טוב, וכל מעשה, הכל מביא לגילוי כבוד שמים, ואע"פ שבעוה"ז א"א לראות את זה, בעוה"ב יתברר שאין שום דבר שהולך לבטלה, והכל מתחבר לגילוי שמו.

אדם שראה קרי ביוה"כ, ועלתה לו השנה, ניכר מכך שאינו רשע אלא צדיק, והוא בבחינת עוה"ב, שהרי בעוה"ב אין שום דבר לבטלה, ואף הקרי דיליה יש לו תכלית, וכמ"ש בגמ' כאן "מפיש חיי סגי ומסגי", כלומר שיראה זרע ויאריך ימים. ראיית הקרי הביאה לידי תכלית, וזה מבט של עוה"ב. ראיית הקרי שלו הביאה לידי תכלית מסויימת, וזו הסתכלות של עוה"ב שאין אנו מבינים כאן.

אדם זה מראים לו שגם הקרי דידיה מצטרף לעבודת ה', ואין אצלו דבר מבוזבז. וזה שכתוב כאן בגמ' דמי שעלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עוה"ב, הוא שייך לעולם שאין בו דבר לבטלה.

'כל העולם כולו רעב והוא שבע', כלומר ששאר העולם צריך להמעיט בתענוגי העוה"ז ביוה"כ, כדי להתחבר לענינו של יום, והוא אינו זקוק לכך.

וזה החיבור בין סוף יומא לתחילת סוכה, שזהו התהליך המעבר בין יוה"כ לסוכות. ביוה"כ אנו כמלאכים שבשמים, ובסוכות לוקחים את כל המעלות שזכינו להם, חיים עם הגוף הגשמי, ועם זה מתחברים להקב"ה. כל מה שיש לנו בעוה"ז מתחבר לעבודת ה'. חיים בצילא דמהימנותא, כמו בעוה"ב שהגוף מחובר לקדושה.ד

קישוט שנפל מהסוכה ביום טוב, האם מותר לטלטלו.
תרלח,ב

תשובה: אסור לטלטל קישוט שנפל מהסוכה ביום טוב, אבל מותר להזיזו ברגלו, וכן מותר לטלטלו על ידי מקל או על ידי דבר אחר, ובתנאי שכוונתו לפנות את הקישוט שלא יפריע, אבל אם כוונתו לצורך הקישוט כגון שלא יתקלקל וכדומה, אסור לטלטלו אף על ידי דבר אחר.

ואם עשה תנאי שאיני בודל מהם כל בין השמשות של שמונה הימים, מותר לטלטלו, כי אינו מוקצה.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תרלח סע' ב), אכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהם כל שמונה, אפילו נפלו. והוסיף הרמ"א, וביו"ט ושבת אסור לטלטלם דמוקצים הם.

וממשיך השלחן ערוך, ואם התנה עליהם בשעה שתלאם, ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות (של שמונה ימים), הרי זה מסתפק מהם בכל עת שירצה, שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם קדושת הסוכה.

וכתב הרמ"א, וצריך לעשות התנאי קודם בין השמשות הראשון. יש מן האחרונים שכתבו דבזמן הזה אין נוהגים להתנות, והכי נהוג בנויין התלוים בסכך, אבל בנויין שנותנים בדפנות, כגון סדינים המצויירים, נוהגין לטלטלם מפני הגשמים אפילו בלא תנאי, משום דיש אומרים דאין איסור אפילו בדפנות עצמן כ"ש בנויין, ומ"מ טוב להתנות עליהם.

וכתב המשנ"ב שיש מהאחרונים שמפקפקים צ"ל: וסוברים שמהני תנאי אף בזמן הזה.

ועוד כתב המשנ"ב, שהרבה אחרונים השיגו על הרמ"א שנוי הסוכה בדפנות מותר בלא תנאי, ודעתם דנוי סוכה בודאי אסור בלא תנאי מדינא, דנוי כסכך הוא, ולכן מדינא יעשה תנאי וכמו שכתב הרמ"א שמ"מ טוב לעשות תנאי.

ולפ"ז אם לא עשה תנאי, קישוטים התלויים בסוכה כגון שרשראות וכדומה, אסור ליגע בהם בידיו, וכן קישוט שנפל באמצע החג מן הסוכה אסור ליגע בו, מכיון שיש עליו דין מוקצה, אמנם מותר להזיזו ברגליו דהוי טלטול בגופו, ומבואר בשלחן ערוך (סי' שיא סע' ח) שטלטול בגופו מותר, אף כאשר כוונתו לצורך המוקצה.

וכן מותר לטלטל את הקישוט על ידי דבר אחר, כגון על ידי מקל וכדומה, שזה נחשב כטלטול מן הצד שמותר לצורך דבר המותר, אבל זה מותר רק כאשר כוונתו לפנות את המקום וכדומה שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, אך אסור לטלטל הקישוט לצורך שמירתו, כגון שלא ידרכו עליו ושלא ינזק, שטלטול מן הצד אסור לצורך דבר האסור.

אבל אם התנה שאיני בודל מהסכל בין השמשות, הם לא הוקצו, ויכול לטלטלם לכתחילה בשבת ויום טוב.

וכתבו הפוסקים, שגם כאשר נפל קישוט שכתובים עליו שמות הקודש או פסוקים אסור לטלטלם בידיו, אף על פי שכוונתו לצורך שמירת הקדושה, כיון שאיסור טלטולם מעיקר הדין, ויטלטלם באופן המותר וכמו שנתבאר למעלה, ואם אין לו אפשרות לעשות זאת יכסה אותם במקומם, כדי למנוע הבזיון ככל שאפשר.

האם מותר לפרוס מפה על השולחן בבית בחג הסוכות, מפני בבוד החג.
תרלט,א

תשובה: נחלקו הפוסקים האם מותר לפרוס מפה בשולחן בבית או שצריך רק בשולחן שבסוכה. והמנהג למעשה לפרוס המפה גם בבית.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תרלט סע' א), כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. והוסיף המשנ"ב (ס"ק ב), וכן אם ירצה לספר עם חבירו יספר בסוכה, דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה.

משום כן כתבו האליה רבה וחיי אדם (כלל קמז סע' ב), שיפרוס מפה רק על השולחן שבסוכה ולא בשולחן שבבית, כדי להראות שהבית אינו עיקר דירתו אלא הסוכה. וכן נהג החזו"א (זכור לדוד עמ' שס).

ומאידך הפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק א) המטה אפרים (סי' תרכה סע' לא) הביכורי יעקב (ס"ק ג) והערוך השלחן (סי' תקל סע' ד) כתבו, שנהגו לפרוס מפה גם בשולחן בבית משום כבוד יום טוב. וכתב באלף למטה (ס"ק מד) שמימיו לא ראה שנוהגים כדברי האליה רבה אלא מכסים ומציעים גם

בבית לכבוד המועד, אלא שעיקר הקישוט והנוי עושים לסוכה. וכן פסקו הגר"י קמינצקי זצ"ל (קובץ הלכות פסקי רבי שמואל קמינצקי עמ' קנה), והגר"מ גרוס שליט"א (מועדים כהלכתם עמ' רצא), שכן המנהג למעשה לפרוס מפה גם בבית.

האם מותר להשאיר בוסות קפה משומשות בסוכה.
תרלט, א

תשובה: כוסות רגילים אפשר להשאיר אחרי השימוש בסוכה.

אבל כוסות קפה שחור וכדומה שמאוסים אחרי השימוש ואין רגילות להשתמש בהם בלי שישטוף אותם היטב, דינם ככלי אוכל, שאחרי השימוש צריך להוציאם מהסוכה.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תרלט סע' א), כל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. כיצד כלים הנאים ומצעות הנאות - בסוכה, וכלי שתיה כגון אשישות וכוסות - בסוכה, אבל כלי אכילה לאחר האכילה כגון קדירות וקערות - חוץ לסוכה.

ומבאר המשנ"ב (ס"ק ג) שכוסות וכדומה מותר להשאירם אפילו לאחר שתיה, שאין נמאסין כמו כלי אכילה, ועוד דאין קבע לשתיה, ומצוי הוא ששותה כמה פעמים ביום.

ולכאורה לפי הטעמים האלה, בכוסות ששתה בהם קפה שחור, על אף שהם כלי שתיה, הם מאוסים, שנשאר בהם הבוץ של הקפה השחור ואין רגילות לשתות בהם שוב, אם לא מדיח אותם היטב, וא"כ דינם ככלי אכילה שצריך להוציא מהסוכה.

האם צריך לפנות את הצלחות והסכו"ם מהסוכה מיד בגמר האכילה, או יכול להמתין, במו הרגילות בשאר ימות השנה.
תרלט, א

תשובה: הסכמת רוב הפוסקים שלא צריך להוציא מיד בגמר האכילה, אלא כמו שרגילים בכל השנה (כשכולם סיימו או לפני שמביאים את המנה הבאה).

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תרלט סע' א), כל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע, כיצד כלים הנאים ומצעות הנאות - בסוכה, וכלי שתיה כגון אשישות וכוסות - בסוכה, אבל כלי אכילה לאחר האכילה כגון קדירות וקערות - חוץ לסוכה.

וכתב המאירי (סוכה כט, א) שאין צריך להוציא את הצלחות והסכו"ם מיד שמסיים לאכול בהם, אלא יכול להשהותם עד גמר סעודתו. וכן כתב הביכורי יעקב, דאם אין רגיל בביתו להוציאם מיד אחר גמר סעודתו, אף בסוכה יכול לעשות כן, ואין זה ביזיון לסוכה דאף בביתו עושה כן, והכל הולך אחר הרגילות.

וכן פסקו הגר"מ פינשטיין זצ"ל (שמעתתיה דמשה עמ' תמט) הגר"ש דבליצקי זצ"ל (מה טובו אהליך ח"ד עמ' קלג) והילקוט יוסף, שלא צריך להקפיד להוציא הצלחות מיד בגמר האכילה אלא כמו שרגילים כל השנה.

והגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני עמ' רלח) החמיר, שצריך לסלק כלי האכילה לאחר שכל בני הסעודה גומרים לאכול.

אולם החיד"א (מחזיק ברכה ס"ק א) כתב שצריך להוציאם מיד.

אדם שנרדם מחוץ לסוכה, האם יש חיוב להעיר אותו שיבנס לסוכה?
תרלט, ב

תשובה: הסכמת רוב הפוסקים שלא צריך להעיר אותו, ורק אם מתעורר חייב ללכת לסוכה אבל אם במזיד הלך לישון חוץ לסוכה או ידע שירדם שם, צריך להעיר אותו ללכת לסוכה.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (סי' תרלט סע' ב), אין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי. ומבאר המשנ"ב (ס"ק יא) דפעמים דסגי ליה לאיניש בהכי והוי ליה קבע, ועיין

סימן מ"ד שהוא שיעור הילוך ק' אמה, הא בציר מהכי אף עראי לא הוי, ואפשר דהוא הדין לענין סוכה.

ועוד כתב המשנ"ב, ומי שנאנס וישן חוץ לסוכה, מיד כשיקיץ צריך לילך לסוכה, משמע שרק כשיקיץ מעצמו צריך לילך לסוכה, אבל לא צריך להעיר אותו. וכן פסקו המהרי"ל דיסקין (קו"א אות צז) המקראי קודש (סי' לד) והגר"ש וואזנר (מבית לוי תשרי תשנ"ח עמוד קל"ב) כי יש לו צער לקום משנתו לילך לסוכה ומצטער פטור מהסוכה. וכן פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ זמן שמחתינו פ"א) דכיון שנרדם לאונסו לא עביד איסור במה שישן חוץ לסוכה דהוי באונס ואין צריך להעירו. וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ט אות יז) דישן הריהו כשוטה גמור ואינו חייב במצוות, ועל כן אין צריך להעירו כדי שיקיים מצוות סוכה. וכן פסק הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ד סי' קסד).

אולם הבן איש חי (האזינו אות ח) כתב שצריך להעיר אם נרדם חוץ לסוכה.

אבל כתבו הפוסקים, שאם נרדם מרצון מחוץ לסוכה, לכו"ע צריך להקיצו כדי שילך לישון בסוכה.

בס"ד, גליון מס' 148 התשפ"ז

בירור הלכה

סוכות

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

הנידון - האם מותר לכתוב בחול המועד את מספר השעות שלמד בישיבת בין הזמנים כדי שאחר בה"ז ידווח וישלמו לו את המלגה.

יש לדון א' האם כתיבה זו נחשבת כצורך המועד, דאפשר דכיון מקבלים את המילגה אחר המועד אי"ז מוגדר צורך המועד. ב' האם כתיבה זו נחשבת כדבר האבד, דאפשר דאי"ז מוגדר רק מניעת רווח.

יתבאר א' מהו גדר מעשה אומן ומהו גדר מעשה הדיוט בכל המלאכות. **ב'** מהו גדר מעשה אומן ומהו גדר מעשה הדיוט במלאכת כתיבה.

ג' יתבאר איזה כתיבה נחשב צורך המועד, **ד'** האם כתיבה זו נחשבת כצורך המועד, **ה'** האם כתיבה זו נחשבת כדבר האבד. **ו'** יתבאר מה גדר התשלום של כוללים וישיבות בין הזמנים לענין חו"מ, ולענין דבר האבד.

גדר מעשה אומן וגדר מעשה הדיוט בכל המלאכות

נראה יש בזה שני עניינם שונים וגדרים שונים - א' מלאכה שמצד עצמה היא פשוטה וקלה וה"ה מוגדרת מלאכת הדיוט. **ב'** מלאכה שהגברא עושה אותה בדרך שאינה מדוקדקת וטובה ובזה היא מוגדרת המלאכת הדיוט.

מקור לדין א' - במשנה מועד קטן דף יא איתא "עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן". ובגמרא שם מבארת "היכי דמי מעשה הדיוט, רב יוסף אמר בהוצא ודפנא". - מבואר דגדר העשויה מהוצא ודפנא נחשבת כמלאכת הדיוט כיון דמלאכה מצד עצמה היא פשוטה וקלה.

מקור לדין ב' - בגמ' מועד קטן דף י איתא "ההדיוט תופר כדרכו - היכי דמי הדיוט, אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת. רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכוין אימרא בחפת חלוקו". - מבואר דכיון שהגברא תופר בדרך שאינה מדוקדקת וטובה ה"ה נחשב כמעשה הדיוט.

נח' הראשונים האם רבי ינאי ורבי יוסי בר חנינא נח' מהו השינוי שצריך התופר כדי שיהיה נחשב כמלאכת הדיוט, או דלא נח' ואי"ז אלא סימן למעשה הדיוט.

בראי"ש פ' א' סימן טז מבואר דנח' מהו גדר מעשה אומן, ולכן כתב דכיון דלא אפסיקא הלכתא כמאן הלכך המכיר בעצמו שהוא יודע באחד מאלו לא יתפור במועד.

ומאידך בית יוסף בסימן תקמא דייק ברמב"ם דאין מח' בין האמוראים אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולכן כל שאינו אומן מהיר מיקרי הדיוט, בין שאינו יכול להוציא מלוא מחט, ובין שאינו יכול לכוין אימרא מיקרי לכ"ע ה"ה נחשב כמלאכת הדיוט.

השו"ע סימן תקמא סעיף ה כתב "מי שצריך לו בגד במועד, אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה הרי זה עושה אותו כדרכו", מבואר דפסק כהרמב"ם דכל שאינו מהיר במלאכתו ה"ה מעשה הדיוט.

וברמ"א שם כתב "הגה: וכל אדם יחמיר על עצמו לתפור בשינוי זה" והטעם כמ"ש הג' ר' פרץ משום דרוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת ה"ה בכלל אומן, מבואר דפסק כדברי הרא"ש.

ובמ"ב שם ס"ק יד ובשעה"צ ס"ק כא כתב דלדינא אין לזוז מדעת הרא"ש וכל שיודע או להוציא כמלא מחט בב"א או לכוון אימרא בשפת חלוקו ה"ה מעשה אומן ויש לעשותו בשינוי.

מבואר עוד מדברי הרמ"א בשם ר' פרץ, דאף מלאכה שרוב בני אדם יכולים לעשותה - אכתי ה"ה בכלל מלאכת אומן.

יל"ע מדברי הנומק"י בסוגיא במועד קטן דף יא "רב שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא (לעשות מצודות לדגים מערבה) מאי טעמא מעשה הדיוט הוא, אבל איזלי (רשתות ארוגים מחוטים) אסור מאי טעמא מעשה אומן הוא".

וכתב שם הנמוק"י דמצודות ה"ה מעשה הדיוט כיון דהדיוט יכול לעשותם.

מבואר בנמוק"י דכל מלאכה שהדיוט יכול לעשותה אינו מוגדר מעשה אומן, אלא מעשה הדיוט.

לכאורה צ"ע דמבואר בזה דלא כהר' פרץ שכתב דאף מלאכה שרוב בני אדם יכולים לעשותה - אכתי ה"ה בכלל מלאכת אומן.

ולמשנת' דיש שני עניינים בגדר מעשה הדיוט יש ליישב, דעשיית מצודות מערבה ה"ה מעשה הדיוט משום דהמלאכה מצד עצמה היא פשוטה וקלה לכן ה"ה מוגדרת מלאכת הדיוט.

משא"כ תפירה מצד מהות המלאכה ה"ה מלאכת אומן, אלא דאם הגברא עושה אותה בדרך שאינה מדוקדקת וטובה ה"ה מוגדרת מלאכת הדיוט, לכן בגוונא שרוב בנ"א התרגלו לעשותה כתקונה ה"ה מוגדרת מלאכת אומן.

ראיה דיש שני עניינים בגדר מעשה הדיוט וה"ה חלוקים בגידריהם

הבה"ל סימן תקמא סעיף ה כתב דבתיקון מנעלים אין היתר להדיוט לעשות כדרכו, אלא אף ההדיוט צריך לעשות בשינוי, וכתב הטעם דבמנעלים אין חילוק בין תפירת אומן להדיוט דמנעלים כולם תופרים אחת אחת.

הרי מבואר דכל שאין חילוק בין הפעולה של האומן לשל ההדיוט אין להדיוט היתר לתפור כדרכו, ומבואר דגדר ההיתר של מעשה הדיוט הוא משום שעושה את התפירה אחרת מהאומן.

ומאידך מבואר ברמב"ן לענין כיבוס של כלי פשתן דמותר אף לאומן כיון דאין בזה מעשה אומנות.

הרי מבואר שאין חילוק בין הפעולה של האומן לשל ההדיוט.

ולמשנת' דיש שני עניינים בגדר מעשה הדיוט וה"ה חלוקים בגידריהם אתי שפיר, דתפירה ה"ה במהותה מלאכת אומן, אלא דאם הגברא עושה אותה בדרך שאינה מדוקדקת וטובה ה"ה מוגדרת מלאכת הדיוט, לכן היות ובמנעלים אין חילוק בין אומן להדיוט אסור ללא שינוי. אבל כיבוס ה"ה במהותה מלאכת הדיוט, לכן מותר אף לאומן.

אולם אכתי יל"ע מדברי התרמ"ד סימן פז שכתב לדון האם השינוי שמועיל בכתיבה מועיל בתפירה, ודן האם מהני שיתפוס את המחט בשינוי באצבעותיו. וכתב דאין לדמות מלאכת כתיבה למלאכת תפירה, דמלאכת כתיבה שכיחי טפי דידעי לה בני אדם לכן מהני שינוי קצת, אבל מלאכת החייטין לא שכיחי כ"כ אצל בנ"א לכן חשיבי מלאכת אומן ולא שרינן לה ע"י שינוי כזה. מבואר בתרמה"ד דכל מלאכה שהדיוט יכול לעשותה אינו מוגדר מעשה אומן, אלא מעשה הדיוט.

ויל"ע מדברי ר' פרץ הנ"ל שכתב דאף דרוב בני אדם יכולים להוציא מלא מחט בבת אחת ה"ה בכלל אומן, וצ"ע דהתרמה"ד מבואר להיפך דכל דרוב בנ"א יכולים לעשותה ה"ה נחשב מעשה הדיוט.

ובזה א"א ליישב כמש"כ לעיל, דהכא בתפירה ההיתר הוא מחמת מעשה הגברא, וצ"ע האם זה שרוב בנ"א יכולים לעשות חשיב בדיוט או אומן.

היה מקום ליישב דפעולת תפירה ה"ה פעולה שבעצם היא מורכבת ומצריכה אומנות, ובזה כתב הר' פרץ שאף שכולם למדו ויודעים לעשותה הרי"ז נחשב שנעשו אומנים ואכתי ה"ה בגדר מעשה אומן. **משא"כ פעולת כתיבה** שהיא מצוייה וקלה יותר ה"ה נחשב כמלאכת הדיוט, וע' להלן דכן מבואר בב"י, וע' מש"כ התרמה"ד, ומה שנתבאר בזה.

אולם בדברי הרמ"א אכתי צ"ע, דכתב בסעיף ה בתח"ד דיש לכל אדם להחמיר לתפור בשינוי, והוא מדברי ר' פרץ. ובסו"ד כתב דלא מהני לאומן לתפור על ידי שישנה באחיזת המחט בידו, אלא בעינן שינוי הניכר והוא מדברי התרמה"ד.

ולכאורה הרמ"א סותר דבריו בתפירה מיניה וביה, דלפי דברי התרמה"ד אדרבא כל שרוב בנ"א יכולים לעשות מלאכה זו ה"ה בגדר מעשה הדיוט, ומדוע החמיר כר' פרץ דהתפירה נחשב כמעשה אומן הרי היום כולם יודעים לעשותה, וצ"ע.

ונראה לומר, דאין כוונת הרמ"א בשם ר' פרץ דהיות וכולם יודעים כולם נעשו אומנים, אלא היות ומלאכת התפירה מצד עצמה ה"ה מלאכת אומנות, וכל ההיתר הוא רק כשהגברא עושה אותה בדרך שאינה מדוקדקת וטובה ובזה ה"ה מוגדרת מלאכת הדיוט, לכן בגוונא שרוב בנ"א התרגלו לעשותה כתיקונה אין את ההיתר של מעשה הדיוט ודינה כמלאכת אומן.

גדר מעשה אומן וגדר מעשה הדיוט במלאכת כתיבה

האם סתם כתיבה ה"ה מעשה הדיוט או מעשה אומן

הב"י דייק ברמב"ם וברמב"ן דסתם כתיבה ה"ה מעשה הדיוט משום דאין מקפידים ומדקדקים בכתיבה סתם.

ומאידך התרמ"ד סימן פה כתב דסתם כתיבה ה"ה מעשה אומן ומ"מ מותר ע"י שינוי.

ומ"מ מבואר בתרמ"ד שהבאנו לעיל דכתיבה אי"ז כ"כ מלאכת אומן כתפירה, דהרי בכתיבה כתב דמהני לכתוב בשינוי, משא"כ בתפירה ל"מ שינוי. וההבנה דמלאכת כתיבה סתם אין אומנים מיוחדים דכ"א יודע לכתוב לכן מותר ע"י שינוי, משא"כ מלאכת תפירה ה"ה מסורה לאומנים.

עלה בידינו ג' אופנים וג' גדרים במלאכת הדיוט -

א' יש מלאכה (כמו עשיית מעקה מהוצא ודפנא, או עשיית רשת מערבה) שהיא במהותה מלאכת הדיוט ובזה בכ"ג מותר.

ב' יש מלאכה (כמו 'תפירה') שבמהותה היא מלאכת אומן דהרי יש אומנים מיוחדים למלאכה זו, בזה אם הגברא עושה באופן של הדיוט דינה כמלאת הדיוט, ובזה אף אם כולם עושים באופן של אומן, ה"ה אסור, כ"כ הרמ"א בשם ר' פרץ.

ג' יש אופן שהמלאכה (כמו 'כתיבה') לדעת תרמה"ד ה"ה מעשה אומן המסור להדיוטות, דלכתיבה סתם אין אומנים מיוחדים דכ"א יודע לכתוב, ובכה"ג מותר ע"י שינוי.

ומיהו לדעת השו"ע וכן עיקר להלכה, סתם כתיבה ה"ה נחשב מלאכת הדיוט דכתיבה סתם אין צריכה לאומן כלל.

ומטעם זה אפ"ל דנהיגה ברכב אינו נחשב מעשה אומן אלא מעשה הדיוט, כיון דמלאכת נהיגה א"צ דווקא אומנים דכ"א שלמד יודע לנהוג. (ואף לתרמה"ד דהצריך בכתיבה שינוי קצת, זה משום דיש במלאכת כתיבה גם כתיבה של אומנות, משא"כ בנהיגה אין נהיגה של אומנות).

ענף ב

איזה כתיבה נחשב צורך המועד

במשנה מועד קטן דף יח איתא "ואלו כותבין במועד קדושי נשים וגיטין ושוברין דייתיקי מתנה ופרוזבולין איגרות שום ואיגרות מזון שטרי חליצה ומיאונים ושטרי בירורין גזרות בית דין ואיגרות של רשות".

נח' הראשונים מהו 'אגרות שלום' רש"י פ' אגרות של השלטון, **תוס'** כתבו אגרות שאילת שלום.

הריטב"א הביא את הדעות בזה, "אגרות של רשות. פרש"י ז"ל כתבים ששולחין לבית המלך או שנוטלין משם ודבר האבד הוא. ובירושלמי פירשו של שאילת שלום, ויש תמהין מה צורך יש בזה, ויש לומר כגון שהוא לצורך עניני יום טוב, אי נמי מפני שמחת הרגל שלא יהא בדאגה ויש בהן צורך לשולח או למי שנשתלחו לו, וכן התירו הגאונים ז"ל והרמב"ן ז"ל וקצת רבני בעלי התוספות. ויש שפירשו אגרות שנותן הנשיא או ריש גלותא רשות לדון כדי שאם טעה לא ישלם... והוא דבר האבד". הטור הביא מח' האם מותר לכתוב אגרות שאילת שלום במועד.

השו"ע בסימן תקמה סעיף ה כתב "מותר לכתוב שטר קדושין ושטרי פסיקתא....ואגרות שאלות שלום שאדם שולח לחבירו, ואפילו על דבר פרקמטיא שאינה אבודה. הגה - ויש אוסרין בשאלת שלום, ונהגו להחמיר אפילו בכתיבה שלנו שהיא כתיבה משיט"א".

מבואר בשו"ע דסתם כתיבה ה"ה מלאכת הדיוט ומותר לצורך המועד ולכן מותר לכתוב אגרת שלום במועד. וכמשנת' לדעת הב"י הראשונים שאסרו הוא מפני דס"ל דאגרות שלום אינם נחשבים צורך המועד.

והרמ"א הביא דעת המחמירים בכתב מרובע והוא משום דה"ה נחשב מעשה אומן (כ"כ הגר"א וכ"כ המ"ב). ומשמע מדבריו דלכ"ע אגרות שלום ה"ה נחשב לצורך המועד והאוסרים ס"ל דאסור מחמת דה"ה נחשב מעשה אומן.

למשנת' עולה דנח' השו"ע והרמ"א בהבנת דברי הראשונים בתרתי, א' לשו"ע לכ"ע סתם כתיבה ה"ה מלאכת הדיוט, ולרמ"א י"א דה"ה מלאכת אומן. **ב'** לדעת השו"ע י"א דאגרות שלום אינה נחשב צורך המועד, ולרמ"א לכ"ע אגרות שלום נחשב צורך המועד.

לדינא נח' השו"ע והרמ"א, דעת השו"ע דסתם כתיבה ה"ה מלאכת הדיוט ומותר לצורך המועד ולכן מותר לכתוב אגרת שלום במועד.

דעת הרמ"א דיש להחמיר דהוא מעשה אומן, וכתב המ"ב דאף לרמ"א סגי בשינוי מועט כגון שכותב השורות עקומות כיון דעיקר כהשו"ע שמדינא מותר לכתוב אגרות שלום במועד לכן מהני שינוי.

לענין כתב עגול אף לרמ"א מיעקר הדין מותר דאי"ז אלא מעשה הדיוט, וכתב הרמ"א דנהגו להחמיר. וכתב המ"ב ס"ק לה דכמה אחרונים כתבו דבמדינתינו נהגו להקל בכתב משיט"א וכן בכתב שלנו דאינו מעשה אומן ויש להם על מה שיסמוכו, והמחמיר יחמיר לעצמו, ונוהגין לשנות קצת לעשות שורה עליונה עקומה.

כתיבה מעשה אומן הותרה רק בדבר האבד, וכן לצורך רבים לצורך המועד או לצורך מצוה,

כתיבה מעשה הדיוט מותרת לצורך המועד או לצורך רבים אפילו אינו לצורך המועד וכן בדבר האבד.

מעתה נחזור לנידון דידן - לכתוב בחול המועד את מספר השעות שלמד בישיבת בין הזמנים כדי שאחר בה"ז ישלמו לו מלגה

יש לברר א' האם כתיבה זו נחשבת כצורך המועד, דאפשר דאי"ז מוגדר צורך המועד דהרי מקבלים את המילגה אחר המועד. ב' האם כתיבה זו נחשבת כדבר האבד, דאפשר דאי"ז מוגדר רק מניעת רווח.

האם כתיבה זו נחשבת כצורך המועד

יש מקום לדון דה"ה כשאילת שלום ע"ד מש"כ הריטב"א שפ' שמותר לכתוב אגרות שלום במועד וכתב יש תמהין מדוע זה נחשב צורך המועד, ות' "מפני שמחת הרגל שלא יהא בדאגה ויש בהן צורך לשולח או למי שנשתלחו לו". ובנידון דידן אפשר דהיות ויש לו כעת רוגע שלא ישכח כמה שעות שלמד, וכן פעמים מה שרושם השעות גורם לו ללמוד יותר אפשר דהרי"ז נחשב צורך המועד, וצ"ע בזה (ולשו"ע יכול לכתוב כדרכו, ולרמ"א יכתוב בשינוי).

האם כתיבה זו נחשבת כדבר האבד, או רק מניעת רווח

בהקדם יש לדון האם תשלום על ישיבת בין הזמנים וכן תשלום בכוללים מוגדר לענין חו"מ כחוב ממוני או כמתנה.

מה גדר התשלום של כוללים וישיבות בין הזמנים לענין חו"מ

דבר זה נפק"מ לכמה ענינים בחו"מ, כגון להוציא אברך מהכולל באמצע הזמן, וכן להפסיק לשלם לו, ולחשש בל תלין, לריבית. (ומיהו כל הנ"ל תלוי בעוד פרטים ואכ"מ).

(אף אם נימא דאי"ז חוב ממוני מ"מ וודאי שהראש כולל לא יכול לעשות ככל העולה על רוחו אלא צריך לנהוג כפי המקובל, והאריך בזה הרב מ"מ שפרן בקובץ הישר והטוב יז).

יש שנקטו דהוא חוב ממוני וכתשלום לפועל. ויש שנקטו דהוא מתנה. ואפשר דיש חילוק האם הכסף כבר נתרם או עוד לא נתרם. ואפשר דיש חילוק האם לומדים דווקא משהו מסויים ובשעות ותנאים מסוימים, או שלומדים מה שליבם חפץ. (והאריכו בזה כמה מפוסקי זמנינו, ע' פתחי חושן שכירות פ יא הערה מט. ובתשובות והנהגות ג' תע. שו"ת שבט הלוי ח' שטו. והאריך בזה טובא הרב מ"מ שפרן בקובץ הישר והטוב יז).

אם נימא דדגדר תשלום זה לענין חו"מ מוגדר כחוב - וודאי דה"ה מוגדר כדבה"א.

ואם נימא דדגדר תשלום זה לענין חו"מ מוגדר כמתנה - יש מקום לומר דאי"ז מוגדר כדבה"א.

אולם אף אם לענין חו"מ ה"ה מוגדר כמתנה, מ"מ לענין דין דבר האבד אפשר דאי"ז נחשב כמתנה כיון דהוא תשלום עבור מה הזמן שלמד, ויתבאר להלן מה שיש ללמוד מדברי הראשונים שביארו מדוע כתיבת שטר מתנה מוגדר כדבה"א.

מדוע כתיבת שטר מתנה מוגדר כדבה"א

מבואר במשנה שמותר לכתוב במועד שטר מתנה - ויש לבאר מדוע לכתוב שטר מתנה נחשב לדבר האבד ולא כהרוחה בלבד.

כמה ביאורים בראשונים מדוע כתיבת שטר מתנה נחשב לדבר האבד

הריטב"א כתב לבאר שני אופנים, א. מסתבר שהמקבל עשה טובה עם הנותן ומפני זה רוצה הוא ליתן לו מתנה, לכן קבלת המתנה נחשבת כתמורה על טובתו, ומשום כך נידון דבר זה כהפסד.

ב. מדובר כשכבר הקנה לו המתנה ועשו קנין והשטר הוא לראיה על המתנה, ובאופן זה שהחפץ כבר נקנה לו כדין, אף על פי שבא לו במתנה, ודאי דינו כהפסד, וכ"כ הנמוק"י דהשטר הוא לאחר קנין.

ג' בחדושי הר"ן כתב דשטר מתנות נחשב דבר האבד, שמא ילכו העדים ויחזור בו הנותן ויאמר לא נתתיו לך מעולם. וכ"כ המאירי דעד שלא כתב השטר ולא הגיע לידו יכול הנותן לחזור בו.

העולה לר"ן ולמאירי אף אם עוד לא זכה במתנה אלא רק רוצים לתת לו מתנה הרי"ז מוגדר לדבר האבד. אולם לריטב"א באופן שרק רוצים לתת לו מתנה אי"ז מוגדר לדבר האבד, ורק אם מקבל את המתנה עבור דבר שעשה לנותן הרי"ז מוגדר כדבר האבד, או אם כבר עשו קנין וזכה במתנה ה"ה כדבר האבד.

באופן שאם לא יכתוב כמה למד אפשר שישכח כמה מלגה מגיעה לו, האם כתיבה זו נחשבת כדבר האבד, או רק מניעת רווח

לר"ן ולמאירי דס"ל דאף שלא קיבל את המתנה מותר כיון שיכול להיות שלא יקבל והרי"ז מוגדר כדבר האבד, ה"ה בנידון דידן דאפשר שישכח כמה מלגה מגיעה לו יהיה מותר.

וכן לריטב"א בפ' א שכתב שמתנה נחשב דבה"א משום דמסתבר שהמקבל עשה טובה עם הנותן ומפני זה רוצה הוא ליתן לו מתנה, לכן קבלת ההמתנה נחשבת כתמורה ומשום כך נידון דבר זה כהפסד, ה"ה בנידון דידן דקבלת המילגה היא כתמורה למה שלמד לכן זה נחשב כדבה"א ויהיה מותר.

אולם לריטב"א בפ' ב' לכאורה יהיה אפשר דיהיה אסור דכל שעוד לא זכה במילגה אי"ז מוגדר לדבה"א.

ואפשר דאף לפ' ב' בריטב"א יהיה מותר לרשום כמה שעות למד, דתשלום על לימוד בבין הזמנים אף אם אינו חוב גמור מ"מ אינו כמתנה בעלמא דס"ס התשלום אינו סתם מתנה אלא הוא בהתנאה מראש בתנאים מסוימים עבור מה שלמד במסגרת זו, ובכה"ג אף לת' זה בריטב"א לא גרע ממש"כ בת' א' דהכא כיון שלא משלם סתם אלא עבור מה שהלומד למד שם הרי"ז מוגדר כדבה"א.

באמת עדיף לעשות לעצמו סימן בעלמא כמה שעות למד ללא כתיבה ע' ט"ז ס"ק יב ובמ"ב ס"ק מג, אולם גם בזה צריך שיהיה או צורך המועד או דבה"א.

בשורה טובה לתופסי התורה

מאמרי בירור הלכה שהתפרסמו ב"אוסף" בשנים האחרונות בנושאים אקטואליים ומגוונים, עשרות נידונים שעלו ועולים על שלחן מלכים - עלו בסיעתא דשמיא על מזבח הדפוס ויצאו לאור עולם בספר "ברור הלכה" חלק ב'.

ניתן כעת להשיג במייל 7623172@gmail.com ובטלפון 052-7623172.

ניתן כעת להשיג שוב בחנויות הספרים

להערות והארות: 7623171@gmail.com א.מ. כימיגרוף 052-7623172

לתוכן

לשכת עורכי הדין
מחוז תל אביב
רח' יפו 155, תל אביב-יפו
טל' 03-693-1555
פקס' 03-693-1556

לשכת עורכי הדין
מחוז תל אביב
רח' יפו 155, תל אביב-יפו
טל' 03-693-1555
פקס' 03-693-1556

לשכת עורכי הדין
מחוז תל אביב
רח' יפו 155, תל אביב-יפו
טל' 03-693-1555
פקס' 03-693-1556

לשכת עורכי הדין
מחוז תל אביב
רח' יפו 155, תל אביב-יפו
טל' 03-693-1555
פקס' 03-693-1556

הדף היומי
מבחן 351 סוכות
בברורות ב' עד ח'

לילית
מכתבים שמשים
0737-289-669

תמיכות

הדף היומי
מבחן 352 שמחת תורה
בברורות ט' עד י"ג

לילית
מכתבים שמשים
0737-289-669

תמיכות

משנה ברורה
סימנים תל"ה תל"ו תל"ז

המבער חמץ בפסח, באיזה אופן יברך (להלכה)?
א' רק אם לא ביער ולא ביטל לפני פסח.
ב' גם אם ביטל לפני פסח.
ג' גם אם בדק וביטל כדין לפני פסח ומצא חמץ בפסח.

היוצא בשיירא תוך ל' יום ויחזור רק אחרי פסח, האם צריך לבדוק ולברך?
א' יבדוק ויברך.
ב' א"צ לבדוק, ואם בודק לא יברך.
ג' צריך לבדוק אבל לא יברך.

מי שיצא מביתו לפני פסח בלא בדיקה, ומבטל כשמגיע פסח, האם מברך על הביטול?
א' כן.
ב' לא.
ג' המברך לא הפסיד.

ישראל ששכר דירה ויוצא ממנה לפני פסח ונכנס ישראל אחר תחתיו, האם צריך לבדוק?
א' לא.
ב' אם לא יכנס לבית אחר צריך לבדוק.
ג' אם המשכיר ישראל א"צ לבדוק, אבל במשכיר נכרי צריך לבדוק.

השוכר בית בי"ד, ואינו ידוע אם הוא בדוק, מה מוטל עליו לעשות?
א' לבטל החמץ ודיו.
ב' לברר אם הבעלים בדק, וכשאינו יכול לברר, יבדוק ויבטל.
ג' לברר אם הבעלים בדק, וכשאינו יכול לברר, יבטל החמץ ודיו.

המשכיר בית לחבירו ואמר לו שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק, האם זה מקח טעות?
א' לא.
ב' כן.
ג' רק במקום שבודקים בשכר הוי מקח טעות.

האם אשה וקטן שיש בו דעת נאמנים על בדיקת חמץ?
א' אשה נאמנת, וקטן לא נאמן.
ב' שניהם נאמנים אף שאין בידו לבטל.
ג' שניהם נאמנים רק קודם שעה שישית שיכול לבטל.

שמירת הלשון **שער התורה פרק א'**

לענין מה נמשלה התורה למים?
א' שהיא חיים לעולם, ומטהרת את האדם אם משעבד כל גופו ואבריו לתורה בלא חציצה.
ב' שהיא משיבה נפשו של אדם, והיא בחינם.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה המקור שהאדם נברא לעמל תורה ולא לעמל שיחה?
א' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך.
ב' ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.
ג' והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצוך היום על לבבך.

ניתן לעשות את המבחנים:
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

משנה ברורה
סימנים תל"ח תל"ט ת"מ

קטן שנכנס לבית בדוק, עם ככר בפיו, ומצא שם פירורין, האם למעשה חייב שוב בדיקה?
א' פטור, ואם לא ביטל וכבר עבר זמן הביטול יש להחמיר לחזור ולבדוק.
ב' אם מצא פירורים כדי כל הככר, פטור. ואם פחות מכדי כל הככר, חייב.
ג' בכל אופן חייב שמא הכניס עוד ככר.

כזית חמץ בבור, האם חייב לבערו?
א' אם הטמינו בבור על דעת להשאיר, חייב. ואם נפל מאליו, מבטלו בליבו ודיו.
ב' חייב לבערו ולא מספיק ביטול.
ג' אפילו אם עבר זמן הביטול הרי הוא כמבוער.

הניח ט' ככרות חמץ, ומצא י', האם חייב בבדיקה?
א' חייב בבדיקה אחר ט' ככרות.
ב' אם הם קשורים, חייב אחר ט', ואם אינם קשורים, חייב בבדיקה רק אחר א'.
ג' אם ביטל, פטור. ואם לא ביטל, חייב.

הניח חמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, האם צריך בדיקה, או שאפשר לתלות שזהו החמץ שהניח?
א' ביטל, פטור. לא ביטל, חייב.
ב' חייב, שמא חמץ אחר הוא ועכבר או קטן לקחו את החמץ שהניח.
ג' פטור, שתולים שזהו אותו חתיכה.

חמץ של גוי ברשות ישראל, מתי צריך לעשות מחיצה ומתי סגי בכפיית כלי?
א' אם קיבל אחריות, צריך לעשות מחיצה. ואם לא קיבל אחריות, כופה עליו את הכלי.
ב' אם הכניסו ברשות ישראל, מחיצה. ואם הכניס שלא ברשות, כפיית כלי.
ג' אם יש אפשרות לעשות מחיצה, כגון בעיו"ט או בחוה"מ, יעשה מחיצה. ואם אין אפשרות, כגון ביו"ט, כפיית כלי.

גוי שנכנס לבית ישראל עם חמץ לאוכלו שם, מה דינו?
א' יכולים לאכול על שולחן אחד, אם יש הפסק מפה.
ב' אסורים לאכול על שולחן אחד, אפילו בהפסק מפה.
ג' אסור לאכול על שולחנו של היהודי, אפילו אם היהודי אינו אוכל שם.

ישראל שהפקיד חמץ אצל ישראל, מי עובר עליו בבל יראה?
א' המפקיד.
ב' הנפקד.
ג' המפקיד והנפקד.

שמירת הלשון **שער התורה פרק ב'**

כיצד מבאר החפץ חיים (שער התורה פרק ב') את הפסוק "ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו"?
א' שבאמת גם כאשר האדם עושה מצוה לא מגיע לו שכר, ואין זה אלא חסד ד'.
ב' שהקב"ה מחשיב שהאדם מקיים את העולם בתורתו ובמצוותיו, אף שהקב"ה בכוחו מחדש את העולם.
ג' החסד הוא שלמרות שהאדם פגם דיבורו בחטאי הדיבור, ע"י התשובה חזר כח הדיבור והוא מקבל שכר למפרע.

מה זוכה מי שעוסק בתורה שלא לשמה (זוהר)?
א' אינו זוכה כלל.
ב' זוכה לשכר טוב בעולם הזה ואין דנים אותו בעולם הבא.
ג' אינו נענש על כך בעולם הזה, וזוכה לשכר טוב בעולם הבא.

ניתן לעשות את המבחנים:
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

מבחן 235 שמחת תורה

משנה ברורה

מסימן תמ"ג עד תמ"ג סוף סעיף י'

גר שהלוה את ישראל על המציאו ומשכן הלוה בידו הגיע את החמץ, ואמר לו 'אם לא אפרע לך עד זמן פלוני, מעכשיו יהא שלך', האם החמץ מותר אחר הפסח?

ג. מותר מאליהו.

ב. אסור, מפני שלא עבר הזמן.

א. מותר בתנאי שלא פרע.

ג. מותר בתנאי שלא פרע, ואם פרע אסור בהנאה.

ב. אסור בתנאי שלא פרע, ואם פרע מותר בהנאה.

א. מותר בתנאי אף אם פרע.

"שיאל", האם החמץ מותר בהנאה אחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם אין אחרונות עליו.

"מכשיר", האם החמץ מותר בהנאה אחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם לא פרע.

המוכר חמץ לגוי בערב פסח בכלל, האם מותר בהנאה לאחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם לא פרע.

מה שנשתכח ונמצא בבית לאחר הפסח, האם מותר לבעליו?

ג. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, מותר לבעליו.

ב. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, אסור לבעליו.

א. אסור לבעליו.

האם מותר לאכול בפסח בירושלים מצה שנאפתה בשנה שעברה?

ג. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, מותר לבעליו.

ב. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, אסור לבעליו.

א. אסור לבעליו.

מי שיש לו חמץ בפסח בבית חבירו בלי ידיעתו, האם חייב לבערו?

ג. אינו חייב לבערו.

ב. חייב לבערו, אם נתפשטה אחר זמן איסור.

א. חייב לבערו.

דבר שנתערב בו בלילי ליל פסח, ונתבטל, ואינו מאכל אדם, האם מותר באכילה בפסח?

ג. לפי דעה אחת, אין לו ביטול בכל אופן.

ב. אם נתערב מקודם לי' יום אין לו ביטול בכל אופן.

א. אפילו נתערב אחר זמן איסור, יש לו ביטול.

מאיזה אופן אפשר לתקן "ירושלים של של זהב" בדבוק; יירות בתלון עם חמץ?

ג. אינו חייב לבערו, ואם נתפשטה אחר זמן איסור, חייב לבערו.

ב. חייב לבערו מפני שראוי לתקנו ולהשתמש אחריו.

א. אינו חייב.

מה שיעשה ונפסלה מאכילת כלב, האם חייב לבערו?

ג. אם נתפשטה קודם זמן איסור, אינו חייב לבערו.

ב. אם נתפשטה אחר זמן איסור, חייב לבערו.

א. אם נתפשטה קודם זמן איסור, חייב לבערו.

המכשיל עד שהתבטל לפני פסח בכלל, חל איסור בן יומו מה דינו?

ג. עד שיהא שווה פרוטה.

ב. עד שיהא שווה שתי פרוטות.

א. עד שיהא שווה פרוטה.

המדובת חמץ מן מי שאינו מינו, מה צריך לבערו?

ג. אם אינו מתבטל ברוב, אסור.

ב. אם אינו מתבטל ברוב, אסור אם נתן בו טעם.

א. אסור אם נתן בו טעם כזית.

מי שאכל שלוקה ביום ראשון של פסח, ומצא בפיו כזית ביום שני, האם חייב לבערו?

ג. אינו חייב לבערו, ואם לא מצא בו כזית ביום ראשון, אינו חייב לבערו.

ב. אינו חייב לבערו, ואם מצא בו כזית ביום ראשון, חייב לבערו.

א. חייב לבערו.

גר שהלוה את ישראל על המציאו ומשכן הלוה בידו הגיע את החמץ, ואמר לו 'אם לא אפרע לך עד זמן פלוני, מעכשיו יהא שלך', האם החמץ מותר אחר הפסח?

ג. מותר מאליהו.

ב. אסור, מפני שלא עבר הזמן.

א. מותר בתנאי שלא פרע.

ג. מותר בתנאי שלא פרע, ואם פרע אסור בהנאה.

ב. אסור בתנאי שלא פרע, ואם פרע מותר בהנאה.

א. מותר בתנאי אף אם פרע.

"שיאל", האם החמץ מותר בהנאה אחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם אין אחרונות עליו.

"מכשיר", האם החמץ מותר בהנאה אחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם לא פרע.

המוכר חמץ לגוי בערב פסח בכלל, האם מותר בהנאה לאחר הפסח?

ג. אסור בהנאה.

ב. מותר בהנאה.

א. מותר בהנאה אם לא פרע.

מה שנשתכח ונמצא בבית לאחר הפסח, האם מותר לבעליו?

ג. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, מותר לבעליו.

ב. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, אסור לבעליו.

א. אסור לבעליו.

האם מותר לאכול בפסח בירושלים מצה שנאפתה בשנה שעברה?

ג. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, מותר לבעליו.

ב. אם נתבטלה מרשותו קודם הפסח, אסור לבעליו.

א. אסור לבעליו.

אם יש לו לחם מת לקבור ב"ד שחרית, קלורת המת או אכילת מצה לקיים מצה זמן האיסור?

ג. גוזל לקיים מצה.

ב. קלורת המת קודמת.

א. אכילת מצה קודמת.

עיוותים מסחריים גדולים שקיימים בחם מצין כל השנה, מה לעשות עמם בפסח?

ג. מותר, אך יש להשתמש רק בחם שהיה מוכן מלפני הפסח.

ב. אסור, אך אם נעשה לפני זמן הביעור, מותר, ואם לאחר הביעור, אסור.

א. מותר.

האם מותר לכתוב בפסח בדיו הנשאר מהשנה?

ג. יתחיל לכתוב אפילו בפסח, וסיים בפסח.

ב. יתחיל לכתוב קודם הפסח, וסיים בפסח.

א. אסור לכתוב אפילו קודם הפסח, וסיים בפסח.

תחינת חמץ שאפשר לשבת עליו, מהו א"צ לבערו?

ג. אפילו אם בדעתו לבערו.

ב. אם בדעתו לבערו, ואם לאו צריך לבערו.

א. אם יש חשש שיבוא לבערו, צריך לבערו.

שני חצאי זיתים בבזיה, האם צריך לבערו?

ב. אם משהו לחתוך את לחמים, אי"צ לבערו, ואם לאו, צריך לבערו.

א. צריך לבערו.

בגד שמסרתו עבירה ויש בית במקום אחד, האם חייב לבערו?

ג. חמות מבית, יבטל; בית, יעיד עליו סימן.

ב. יבטל; אם לא בטל, יעיד עליו סימן.

א. יבטל.

אם יש חמץ בסדק שאינו יכול לחטט אחריו, מה דינו?

מבחן 236 בראשית

משנה ברורה

מסימן תמ"ג סי"ח עד תמ"ג ס"ק ב'

ניתן לעשות את המבחנים
בטל: 0737-289-669
7692282@gmail.com
ובעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש
ש"ק ומועדים, משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

מבחנים ב'עמוד היומי'

לדעת
מבחנים שבועיים
0737-289-669

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר

מבחן 111 האזינו שובה

יומא ע: עד ע"ג:

ע: כמה אילים של ציבור היו מקריבים ביוה"כ?
א' אחד.
ב' שנים.
ג' מחלוקת.

ע"א. איזה דבר מביאה הגמרא שהוא כמו ניסוך היין על גבי המזבח?
א' תפילה.
ב' הממלא גרונם של תלמידי חכמים יין.
ג' הנושא בת תלמיד חכם.

ע"א: מכמה חוטים היו עשויים המעיל והפרוכת והחושן והאפוד?
א' המעיל שש, הפרוכת י"ב, והחושן והאפוד מכ"ד.
ב' המעיל י"ב, הפרוכת כ"ד, והחושן והאפוד מ"ח.
ג' המעיל י"ב, הפרוכת כ"ד, והחושן והאפוד כ"ח.

ע"ב. האם בדי הארון היו קבועים בו?
א' קבועים ולא זזים.
ב' זזים ואינם יוצאים.
ג' זזים ויוצאים.

ע"ב: למה המשיל רבי ינאי (יומא ע"ב:) את הלומד תורה ללא יראת שמים?
א' למי שעושה שער לחצר ואין לו חצר.
ב' למי שיש לו חצר ואין לו מפתחות להכנס אליה.
ג' למי שיש לו חצר שאינה שמורה שהכל נאבד בה.

ע"ג. מי מקריב פר יום הכיפורים ועשירית האיפה?
א' רק כהן משיח.
ב' כהן משיח או מרובה בגדים.
ג' כהן משיח או מרובה בגדים ומשוח שעבר ומשוח מלחמה.

ע"ג: מי יכול לשאול באורים ותומים?
א' רק מלך.
ב' מלך או סנהדרין.
ג' מלך או סנהדרין או לצורך ציבור.

מבחן 112 סוכות

יומא ע"ד. עד ע"ז.

ע"ד. הנשבע שלא יאכל היום מאכלות אסורות ואכל כזית, האם חייב קרבן שבועה?
א' פטור, ואם כלל בשבועתו דברים המותרים מחלוקת.
ב' מחלוקת, ואם כלל בשבועתו דברים המותרים חייב לכו"ע.
ג' בכל גוונא יש מחייבים ויש פוטרים.

ע"ד: מה הכונה במה שנאמר על המן "למען ענותך"?
א' שלא ידעו מה יהיה מחר. שאינו רואה את המין שטועם אלא מן.
ב' שהרשעים ירד המן רחוק מבתיהם, והיו צריכים לטוחנו בריחיים.
ג' שלא טעמו בו טעם קישואים וכדומה. ושעל ידו ידעו האם העבד גנוב או לא.

ע"ה. מה ירד לישראל ביחד עם המן?
א' תכשיטי נשים והיינו בשמים.
ב' אבנים טובות ומרגליות.
ג' שתי התשובות נכונות.

ע"ה: האם השלו היה צריך שחיטה?
א' צריך שחיטת רוב שני סימנים.
ב' צריך שחיטת רוב סימן אחד.
ג' אינו צריך שחיטה כיון שירד בדרך נס.

ע"ו. מי שהשתכר מדבילה קליעית או משתית דבש וחלב ונכנס למקדש, האם חייב מלקות?
א' חייב.
ב' פטור.
ג' רק השותה דבש וחלב חייב, אבל האוכל דבילה קליעית פטור.

ע"ו: הנודר הנאה מתירוש, במה הוא נאסר?
א' בשתית יין.
ב' בכל מיני מתיקה.
ג' שתי התשובות נכונות.

ע"ז. כיצד מבארת הגמרא את הפסוק "מים קרים על נפש עיפה"?
א' על שתית מים.
ב' על רחיצה [illegible]

מבחן 113 שמחת תורה

יומא ע"ז: עד פ:

ע"ז: האם מותר לעבור בתוך מים ביום הכיפורים כדי לשמור פירות, או בחזור מהדרשה?
א' לשמור פירות אסור, ולחזור מהדרשה מותר.
ב' לשמור פירות מותר, ולחזור מהדרשה אסור.
ג' לשמור פירות מותר, ולחזור מהדרשה מחלוקת.

ע"ח. האם מותר לצנן עצמו ביוה"כ בכוס של כסף שיש בה מים?
א' במלאה אסור ובאינה מלאה מחלוקת.
ב' במלאה מחלוקת ובאינה מלאה מותר.
ג' בכל גוונא מותר מפני שאינה פולטת מהמים.

ע"ח: עד מתי מותר לכלה לרחוץ פניה ביוה"כ, לדעת המתירים?
א' ז' ימים.
ב' ל' יום.
ג' שנה ראשונה.

ע"ט האם שיעור כותבת הגסה לאכילה ביוה"כ זה יותר מכביצה או פחות?
א' יותר מכביצה.
ב' פחות מכביצה.
ג' מחלוקת.

ע"ט: מהו השיעור שמתחייבים בו ברכת המזון?
א' לר"מ כזית ולרבי יהודה כביצה.
ב' לר"מ כזית ולרבי יהודה כותבת הגסה עם גרעין.
ג' לר"מ כזית, ולרבי יהודה כותבת הגסה ללא גרעין.

פ. מדוע מי שאכל דבר איסור שיש בו חיוב קרבן צריך לכתוב כמה אכל?
א' שמא יבוא בי"ד אחר ויאמרו שחיוב קרבן הוא רק בשיעור יותר גדול.
ב' שאם אכל פחות מכשיעור שמא יבואו בי"ד אחר ויאמרו שגם על שיעור זה חייבים.
ג' שתי התשובות נכונות.

פ: האם שיעור אכילה ושתיה ביוה"כ משתנה באדם גדול?
א' באכילה כן ובשתיה לא.
ב' באכילה לא ובשתיה כן.
ג' בשניהם לא.

מבחן 114 בראשית

יומא פ"א. עד פ"ד.

פ"א. לגבי מה נאמר הדין של תוספת יוה"כ?
א' לאיסור אכילה ומלאכה בכניסה וביציאה.
ב' לכרת על אכילה ומלאכה בכניסה ולא ביציאה.
ג' רק לאיסור מלאכה ולא לאיסור אכילה, בכניסה וביציאה.

פ"א: מה החידוש שמותר לאכול מרקחת בשמים עם דבש של נכרים (רש"י)?
א' שאין בזה משום בישולי וגיעולי נכרים.
ב' שלא חוששים שנתערב בזה דבר איסור.
ג' שתי התשובות נכונות.

פ"ב. מהו הגיל המוקדם ביותר שבו יש מ"ד שיש בו תענית שעות מדרבנן לנקיבה?
א' בת ח' שנים.
ב' בת ט' שנים.
ג' בת י' שנים.

פ"ב מנלן שחייבים למסור נפש על איסור רציחה, ושמותר להרוג את הרודף אחר חבירו להורגו.
א' שניהם מסברא.
ב' שניהם מילפותא מנערה המאורסה.
ג' למסור נפש חייבים מסברא, ולהרוג את הרודף מילפותא מנערה המאורסה.

פ"ג. אם החולה עצמו ורופא אחד אומרים שאינו צריך לאכול ביוה"כ, מתי מאכילים אותו?
א' אפילו אם רופא אחד אומר שצריך, דבפיקוח נפש לא הולכים אחרי רוב דעות.
ב' דווקא כששניים אומרים שצריך, דספק נפשות להקל.
ג' דווקא כששלשה אומרים שצריך, מפני שכנגד החולה עצמו צריך רוב דעות.

פ"ג: מי שאחזו בולמוס ויש שם הרבה טבל דאורייתא, האם מפרישים תרומה בשבת ויאכל חולין או שיאכל טבל?
א' מפרישים ויאכל חולין.
ב' לא מפרישים ויאכל טבל.
ג' מחלוקת.

פ"ד. מאיזה טעם התירו לעשות רפואה לחולי הפה (גמרא ורש"י)?
א' מפני שאיסור רפואה בשבת אינו אלא מדרבנן.
ב' מפני שיש בזה סכנה.
ג' לא התירו אלא לאכול מאכל המועיל לבריאותו בדרך אכילה רגילה.

מבחן 115 נח

יומא פ"ד: עד פ"ז:

פ"ד: מי יעשה מלאכה בשבת במקום פיקוח נפש?
א' נכרי עדיף מישראל.
ב' ישראל עדיף מנכרי.
ג' מה שירצה יעשה.

פ"ה. תינוק שנמצא בעיר שיש בה נכרים וישראל, האם מחזירים לו אבידתו?
א' אם יש לפחות מחצה ישראל מחזירים.
ב' רק אם רובה ישראל מחזירים.
ג' אף ברובה ישראל אין מחזירים.

פ"ה: על מה יום הכיפורים לא מכפר?
א' אם אמר אחטא ויוה"כ מכפר.
ב' בעבירות שבין אדם לחבירו אם לא פייס את חבירו.
ג' שתי התשובות נכונות.

פ"ו. באלו עבירות לא מספיק תשובה ויוה"כ, וצריך גם יסורים?
א' כל לא תעשה.
ב' כריתות ומיתות בי"ד.
ג' רק חילול השם.

פ"ו: על אלו עבירות לכו"ע צריך לחזור ולהתוודות ביום כיפור אחר?
א' בעבירות שבין אדם לחבירו.
ב' בעבירות ששנה בהם.
ג' בחטא מפורסם.

פ"ז. מדוע כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו?
א' מפני שהוא מתבייש לחטוא.
ב' מפני גודל הזכות בזיכוי הרבים.
ג' כדי שלא יהיה הוא בגיהנום ותלמידיו בגן עדן.

פ"ז: מתי צריך להתוודות בערב יוה"כ?
א' לפני הסעודה.
ב' אחרי הסעודה לפני כניסת יום הכיפורים.
ג' אין קפידא מתי.

לתוכן

לד־עת
מבחנים שבועיים
0737-289-669

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669 בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com בקפה: 0799-414-144 בנקודות הפצה

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרה"ש ש"ק ומועדים,
סיכומי 7 דפי גמרא בשעה, חשנ"ב, ספרי מוסר, כיצד לזכור את הלימוד,
ביאורי תפילות, בין אדם לחבירו, ועוד בטל' 03-6171132

תמצית
סיכומי גמרא, הלכה ומוסר

מבחן 1 ב' עד ח' תשרי

חפץ חיים
מתחילת הספר עד פתיחה 'ומפני גודל הרעות'
אהבת חסד
מתחילת ההקדמה עד פתיחה 'ובשמות'

חפץ חיים

מה פירוש הפסוק "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם"?
א' שהקב"ה מלך כשישראל מאוחדים ולא אגודות אגודות.
ב' שכבוד המלכות הוא "ברוב עם הדרת מלך".
ג' שלעתיד לבוא יקומו לתחיה כל צדיקי הדורות וימליכו את הקב"ה.

אדם הרגיל לדבר לשון הרע ומדבר גם דיבורים של קודש, מה נעשה עם דיבוריו?
א' הלשון הרע גורם שדיבורי הקודש שלו לא יעלו למעלה.
ב' דיבורי הקודש אינם נפגמים, מפני שמידה טובה מרובה.
ג' הוא נענש על שדיבר דברי קודש בפה טמא.

מדוע אמר הנחש "אף כי אמר אלוקים לא תאכלו מכל עץ הגן"?
א' להוכיח להם שודאי מותר לאכול מעץ הדעת.
ב' להראות להם שא"א לקיים את מצות השם.
ג' לפתוח איתם בדיבור כדי שיוכל לפתותם, ומזה רואים שאין לדבר עם רשעים.

מדוע ההלכות שבספר חפץ חיים נקראות "מקור החיים"?
א' מפני שהזהירות בלשון הרע מביאה חיים לאדם, כדכתיב מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך מרע".
ב' כי הדיבור שבאדם יוצא מכח נפש החיה אשר בו.
ג' כיון שהזהירות מלשוה"ר נוגעת לאדם בכל רגע מחייו.

באר מים חיים

מדוע חטא הלשון עולה על שאר העוונות הגורמים לאריכות הגלות?
א' כיון שהוא היה הסיבה לגלות בחטא המרגלים ובחורבן בית שני, וכן היה הסיבה לעבודת פרך במצרים.
ב' כיון שהוא גורם לסילוק שכינה, וגם מי שהוא בכלל ארור מכה רעהו בסתר איך תחול עליו ברכת השם.
ג' שתי התשובות נכונות.

כמה שנים נגזר גלות על ישראל?
א' אין ידוע.
ב' אלף שנים, אבל העוונות מעכבות את הגאולה.
ג' לא נקצב זמן, אלא הכל תלוי בזכויות של ישראל.

אלו טעויות גורמות שחטא לשון הרע נעשה כהפקר?
א' שלא יודעים שלשון הרע הוא גם על אמת, או שחושבים שא"א להמנע מחטא זה.
ב' שמוצאים היתרים שונים למה מותר לדבר דיבור זה, בגלל שלא יודעים את פרטי הדינים.
ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע אין להמנע מלימוד הלכות לשון הרע משום "מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים"?
א' בדבר המפורש בתורה לא נאמר כלל זה.
ב' ממה שהתורה וחז"ל כתבו דינים אלו מבואר שהאדם יכול להמנע מלשון הרע.
ג' שתי התשובות נכונות.

אהבת חסד

מידת החסד מועילה לכפר עוונותיו של אדם כמו...
א' תפילה.
ב' בית המקדש.
ג' יסורים.

מדוע ענין החסד רפוי אצל האדם?
א' מפני חסרון ידיעת פרטי מידה זו.
ב' מפני חסרון ידיעת גודל מעלתה.
ג' שתי התשובות נכונות.

היכן מצינו שהתורה תחילתה גמילות חסדים?
א' שבריאת העולם שנכתבה בתחילת התורה היא כדי שהנבראים יוכלו לקבל השפעת טובו וחסדו של הקב"ה.
ב' דכתיב "ויבן ד' אלוקים את הצלע ויביאה אל האדם" וכל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה.
ג' דכתיב "ויעש ד' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם".

האם בעשית חסד מקיימים מצוה דאורייתא של "ואהבת לרעך כמוך"?
א' כן.
ב' לא.
ג' חסד לחיים כן, אבל חסד למתים לא.

האם האדם צריך להתפלל על טובת אלו שהולכים בדרך לא טובה?
א' כן.
ב' לא, ועל זה נאמר "הלעיטהו לרשע וימות".
ג' עליו להתפלל שאם ילכו בדרך טובה הקב"ה יסייע להם.

מה הכונה במה שכתוב "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוקים את יצחק בנו"?
א' שהברכות שנתברך אברהם עברו ליצחק.
ב' שבירך אותו הקב"ה שיזכה להיות גומל חסדים כמו אברהם.
ג' שניחמו תנחומי אבלים.

מהיכן למד החפץ חיים שצריך כל אחד להחיות אנשים ולכלכלם כפי כוחו?
א' ממה שיוסף נתן לאחיו צידה לדרך.
ב' ממה שיוסף ביקש משר המשקים להזכירו לפני פרעה.
ג' ממה שיוסף כלכל את מצרים בשנות הרעב.

מבחן 2 ט' עד ט"ו תשרי

חפץ חיים
פתיחה ומפני גודל הרעות עד לאוין י"ד
אהבת חסד
פתיחה 'ובשמות' עד סוף הפתיחה

חפץ חיים

מדוע הזהירה התורה במפורש מלשון הרע יותר מאשר על שאר מידות רעות?
א' מפני שדווקא לשון הרע משחית את תואר הנפש.
ב' מפני גודל הרעות שיש בלשון הרע, והוא גורם לעבור על רוב האיסורים שבין אדם לחבירו.
ג' מפני שהאדם יכול לעבור לאו זה פעמים רבות ביום אחד.

מה יותר חמור, לשון הרע או רכילות?
א' לשון הרע.
ב' רכילות.
ג' שניהם שוים.

האם המספר לשון הרע בפני כמה אנשים עוונו חמור יותר?
א' לא.
ב' כן, מפני שעובר בכל אחד על לפני עוור.
ג' כן, מפני שחבירו מתגנה יותר, אבל בענין לפני עוור אין חילוק.

מתי המספר לשון הרע עובר על "לא תונו איש את עמיתו"?
א' בין בפניו בין שלא בפניו.
ב' רק אם מגנהו בפניו ויש שם עוד אנשים.
ג' גם אם מגנהו בפניו ואין שם עוד אנשים.

באר מים חיים

האם המספר או המקבל לשון הרע על אמת עוברים ב"לא תשא שמע שוא"?
א' כן.
ב' לא.
ג' המספר עובר והמקבל אינו עובר.

האם המספר רכילות עובר על "השמר לך פן תשכח את ד' אלוקיך"?
א' עובר.
ב' אינו עובר.
ג' צריך עיון.

דבר המותר מן הדין והרואים חושבים שזה אסור, האם יש בדבר איסור חילול השם?
א' כן.
ב' לא.
ג' ראוי לפרוש גם באופן זה, אבל מדינא אין איסור.

איזה דבר הוא בכלל "לא תונו איש את עמיתו"?
א' אדם ששואל שאלה ואומר לחבירו להשיב, והוא יודע שחבירו לא יודע.
ב' המקבל לשון הרע.
ג' שתי התשובות נכונות.

אהבת חסד

בזכות מה זכה יוסף שמשה רבינו לקח את עצמותיו לארץ ישראל?
א' מפני שטרח בקבורת יעקב.
ב' מפני שלא ערער על מה שרחל אמו לא נקברה במערת המכפלה.
ג' מפני שלא זכה להיות בארץ ישראל בכל השנים שנמכר לעבד.

מה כוונת התורה בפסוק "וללכת בדרכיו <u>כל הימים</u>"?
א' שעד יום מותו יעסוק האדם בחסד.
ב' שלא יסתפק האדם לעשות חסד פעם בחודש או בשבוע.
ג' שבכל הדורות יהיו אנשים שיצטרכו לעשות איתם חסד, דכתיב "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ".

מה האדם צריך לעשות כאשר אחד מבקש ממנו הלואה והלה נמנע בעבר מלהיטיב לו?
א' למחות הדבר מליבו אבל אינו חייב להלוותו.
ב' חייב להלוותו ואינו חייב למחות הדבר מליבו.
ג' חייב להלוותו בלב שלם ולמחות הדבר מליבו.

מה נכלל במצות "והלכת בדרכיו"?
א' להיות רחום וחנון בלבד.
ב' לילך במידותיו של הקב"ה שהם כולם רק לטוב.
ג' לקיים את כל המצוות.

האם הנמנע מלהיטיב לחבירו בלי סיבה עובר על "והלכת בדרכיו"?
א' עובר.
ב' אינו עובר.
ג' מחלוקת.

מה כוונת הפסוק "וכי ימוך אחיך וכו' והחזקת בו וכו' "?
א' לתת צדקה לעני.
ב' להחזיק אדם שנהיה עני כדי שלא יצטרך לבריות.
ג' לקנות דווקא בחנות של ישראל כדי שלא יפסיד את ממונו.

מדוע כתוב "<u>אם</u> כסף תלוה את עמי" למרות שזה חיוב?
א' כיון שמי שאין לו אינו מחויב.
ב' בגלל שהאדם יכול לפטור עצמו ע"י עשית חסדים אחרים.
ג' בגלל שהמשך הפסוק "לא תהיה לו כנושה" שייך רק בישראל.

מבחן 3 ט"ז עד כ"ב תשרי

חפץ חיים
לאוין י"ד עד עשין י"א
אהבת חסד
מתחילת חלק ב' עד פרק ג' 'וכן איתא בזוהר'

חפץ חיים

על מי נאמר שאין לו חלק לעולם הבא?
א' המלבין פני חבירו דווקא בפני רבים.
ב' כל המבייש את חבירו, אפילו בינו לבין עצמו, שלא במקום תוכחה.
ג' כל המבייש את חבירו אפילו בינו לבין עצמו, ואפילו במקום תוכחה.

כיצד מקיימים מצות "זכור את אשר עשה ד' אלוקיך למרים"?
א' זכירה בפה תמיד.
ב' זכירה בלב כשצריך לעורר עצמו.
ג' פעם בשנה כשקוראים בתורה את מעשה מרים.

היכן מצינו בתורה שצריך האדם לחפות על גנות חבירו (חפץ חיים בעשין)?
א' במה ששם ויפת כסו את נח אביהם.
ב' במה שיוסף נענש על שסיפר את גנות אחיו לאביו.
ג' בכך שמשה רבינו נענש על שאמר "והם לא יאמינו לי".

מתי המדבר לשון הרע בבית הכנסת אינו עובר על "ומקדשי תיראו"?
א' אם עשו תנאי שיוכלו להשתמש בו שימוש חולין.
ב' תלמידי חכמים שמותר להם לאכול ולשתות כדי שלא יתבטלו מלימודם.
ג' בכל אופן עובר.

באר מים חיים

האם המלמד יתום תורה או אומנות מותר לו לצערו בשביל שילכו בדרך ישרה?
א' מותר כפי שנוהג בכל תלמידיו.
ב' מותר, אבל ינהג בהם בנחת כבוד ורחמים.
ג' אסור בכל אופן.

איזה צרעת באה בעוון לשון הרע?
א' רק צרעת הגוף, כפי שהיה אצל מרים.
ב' גם צרעת בבתים.
ג' צרעת הגוף או הבגדים, אבל לא נגעי בתים.

באיזה אופן עוברים בלשון הרע על "ואהבת לרעך כמוך"?
א' רק בפני מי שמספר עליו.
ב' גם שלא בפניו.
ג' רק במוציא שם רע.

האם שייך שהמקבל לשון הרע יעבור על "וחי אחיך עמך"?
א' כן.
ב' לא.
ג' בדבר שהוא שקר כן, ובדבר שהוא אמת לא.

אהבת חסד

האם הימנעות מעשית צדקה וחסד כפי עושרו היא סיבה להפסיד ממונו?
א' לא.
ב' יפסיד אותו ממון שהיה צריך לתת.
ג' ממונו יהיה כלה והולך בגלל זה.

מה מרויח מי שיש לו אהבה למידת החסד?
א' שהוא שמח כאשר מזדמן לו לעשות חסד ועושה אותו בשלימות.
ב' שהוא עושה את זה בצורה שהמקבל לא מתבייש, וגם מזרז אחרים לעשות חסד.
ג' שתי התשובות נכונות.

מה הכונה כי באור פניך נתת לנו ד' אלוקינו <u>תורת חיים</u>?
א' שהתורה מלמדת את האדם איך לחיות.
ב' שקיום העולם תלוי בתורה.
ג' שהתורה מלמדת כיצד להחיות את המסכנים.

איזה דבר כתב הח"ח שישראל ראו במעמד הר סיני?
א' ששמירת השבת שקולה כנגד כל המצוות.
ב' שצריך לרדוף ולאהוב את מידת החסד.
ג' שללא קיום התורה לא יכנסו לארץ ישראל.

מדוע התורה מפרטת בכמה מקומות שצריך להתחזק בעשית חסד?
א' מפני שהעולם לא יכול להתקיים בלי חסד, מפני שהרבה אנשים ובהרבה הזדמנויות נצרכים לעזרה.
ב' מפני שבלי שיתדבק האדם במידת החסד איך יזכה להדבק בד' בעולם הבא.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מצוות הלואה והכנסת אורחים שייכים גם בעשירים?
א' כן.
ב' מצות הלואה כן והכנסת אורחים לא.
ג' מצות הכנסת אורחים כן והלואה לא.

מה הכונה שהקב"ה לוקח שוחד לדון את האדם?
א' שאם האדם מתנהג בחסד ורחמים גם הקב"ה דן אותו בחסד ורחמים.
ב' עשית תשובה נקרא שוחד אפילו בלי שיעשה חסד, כיון שלפי מידת הדין תשובה לא מועילה.
ג' שתי התשובות נכונות.

לתוכן

לתוכן

לשכת
0737-288-669

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מבצע!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!
הקפה הטוב ביותר בעולם!
רק 2,000 ש"ח!
מהיר!

מאחורי הקלעים

סיכומי תמצית ומבחני לדעת

קורס ללמוד להנות ולזכור - להתענג בידיעת התורה

תמצית
להתענג בידיעת התורה

קורס ללמוד להנות ולזכור

לפני כשנה וחצי נפתח ע"י מערכת 'תמצית' קורס מיוחד בשם 'ללמוד להנות ולזכור', ובו סדרת שיעורים המלמדים כיצד לחזק את איכות הלימוד, להעצים את החוויה מהלימוד, ולהגיע למצב בו זוכרים את מה שלומדים, שיעורים שנמסרו לפני למעלה מ-500 לומדים.

לקראת הסדרה הרביעית של השיעורים יוצא גליון זה ובו מידע בסיסי על סדרת השיעורים.

באלו תחומים עוסקים השיעורים?

השיעורים עוסקים ב4 נושאים עיקריים:

א' דרכי פעילות מערכת הזכרון והדרך להשתמש בה בצורה נכונה במטרה לזכור את הלימוד.

ב' הדרך לפתח את מערכת הזכרון ויכולות נוספות (כשרון, מהירות תפיסה, ריכוז, מעלות רוחניות שונות, ועוד).

ג' הדרך להתחבר בצורה חזקה הרבה יותר ללימוד, דבר המביא לא רק לזכרון הלימוד אלא גם ללימוד איכותי יותר ולהנאה גדולה יותר מהלימוד.

ד' כיצד לסכם ולחזור על הלימוד בצורה נכונה מהנה ויעילה.

בקורס נלמד על 12 כלים שכולם כאחד וכל אחד בפני עצמו מביאים את הלומד 'ללמוד (טוב יותר) להנות ולזכור'.

כלים אלו מחולקים ל3 חלקים: א' כלים הנוגעים לגישה ללימוד ולהכנה לפני הלימוד. ב' כלים להעצמת הלימוד עצמו. ג' כלים לסיכום וחזרה לאחר הלימוד.

האם הכלים שנלמדים בשיעורים מצריכים שינוי בסדרי הלימוד?

לא. המטרה בשיעורים היא להעצים את איכות הלימוד, כל אחד בסגנון לימודו, ולא לשנות אותה.

האם ניתנים בשיעורים דרכים ליישום בפועל של הכלים הנלמדים?

בסיום כל שיעור ניתנים תרגילים מעשיים פרקטיים, שההרגל בהם נותן תועלת עצומה וקנין חזק ואמיתי בכלים הנלמדים.

האם התרגילים קלים ליישום?

אנו משתדלים למצוא תרגילים מעשיים, שיהיו מצד אחד קלים לביצוע, ושוים לכל נפש, ומצד שני יתנו את התועלת המירבית. רוב הכלים לוקחים רק מספר דקות בכל יום.

מהם המקורות של הדברים הנלמדים בשיעורים?

כל הדברים הנלמדים בקורס יסודם במאות מראי מקומות מדברי חז"ל ודברי רבותינו גדולי הדורות ראשונים ואחרונים עד דורנו אנו, בהם אנו רואים שכך צורת הלימוד הנכונה, ואת התועלת המרובה שיש בכלים אלו לחיבור הנאה וזכרון הלימוד. עם זאת הדברים הנמסרים בשיעורים מעוגנים גם במחקרים עדכניים רבים על מערכת הזכרון.

בהכנת השיעורים הושקעו אלפי שעות של לימוד יסודי של סוגיות העוסקות בנושא זה במישרין או בעקיפין, וכן נלמדו בצורה יסודית מאות מקורות מדברי רבותינו גדולי הדורות לאורך ההיסטוריה, ונקראו עשרות ספרים ישנים וחדשים העוסקים בתחום זה.

בחינה נוספת נעשתה ע"י התחקות אחר דרכי צמיחתם של תלמידי חכמים, ושימושם בכלים אלו, מטרת בדיקה זו היתה בכדי לבחון את השפעת כל כלי במישור המעשי ועמידתו במבחן המציאות: האם כך גדלים תלמידי חכמים אמיתיים.

האם המשתתפים אכן רואים תועלת מהשיעורים?

בסייעתא דשמיא נמסרו כבר לפני 11 קבוצות עם למעלה מ500 לומדים, רבים מהם מציינים את התועלת הגדולה שהיתה להם מהשיעורים, להנאה מהלימוד, לחיזוק איכות הלימוד וההבנה, להצלחה במבחנים, לזכירת הנלמד, ולתחומים נוספים. בעמוד הבא יובאו כמה מכתבים מהמשתתפים בשיעורים.

למי מתאימים השיעורים?

השיעורים מתאימים בראש ובראשונה לכל מי שמעוניין להעצים את איכות הלימוד והזכרון, ובמיוחד למי שמרגיש שהוא לא ממצה מספיק את הכוחות שלו ורוצה להגיע ליותר, להתחבר יותר ללימוד, ללמוד טוב יותר, להנות יותר מהלימוד, ולזכור את מה שהוא לומד. כמו כן השיעורים מתאימים לאלו שנמצאים במסגרות מבחנים ומעוניינים להצליח בהם ולשמר את הידע לאורך ימים ושנים, וכן למגידי שיעורים ומלמדים המעוניינים ללמד את תלמידיהם בצורה מושכת ומעניינת במטרה שהתלמידים יחיו את הסוגיא ויזכרו אותה לאורך ימים ושנים.

לאיזה סגנון לימוד השיעורים מתאימים?

השיעורים מתאימים לכל סגנון לימוד, עיון ובקיאות, גמרא והלכה, וכו'.

האם השיעורים מתאימים גם למי שאין לו זכרון טוב?

בהחלט! מכמה סיבות: א' כל אחד יכול לזכור הרבה יותר ממה שהוא זוכר כרגע, אם ילמד להשתמש בצורה נכונה במערכת הזכרון. ב' יתכן בהחלט שמי שחושב שאין לו זכרון טוב יגלה שהסיבה שהוא לא זוכר טוב אינה הזכרון אלא דברים אחרים לגמרי, ובאמת יש לו זכרון הרבה יותר טוב ממה שהוא חשב. ג' כל אחד יכול לפתח את הזכרון שלו, ובשיעורים אנו לומדים בין השאר כיצד מפתחים את הזכרון ועוד כוחות נוספים כמו כח הריכוז כח העיון כח ההספק וכו'.

האם ניתן לקבל מספר תובנות מהנלמד בשיעורים?

נזכיר מספר יסודות מרכזיים עליהם בנויים השיעורים.

א' מערכת הזכרון עובדת בצורה טובה ופלאית, ומותאמת לזכור בצורה ברורה מאות ואלפי סוגיות, אם רק נשתמש בה בצורה הנכונה.

ב' יסוד היסודות ללימוד איכותי מהנה שנשמר לאורך ימים ושנים הוא חיבור פנימי וחזק ללימוד, ומטרת הכלים הנלמדים היא ליצור ולחזק את החיבור הזה.

ג' מצות ידיעת התורה והרגשת מתיקות התורה הם דברים השוים לכל נפש, ולא רק לבעלי דרגה מיוחדת בירא שמים ושקיעות בתורה, והם תלויים בעיקר בשימוש נכון וטבעי בכלים שהקב"ה נתן לנו, ולימוד בדרך זו מביא ליראת שמים ולשקיעות בתורה ולעוד מעלות רבות.

ד' בזמן הלימוד עצמו עלינו להתרכז בהבנת תוכן הדברים וללמוד בצורה טובה, וכל מחשבה נוספת, כמו הרצון להספיק או לזכור, במידה והיא מפריעה לריכוז בגוף הלימוד, לא רק שאינה מסייעת לזכרון, היא מגרעת ממנו, מפני שהיא מורידה מהחיבור הפנימי לתוכן החומר הנלמד ומקטינה את ההנאה מהלימוד.

בכמה שיעורים מדובר ומי מוסר אותם?

הסדרה כוללת 11 שיעורים של כ45 דקות, והשיעורים נמסרים ע"י עורך סיכומי תמצית.

מה הקשר בין סיכומי 'תמצית' לקורס?

סיכומי תמצית נועדו לא רק לחזרה והצלחה במבחנים, אלא גם לקבלת סדר ובהירות בסוגיות ובהלכות הנלמדות, וליצירת חיבור פנימי חזק בין הלומד לחומר הנלמד, והרבה מהתובנות הנלמדות בקורס הוטמעו בתוך הסיכומים.

האם השיעורים הם בתשלום?

השיעורים הם אכן בתשלום, וזאת מהסיבה שרק מי שמוכן ומשקיע מכספו על הדברים, מגיע לקורס בצורה רצינית, שומע ומפנים את הדברים, ומשתדל ליישם אותם בפועל, ועי"ז הוא מקבל את התועלת מהדברים, עם זאת מדובר בסכום סמלי ונמוך מאד בהשוואה לעלות רגילה של קורסים אחרים, וגם סכום זה מוחזר במלואו! לאלו השומעים ברצינות את השיעורים ומבצעים בפועל את התרגילים שניתנים בשיעורים.

עם זאת השיעור הראשון, בו נלמדים מספר כלים חשובים, הינו חינמי, וניתן לקבל ממנו תועלת מרובה גם למי שלא נרשם לסדרת השיעורים.

האם הקורס הוא פרונטלי או שניתן לשומעו דרך הטלפון?

מומלץ מאד, למי שיכול לבוא פיזית לשמוע את השיעורים, כיון שעי"ז התועלת היא גדולה יותר, אולם ישנה גם אפשרות לשמיעת השיעורים דרך הטלפון בקו תמצית, ולגבי התשלום, כיון שהתשלום נועד בכדי לקבל את התועלת מהשיעורים, אין הבדל במחיר, וגם לגבי ההחזרים גם אלו השומעים את השיעורים בטלפון יקבלו בס"ד את ההחזרים לפי הכללים.

לתוכן

לא בשמים היא - גם אתה יכול!!!

האם כשאתה מסיים ללמוד אתה מסוגל לומר בקצרה (בב דקות) 3-2 נקודות שהתחדשו לך?

האם קורה לך שאתה מתגעגע לגמרא?

האם קורה לך שאתה מסתכל בשעון באמצע הלימוד ומגלה שעבר הרבה יותר זמן ממה שחשבת?

האם קורה לך שאתה הולך בדרך ועולה לך בראש חשבונות ושאלות על מה שלמדת?

האם קרה לך שבמשך כל הסדר לא קפצו לך בראש מחשבות שאינם קשורות למה שאתה לומד?

האם אחרי לימוד עם השלכה מעשית אתה יכול לזהות מה יצא למעשה?

האם קרה לך שכשלמדת לא הרגשת עייפות וכשהפסקת ללמוד גילית שאתה עייף, (או שהמצב הפוך)?

האם סוגיא מורכבת מאתגרת אותך (או מכבידה עליך)?

האם יש לך סקרנות מוקדמת למה שאתה הולך ללמוד?

האם כשאתה לומד שאלה בגמרא או במפרשיה או שקשה לך קושיא, זה כואב לך?

האם אתה מרגיש בצורה חיה את דברי הפסוק "מתוקים מדבש" וכו'?

האם אתה קורא ומסביר בקול ובצורה חיה וברורה את מה שאתה לומד?

האם כשאתה לומד סוגיא שכבר למדת בעבר אתה מרגיש שהלימוד החדש הוא רק תוספת הבנה ובהירות או שאתה צריך ללמוד את הדברים מחדש?

האם אתה מעונין שה'נטו' של שעות הלימוד שלך יגדל?

האם בסיום הסדר קשה לך להתנתק מהגמרא?

האם כשאין לך משהו קבוע ללמוד אתה מרגיש משיכה לכמה דברים וקשה לך לבחור ביניהם?

האם אתה יכול לומד בעל פה מה שלמדת בימים אלו לפני שנה, או אפילו לפני חודשיים?

האם אתה מאמין שאתה יכול לזכור בצורה ברורה חלק גדול ממה שאתה לומד?

האם אתה חושב שהתקדמת בצורה משמעותית בהבנה וידיעת התורה בשנה האחרונה?

האם אתה חושב שאתה מנצל את זמנך מספיק, או שאתה יכול ללמוד כל יום שעה או יותר?

האם אתה מתחיל את היום עם חשק ואמביציה?

האם אתה מסיים את היום עם סיפוק?

באם ענית תשובות חיוביות על חלק גדול מהשאלות הנ"ל אשריך, אבל אם לא, תן לעצמך הזדמנות, בא לשמוע מהי הדרך אותה לימדונו רבותינו כיצד לזכות לכל הנ"ל.

בשיעורים תקבל בסייעתא דשמיא כלים כיצד לזכות לדברים אלו, כלים שרבים מאד ממשתתפי השיעורים ציינו כי זכו על ידם לחיבור חזק ואמיתי ללימודם, למתיקות וידיעת התורה, ולמתן תשובה חיובית על הרבה מהשאלות הנ"ל.

מכתבים נבחרים ממשתתפי השיעורים

בעבר כמעט לא הייתי חושב בלימוד בזמנים פנויים, והיום, בעקבות כמה כלים מהשיעורים שאני מיישם, אני חושב בלימוד ומעביר סוגיות בראש בצורה חווייתית ובלי מאמץ מיוחד, וכל הלימוד מלכתחילה הוא איכותי יותר ועם הרבה יותר חשק.

כבר תקופה ארוכה שאני מעוניין לבצע מבחן של משמרת סת"ם וחזרתי שוב ושוב ועדיין הרגשתי שאני לא מעיז לגשת למבחן, אבל כעת תוך כדי הקורס זכיתי לבצע את המבחן ולקבל תעודה, ועל כן אני חוזר ומודה על הקורס הנפלא, ומגלגלין זכות ע"י זכאי, ובאמת אני מרגיש שינוי בכל תפיסת הלימוד לאחר הקורס.

אני מרגיש שהשיעורים הוציאו ממני מן הכח אל הפועל הרבה כוחות שכבר היו בי, והדברים נתנו לי תועלת עצומה, לאיכות הלימוד, להנאה מהלימוד, ולהצלחה במבחנים. חשוב לציין שאחרי השיעורים אני מספיק פחות חומר, אולם איכות הלימוד וההנאה שוים את זה.

ברוך ד' אני נמצא על סף סיום הסדרה ששינתה אותי מקצה לקצה, לכן אשמח לדעת על פתיחות נוספות כדי שאוכל להמליץ על כך לחברי. חיים ב.

התרשמתי מאד מהצורה והגישה של מסירת השיעורים, שכולם מלאים באהבת תורה וכלים מעשיים, ניכרת הכוונה לשם שמים והעבודה העצמית שמשפיעה.

יישר כח על המענה הטלפוני הברור לכל שאלה, ועל הרצון ללוות אותי בדרך להצלחה.

אני נבחן תקופה ארוכה במסלול מבחנים מסוים, במבחן האחרון השתמשתי בתובנה חשובה מתוך השיעורים, והתוצאה היתה שעם הרבה פחות חזרות קיבלתי ציון הרבה יותר טוב.

יישר כח עצום על השיעורים שנמסרו בצורה ברורה וטובה מאד, אין מחיר בעולם לכזה דבר עצום ונפלא, הלא התורה היא חיינו ואורך ימינו, ובלא שייכות ושקיעות בגישמעק וחיבור אין זה חיים אמיתיים, ואשרי שזכיתי להתקדם בצורה אדירה ביסוד היסודות של העולם. דוד ש.

הגעתי לשיעורים בגלל העובדה שאני לא כ"כ זוכר את מה שאני לומד, והשיעורים שנמסרו בצורה ברורה וטובה נתנו לי תועלת עצומה, במיוחד החלק של התרגילים שהמסגרת של השיעורים עוזרת ליישם אותם, וכן החלק של הכלים לחיבור ללימוד בזמן הלימוד עצמו, במטרה להגיע לחזרה אחרי לימוד איכותי. יצחק זאב ב.

מאד נהניתי מהשיעורים הנפלאים והבהירים שנתנו לי גם תמריץ ומודעות ליישם את הדברים, ואני מרגיש שהדברים מקרבים אותי להיות תלמיד חכם. יעקב ה.

השיעורים נתנו לי תועלת עצומה, חיבור עוצמתי ללימוד, חשק לחזור ולסכם, ומהלך איך ללמוד ולזכור.

אני מגיע לשיעורים בשני אוטובוסים מחוץ לעיר, והיום ניגש אלי האחראי ורצה לתת לי את ההחזרים הניתנים למי שמיישם את התרגילים הנפלאים, ואמרתי לו שההחזר שלי הוא כשמראים לי איך בפורים כשקיימתי 'עד דלא ידע' אמרתי בעל פה 4 סוגיות בצורה ברורה ורהוטה, וכל זה בזכות השיעורים, וזה שוה בשבילי כל הון שבעולם.

שיעורי הפתיחה

בתחילת חורף ה'תשפ"ז יפתחו בס"ד קבוצות חדשות לאברכים ובני ישיבות, במקומות דלהלן:

ירושלים - בישיבת מיר ביום רביעי ג' חשון בשעה 14:30 בחדר אוכל בית ישעיה -2.

ירושלים - בית וגן בביהכ"נ הגר"א בעזר"נ.

ירושלים - גוה יעקב ופסגת זאב, בביהכ"נ משכנות יעקב גתיב המזלות 23 אחרי סוכות.

אופקים - בית הכנסת 'קיוסי' אחרי סוכות.

אלעד - באזור הכניסה לעיר בתחילת חשון.

יתקיים בס"ד שיעור פתיחה (חינם) במקומות הנ"ל, יש לעקוב אחרי הפרסומים, או להתעדכן בקו 02-3131-465 שלוחה 1.

בשיעור הפתיחה יינתנו כלים חשובים להגיע למתיקות וידיעת התורה, ויוסבר הקו הכללי של השיעורים.

דרכי ההרשמה

מחיר הקורס 720 ₪ (לבחורים 400 ₪).

לנרשמים עד אחרי שיעורי הפתיחה המחיר 600 ₪ (לבחורים 300 ₪).

ניתן להרשם לסדרת השיעורים:

א' נדרים פלוס קופת 'סיכומי תמצית'.

ב' בשיעורי הפתיחה.

ג' בטלפון (כשר) 055-400-7977.

ניתן לשמוע פרטים נוספים ועדכונים בקו תמצית שמספרו 02-3131-465.

החזר כספי עד המחיר המלא של הקורס, למשתתפים בשיעורים ומיישמים את התרגילים. פרטים בשיעור הפתיחה.

לפרטים - 055-400-7977 (מספר כשר).

מבצע שליחת סיכומים

מערכת סיכומי תמצית יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושליחתם למערכת.

מתווה מיוחד של סיכום כל סוגיא ב10 נקודות מרכזיות, המאפשר תפיסה צילומית של כל סוגיא, וחזרה מהירה וקלה.

הנרשמים (בנדרים פלוס קופת תמצית) לשליחת הסיכומים זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס המיוחד 'אומנות הסיכום - כדרך להתענג בידיעת התורה' במחיר מוזל, 120 ₪ בלבד במקום 500 ₪, (לבחורים 60 ₪ במקום 300 ₪).

הגרלות לשולחי הסיכומים, 1000 ₪ יוגרלו מבין כלל המסכמים, 1000 ₪ מבין הסיכומים הטובים ביותר, 10001 ₪ מבין השולחים הכי הרבה סיכומים (עד 2 סיכומים לשבוע). זוכה שידע את הסיכום בעל פה יקבל עוד 500 ₪. פרטים בקו 02-3131465 שלוחה 7.

שיעורים חינמיים בסיסיים בחשיבות וצורת הסיכום, והסבר מפורט על תוכנית סיכום סוגיא ב10 נקודות, בקו תמצית 02-3131-465 שלוחה 7.

מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
גליון 19

הכנה לסוכות

שאלה: אני משתדל לפני המועדים להכין את עצמי קצת להבין את משמעות אותו מועד, כדי לעבור את ימי המועד מתוך חיבור ורוממות. בכל המועדים יש לנו בישיבה ועדים ושיחות על ענייני המועד, ואפילו בפסח שיוצא בבין הזמנים מדברים על זה קצת אחרי פורים, וגם המשמעות של פסח ידועה פחות או יותר, וגם יש את ליל הסדר ששומעים בו הרבה על משמעות החג. לעומת זה חג הסוכות מלבד שהוא יוצא בבין הזמנים, הוא מגיע אחרי ראש השנה ויום הכיפורים, מה שגורם שלא מספיקים לדבר על משמעותו בישיבה, ואני מרגיש שסוכות קצת מתפספס לי. אשמח לשמוע מה ניתן לעשות כדי להבין את משמעות החג, ולהתחבר ולהתרומם גם בסוכות כמו בשאר המועדים.

תשובה:

אשריך שזכית להיות מאלו הלומדים ומעמיקים ומתבוננים במה שהם עושים, ולא הולכים אחרי ההרגל והשטחיות ומקיימים את המצוות כמצות אנשים מלומדה, ואכן בישיבה משתדלים לתת לכל אחד כלים להעמיק גם בענייני עבודת השם, כמו שמלמדים איך להעמיק בסוגיות נשים נזיקין. וכפי שאינו דומה מי שלומד את הסוגיה בשטחיות למי שלומד ומעמיק ומתבונן ומשומע שיעורים ומתפלפל ומברר את הדברים לאשורם, כך אינו דומה מי שלומד ומברר ומלבן את ענייני כל חג, למי שנכנס לחג בלא הכנה ועובר את החג בלא התבוננות מעמיקה.

כפי שציינת, בישיבה לא מספיקים לעסוק בענייני סוכות, ולכן מוטל עליך ללמוד את הדברים שלא במסגרת הישיבה, וזה בהחלט דבר מאתגר ללמוד סוגיה זו בלא קבלה מרב ודיבוק חברים. מצד שני אולי יש לך כאן הזדמנות מיוחדת ללמוד את הדברים בעצמך וליצור חיבור אישי לדברים. כמו שבישיבה בועדים הנמוכים יותר קשורים לשיעורים, ותוך כדי שמיעת השיעורים מתרגלים לדעת ללמוד סוגיה לבד, כך זה גם בעבודת השם, שאף שכדאי להיות מחובר למהלך מסוים של איזה רב, בכל זאת עיקר העבודה והחיבור זה ע"י הליבון העצמי של הדברים.

יש הרבה נושאים בחג הסוכות ששייך ללומדם ולהעמיק בהם, ונביא כמה דוגמאות:

ראשית יש לזכור שאע"פ שסוכות לא חל בתאריך שקשור ליציאת מצרים, בשונה מפסח, מ"מ עיקר מצות סוכה היא זכר ליציאת מצרים ולזכר ענני הכבוד, וצריך לכוין בישיבת הסוכה שזה לזכר דברים אלו, ועיין בטור סימן תרכ"ה שמאריך בזה. יציאת מצרים זה יסוד האמונה, ויש בחיזוק ענין זכירת יציאת מצרים משמעות גדולה לכל עבודת השם, וכפי שאנו רואים מעצם העובדה שגם פסח וגם סוכות נתקנו כדי לחזק את האמונה ביציאת מצרים.

דבר נוסף ששייך לחג הסוכות יותר משאר המועדים זה ענין השמחה, ויש הרבה מה ללמוד על משמעות השמחה בעבודת השם, שיש לזה משמעות גדולה האם עושים את המצוות בשמחה או רק מתוך הרגל או הכרח, ועיין בזה הרמב"ם הלכות לולב פרק ח' הלכה ט"ו ובמגיד משנה שם. וימי הסוכות הכוללים שמחת בית השואבה וגם אח"כ שמחת תורה יש בהם הזדמנות מיוחדת לחזק בעצמינו את השמחה בעבודת ד' ובלימוד התורה.

יש גם שמבארים שיש ביציאה מהבית לסוכה משמעות של חיזוק ההכרה שהעולם הזה הוא דירת עראי, והוא פרוזדור לטרקלין של העולם הבא, כדברי הגמרא (סוכה ב) אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. ויש בזה כר נרחב לחיזוק בעבודת השם, במיוחד כאשר לא כ"כ נח לאכול או לישון בסוכה, ועיין בזה במסילת ישרים פרק א' שמאריך בענין זה ובחשיבותו לעבודת השם.

אין צורך לקרוא הרבה חומר, עדיף לתפוס איזה נקודה חשובה ולהעמיק ולהתבונן בה ועי"ז להתחבר לנקודה פנימית חשובה, אם קוראים הרבה חומר עלולים להשאר בסוף בלי כלום, ובעזרת ד' עוד חזון למועד אם תקנה קנין אמיתי בדבר מסוים תוכל בהמשך השנים לשמר את מה שלמדת וקנית השנה, וללמוד ולקנות קניינים נוספים ביסודות נוספים השייכים לחג הסוכות.

עוד יש הזדמנות מיוחדת בימים שלפני סוכות ובימי החג עצמם לקבל שייכות לדקדוק הלכה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. אתה יכול לקחת איזה נושא בגמרא סוכה וללמוד אותו בצורה רצינית, זה יכול להיות נושא בד' מינים או במחיצות הסוכה או הסכך, ללמוד את בדברים מתוך הגמרא והראשונים והפוסקים עד ההלכה למעשה, ואח"כ לראות כיצד ההלכה מיושמת במציאות בבחירת הד' מינים או בבנית הסוכה, אין ספק שהתחושה של מי שנוטל ד' מינים כאשר הוא יודע את פרטי ההלכה ודקדוקיה, שונה לגמרי ממי שנוטל ד' מינים שהוא סומך בהם על הרב או על נותן ההכשר וכדומה, זו גם הזדמנות עבורך לקבל שייכות ללימוד הלכה למעשה, שזה פחות שייך בסוגיות הנלמדות בישיבה, שאף שגם הם שייכים הרבה פעמים למעשה כשלומדים חושן משפט ואבן העזר, אבל הלימוד בישיבה נגמר בדרך כלל בהבנת הדברים בצורה ישרה ועמוקה, ולא איך הדברים יוצאים לפועל הלכה למעשה. וא"כ כעת יש לך הזדמנות לקבל שייכות לעוד סוג חשוב מאד של לימוד, דבר שיש לו משמעות ותועלת גדולה מאד שיהיה חיבור בין ההלכה למעשה לבין מה שאתה לומד.

להצטרפות לרשימת התפוצה ולהשארת שאלות יש לפנות במייל - v0747962028@gmail.com או בטלפון 074-7962028 שלוחה 6

שיעור חומש
על פרשת השבוע
משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת עטרת שלמה

יוה"כ וחג הסוכות תשפ"ז

נענועי הלולב – גירי בעינא דשטנא

בגמ' סוכה דף ל"ח ע"א רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה אמר דין גירא בעיניה דשטנא. ופירש רש"י הרי זה לחין שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות. ומבואר דנענועי הלולב הם כחין לשטן, וצריך להבין למה נענועי הלולב הם כחין בשביל השטן, ומה מיוחד בנענועים שבהם רואה השטן דאין בכוחו לנתק מעלינו עול מצות.

ונראה לבאר הדברים על פי דברי הגמ' בר"ה דף ט"ז ע"א דאמר רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב השטן, ופירש רש"י שלא ישטין, כשישמע שישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו. ולפי זה הכי נמי יש לומר בנענועי הלולב, דבהנענועים יש חיבוב מצוה מאד, שמאריכין בלקיחת הד' מינים ומנענע בהם, והוה זה תוספת בהלקיחה, ויש בזה חיבוב מצוה, וכשרואה השטן איך שמחבבין המצוות, מסתתמין דבריו, וזהו גירא בעיניה דשטנא, שהשטן דרכו להשטין על ישראל, וכשנמנע ממנו ענייני, הוי כאילו ירו בו חץ.

עוד יש לבאר בזה על פי דברי הגמ' בברכות דף כ' ע"ב, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים, והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבע וברכת והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה. הרי מבואר דע"י שישראל מדקדקים במצוות, זוכים הם לנשיאת פנים לפנים משורת הדין.

ולפי זה יש לומר דלכן הנענועים הם גירא בעינא דשטנא, דכשהוא בא להשטין על ישראל בטענות של דין, הרי ישראל זוכין לנשיאות פנים לפנים משורת הדין, והטעם דזוכין לנשיאת פנים לפנים משורת הדין, הוא משום הנענועים שהם חיבוב מצוה, וע"י חיבוב מצוה זוכים לנשיאת פנים זו, ונמצא שעל ידי הנענועים מפסיד השטן את טענותיו. אלא דעדיין צריך לבאר עצם הענין של חץ בעיני השטן, איזה תכלית הוא לירות חיצים בעיניו, ומה התועלת בדבר זה.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הגמ' שם דליצר הרע יש ז' שמות, ואחד מהם הוא שונא, ונלמד משלמה המלך שקראו שונא שנאמר אם רעב שנאך האכילהו לחם וגו', ומבואר דאחד מהבחינות שיש ביצר הרע שהוא 'שונא' ישראל, והיינו דאינו רק מפתה את האדם ומדבר על ליבו שיחטא, אלא הוא 'שונא' שלו תכלית שנאה, שונא של כלל ישראל בכללות, ושונא של כל יחיד בפרטות, ודבר זה הוא יסוד גדול דכל אחד מאיתנו צריך לדעת שיש לו שונא, וזה מצב מסוים המחייב התגוננות מהשונא, ואופני והירות מפניו, ולנקום בו, ולהתנהג עימו כמו שאדם מתנהג עם שונא שלו, דשורת הדין וההנהגה שכמו שהשונא רודף אחריו להזיקו ולאבדו כמו כן האדם צריך לנהוג עימו על זה הדרך.

והענין מבואר גם בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) שכתב 'בן אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך בכוחות נפשך והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופניים והרוחניים וכו', והוא מורה אותך בחיציו הממיתים לשרשך מארץ חיים, כמ"ש הכתוב במי שענינו כך, כמתלהלה היורה זקים חצים ומות כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני' וכו' עכ"ל. ומבואר דיצה"ר שונא את האדם ויורה בו חיצים כדי להמיתו מארץ החיים, והיינו דעצם פיתויו הוא יריית חיצים הממיתים את האדם מהחיים האמיתיים הרוחנים העליונים.

וכיון דהיצר הרע הוא שונא היורה חיצים על האדם, ממילא הדרך היא להשיב לו מלחמה השערה ולירות בו חיצים, וזהו הענין שיורים חיצים בעיני השטן, שבזה הם משיבים לו מלחמה ע"מ לנצחו במלחמתו עמנו, והבא להרגך השכם להרגו, וזהו הענין דדין גירא בעינא דשטנא.

והנה שנאתו של היצר הרע ומלחמתו היא בעצם מה שאנו עבדי ה' וקיבלנו עול תורה ומצוות, ומעשיו ודרכיו הם כדי לבטל ולנתק מעלינו עול תורה שנהיה ככל העמים, להכי בענין זה גופא אנו צריכים להלחם בו להתחזק בכל עוז בעמל התורה וקיום המצוות, ובזה משיבים לו מלחמה, דבאותו ענין שהוא שונא, בזה גופא אנו מכים אותו, ואופן המלחמה הוא בנענועי הלולב שזה חיבוב המצוה, והם הם החיצים בעיניו.

והנה איתא שם 'לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה' וכו', ומבואר דההתגברות על היצה"ר נקרא ש'כובשים' אותו, ובפשוטו כבישת היצר היינו שאינם שומעים בקולו לחטוא, אמנם לפי"ד יש לומר בזה עומק נוסף דכיבוש היצר היינו ענין של כיבוש מלחמה, דהנוצחים במלחמה נוטלים שלל האויב, וזה קנין ממון גמור המסור בידם, וכמו כן בכבישת היצר הם קונים את היצר ונעשים בעלים עליו. ונראה דמקרא מפורש הוא כן בפר' בראשית 'ואתה תמשל בו' וכתב רש"י 'אם תרצה תתגבר עליו', ומבואר דבכח האדם לכבוש את היצר ולמשול בו.

אלא דעדיין צריך להבין ענין כיבוש בכובש תחת ידיו אדם היכול לשמשו או ממון המביא לו תועלת לקנות דברים לצורכו, אבל מה התועלת שיש לאדם המנצח את היצר וכובשו. אכן יעויין באדרת אליהו שכתב 'ואתה יש בכוחך למשול בו כעבד, לעבוד את ה' בכל

לזכרון עולם בהיכל ה' איש חמודות מופת לרבים בעבודת התפלה בדבקות, במאור פניו ונועם הליכותיו, שקוד על תלמודו והנחילה לתלמידיו בעוז
הרב הגאון רבי דוד וייס זצ"ל
בן יחידנו הגאון רבי צבי וייס שליט"א יד ימינו של רבנו הגדול מרן הגרי"מ זיע"א ובעמח"ס 'באר מרים' ועו"ס

לבבך בשני יצריך כי זה תכלית כוונתו', ומזה יש ללמוד דבכה שליטתנו על היצר יש לנו שלימות בעבודת ה', דבאהבת ה' יש כמה דרגות ובחינות, ושיעור אהבת ה' צריך להיות 'בכל לבבך' עם כל כוחות האדם ומידותיו ותכונותיו, והיות ובלב האדם יש גם ענין של יצר הרע, לכן אהבת ה' צריך להיות כלול עם היצה"ר, ובזה יש להבין הריוח והתועלת שיש לנו בכיבוש היצר, שאנו יורים בו חיצים ומסמאים את עיניו והותים גחלים על ראשו, עד שכובשים אותו והוא בידינו לגמרי, ובזה יש לנו אפשרות קיום של אהבת ה' בשלימות.

יבא דבר שבחשאי ויכפר על דבר שבחשאי

מתוך משא ביומא דהילולא דרבנו החפץ חיים למאות חכמי ורבני כולל חפץ חיים בעיון, נאות יוסף ב"ב

בסדר העבודה של יום הכיפורים מצינו ענין הצריך ביאור, דסדר העבודה הוא שמתחיל במעשה הפר של כהן גדול שהיה מתוודה עליו ב' וידויים ושוחטו ומקבל דמו, ואז לא היה ממשיך בהזאת הדם, אלא היה מפסיק בעבודת הפר ונותן הדם לממרם העומד על הרובד הרביעי בעזרה כדי שהדם לא יקרוש, והיה הולך הכה"ג נוטל המחתה וחותה הגחלים ונכנס לפני ולפנים להקטיר הקטורת, ולאחר שנתמלא הבית עשן יוצא מבית קדשי הקדשים והולך לממרם ונטול ממנו הדם ונכנס להזות מהדם. וצריך להבין הענין שבאמצע העבודות של הפר הוא מפסיק והולך לעסוק בעבודת הקטורת, ולא מצינו כזאת באר קרבנות, וממה נפשך, אם הפר קודם לקטורת שיסיים בעבודות הפר, ואם הקטורת קודמת לפר, שיקטיר קודם תחילת מעשה הפר, ולמה נכנס מעשה הקטורת באמצע מעשה הפר.

וביותר שהרי מעשה יום הכיפורים אמור על הסדר ואם הקדים אחד לחבירו לא עשה ולא כלום, כי הוקה כתיב בה, וצריך להבין הענין שמעשה הקטורת נעשה באמצע עשיית הפר. אפשר אולי לבאר הענין דהנה מבואר בגמ' ביומא דף מ"ד ע"א שהקטורת מכפרת על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. היינו שקודש הקדשים הוא דבר חשאי, ויכפר על לשון הרע שהוא בחשאי.

החפץ חיים בפירושו לתו"כ ובספר שמירת הלשון כותב הטעם למה הכהן גדול שנכנס לנפי ולפנים פעם אחת בשנה תחילת הכל היה עסקו לכפר על חטא הלשון, כי עון לשון הרע עולה כנגד כיסא הכבוד כדאיתא בתנא דבי אליהו, ובשעה שהכהן גדול עומד נגד ארון ברית ה' לכפר על ישראל, חטא הלשון עומד כנגדו ואינו יכול לכפר, כי באותו מקום שהוא בא לכפר שם נמצא ויש הקטרוג של לשון הרע, ואיך אפשר לכפר כשיש קטרוג, ובשביל להכשיר שיהיה אפשר לכפר על ישראל בהכרח צריך לסלק קודם את הקטרוג של לשון הרע, ורק אחר כך יוכל לכפר, ולזה צריך קודם לכפר על חטא לשון הרע, וצריך קודם להקטיר הקטורת שמכפרת על זה, ורק אחרי הקטרת הקטורת שנתכפר ונסתלק עון לשון הרע, אז הוא דיכול לכפר בדם הפר.

ויש להוסיף בזה עוד את דברי החפץ חיים בתחילת ספרו שכותב הטעמים למה הגאולה מתעכבת, ואחד הטעמים הוא כי ע"י עוון לשון הרע האדם פוגם לשונו בדיבורים אסורים, הוא מונע אחר כך כל דיבורים של קודש שהוא מדבר מלעלות למעלה והתפלות מעוכבות, ומביא דברי הזוהר הק' בזה הלשון 'ובהאי רוחא בישא תליין כמה גרדינין אחרנין, דאינון ממונין לאחדא מילה בישא או מילה טינופא דאפיק בר נש מפומיה, ולבתר אפיק מילין קדישין, ווי ליה, ווי לחיי, ווי לון בהאי עלמא, ווי לון בעלמא דאתי, בגין דאינון רוחין מסאבין נטלין ההוא מילה מסאבא, וכד אפיק בר נש לבתר מילין קדישין, אקדימו אינון רוחין מסאבין מילה ההוא מסאבא, ומסאבי להההוא מילה קדישא, ולא זכי ליה בר נש, וכביכול תשש חילא קדישא עכ"ל. הרי נראה בעליל מהזוהר הק' שכל דברי התורה והתפילה שלנו עומדים באוויר השמיים ואינם עולים למעלה, ומאין תבוא עזרתנו לביאת המשיח וכיוצ"ב. ולפי זה בודאי צריך קודם כל לסלק חטא הלשון המעכב הגאולה, ורק אחר הכפרה וסילוק עוון הלשון, אפשר ויתכן לפעול הכפרה על כלל ישראל.

ובזה אפשר אולי לבאר למה היה בתחילה שוחט את הפר, והיה מפסיק באמצע עבודת הפר, ועושה מעשה הקטורת, כי באמת עיקר העבודה היא הכפרה בהזות דם הפר ודם השעיר, אבל כיון שיש דבר המפריע ומעכב את האפשרות לכפר בהם, ואי אפשר להמשיך לגמור את מעשה הכפרה, מפני עוון לשון הרע המונע את הכפרה, ולכן צריך להפסיק לכפר ולסלק את עוון הלשון הרע, ועל ידי זה יוכל לגמור הכפרה בדם הפר והשעיר, ולכן היה זה נעשה באמצע מעשה הפר, כי באמת עיקר העבודה היא מעשה הפר, ועיקר סדר עבודת היום הוא מעשה הפר, ומעשה הקטורת הוא רק כדי לאפשר את מעשה הפר, על כן היה נעשה באמצע מעשה הפר.

סדר השיעורים בימי החג

יום א' א' דחוה"מ בשעה 12.15-בהמ"ד 'היכל אברהם יצחק' רח' קהלות יעקב 19 רמת שלמה.

יום ב' ב' דחוה"מ בשעה 12.15-בית הכנסת צא"י רמת אהרן רח' רוזנהיים 20 ב"ב.

יום ג' ג' דחוה"מ בשעה 12.30- בית המדרש 'משכנות יעקב' רח' קהלות יעקב 2 ב"ב

יום ד' ד' דחוה"מ בשעה 12.15-בית הכנסת 'אור אליהו' רח' יונה בן אמיתי 26 בית שמש

יום ה' ה' דחוה"מ בשעה 12.15 בית המדרש הגדול 'חניכי הישיבות - רוממה' רחוב זכרון יעקב 5 ירושלים.

ליל הושענא רבה בשעה 12 בלילה מאמר בענייני החג ולאחר מכן מעמד תפלת רבים - ישיבת עטרת יוסף שלום רח' חגי 9ב"ב

הקבלת פני רבו ושמחת חג כל יום משעה 18.30 בערב – לתיאום בשעות נוספות בטל' 0504115589

נחל אליהו

משיעורי הרב **אליהו דיסקין** שליט"א

הלב של תפילת יום כיפור: סדר עבודת כהן גדול

מהותו של יום הכיפורים ועיקר מצות היום בו זה התשובה והוידוי, כמו שכתוב ברמב"ם שלמרות שיש מצות תשובה במשך כל השנה אבל ביום הכיפורים זה חיוב גמור, אבל בנוסף לזה הלב של התפילה הוא סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, כמו שבראש השנה הלב של התפילה זה מלכויות זכרונות ושופרות כך ביום כיפור הלב של התפילה זה סדר עבודת כהן גדול, ואת אותה תפילה שהש"ץ אומר בפתיחה למלכויות זכרונות ושופרות, אוחילה לא-ל כו', היה עם פיעיות כו', הוא אומר גם כן בפתיחה לסדר העבודה ביום הכיפורים, וכמו כן התפילה הגדולה 'עלינו לשבח' סידרו לנו בתפילה גם בראש השנה וגם ביום כיפור.

ונשלמה פרים שפתינו

ומדוע זה ענין כל כך מרכזי? יום הכיפורים זה היום הכי קדוש בשנה, והכהן גדול הוא האדם הכי קדוש, והוא נכנס לבית קדשי הקדשים המקום הכי מקודש, והתיקונים שהוא היה עושה בהזאת דם פר ושעיר ובהקטרת הקטורת היו פועלים למעלה באופן שאין לתאר ואין לשער, סדר הכפרה שהיתה לכלל ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים והיה שעיר המשתלח לא דומה בכלל לסדר הכפרה שיש לנו היום, אמנם גם בזמן הזה עיצומו של יום מכפר ואין יהודי שלא נטהר ביום כיפור, אבל כשהיה עבודת יום הכיפורים הכפרה היתה הרבה יותר רחבה ויש כמה שיטות בגמרא מה היה נכלל בכפרה בזמן בית המקדש ואת כל זה איבדנו בחורבן הבית, ובכל זאת יש מעלה של **'ונשלמה פרים שפתינו'** ואמנם זה לא מועיל כמו ההקרבה עצמה אבל יש בזה מהמעלה שהיתה לכפרה שהיתה בזמן הבית, ולכן כתוב בפוסקים שעיקר הקיום של **'ונשלמה פרים שפתינו'** הן בפרשת התמיד שאומרים בכל יום ובפרט בסדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים זה רק בתנאי שמבינים מה שאומרים, ומטעם זה צריך ללמוד לפני כן ולהבין מה שאומרים בתפילה ועל ידי זה זוכים לתיקון גדול, זוכים למעין הכפרה והתיקון הגדול שהיה בזמן שהיה המקדש על מכונו וכהן גדול בעבודתו.

שמחת גדולי ישראל בזמן סדר העבודה

ידוע שהרבה מגדולי ישראל החזן איש, הבריסקער רב, החפץ חיים, שהמקום שהם היו מזילים דמעות כמים בתפילות בימים הנוראים לא היה במי במים ומי באש אלא בסדר העבודה, וזכורני גם שאבי מורי זצ"ל היה בוכה בסדר העבודה הרבה יותר ממה שהוא היה בוכה בשאר התפילה, ולהבדיל בין חיים לחיים סיפרו לי על מרן הגר' דוב לנדאו שבמשך כל התפילה לא ניכר עליו שום אותות התרגשות אבל בסדר העבודה הוא לא יכול לשלוט על עצמו, גדולי ישראל ידעים עד היכן הדברים מגיעים, הם יודעים מה הכח שהקב"ה נתן לנו בסדר העבודה, וככל שנהיה בקיאים ונלמד היטב את סדר העבודה נזכה ליותר חיבור לכח העצום של עבודות היום.

נלמד בס"ד את סדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, נתחיל מהכללים אל הפרטים, ונסדר את הדברים לפי איך שהסכימו רוב השיטות להלכה.

שלש מערכות של קרבנות ביום הכיפורים

ביום כיפור היו שלשה מערכות של קרבנות - **מערכת אחת** זה הקרבנות שהיו מקריבים מידי יום ביומו - תמיד של שחר ושל בין הערבים, את המנחת נסכים שהכהן מקריב דבר יום ביומו, קטורת של שחר ושל בין הערבים, הטבת הנרות בבוקר והדלקת הנרות בין הערבים, מנחת חביתין של כהן גדול מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, זה העבודות הקבועות שבכל יום כפי כל הסדר שמוזכר בברייתא שאומרים בכל יום בסוף פרשת התמיד, **המערכת השניה** זה קרבנות המוספים - יום כיפור זה יום טוב ככל המועדים ומקריבים בו את הקרבנות שכתובים

בפרשת פנחס, ואנחנו מזכירים את זה בתפילת מוסף 'פר אחד, איל אחד, שבעה כבשים לעולה, ושעיר עיזים אחד לחטאת, (המוספים האלו שוים בכל המועדים של תשרי חוץ מסוכות, בשונה מהמוספים של ראש חודש ופסח ושבועות יש שני פרים), **המערכת השלישית** זה הקרבנות שמיוחדות לסדר העבודה ביום כיפור שכתוב בפרשת אחרי מות - פר בן בקר לעולה ואיל לחטאת משל הכהן גדול, ומעדת בני ישראל הוא לוקח שני שעירי עיזים לחטאת ואיל לעולה, ובאיל לעולה נחלקו בו תנאים בגמרא אם זה אותו איל של מוספים או שהיו מקריבים שני אילים, (וגם אם זה אותו איל הוא היה מועיל לכאן ולכאן והארכנו בזה בפרשת אחרי מות ואין כאן מקומו), ובנוסף לזה היה את הקטורת שהוא היה מקריב לפני ולפנים.

בגדי זהב ובגדי לבן

עוד כלל - חלק מהעבודות היו נעשות בבגדי זהב וחלקם בבגדי לבן, בגדי זהב זה הבגדים שהכהן גדול היה משמש בהם כל השנה, כהן הדיוט לובש מכנסים, כתונת, מצנפת, אבנט, ולכהן גדול נוסף עוד ארבעה בגדים שיש בהם זהב חושן, אפוד, מעיל, ציץ, וביום הכיפורים את עבודות החוץ הכהן עושה בבגדי זהב ואת עבודות הפנים הוא עושה בבגדי לבן שבעיקרם דומים לבגדי הכהן הדיוט בכל השנה אלא שהיה שינוי במצנפת ויש שיטה שגם באבנט היה שינוי, וכאן הבן שואל: הרי עבודת פנים יותר חשובה מעבודת חוץ, ובכל אופן עבודת הפנים היתה נעשית בבגדי לבן שהם פחות חשובים מבגדי לבן, ומדוע? **'אין קטיגור נעשה סניגור'** מכיון שזהב עלול להזכיר את חטא העגל לא נכנסים עם בגדי זהב לפני ולפנים.

ולשון הגמרא ביומא 'גמירי חמש טבילות ועשרה קידושים (ידים ורגלים) טובל כהן גדול ומקדש בו ביום' כל פעם שהכהן גדול היה מחליף מבגד לבגד הוא היה טעון טבילה ושני קידושי ידים ורגלים, ומכאן מוכח שטבילה זה לא רק מטהר טמאים אלא יש בזה מעלה ותוספת קדושה וטהרה, שהרי הכהן גדול לא נטמא בינתיים ובכל אופן הוא מחוייב לחזור ולטבול חמש פעמים, **וסדר לבישת הבגדים -** זהב, לבן, זהב, לבן, זהב, פעמיים לבן ושלשה פעמים זהב, והכהן היה נכנס ארבע פעמים במהלך יום כיפור לבית קדשי הקדשים, שלש פעמים לעבודת מתנה ופעם אחת לעבודת סילוק, בבגדי לבן הראשונים הוא היה נכנס שלש פעמים לעבודת מתנה, להקטרת הקטורת, להזאת אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, ולהזאת אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, ואילו בבגדי לבן השניים הוא היה נכנס אך ורק פעם אחת לעבודת סילוק, בבגדי זהב הראשונים הוא היה עושה את העבודות הקבועות של כל יום בשחרית, תמיד, מנחת נסכים, הטבת נרות, קטורת, מנחת חביתין, ובבגדי זהב האחרונים הוא היה עושה את העבודות הקבועות של כל יום בין הערבים, תמיד, מנחת נסכים, קטורת, הדלקת הנרות, מנחת חביתין, ובבגדי זהב האמצעיים יש כמה שיטות האם הוא היה עושה בהם את כל המוספים או רק את חלקם, והוא היה עושה בהם את אילו ואיל העם שזה קרבנות מהסדר של אחרי מות שלא היה בהם הזאת דם לפני ולפנים.

פר החטאת אשר לו

נפתח בקרבנות של פרשת אחרי מות - היו שני חטאות פנימיות פר ושעיר שהיו מזים מדמם לפני ולפנים, שעיר אחד שעלה עליו הגורל לעזאזל, ואילו ואיל העם שהם קרבנות עולה רגילים שקרבים על המזבח החיצון, בדרך כלל בקרבנות היו מתודים בסמוך לשחיטה, יש כלל 'תכף לסמיכה שחיטה' היו סומכים ומתודים ושוחטים, מקבלים את הדם ושוחטים, אבל ביום כיפור הסדר היה אחרת, על פר החטאת שלו הוא התודה פעמיים בפעם הראשונה הוא היה מתודה עליו ועל אשתו כמו שכתוב **'וכפר בעדו ובעד ביתו'**, לאחר מכן הוא היה מפסיק בשביל עשיית הגורל ואחר כך הוא היה מתודה פעם שניה עליו ועל אחיו הכהנים ואותו וידוי היה סמוך לשחיטה, ובנוסף לשני הוידויים האלו היה הכהן מתודה וידוי שלישי על עוונות כל בית ישראל על השעיר המשתלח כמו שיתבאר בהמשך בס"ד.

הכריעות בהזכרת שם המפורש

הכהן גדול היה מזכיר עשר פעמים את השם המפורש במהלך יום הכיפורים, זה היה מעמד נורא הוד **'והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים**

…ם על פניהם' זה היה מעמד מרטיט, ועשר הפעמים היו כדלהלן: שלש פעמים בכל וידוי **'אנה ה' חטאתי' אנא בשם כפר נא' 'לפני ה' תטהרו',** ובזמן עשיית הגורל הוא היה מכריז על השעיר שעלה עליו הגורל לה' **'לה' חטאת', כנגד** עשר הפעמים האלו תיקנו לנו ביום כיפור עשרה וידויים, בכל אחת מחמשת התפילות בתפילת הלחש ובחזרת הש"ץ, והפוסקים דנים במי שמתפלל ביחידות אם צריך להתוודות עוד פעם בכל פעם את הוידוי של חזרת הש"ץ כדי להגיע לעשרה וידויים, **ובזמנינו** כורעים בעלינו לשבח ועוד שלש פעמים במהלך סדר העבודה, בנוסח אשכנז אומרים שלש פעמים **'והכהנים והעם'** על כל אחד מהוידויים של הכהן גדול, לעומת זאת בנוסח ספרד אומרים **'והכהנים והעם'** גם על ה'**לה' חטאת'** שאמר הכהן גדול בזמן הגורל, אבל גם לפי נוסח ספרד כורעים רק בוידוי ולא ב'**לה' חטאת'.**

הקטרת הקטורת לפני ולפנים בין שחיטת הפר לזריקת דמו

עוד שינוי היה בהקרבת הפר ביום כיפור לעומת כל קרבנות השנה שהיה הפסק גדול בין קבלת הדם לזריקה, אחר שחיטת הפר הוא היה עושה את כל

סדר הקטרת הקטורת לפני ולפנים, ובינתיים נתנו את הדם לממרס לערבו שלא יקרש, בהקטרת הקטורת היתה עבודה יחידה במקדש שנעשתה ביד שמאל (ובשאר הדברים ימין זה לעיכובא), נטל את המחתה מימינו ואת הכף בשמאלו, הקטרת הקטורת בכל יום היתה חצי מנה בבוקר וחצי בין הערביים על המזבח הפנימי, לעומת זאת את הקטורת של יום כיפור היה מקטירים על גחלים שהכהן היה מכניס יחד איתו לקודש הקדשים, והביאו לו מלשכת בית אבטינס מחתה עם שלשה מנים של קטורת דקה מן הדקה, הוא היה חופן ממנה מלא חפניו מהמחתה אל הכף, יחד עם זה הוא היה לוקח עם מחתה גחלים מהמערכה שעשו מיוחד ביום כיפור וכך היה נכנס עם המחתה בימינו והכף בשמאלו, ולמרות שהכף עם הקטורת יותר חשובה מהמחתה הוא היה נוטל את המחתה בימינו כי זה יותר כבד ויותר חם, הוא היה נכנס לבית קדש הקדשים מניח את המחתה של הגחלים בין הבדים, נוטל מלא חפנים מהכף וזה היה מהמלאכות הקשות שבמקדש להצליח למלאות את החפנים שלו מהקטורת שנמצאת בכף, והיה מפזר את הקטורת על הגחלים מתחיל מהצד היותר רחוק ממנו ומפזר והולך לצד הקרוב אליו כדי שלא יכוה.

הזאות דם הפר והשעיר

נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו וננכס שוב לבית קדש הקדשים ומזה באצבעו אחת למעלה ושבע למטה, יצא לחוץ ושחט את השעיר שעלה עליו גורל לה' ועליו לא היו מתודים אלא על השעיר שמשתלח לעזאזל, ומבואר בגמרא ששני השעירים האלו נחשבים למעין קרבן אחד וזה הטעם שהיו מתודים רק על השעיר השני, תכף לשחיטת השעיר קיבל את דמו וננכס שוב לבית קדש הקדשים ומזה אחת למעלה ושבע למטה, יוצא לחוץ מניח את דם השעיר ונוטל את דם הפר וננכס להיכל ועומד כנגד הפרוכת מול הארון ומזה אחת למעלה ושבע למטה, וכך עושה גם לדם השעיר, ואחר כך הוא מערב את דם הפר עם דם השעיר ומהתערובת היה מזה על מזבח הזהב ארבע על ארבעת הקרנות ושבע פעמים על גגו, ונמצא שמנין ההזאות הוא כך: בקודש הקדשים שש עשרה, כנגד הפרוכת שש עשרה, ועל המזבח עוד אחת עשרה, סך הכל ארבעים ושלש הזאות, ויש מאן דאמר שאין מערבים לקרנות וההזאה על ארבע קרנות המזבח היו לפר בנפרד ולשעיר בנפרד, ולפי זה היו ארבעים ושבע הזאות.

הכפרה על ידי שעיר המשתלח

יצא והתודה על השעיר המשתלח את כל חטאות בית ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאותם, משלח את השעיר ביד איש עיתי המדברה, קשר חצי חוט השני בקרני השעיר וחצי על הסלע ויש מאן דאמר שגם בפתחו של היכל היו תולים חוט השני, וכשהשעיר היה מושלך מההר היו רואים שהשני מלבין וידעו שנטהרו מכל חטאיהם, אבל בשנים שלא היו רואים לא זכו שהשני ילבין.

ואומר להם תטהרו

אנחנו אומרים בסדר העבודה **'ואף הוא היה מכוין לגמור את השם כנגד המברכים ואומר להם תטהרו'** ומה פירוש הדבר? בכל וידוי הכהן היה אומר **'ככתוב בתורת משה עבדך מפי כבודך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו'** והכהן היה מאריך מאד באמירת ה' ולפני שהוא אמר תטהרו הכהנים והעם היו כורעים כו', והכהן היה מאריך בשם המפורש ומכוין לגמור כנגד המברכים שאמרו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ואחר כך הוא היה מסיים את הפסוק ואומר להם **'תטהרו'.**

הדרכה רוחנית לצום קל

כבר דיברנו עצה לקבלה על העתיד שראוי לכל אחד לקבל על עצמו קבלה קטנה למשך תקופה קצרה, והעצה לשמור על הקבלה היא לכתוב את הקבלה על דף ולחייב את עצמו בקנסות אפילו של חצי שקל בכל פעם שלא מקפידים על הקבלה, ואני רוצה … איך לעבור את היום כיפור בצורה ראויה וזה מועיל גם לעבור את הצום בקלות, **יש כאלו** שמ-11:00 בבוקר מתחילים לפזול לכיוון השעון ולחשבן כמה שעות נשאר עד הכוס קפה של מוצאי יום כיפור, זריזים מקדימים מ10:00 והמקדימים יותר מתחילים מ9:00, ואמנם אין בזה שום איסור לא מן התורה ולא מדברי קבלה אפשר לשבת כל היום כיפור ולעשות חשבונות של שעות דקות ושניות, אבל לא צריך להיות טיפש! כתוב בפסוק **'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם'** מה הפירוש **'ביום הזה'**? לפי פשוטו של מקרא פירושו התאריך של יום כיפור מכפר, אבל חז"ל הקדושים דורשים **'ביום'** על ידי היום, עיצומו של יום מכפר, היום הקדוש הזה הוא עשרים וארבע שעות של מקוה טהרה, במשך עשרים וארבע שעות שכל שעה מורכבת משישים דקות וכל דקה משישים שניות אנחנו טובלים במקוה טהרה שנקרא **'עיצומו של יום'** אין לתאר את המעלה בזה.

איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו

ואני רוצה לעשות לכם חשבון פשוט - המצוה הזו היא מהותו של יום וכמו שיש מעלה למצוות שמקיימים בשבת כך יש מעלה למצוה שמקיימים ביום כיפור, יום כיפור זה היום של הקב"ה **'ימים יוצרו ולו אחד בהם'** מכל הימים בשנה הקב"ה בחר לעצמו את היום הזה, פשוט וברור שהמעלה בקיום מצוות ביום הזה הרבה יותר גדולה מקיום מצוות בכל השנה, והמהות של הצום זה מצוה שיש בה עיני וצער, חז"ל הקדושים מלמדים אותנו **'טוב אחת בצער ממאה שלא בצער'** וככל שהצום יותר קשה המצוה יותר חביבה, כבר דיברנו כמה פעמים על המעלה של קיום מצוות בשמחה, האר"י הקדוש העיד על עצמו שכל ההשגות שהוא זכה אליהם זה על ידי שהוא עבד את הקב"ה בשמחה, באחרות צדיקים כתוב שהעושה מצוה בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוה עליו למשאוי, ואני שואל אתכם: האם לא כדאי לשבת ביום כיפור ולחשוב כל שניה ביום הזה אני טובל במקוה טהרה, כל חולשה וכאב ראש שמרגישים בצום זה קרבן שאנחנו מקריבים לקב"ה ויפה אחת בצער, אתה הרי ממילא צם אם תעשה את זה בשמחה זה יהיה שוה פי אלף, לא חבל? כתוב שמי שמבעט ביום כיפור לא זוכה לכפרה של יום כיפור, וודאי שלצד הקדושה ככל שיותר מעריכים את היום כיפור, ככל ששמחים עם כל רגע ורגע כל זוכים יותר לטהרה של יום כיפור, צריך לחבק ולנשק כל דקה של יום כיפור, כל שניה שנמצאים ביום כיפור גם כשלא מתפללים שוה מליונים, ובדוק ומנוסה שזה גם עוזר שהצום יהיה יותר קל, להרגיש בכל רגע את חסד ה' שאנחנו טובלים לפני ה' במקוה טהרה ובכך הטהרה הרבה יותר גדולה.

לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם

המשנה האחרונה במסכתא יומא **'אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'** אתם יודעים מה כתוב במשנה הזאת? היתה לי תמיד הרגשה שהשיר **'אמר רבי עקיבא'** מתאים יותר ליום כיפור אחרי נעילה מאשר ללג' בעומר, וסיפר לי דודי הגר' שמעון משה דיסקין שבשנים הראשונות של ישיבת פונביז' קרה פעם שסיימו נעילה מידי מוקדם ובחור בעל נפש התחיל לזמזם לעצמו את הניגון **'אמר רבי עקיבא'** וכל הישיבה הצטרפה אליו לניגון, ההתעוררות שהיתה אז היתה יותר מבשעת תפילת נעילה, **'מקוה ישראל ה"** הקב"ה עצמו מנקה אותנו כמו אמא שמנקה את התינוק שלה מלכלוכים, **התוספות יום טוב** במסכתא יומא מבאר מתוך דברי הראשונים את וידוי של הכהן גדול שבתחילה הוא אומר אנא השם אבל בהמשך הלשון הוא **'אנא בשם כפר נא'** הכפרה שלנו היא בקב"ה עצמו.

עבדו את ה' בשמחה

צריך לשבת ביום כיפור ולהרגיש שעכשיו הקב"ה רוחץ אותנו, כשיש חולשה, סחרחורת, כאבי ראש, טשטוש מהצום, צריך לשמוח ולהרגיש: עכשיו אני מקריב את חלבי ודמי לפני הקב"ה, לשמוח עם כל פירור של קושי, לפום צערא אגרא, שני בחורים יכולים לעבור את היום כיפור באותו קושי אבל אחד טיפש מסתכל כל רגע על השעון מתי כבר יגמר הצום, הוא לא עבר שום איסור אבל הוא רק מפסיד מזה, לעומתו עומד בחור אחר ששמח בכל רגע עם **'לפני ה' תטהרו'**, הוא הרגיש **'ותתן לנו ה' אלוקינו באהבה את יום הכיפורים הזה'** מלמד אותנו הארחות צדיקים שהשכר של אותו בחור הוא פי אלף מהבחור הראשון, אל תהיו טיפשים!

תמיד כאב לי - הרי התורה כל כך מפליגה במעלת קיום מצוות בשמחה, למה יגרעו המצוות של הימים הגדולים והנוראים, למה יגרע השופר, המלכויות זכרונות שופרות, צום ווידוי ביום הכיפורים, למה אותם אנחנו לא מקיימים מספיק בשמחה?

הקב"ה יזכה אותנו ואת כל עם בית ישראל להידבק במידותיו, לשוב בתשובה שלימה מאהבה, שנזכה כולנו לשנה טובה ומתוקה, שנת גאולה וישועה, תחל שנה וברכותיה, ונזכה לראות במהרה בבנין בית מקדשינו, כהן גדול עומד בעבודתו ושם נעלה ונשתחוה לפניך, במהרה בימינו אמן.

לעילוי נשמת
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

פנימי פרשת השבוע

לעילוי נשמת
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

נושא השבוע: **יום הכיפורים**

בס"ד | גליון מס' 599

פרשת האזינו - שובה

מה הביא את רופא העור לחדר ראש הישיבה במפתיע?

כי ביום הזה יכפר עליכם!

מצויים ועומדים אנו בין כסה לעשור, ימים מרגשים שמטלטלים את הנשמה היהודית. עדיין מהדהדת באוזנינו תקיעת השופר, עת המלכנו את מלך מלכי המלכים על הארץ ויושביה, וביקשנו שהכל יכירו במלכותו יתברך. בימים אלו ממש ניתנת בידינו הזכות להכריע את גורלנו ואת גורל העולם כולו, ואנו מבקשים לנצל את שעת הכושר העילאית הזו.

כל מי שנפש יהודי הומה בקרבו יודע, כי אין מיוחדים מהימים האלה, כשמם כן הם - עשרת ימי תשובה. אלו ימים של תשובה במובן הפשוט והברור ביותר, מיועדים הם לשוב ולחזור לחיקו של אבא שבשמים. במשך השנה, בימי השגרה השוחקים, לא פעם אנו טועים ותועים, מתבלבלים בדרך או נאבדים במרחב. ואז מגיע ראש השנה בו אנו מכריזים בהתרגשות 'המלך!', שבים להכרה מליאה במלכו של עולם, ושואפים לחזור אליו בימים המיועדים לכך, ימים אלו.

לא בכדי, במשך אלפי שנים ובכל הגלויות שעברנו, יהודים קרובים ורחוקים יותר ופחות, וגם יהודים שכבר נראה שהתרחקו בלי שוב - מצאו את הדרך לבית הכנסת בכניסת היום הקדוש יום הכיפורים, נקהלים ובאים למעמד 'כל נדרי'. אין כאן רק רגע מרגש ברמה היסטורית, אלא כל יהודי ויהודי, חש את האווירה השונה, את רוח הטהרה אותה מרעיף עלינו ממרום, את אבינו האוהב הקורא אלינו 'שובו אליי ואשובה אליכם...'

כל בר דעת יודע, מה קורה אם חלילה נאבד ילד צעיר, והשעות נוקפות עוברות והוא לא נמצא. תחילה הוריו דואגים לו, אחר כך גם השכנים חוששים לשלומו, ולבסוף - כל השכונה, כל העיר ואף מעבר לה עוסקים בחיפוש אחריו, מבקשים למצוא אותו בכל מחיר. החרדה לגורל ילד אובד מאחדת את כולם, כולם חוששים לו ושואפים לראותו שב הביתה, וכמובן - בראש ובראשונה הוריו האוהבים, שנפשם אינה מוצאת מנוח עד שיימצא וישוב אליהם בריא ושלם.

כל התיאור הזה הוא אפילו לא משל, לדאגה של אב אוהב שבשמים, שחפץ לראות את בניו שבים אליו. הרי הוא שמעניק לנו חיים, בריאות, כוחות, כשרונות, יכולות ופרנסה, הוא שדאג לכל מה שעבר ועובר עלינו, והוא שקובע ומכריע את עתידנו. הוא חפץ כל כך שנשוב אליו ואז הוא יוכל להרעיף עלינו את אהבתו בשפע רב, הוא מתחנן לראות אותנו נענים לקריאתו ושבים אליו - לעובדו בלבב שלם.

לפיכך הוא נתן לנו מתנה יקרה ושמה 'עשרת ימי תשובה', ובסיומם - את יום הכיפורים. 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם', ביום הזה הוא לוקח כל אחד מאיתנו, וכמו אב אוהב שבנו חוזר משנה של שהות במדבר צחיח ומלוכלך - הוא מנקה אותנו, רוחץ את נשמותינו, משיב אותנו אליו ומחבק אותנו באהבה.

כל רצונו הוא רק לשמוע מאיתנו את הקריאה 'השיבנו ה' אליך ונשובה', ואז הוא יקבל את פנינו בימין מקרבת, ינקה אותנו מכל כתם, וישיב אותנו למעמדנו כבנים אהובים. רגע לפני שיחתום את גורלנו לשנה שלימה, הוא קורא לנו לשוב להיות סמוכים על שולחנו, לחזור להתרפק עליו באהבה, כדי שיוכל להרעיף עלינו שפע טובה וברכה.

פרחים ליום הכיפורים...

'עשרת ימי תשובה', הימים הנעלים בשנה, היו נשגבים ונעלים במיוחד במחיצתו של הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל, ראש ישיבת טלז. כל מי שהיה בסביבתו בימים אלה - חש היטב את אימת הדין, את הימים הנוראים, את ההזדמנות השנתית להתקרב לאבא שבשמים. ולמרות זאת - - -

מדי שנה, לפני הסעודה המפסקת, היה מבקש מאחד מתלמידיו להסיעו לחנות פרחים. שם קנה זר נאה, אותו היה מביא הביתה ומגיש לרעייתו הרבנית - לכבוד יום ההולדת שלה שחל בעשרת ימי תשובה. כך מדי שנה בשנה! גם כשנחלש וישב בכסא גלגלים - היה שולח לרכוש עבורו זר פרחים, אותו היה מניח על ברכיו עד הגשתו לרבנית!

ללמדנו: כולנו בחרדת הדין, כולנו מבקשים לעלות ולהתעלות, כולנו רוצים לזכות לנצל את הימים האלה היטב. בל נשכח כי עבודת הקודש מתחילה בבית פנימה, בהענקת התחושה הטובה לבני הבית, גם בימים אלו. הבה ננצל כל רגע בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים, הבה נתעלה מעלה מעלה - אך בד בבד נזכור לתת תחושה טובה בבית, לשמור על המידות הטובות, להיות סבלן ונחמד תמיד. זו עבודת הקודש המושלמת בימים כבירים אלו!

אלא שבסיומם של ימים כה נעלים, לאחר גילויי אהבה והשגחה כה נפלאים - עדיין מבקשים אנו להותיר מעט מהטעם המתוק הזה, להשאיר ממנו חותם בל יימחה. כמה חבל יהיה לעבור את הימים הנעלים האלו בלי לצאת עם צידה לדרך, איזו החמצה זו תהיה אם חלילה לא נצא מיום הכיפורים ברכוש גדול - שיישאר איתנו לנצח.

לפיכך, ניתנת לנו עצה יקרה: לנצל את שעת הכושר בימים אלו כדי לקבל על עצמנו קבלה טובה. אפילו אחת, אפילו קטנה, ובלבד שנוכל לעמוד בה, שתהיה בה 'הצהרת כוונות' על כך שאנו מתקדמים צעד אחד לקראת אבינו שבשמים, שאנו מייצרים כלי שיחזיק את הקשר הקרוב עמו לאורך זמן. לא לתת לאווירה המרוממת לחלוף על פנינו ביעף בלי להותיר זכר, אלא להשאיר מהם נכסי צאן ברזל לשנים ארוכות וטובות.

כשיהודי מקבל על עצמו קבלה טובה בימים אלו, הוא למעשה מצהיר שהוא בכיוון הנכון, שקרבת אלוקים הינה ערך חשוב בעיניו, שהוא רוצה ומוכן להתאמץ ולהילחם כדי לשמר ולו משהו מהאווירה המרוממת, מתחושת ה'וימינו תחבקני' בה אנו זוכים בימים אלה. כוחה של הקבלה הטובה הזו יפה כל כך, עד שכאשר עומדים בה לאורך זמן היא מעניקה כוחות עילאיים להוסיף ולהתעלות בעבודת ה', תוך המשך התחושה העילאית ושימורה לאורך ימים.

אחים יקרים, תהא השעה הזאת שעת רצון לפנינו, לקבל על עצמנו קבלה טובה אחת. להוסיף שעת לימוד תורה, להוסיף בכוונה בתפילה, לשמור את הפה, את הלשון והעיניים, להרבות מעשי חסד. הבה נקבל על עצמנו קבלה טובה אחת שתותיר בפנינו את הטעם הערב של הימים הנעלים, כך נזכה לגמר חתימה טובה ולשנה נפלאה!

הפריחה שפרחה באופן מפתיע...

הסיפור הבא, מתחיל כמה ימים לפני חודש אלול, לפני כמה שנים. בחור יקר וירא שמים ערך את חשבון הנפש האישי שלו, ומצא כי כדאי לו להתחזק בשמירת העיניים בימי חודש אלול המתקרבים ובאים. לפיכך - קיבל על עצמו קבלה איתנה וחזקה, לפיה במשך כל חודש אלול לא ייצא מבניין הישיבה בה הוא לומד - ישיבת 'יקירי ירושלים', כדי לשמור את עיניו בצורה הטובה והנעלית ביותר.

זמן אלול התחיל בהתרגשות רבתי, מיודענו הבחור מסתער על הגמרא בשמחה ובשקידה, תוך שהוא אינו שוכח את קבלתו הטובה - לא לצאת את בניין הישיבה במשך כל חודש אלול, כדי לשמור את עיניו בצורה המיטבית. אלא שביום מן הימים גילה פצעים קלים בידו. תחילה לא ייחס להם חשיבות, אולם עם הזמן הלכו הפצעים והחמירו, הוא חש פריחה בכל זרועו הימנית, ובאחת השיחות סיפר על כך להוריו.

ההורים שמעו על כך, וליבם התמלא בדאגה כנה לשלומו. הם הפצירו בו לגשת אל הרופא בכדי שיבדוק אותו, אולם הבחור נענה ואמר שקיבל על עצמו לשמור את עיניו בחודש זה ולא לצאת מפתח הישיבה, ולפיכך הוא אינו יכול ללכת לרופא.

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לסבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעליישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלז, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

לאחר שהמצב החמיר, ניאות הבחור לעצת הוריו למרוח כל משחה ולקחת כל תרופה - אולם לצאת משערי הישיבה לא הסכים, כפי שקיבל על עצמו.

בצר להם, פנו הורי הבחור אל ראש הישיבה, הגאון רבי יהודה כהן שליט"א, וביקשו ממנו להיכנס לעובי הקורה, לבדוק את מצב ידו של בנם, ובאם המצב מחייב זאת - להורות לו לפנות אל הרופא. ראש הישיבה קרא לבחור המצטיין וביקש לשוחח עמו, וכשהבחור נכנס אליו וראה הישיבה הבחין בזרועו העמוסה פצעים - קבע על אתר: 'זו אכן קבלה טובה ומיוחדת, אולם אין לך ברירה אלא להפר אותה... אתה חייב לראות רופא...'

כשמוע הבחור את ההוראה המפורשת מראש הישיבה, כבש את פניו בידיו ופרץ בבכי מר. הן הוא כל כך רוצה לשמור על קבלתו איתנה וחזקה, כה חושש הוא להפר אותה ולו במשהו. צערו וכאבו על שלא עולה בידו לעמוד בקבלתו התפרצו משני עיניו בנחלי דמעות שוצפים, וראש הישיבה הבחין מיד כי קשה עליו הדבר מאוד. הבחור הסביר שאם אין ברירה, הוא בוודאי יציית. אבל הוא מבקש מאוד להימנע מכך, כי זה דורש ממנו להפר קבלה טובה שקיבל על עצמו!...

כראות ראש הישיבה את צערו של הבחור ואת כנות רצונו, נענה ואמר לו: 'אולי המצב לא דחוף עד כדי קריטי. אני מבין לליבך, ולפיכך הבה נסכם שנחכה עוד כמה שעות. אם יחלפו עוד כמה שעות ולא יהיה שינוי במצב - אינני רואה ברירה אחרת זולת לצאת מבניין הישיבה בניגוד לקבלה, וללכת אל הרופא...'

הבחור יצא מראש הישיבה ברגשות מעורבים. מחד גיסא - הוא מבין אל נכון את המצב, הסיכויים שלא יצטרך להפר את קבלתו - קלושים מאוד. מאידך גיסא - בכל זאת אולי יתרחש הנס והדבר יימנע ממנו, אין לדעת...

הגיעה שעת הצהריים, ולפתע נשמעו דפיקות בדלת חדרו של ראש הישיבה. כשזו נפתחה, עמד שם יהודי מבוגר, שהכרת פניו ענתה בו שהוא אינו מבני הישיבה או מרבניה, למעשה - זו הפעם הראשונה שהוא כאן... הוא ניגש אל ראש הישיבה וביקש לשוחח עמו, וראש הישיבה נענה לו ברצון.

'נפגשנו לפני כמה ימים', פתח היהודי הזר, 'כשהשתתפתי בחתונתו של בחור פלוני - מבני הישיבה, אז הבחנתי כי יש בעיה מסויימת בבריאותו של ראש הישיבה, לא משהו מפחיד, אבל כדאי לטפל בו. הואיל ואני רופא עור מומחה בברזיל ואני שב כבר מחר לארץ מולדתי, החלטתי לקפוץ לישיבה ולייעץ לראש הישיבה מה לעשות, ויעמוד לי הדבר לזכות שדאגתי לבריאותו של ראש הישיבה!'

ראש הישיבה הופתע מהמחווה הפתאומית, והאורח - שהתברר כרופא מומחה, בדק את שבדק. תוך כדי הבדיקה, לפתע נענר ראש הישיבה ממקומו בהשתאות ואמר: 'הלא הגעת לכאן דווקא היום בהשגחה פרטית מופלאה! יש כאן בחור שחייב לראות רופא עור, ולבו נוקפו אם יצטרך להפר את קבלתו לצורך יציאה לרופא. באת בדיוק בזמן!'

הרופא שמע את הסיפור המלא והתרגש. הוא בדק את הבחור, והסתבר שהבחור זקוק למשחה מסויימת שהרופא הביא עבור ראש הישיבה - בחושבו כי ראש הישיבה יזדקק לה, אולם הסתבר שראש הישיבה כלל לא זקוק לטיפול. המשחה עברה לידי הבחור המאושר, שנבדק אצל רופא עור מומחה, שהגיע אליו לישיבה, והביא אתו את המשחה אותה מרח הבחור ונרפא - וכל זאת בלי לצאת מכותלי הישיבה, בהתאם לקבלתו!

סיפור נפלא זה, אותו סיפר הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א בשם ראש ישיבת 'יקירי ירושלים' הגאון רבי יהודה כהן שליט"א, מעורר את הלב: אחים יקרים, ראו נא ראו את כוחה של קבלה אחת, וכמה בורא עולם משדד מערכות בכדי שנוכל לעמוד בה. זה דורש מאיתנו החלטה אחת, נחושה ועיקשת, אולם ההחלטה הזו היא מנוף עצום לקרבת אלוקים, ולפעמים גם מתברר עד כמה בורא עולם בעצמו יעזרנו לעמוד בה!

הבה נקבל על עצמנו קבלה טובה כזו, בפרט בימים אלה. זה הזמן וזו העת לבחון באיזה תחום עלינו להשתפר, ובמה ראוי שנתחזק. כל קבלה טובה היא כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, כל החלטה נחושה שלנו מעוררת רעש בשמי מעל, ומקרבת אותנו לבורא. הבה ננצל את הימים הללו בכדי לקבל על עצמנו קבלה טובה, ונזכה שבורא עולם יראה את שאיפתנו להתקרב אליו, ויושיט לנו את ידו הפתוחה לשבים אליו בתשובה שלימה!

החלטה שחוללה מהפך!

שיחת טלפון חריגה קטעה את שגרת יומו של ר' פנחס ד., כשעל הצג הופיע מספר הטלפון של התלמוד תורה בו לומד בנו. המזכיר הודיע לו קצרות כי בנו בן העשר סובל מחום וכאבים, ולפיכך ההורים נדרשים לבוא לקחתו. ר' פנחס מיהר להגיע במונית אל התלמוד תורה, וכשראה את בנו - הבין שהעניין מורכב ממה שהעריך, ומיהר להמשיך עם המונית ישירות לחדר המיון בבית החולים 'שערי צדק'.

הילד נבדק בבדיקות דם שגרתיות, וכשהתוצאות הגיעו - הובהל האב לחדרו של הרופא במחלקה לרופאה דחופה. 'יש לו זיהום חריג ומסוכן בדם, הדבר עלול להתפשט הלאה. אנחנו מכניסים אותו לאשפוז...'

ר' פנחס חשב שהוא צונח תחתיו. הוא בעיצומו של יום שגרתי, הוא רק דאג קצת לשלום בנו ומיהר לבית החולים. אבל ככה? להתבשר שמדובר בזיהום חריג וחמור? לשמוע שממשיכים מיד לאשפוז? - בעוד לבו הולם בפראות, הוא שומע את הרופא אומר: 'אנחנו ניתן לו מינון גבוה של אנטיביוטיקה חריפה ישירות לווריד, וזאת במשך כמה שבועות. תתפלל שהזיהום לא יספיק להגיע לעצם הרגל, כי אז הוא עלול לסבול מנכות כל החיים!'

ר' פנחס כבר לא הצליח לשמוע, העולם הסתחרר סביבו. בבוקר התעורר בנו כילד שמח וחייכן, ואחר הצהריים הוא כבר מאושפז לתקופה של כמה שבועות, מתוך תקוה - אולי יחוס רופא כל בשר ואולי ירחם - שלא תישאר לו פגיעה בלתי הפיכה כתוצאה מהזיהום המסוכן הזה. איך זה יכול להיות?!

תוך כמה דקות כבר היה בנו בחדר האשפוז במחלקת ילדים, כששלוש צינוריות מחוברות אליו ודרכן הוא מקבל נוזלים, אנטיביוטיקה ושאר דברים פחות נעימים. ר' פנחס ניצב ליד מיטת בנו בדאגה, מקווה לטוב וחושש מבשורות קשות. כשבנו נרדם, בשעת ליל מאוחרת, הרשה לעצמו לצאת לסיבוב בבית החולים ולחלץ את עצמותיו הלאות, ואז הוא מגיע לבית הכנסת שבמרכז הרפואי 'שערי צדק'.

בכניסתו, הבחין במודעה שצדה את עיניו, וכך נכתב בה: 'כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו, והנזהר שלא לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה - זוכה לעצור מעליו גזירות קשות ויינצל הוא ויוצאי חלציו מכל צרה וצוקה!' - המודעה, השגרתית בדרך כלל, עמדה מולו כמנופפת אצבע לעברו: שתיקה יפה בשעת התפילה! עניית אמן 'יהא שמיה רבא'! - מה מצבך בכל אלה? מה אתה עושה בכדי להינצל מגזירות קשות, מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה?

הוא ניצל את העובדה שבית הכנסת היה ריק מאדם, ניגש אל ארון הקודש, הסיט את הפרוכת ופרץ בבכי מר. 'ידוע ידע את שפל מצבו בכל האמור, הן הוא בקושי מתפלל במניין, וגם כשהוא מתפלל במניין - איך נראית התפילה, מליאה בדיבורים מכל הכיוונים, רחמנא ליצלן... המודעה הזו שברה את לבו לרסיסים, והוא פרץ בבכי נוראי...

שעה ארוכה עמד ובכה, כשדמעות רותחות זולגות מעיניו ללא הרף, דמעות של חרטה כנה על העבר וקבלה טובה על העתיד. הוא ערך את חשבון נפשו כמה הוא לקוי בנקודה זו, וקיבל על עצמו להקפיד על תפילות במניין כהלכה, לשתוק בשעת התפילה מראשיתה ועד סופה, ולענות 'אמן יהא שמיה רבא' בכל כוחו. מעתה - הבטיח לעצמו - הטלפון הנייד מכובה, אין חברים, אין דיבורים, אין עלונים, אין כלום. דע לפני מי אתה עומד, לפני מלך מלכי המלכים!

כדי לחזק את קבלתו, קבע לעצמו שכל מה שלא היה עושה כשהוא נכנס לרבו - הוא לא עושה בשעת התפילה. הרי אילו נקרא לשוחח עם רבו, היה מגיע בזמן, ניצב במקום מתחילה ועד סוף, מרוכז כל כולו. לא קורא, לא עונה, לא מביט בנייד, ובוודאי שלא משוחח עם איש. הרי הוא ניצב אצל רבו! מעתה - כך החליט, כך בדיוק תיראה התפילה שלי!

בתחושה מרוממת עזב את בית הכנסת, ונתן תנומה לעפעפיו. למחרת - בתפילת שחרית כבר עמד בקבלתו זו, מקווה לטוב. ואז, בשעת הצהריים, נבדק בנו שוב על מנת לבחון את השפעת התרופה, והנה הרופא שקיבל לידיו את התוצאות - ביקש שיחזרו על הבדיקה פעם נוספת בנוכחות רופא...

הבדיקה נערכה שוב, ואז התכנסו כמה רופאים יחדיו, כשהם מכחכחים בגרונם בבלבול מה. הם מחזיקים בידם את תוצאות הבדיקות מאתמול ואת תוצאות הבדיקות מהיום - והדבר לא יאומן: הזיהום שהיה נעלם ואיננו, נגוז והלך. לא יתכן שדבר כזה קורה תוך כמה שעות אנטיביוטיקה, זה פשוט בלתי אפשרי!

אחד הרופאים אף סיפר, שהוא מטפל כל ימיו בזיהומים כאלה, ובשלושים השנים שהוא רופא - מעולם לא חווה כזאת, והוא גם לא מכיר תיעוד כזה בספרות הרפואית. איך יתכן שזיהום נעלם תוך לילה אחד? מה היה בטיפול הרפואי שקיבל הילד אמש שחולל מהפך כה קיצוני? איך יכול להיות שהוא כבר הבריא, ואין בגופו זיהום?!

ר' פנחס שותק, למרות שהוא יודע את התשובה, והיא אכן קשורה לשתיקה - לשתיקה בשעת התפילה כמובן... הרופאים שחררו אותו במקום, ומתוך חוסר אמון - ביקשו ממנו לשוב שוב במוצאי שבת לבדוק אם אכן הזיהום נעלם. למותר לציין כי אכן כן, הזיהום נעלם, גם בבדיקה החוזרת לא נמצא לו זכר!

ר' פנחס היקר, במכתבו שפורסם בספר 'שתקתי ונושעתי', כותב כי הבטיח לפרסם את הנס כדי לגלות גם לנו: הן כמה יהודים זקוקים לישועה, מפעילים סגולות מסגולות שונות, מקווים לטוב. בידינו הדבר לזכות בישועות נפלאות, בקבלה טובה אחת - להתפלל כהלכה, לשתוק בשעת התפילה, לענות 'אמן יהא שמיה רבא' כראוי!

והלקח ברור: אחים יקרים, ניצבים אנו ברגעים קריטיים לחיינו, כל השנה הבעל"ט ניצבת על כף המאזניים. זה הזמן לקבל על עצמנו קבלה טובה אחת, בענייני 'מורא מקדש', בהתחזקות בתפילה, בעניית 'אמן יהא שמיה רבא', או בכל נושא אחר - כמו תוספת לימוד תורה, התחזקות בחסד, או מידות טובות. לקבלה טובה יש כח עצום - הבה נפעיל את הכח הזה כדי שיפעל עבורנו גמר חתימה טובה ושנה טובה ומתוקה!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו:053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

לעילוי נשמת
הר"ר **משה יהודה**
ב"ר **שלמה זלמה** ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

פניני פרשת השבוע

לעילוי נשמת
מרת **שושנה** ע"ה
ב"ר **משה יהודה** ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

נושא השבוע: **חג הסוכות**

בס"ד | גליון מס' 600

חג הסוכות

אלו דקות בודדות הניבו מיליון דולר?

בסוכות תשבו שבעת ימים!

האווירה הכללית עליזה מתמיד, הקדחתנות והעשיה פעילות מהרגיל, ובכל אתר ואתר מורגשת התכונה. החג השמח בשנה כבר כאן, החג בו ניכנס כולנו אל הסוכה הקדושה לשהות בצילו של הבורא, להיות מחובקים בין דפנות סוכתו, תחת קרני ההוד של הסכך הירוק והמרענן.

ובבוא הרגע הגדול, ניכנס כולנו לסוכותינו כבני מלכים. הסוכה המהודרת נוצצת ומוכנה, הקישוטים הנאים מפארים כל פינה, השולחן ערוך למופת וסעודת חג עשירה וטעימה תוגש, כשניחוחותיה יימהלו בקולות השירה מסוכות השכנים, ובדברי תורה ואגדה שיישמעו לרוב. אכן, אין שמחה כבחג הסוכות, החג היחיד המתעטר בתואר יוצא הדופן - 'זמן שמחתנו'!

וכבר בבוקר החג נתחיל בתפילת הלל נרגשת, זהו החג השלישי בחודש זה, אך זו הפעם הראשונה בה נאמר את ההלל, נשורר במלוא גרוננו בהודאה עמוקה לה' הטוב. בשילוב מנצח, תבוא בערב 'שמחת בית השואבה', עוד עת מרוממת של שמחה, ריקודים, הודאה לה', רגעים בהם הנפש יוצאת מגדרה בתודה...

רגע, זמן שמחתנו? הלל? שמחת בית השואבה?! - היכן הסלון הרגיל והמרווח, בעל הספות הנוחות והתנאים הטובים? היכן הוא המזגן המגן מפני החמה, או התקרה החסונה המגינה מפני הגשמים? כיצד יתכן שזמן של שמחה והודאה נחגג בתנאים שהם לא פעם צפופים מהרגיל, פחות נוחים, בלי כל האפשרויות הסדירות המלוות אותנו בכל ימות השנה? איך אפשר לשמוח ולהלל מכל הלב, כשאין לנו את מלוא הכלים והתנאים הרגילים העומדים לרשותנו בכל ימות השנה?!

התשובה טמונה בהתבוננות מעמיקה אל מהות החג, אל עומק המושג שמחה והודאה לה'. אדם ששמח בה' באמת, אדם שמודה לה' בכל לבו, אדם שחי חיים של אמירת תודה לה' על כל מה שקורה אתו - אינו זקוק לתנאים גשמיים נוחים, לדירת קבע, לספות נוחות או למזגנים מצננים. אדם שחי את השמחה והתודה לה', הודאתו פורצת מאליה מעומק לבו, כי חייו הם בצל האמונה שכל התנאים שה' מעניק לו הם טובים עבורו, ולכן הוא אינו זקוק לתנאים נוחים כדי להודות מכל הלב.

ויותר מזה, אדרבה: ככל שתנאיו הגשמיים פחותים יותר, ככל שתנאי הנוחות שלו לקויים יותר, ככל שהוא כביכול נאלץ 'לסבול' דברים קשים יותר - כך יותר ויותר מתחזקת שירת ההודאה הבוערת בקרבו, מוצאת לעצמה עוד ועוד מקום לכבוש את נפשו. כי הוא מבין ששמחתו ותודתו לה' אינן תוצאה של תנאי חיים כאלה או אחרים, אלא הן תוצאה של עצם העובדה שהוא זוכה להיות בנו של ה', והוא מאמין שכל מה שה' עושה לו הוא טוב עבורו, ולכן הוא מודה על כך!

המסר הטמון בין קפלי הדפנות וקני הסכך, בין ענפי ההדס ועלי הערבה, הוא מסר של שירת תודה לה' בכל תנאי, בכל מצב, מול כל התמודדות או קושי. כי אמנם - שירת ההודאה לה' והשמחה בו פורצות בקלות כשהתנאים נוחים, כשלא עוברים קשיים והתמודדויות. אבל הן מתעצמות עוד יותר - ככל שהתנאים קשים יותר, כשעוברים דברים פחות מובנים, כשחשים התמודדות או קושי, ואז - לא נותר אלא להישען על העובדה שאבא שבשמים נתן לנו את זאת, ולהודות לו!

זהו המסר שחג הסוכות מעניק לנו, מסר לחיים ולשנה החדשה, על העוצמה של התודה, על ההעצמה שהיא נותנת, על הטוב שהתודה מעניקה לנו כשהיא הופכת לחלק מאיתנו בכל מצב ובכל זמן. זהו המסר שחג הסוכות מטמיע בנפשנו, את ההודאה לה' הטוב עם כל הלב, את שירת התודה לו בכל תנאי, את ההבנה העמוקה שאנו מודים לה' בכל מצב, על הטוב כמו על מה שנראה פחות טוב!

ושירת ההודאה הזו, בתנאים הפחות טובים, היא זו שבעזרתה ניגש בסוף ימי החג לתפילת גשם, לפתוח שערי שמים - תרתי משמע, לקבלת תפילותינו לשפע פרנסה והשפעה ממרומים, ולהוריק עלינו טל ומטר לאורך החורף כולו. כי התודה לה', ובעיקר - כשהיא נישאת מתוך קושי, מתוך מצב של התמודדות - היא המפתח הטוב ביותר לפתוח שערי שמים, ולהעניק לנו ולבני משפחתנו חיי שמחה ואושר, נחת ובריאות, שפע ופרנסה, ושמחה אמיתית לכל החיים!

ביטוח חיים בסוכה...

הישיבה בסוכה טומנת בחובה אוצר שלם של מתנות והשפעות טובות, וכל רגע בסוכה הוא יקר מפז, ומאפשר לזכות באוצרות נצח. הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, בספרו 'זרע קודש', מגלה סגולה יקרה נוספת שכדאי כל כך להכירה:

הישיבה בסוכה היא סגולה לאריכות ימים. פשוט כך. כל רגע בו אנו יושבים בסוכה - מעניק לנו שעות וימי חיים נוספים. הישיבה בסוכה מעניקה לנו עוד ועוד חיים!

את הגילוי הזה, הוא למד מהפסוק 'כל האזרח בישראל יישבו בסוכות', ומבאר כי המילה 'אזרח' היא בגימטריא 216 - כגימטריא של המילה 'גבורה'. כאן נחשף כי הישיבה בסוכה היא סגולה להגיע לשנות הגבורה, 'ואם בגבורות שמונים שנה', לזכות לשנים ארוכות וטובות לאורך ימים ושנים!

הבה ננצל כל רגע בסוכה, כי כל רגע כזה הוא ביטוח חיים אמיתי, לעוד ועוד שנות חיים. הבה נעריך את המתנה היקרה הזו של מצוות הישיבה בסוכה, ונזכה שהסוכה תרעיף עלינו שפע טובה וברכה לכל החיים!

ישועה כפולה...

בולטימור שבארצות הברית, שעת ערב מוקדמת בשכונת הווילות המקומית. וילות אמרנו, אך נכון יותר לומר 'שכונת הטירות'. כי באותה שכונה, כל וילה טירה, כל בית ארמון...

ובאחד היפים שבהם, התגורר משה - מוריס. מוריס היה אדם עשיר מאוד, מעשירי בולטימור. הוא חי בטירה מפוארת, לא חסר לו דבר, מלבד דבר אחד, משמעותי וכאוב מאוד, שהעיב על אושרו: העובדה שחלפו שנים רבות מעת נישואיו, ועדיין ביתו ריק מכל ילד או ילדה. הבית הענק שומם, משרתים הילכו בו, מחפשים מה לנקות ולסדר בבית בו אין ילדים...

באותו ערב, נקש בדלת ביתו יהודי מארץ ישראל, הפועל לעזרת אחיו שבמצוקה. כמפעם לפעם הגיע להתרים את מוריס למען אחיו, וגם בפעם הזו ציפה לקבל מתת יד נדיבה, ולהמשיך מיד לכתובת הבאה. אלא שהפעם, הגיע בדיוק ברגע בו כאבו של מוריס עלה על גדותיו וגרם לו להתפרץ בבכי תמרורים, תוך שהוא מספר על שנות ההמתנה הארוכות והמייסרות החולפות עליו ועל רעייתו בבדידות כה קשה, כשקול הבכי הנכסף טרם נשמע בין כותלי הבית...

כאבו של מוריס נגע ללבו של היהודי שלפניו, והוא השיב לו כדברים הבאים: 'אומר לך את האמת. אני יכול רק להשתתף עימך בכאבך, להיאנח עימך, וגם להתפלל עליך. מי אני שיאמר לך במה כדאי להתחזק, או יגלה את אוזנך על דבר סגולה שלא ידעת ממנה. ובכל זאת, עצתי אליך היא להתחזק מעתה ואילך לומר תודה להשם על הנסיון הזה, פשוט להודות להשם במילים פשוטות וברורות על שלא זכית בילדים, להגיד לו תודה!'

האיש שתק לרגע, והמשיך: 'ראה נא. הלא אנו יודעים ומאמינים שהשם לא עושה רע לבניו. אם הוא נתן לך את הקושי הזה - בהכרח שזה טוב עבורך, ולכן כדאי לך להודות לו על הטוב הזה - למרות שאינך מבין מה טוב בו. ואז תרוויח בכפליים: בראשונה, יתכן שמטרת הנסיון שלך היא בדיוק זו - לגרום לך לשאת עיניים מודות למעלה, ומשתעשה כך תיוושע. ובשניה, שגם אם חלילה לא תיוושע, ייקל עליך לעבור את הקושי הזה, מתוך הבנה שזה טוב עבורך!'

לעילוי נשמת
ר' **שלמה פרץ** ז"ל ב"ר **מאיר הלוי גולדשמיט** (אריאלי)
ת.נ.צ.ב.ה.

מצוה לפרסם! סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לטבול לעילוי נשמת
הרה"ח הקדוש רבי **פתחיה סעלישער** בן הר"ר **יוסף יונה** הי"ד **רוזנברג**
מזקני חסידי בעלזא, נעקה"ש בשנות הזעם - י"ג בסיון תש"ד

היהודי סיים את דבריו, ונפרד ממורים בברכה חמה. מוריס מיהר לקרוא לרעייתו, ויחד הם התאמנו לומר תודה על משהו שעד לפני רגע היה הרע בחייהם, ועכשיו הם צריכים גם להאמין שהוא טוב וגם להודות על כך. בתחילה זה לא היה קל, אך עם הזמן קנתה ההודאה שביתה בליבם, והם חשו קירבת אלוקים גדילה והולכת, תחושה של חיבור אמיתי עם אבא שבשמים. רגשות התודה שכבשו אותם, היו להם למשיבי נפש ומחזקי רוח, והעצימו את יכולתם להתמודד עם הנסיון.

אך לא זו בלבד, חלפה תקופה לא ארוכה, וסוף סוף התבשרו מוריס ורעייתו כי נושעו ולתקופת השנה חבקו תינוק קטן וחמוד, תינוק של הודאה נרגשת עוד מלפני שנוצר בכלל... את ההתרגשות אי אפשר לתאר, את השמחה שפרצה גבולות כל מילים לא יוכלו לספר. מוריס ורעייתו התהלכו כשיכורים משמחה, ושפתותיהם ממשיכות - כמובן - להודות!

ואת דרך ההודאה, לא זנח מוריס גם לאחר שנושע. הוא התרגל לסגנון החיים הזה, לצורת הדיבור הזו. אינספור פעמים ביום נשא עיניים השמימה ואמר תודה לאבא, על מה שהצליח, וגם על מה שלא הצליח. על דברים שהלכו בקלות, ועל קשיים עימם התמודד. הוא כבר התרגל והסתגל, ואת המנגינה הזו אי אפשר להפסיק - פשוט לומר תודה!

ויהי היום, ולפני מוריס נקלעה עיסקה ריווחית במיוחד, המצריכה תשלום מיליון דולר במזומן - עוד באותו היום. אך מה יעשה וכבר אמש השקיע את כל הונו הנזיל בעיסקה אחרת, ומנין יבוא עזרו להשיג כאן ועכשיו עוד מיליון דולר במזומן? הוא בודק ומחפש בחשבונות הבנקים והחברות השונות שבבעלותו - ובכולם מעלה חרס. כל כספו מושקע באפיקים ארוכי טווח, אין לו מהיכן לקחת מיליון דולר, שהוא כה זקוק להם עכשיו!

כמו מאליהן, נישאות עיניו בתודה למעלה, אל בורא עולם. 'תודה אבא על הקושי הזה, אני בטוח שזה טוב עבורי, תודה!' - עיניו נישאות, פיו ממלמל, לבו נרגש. הוא כבר התרגל לעשות כך, ועדיין, בכל פעם שהוא מודה - לבו מתמלא התרגשות וגילה, גם הפעם. ובדיוק אז - חוט מחשבתו נקטע בצלצול טלפון מחבר טוב...

'בקצרה, כן?' - עונה מוריס בקוצר רוח. 'הכי קצר בעולם' - משיב החבר ויורה מיד: 'יש לי מיליון דולר בחשבון, שאני צריך להיפטר מהם למשך חודשיים. אני יכול להעבירם אליך לחודשיים?' - שואל החבר, ומוריס חש כאילו התקשרו אליו מהלוטו...

דקות בודדות עברו, העברת זה"ב בוצעה, מיליון דולר שכנו לבטח בחשבונו של מוריס - שהעביר אותם מיד לביצוע העיסקה הדרושה. עברה פחות משעה עד שמוריס שב ונשא עיניו לה', מודה מעומק לבו על הנס שהתחולל גם הפעם כשההודאה פתחה לו את השערים והביאה לו מיליון דולר טבין ותקילין, בדיוק ברגע הנכון...

וסיפור זה, אותו סיפר מוריס בעצמו לרב בית הכנסת בבולטימור - הרב פוקס שליט"א, וממנו הגיע הסיפור אל הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א, פותח בפנינו צוהר לעוצמתה של ההודאה, לכוחה העצום לפתוח שערי חסד ורחמים בשמים. כי כשיהודי מודה לה' מכל הלב, גם על הקושי, גם על הצרה ועל ההתמודדות, גם על מה שחסר לו בחיים - הוא יוצר חיבור וקשר איכותי עם בוראו, והקשר ה הזה פותח את השערים להעניק לו ולמשפחתו אוצרות שפע וטובה.

הבה נאמץ את המסר הזה בחג הסוכות - חג ההודאה והשמחה, ונטמיע בליבנו שההודאה לה' אינה רק כתוצאה מתנאים טובים ומשופרים, אלא ההיפך - נישאת במלוא עוצמתה ויפעתה גם בתנאים הפחות טובים. וככל שנקרב אל ליבנו את מתנת ההודאה ונעצים אותה בליבנו - כך נזכה שהיא תפתח בפנינו שערי שמים לשפע ישועות, עליהן נשוב ונודה מכל הלב!

פיתקא קטנה, ישועה גדולה...

הסיפור הבא הוא סיפור אישי, פנימי, מרגש במיוחד. הוא מגיע מאחד מקוראי העלון, ידיד אישי אהוב, שקרא באכסניה זו סיפור מופתי על כוחה של ההודאה, שהביאה לכלה את דירת חלומותיה - הסיפור שפורסם בגיליון חג הפסח, מס' 174. הוא ביקש לשמוע שוב את הסיפור לפרטיו, וכעבור כמה חודשים שב אלינו, ובפיו הסיפור הבא:

מנעוריו ידע כי ניחן בכישרון ייחודי, למצוא מסילות ללבם של נערים וילדים המתקשים לימודית וחברתית. כבר כשהיה בחור נשלח לכמה משימות כאלה - אותן צלח בהצלחה כבירה, ומשהוטל עליו עול הפרנסה - רצה להצליח להפוך את הכישרון למקצוע מכניס, ולהתפרנס ממשרת הוראה מכובדת.

אך רצונות לחוד ומציאות לחוד. הזמן חולף עובר, וכל נסיונותיו להתקבל למשרה תורנית נחשקת עולים בתוהו. הוא שולח קורות חיים, מפעיל קשרים, מתנדב למילויי מקום - אך כל אלו לא הועילו. ואז גילה את הסיפור האמור לעיל, ובשעת ערב מאוחרת ישב בביתו, והרהר כי אולי אינו משקיע מספיק בהודאה לה' על כל הטובות שגמל עמו. באותו מעמד קיבל על עצמו, כי מאותו יום ואילך, במשך 40 יום, יאמר 'מזמור לתודה' בהתרגשות רבה ובכוונה גדולה, ויודה לה' בכל עת.

כשגמלה בלבו ההחלטה, נשא עיניים מודות השמימה, ופתח בדברי הודאה נרגשים לה' על כל הטוב והחסד שגמל עמו מנעוריו. הוא הרגיש כי ההודאה ממלאת אותו בכוחות ועוצמות, וחש כי קיבל את ההחלטה הנכונה להשקיע מעתה ואילך יותר כוחות וזמן בהודאה לה'. ואז, הוציא פיתקא קטנה וכתב בה את השורות הבאות, תוך שהוא מפרט בדקדוק רב את מלוא בקשתו. וכך כתב:

"ה'! תעזור שיציעו לי משרת הוראה לשעות אחר הצהריים בישיבה קטנה, ומשרה נוספת לשעות לפני הצהריים במכינה לישיבה קטנה. והמשרות הללו שיוצעו לי, יהיו כאן בארץ או בלונדון, כי אתה בוודאי יודע שיש סיבה אישית מיוחדת למה נראה שטוב לי לעבור ללונדון.

ובין אם כאן ובין אם שם, יציעו לי משכורת גבוהה ותהיה ברכה בכסף, ואם אעבור ללונדון כרצוני - יסדרו לי שם את האזרחות, וכן דירה גדולה המרחיבה דעתו של אדם, קרוב למקום העבודה. ובאמת אקבל את המשרות הללו, ומעסיקיי ותלמידיי ייהנו ממני מאוד, ואזכה לגדול ולהתפתח ולהצליח בתחום, ולהציל רבבות נפשות מישראל!"

עד כאן הפתק, בתחתיתו חתם ידידי את שמו ואת תאריך הכתיבה - כ"ח באייר תשע"ח, הוא היום בו כל סדר יומו הפך ללהט אחד של תודה והודאה לה'. מדי יום הקדיש מספר דקות להודאה לה', עבר על כמה נקודות במסלול חייו והדגיש את התודה עליהן, והוסיף ואמר 'מזמור לתודה' בכוונה ובהתרגשות עמוקה. הוא הרגיש שדקות ההודאה הללו מחברות ומקשרות אותו עם בורא עולם ומעניקות לו כוחות, והאמין כי ההודאה זו תפתח לו את שערי שמים, אף שהטלפון המיוחל בושש מלבוא...

ויהי ביום ה-39, והנה הוא מקבל שיחת טלפון. על הקו מנהל תלמוד תורה בבני ברק, המציע לו משרת מילוי מקום בכיתה, ומבקש ממנו את כתב היד להעברתו לבדיקה גרפולוגית לפני שיקבל את המשרה. חוות הדעת של הגרפולוג תמכה בעובדה כי האיש מתאים ומוכשר למשרה מסוג זה, והמנהל שידרג את ההצעה למשרת הוראה קבועה בכיתה גבוהה.

'נו, גם זו ישועה לא קטנה' - הרהר ידידי כששמע את ההצעה, אף שבהחלט התאכזב. לא זו המשרה לה ציפה, בכל לבו קיווה לשמש במשרה תורנית - ישיבתית. מהעובדה שהבשורה הגיע ביום ה-39, הסיק ידידי כי זו הישועה לה הוא ראוי, ולכן הביע הסכמה עקרונית לקבל את התפקיד, בתנאי שלא יקבל משרה טובה יותר בימים הקרובים...

לא חלפו אלא שבועיים, והנה מתקשר אליו חבר נעורים המתגורר בלונדון, ומשוחח אתו על דא ועל הא. בתוך כדי השיחה, סיפר ידידי כי הוצעה לו משרת הוראה בתלמוד תורה, והבדיקה הגרפולוגית אישרה את ההשערה כי הוא מוכשר מאוד לתפקיד זה, עד שהוצע לו מיד להיכנס לתפקיד של קבע. 'ואני עומד להתחיל בתפקיד הזה, למרות שהייתי מעדיף להיכנס לעבוד בישיבה ולא בכיתה' - סיפר ידידי לפי תומו.

כשמוע החבר את הדברים הללו, מיד נזכר כי גיסו - המשמש כמנהל של ישיבה בלונדון, סיפר לו לא מזמן כי הוא מחפש מחנך מוכשר. על אתר קשר החבר את הקצוות, והודיע לגיסו כי יש לו מועמד ראוי - אחד שעבר כבר בדיקת התאמה נדרשת ונמצא ראוי לתפקיד, וכדאי לשים עליו את היד לפני שייכנס למשרה קבועה בארץ...

ואז, בהפתעה מוחלטת, מקבל ידידי שיחת טלפון נוספת מלונדון. על הקו מנהל הישיבה, גיסו של החבר. הוא מספר כי שמע עליו אינפורמציה חיובית וגם שמע כי הוצעה לו משרת קבע בישראל, והוא מבקש ממנו לבחון את האופציה לעבור ללונדון ולשמש כמגיד שיעור בישיבה, פשוט כך!

כשמוע ידידי את הדברים הללו, לבו קפץ, רגשותיו סערו. עוד כמה שיחות של בירורים והתאמות, והנה נגלתה ישועת ה' במלוא יפעתה: בדיוק מה שביקש זה מה שקיבל - משרת הוראה בישיבה בלונדון, לפני הצהריים ואחר הצהריים, החל מהחורף הקרוב הבעל"ט. ואם לא די בכך - כשנסע לשם לראיון עבודה ולבדיקת התנאים בשטח, הובהר לו כי מסדרים עבורו את האזרחות בעיר, וגם דירה היישר מול המוסד התורני בו יחל ללמד!

ליותר מזה לא יכול היה לצפות. בהתרגשות אין קץ הוציא את הפתק מכיסו, עבר על הרשימה וגילה כי אחת מהנה לא נעדרה. כל בקשותיו מולאו במלואן, אחת לאחת. התודה לא איכזבה גם הפעם, החיבור לה' באמצעות ההודאה הנרגשת היומיומית הביא את הישועה הנכספת על כל מרכיביה, הוא זכה בהגשמת כל שאיפותיו כולן!

ואת סיפורו זה, אותו שמעתי מפיו, כדאי כל כך לקחת לתשומת הלב, ובעיקר בחג שכל כולו שמחה, הודאה וחיבור אמיתי לה' בכל מצב ותנאי. ההודאה לה' היא מפתח רב עוצמה, כח יוצא דופן לפתוח בו שערי שמים. לא פעם זה קל, לפעמים זה נראה קשה, אך תמיד תמיד - בסופו של דבר ההודאה פותחת שערים, מביאה בכנפיה ישועות!

הבה אחים נתחזק בהודאה לה', מעומק הלב ומכל הלב. הבה נחדד את רגשות ההודאה בליבנו, הבה נאמץ אותן בכל הכח. כך, בעזרת ה', ייפתחו לנו שערי שמים, וירעיף עלינו ה' טובה וברכה עד בלי די!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם בכ. אשראי) למען הפצת העלון חייגו:053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלת חן

יום הכיפורים - סוכות - האזינו - וזאת הברכה תשפ"ז

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א אב"ד חיפה

תפילה בבניה מתקבלת

-א- בברכת שופרות בראש השנה אומרים 'כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה'. וצ"ב למה לגבי שופר כתוב 'שומע' ואילו לגבי תרועה כתוב 'מאזין'?

ונראה לומר, דבפרשת האזינו כתוב 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ' וגו' וכתב האורה"ח הקד' וז"ל וראיתי לרבותינו ז"ל (ספרי ש"ו) שאמרו משה שהיה קרוב לשמים אמר האזינו השמים, ואילו ישעיה שהיה רחוק מן השמים אמר שמעו שמים, ע"כ. ומבואר בספרי שהאזנה זה מקרוב ושמעה זה מרחוק.

והנה קול השופר זהו צעקה להקב"ה ותרועה זהו בכיה כמו שדרשו חז"ל לשון יבבה, ולפ"ז אפשר לישב שלגבי קול שופר שזהו צעקה להקב"ה אומרים לשון שמיעה שזה לשון רחוק, אבל לגבי תרועה שזה לשון יבבה – בכיה להקב"ה אומרים ומאזין תרועה, שאם בוכים להק"ה זה לשון קרוב שהקב"ה מאזין תרועה. ולכן אומרים חז"ל שערי דמעה לא ננעלו שאם בוכים והיינו קול תרועה ודאי הקב"ה שומע קול תרועה ברחמים.

-ב- בתהילים (מזמור ע"ז פסוק ב') כתוב 'קולי אל אלקים ואצעקה קולי אל אלקים והאזין אלי'. וצ"ב למה כתוב פעמיים קולי אל ה', וכן למה כתוב בתחילה ואצעקה ואח"כ והאזין אלי?

ונראה דבתחילה כתוב ואצעקה שזה פעם אחת שצועק לה' אבל אם צועק בלא הפסק אז והאזין אלי, אזי מובטח שהקב"ה יאזין אליו, לשון קרוב כי לשון האזנה זה קרוב. לכך צריך לצעוק להקב"ה בלא הפסק ואז מובטח שהקב"ה יהיה קרוב אליו לשמוע קולו, וכן לבכות בתפילתו ואזי שערי דמעה לא ננעלו.

מצות תשובה ביום הכפורים

-א- בספר שערי תשובה לרבינו יונה זצוק"ל, (שער ב' סעיף י"ד) כתב וז"ל, ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים, שנא' מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא ט"ז ל'), על כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתנו, והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו, עכ"ל.

ובשער ד' סעיף י"ז כתב וז"ל, ועל מה שאמרו רבותינו ז"ל, כי על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורים ממרקין, יש שאלה והלוא כתוב מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא ט"ז ל'), על כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתנו, והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו, עכ"ל.

ובשער ד' סעיף י"ז כתב וז"ל, ועל מה שאמרו רבותינו ז"ל, כי על כריתות ומיתות ב"ד תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורים ממרקין, יש שאלה והלוא כתוב מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, והתשובה בזה, כי מה שנאמר לפני ה' תטהרו, מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביום הכפורים ואע"פ שנתחייבנו על זה בכל עת, החיוב נוסף ביום הכפורים, והטהרה אשר בידינו היא התשובה ותיקון המעשים, אבל מה שכתוב (שם) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, שהוא אמור על הטהרה שהשם יתברך מטהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפרה שלימה ביום הכפורים בלא יסורים זה נאמר על מצות לא תעשה, אבל על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולים ויסורים ממרקים, עכ"ל.

נמצא שביום הכפורים יש מצוה נוספת לעשות תשובה ולתקן המעשים. וכשאדם מברך ברכת שהחיינו ביום הכפורים, צריך לברך בשמחה עצומה שהשי"ת נתן לנו את יום הכפורים לכפר על כל החטאים והעוונות ולטהרנו, שנהיה כבריאה חדשה, לב טהור ברא לי אלקים.

-ב- התנהגות הצדיקים ביום הכפורים

על הגאון בעל נודע ביהודה מסופר, לא נח ולא שקט, לעפעפיו לא נתן תנומה, רק בקשות ותפילות בקולי קולות בכי ויללות (פתח דבר לדרושי הצל"ח). ובתולדות הרד"ל (הערה ט') נמסר כי כמה ימים לאחר יום הכפורים, כאבו עיניו של הרד"ל מרוב בכיותיו ביום הכפורים.

אולם לעומת זה, שמעתי בשם המשגיח מפונוביז' הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, שבהפסקות ביום הכפורים, שמח וניגן לעצמו ניגונים של שמחה, כי האדם צריך להיות שמח שהקב"ה נתן לו יום הכפורים לכפר על כל חטאיו, ולטהר אותו, ולקבל על עצמו שמהיום ישתדל לשמור את הטהרה שזוכה לה ביום הכפורים, וצריך כל אדם לקבל עליו קבלות טובות ביום הכפורים, כדי להמשיך את קדושת יום הכפורים על כל השנה, כיון שהקבלות שקבל עליו בלי נדר, זה מכח יום הכפורים, בזה הוא זוכה להמשיך את קדושת יום הכיפורים.

-ג- להמשיך קדושת יום הכפורים על כל השנה

ושמעתי מהגה"צ רבי שריה דבילצקי זצוק"ל בדרך משל, אם האדם נכנס לחנות לפני הזמן של הסגירה, אז הוא יכול להמשיך לקנות כל הזמן אפילו אחר שנגמר הזמן והחנות נסגרה לכניסה, כך אם האדם נכנס לתוך קדושת יום הכיפורים, אז הוא יכול להמשיך על עצמו את קדושת יום הכפורים הרבה זמן, ובלבד שלא יסיח דעתו מהקדושה והטהרה שזכה ביום הכפורים.

והגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל, היה נוהג לבקש מתלמידי הישיבה, למחרת יום הכפורים, שישבו ללמוד לפני נסיעתם הביתה, והסביר שימים אלו הם ימי מבחן שניתנים לאדם להראות שהוא מקיים באמת כל מה שהבטיח בעת שבקש מחילה,

גם כי ימי הדין עדיין נמשכים עד הושענא רבה ושמחת תורה. והנה ביום הכפורים האדם עושה תשובה מתוך יראה, אולם בחג הסוכות ושמחת תורה, הוא עושה תשובה מתוך אהבה, ורוקד ושמח עם התורה, ומבואר בגמרא ביומא שעל ידי תשובה מיראה, נהפכין העוונות לשגגות, ועל ידי תשובה מאהבה נהפכין העוונות לזכיות ובשמחת תורה ששמחים עם התורה, נהפכין כל העוונות לזכויות, וזה התחלה לזכות לשנה טובה ומתוקה.

בתשובה מיראה הזדונות נעשות כשגגות ובתשובה מאהבה שהזדונות נהפכות לזכויות

-א- בהפטרת שבת תשובה, "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושבו אל ה' " (הושע יא,ב)

וכתב בספר זרע שמשון (פר' האזינו אות ד') וז"ל: מקשים, למה מתחילה אמר שובה ישראל בלשון יחיד ולבסוף קחו עמכם דברים בלשון רבים, ומה הם אלו הדברים, ואיך בדברים שייך לשון לקיחה, ועוד למה מתחילה אמר עד ה' אלקיך ולבסוף אמר אל ה' אלקיכם.

וי"ל שלשון עד לפעמים מתפרש עד ועד בכלל, ולפעמים אנו מפרשים אותו עד ולא עד בכלל, כמו שיש מחלוקת בגמ' בברכות (כו,ב) ועוד אמרו ז"ל ביומא (פו,ב) כי העושה תשובה מיראה אינו גדול כוחו כמו שעושה מאהבה, שזה זדונות נעשית לו כשגגות וזה נעשות לו כזכויות.

וכוונת הפסוק היא כך לומר ליחיד לשוב בתשובה יחידי, ולפי שהשב בתשובה יחידי הוא סימן ששב מיראה שדיו להציל את עצמו, מה שאין כן אם היה שב מאהבה שהיה נותן לבו להשיב גם אחרים באהבתו להקב"ה משום הכי אמר שובה ישראל אע"פ שאתה יחיד ולא תגיע אלא עד ה' אלקיך ולא עד בכלל, אעפ"כ שובה, כי תרוויח שהזדונות יתהפכו לשגגות, אמנם אם תעשה שישובו אף אחרים בתשובה, והיינו שתקחם בדברי מוסר ותוכחה, וזהו קחו עמכם דברים ואז שובו אל ה' ממש, ואז כל תשא עון וקח טוב, עכ"ל.

והנה בפר' האזינו כתוב תוכחה על העונות, ובפר' וזאת הברכה כתוב שכר על קיום המצוות. ובהרבה שנים (כמו השנה) ההפטרה של פר' האזינו היא שובה ישראל וזהו תשובה מיראה, וכפי שביאר הזרע שמשון שבתשובה מיראה הזדונות נהפכות לשגגות, ואח"כ בפר' וזאת הברכה היינו תשובה מאהבה שהזדונות נהפכות לזכויות.

ובפסוק "ויאמר ה' מסיני בא" (לג,ב) כתב בעל הטורים שהפסוק התחיל באות ו' ומסיים באות ו', לומר שבירך י"ב שבטים. כתב הזרע שמשון שם אות א' וז"ל, מקשים, למה לא ציין (בעל הטורים) זה על פסוק וזאת הברכה שגם הוא מתחיל ומסיים ב-ו', ושם מבואר בו לשון ברכה משא"כ בפסוק זה, אלא לפי שעיקר הברכה באה בזכות התורה, ובפסוק זה מבואר נתינת התורה, מסיני בא וגו' מימינו אש דת למו, לכן ציין דווקא פסוק זה, עכ"ל.

המבואר בדבריו שהפסוק הזה שהתחיל בו' וסיים בו' הוא כנגד י"ב שבטים שזכו כולם ביחד בקבלת התורה, והיינו שזכו ע"י קבלת התורה לתשובה מאהבה וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק 'ואהבת את ה' אלקיך' היאך אוהבים את ה' אלקיך ע"י לימוד התורה - 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך', וע"י לימוד התורה זוכים לתשובה מאהבה, ולזכות לכל הברכות שבפר' וזאת הברכה שברך משה את כל השבטים ומהו הברכה שזוכים ברוחניות ובגשמיות, ה' מסיני בא וגו', שנתן לכלל ישראל את התורה.

בפר' בחקותי פרש"י וז"ל, אם בחקתי תלכו, יכול זה קיום המצוות כשהוא אומר את מצותי תשמרו ועשיתם אותם הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, ואת מצותי תשמרו הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים וגו'. והיינו שע"י עמל התורה תקיימו את כל התורה וזה תשובה מאהבה, וע"ז זוכים לכל הברכות שנאמרו בפר' בחקתי ובפר' וזאת הברכה, וכל הזדונות נהפכים לזכויות, וגם כל הענינים הגשמיים נהפכים למצות כיון שעמלים בתורה כדי לשמור ולקיים, והוא עובד את ה' יתב' כל החיים, וזוכה לכל הברכות ברוחניות ובגשמיות.

-ב- בעשרת ימי תשובה צריך לעשות תשובה מאהבה ולזכות הרבים והנה הגמרא ביומא (פ"ו ע"ב) אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנא' 'שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך', הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול, ופרש"י וז"ל עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה, ע"כ"ל. ומקשה הגמרא איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל ל"ג) ובשוב רשע מרשעתו יעשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה, ופרש"י, הוא יחיה, על כל מה שעשה ואף על העבירות, ע"כ"ל, ומתרצת הגמרא, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, ע"כ.

והנה מבואר בגמרא שהפסוק, שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, זה על תשובה מיראה, שהעון נהפך לשגגה למכשול, ולפי דברי הזרע שמשון זה אם יחיד עושה תשובה מיראה, ואם עושה תשובה מאהבה כתוב שחיו יחיה, ופרש"י שיחיה על כל מה שעשה ואף על העבירות, ופסוק ביחזקאל כתוב, ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם, היינו כשנגד העבירות הוא עושה משפט וצדקה מעשים טובים כנגד העבירות, וזה סימן שהוא עושה מאהבה, ורוצה לעשות מעשים טובים כנגד העבירות, ואז העבירות נהפכות לזכיות, וזה פירוש הפסוק קחו עמכם דברים, היינו קחו עמכם דברים כמו שפירש הזרע שמשון, היינו שתקחו עוד אנשים שיעשו תשובה, וכנגד העבירות תעשו מצות לעשות משפט וצדקה, שזה מראה שעושה תשובה מאהבה ורוצה לתקן מה שקלקל, ואז נהפכות העבירות לזכיות, ושובו אל ה', ואז יתקיים כל תשא עון וקח טוב, שהעון יהפך לטוב לזכיות.

ובעשרת ימי תשובה, אחרי שהאדם עשה בימי ר"ה תשובה מיראת הדין, צריך לעשות תשובה בעשרת ימי תשובה מאהבה להוסיף זכיות ולקרב גם אחרים שיעשו תשובה, וברמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג' הלכה ד') ז"ל, ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום ע"כ"ש.

והיינו שצריכים להרבות במצות ולהרבות בצדקה ובמעשים טובים, והכונה לעשות תשובה ולזכות את הרבים שזה מראה שעושה תשובה מאהבה, קחו עמכם דברים שיקחו גם אנשים אחרים שיעשו תשובה בבתי כנסיות בצבור, וע"ז יתפכו העונות לזכיות.

וכתב הלחם משנה (בהלכה ד') וז"ל, ומפני ענין זה, כלומר מפני שבשופר מזהירין בר"ה לחפש במעשיו, לכך באלו עשרה ימים צריך לעשות מצות ומעשים טובים ע"כ"ל, היינו לזכות את הרבים ולעשות תשובה מאהבה.

למה פרשת האזינו נקראת שירה

בפרשת וילך (ל"א, י"ט) 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת' ופרש"י וז"ל, האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו', ע"כ"ל. ועה"פ 'כי תמצאנה אותו צרות רבות ורעות וענתה השירה הזאת לפניו לעד' וגו' פרש"י וז"ל, שהתריתי בו בתוכה על כל המוצאת אותו, ע"כ"ל.

וצ"ב למה פרשה זו נקראת שירה הרי כתוב בתוכה את כל הרעות שיהיו לכלל ישראל כשיעברו על התורה?

ונראה לומר, כיון שכתוב שאם יעברו על דברי התורה אז יקראו להם צרות רבות ורעות ובזה יכופר כל העבירות ויהיו נקיים לפני השי"ת, וכיון שהקב"ה התרה בהם על כל הצרות והרעות אם יעברו המצוות וזה מחזק את האמונה בהקב"ה, ולכן זה שירה מב' פנים א) שהיו נקיים מהעבירות, ב) שמחזקים באמונה, ובזה הם יכולים להיכנס ליום הכיפורים לכפר על כל החטאים, ולהיכנס לחג הסוכות ולשמחת תורה ולשמוח עם הקב"ה, ולכן זה נקרא שירה שזה מכניס שמחה בהקב"ה, וזה הכנה לימי השמחה, וכתוב בתהילים (מזמור מ"א פסוק ג') "יפה נוף משוש כל הארץ' וגו' היינו ירושלים שהיא משוש כל הארץ, ואמרו חז"ל שקרבן תמיד של לילה היה מכפר על כל העוונות של יום, וקרבו תמיד של יום היה מכפר על כל העבירות של הלילה, וזהו השמחה והמשוש שיש בעולם שכל העבירות מתכפרים ואפשר לשמוח עם הקב"ה, וכן יום הכיפורים שמכפר על כל העבירות זה הדרך להכנס לשמחת החג.

במצות ושמחת בחגך בשלמי שמחה

במצות ושמחת בחגך להקריב קרבן שלמים הנקראים שלמי שמחה, ישנם ג' שיטות. **א)** הטורי אבן בר"ה (ו:) ובחגיגה (ז.) ס"ל שהמצוה היא אכילת בשר קדשים, ויוצאים גם בנדרים ונדבות וגם בשלמים של חבירו. **ב)** האמרי ברוך שם ס"ל שיש חיוב מיוחד להקריב פעם אחת ברגל קרבן שלמי שמחה, וההקרבה עצמה היא מצוה, ומלבד זה יש מצות שמחת הרגל לאכול ולשמוח בבשר קדשים כל שבעה ובזה יוצאים גם בנדרים ונדבות. **ג)** הצל"ח בחגיגה (ו:) סובר שצריך לשמוח כל ימי הרגל באכילת בשר קדשים, ופעם אחת ברגל צריך להקריב קרבן לשם שלמי שמחה, אלא שחידש שיכול לצאת ידי חובת קרבן שמחה גם בנדרים ונדבות שיקריבם לשם שמחה.

ונראה שהמצוה של אכילת קדשים לשם שמחה זה מדרגה גדולה ששמח עם האכילת קודש וזה אחרי שזוכה לכפרת עוונות אז יכול לשמוח עם אכילת קדשים.

והנה הב"ח סי' תקנ"ט כתב שיש שמחה בבשר גם בזמן הזה, אלא דבזמן הזה עיקר השמחה ביין ובזמן ביהמ"ק עיקר השמחה היתה בבשר שלמים. ונראה דבזמן הזה צריך לשתות רביעית יין וכזית בשר. ובהגהות יד אפרים (יו"ד סי' א' ס"א) כתב שבזה"ז יכול לצאת שמחת יו"ט גם בעופות, ע"ש. ובספר שבט הלוי ח"ג סי' י"ח סק"ב מביא שמהירושלמי (פ"ד דפסחים ה"א) מוכח שגם בדגים יש משום שמחת יו"ט.

והנה בגמ' בפסחים סח,ב איתא כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, רבי אליעזר אומר או כולו לה' או כולו לכם ר' יהושע אומר חלקהו חציו לה' וחציו לכם. ועיין במהרש"א שם בח"א שביאר אליבא דר"א דסבר או כולו לה', שקיום מצות ושמחת בחגך הוא בשמחת לימוד התורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ולפ"ז גם בלימוד התורה מקיימים שמחת החג. והא דקאמר גבי יו"ט אין שמחה אלא בבשר, רצונו לומר אין שמחה לכם שהיא אכילה אלא בבשר, ע"ש. **ונראה** שצריך ללמוד באופן שהלימוד יהיה מעניין בכדי שהלימוד יכניס בלבו שמחה.

וזאת הברכה - לקשר סיום התורה בתחילתה

"ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" (ל"ד י"ב) ופרש"י וז"ל, שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנא' (לעיל ט' י"ז) 'ואשברם לעיניכם' (ספרי) והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנא' אשר שברת יישר כוחך ששברת (שמות ל"ד א) (שבת פז.) עכ"ל.

וצ"ב למה התורה מסיימת בשבירת הלוחות שלכאורה זה דבר לא טוב, ועוד צ"ב מהו הלשון שנשאו לבו לשבור הלוחות איזה נשיאות לב היה בזה?

ונראה לבאר דהנה הגמרא בשבת (פ"ז ע"א) וביבמות (ס"ב ע"א) דתניא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו וכו' שבר את הלוחות, מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרין על אחת כמה וכמה, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו, שנאמר אשר שברת, ואמר ר"ל ישר כוחך ששברת, ע"כ"ש. וכתבו התוספות בשבת וז"ל, ומה פסח וכו', אין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה ע"כ"ל. וכן כתבו התוספות ביבמות וז"ל, אין זה ק"ו גמור דשאני פסח משום דקדשים, אבל כל התורה כולה אדרבא יש לו ללמדם ולהחזירם בתשובה ע"כ"ל. וכוונתם שלמומר אסור לאכול קדשים שנכנס בגופו, אבל כאן ללמדם תורה אין זה כאכילת קודשים שהתורה לא נכנסת בגופם, ואדרבא יש ללמדם תורה ולהחזירם בתשובה, ולכן כתבו שאין זה ק"ו גמור.

ונראה שמשה רבינו נשאו לבו שהתורה נכנסת בתוך גופם של כלל ישראל וכמו שכתוב בתהלים (מ ט) 'ותורתך בתוך מעי', היינו שהתוה"ק נכנסת בתוך גופם של כלל ישראל, והנפש החיים מביא שבזוה"ק כתוב בכמה מקומות קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא, וכיון שהתוה"ק וישראל זה חד הרי זה כאכילת קודשים, ולכן מיושב מה שכתב רש"י שנשאו לבו לשבור את הלוחות, שכיון שהתורה וכלל ישראל זה אחד ולכן אפשר ללמוד ק"ו מפסח שאסור למומר, כ"ש שהתורה כולה אין יכולים ללמוד אותה ולכן שבר את הלוחות, וכיון שמשבירת הלוחות רואים גודל מעלת כלל ישראל לכן התורה מסיימת בשבירת הלוחות.

והנה התוה"ק מתחילה בראשית ברא אלקים וגו'. ופרש"י וז"ל, בראשית ברא, אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל, (ב"ר א א) בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה. ע"כ"ל. נמצא שתחילת התורה וסיום התורה קשורים זה בזה, שתחילת התורה בשבשיל התורה ובשביל ישראל נברא העולם, והם אחד קוב"ה אורייתא וישראל חד, וכן סיום התורה שלכן משה רבינו שבר את הלוחות, כיון שהתורה וישראל הם חד והתורה נכנסת בתוך כלל ישראל.

לבירורים: 0527626683

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

בס"ד ליל הושענא רבא תשע"ז – נערך מחדש ערב סוכות תשפ"ז

שיעורו האחרון של מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל יוצא לאור לראשונה במלאות עשור למסירתו

יום החיתום הגדול – יבואו אלו ויכפרו על אלו

מהו החיתום הנוסף של הושענא רבא, יישוב עפ"י המדרש שיבואו אלו ויכפרו על אלו

ליל החותם הגדול הוא הושענא רבא, וקשה מאד הרי יום החתימה הוא ביום הכיפורים ומה הם ב' ימי החתימה? ולא מצאתי מי שתירץ ע"ז תירוץ ברור עפ"י פשוטם של דברים.

והנה חז"ל יישבו קושיה זו במדרש (ויק"ר פרשה ל, יב) וז"ל: "פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם? **לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו,** ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד "הבונה בשמים מעלותיו" ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת שנאמר "ואגודתו על ארץ יסדה" לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון" עכ"ל.

פירוש, אלו שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים יש ס"ד לאבדם. ומה הביאור בזה, מפני מה לאבדם? אלא ברור שמדובר על אותם רשעים שנחתמו ביום הכיפורים למיתה, וא"כ יש כאן תביעה לאבדם. וע"ז בא המדרש לומר שע"י שיכפרו אלו על אלו, ע"י כך לא יאבדו. נמצא שיש כאן חתימה נוספת המצלת את מי שנחתם למיתה ביום הכיפורים. וכיון שדבר זה קורה על ידי ארבעת המינים במשך חג הסוכות, א"כ אותה חתימה נוספת היא החתימה בגמר חג הסוכות בהושענא רבא.

ננסה לבאר:

מעלת הציבור – הפקעה מגלות והתעלות השכינה

"כל בי עשרה שכינתא שריא" (סנהדרין לט.), כל מקום שיש ציבור השכינה שורה. הגמ' בברכות (ח.) אומרת: "אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", רעק"א במקום מביא את גירסת הרי"ף "כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומצוי בבית הכנסת".

ומבאר המהר"ל (נתיב גמילות חסדים פ"א): "ורצו גם בזה שהשכינה עם ישראל בגלותם, ואף שאצלו ית' לא שייך שעבוד מאחר כי שכינתו עם ישראל אשר הם בגלות נאמר על הש"י כך, וכאשר יש קבוץ ישראל אל הש"י כאשר הצבור מתפללים, דבר זה הוא יציאה מן פיזור ישראל אשר הם פזורים בין האומות והוא נחשב פדיון מבין האומות. ודע כי ענין הגלות מה שישראל הם בין האומות, דאף אם הם אלף ביחד נקראו פזורים בין האומות, אמנם כאשר הם מתפללים עם הצבור והם מתאספים ומתקבצים אל ה' זהו יציאה מן רשות האומות והתעלות מביניהם שהם יוצאים מרשות האומות אל ה'."

כלומר שמי שמתפלל עם הצבור ויוצר חלות צבור, גזירת גלות לא חלה עליו, כי אין גזירת גלות חלה על הציבור. כשיהודים באים יחד ויוצרים מציאות של ציבור הקב"ה אומר

מספר השיעור:31698993 • 6463522597 • SHORTMACHSHAVA@GMAIL.COM • EVESYECHEZKEL.COM

מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין האומות, יש כאן ציבור שאין עליו דין גלות.

וזה הביאור במדרש: ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת, בזמן שאתם אגודה אחת למטה אני מתעלה, כשיש ציבור יש השראת השכינה, השראת השכינה מביאה לידי "אני מתעלה". ומתברר שדבר זה התחדש בארבע מינים דוקא, שיש אגודה אחת שכוללת את כל עם ישראל. יבואו אלו ויכפרו על אלו. כשהם נמצאים יחד יש כאן מציאות חדשה, מציאות של אני מתעלה.

עבודת החסיד הוא לזכות אחרים

זהו החיתום הנוסף של הושענא רבא, יבואו אלו ויכפרו על אלו, צירוף הרשעים עם הנחתמים לחיים. וזה מה שמבואר בדברי המסילת ישרים (פרק י"ט): "ואמנם עוד עיקר שני יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם. והוא ענין הכתוב "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו", שכל הדור אוכל מפירותיו, וכן אמרו חז"ל (ב"ב ט"ו): היש בה עץ אם יש מי שמגין על דורו כעץ, ותראה שזהו רצונו של מקום שיהיו חסידי ישראל מזכים ומכפרים על כל שאר המדריגות שבהם, והוא מה שאמרו ז"ל בלולב ומיניו: יבואו אלה ויכפרו על אלה שאין הקב"ה חפץ באבדן הרשעים, אלא מצוה מוטלת על החסידים להשתדל לזכותם ולכפר עליהם, וזה צריך שיעשה בכונת עבודתו, וגם בתפלתו בפועל דהיינו שיתפלל על דורו לכפר על מי שצריך כפרה ולהשיב בתשובה מי שצריך לה, וללמד סניגוריא על הדור כולו".

אנו מתפללים ג' פעמים ביום: "ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקינו עמהם", מהו שים חלקינו עמהם? זהו בכלל: יבואו אלו ויכפרו על אלו, אנו רוצים להיות מצורפים אל אלו, ואע"פ ש"ולא נבוש כי בך בטחנו", מ"מ השכר שלנו מגיע מכח יבואו אלו ויכפרו על אלו.

הושענא רבא – החיתום הנוסף שמזכה את ה"ערבה"

הושענא רבא הוא יום החיתום הגדול, זהו היום שבו אנו מסיימים את נטילת הארבע מינים, יש כאן סיום המהלך של יבואו אלו ויכפרו על אלו. החתימה של יום כיפור עדיין לא מסתיימת מפני שלאבדם אי אפשר, ועל זה באה החתימה של הושענא רבא[1].

יש חידוש גדול בדברי האר"י, מובא בפרי עץ חיים ובשער הכוונות, שבינונים נחתמים לחיים בנעילה אפילו שנשאר בינוני. והוא לא כדברי הרמב"ם שכתב (פ"ג מהלכות תשובה ה"ג): "והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה", דוקא אם עשה תשובה. וצ"ב בדברי האר"י מדוע הבינוני יזכה כבינוני? ואולי כוונת האר"י היא לאחר "ולקחתם לכם ביום הראשון", אז מגיעים למצב שלאבדם אי אפשר, וא"כ אז גם בינוני נחתם לחיים ע"י יבואו אלו ויכפרו על אלו.

נמצינו למדים תירוץ על הקושייה הגדולה, יום כיפור זקוק להושענא רבא כי לאבדם אי אפשר, וצורת התיקון הוא ע"י ואגודתו על ארץ יסדה, אימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת. כל אחד צריך את זה, הרשעים וגם הצדיקים[2,3].

---

1 מישהו הקשה אחרי השיעור אם גם להפך, שמי שנחתם לחיים יכול להיהפך בהושענא רבא, והשיב שאינו מסתבר

2 ולא ביאר יותר. ונראה שהתכוון לדברי המס"י הנ"ל, שתכלית העבודה היא לזכות אחרים, ודו"ק

3 הרב סיים במילים אלו: אני באמת חולה, יש לי את כל דיני חולה, ואני גם עייף, עייף מאד. כמו שאמרו בפולין: "אדם מיעד לעולם".

דעת חכמה

מאוצרו הנפלא של הרב יוסף חיים אלבוים שליט"א

לתגובות, וניתן להשיג: Oraysa10@gmail.com

מועדי חודש תשרי - וגילוי המלכות בד' שלבים

הנה בתפילה מזכירים ד' ענינים. א' ובכן תן פחדך, ב' ובכן תן כבוד, ג' ובכן צדיקים יראו וישמחו, ד' ותמלוך אתה ה' לבדך. כמו"כ בחודש תשרי ישנם ד' מועדים, שהם שותפים ויש בהם ענין שוה, ובשעת הוצאת ספר תורה מדגישים 'אחד אלקינו, גדול אדוננו, קדוש ונורא שמו'. ויש מקום להבין, שהנך ארבעה בקשות, וסדר התפשטות והתגלות המלכות, מכוונים כנגד ד' מועדי חודש תשרי, שכל מועד וזמן, תפקידו לגלות ולהראות מלכות ה', וכך הם גם סדר הענינים כפי דברי הנביאים. עפי"ז נבחן את הדברים לעומקם.

ובכן תן פחדך – ראש השנה

"וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹקֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ, וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים, וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים, וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת, לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹקֵינוּ, שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ, עֹז בְּיָדְךָ, וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ, וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ".

הנה תכלית ר"ה במה שהוא יום זכרון להפקד בו כל רוח ונפש, ובריות לאין תכלית, הוא לתת פחדו על כל הברואים. כמו שמבואר בנביא (ישעיה ב) (ז) וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קֵצֶה לְאֹצְרֹתֶיהָ וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתֶיהָ: (ח) וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲוּוּ לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו: (ט) וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־אִישׁ וְאַל־תִּשָּׂא לָהֶם: (י) בֹּא בַצּוּר וְהִטָּמֵן בֶּעָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְקֹוָק וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ: (יא) עֵינֵי גַּבְהוּת אָדָם שָׁפֵל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים **וְנִשְׂגַּב יְקֹוָק לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא**: ס

(יב) כִּי יוֹם לַיקֹוָק צְבָאוֹת עַל כָּל־גֵּאֶה וָרָם וְעַל כָּל־נִשָּׂא וְשָׁפֵל: (יג) וְעַל כָּל־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הָרָמִים וְהַנִּשָּׂאִים וְעַל כָּל־אַלּוֹנֵי הַבָּשָׁן: (יד) וְעַל כָּל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל־הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת: (טו) וְעַל כָּל־מִגְדָּל גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־חוֹמָה בְצוּרָה: (טז) וְעַל כָּל־אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ וְעַל כָּל־שִׂכְיוֹת הַחֶמְדָּה: (יז) וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים **וְנִשְׂגַּב יְקֹוָק לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא**: (יח) וְהָאֱלִילִים כָּלִיל יַחֲלֹף: (יט) וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת צֻרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְקֹוָק וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ: (כ) בַּיּוֹם הַהוּא יַשְׁלִיךְ הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וְאֶת אֱלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ־לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַחְפֹּר פְּרֹוֹת וְלָעֲטַלֵּפִים: (כא) לָבוֹא בְּנִקְרוֹת הַצֻּרִים וּבִסְעִפֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד יְקֹוָק **וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ**: (כב) חִדְלוּ לָכֶם מִן־הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי־בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא: פ

מבואר שמה שנשגב ה' לבדו, הוא מצד שיבטל את כל האלילים, וכל מה שבטחונו של אדם עליו, יתבטל כוחו ומעלתו, עד שכולם יכירו שנשגב ה' לבדו ביום ההוא.

כי ר"ה מכוון כנגד 'יום הדין הגדול והנורא', אלא שכל שנה ושנה דנים על פי מאורעות השנה מה נוסף לחשבון ומה נשלם החשבון, והכל בחשבון תמים דעים כלשון הרמב"ם.

ונראה עוד, שגם הנקודה הראשונה של ההמלכה, היא במה שהמלך הוא גם השופט ובודק אנשי מלכותו, ומלך במשפט יעמיד ארץ. אלא ששורש המלכות היא מצד ש'יהא מוראו עליך', ולכן מלך שמחל אין כבודו מחול, כי שורש המלכות היא במה שמוראו על הבריות, וחלק מצורת מוראו היא גם במה ששופט ויכול להרוג את הפושעים והמורדים.

ולכן תכלית היום היא להטיל מורא על הברואים, וזה נעשה בכח המשפט. ותכלית המשפט שכולם יכירו שהשלטן בבריאה לפניו, בין הנהגת הטבע ובין הנהגת הנס, ועושה בבריאה כחפצו. שבכך הוא האדון על כל הבריאה.

ובישעיה (לג, כב) כִּי יְקֹוָק שֹׁפְטֵנוּ יְקֹוָק מְחֹקְקֵנוּ יְקֹוָק מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ: ובת"י שם "אֲרֵי יְיָ דַיָּנָנָא דַּאֲפָקָנָא בְּגִבּוּרְתֵּהּ מִמְצָרָיִם, יְיָ מַלְפָּנָא דִּי הָב לָנָא אוּלְפַן אוֹרַיְתָא מִסְיָנֵי, יְיָ מַלְכָּנָא, הוּא יְפָרְקָנָנָא וְיַעְבֵּיד לָנָא פּוּרְעָנוּת דִּין מִן סַנְהֶדְרֵי גּוֹג". מנה ד' הילולים, שופט, מחוקק, מלך, מושיע. והנה ביציאת מצרים היה המשפט על המצרים, כלשון חז"ל בעדויות 'משפט מצרים י"ב חודש'. הוא נתן לנו את התורה, והוא גם מלכנו וגם מושיענו. וכך גם בענין ר"ה, הוא השופט אבל שופט לטובתנו, הוא המחוקק ונתן לנו לוחות שניות ביום הכפורים שהם חתימת עשרת ימי תשובה, והוא גם מלכנו ומושיענו. ובזה"ק מבואר שיש דין ומשפט בכל שנה מחדש מול טענות עשו, ובחר עוד ביעקב, שבכל שנה נבחר עם ישראל מחדש לעם הנבחר, להיות שופטנו מחוקקנו, מלכנו ומושיענו. לכן הודיענו סוד יום ראש השנה, למרות שהוא בכסה ליום חגנו, שיש בו סוד וכיסוי, והוא שהוא חוק לישראל ומשפט לאלקי יעקב. היינו לא רק שדן את עם ישראל, אלא אדרבה עיקר הדין הוא כלפי 'כל מעשיך', ו'כל מה שבראת', עד כמה יראים ופוחדים מה', ועד כמה שקועים באלילים, ובאלילי כספם וזהבם.

ובכן תן כבוד – יום הכפורים

"וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ, תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ, וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ, וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ, שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ, וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ, וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ, וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ".

הכפורים יש בו נתינת כבוד לעמו, כי הנה חתימת הברכה ביום הכפורים "כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ (אֶלָּא אָתָּה): בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" וכו'. ההדגשה היא שרק לישראל הוא סולח ומוחל, ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה. וזהו כבודם של ישראל שיש להם כבוד עצום מאת הבורא, וזה גופא היא התהלה, כענין שאמר ירמיה (ט, כב-כג) כֹּה| אָמַר יְקֹוָק אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְקֹוָק עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְקֹוָק: כי היא התהלה הגדולה ביותר שה' נוהג בנו באופן נעלה מכל הברואים. זהו גם הפתחון פה, שהם טוענים היכן ייחולכם ומדוע לא הושיעכם, אולם על ידי יום הכפורים יראו כולם ש'ישעי ביום הכפורים'. כי מראש קודם הבריאה היכן תשובה לבת השובבה, והכין מקום המזבח לכפרה, ובנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עונותינו. וביום הכפורים נכנס כהן גדול לפני ולפנים וממקום המקדש משפיע מחילה. זהו גם השמחה והששון, ולא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים, שיצאה בת קול 'לך אכול בשמחה לחמך', ובכלל ענין הכפרה והמחילה, והכבוד של עם ישראל הוא מלכות בית דוד, ששלמה ישב על כסא ה' בארץ, ובנין בית המקדש וחנוכתו דחו יום הכפורים, כי הם תכלית יום הכפורים, בנתינת כבוד לעמו.

ויש מקום לשאול, הלא מצאנו בננוה העיר הגדולה שנשלח נביא להשיבה בתשובה, ויונה קרא עליה את הקריאה ושבה בתשובה. אם כן במה נתייחדו ישראל במה שה' סולח ומוחל עוונם. אכן למרות שתשובת ננוה לא היה מצד כבוד ה' אלא קראו לה' בחזקה ובדברי חוצפה, לעומת תשובת ישראל, אולם לא נראה שזה עיקר החילוק וההבדל. אלא שהן אמת שכל איש אשר נשאו לבו לשוב לפני ה', ה' ברא מידת התשובה להשיבו לפניו, ואפשר שהחתירה תחת כסא הכבוד תהיה גם לאיש שאינו מזרע ישראל, אבל נתייחדו במה שהכין להם יום סליחה ומחילה, וקרא עליהם מועד ויום כפורים, שעצמו של יום מכפר, ובכך מבורר שהוא מלך מוחל וסולח לעוונות ישראל, ובזה נתייחדו ישראל לבד, וזהו כבוד לעמו ותהלה ליראיו.

ובכן צדיקים יראו וישמחו - סוכות

"וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ, וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ. וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ. וְעוֹלָתָהּ תִּקְפָּץ פִּיהָ, וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כָּעָשָׁן תִּכְלֶה. כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ".

הנה חג הסוכות מצוותו לשמוח לפני ה', אולם בייחוד תהיה שמחת הצדיקים, ולא לבד הנזכר במשנה על שמחת החסידים בשמחת בית השואבה, אלא שגם תכלית החג לבטל כל הרשעה וממשלתם. לכן בהפטרה של חג הסוכות מזכירים את מפלת כל חיל גוג הבאים להלחם על ירושלים, ומאז (זכריה יד, טז) וְהָיָה כָּל־הַנּוֹתָר מִכָּל־הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל־יְרוּשָׁלִָם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ יְקֹוָק צְבָאוֹת וְלָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת: היינו שהעברת ממשלת זדון הוא ענין חג הסוכות, ולכן מקריבים פרים על ע' אומות, להודיע שכל השפע הם מקבלים דייקא ממה שישראל מקריבים עליהם במקום המקדש, ובהגלות מלכות ה' על כל העמים צדיקים יראו וישמחו מחד, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה.

נמצא שהם ג' שלבים הניכרים בארץ, א' פחד ה' מהדר גאונו, וממה שהוא השופט והוא המלך. ב' כבוד ישראל במה שהם עם נושע בה', ומוחל וסולח לעוונותיהם, והוא מחוקקם ומלכם ומושיעם. ג' במה שכל העמים יבואו להשתחוות לה' בירושלים, שבכך לא יהיה שום ממשלה זולת למלך ה' צבקות. אולם עתה מגיע גם שלב רביעי.

ותמלוך אתה ה' לבדך - שמיני עצרת

"וְתִמְלוֹךְ אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹקֵינוּ מְהֵרָה לְבַדֶּךָ, עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ, וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ, כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ, יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ".

הנה כל המועדים עד עתה הם מצד שעם ישראל מודיעים ומגלים מלכות ה' בעולם כולו, כי הנה מצאנו שיש למלך כמה תפקידים. א' שהוא השופט, כמ"ש (ירמיה כא, יב) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְקֹוָק דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק. ב' תפקיד המלך להושיע את העם ולצאת להלחם בעבורם. ג' לפרנסם, כמאמר חז"ל (ברכות ג:) שהיו באים לדוד המלך ואומרים 'עמך ישראל צריכין פרנסה', ולכן זר זהב של השולחן כנגד שולחן מלכים, שתפקידם לפרנס את העם. והם ג' מועדים אלו מראים ומודיעים שה' הוא השופט, הוא המושיע, והוא המפרנס, ולכן כל העמים שצריכים פרנסה צריכים לבוא להשתחוות בחג הסוכות בירושלים.

אולם יש נקודה שה' מולך מצד עצמו, לא מצד שאנו ממליכים אותו, אלא מצד רצונו ששם משכן המלכות. אלא שה' מזמין את עם ישראל לחוג עמו 'אני ואתם', כמסובים על שולחנו של מקום, ולכן אין ביטוי גשמי וחיצוני למלכות, אלא עצם הנקודה שהוא מולך וקורא עצרת ושמח בישראל, היא עצמותו של יום. לכן מקיימים 'נגילה ונשמחה בך', בך בקב"ה, בך בתורה, בך בכ"ב אותיות, כי אין צורה לבטאות את הצורה החיצונית של 'ותמלוך אתה ה' לבדך', אלא שאין בלבנו אלא ה' אחד.

עליית המלכות

והנה כאשר נתבונן בדבר, נבחין שהם החזרת המלכות שנעדרה עקב חטא אדם הראשון למקומה. ששורש החטא שחשב עצמו לבר אלהין, וכפיתוי הנחש והייתם כאלהים. בא ר"ה ומבטלה ומודיע שחדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא. ביום הכפורים נתקן הענין מה שלא שב בתשובה. בסוכות נתקן ענין הפרנסה בזעת אפך תאכל לחם, שהגשם מאת ה' לעובדים ומשתחוים לפניו. בשמיני עצרת חוזרת המלך למציאות שקודם החטא, וקודם בריאת האדם, ותמלוך אתה ה' לבדך על כל הארץ. להתוודע ולהגלות כי הוא מלך על כל הארץ.

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

בענין לשם צל ולשם סוכה, האם הוי עשי' לשמה או רק יחוד לשם צל ובדין הנחת הסכך ע"י קטן

א. במשנה (ט.) נחלקו בית שמאי וב"ה בדין סוכה ישנה דלא נעשית לשם סוכה, דב"ש פוסלין משום דבעינן סוכה העשוי' לשם חג, וב"ה מכשירין דלא בעינן סוכה לשם חג. אמנם גם לדעת ב"ה דלא בעינן סוכה לשם חג מ"מ בעינן שיהי' עשוי' לצל, כמבואר בגמ' (ח, ע"ב) והוא שעשאה לצל סוכה, ופרש"י בד"ה אמר, וז"ל האי כהלכתה דקאמר שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות בעלמא דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן, לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקריא סוכה וכו' עכ"ל.

ב. והיינו שבעינן עשית הסוכה לשם צל ולא לשם צניעות בעלמא, ועי' מש"כ האבני נזר (או"ח, תע"ב) להוכיח דלא בעינן עשי' לשם צל אלא סגי שיהיה יחוד לשם צל, רק שזמן היחוד לשם צל הוא בשעת עשי' ואח"כ כבר אין אפשרות להכשיר לשם צל משום חסרון תעשה ולא מן העשוי, וז"ל ולאחר העיון נראה דהא דבעינן סוכה העשוי' לצל, לאו משום כוונת עשי' וכו' דא"כ למה צריך הש"ס לומר בחוטט בגדיש, דאינה כשרה לסוכה משום תולמ"ה תיפוק לי' דלא נעשה לשם צל, וכו' אלא ודאי הא דבעינן עשוי' לצל היינו משום דלא נקרא סוכה כשאינה עומדת לצל כמו כלי שאינו מקבל טומאה אלא כשעומדת להשתמש, וכו' ועל כן כשלא עשאה לצל אף שאח"כ חושב עלי' לצל דהוי סוכה אח"כ, הוי תולמ"ה וכו', עכ"ל.

ג. והנה בעיקר ראי' האבני נזר מדינא דחוטט בגדיש, שאין חסרון שלא היה לשם צל בשעת העשי', ממה שמצינו שהחסרון בחוטט בגדיש זהו רק משום תולמ"ה ולא משום חסרון לשם צל בשעת העשיה, עי' בספר אור בהיר (הגאון רבי מאיר צבי פישר זצ"ל) שכתב לדון בזה, מדברי רש"י (י"א. ד"ה לאכשורי) דהפסול של חוטט בגדיש זהו גם בכה"ג שעושה את הגדיש מתחילה לצורך הסוכה, אפ"ה יש חסרון של תולמ"ה, וא"כ בכה"ג אין חסרון לשם צל אלא רק תולמ"ה. (אמנם לדעת הבעל המאור דמכשיר בכה"ג שעשי' הגדיש היתה לשם סוכה יהיה את ראי' האבנ"ז), ע"ש. והנה לכאורה יש ראי' דלא בעינן לשם צל בעיקר העשי', מדינא דתקרה שאין עלי' מעזיבה. דנחלקו בזה ב"ש וב"ה (ט"ו.) דדעת ב"ש דבעינן גם מפקפק וגם נוטל אחת מבינתיים, ודעת ב"ה דמועיל או מפקפק או נוטל אחת מבינתיים. ונחלקו הראשונים בדינא דנוטל אחת מבינתיים, דדעת רש"י והר"ן דמיירי בכה"ג שנוטל שני נסרים מאמצע הסוכה וממילא כשרה הסוכה, והיינו שכשר רק החלק האמצעי של הסוכה ע"י דין דופן עקומה.

ד. אמנם עי' מש"כ הב"ח (תרל"א, ט) שלדעת הרא"ש והטור, כשרה כל הסוכה. דכיון שעושה מעשה בנסרים ממילא אין על שאר הנסרים דין סכך פסול, ועי' בביאור הלכה וז"ל ופה אין צריך להעדיף סכך הכשר על הפסול כמו בסעי' הקודם, דגם הסכך פסול נתכשר על ידי המעשה שנטל אחת מבינתיים עכ"ל. ולכאורה צ"ע מדוע אין צריך להעדיף הרי מיירי בתקרה של בית שנעשתה לשם דירה ולא לשם צל וא"כ יש חסרון בעיקר הסכך שאינו לשם צל, ואין זה רק חסרון של תעשה ולא מן העשוי, ומה מועיל מה שיש עשי' במקצת הסכך להכשיר את כל הסכך, דמסתבר דכל מה שמועיל עשי' במקצת הסכך זהו לגבי החסרון של תעשה ולא מן העשוי שנחשב עשי' חדשה בכל הסכך, או לגבי גזרת תקרה, אבל לגבי חסרון דליכא עשי' לשם צל מדוע יועיל עשי' במקצת הסכך.

ה. וכן צ"ב בדין תקרה שאין עלי' מעזיבה שמועיל מפקפק, ופי' הרא"ש והטור דהכוונה בזה שמסיר המסמרים שהיו בתקרה, וכן הוא לשון השו"ע (שם) בית המקרה בנסרים וכו' ובא להכשירו לשם סוכה די בזה שיסיר המסמרים לשם עשי' סוכה, משמע שמספיק להוציא את המסמרים אע"פ שאינו מנענע את הנסרים עצמם, וצ"ע הרי בהנחת הנסרים לא היה כוונה לשם צל, ועי' במשנ"ב ס"ק כ"ד שמביא שמדברי רש"י ועוד ראשונים משמע שצריכים לנענע את כל הנסרים, וז"ל בד"ה את כל הנסרים, הוא לשון הרא"ש והטור, וברש"י איתא סותר את כולן ומנענע לשם סוכה וכו' משמע דצריך לנענע את כל הנסרים עכ"ל. אבל לדעת הרא"ש והטור משמע דס"ל דסגי בהוצאת המסמרים לשם סוכה, וצ"ב לדעת הרא"ש והטור מה מועיל הוצאת המסמרים לשם סוכה הרי יש חסרון שלא היה עשי' לשם צל.

ו. ולכאורה צריך לפרש בזה שדינא דעשי' לשם צל אינה כדין לשמה בגט וכדו' אלא יחוד בעלמא משו"ה מועיל עשי' במקצת הסכך להכשיר את כל הסכך ולכן סגי גם כשנוטל אחת מבינתיים דעי"ז חשיב דבכל הסכך יש יחוד לשם צל, אמנם עדיין הקשו בזה בדברי הרא"ש והטור דס"ל דמועיל הוצאת המסמרים לשם סוכה דצ"ע בזה, מה מועיל הוצאת המסמרים לשם סוכה הרי לכאורה אין כאן עשי' כלל בגוף הסכך. ושמעתי מהגאון רבי אשר אריאלי שליט"א דצריך לפרש שמכיון שע"י הוצאת המסמרים נעשית התקרה עראי ממילא נחשב שיש כאן עשי' בגוף הסכך, ומשו"ה כשמוציא המסמרים לשם סוכה נחשב שפיר עשי' בסכך לשם סוכה.

ז. ועי' בברכת שמואל בגיטין (סי' ט') דכתב לפרש שלדעת בית שמאי דבעינן בסוכה עשי' לשם מצווה הוי דין לשמה בעיקר העשי' כמו בגט וכדו' משא"כ לב"ה לא בעינן עשי' בעיקר החפצא אלא סגי ביחוד בעלמא וכן לגבי מצות מצה לא בעינן שיהיה לשמה בעיקר העשי' אלא מספיק ביחוד לשם מצת מצווה, ותי' בזה את שאלת המנחת חינוך (י', י"ד) בדין המשנה (פסחים ל"ה.) חלות תודה ורקיקי נזיר וכו', עשאן למכור בשוק יוצא בהן. ובגמ' (ל"ח) מפרש רבא דטעם הדין דעשאן למכור בשוק יוצא בהן משום שמעיקרא היה בדעתו שאם לא יצליח למכור לצורך לחמי תודה ישתמש בעצמו לצורך מצות מצה. והקשה המנ"ח הרי בדאורייתא אין ברירה ומדוע מועיל מה שלקחו לעצמו אח"כ לצורך מצות מצוה, וז"ל ולכאורה קשה וכו' על כרחך צ"ל אם אכלן לשם מצה הוברר הדבר למפרע דנשמר לשם מצה, ובאמת פסקינן בכל מקום אין ברירה בדאורייתא, ולסברת התוס' בגיטין בכתוב לאיזה שארצה וכו', אף אם נאמר ברירה, וכו' צריך שיהיה מבורר בשעת הכתיבה, דאם אינו מבורר לא הוי לשמה וכו' א"כ כאן כיון דבעינן שימור לשם מצת מצוה, ולא הוברר בשעת שימור וכו' הוי שלא לשמה וכו', עכ"ל.

ח. ותי' הברכ"ש שדוקא לגבי גט שבעינן לשמה בעיקר העשי' משו"ה לא מועיל מה שהוברר אח"כ שרצונו לגרש דסוף סוף לא היה לשמה בשעת העשי', משא"כ בעשי' מצה לשם מצווה לא בעינן לשם מצווה בעיקר העשי' אלא סגי ביחוד וכוונה לשם מצה משו"ה מועיל גם כשעושה בתורת ספק שאולי יקח המצות לעצמו ושפיר חשיב לשם מצות מצווה וז"ל ונראה דהנה מצינו דיני לשמה כגון גבי גט וקרבנות וס"ת וכו' ונראה דדין לשמה שבתורה דהוי דין עשיה כגון גט וכו' דע"י שעושה אותן לשמה נעשו גט וכו' ובלא עשיה לשמה לא נעשה גט וקרבן וכדו' אבל דין כוונה גבי עשית המצוה אינו דין עשיה וכו' אלא עוד דין דהוי במצוה שבלי זה אינו יוצא וכו' והנפק"מ בין דין עשי' לשמה ובין דין כוונה כגון אם חושב על תנאי וספק, דאם בדין עשיה לשמה לא מהני מה שחשב על הספק וכו' אם לא מדין ברירה, משא"כ בדין כוונה אפילו על ספק נמי הוי כוונה דהא סוף סוף כוון הך כוונה, וכו', ולב"ה דסברי דגם גבי סוכה לא בעינן לשמה, גבי מצה נמי ליכא דין עשיה לשמה, ורק דין דשימור לשם מצה דהוי רק דין כוונה בעלמא וכו', ע"ש.

ט. והנה לפ"ז יתכן לפרש את דברי המשנ"ב (תרל"ו, ז') בשם החיי אדם, לגבי הדין דנפסק בשו"ע דסוכה ישנה כשרה בלבד שיחדש בה דבר עתה בגופה לשם חג, אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשרה בלא חידוש. וכתב המשנ"ב וז"ל וסוכה העומדת משנה לשנה אף דמתחילה עשאה לשם חג כיון שעבר החג הרי בטלה העשיה וכמו שכתב המגן אברהם (תרל"ח, ב), ואע"ג דכשרה היא שהרי נעשית מתחילה לשם צל, העשיה שהייתה לשם חג נתבטלה ועל כן צריך לחדש בה דבר עכ"ל. והנה המג"א מדבר בנוגע לאיסור הנאה מהסוכה מדין מוקצה משום דהוקצה למצוה, וז"ל ונ"ל דמי שיש לו סוכה בנוי' משנה לשנה מ"מ אינה אסורה עד שישב בה בחג אע"ג דכבר ישב בה בשנה שעברה מ"מ כשעבר החג בטלה העשי' וצריך מעשה אחר שתחול קדושתה עכ"ל.

י. ועי' משה"ק העמק ברכה בדברי המשנ"ב, מה הראי' מזה שאין איסור הנאה אחרי סוכות שהוא הדין שבטלה העשי' לשם חג, דמסתבר שרק בנוגע לאיסור הנאה משום מוקצה בזה דעת המג"א שאחרי החג אין מוקצה למצווה דכבר עבר זמן המצוה ורק כשיושב עוד פעם בחג חל איסור מוקצה, משא"כ בנוגע לשם חג זה קיים גם אחרי סוכות וכמו שלא בטל בגט העשי' לשם גט וכדו', ומדוע לשם חג בטל לאחר החג. ולפ"ז ניחא דמכיון שלדעת ב"ה אין דין לשם חג בעיקר העשי' אלא רק יחוד בעלמא ממילא גם כשעושה את הסוכה לשם מצוה הוי רק יחוד בעלמא משו"ה סובר המשנ"ב שכמו שמצינו לגבי דין מוקצה שאין הסוכה נאסרת בהנאה רק אחרי ישיבת סוכה כל שנה מחדש דהיינו שצריכים מעשה ישיבה כל שנה מחדש משום שבטל הקדושה אחרי החג ה"ה שהיחוד של הסוכה לשם חג בטל לאחר החג, משו"ה צריכים לחדש בה דבר.

יא. והנה לגבי הנחת הסכך ע"י קטן עי' באבנ"ז (שם), וז"ל ולאחר העיון נראה דהא דבעינן סוכה העשוי' לצל, לאו משום כוונת עשיה וכו' אלא ודאי הא דבעינן עשוי' לצל, היינו משום דלא נקרא סוכה כשאינה עשוי' לצל, ועל כן כשלא עשאה לצל אף שאח"כ חושב עלי' לצל דהוי סוכה אח"כ, הוי תולמ"ה, כיון דבשעת העשי' היתה פסולה, ומחשבה שאח"כ לא הוי מעשה אלא גרמא בעלמא, וא"כ במצווה את הקטן לסכך כיון שבעה"ב חישב בשעת העשי' לצל דבשעת עשי' היתה הסוכה עומדת לצל ע"י מחשבת בעה"ב, שפיר מועיל עשי' קטן וכו', עכ"ל. ועי' בהליכות שלמה שכתב כעי"ז להכשיר בכה"ג שיש רוח חזקה ורוח העבירה את הסכך למקום אחר בסוכה, דאם היה בדעת בעל הבית בשעה שהסכך הונח ע"י הרוח שיהיה הסכך לשם צל, סגי בהכי וכשרה הסוכה, ע"ש.

יב. אמנם יש שכתבו לדון להכשיר הנחת הסכך ע"י קטן גם בלי מחשבת בעה"ב, דמכיון שדין לשם צל אי"ז עשית חלות לשמה אלא רק יחוד בעלמא משו"ה מועיל גם מחשבת קטן וכמו שמועיל מעשה קטן לגמר כלי לגבי קבלת טומאה, דקטן יש לו מעשה כמו שמבואר בחולין (י"ג.), וכן משמע מדברי הפרמ"ג (תרל"ה א) וז"ל וקטן שעשה סוכה י"ל כשרה, מעשה יש להם, עי' חולין (שם) מעשה עם מחשבה, ועי' סי' תרל"ו {בדין סוכה ישנה שצריך לחדש בה דבר, וכתבו הפוסקים דה"ה בסוכת גנב"ך}וצ"ע עכ"ל. ועי' בספר הסוכה דמביא דמרן הגר"ח מבריסק הקפיד שהנחת הסכך יהיה דוקא ע"י גדולים, ולא סמך בזה על חזקה דרבא ע"ש.

להערות ולתגובות:
ach**0504104256**@gmail.com

בס"ד

עמק השבוע

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרה"ג ר' ראובן מלך שוואדרץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, קסקי ראובן, מנחת ראובן ומסיימת ראובן

גליון קלב

שנה ג

פרשת האזינו תשפ"ז והימים שסביבותי'ה

שבת שובה

"חומרות" בעשרת ימי תשובה

בשו"ע או"ח סי' תר"ג איתא דאף מי שאינו נזהר מפת פלטר עכו"ם בשאר ימות השנה, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר.

הנה לפי הרבה אחרונים (וביניהם החיי אדם הקיצוש"ע הח"ח והערוה"ש) יש ללמוד מזה שראוי להיות זהיר גם ב"חומרות" אחרות בעשי"ת. נוסח אחד להגדיר באיזה דברים יש ליזהר בהם הוא מה דאיתא בספר יסוד ושורש העבודה שער י"א פרק חמישי וז"ל וכן בכל שאר הנהגת החסידות אף שלא היה נוהג את עצמו בכל השנה ראוי על כל פנים לכל אדם להתנהג בחסידות בעשרת ימי תשובה האלו. עכ"ל. (ונוסח זה מתאים עם דברי האחרונים בביאור הטעם להיות יותר מקפיד בעשי"ת, עי' בחיי אדם כלל קמ"ג דאיתא וז"ל מהראוי שיתנהג האדם בעשי"ת בדברים וחומרות, אף שאינו נזהר בהם כל השנה, כי גם הקב"ה מתנהג בחסידות עם בריותיו. עכ"ל. וכ"ה בקיצור שלחן ערוך סימן ק"ל ס"ק ב'. ועי' גם בס' אלף המגן סי' תר"ג ס"ק ה' בשם הרמ"ק. דכיון דהטעם להיות מקפיד הוא משום שאנו מבקשים שהקב"ה ינהג ב"חסידות", לכן ראוי שאנו ינהוג ב"חסידות" כדברי יסושה"ע.)

הנה הערוך השולחן סובר דזה אינו אלא בדברים שאין בהם פלוגתא לענין הדין, אבל דברים שיש פוסקים לאיסור מן הדין, אלא שיש נוהגים ע"פ דעת המתירין כמו חדש בחו"ל או בשר בלא סירכה וכיו"ב, אי אפשר לנהוג כן בעשי"ת ולחזור למנהגו להקל אחרי עשי"ת. אבל הרבה מפרשים חולקים על דבריו, ועיין בהל' חג בחג חלק ימים נוראים עמ' רנ"ה דאיתא וז"ל וכן שמעתי מהגרישו"א ז"ל דפשיטא דכל שיוכל ליזהר בחדש ושאר חומרות שמקילין בהם בימים אלו יפרוש. עכ"ל.

ויש להעיר בכל זה, דעיין באו"ח סימן תר"ט דאיתא וז"ל מותר להטמין חמין מערב יום הכיפורים למוצאי יום הכיפורים, הג"ה ויש אומרים שאין להטמין ביום הכיפורים וכן המנהג במדינות אלו. עכ"ל. ועי' במ"ב ס"ק ב' דאיתא וז"ל וי"א שאין להטמין שנראה דביוה"כ מתבשל בתנור לצורך חול וזה אין נכון. עכ"ל. ועי' בשער הציון ס"ק א' דאיתא וז"ל מ"א בשם הרדב"ז ועיין שבת דף י"ח ע"א וצ"ע ואולי משום דבעשי"ת יש להחמיר אפילו בדבר המותר מדינא ועוד כתבו הפוסקים טעם משום דמחזי כרעבתנותא. עכ"ל. והנה בציור זה לכאו' ליכא שום מידת חסידות להקפיד לא להטמין ואפ"ה חזינן בשער הציון שיש ענין יותר להקפיד בעשי"ת. וצע"ע בגדר הדברים.

הנה אף לפי כל הני שיטות שסוברות שיש ללמוד מפת פלטר להחמיר גם בשאר חומרות, לכאורה עדיין יש חילוק בין פת פלטר לשאר חומרות, דהרי מבואר בשו"ע ד"צריך" להחמיר בפת פלטר, אבל בשאר חומרות ראוי ליזהר בהם, אבל לא מצינו חומרא אחרת ש"צריך" לנהוג בו. (אלא דעדיין צ"ע בזה לגבי דברי השער הציון הנ"ל.)

דיני תיקון חצות בעשי"ת יכולים להיות נוגעים לכולם

הנה יש לברר בעז"ה דיני תיקון חצות בעשרת ימי תשובה. ויש להעיר **דאפשר דהדברים נוגעים אף למי שאינו אומר תיקון חצות בכל השנה**, דראיתי כותבים שאף מי שאינו אומר תיקון חצות בכל השנה יאמרוהו בעשרת ימי תשובה משום המבואר בשו"ע או"ח סי' תר"ג ובהאחרונים הנ"ל שבעשי"ת יש לקיים כל סוגי מילי דחסידותא אף אם אינו מקיימם בכל השנה.

אולם יל"ע בזה, דאפשר דתיקון חצות שאני, דאפשר דמי שאינו מבין הענין דתיקון חצות או שאינו מבין הכוונות הנכללות בתיקון חצות או שאינו מיצר כל כך על החורבן ר"ל, לא שייך לומר תיקון חצות, ואם אינו אומרו בכל השנה מחמת אחת מהני סיבות, אפשר דגם לא יאמר אותו בעשי"ת. וצע"ע היטב בזה.

ועיין בספר מטה אפרים סימן תקפ"א סי"ב דאיתא וז"ל מי שנוהג לעשות תקון חצות בכל השנה יש לומר תקון חצות כמנהגו ואחר כך יאמר סליחות עם הצבור, ואם אירע שכשקם ממטתו כבר הגיע עת אמירת הצבור אף על פי כן יש לו לעשות התיקון קודם אור הבוקר ויניח הסליחות ויאמרם אחר כך ביחיד, לפי שתיקון חצות הוא מאד נעלה ובפרט בימים האלו הזמן מוכשר לכך. עכ"ל. הנה מחד גיסא מבואר בדבריו דימי סליחות הם זמן מיוחד לאמירת תיקון חצות. וא"כ שפיר י"ל דאף מי שאינו אומרו בכל שנה ישתדל לאומרו בימי סליחות. אבל מאידך גיסא משמע בדבריו דרק הרגיל לומר תיקון חצות בכל השנה אומרו בהני ימים, אלא אם כן כוונתו היא דרק הרגיל לאומרו בכל השנה יעדיף אמירתו לאמירת סליחות עם הציבור. **וצע"ע בכ"ז למעשה.**

האם יש שינוי בסדר אמירת תיקון חצות בעשי"ת מבכל השנה

הנה יל"ע האם אומרים תיקון חצות כרגיל בעשי"ת, או האם יש איזה שינוי בסדר תיקון חצות בעשי"ת.

עיין בספר בן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת וישלח דאיתא וז"ל אין אומרים תיקון רחל בימי העומר, וכן בעשרת ימי תשובה בחול. עכ"ל. ועיין בספר כף החיים פלאג"י סימן ג' ס"ק ל"ד דאיתא וז"ל ימים שאין נופלים על פניהם, אין לומר כי אם תיקון לאה ולא תיקון רחל, וכן בימי העומר, ומראש השנה עד מוצאי סוכות, והיינו עד ב' חשון לא יאמר תיקון רחל. עכ"ל. ועיין בכף החיים על או"ח סימן א' ס"ק י"א דאיתא וז"ל בעשרת ימי תשובה בחול אין אומרים תיקון רחל וכן בכל ימי העומר אמת ליעקב בקונטריס שפת אמת אות ג'. עכ"ל. ועיין לוח דבר בעתו לגבי עשי"ת דאיתא וז"ל תיקון חצות, מנהג הספרדים וכו' ע"פ הרש"ש ז"ל שבעשי"ת אומרים תיקון לאה ולא תיקון רחל אע"פ שאומרים תחנון בימים אלה. עכ"ל.

והנה עיין בשו"ע או"ח סי' א' סעיף ב' וסעיף ג' דאיתא וז"ל המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה, ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש. עכ"ל. ויל"ע האם ראוי להשכים ולהתחנן על החורבן גם בעשי"ת.

ועיין בספר מקבציאל בשו"ת קצרות בעניני תיקון חצות להג"ר יעקב הלל שליט"א דס"ל דגם בעשי"ת דראוי להשכים ולהתחנן על החורבן.

אולם נלענ"ד דהדברים נראים סתומים מאד לכאורה בדברי כל הפוסקים הנ"ל שכתבו דאין אומרים תיקון רחל בעשי"ת, ולא העירו דעדיין ראוי להתחנן על החורבן. ואפשר דיותר משמע דסבירא להו דכל שאומר תיקון לאה סגי. וצע"ע בזה.

הנה יש להעיר דאף שהרש"ש וכל הבאים אחריו סוברים דאין אומרים תיקון רחל בעשי"ת, אבל יש חולקים, דעיין בספר אגרות הרמ"ז אגרת ט"ו דאיתא וז"ל בזאת אבא אל היכל אדוני פנימה להשתחוות לו אפים ארצה ולהטריחו עוד באגרתי זאת לחלות פניו הקדושות להודיע למר דעתי, מה שברור אצלי לפי דברי האר"י זלה"ה, שאותם הנוהגים שאין אומרים סליחות ותחנונים כלל בערב יום הכפורים באשמורת כמנהג איטאליאני, ודאי שלא יעשו גם תיקון חצות, אלא יאמרו מזמורים שסימנם כלא"ה, כלילי ר"ח ממש, אך הנוהגים לאומרם גם באשמורת זה כמנהג הספרדים ואשכנזים, וכן באשמורת ערב ר"ה, בזה נסתפקתי ולא ידעתי להכריע אם יעשו התיקון חצות או לא, כי יש צד לומר כן יען שאומרים סליחות ותחנונים ונפילת אפים באשמורת הבקר, ויש צד לומר כי אע"פ שאומרים סליחות ותחנונים ונפילת אפים כנ"ל, מ"מ ביום בתפלה אין נופלין כלל, וכתוב שם בקונטריסיו שער הכונות דף נ"ח רע"ד דבימים שאין בהם נ"א, אין לבכות ולהתאבל על חרבן ב"ה, כי חשקי לידע האמת, יעשה לי חינא וחסדא להשיבני דעתו הישרה על ספק זה בין באשמורת ערב יוה"כ בין באשמורת ערב ר"ה, ואם הברור אצלי הוא ברור של אמת ויציב וכו', מובטח אני ביושר לבבך אשר עוד תומתו בו, אל תשת עלי חטאת אם התמהמהתי להשיב תשובה לאגרתך הנעימה, כי היתה נסיבה מפני שנפלה ממני האגרת ולא מצאתיה עד הנה למען אוכל להשיב אליה, ואתה עתה ברוך ה' אשר הוספת ידך שנית לשלוח אלי העתק הראשונה, גם כי אני מוטל על ערש דוי לא חפצתי להחמיץ מצותי, הנה בדרך קצרה אומר לך כי בין בערה"ה ובין בעי"כ אשר המנהג הנכון להרבות בו בתחנונים באשמורת, וגם נופלים על פניהם, יש ויש לכל הנוהג לעשות תיקון חצות בכל השנה לעשותו גם באותם ב' האשמורות ככל תיקוניו, מבלי יפאל ממנו דבר, וכה משפטי גם אני, וכן ראיתי נוהגים לרבנן קשישי דארעא דישראל תוב"ב. עכ"ל. הרי מבואר להדיא ברמ"ז דס"ל דגם בעשי"ת שאומרים תיקון חצות כרגיל.

והנה כיון שיש בזה מחלוקת, יל"ע מה יעשה מי שאין לו בזה מסורה מיוחדת. (והרי הפוסקים בכל מקום למדו הרבה דיני תיקון חצות דוקא מאגרות הרמ"ז.)

הנה לכאורה י"ל דזה דהבן איש חי והכף החיים ודעימייהו כתבו בסתמא כהרש"ש אינו ראי' לגבי הספק הנ"ל, די"ל שיש להפוסקים הספרדים מסורה לעשות הכל כמו הרש"ש, ולית מזה ראי' למי שאינו מן הספרדים. ויש להוסיף דהרי ראינו שהגר"י הלל שליט"א כתב דאפילו אליבא דהרש"ש שיש לומר איזה קינה להתחנן על החורבן, ולפ"ז כיון שעכ"פ יאמר איזה קינה, אפשר דיכול כבר לומר על נהרות בבל ומזמור לאסף וכו', ויתנה דאם יש לנהוג כהרש"ש אז אמירת הני דברים יהיו בתורת קינה בעלמא ולא בתורת תיקון רחל.

אולם יש להעיר דראיתי בספר תיקון חצות להגר"ש דבליצקי ז"ל (בפרק ג') דאיתא וז"ל הזמנים שאומרים בהם תיקון חצות, והכל לפי דעת רבנו הרב ר' שלום שרעבי זצ"ל ודעת תלמידיו וההולכים בעקבותיו כאשר נהוג בירושלים עיה"ק בפרט ובאר"י בכלל מקדמת דנא לנהוג בכל הענינים הנוגעים לקבלת האריז"ל כפי דעת והכרעת הרש"ש זצ"ל אשר הוא מרא דשמעתא בענינים אלו וכמו שכתב הגה"צ ר' צבי מיכל שפירא זצ"ל בספרו תקון חצות דף רס"ג וז"ל דעת חכמי הסוד אשר בענין הכוונה ובכל הפרטים אין לעשות מעשה רק עפ"י המבואר בכתבי האריז"ל הברורים לנו מדברי הרח"ו זצ"ל וגם אין לזוז אף כל שהוא ח"ו מדעת הרב שלום שרעבי ז"ל וכו', בלילי החול של עשי"ת אין אומרים תקון רחל רק תקון לאה ואומרים בתקון לאה מזמור כ' ומזמור נ"א כרגיל. עכ"ל. וצע"ע בזה.

ועיין בספר ארחות חיים סי' תר"ב דאיתא וז"ל כתב בספר יפה ללב ח"ב בקונ"א בשם ספר חסד לאלפים דמר"ה עד מוצאי סוכות אין לומר תיקון רחל בשום מקום, וכ"כ בספר כף החיים וכו' ומטו לה בשם המקובלים, וכ"ה בספר פתח הדביר ח"א סימן א' אות י"ד שבכל עשי"ת אין לומר ת"ח דהיינו תיקון רחל, יעו"ש, ושוב הביא שם דמתבאר מדברי רמ"ז די"ל תיקון רחל גם בליל עיוהכ"פ למי שנוהג לומר סליחות וכו' ק"ו הדברים בשאר לילות מעשי"ת שי"ל התיקון חצות כולו אפילו תיקון רחל יעו"ש, **ולענין מעשה שב ואל תעשה עדיף** ומנהג אבותינו בידינו שלא לומר כי אם תיקון לאה לבד וכו'. עכ"ל.

מה עדיף בעשי"ת תיקון לאה או סליחות

עיין באגרות הרמ"ז סימן ט"ז דאיתא וז"ל שאלה אחת קטנה היא לגביה דידיה דמר, וגדולה היא אלי, מסופק אני על פי דרכי קונטריסי תלמידי האר"י זלה"ה, שמי שקם בלילי אשמורת בשעה שהציבור רוצים לומר סליחות, ואין שהות לעשות התיקון ולומר הסליחות עמהם, איזה עדיף טפי שיעשה, מאי אמרינן, שיאמר הסליחות עם הציבור, ונדחה התיקון בשבילם, דהא אנו רואין כי סגולה גדולה הוא לאומרם בחדש זה, ושיותר טוב מלעסוק בתורה, כנראה בקונטריסים הנ"ל, והרב חיים כהן כתבו בהדיא בטור ברקת דף רע"ו סע"א יע"ש מור"י ואדוני נר"ו, או אמרינן שיעשה התיקון ונדחה הסליחות, דהא אנו רואים במ"א שם שאם יקום בלילי הקיץ סמוך לבוקר שאז אין שהות לעשות התיקון ולעסוק בתורה, שיעשה התיקון אף על פי שאינו עוסק בתורה וכו', שעת הקוצר וצרכי עמנו המרובים לא יתנוני מופנה משני צדדים, להשיב מהרה מפני הכבוד, ובפרט לאיש כלבבי אשר כערכך הידיד, כי מאז יקרה נפשך בעיני יען ידעתיך חושק ונכסף לחכמה ולירא ה', על כן אשיבך מילין במיעוט שיחה ואומר **כי גדול שכר התיקונים הנעשה אחר חצות על גלות שכינה ועל חרבן הבית, והוא העולה על כל שאר התפלות והתורה והסליחות האמורים בזמן ההוא, ואין לבטלו בשום אופן**, ואם אין זמן לומר הסליחות והתיקון חצות יניח הסליחות ויאמר תיקון חצות, כי הוא הוא עצם הסליחה והתפלה היותר מקובלת לפני המקום, כי השעה צריכה לכך והזמן מזומן לכל איש נאמן לבלתי ישכח אהבת ירושלים וחבת ציון, וגדול זכותו נוכח פני עליון, הוא ברחמיו הרבים, יפן אליך בעין אהבים, ויהיו דבריך אליו קרובים, להשיבך בהצלחות. עכ"ל.

ודבריו הובאו בסתמא בשערי תשובה או"ח סימן א', ובברכי יוסף סי' תקפ"א ס"ק ג', ובחסד לאלפים סימן א' ס"ק י"ג, ובכף החיים סי' א' ס"ק ט"ז ובסי' תקפ"א ס"ק ד'. וכ"ה בסתמא בכף החיים פלאג'י סימן ג' ס"ק ל"ג ובבן איש חי פרשת וישלח אות ט' דתיקון חצות עדיף מסליחות.

והנה לפי הרמ"ז לטעמי' שאומרים תיקון רחל בעשי"ת, הדברים בודאי נוגעים בין בימי סליחות לפני ר"ה ובין בעשי"ת. אבל לפי הרש"ש שרק אומרים תיקון לאה בעשי"ת, ולא תיקון רחל, י"ל"ע האם דברי הרמ"ז נוגעים גם בעשי"ת, דהיינו י"ל"ע מה עדיף אמירת תיקון לאה או סליחות.

והנה אם תיקון לאה לא קשור להחורבן והגלות, כפשטות דברי הגר"י הלל שליט"א הנ"ל, לכאורה פשוט דסליחות עדיף, דהא מבואר בדברי הרמ"ז דה"תיקון חצות" דעדיף מדבר על גלות השכינה וחורבן הבית. **אבל לפי איהי צד הנ"ל שכשאומר תיקון לאה דאין צריך לומר איזה קינה להתחנן על החורבן, בע"כ דגם תיקון לאה קשור להחורבן, וא"כ י"ל דגם תיקון לאה עדיף מסליחות.**

הנה ראיתי בספר מועד לכל חי סימן י"א ס"ק י"ח דאיתא וז"ל אם לא ברך תחילה כל הברכות, וגם תיקון חצות רחל ולאה אשר בנו שתיהן, לא יאמר סליחות. עכ"ל.

והנה אף שיש ראי' מדברי המועד לכל חי לעצם דברינו שגם תיקון לאה עדיף מסליחות, אבל אפשר דהיינו דוקא כשאומר תיקון רחל ותיקון לאה בהדי הדדי, אבל כשאומר תיקון לאה לחוד אפשר דאינו עדיף מסליחות. אולם שו"ר דבריו בכף החיים פלאג'י סימן ג' ס"ק ל"ג וז"ל כמו כן בחודש אלול ועשרה ימי תשובה שאומרים סליחות באשמורת, יאמר בתחילה תיקון חצות, ואם יש שהות יאמר סליחות. עכ"ל. והנה הכף החיים שם בס"ק ל"ד כתב דבעשי"ת אין אומרים תיקון רחל, ואפ"ה כתב הכא דגם בעשי"ת תיקון חצות עדיף מסליחות, ומוכח כנ"ל דאף בעשי"ת כשאין אומר תיקון רחל עדיין הוי תיקון לאה עדיף מסליחות.

נמצא, דלפי מה שהבאנו מהגר"י הלל שליט"א, לכאורה י"ל דבעשי"ת סליחות עדיף מתיקון לאה, משום דס"ל דתיקון לאה אינו קשור לחורבן ביהמ"ק. אבל לפי מה שכתבנו ע"פ אידך מקורות הנ"ל, לכאורה י"ל דבעשי"ת תיקון לאה עדיף מסליחות. וצע"ע היטב אם יש לסמוך על דברינו למעשה.

הנה לפי מה שראינו שהגר"י הלל שליט"א סובר דבעשי"ת דאף דאין אומרים תיקון רחל, אבל עדיין יש לומר איזה קינה להתחנן על החורבן, י"ל"ע מה עדיף, האי קינה או סליחות.

הנה לגבי עצם הדין הנ"ל דתיקון חצות עדיף מסליחות י"ל"ע האם היינו דוקא למי שרגיל לומר תיקון חצות, או גם למי שאינו רגיל לומר תיקון חצות.

ועיין בספר מטה אפרים סימן תקפ"א סי"ב דאיתא כנ"ל וז"ל מי שנוהג לעשות תיקון חצות בכל השנה יש לומר תיקון חצות כמנהגו ואחר כך יאמר סליחות עם הצבור, ואם אירע שכשקם ממטתו כבר הגיע עת אמירת הצבור אף על פי כן יש לו לעשות התיקון קודם אור הבוקר ויניח הסליחות ויאמרם אחר כך ביחיד, לפי שתיקון חצות הוא מאד נעלה ובפרט בימים האלו הזמן מכשר לכך. עכ"ל. ועיין בספר תיקון חצות להגר"ש דבליצקי זי"ל (בפרק ב') דאיתא וז"ל מי שאיחר לקום בימי הסליחות עד סמוך לעמוה"ש ואם יאמר סליחות בצבור לא יוכל לומר ת"ח, מוטב שיאמר ת"ח ולא סליחות בצבור, שע"ת סימן א' סק"ו וסי' תקפ"א סק"א, ובפרט שאפשר לקיים שניהם ולומר אח"כ הסליחות ביחידות אם לא יוכל למצוא מנין, וכתב בספר שלמה חדשה להרה"ג שלמה סובל נ"י סימן מ"א דהיינו דוקא ברגיל לומר ת"ח תמיד. עכ"ל. וכן משמע לכאורה בשע"ת סימן א' ס"ק ו', דעיי"ש דאיתא וז"ל כתב באגרת הרמ"ז וכו' בסי' ט"ו כתב שבמקומות שמרבים בסליחות בער"ה וערב יה"כ באשמורת וגם עושין נפילת אפים הנוהג לעשות תיקון חצות בכל השנה יש לו לעשות גם בער"ה ע"ש, ועיין שם בסי' ט"ז **מי שרגיל לומר תיקון חצות** וקם באשמורת וכבר הציבור אומרים סליחות ואין פנאי לומר שניהם אומר תיקון חצות כסדר האר"י ז"ל שהוא עיקר גדול יותר מהסליחות. עכ"ל.

הנה עיין בספר הלכות חג בחג (חלק ימים נוראים פרק ב') דאיתא וז"ל בברכ"י סימן תקפ"א סק"ג כ' בשם הרמ"ז בתשו' דאם קם באשמורת וכבר הצבור אומרים סליחות וצריך לבטל א' מהם עדיף שיאמר תיקון חצות כסדר האר"י ז"ל והוא עיקר יותר מסליחות, והוב"ד בשע"ת סק"א ובמט"א סי"א, ודבריהם צלע"ט דהרי סליחות נתקן לכלל הצבור והזהירו טובא הפו' שלא לפרוש מן הצבור משא"כ תקון חצות אף שמעלתו גדולה מ"מ אינו חובה אלא לעומדים בסוד ה' ומשו"ה לא הותר לפרוש מן הצבור בחובתם. עכ"ל.

אולם י"ל דלהרגיל לומר תיקון חצות, תיקון חצות חשיב יותר עיקרי מסליחות, דלהרגיל לומר תיקון חצות, תיקון חצות הוי כעין תפילה עיקרית, משא"כ סליחות דהוי רק בגדר תוספת על התפילות העיקריות.

ועיין בספר דרך ד' (ח"ד פ"ו) בביאור הענין דתיקון חצות, דמבואר להדיא דתיקון חצות הוא תפילה קבוע, אלא שהוא רק קבוע לחסידים. ולפ"ז שפיר י"ל שיש חילוק בעצם במהות תיקון חצות בין הרגיל לאומרו למי שאינו רגיל לאומרו.

הנה ראינו לעיל שיש ענין אף למי שאינו רגיל לומר תיקון חצות בכל שנה שיאמרוהו בעשי"ת. והנה את"ל שרק מי שרגיל לומר תיקון חצות יעדיפו לסליחות, י"ל"ע לגבי מי שאינו אומר תיקון חצות בכל השנה, אבל שפיר הוי רגיל לומר תיקון חצות בימי סליחות ועשי"ת, האם גם יש לו להעדיף תיקון חצות לסליחות. וצע"ע בזה.

הנה כל הנידון הנ"ל אם להעדיף תיקון חצות או סליחות הוא כשרק יש זמן לומר אחד מהם, אבל אפשר שיש עוד נידון, כשיש מספיק זמן לומר שניהם, דאיזה מהם יאמר תחילה, תיקון חצות או סליחות.

הנה בציור הרגיל כשיש ציבור שאומרים סליחות בחצות הלילה, ואם יקדים תיקון חצות, יפסיד האפשרות לומר סליחות בציבור בחצי השני של הלילה, לכאורה פשוט דיקדים לומר סליחות עם הציבור ואח"כ יאמר תיקון חצות. אבל היכא דליכא שום חשבון אחר, י"ל"ע האם יקדים תיקון חצות או סליחות.

והנה לכאורה פשוט דהא מיהא הרגיל לומר תיקון חצות יקדים תיקון חצות לסליחות.

דעת תורה
מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פינשטיין שליט"א

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו [ל"ב, ג']

הנה בברכות דף כ"א ע"א מבואר, דהמקור לברכת התורה לפניה הוא מהך קרא ד'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו'. וב'נפש החיים' שער ד' פי"ט ביאר אופן הילפותא בזה, על פי מה דאיתא בזוהר בכמה דוכתי, דכל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, וזהו 'כי שם ה' אקרא' אזי 'הבו גודל לאלקינו'.

ולפי זה יש לבאר מה שאנו מבקשים בברכות התורה שנהיה 'יודעי שמך' ולומדי תורתך לשמה, דכיון דהמחייב של ברכת התורה הוא מה דקריאת התורה הויא קריאת שמותיו של הקדוש ברוך הוא, על כן הויא הבקשה בברכה זו על ענין זה שנהיה יודעי שמותיו.

***

ועיין בפתיחת הרמב"ן לפירושו על התורה שכתב וזה לשונו - עוד יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר, כאילו תחשוב על דרך משל, כי בפסוק 'בראשית' יתחלק לתיבות אחרות, כגון 'בראש יתברא אלקים', וכל התורה כן, מלבד צירופיהן וגימטריאותיהן של שמות וכו', ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה [עיין דברים רבה פ"ג סימן י"ב], בענין הזה שהזכרנו היה, שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר קריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, וניתנה למשה רבנו על דרך חילוק קריאת המצוות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות, עכ"ל.

ולפי זה יש לבאר הבקשה שנהיה כולנו 'יודעי שמך ולומדי תורתך', ד'יודעי שמך' קאי על הקריאה על דרך השמות, ו'לומדי תורתך' קאי על הקריאה על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, ואולי יש בזה מן האמת.

כי דם עבדיו יקום, ונקם ישיב לצריו וגו' [ל"ב, מ"ג]

ופירש רש"י, וזה לשונו - 'כי דם עבדיו יקום', שפיכות דמיהם, כמשמעו. 'ונקם ישיב לצריו', על הגזל ועל החמס, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דבדיני אדם שייך דינא ד'קים ליה בדרבה מיניה', דנענש רק על העבירה החמורה, ונפטר בכך מעונש העבירה הקלה [כתובות דף ל"ז ע"א], אולם בדיני שמים אינו כן, וכמו שכתב הרמב"ם ב'איגרת תימן' - שלא יעלה על הדעת, שבהיות החוטא עושה החמורות, שלא יענש על הקלות, אלא ירבעם בן נבט יענש על העגלים שחטא בהם והחטיא את ישראל, וכמו כן יענש על שביטל מצות סוכה בסוכות, ע"ש. וזהו שאמר, דאף שינקם באויבי ישראל על שפיכות דם עבדיו, מכל מקום לא יפטרו בכך מהעונש הראוי להם על שגזלו וחמסו את ישראל, אלא נקם ישיב לצריו אף על הגזל ועל החמס.

עמק הפרשה
הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

שובה ישראל עד ד' אלקיך

הנה נוהגים בהאי שבת להפטיר ב"שובה ישראל". והנה מבואר ברמב"ם ובשו"ע דצריך להפטיר בנביא מעין הקריאה בתורה. ותמוה הרי בהאי שבת אין קריאה מיוחדת ואפ"ה מפטירין בהפטרה מיוחדת.

והנה הרא"ש במגילה למד מהפטרת "מחר חודש" דגם אפשר להפטיר מעין המאורע, ולדידי' י"ל דהאי הפטרה חשיב מעין המאורע (ולפ"ז מבואר שיש חלות על הני ימים שהם מאורע, ושייך הפטרה מעין האי מאורע), אבל המאירי במגילה ועוד ראשונים ביארו דהפטרת מחר חודש הוא יוצא מן הכלל, ורק הזכירו כלל לקרוא מעין הקריאה, ולדידהו הדרא הקושיא לדוכתא, איך מפטירים בהאי הפטרה בהאי שבת.

אולם אין זה קושיא מיוחדת להאי שבת, דהאי הפטרה היא חלק מסדר הפטרות שקראנו מי"ז בתמוז ואילך, דמבואר בפסיקתא ובטור בסי' תכ"ח דמי"ז בתמוז ואילך קוראים סדר הפטרות, ג' דפורענותא וז' דנחמתא ותרתי דתיובתא (דהיינו דרשו בצום גדלי' והאי הפטרה דשבת שובה).

נמצא דבהאי שבת כשקוראים האי הפטרה צריך להתבונן על זה דבאנו אל הגמר של כל הסדר, ובעז"ה נראה עין בעין שיש בזה גמר של כל הפורענותא.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עימוד שמוסך מקסים ליצירה
י. בלוי עד הבית

בס"ד

עמק השבוע

גליון קלג

שבת יו"ט סוכות תשפ"ז והימים שסביבותי"ה

שנה ג

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע

מאת הרה"ג ר' דאובן מלך שוואדץ שליט"א

מחבר סדרת הספרים ניצוצי דאובן, עמקי דאובן, מנחת דאובן ומעייניות דאובן

בענין האיסור להתענות בימים שבין יוהכ"פ וסוכות

עיין בשו"ע או"ח סימן קל"א ס"ז דאיתא וז"ל ומנהג פשוט שלא ליפול על פניהם בכל חדש ניסן ולא בט' באב ולא בין יו"כ לסוכות. עכ"ל. וכ"ה ברמ"א שם בסי' תרכ"ד וז"ל אין אומרים תחינות ולא צו"ץ מיו"כ עד סוכות. עכ"ל.

עי' בכותרת לאו"ח סי' תק"ע דאיתא וז"ל דין חנוכה ופורים וימים שאין אומרים בהם תחינה שנפגשו בתוך ימי נדרי תענית. עכ"ל. ועי' בש"ך ביו"ד סי' רט"ו ס"ק י"א דאיתא לגבי ימים האסורים בתענית וז"ל ימי ניסן וכן שאר הימים שאין אומרים תחנון דינן כימים האסורים מדבריהם. עכ"ל. הרי מבואר ד"ימים האסורים בתענית" ו"ימים שאין אומרים בהם תחנון" הם תלויים אהדדי, וא"כ כיון דאין אומרים תחנון בין יוהכ"פ וסוכות, גם אין מתענים בין יוהכ"פ וסוכות.

וכ"ה להדיא בקיצור שו"ע סימן קל"ג וז"ל בימים שבין יום הכפורים לסוכות אין מתענין אפילו תענית יארצייט, ואין אומרים "תחנון" לפי שהם ימי שמחה שהיו מחנכין בהם את המזבח בימי שלמה, וגם אנחנו עוסקים במצות בנין סכה והכנת אתרוג ושאר המינים לכבוד אדון האדונים מקדש ישראל וזמנים. עכ"ל. וכ"ה להדיא במ"ב בסימן תרכ"ד ס"ק י"ד וז"ל אין מתענין מיו"כ עד סוכות יום שמת בו אביו ואמו שהם ימי שמחה שהיו מחנכין בהם המזבח בימי שלמה. עכ"ל. ועי' גם במ"ב בסי' רפ"ח ס"ק ט' דאיתא וז"ל אם יום ראשון הוא יום שאיסור התענית בו אינו אלא מנהג כגון יומי דניסן או סיון או אסרו חג או בין יוה"כ לסוכות וכה"ג יכול להתענות בהם תענית לתעניתו וגם אם התענה בהם תענית חלום א"צ למיתב אח"כ תענית לתעניתו אבל המתענה תענית חלום בר"ח וחנוכה ופורים ויו"ט שני של גליות וחוה"מ צריך למיתב תענית לתעניתו. עכ"ל. וכ"ה גם במ"ב בסי' תקס"ח ס"ק ל"ז.

[אולם יש עוד ימים בתשרי שיש מחלקים בהם בין תחנון לתעניות, דיש שאין אומרים תחנון בסוף תשרי ואפ"ה ס"ל דמותר להתענות, דעי' בסדר היום סדר שמיני עצרת דאיתא וז"ל הימים שאחר החג עד ראש חדש חשון נהגו שלא ליפול בהן על פניהם ואין אומרין שלש עשרה מדות ולא וידוי, והטעם, משום שזה החודש הוא זמן רוב שמחתינו ונבחר בו יום סליחתינו ויש בו ארבעה מועדים ראש השנה יום הכפורים סוכות ושמיני עצרת, והוא חודש השביעי, והשביעי לעולם משובח, ונשלם בו עבודת בית המקדש בימי שלמה המלך ע"ה, והוא נקרא ירח האתנים ותחלתו יסורין וסופו שלוה, ומפני אלו הענינים ראוי לשמוח בו ושלא להראות שום צער וצרה ברבים, אבל הרשות בידו אם ירצה להתענות ולעשות הטוב בעיניו. עכ"ל. הרי מפורש דנהגו שלא לומר תחנון בסוף תשרי ואפ"ה כתב דמותר ליחיד להתענות. ועי' בכף החיים בסי' תכ"ט ס"ק ל"ו דאיתא וז"ל תענית של ערב ראש חודש חשון שהוא בתשרי נראה דצריך להתענות כיון **דלא חמירי כולי האי אותם הימים** כיומי דניסן. עכ"ל. ועיי"ש בסימן תי"ז ס"ק ט"ז דאיתא וז"ל בענין תענית של ערב ראש חודש אייר שהוא בניסן נראה שאין צורך להתענות כיון שיש מחמירין כמו שנכתוב לקמן סימן תכ"ט אות ל"ה ואות ל"ו יעו"ש, והגם דיש מתירין כמו שנכתוב שם באות כ"ז מכל מקום שב ואל תעשה עדיף, אבל תענית של ערב ראש חודש חשוון שהוא בתשרי צריך להתענות, והגם שאין בהם נפילת אפים כמו שכתבנו לעיל סימן קל"א אות צ"ח, **מכל מקום לא חמירי כולי האי כמו ימי ניסן**, ואף על גב דתעניות שני וחמישי ושני אין מתענין בהם עד שיעבור כל חודש תשרי כמ"ש לקמן סימן תצ"ב, שאני התם שאין קבוע להם זמן, לא כן ערב ראש חודש שעתה הוא זמנו אין לבטלו בשביל זה, ובפרט שגם בערב ראש חודש אייר שהוא בניסן יש הרבה מתירין, אם כן הבו דלא להוסיף עלה. עכ"ל. הרי מפורש דנהגו שלא לומר תחנון בסוף תשרי ואפ"ה כתב דמותר להתענות ביו"כ קטן משום דלא חמירי כולי האי ימי סוף תשרי.]

הימים שבין יוהכ"פ וסוכות המשך ליוהכ"פ

הנה ראינו דאין נפילת אפים (ואין מתענים) בימים שבין יוהכ"פ וסוכות. עיין בביאור הגר"א בסימן קל"א שם שכתב דהטעם הוא שאז נשלם בנין בהמ"ק כמ"ש בפ"ק דמועד קטן.

ועיין בביאור הגר"א בסימן תרכ"ד שהוסיף עוד טעם וז"ל משום דהוי' יו"ט כמו יה"כ במקצת כמ"ש במדרש על פ' ולקחתם לכם ביום הראשון כו' מכאן ואילך כו' והם ימי חנוכת הבית וע' בפ"ק דמ"ק ובפ"ב דשבת. עכ"ל.

הרי דהגר"א הוסיף עוד טעם דכיון דמבואר במדרש דיו"ט ראשון דסוכות הוא ראשון לחשבון עוונות, א"כ חזינן דליכא חשבון עוונות בימים שבין יוהכ"פ וסוכות, ובע"כ דהני ימים הם דומים ליוהכ"פ.

[הנה חזינן דהגר"א כתב להדיא דלפי האי טעם הני ימים הם "יום טוב". ואפשר דזהו דלא כהמבואר בכף החיים על או"ח סימן קל"א ס"ק צ"ח וז"ל אחר הסוכות אין נופלין עד ב' חשוון והטעם דומיא דניסן מה ניסן הואיל ויצא רובו בקדושה אין אומרים בו תחנון ואין נופלים על פניהם אף בתשרי כן לפי שיצא רובו בקדושה ב' ימים של ראש השנה ויום הכפורים וד' ימים בן כפור לסוכות וט' ימי החג הרי ט"ז ואף לבני ארץ ישראל שעושין ח' ימים כיון דמחצה חשוב כרובו, ומיהו האי טעמא לא קאי אלא לפי הטעם שכתב הלבוש בסימן קל"א ותרכ"ד לפי שבהם נשלם בית המקדש שבנה שלמה ע"ה אבל לפי הטעם שכתב בסימן תרכ"ד לפי שאין השי"ת מתחיל לחשוב עוונותיהם של ישראל עד יום א' של חג הסוכות לא שייך האי טעמא, ואפשר לומר טעם אחר וכו'. עכ"ל. וצע"ע בזה.]

ועי' ביערות דבש חלק שני דרוש י' דאיתא וז"ל ובד' ימים שבין יום הכפור לסוכות אין לו אחיזה וגם יום ראשון של סוכות כי בו אתרוג ולולב מנצחים לס"א כמבואר במדרש ויק"ר ל' ובזה תבין מ"ש חז"ל השטן בגימטריא שס"ד ויום אחד יום הכפור אין לו רשות ויש להבין הא ה' דמלת השטן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה אבל עיקר שמו שטן וכי שמו השטן וא"כ עדיין חסרו ה' ימים אבל זה הוא אלו ה' ימים ד' ימים בין יום הכפור לסוכות ויום ראשון דלולב ואתרוג מגין ואין לו רשות כנ"ל ולכך אין לו רק שנ"ט ימים וזו היא כוונת המדרש ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא אלא ראשון לחשבון עוונות בשלמא

אם הוא ראשון בחודש הוא ידוע ראשון לבריאת עולם ולכמה דברים מסגולת ראשון בתשרי אבל ראשון לחג מה הראשון ומשני ראשון לחשבון עונות וכו' ובו ביום נלקח לולב שהוא גם כן כופה לסטרא אחרא ולכך נרמז ה' בלולב ולא בסוכה ולהורות כי ה' ימים שאין לו אחיזה ומזה תבין מ"ש איש אלהים קדוש מהרמ"ע כי נאמר (בראשית ג') ואיב"ה אשית רמז לו ימים המסוגלים לתשובה א' דראש השנה יו"ד ימי תשובה ב' דראש השנה וה' דחק עצמו מהרמ"ע בעל כרחו לפרשו אבל הוא הדבר שכתבנו שכוון לה' ימים שאין לשטן בהם שליטה ולעומת זה ה' ימים קודם ראש השנה מן כ"ה אלול ימים שיש להתגבר בתשובה כי אדם אין לעבוד האדמה לתקן כמ"ש לעבדה ולשמרה דא מצות עשה ולא תעשה. עכ"ל.

ועי' בדרשות חת"ס דרשה לשבת הגדול שנת תק"ס שהעיר שיש ב' ימים בשנה שנקראים בשם "גדול", שבת הגדול ויום כפור נקרא יומא צומא רבה, וביאר כי השם גדול מורה כי יש התפשטות הכח של יוהכ"פ על ימים שלאחריו דהוי יוהכ"פ אריכתא עד היום הראשון של סוכות. עכת"ד.

עוד ייחוד להימים שבין יוהכ"פ וסוכות לפי דברי הגר"א בשיר השירים

עיין בגר"א בשיר השירים פ"א פ"ד דאיתא וז"ל סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן כידוע ובזה יתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף העננים אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביוהכ"פ ובמחרת יוהכ"פ ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן וזה היה בי"א תשרי וכתיב והעם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג בתשרי, וביו"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ומשקל, ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד. עכ"ל. הרי דהד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות הם הימים שנדבו למשכן.

[הנה יש ייחוד מיוחד להימים שנדבו למשכן, דהרי בנין המשכן עצמו לא היה ע"י כולם, אלא ע"י חכמי לב מיוחדים, משא"כ הנדבות היו ע"י כולם, ועוד הרי הבנין עצמו היה ע"י ציווי בדיוק מה לעשות, משא"כ הנדבות באו מנדבת לבם של כלל ישראל והראו בזה רצון עצמי לעשות משכן לד'. וא"כ י"ל דכיון דבנ"י נדבו למשכן ברצון להתקשר להקב"ה לכן נעשו הני ימים לימי רצון להתקשרות עם הקב"ה. ועיין בשפת אמת שמות פרשת שקלים שנת תרמ"א דאיתא וז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה הוא שמחת הנדבה שהביאו בנ"י בכל אדר השקלים ואיתא מצות שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין כו' וכל נדבת ישראל לשמים הי' בשמחה כמ"ש במשכן האנשים על הנשים וכן במקדש בימי דוד וגם בבית שני התנדבו בשמחה ע"ש לכן נתעורר שמחת עבודת ביהמ"ק בימים אלו וגם עתה שאין לנו לא משכן ולא מקדש יש להרבות בצדקה בימים אלו כאשר נתקן אח"כ מתנות לאביונים בחודש הזה. עכ"ל. הרי מבואר בשפת אמת דהשמחה של בנ"י בנדבת המשכן פעל לדורות.]

הנה נמצא שהוזכר בדברי הגר"א הנ"ל שני ייחודים להימים שבין יוהכ"פ וסוכות, א' הם המשך ליוהכ"פ, ב' הם הימים שנדבו למשכן. ויתכן דב' דברים אלו הם דבר א', דהקביעות דהני ימים כימי כפרה היינו משום דבהני ימים נשלמה הכפרה דחטא העגל, דלפי הגר"א העננים נסתלקו מחמת חטא העגל, ולא חזרו מיד אחרי יוהכ"פ, אלא דוקא חזרו אחרי שנדבו נדבות המשכן, וא"כ חזינן דהנדבות למשכן בהני ימים הם השלימו הכפרה. נמצא דכמו דיוהכ"פ וסוכות נקבעו מחמת שייכותם לחטא העגל הוא הדין דהימים שבין יוהכ"פ וסוכות נקבעו מחמת שייכותם לחטא העגל. ומצאתי מקור לדברים אלו בשפ"א (בהמשך דבריו שם בשמות פרשת שקלים שנת תרמ"א) וז"ל ובגלות יש להתחזק במעשה הצדקה **שע"י נדבת המשכן נתקנו בני ישראל אחר החטא** דכתיב בכל לבבך כו' נפשך כו' מאודך וכל זה קיימו בנ"י ביציאת מצרים שנמשכו אחריו ית' כמ"ש לכתך אחרי במדבר זה בכל לבבך ובמתן תורה בכל נפשך כמ"ש נפשי יצאה בדברו ונתקדשו נפשות בנ"י במתן תורה אח"כ בנדבת המשכן נתקיים בכל מאודך לכן נתן הקב"ה נכסים לאדם שיוכל למצוא עזר גם בימי ירידה ע"י מעשה הצדקה שכמו שאדם נותן מנכסיו השייכים לו בעבור רצונו ית' כן זוכה שיחזירו לו המדריגות שנאבדו ממנו ע"י החטא כמ"ש מתן אדם ירחיב לו. עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דהא שבנ"י נתנו נדבות למשכן הוי חלק מהתיקון לחטא שלהם.

וע"ע בשפת אמת שמות פרשת שקלים שנת תרל"ד דאיתא וז"ל כפי מה שאדם נותן משלו יוצא מכל המצרים וזה על הכלאים כמ"ש בזוה"ק פי' כמו בית הכלא שע"י הנדבה נעשה בן חורין והוא הכנה לפסח כי גם עתה יש הרצון והנדבה שבנ"י מוכנים לתת השקלים אף כי א"י לקיים בפועל ולכך מביא שמחה כדכ' ולישרי לב שמחה שכשיוצאין לחירות מיצה"ר באין לישרת לב. עכ"ל.

ימי הכנה למצוות סוכה ולולב

עיין בילקוט ויקרא רמז תרנ"א (ובעוד מקומות במדרש) דאיתא כיון שבא יום הכפורים וכל ישראל מתענין הקדוש ברוך הוא סולח לכל עונותיהן וכו' מיהכ"פ עד החג כל ישראל עסוקין במצות **זה עוסק בסוכתו וזה עוסק בלולבו** וביום טוב הראשון של חג הם נוטלין לולביהן ואתרוגיהן בידיהן ומקלסין להקדוש ברוך הוא והקדוש ברוך הוא אומר להן כבר מחלתי לכם על מה שעבר מכאן ואילך חשבו עונותיכם לפניכם לפיכך אמר ביום הראשון ראשון לחשבון עונות מיום הראשון של מועד ואילך.

והנה עיין בשו"ע או"ח סוף סימן תרכ"ד דאיתא וז"ל אין אומרים תחנות ולא צו"ץ מיום כפור עד סוכות, והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי י"כ בעשיית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה. עכ"ל. ועי"ש ברישׁ סימן תרכ"ה דאיתא וז"ל מצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כפור, דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה. עכ"ל. הרי דרק הוזכר להתחיל בסוכה ולא בלולב. ועיין גם בברכי יוסף שם בסימן תרכ"ד דאיתא וז"ל המדקדקים מתחילים מיד במוצאי יום הכיפורים בעשית הסוכה כדי לצאת ממצוה וכו' ואסמכוה אקרא וישב ביום ההוא עשיו לדרכו שעירה ויעקב נסע סוכותה. עכ"ל. ועיין בספר בן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת וילך אות כ"ג דאיתא וז"ל אחר שיאכל סעודת התענית בליל מוצאי כפור, יאמר על השלחן פתיחת אליהו זכור לטוב, וכתב הרב יעב"ץ ז"ל, ללמוד ברעיא מהימנא פרשת אמור דף צט ע"ב, יומא דראש השנה איהו יומא דדינא וכו' עד דף ק' זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי, ואחר כך יברך ברכה אחרונה על סעודתו, ויקום בזריזות לעשות איזה הכנה לסוכה. עכ"ל.

אבל עיין בכף החיים שם בסימן תרכ"ד ס"ק ל"ו דאיתא וז"ל מוצאי יום הכפורים מנהג הקדוש וכשר לתקן בסוכה איזה דבר קודם שיאכל, וכן גם כן טוב שביום י"א אחר תפלת שחרית קודם שיאכל יקנה דבר מצוה לולב או אתרוג אם אפשר. עכ"ל. וכן עיי"ש בסימן תרכ"ה ס"ק ד' דאיתא וז"ל כשם שמצוה לעסוק בסוכה מיד אחר יום הכפורים כך מצוה מיד אחר יום הכפורים להתעסק בהכנת לולב ומיניו וכמו שכתב הטור לעיל סימן תקפ"א בשם מדרש יעו"ש. עכ"ל.

[הנה לפי פשטות לשון הרמ"א דהני ימים קשורים למצות סוכה ולא ללולב, מהו הפירוש בזה, למה יש ענין לעשות סוכה בהני ימים וליכא ענין לעשות לולב בהני ימים. הנה עיין במשך חכמה על ויקרא פכ"ג פמ"ב דאיתא וז"ל בסוכות תשבו כו' התורה האלקית יש בה מצות שהם מדריכים האדם נגד הטבע, ויש מצות שהם כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותה, וזה מצות סוכה, אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקיץ יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר ולבו שמח בפרי עמלו מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו, אז באה התורה ואמרה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, וזה נגד הטבע לקדש כחות האדם והרגשותיו מגבול החמרי, ולכן אמרו חג הסוכות תעשה לה' שיהא שם שמים חל על הסוכה כעל החגיגה, והוא ענין קדושה ועצי סוכה אסורין מן התורה, אמנם יש מצות שהן כפי חוקי הטבע, רק שהוא עפ"י חוקי החכמה העליונה בפרטים מצוינים לפי טעמי החכמה האלוקית, וע"ז אמרו (בבא מציעא סא ע"ב וע' רש"י) המעלה מעלה שעשיתי להם שהבדלום מהשרצים, והנה מחק הטבעי לשמוח בעת האסיף בזרעונים ובעטרות של שבלים, כנהוג בין העמים ע"ז באה התורה והגבילה ד' מינים ידועים בקבלה ואמרה ושמחתם לפני ה' ז' ימים, לכן גבי אתרוג לא נזכר רק הוקצה למצותו, אבל שיהא חל ש"ש לא הוזכר בגמ' (רק ברש"י לז ע"ב ד"ה אסור להריח יעו"ש), ומפני זה מצות שהן נגד הטבע צריכין הכנה רבה וחיזוק, לכן כתיב תעשה בסוכה (ולב"ש בעי שיהא לשם חג) ותעשה ולא מן העשוי, לא כן בד' מינים שהן כפי הטבע אינו צריך הכנה רבה, ואף שאינו אגוד כשר וליכא עשייה גביה, ולא שייך תעשה ולא מן העשוי, וליקט ענבים ביו"ט כשר ודו"ק. עכ"ל. הרי מבואר במשך חכמה שע"פ דבריו מובן למה סוכה בעי הכנה ועשייה, ולולב לא בעי הכנה ועשייה. וי"ל דזהו הביאור בפשטות דברי הרמ"א הנ"ל.]

ייחוד הימים לפי השל"ה

עי' בשל"ה הק' מסכת סוכה פרק נר מצוה (א) דאיתא וז"ל ארבע ימים שבין יום כפורים לסוכות בהן עוסקין בני ישראל במצות סוכה וארבעה מינים ומעשים האלה מביאים את האדם לידי זכירה שיזכור בדביקותו בהשם יתברך ולדבקה בו על כן אלו הימים הם כמו יום טוב מאחר שהעסקים הקדושים מביאים לידי זכירה הנ"ל לשמוח בשמחה הרוחניית לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב וכמו שאמרו במדרש התנחומא שהביא הטור ריש הלכות ראש השנה שאמר במוצאי יום הכפורים עוסקין במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קוראין יום טוב ראשון ראשון לחשבון העוונות, עוד אמרו טעם לפי שבאלו הימים נשלם בנין בית המקדש של שלמה על כן הם ימים טובים ראוי לשמוח בהם להתדבק בו יתברך לעבדו בשמחה ובטוב לבב. עכ"ל.

ועע"ש בהמשך דבריו דאיתא וז"ל ובהגה"ה מהרי"ל בהלכות מוצאי יום כפור כתוב וזה לשון מהרא"ק בין יום כפור לסוכות אין נופלין שאותן ארבעה ימים נתן הקדוש ברוך הוא מתנה לישראל שמוחל עוונותיהם כל אותן הארבעה ימים ואינו מתחיל למנות עוונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון רוצה לומר ראשון הוא לעבירות עד כאן לשונו וקרוב ללשון זה כתוב במנהגים לכאורה משמע מדבריהם שכל מה שחוטא האדם בימים האלה לא יחשוב ה' העון וחלילה להאמין בזה להיות ארבעה ימים בשנה הפקר איש כל הישר בעיניו יעשה דאפילו על יום אחד בשנה אמרו רבותינו ז"ל במסכת חגיגה (דף ה ע"ב) כל העובר עבירה אחת אפילו פעם אחת בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה ולמדו אותו רבותינו זכרונם לברכה מקרא כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה ומכל שכן בימים המקודשים האלה וכו' על כן לא יטעה איש ההמוניי חס ושלום ואדרבה עונש העבירה שהאדם עושה בימים המקודשים חמיר טפי וענין מדרש התנחומא (אמור כ"ב) שאמר שיום טוב ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון העונות הוא על הרוב ידבר בסתמא שאין ישראל עושים עונות בימים ההם מאחר שטרידי במצות ממילא הוא לזכרון שלא יחטאו ודוק בלישניה שאמר אין עושים עונות לכך קורא יום טוב ראשון ראשון לחשבון העונות כלומר מאחר שאינם חוטאים ממילא ימשך שלא מתחיל חשבון העונות רק מיום שנחו מעסק וטרדת הכנת המצות ואף על פי שבודאי הרבה והרבה הם החוטאים אטו ברשיעי ובשופטני עסקינן הנפש החוטאת היא תמות וכפרי מעלייהם יאכלו אמנם הפסוק מדבר לפי טבע כנסת של ישראל וכל ישראל קדושים הם ודברי מהרא"ק הנ"ל והמנהגים והנמשכים אחריהם ראוי להמליץ בעדם ולומר שכוונתם היא כך בחמלת ה' על ישראל שנתן לנו יום כפור לכפר עוונות שישראל מסגלין עונות כל השנה ונתן יום זה לכפר כך אלו הארבעה ימים הם ענפים מיום כפורים לכפר עונות של השנה שעבר בזכות **שטורחים ועוסקים במלאכת שמים עם התעוררות הלב אז יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה ענפים מיום הכפורים האמיתי אבל בלא התעוררות ומכל שכן החוטא בהם חס ושלום אז אדרבה ואדרבה עונשו מרובה** על כן החכם עיניו בראשו יעסוק במצות סוכה ולולב בעסק ובטורח גדול ובדמים יקרים לשם היידור מצוה ויהיה לו התעוררות גדול בלבו וישוב אל ה' וירחמהו וישמח ישראל בעושיהו. עכ"ל. ועע"ש בפרק תורה אור (א), ובמסכת חולין פרק נר מצוה (סא).

ישיבה בסוכה דוגמת עולם הבא

עיין במשך חכמה על דברים פל"ב פ"ג דאיתא וז"ל העיקר התכליתי אשר יתנהג האומה באופן טבעי מושגח פרטי, וזה כי יקצרו ויאספו דגנם וראשית כל אשר לו יובא בית ד' ולמשרתיו הקדושים, ושלש פעמים בשנה יעזבו כל אשר להם תחת כנפי הבטחון האלקי ויבואו להראות פני ד', וכאשר יישירו לכת תוסיף הארץ לתת פריה ותהיה חיתת ד' על הגוים סביב, ובכל מפעל ומצעד יזכיר ויברך שם הבוי"ת, וחיים כזה הוא חיים רוחניים, ויקר שעה אחת מכל חיי העוה"ב לכל מתבונן, לא כן בימי משה אשר נפרצו גבולות הטבע ונהרסו מבצרי ההנהגה התמידית, רק לא פעלו מאומה, והמן יורד וכל אחד רואה עמוד הענן וכבוד ד', וד' הולך לפניהם, הלזה יקרא תכליתי, הלא אין זה רק חיי העוה"ב, חיים של מלאכים, וכמאמרם ז"ל (מכילתא בשלח י"ז) לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן, וכבר חז"ל בעמדם על ענין זה הפליגו לדבר ודרשו (סנהדרין כ') ברוח קדשם שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יחזקיה, שגם בו היה נס ופלא במפלת סנחריב וכיו"ב בעמידת הצל וכיו"ב, אשה יראת ד' כו' זה דורו של ריב"א שהיו ששה מתכסין בטלית אחד כו', וזה אשה, הוא החומר שהחומר פעל פועל אלקי, לא כן בדורות הללו כמעט בטלה הבחירה ונהרסו מפעלי החומר, אך למה נצרכו לזה אם אין זה התכלית האמתי, אולם כאשר יסוד התורה אנכי ולא יהיה כן יסוד האמונה והאומה הוא מ' שנה האלו, כי בזמן כזה יכלו לפרש התורה היטב ולזכך נפשותם עד היותם יותר במעלה כאישים הנבדלים והשרישו האמונה והנפש האלקי בזרעם אחריהם, וגם זה המופת על האמת לקלי הדעת כמו"ש רמב"ם (ע' מורה נבוכים ח"ג פ"נ), ולכך הוצרכו למשה, וזה באבות לא נראה הקב"ה בהנהגה הנסיית רק אברהם נתן ד' מאות כו' עבור כברת ארץ, וזה ושמי ד' לא נודעתי להם (ר"פ וארא), לא כן במשה הוא איש האלקים בעלא דמטרוניתא שהוא ביטול מוסדות הטבע אשר היא המטרוניתא המנהגת בתבל (הגר"א באדרת אליהו ר"פ ברכה). עכ"ל. ועל פי דבריו י"ל דסוכה זכר לענני הכבוד היינו לעשות דוגמת עוה"ב.

דעת תורה
מרן ראש הישיבה הגאון רבי **דוד פיינשטיין** שליט"א

והנחילנו ה' אלקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך (תפילת יום טוב)

יש לומר הביאור בזה, על פי מה דאיתא בילקוט ישעיה (על הפסוק שוש אשיש בה') - כתיב 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו' (תהלים קי"ח), אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהיום, אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש 'נגילה ונשמחה בך' (שיר השירים א'), ע"כ. ומבואר מדברי המדרש, דענין שמחת המועד הוא לשמוח בה'.

ויש לומר, דזהו שאנו מבקשים כאן 'והנחילנו ה' אלקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך', כלומר, שנזכה לקיים את מצוות היום של יום טוב, שהיא השמחה בה'. ולפי זה הוי נוסח התפילה כאן על משקל נוסח התפילה בשבת - 'והנחילנו ה' אלקינו באהבה וברצון שבת קדשך, וינוחו בה ישראל מקדשי שמך', והיינו שביום השבת אנו מבקשים שנזכה לקיים את מצוות היום של שבת, שהיא המנוחה, ובשלש הרגלים אנו מבקשים שנזכה לקיים את מצוות היום של יום טוב, שהיא השמחה בה'.

ותבנהו מהרה ותגדל כבודו (תפלת מוסף לשלש רגלים)

נראה לפרש מה שאנו מבקשים כאן 'ותגדל כבודו', על פי מה שאמרו בגמ' בבא בתרא דף ג' ע"א על הפסוק 'גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון' (חגי ב') - רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר בבנין [שגובה ההיכל בבית ראשון היה שלשים אמה, ובבית שני היה גובהו ארבעים אמה], וחד אמר בשנים [שבית ראשון עמד ארבע מאות ועשר שנים, ובית שני עמד ארבע מאות ועשרים שנים]. והכי נמי יש לפרש מה שאנו מבקשים כאן 'ותגדל כבודו', היינו שיהא כבוד הבית השלישי גם כן גדול בבנין ובשנים. שוב הראוני שכן כתב ה'אבודרהם' בפירוש תפלת מוסף של פסח - 'ותגדל כבודו', על שם 'גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון', עכ"ל.

עוד יש לפרש בזה, על פי מה דאיתא ביומא דף כ"א ע"ב, דאמר רב שמואל בר איניא, מאי דכתיב 'וארצה בו ואכבד' (חגי א'), וקרינן 'ואכבדה', מאי שנא דמחוסר ה"א, אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן - ארון וכפורת וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים, ע"כ. הרי דהיה חסר מכבוד הבית השני חמשה דברים, ועל כן הוי הכתיב של תיבת 'ואכבדה' מחוסר ה"א, ועל זה אנו מבקשים שיגדל הקדוש ברוך הוא את כבודו של הבית השלישי יותר מכבודו של הבית השני, והיינו שלא יהיו חסרים בו אותם החמשה דברים שהיה כבוד הבית השני חסר מהם.

וכונן מקדשך על מכונו (תפלת מוסף לשלש רגלים)

יש לפרש, ד'מכונו' היינו מקום מושבו, והוא מלשון את הכיור ואת 'כנו' (שמות ל'), וכן הוא בפירוש ה'רוקח'.

והביאור בזה, דבאמת גם קודם שנבנה המקדש בירושלם, היה מקום זה מיוחד למקדש, וכדכתיב בפרשת בשלח - תבאמו ותטעמו בהר נחלתך 'מכון לשבתך' (שמות ט"ו), ובתרגום שם - 'אתר מתקן לבית שכינתך', הרי להדיא דמקום זה הוא מקום מיוחד ומתוקן לשבתו, וכן הוא מבואר בדברי רש"י בפרשת בשלח שם - דמקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה, ומקורו בתרגום יונתן בן עוזיאל ובמכילתא על אתר, וכן הוא במדרש תהלים מזמור ל', הרי מבואר שיש מקום מסוים המיוחד למקדש, והוא כנגד כסא של מעלה.

וזהו שאנו מבקשים כאן - 'וכונן מקדשך על מכונו', והיינו שיבנה בית המקדש על אותו המקום המיוחד למושבו.

עמק הפרשה
הרה"ג ר' **ראובן מלך שוואדרון** שליט"א

ולקחתם וגו' פרי עץ הדר וגו' בסוכות תשבו

הנה תמוה מאד לכאורה, למה הקדימה התורה מצות לולב למצות סוכה, הרי סוכה נוהגת גם בלילה ולולב אינו נוהג אלא ביום, ועוד הרי היו"ט נקרא על שם הסוכה, ובהכרח דהוא יותר עיקרי, והו"ל להקדימה.

ושמעתי מזקני הג"ר יהודה פרנס שליט"א שיש להסביר הדברים היטב ע"פ דברי הרמב"ם במורה שביאר דמצות לולב היא להודות על הכניסה לא"י, ומצות סוכה היא לזכור הימים הרעים במדבר, ועי"ש ברמב"ם שביאר שיש יסוד דבזמן הרווח צריכים לזכור דלא תמיד היה כך.

וא"כ א"ש הסדר, דקודם הוזכר המצוה להודות על המצב של עכשו, המצב דנכנסו לא"י וצריכים להודות על זה, ואח"כ הוזכר היסוד, דצריך לזכיר דלא תמיד היה כך, דצריך לזכור הימים הרעים במדבר.

הנה לכאורה י"ל דכל דברי הרמב"ם אלו רק א"ש למ"ד סוכות ממש עשו להם, דהרי למ"ד שזוכרים העננ הכבוד, לכאורה אין לומר דזוכרים עי"ז ימים רעים. דו"ק.

[יל"ע האם יש מזה מקור דהרמב"ם סובר להלכה כמ"ד סוכות ממש עשו להם. עי' בכל דברי הפוסקים בריש הלכות סוכה דבאמת אין זה ברור כאיזה מ"ד קיימא לן.]

וא"כ למ"ד דזוכרים ענני הכבוד בעינן ביאור אחר בהסדר. וצע"ע בזה.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עיצוב שמשך מקסם ליצירה

י. בלוי
הוצאה לאור ומרכז סחרי ספרים
עד הבית

בס"ד

עמק השבוע

עיונים וביאורים במהות ימי השבוע
מאת הרה"ג ר' דאובן מלך שוואדץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים ניצוצי דאובן, עמקי דאובן, מעמקי דאובן ומעיינות דאובן

גליון קלד
שבת שמיני עצרת תשפ"ז והימים שפביבותי"ה
שנה ג
גיליון זה הודפס לפני יום טוב

"וסוכה תהי' לצל יומם"

עיין במס' סוכה בדף ב ע"א דרבי זירא אמר דסוכה גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה מהכא וסכה תהיה לצל יומם מחרב עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב בצל סוכה אלא בצל דפנות אמר ליה אביי אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרנים הכי נמי דלא הוי סוכה אמר ליה התם דל עשתרות קרנים איכא צל סוכה הכא דל דפנות ליכא צל סוכה. הנה מבואר דר' זירא יליף דסוכה גבוהה למלעה מעשרים אמה פסולה מהא דכתיב בישעי' (ד':ו')

"וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר".

ועיין ברוקח בהלכות סוכות דאיתא וז"ל וכתיב סוכה תהיה לצל יומם בגימטריא וסוכה עשרים אמה לכך סכה שהיא גבוהה מכ' אמה פסולה. עכ"ל. ועיין בספר אמרי נועם על מועדים יום א' דסוכות דאיתא וז"ל מאמר חז"ל סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ואמרו ז"ל מקרא "וסוכה תהיה לצל יומם", עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה וכו', יש לרמז תהי"ה לצ"ל יומ"ם גימטריא עשרי"ם אמ"ה, אח"ז מצאתי זאת ברוקח הגדול בהלכות סוכות. עכ"ל.

[עיין בספר אבודרהם דאיתא וז"ל שלשה דברים הם אם נתנו אדם למעלה מעשרים אמה פסולים, ואלו הן מבוי, נר חנוכה, סוכה, ושלשתן יש להם רמז מן הפסוק, מבוי שנאמר (בראשית י"ט:ח') כי על כן באו בצל קורתי, הקורה תהיה עד צל טפחים ולא יותר וצל טפחים הם עשרים אמה באמה בת ששה טפחים, סוכה שנאמר וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, חנוכה זאת חנוכת המזבח ביום עולה למנין ק"כ. עכ"ל.]

מקודות דהפסוק מיידי בסוכת החג לכ"ע

הנה עיי"ש לקמן בדף ב ע"ב דאיתא כולהו וכו' כרבי זירא וכו' לא אמרי ההוא לימות המשיח הוא דכתיב ורבי זירא אם כן לימא קרא וחפה תהיה לצל יומם ומאי וסכה תהיה לצל יומם שמעת מינה תרתי. הרי לכאורה מבואר שנחלקו האמוראים אי האי קרא בישעי' מיירי גם בסוכה דחג הסוכות או רק בסוכה דימות המשיח. והנה בפשוטו מבואר ברמב"ם ובשו"ע דקיי"ל כטעמו של רבא (ד"דירת עראי") לפסול סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים, ודלא כר' זירא. וא"כ להלכה לכאורה מבואר דהאי קרא בישעי' לא מיירי בסוכה דחג הסוכות כלל. וכן משמע מאד מרש"י שם בדף ב ע"ב דאיתא וז"ל לימות המשיח אותם סוכות יהיו לצל לעונג ולמסתור, **אבל סוכת מצוה אינה לצל.** עכ"ל.

אבל עיין לקמן בדף ח ע"ב דאיתא תנו רבנן גנב"ך סוכת גוים סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל סוכה מכל מקום לאתויי מאי לאתויי סוכת רקב"ש דתנו רבנן סוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה מאי כהלכתה אמר רב חסדא והוא שעשאה לצל, הרי מבואר דהסכך צריך להיות "עשוי לצל", ומהו המקור לזה, ולכאורה המקור הוא מהאי קרא בישעי', [שו"ר בערוך השולחן על או"ח סימן תרל"ה דאיתא וז"ל ומכל מקום, אף על גב דלא בעינן סוכה לשמה, מכל מקום לא כל הסוכות כשרות, אף על פי שהסכך הוא מהדברים הכשירים לסיכוך, וכן הדפנות כהלכתן, וצילתה מרובה מחמתה, **והיינו דבעינן שנעשית לצל להסתתר שם משרב ושמש**, **כדכתיב "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב"**, אבל אם נעשית מאליה פסולה, שהרי אינה לצל, וכן אם נעשית להצניע שם דבר, או לאוצר תבואה, וכיוצא בזה אינה סוכה, כיון שלא נעשית להסתיר עצמו בצל מחום, עכ"ל.] וא"כ בע"כ דהקרא בישעי' מיירי בסוכה דחג הסוכות.

וכן עיין בדף ו ע"ב דאיתא תנו רבנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח רבי שמעון אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ורבי שמעון סבר יש אם למקרא וכו' רב מתנה אמר טעמיה דרבי שמעון מהכא וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר. הרי מבואר להדיא דהא מיהא לפי ר' שמעון דהקרא בישעי' מלמד דין בסוכה דחג הסוכות. [ועיין בירושלמי סוכה פ"א ה"א דאיתא מה טעמון דרבנן וסכה תהיה לצל יומם מחרב הרי אחת למעלן סוכות סוכות סוכות הרי שלש מ"ט דר"ש וסכה תהיה לצל יומם מחרב הרי אחת למעלן סכת סכת סכות מלא הרי ד' רבנן דקיסרין שמעון טעמא דר"ש וטעמון דרבנן מן הדין קרייא וסכה תהיה לצל יומם מחרב הרי אחת ולמחסה ולמסתור הרי שתים מזרם וממטר רבנן עבדין מזרם וממטר אחת ר"ש עבד מזרם וממטר שתים.]

הרי לכאורה נמצא שיש סתירה בין הסוגיא בדף ב ע"ב להסוגיות בדף ו ע"ב ודף ח ע"ב אי הפסוק מיירי בסוכה דחג הסוכות.

שו"ר בחכמת שלמה על או"ח סימן תרל"ג שעמד בכל זה וז"ל הנה בהא דאיתא בשו"ע סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה הנה המעיין בש"ס יש בזה ג' טעמים וטעם ר"ז הוי מכח דכתיב וסוכה תהיה לצל יומם עד כ' אמה אדם יושב בצל סוכה וכו' וקאמר שם בש"ס כולהו כר"ז לא אמרו ההיא לימות המשיח הוא ופירש"י אותם סוכות יהיו לצלל עונג ולמסתר אבל סוכת מצוה אינה לצל ומוכח שם דבהא פליגי דלר"ז סוכת מצוה הוי לצל ולאינך מ"ד לא הוי לצל וכ"כ רש"י אחר כך בד"ה תרתי וז"ל דאין שם סוכה אלא העשוי לצל דההיא דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה, הנה מזה משמע אם לר"ז לא הוי סוכה אלא העשויה לצל מוכח דלאידך מ"ד דאמרו לא כר"ז לא בעינן בסוכה שיהיה עשויה לצל, וקשה לי טובא ממ"ש לקמן בש"ס דף ח' בסוכת גנב"ך ורבק"ש דתנא שם ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה ומפרש ר"ח דהיינו והוא שעשאה לצל סוכה ופירש"י שם דאף דסוכה לשם חג לא בעינן לשם סוכה בעינן ולצל הוא דמיקרי סוכה שסוככת מן החורב, מוכח ומשמע מזה דבעינן סוכה לשם צל והכי קיי"ל בסי' תרל"ה והרי זה הוה דעת ר"ז ואנן קיי"ל כרבה וכרבא בזה אם כן לא בעינן סוכה לשם צל, גם רבה ורבא היאך יפרשו הברייתא דגנב"ך דתנא ובלבד

שתהא מסוככת כהלכתה ומפרש ר"ח דהיינו לשם צל והרי לדידהו לא בעינן לשם צל, ועל הש"ס לק"מ דיש לומר דהם ס"ל כרב מתנא לקמן דף ו' דר"ש יליף מסוכה תהיה לצל יומם וכו' ובע"כ לא ס"ל לר"ש דקרא לימות המשיח מיירי לכך לדידיה בעינן נמי לשם צל ואתיא הך ברייתא דתהא מסוככת כהלכתה כר"ש אבל אנן קיי"ל כרבנן דס"ל דההיא לימות המשיח אבל הפוסקים דפסקי כן דבעינן לשם צל צ"ע ודו"ק. עכ"ל.

הנה לגבי הסוגיא בדף ח' יש סוברים שיש אופן ליישב, דעיין בפני יהושע שם בדף ב ע"ב דס"ל דלא בעינן ילפותא מהפסוק בישעי' שסכך צריך להיות לצל. וכן עיין בפני יהושע בדף ז ע"ב דאיתא וז"ל מפשטא דלשון סכך היינו שצילתה מרובה כדכתיב וסוכה תהיה לצל יומם, עכ"ל, הרי משמע כנ"ל דס"ל דלא בעינן לזה ילפותא. וא"כ אין הכרח מהסוגיא בדף ח' דהפסוק בישעי' מיירי בסוכה דחג הסוכות.

אבל הפנ"י עצמו העיר דכל דבריו הם דלא כפשטות משמעות דברי רש"י, והניח הענין בעדיין צ"ע.

סוכה דחג הסוכות מודה על סוכה דלע"ל

הנה העירוני לדברי הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא (פרק ה') דאיתא וז"ל בירחא שביעי וכו' רמז לע"ל כמ"ש בזוהר דשירותא דינא בר"ה ואח"כ סליחת עונות ביוה"כ ואח"כ סוכות ושמיני עצרת ושמחתן, וכן לע"ל תחלה יום הדין הגדול, ואח"כ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו' (יחזקאל ל"ו) כי אסלח לאשר אשאיר (ירמיה נ'), ואח"כ בסוכות חופות שבע כידוע וכמ"ש (ישעיה ד') וסוכה תהיה לצל יומם כו' זמן שמחתינו וגם האומות יתקיימו ורעו זרים צאנכם כו' (שם ס"א), ואח"כ ש"ע שיכלו א"ה וישמחו ישראל לבדן עצרת תהיה לכם. עכ"ל. הרי מבואר דהקרא בישעי' מיירי בעצם לע"ל, אבל הוא ג"כ מורה על סוכה דחג הסוכות, דחג הסוכות גופא הוא כנגד הסוכות דלע"ל. ויל"ע אם יש בזה איזה יישוב להה"ערות הנ"ל.

ועיין בחשק שלמה למתני' דאיתא וז"ל סוכה שהיא גבוהה נ"ב בכל ספרי הש"ס בבלי וירושלמי וברב אלפס והרא"ש נדפס תיבת סוכה בוא"ו אחר הסמ"ק, אבל נראה דהוא ט"ס דהרי כל תיבת סכה הנמצא בתנ"ך כתיב סכה בלא וא"ו ונקוד בשורק, וביותר אני תמה על מה שכתב בפרי עץ חיים בשער חג הסוכות פ"ד ועוד באיזה ספרי מקובלים דסוכה מלא בגי' צ"א כמנין שם יו"ד ה' ואלף דלית ע"ש, והדבר מתמיה דהיכן נמצא סוכה מלא בתנ"ך, ומאי דכתיב בסכות מלא אחר הכ' אינו ענין לתיבת סוכה, אכן שוב ראיתי דדבר ה' בפיהם אמת, דיגעתי ומצאתי בעז"ה בתהלים ע"ו בקרא דויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון נכתב שם סוכו בוא"ו אחר הסמך, וכן כתוב שם במנחת שי דכן צ"ל, וכן מצאתי בספרי כתובים הנמצאים בבהמ"ד של הרה"ג הצדיק מוהר"ר אריה ליב ב"ר בער זצ"ל הנכתבים בקלף שנכתב תיבת סוכו מלא ו' אחר הסמ"ך, (וידוע דנכתבו בזמן הגר"א ז"ל וע"פ צוואתו ובהשגחתו), וא"כ י"ל ע"פ דרך הרמז דמשו"ה כתיב בכל דוכתא סכה חסר, לרמז למ"ש חז"ל דבעוה"ז אין השם שלם ואין הכסא שלם כביכול, ומשו"ה כתיב סכה נמי חסר, אבל לע"ל שיתמלא השם במלאתו אז יהיה באמת סוכה מלא, וי"ל דזה מרמז לנו הכתוב דויהי בשלם סוכו, כלומר דאימתי יהיה סוכו בשלימות, בזמן שיהיה מעונתו בציון, ואז יהיה השם שלם והכסא שלם וה' יפרוס עלינו סוכת שלומו במהרה ונזכה לישב בסוכה של לויתן, וכמאמרם ז"ל בב"ב דף ע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנאמר התמלא בשכת עורו, אכיה"ר, ואפשר שמה שנהגו לומר בחתימת הברכה של השכיבנו בשבת ויו"ט הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים, כמ"ש הטור או"ח בסימן רס"ז בשם הירושלמי, (ומיהו בירושלמי לפנינו בברכות פ"ד ה"ד ובמד"ר פ' פנחס ובתנחומא שם לא נמצא שום חילוק בין שבת לחול בזה אלא לעולם צריך לסיים הפורש סכת שלום וכו' וע"ע ברמב"ם בסדר התפלה ובשו"ת המיוחסות להרמב"ן סימן קפ"ח), אולי כוונתם ז"ל בזה על סכה שעתיד הקב"ה לעשות מעורו של לויתן, ומה שמסיימין ועל ירושלים, נ"ל דמקורו מקרא דישעיה ד' וסכה תהיה לצל יומם וגו', דפירש שם בתרגום יונתן דסכה זו תהיה לצל על ירושלים, וז"ל ועל ירושלים תהיה מטלת ענני לאטללא עלה וכו', ונ"ל דמשו"ה תקנו לומר דוקא בשבת ויו"ט בקשה זו משום דסכה זו תהיה לע"ל ביום שכולו שבת וטוב, ולכן תקנו לומר זה ג"כ בשבת ויו"ט שהוא מעין עולם הבא, ויו"ט נמי איקרו שבת (ועי' היטיב בזוה"ק בראשית ד' מ"ח), וה' יזכנו במהרה לראות בבנין בהמ"ק וירושלים ויקוים בנו מקרא שכתוב ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון אמן. עכ"ל. הרי גם בדבריו מבואר דהסוכה דחג הסוכות שעלי' דיבר מתני' מישך שייך לסוכות דלע"ל ושזה קשור להפסוק וסכה תהי' לצל יומם.

הצל שהוזכר בפסוק היינו צל ד'

הנה כל הנתבאר הוא לפי פשטות משמעות הסוגיא בדף ב ע"ב דאידך שיטות סוברות דהפסוק בישעי' לא מיירי בסוכה דחג הסוכות.

אבל העירוני לדברי הזוה"ק ח"ג רנה ע"ב דאיתא וסכה תהיה לצל יומם דסכך בעינן, וסכך אתעביד לצל, דאתמר ביה בצל שד"י יתלונן, ולא בצל סכת הדיוט, דאגין על גופא משמשא, אלא צל לאגנא על נשמתא, (שה"ש ב':ג') בצלו חמדתי וישבתי, (איכה ד':כ') אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים. ולפ"ז נמצא דגם אידך שיטות יכולות לסבור דהפסוק מיירי בסוכה דחג הסוכות, ואפ"ה לא ילפינן מזה דסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, משום דהצל שהוזכר לגבי הסוכה דחג הסוכות אינו צל משמש, אלא צל שד"י.

מקורות בדברי הגר"א דהפסוק מיירי לגבי הסוכה דחג הסוכות

עיין באדרת אליהו על דברים פ"ז פי"ג דאיתא וז"ל כל מספר עשרה הם נחלקים לשלשה ושבעה, והשבעה המה נכללים בארבעה, כמו שתראה בסוכות יש עשרה מצות, שלש דפנות בסוכה, שלשה הדסים, שני ערבות, לולב אחד, אתרוג אחד, הם עשרה, והמה נחלקים לשלשה ושבעה, סוכה בפני עצמה שלשה, ושבעה בלולב, והשבעה נכללים בארבעה מינים של לולב, **והשלש דפנות של סוכה** הם למחסה משלש פורעניות, מזרם ומחורב וממטר מפני שבמכת ברד אמר "אני שולח את כל מגפתי", והלא הרבה שלוחים להקב"ה, אבל בברד היו שלשה דלעיל והם רוח ואש ומים,

וזהו שאמרו רז"ל (ב"מ מ"ח) מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום וממצרים בים, מדור המבול פרע במים, ומדור הפלגה ברוח שנאמר ויפץ ה' אותם, ומאנשי סדום באש וגפרית, ובמצרים פרע בכל שלש אלה במכת ברד, שנאמר "ואש מתלקחת בתוך הברד" הם אש ומים, ונאמר "וה' נתן קולות וברד", קולות הוא מאויר כמו שכתוב בספר יצירה (א':ט'), ולכן אמר במכת ברד "את כל מגפתי", והמה שלש לגיונותיו של הקב"ה, ומי שאינו עומד בדיבורו כולל השלשה, כי הדיבור הוא מורכב משלש אלה, אש ומים ואויר, ולכן יבוא עליו שלש פורעניות אלו, והיושב בסוכה ינצל משלש פורעניות אלו, כי "מזרם" הוא רוח, "מחורב" הוא חום השמש והאש, "וממטר" הוא מים. עכ"ל. הרי דהאד"א נקט בפשיטות דהאי קרא בישעי' מיירי בסוכה דחג הסוכות, דהרי ביאר ע"פ האי קרא הענין שיש לסוכה ג' דפנות. (אלא דהדברים נראים קשים לכאורה, דהרי הג' דפנות אינם מה שצריכים להיות מיצל. וצע"ע בזה.)

וכן עיין באדרת אליהו על שמות פ"ט פי"ד דאיתא בליקוט מכ"י וז"ל כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפותי וגו', כי ג' לגיונות קשות של הקב"ה הם, מים רוח אש, שבהם נפרע מהרשעים בדור המבול ובדור הפלגה ובסדום, והנה במכת ברד כתיב ויהי קולות וברד ואש, וקולות הוא על רוח כנודע, וברד הוא מים, ותהלך אש הוא אש וכו', (תהילים קמ"ח:ח' אש וברד, הוא מים, רוח סערה עושה דברו), וזה שאמר "את כל מגפותי", והנה ידוע שדיבור האדם כלול משלשה, אש מים רוח, ולכן מי שאינו עומד בדיבורו אית ליה מי שפרע מדור המבול במים, ומדור הפלגה ברוח, ומאנשי סדום באש, וממצרים (שנכלל בהם כל הג' הנ"ל) הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו, ובסוכה כתיב "וסוכה תהיה לצל מחורב" אש "ומזרם" רוח "וממטר" מים, כי **מצות סוכה תציל מג' לגינונות** הנ"ל. עכ"ל.

למה רק בעינן לסכך לשם צל ולא לשם הגנה מזרם וממטר

הנה אם המקור דבעינן לסכך לשם צל הוא מהאי קרא בישעי', למה רק בעינן לסכך לשם צל, ולא לשם הגנה מזרם וממטר.

י"ל דזהו עכ"פ קשה על ר' זירא, דלמה רק בעינן שהסכך יהא ראוי לצל, ולא בעינן שהסכך יהא ראוי להגנה מזרם וממטר, ועיין הכא בריטב"א דאיתא וז"ל ר' זירא אמר מהכא וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, הקשו בתוספות אם כן נילף מהתם נמי דבעינן סוכה ראויה להיות מחסה ומסתור מזרם וממטר, ולאו מילתא דהא בקרא נקיט תרי לישני צל סוכה ומחסה לזרם ומסתור למטר, וכיון דמיחד צל לסוכה שמעינן אגב אורחא דלא מיקרי סכך אלא בשראוי לצל, ותו דלישנא יתירא דייקינן דהוה ליה למימר וסוכה תהיה יומם מחורב כלומר שהסוכה סוככת ביום מחורב כדכתיב בעלמא לא ימוש עמוד הענן יומם שפירושו ביום ולמה ליה למימר תהיה לצל אלא ודאי אגב אורחיה קמ"ל שאין סוכה אלא הראויה לצל. עכ"ל.

והנה לכאורה יש לטעון דאין דברי הריטב"א מתאימים עם דברי האד"א הנ"ל, דהא להאד"א סוכה מציל מכל הדברים שהוזכרו בקרא, וא"כ להאד"א הדרא הקושיא לדוכתא, למה לא בעינן שהסכך יהא ראוי להגנה מזרם וממטר.

וי"ל דהאד"א יכול לסבור כהמבואר הכא בתוס' ד"ה כי וז"ל לרבי זירא דדריש מדכתי' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע. עכ"ל.

ביום השמיני עצרת תהיה לכם

עיין במס' פסחים דף סח ע"ב דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש ואמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם.

הנה חזינן דלית לשום תנא צד לחלק בזה בין שביעי של פסח לשמיני עצרת, ולומר דהיות וכתיב בשביעי של פסח "עצרת לד' אלקיך" לכן בו בעינן להיות יושב ושונה, והיות וכתיב בשמיני עצרת "עצרת תהיה לכם" לכן בו בעינן להיות אוכל ושותה. וצ"ע באמת, למה לא חילקו כך, הרי לכאורה מצינו לגבי כמה עניינים שיש יותר שמחה בחג הסוכות מבחג הפסח, וא"כ החילוק הנ"ל היה מאד מובן.

נעילת החג

עי' במעשה רב אות קפ"ה דאיתא וז"ל והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה וביום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית אעפ"י שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יום טוב מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו. עכ"ל. ועיי"ש במהדורה חדשה במילואים דאיתא וז"ל כתב הכלבו בהל' ליל הסדר בשם ה"ר אשר שמעתי שנהגו הקדמונים לאכול כזית מצה באחרונה ביום כמו בלילה, ע"כ, והו"ד בדרכי משה סי' תע"ז וכתב ולא ראיתי מנהג זה גם אין טעם לאכלו ביום דהא אינו בא אלא זכר לפסח ופסח לא נאכל אלא בלילה ע"כ, ויש שביארו שהמנהג הוא לאכול מצה ביום אחרון של פסח וזהו כמו מנהג רבינו המבואר כאן. עכ"ל.

אולם עיין בארחות רבינו ח"ב עמ' ק"י שאחרי שהביא דהחזו"א אכל ג' סעודות ביו"ט, איתא וז"ל ראיתי את מו"ר (הקה"י) זצוק"ל אוכל סעודה שלישית עם לחם משנה וכן אכל בשר ודגים ושתה קצת יין בשביעי של פסח בשבועות ביום ב' דר"ה ביום א' דסוכות בשמיני עצרת, ראיתי בכולם שאכל יחד עם ב"ב, אמר לי מו"ר זצוק"ל טעמו שאוכל את הסעודה השלישית כדי ללוות את היו"ט ולא מחיוב ג' סעודות והסתמך בזה על הגר"א ז"ל. עכ"ל.

הרי מבואר שהקה"י הבין דהנהגת הגר"א אינו מיוחד לשביעי של פסח, אלא הוא נוהג בסוף כל יו"ט (והיינו מה שנקרא "נעילת החג"). והנה לפי הבנה זו של הקה"י, אפשר דבחו"ל הענין הוא לאכול עוד סעודה באחרון של פסח, ולא בשביעי של פסח, ובשמחת תורה (ביום תשיעי), ולא בשמיני עצרת.

ועכ"פ בחו"ל אם אוכל עוד סעודה בשביעי של פסח או בשמיני עצרת צריך ליזהר לאכלה באופן שזה לא יפריע לסעודת ליל יו"ט אחרון.

דעת התורה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי **דוד פיינשטיין** שליט"א

נגילה ונשמחה בך

הרמ"א באו"ח סימן תרס"ט כתב, וזה לשונו - וקורין יום טוב האחרון 'שמחת תורה', לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה, עכ"ל. [ומקור מנהג זה הוא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו ע"ב].

והנה במועד קטן דף ח' ע"ב תנן, אין נושאין נשים במועד, מפני ששמחה היא לו. ובגמ', וכי שמחה היא לו מאי הוי [וכי שמחה אסורה ביום טוב]. אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה. ופרש"י, דבעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה. ואשר לפי זה לכאורה צ"ע איך קבעו את יום טוב האחרון של חג לשמחת גמרה של תורה, הא כיון דאין זו שמחת המועד, הוה ליה עירוב שמחה בשמחה. ויעוין ב'קרן אורה' במועד קטן שם שעמד בזה.

אכן נראה דלא קשה מידי, דהנה בילקוט ישעיה (על הפסוק שוש אשיש בה') איתא, כתיב 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו' (תהלים קי"ח), אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהיום, אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש 'נגילה ונשמחה בך' (שיר השירים א'), ע"כ. הרי מבואר דענין שמחת המועד הוא לשמוח בה', ואם כן הרי יש לומר דכיון ד'קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא', כמבואר בזוהר פרשת אחרי דף ע"ג ע"א, [ובזוהר פרשת בשלח (דף ס' ע"א) איתא דקודשא בריך הוא תורה אקרי, ואין תורה אלא קודשא בריך הוא], הויא לה השמחה בתורה - שמחה בה', ואין כאן שמחה אחרת המעורבת בשמחת המועד.

והראו שבילקוט סוף פרשת פנחס איתא, וכיון שיצאו שבעת ימי החג, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד, ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד. וכיון ששמעו ישראל כך, התחילו מקלסין להקדוש ברוך הוא ואומרים 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו'. אמר רבי אבין, אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום, אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש 'נגילה ונשמחה בך' - בך בתורתך, בך בישועתך, ע"כ. הרי להדיא דהשמחה בתורה, והשמחה בהקדוש ברוך הוא, הם היינו הך, ואדרבה זהו האופן שצריך לשמוח בה' במועד, 'בך בתורתך'.

***

ויש להוסיף עוד, דהנה עיקר הדבר שביארנו דשמחת החג הינה מעצם ענינה שמחה בה', הרי הוא באמת בכל המועדות, אמנם נראה דביותר שייך ענין זה ליום טוב אחרון של חג, שהרי כל עצמו ומהותו של 'יום טוב' זה של 'שמיני עצרת' הוא להיות עם ה', וכמו שפירש רש"י בפרשת אמור על הפסוק 'עצרת היא', שכביכול הקדוש ברוך הוא אומר לישראל - 'בני, בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם'.

***

והנה ברמב"ם סוף הלכות לולב, אחר שהזכיר מצות השמחה במועדות, וענין השמחה היתירה שהיתה במקדש בחג הסוכות, מקומה וזמנה, אופן קיומה והמצוה להרבות בה, ועל ידי מי היא נעשית, סיים וזה לשונו - השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב', עכ"ל. ואשר לכאורה יפלא, מאי שיאטא ד'השמחה בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן' להכא, הא הכא מיירי בדין שמחת החג, שהוא דין מסוים שבימי החג יהא האדם שרוי בשמחה, ומה זה שייך לענין השמחה בעשיית המצוה, שהוא דין בעבודת ה' שתהא נעשית בשמחה, אשר זהו לכאורה דין אחר לגמרי.

אכן לפי מה שנתבאר דשמחת החג יסוד ענינה הוא שמחה בה', וכדכתיב 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בך', אם כן הרי גם דין השמחה בחג אינו דין שמחה בעלמא, אלא דהוא דין לשמוח בה', ושפיר הוה זה מענינא לעמוד על גודל ענין השמחה בעבודת ה', ועונש המונע עצמו הימנה, שהרי גם שמחה זו הויא מלתא דשמחה בה'.

עמק הפרשה

הה"ג ר' **ראובן מלך שוואדרון** שליט"א

בענין הא שיש חילוק בין א"י לחו"ל בקריאת התורה דשמיני עצרת

הנה בהאי שבת יש חילוק בין הקריאת התורה בא"י להקריאת התורה בחו"ל, דבא"י קוראים וזאת הברכה ובחו"ל קוראים "עשר תעשר" מפרשת ראה. וטעמא דמילתא, משום שבא"י הוא שמחת תורה, אבל בחו"ל אינה שמחת תורה ולכך לא קוראים וזאת הברכה. אבל הא גופא צ"ב, למה אינה שמחת תורה בחו"ל, הרי תמיד עושים הדבר העיקרי ביו"ט ראשון או בשני הימים, אבל לא דוקא ביו"ט שני.

עוד יל"ע, הרי נמצא דבני א"י "מפסידים" הקריאה דעשר תעשר, ובשאר ימים טובים רק "מפסידים" קריאות דיו"ט שני, ולית מזה הערה, דהא לית להו יו"ט שני, אבל הכא הם "מפסידים" קריאה דעשר תעשר אף דאית להו האי יו"ט דשמיני עצרת.

הנה מבואר בפוסקים דאף דבשאר מקומות מתחילים האי קריאה ב"כל הבכור" (בסוף פרשת ראה) אא"כ הוא חל בשבת (דאז בעינן לז' עליות ולכך מקדימים לעשר תעשר) אבל בשמיני עצרת תמיד מתחילים בעשר תעשר, אף אם חל בחול. וביארו משום דשמיני עצרת הוא בחג האסיף, ולכך קוראים פרשיות עשר תעשר דמיירו בענייני חג האסיף.

לפ"ז י"ל דהחילוק בין א"י לחו"ל הוא, דבא"י, שאין יושבים בסוכה בשמיני עצרת, אין שמיני עצרת חלק מחג האסיף, ולכך אין קריאת עשר תעשר מעיינא דיומא כלל, אבל בחו"ל שיושבים בסוכה בשמיני עצרת, גם שמיני עצרת הוי חלק מחג האסיף, ולכך קוראים האי קריאה. וא"כ אין בני א"י מפסידים קריאה, אלא לית להו האי יו"ט כלל, דאינו יום חג האסיף, ולכך לית להאי קריאה. וא"ש.

וזהו הטעם דבני חו"ל עושים שמחת תורה ביו"ט שני, דכל זמן שיושבים בסוכה עדיין אינו זמן לשמחת תורה. וא"ש למאד בס"ד.

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)-
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להג"ל

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר
במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתנת האפשרות לקבל את הספרים בחינם לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

אות למופת
עיצוב שומר סקסט ליצירה

י. בלוי
הוצאה לאור ומרכז סחרים
עד הבית

כתב הרמב"ם (פ"א שביתת עשור ה"ד) וז"ל, מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים **והיא לשבות בו מאכילה ושתיה** שנאמר 'תענו את נפשותיכם' עכ"ל.

וצ"ב מהו שכתב הרמב"ם שהמצוה היא לשבות מאכילה, והרי המצוה היא להתענות וכדילפינן מ'תענו את נפשותיכם', וכלשון הרמב"ם בפתיחה במנין המצות וז"ל, ג) להתענות בו עכ"ל.

ושמעתי מכבוד מו"ר רח"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א שהרב מפוניבז' זצ"ל דרש לפני כל נדרי, דמבואר ברמב"ם דחלוק הוא הצום של יום הכיפורים משאר צומות, דשאר צומות יסודו איסור אכילה, אבל ביום הכיפורים אינו איסור אכילה, אלא יסודו שצריך לשבות מאכילה כמו שצריך לשבות ממלאכה,

וכן מבואר בהמשך הרמב"ם (הלכה ה'-ו') דכתב וז"ל, וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לסוך בו או לנעול את הסנדל או לבעול, **ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששובת מאכילה ושתייה** שנאמר 'שבת שבתון' שבת לענין אכילה ושבתון לענינים אלו וכו', כשם ששבות מלאכה בו בין ביום ובין בלילה כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה עכ"ל.

והביאור בזה יש לומר עפ"י מה דאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק מ"ו) וז"ל, ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכיפורים, אמר לפניו רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת בשמים כו' **מה מלאכי השרת אין להם אכילה ושתיה כך ישראל אין להם אכילה ושתיה ביוה"כ** עכ"ל.

ואשר לפי"ז יש לומר דאין ענין הצום ביום כיפור כשאר תעניות שענינו סיגוף והמעטת כוחות, אלא יסודו לשבות מאכילה כדי להידמות למלאכים.

ובחינוך (מצוה שי"ג) כתב דענין התענית ביוה"כ הוא כדי להיבדל מהחמריות ביום הדין, ולהיות עסוקים בתשובה, ולפי"ז ג"כ אין יסודו כשאר תעניות לסיגוף הגוף, אלא יסודו לשבות מאכילה כדי להיות עסוקים בתשובה.

וברמב"ם (מורה נבוכים ח"ג, מ"ג) כתב וז"ל, וענין צום כיפור גם כן סיבתו מבארת, שהוא נותן דעת התשובה וכו', והיה היום ההוא לנצח יום תשובה ועבודה גמורה, ולזה נאסרה בו כל הנאה גשמית וכל טרח בתועלת הגוף רצוני לומר המלאכות, ואין עושים בו רק הדברים שיודה בחטאיו וישוב מהם עכ"ל.

ובפחד יצחק (יוה"כ מאמר א' אות י' - י"א) כתב כעי"ז וז"ל, וצום של יום הכפורים אין סוף ענינו סיגוף לשם המעטת כחות הגוף כדרך שמצינו בתענית צבור, אלא שסוף ענינו הוא השביתה ממעשה האכילה וכו', **כי אין קדושתו של יוה"כ קדושה של סיגוף, כי אם קדושה של שביתה** עכ"ל.

והנה איתא בתורת כהנים (פרשת אמור פרשתא י"א פרק י"ד ה"ד) ומניין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המיטה ובנעילת הסנדל תלמוד לומר שבתון שבות, יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם תלמוד לומר שבתון הוא לכם ועיניתם, הוא אסור בכולן ואין שבת בראשית אסור בכולן ע"כ.

ובפשוטו צריך ביאור מהי"ת לומר דאף שבת יהא איסור אכילה ושתיה, והרי רק יום כיפור הוא יום תענית ועינוי, אבל שבת אינו יום תענית ועינוי, ואמנם למשנ"ת דיסוד איסור אכילה ביוה"כ יסודו דין שביתה מאכילה כמו ממלאכה, שפיר יש לומר דס"ד דאף בשבת נאמר בו דין שביתה מאכילה כמו ממלאכה.

והנה תנן ביומא (סו:) עשר סוכות מירושלים ועד צוק וכו' על כל סוכה וסוכה אומרין לו הרי מזון הרי מים ע"כ, ומבואר דמותר למשלח את השעיר לאכול ולשתות, ובתוס' ישנים (ד"ה לא) מבואר דההיתר לאכול הוא רק באופן שהוא חולה שיש בו סכנה, אכן ברמב"ם (פ"ג עבודת יוה"כ ה"ז) כתב דאף באין בו סכנה אלא רק 'כשל כחו', אפ"ה מותר לו לאכול.

וכבר תמה בתפארת ישראל (יומא בועז פ"ו, מ"ה) וז"ל, דהאיך ידחה עשה דשילוח ל"ת דכרת דאכילה עכ"ל.

והגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל (דברות משה יומא סימן ח') האריך ליישב עפ"י היסוד הנ"ל דאיסור אכילה ביוה"כ הוא שביתה מאכילה והוא כמו האיסור שביתה ממלאכה וכמוש"כ הרמב"ם, ולכך כמו דהאיסור מלאכה הותר בשביל מצות שילוח השעיר, כמו"כ האיסור אכילה הותר למצות שילוח השעיר עי"ש באריכות, וראיתי דכבר מובא כן בשם הגר"ח הלוי זצ"ל.

והנה כתב השו"ע (תרי"ח, ס"י) וז"ל, חולה שאכל ביוה"כ ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך צריך להזכיר של יוה"כ בברכת המזון, שאומר יעלה ויבא בבונה ירושלים עכ"ל, וכתב המגן אברהם (סק"י"ז) תו"ד וז"ל, וגם אין צריך לקדש כו' כיון שהיום גרם לו איסור רק דפקוח נפש גורם לו היתר, והוה לדידיה כחול אין בו לא קידוש על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון עכ"ל.

והגרע"א (הגהות על השו"ע שם) כתב וז"ל, אפשר דזהו רק ביוה"כ דעלמא, דקידוש יו"ט דרבנן לא תקנו כלל קידוש ביוה"כ, **אבל ביוה"כ שחל בשבת יש חיוב עליו מדאורייתא לקדש** עכ"ל, ומבואר בדברי הגרע"א דביוה"כ שחל בשבת ודאי דצריך לעשות קידוש משום קדושת השבת.

ובאו"ש (פ"ד יוה"כ ה"א) חולק עליו וז"ל, נראה לומר דקדושת יוה"כ חיילא על שבת ג"כ להקדישו בשבות מכל אכילה, דקדושת יוה"כ גם לשבת אהני שיוקדש בענות נפש, ולכן ביוה"כ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול, מורה אני דלא מקדש גם על שבת דזה קדושת שבת אז לא לאכול בו עכ"ל.

ובפשוטו דברי האור שמח צריך ביאור, דמהי"ת שיש דין עינוי ביוה"כ שחל בשבת אף משום שבת, ואמנם למשנ"ת יש לומר דכיון דאף איסור אכילה ביוה"כ יסודו לשבות מאכילה ושתיה כמו איסור מלאכה, א"כ יש לומר דכמו דקדושת יוה"כ חלה על קדושת שבת דאף מוספי שבת צריך כה"ג להקריב, כמו"כ חל קדושת יוה"כ על שבת שדין שביתה שלו אינו רק ממלאכה אלא אף מאכילה ושתיה.

והנה בנוסח התפילה ביוה"כ שחל בשבת אומרים 'מחול לעוונותינו ביוה"כ וביום השבת הזה, וצ"ב דמאי שייך שבת למחילת עוונות, והרי אם חל ביום שני אין אומרים מחול לעוונותינו ביוה"כ וביום השני הזה.

וביאר בזה מו"ר הגרב"ד פוברסקי שליט"א דמבואר כמושנ"ת דיסוד איסור אכילה ביוה"כ הוא דין שביתה מאכילה, ולכך כשחל יוה"כ בשבת דין שביתתו וקדושתו כפולה, ולכך יש דרגה גדולה יותר של מחילת עוונות.

בס"ד ניתן להשיג את שירת המועדים על ר"ה יוה"כ, ושירת המועדים על סוכות, ושירת השבת על מצוות השבת, בנקודות מכירה של י. בלוי במחיר מסובסד. בעז"ה לקראת שבת בראשית תצא לאור שירת התורה על בראשית, חידושי סוגיות על סדר הפרשיות.

איתא בסוכה (כח.) דצריך לשבת ראשו ורובו בסוכה, ויש לחקור בשני סוכות גדולות הסמוכות זו לזו, ואדם יושב באמצע שני הסוכות, ואין ראשו ורובו בשום סוכה, אם יוצא ידי חובתו, אם נימא דלמעשה הרי הוא יושב בתוך סוכה ואין שום חלק בגוף שאוכל חוץ לסוכה, או דנימא דכיון דאינו יושב ראשו ורובו בסוכה אחת לא יצא ידי חובתו, [וכן אם כל ראשו בסוכה אחת וגופו בסוכה השניה דבעינן ראשו ורוב גופו בסוכה].

ושמעתי ממו"ר הגאון ר' אשר אריאלי שליט"א ששלח שאלה זו להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב דבכה"ג לא יצא ידי חובתו דלא ישב ראשו ורובו בסוכה אחת, ואמר מו"ר דהביאור בפסקו של הגרי"ש אלישיב הוא דהחפצא של המצוה היא הסוכה שיושב בה, דוגמת הלולב שנוטל אותו, ואין כאן סוכה שמקיים עמה ישיבה כראוי, והגאון ר' מנדל אטיק שליט"א אמר שהגר"ח הלוי נסתפק בזה ואמר בזה הכרעה ונשכחה הכרעתו בזה.

והוסיף דיש לומר דאף דלא קיים המצוה בכה"ג מכל מקום לא חשיב שהוא אוכל מחוץ לסוכה, והוא עפ"י דברי המנ"ח (שכ"ה, סק"י) דכתב דסכד הפסול משום מצהב"ע אף דאין מקיים מצות סוכה, מ"מ לא חשיב כאוכל חוץ לסוכה, וא"כ לענין שאר ימים לא קיים מצוה אבל לא עבר על האיסור לאכול מחוץ לסוכה, אבל בליל יו"ט שהוא מחויב לאכול בסוכה בכה"ג לא קיים המצוה.

ויש להוסיף בזה, דנראה דנחלקו בזה אחרונים אם הסוכה היא חפצא של מצוה כמו נטילת לולב, דהנה נחלקו האחרונים בדין האוכל בסוכה ועובר לסוכה אחרת אם צריך לברך שוב 'לישב בסוכה'.

דהנה כתב המג"א (סי' תרל"ט, סקי"ז) וז"ל, מי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו צ"ע אם יחזור לברך, דלכאורה משמע לעיל (סי' ח', סי"ב בהג"ה) דצריך לברך, ואף לפמש"כ שם דאי"צ לברך, היינו לפי שהיה דעתו בשעת הברכה על הטלית האחר, ולא הפסיק בנתיים, אבל הכא ההליכה הויא הפסק כמש"ש שם, ולכן נ"ל דצריך לברך לישב בסוכה שנית עכ"ל.

ובבית מאיר (סי' תרל"ט, ס"ח) כתב ע"ד המג"א וז"ל, ולענ"ד נראה איפכא, בטלית דכל חדא מצוה בפני עצמו הוא, פסק בשו"ע דאם מפסיק ביניהם צריך לברך על כל אחד, וה"ה להרמ"א היכי דפשט הראשון קודם שלבש השני, **אבל הכא אטו אכילת הסוכה שניה מצוה בפני עצמה היא** עכ"ל, ובשער הציון [סקצ"ד] הביא את הבית מאיר וכתב דמשמע מדבריו דאף כשאין בדעתו לילך לסוכה השניה אי"צ לברך שנית.

ונראה בביאור פלוגתתם, דנחלקו בגדר מצות סוכה, דהבית מאיר ס"ל כפשוטו דמצות סוכה היא מצוה על הגברא לישב בסוכה, ולכך אין נפק"מ באיזה סוכה הוא מקיים את המצוה, דהברכה לא חלא על הסוכה אלא על קיום המצוה שלו, אבל המג"א ס"ל דהסוכה היא חפצא של מצוה אשר הוא מקיים בה המצוה, ולכך יש לומר דהברכה הראשונה חלה על הסוכה הראשונה ולא על הסוכה השניה, ולפי"ד המג"א יש לומר שלא יוכל לקיים מצות סוכה בשני סוכות, ובעינן ישיבה בסוכה אחת.

ושמעתי ממו"ר הגאון ר' איתמר גרבוז שליט"א ששמע מהגר"ד פוברסקי זצ"ל שאמר שאפשר לצאת מצות סוכה ביושב בשני סוכות, והביא ראיה מדברי הגרע"א, דהנה איתא בסוכה (ג.) דשיעור סוכה קטנה לב"ש הוא ז' טפחים כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ונחלקו הראשונים בטעמא דמילתא דדעת הבעה"מ דטעמם הוא כדאיתא בסוכה (ז:) דסוכה דירת קבע בעינן ובפחות ממחזקת ראשו ורובו ושולחנו אינה דירת קבע, אמנם דעת הרי"ף דטעמם של ב"ש משום שמא ימשך אחר שולחנו שבבית.

והגרע"א (סוכה פ"ב אות ז') חקר בסוכה קטנה הסמוכה לסוכה גדולה ויושב בסוכה הקטנה ושולחנו בסוכה הגדולה אם יצא ידי חובתו, וכתב הגרע"א דהוא תלוי במחלוקת הנ"ל, דלדעת הרי"ף דבסוכה קטנה הטעם הוא משום שמא ימשך, א"כ בכה"ג יהא כשר אף סוכה קטנה ו' טפחים, דכיון דאף אם ימשך לסוכה הגדולה הוא יושב בסוכה כשירה לא שייך הטעם של שמא ימשך, אבל לדעת הבעה"מ דהטעם דבעי שתהא מחזקת אף שולחנו אינו משום שמא ימשך, אלא דבעי מקצת קביעות בסוכה שתהא מחזקת ג"כ שולחנו, א"כ אף בכה"ג לא יצא ידי"ח.

ואמנם יש להעיר ע"ד הגרע"א שנקט דבכה"ג שהוא סמוך לסוכה גדולה אין חשש של ימשך, והרי מכל מקום באמצע משך משיכתו לסוכה הגדולה הרי הוא עומד בדיוק בין שני הסוכות, ובכה"ג הרי הוא כאוכל חוץ לסוכה ואסור, ומבואר מהגרע"א דאף בכה"ג לא חשיב שאוכל חוץ לסוכה, ואכן יש לדחות דלא שכיח שיאכל כביצה בדיוק כשיהא נמצא בדיוק בין הסוכות, ואכן במשנ"ב (תרל"ט, בשעה"צ סקכ"ט) דן דאם הוא אוחז באמצע הסעודה אז כל מה שהוא אוכל אף דבר מועט הוא קבע, וא"כ אמאי לא נחשוש שיאכל מקצת בין שני הסוכות.

ובחזו"א (קמ"ד, סק"ה) משמע דבכה"ג לא יצא ידי חובת סוכה דאין ראשו ורובו בשום סוכה, וז"ל, דאם ישן תחת האויר ואמצע גופו תחת האויר וימינו תחת הסכך לימין ושמאלו תחת הסכך לשמאלו יש לפסול, **שאין כאן רובו בסוכה במקום אחד**, ואין מקצת הימין ומקצת השמאל מצטרפין כיון שיש הפסק אויר ביניהן עכ"ל.

ואכן יש לחלק דהחזו"א דיבר באופן דאין שני חצאי הגוף במקום אחד בסוכה, דאמצע גופו הוא תחת אויר, אלא דצד ימין של גופו וכן צד שמאלו הוא בסוכה, ובזה יש לומר דאין שני חצאי הגוף מצטרפים לתורת ישיבה אחת בסוכה, אבל באופן שכל גופו ללא הפסק יושב בשני סוכות יש לומר דשפיר קיים המצוה.

ונראה לבאר בזה,דהלא יסוד קיום מצות סוכה הוא לעשות ביתו עראי וסוכתו קבע, והיינו לקבוע את ביתו ברשות הסוכה ושם לעשות את דיורי ביתו, ומעתה הרי כל סוכה הוא חולק רשות לעצמו כמבואר בסוכה (ה.), וכשיש שני סוכות סמוכות זו לזו הרי הוא שני רשויות חלוקות זה מזה, ונמצא דאם אין ראשו ורובו ברשות סוכה אחת נמצא שלא דר בשום רשות סוכה, ולא מהני מה שהוא יושב בשני סוכות דכל סוכה הוא רשות דירה לעצמה.

בס"ד ניתן להשיג את שירת המועדים על ר"ה יוה"כ, ושירת המועדים על סוכות, ושירת השבת על מצוות השבת, בנקודות מכירה של י. בלוי במחיר מסובסד. בעז"ה לקראת שבת בראשית תצא לאור שירת התורה על בראשית, חידושי סוגיות על סדר הפרשיות.

יום הכיפורים
בתמונות מן העבר

ציור מפורסם זה של מאוריצי (משה) גוטליב משנת תרל"ח (בציור המקורי יש גם דמויות מעזרת נשים, והן לא הובאו בגירסה זו של הציור), מתאר את האוירה בבית הכנסת ביום הכיפורים.

גוטליב, אמן ממשפחה מתבוללת, החל להכיר ביהדותו דווקא בעקבות אנטישמיות שאליה נחשף בבית הספר לאמנויות גבוהות בפולין.

וכך סיפר גוטליב בראיון שנתן לעיתונות התקופה:

החומר הזה אשר לקחתי לי לציורי הראשון ואשר בו הצבתי לי יד ושם, הוא בא לי מאת אחד מבני-אומנותי, אחד מתלמידי האקאדעמיא, כי הוא העלה על לבי את עמי ואת צור מחצבתי. והדבר כן היה: בהיותי בבית הציורים היה ליבי מלא על כל גדותיו ממלאכת מחשבתי ונפשי הייתה שכורה מכל הגדולות והנשגבות אשר סביב שתו עלי, עד כי האמנתי בחפזי **כי כבר נפלה החומה המבדלת אותי מכל בני העמים,** כי הרחיבו גבולות-עולם לפני עד אי קץ, ואהיא בעיני אח ורע לכל בני האדם, אין גדר ואין מסך מבדיל, כולנו אחים ורעים, כלנו בני אב אחד, אל אחד בראנו - אך עודני חוזה את החלום הנעים הזה והנה נגעה בי יד ואיקץ מחלומי. אחד מתלמידי האקאדעמיא, אשר בא בריב עמדי הוציא עלי רוחו בדברים מרים כלענה באמרו: **'אל נא תשכח מי ומה אתה, רק יהודי נקלה, בזוי עם, תולעת ולא איש,** מרמס היית מאז ומעולם לכל רגל, וגם עתה יוכל כל איש להשכין לעפר כבודך, ולך אין הצדקה לתבוע את עלבונך...' בשמעי את הלעג הנורא הזה, אשר כבר נשכח כמת מלבבי, החל דמי לרתוח בקרבי כסיר נפוח, **לבבי חש מכאוב איום ונורא, כל פצעי בת עמי התעוררו בקרבו, קראו ולא דמו - אז נשבעתי להקדיש כל כחי ואוני לבת עמי הנלאה.**

גוטליב מצייר את דמותו שלו בתפילת יום הכיפורים. הוא מצייר את עצמו כילד, כנער וכאדם צעיר, ואף על ספר התורה רקום "לעילוי נשמת משה גוטליב."

היצירה הגשימה את עצמה, והאמן, שנפטר שנה לאחר מכן, זכה שלפחות ציור מרשים ומקדש שם שמיים זה נשאר בזיכרון העולמי.

ציורו של הצייר מוריץ אופנהיים, "ליל יום הכיפורים", משנת תרכ"ז, מצליח להמחיש בצורה טובה את האווירה בבית הכנסת של פרנפורט באותם ימים, לפני אמירת 'כל נדרי'.

השער הגדול של בית הכנסת משמש כמסגרת מרכזית, דרכו רואים את רחוב הסמטה היהודית (הגטו) הישנה באירופה ואת הבתים הטיפוסיים הצפופים והגבוהים.

האיחולים הלבביים והפיוסים בין אדם לחבירו בין כתלי בית הכנסת, ובין איש לאשתו בטרם היכנסם לבית הכנסת, מופיעים בבירור. במרכז התמונה נכנס יהודי בהכנעה ובכפיפות קומה לגודל קדושת היום.

מנהג ברכת הבנים (או הנכדים) קודם כניסת יום הכיפורים מופיע אף הוא בציור. שתי המדרגות היורדות מרשות הרבים אל תוך בית הכנסת, מיועדות כדי לקיים את הפסוק "ממעמקים קראתיך השם".

קופת צדקה המיועדת עבור עניי ירושלים מופיעה מימין הנכנסים. הגברים הנשואים נכנסים לבושים בשארגינ"ס (קיטל) וחבושים במצנפת לבנה.

בכותל האחורי של בית הכנסת דולקים נרות גבוהים במיוחד, כדי שידלקו "מעת לעת". את הצייר המפורסם מוריץ אופנהיים, בתוך סדרת ציוריו על המשפחה היהודית. בתמונה זו הוא מתאר את כניסת המתפללים אל בית הכנסת בערב יום הכיפורים, בעיר פרנקפורט שבגרמניה.

במרכז התמונה ובצדדים ניתן לראות מתפללים הלוחצים ידיים, קדים זה לזה ומבקשים סליחה איש מרעהו, כפי שעושים בערב יוה"כ.

ציור זה מתאר תפילת יום כיפור של חיילים יהודיים במסגרת הצבא הפרוסי במלחמה עם צרפת.

הרקע: מלחמת צרפת-פרוסיה פרצה בקיץ 1870 והסתיימה כחצי שנה לאחר מכן בתבוסתה של צרפת. המלחמה הביאה לידי איחוד המדינות הגרמניות הרבות וייסוד הרייך השני.

יהודי גרמניה ראו במלחמה מול צרפת הזדמנות להוקיר תודה על שוויון הזכויות שהוענק להם זמן לא רב לפני כן. על רקע זה כ-4,700 יהודים התגייסו ולחמו למען גרמניה מולדתם.

ארמיית הריינוס הצרפתית נסוגה אל מבצרי העיר מץ ב-19 באוגוסט 1870, ועל העיר הוטל מצור גרמני.

בשמירת המצור השתתפו גם חיילים יהודים-גרמנים, שוודאי קיוו כי הוא יסתיים לפני תקופת החגים. אבל ראש השנה הגיע, והחיילים עדיין נמצאו מחוץ למץ. לחיילים אושר לקיים תפילות במניין, אך לא היו רבנים צבאיים שידאגו להיערכות לתפילות. עד שהגיע רב צעיר בשם ר' אייזיק בלומנשטיין, שהגיע למחנה הצבאי, לקראת יום כיפור. התפילות שניסה הרב לארגן נועדו להתקיים במפקדת הארמייה הראשונה, שהייתה מוצבת בכפר אחד, כשמונה קילומטרים משדה הקרב.

הרב בלומנשטיין תיאר את המעמד יוצא הדופן במאמר פרי עטו שפורסם בעיתונות לאחר החג. וכך כתב (בתרגום מגרמנית):

בליל יום הכיפורים (ערב כל נדרי) התאספו בחדר הצנוע כ-60 עד 70 חיילים וקצינים בני הדת היהודית, שעזבו את קווי המצור והגיעו במיוחד אל הכפר. האווירה הייתה מרוממת והתרגשות רבה אחזה בכל הנוכחים. הדלקנו שני נרות על גבי השולחן שהפך לבימה, ופתחנו בתפילת "כל נדרי".

נשאתי בפני החיילים דרשה שעסקה בחובתנו הכפולה: הופעתנו לפני אלוקים ביום הדין מחד, ונאמנותנו הבלתי מתפשרת למולדת ולחובתנו הצבאית מאידך. רבים מהחיילים והקצינים לא יכלו לעצור את דמעותיהם.

למחרת, ביום הכיפורים עצמו, המשכנו בתפילות. מכיוון שלא היה ברשותנו ספר תורה, קראתי וציטטתי בפני הקהל את קריאת התורה וההפטרה של היום מתוך הזיכרון ובכתב. התפילות הסתיימו ביראה וברוממות רוח, והחיילים שב לקווי הלחימה מול מץ כשהם מחוזקים ברוחם.

ציור זה הוא גלויה שמתארת בצורה ציורית את תיאורו של הרב.

חיילים יהודיים בצבא הגרמני, בתפילת יום כיפור בבית כנסת בבריסל שנת 1915 בעיצומה של מלחה"ע הראשונה.

האדם המופיע בתוך המסגרת בצד שמאל למעלה הוא הקצין היהודי באום מהעיר קלן.

הוא צולם בנפרד במסגרת מכיוון שהוא היה יוזם ומארגן התפילה, והוא מופיע בתמונה כשהוא לובש את מדיו הצבאיים, חובש קסדה פרוסית ועטוף בטלית. בשורה הראשונה מופיע אדם אחד עם טלית, כנראה זו הש"ץ.

במלאות רכ"ט שנים להסתלקותו
הגאון מווילנה:

ענק התורה שחי בעולם אחר

בשערי עולמו האין סופי של הגר"א בתורה, בעבודה ובקדושה

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

לרגל מלאת רכ"ט שנים להסתלקותו של רבן של ישראל, מרן הגאון רבי אליהו מווילנה זצוק"ל, אשר יום הסתלקותו חל בי"ט בתשרי, בעיצומם של ימי חג הסוכות, זכינו להגיש לפני ציבור בני התורה מאמר מיוחד ורחב יריעה המוקדש לעולמו הגדול והנשגב של הגר"א, מן הדמויות היחידאיות בתולדות מסירת התורה שבכל הדורות. דמותו של הגר"א אינה מצטמצמת בגבולות של תקופה, חיבור או מקצוע מסוים בתורה. אורו פרוש על פני הש"ס והפוסקים, המקרא והמדרש, הנגלה והנסתר, ההלכה והדקדוק, והותיר את חותמו על עצם צורת לימוד התורה ועל דמותו של בית המדרש לדורות.

לצורך גיליון מיוחד זה ניאות הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א להעמיד לפנינו מאמר מקיף, פרי עיון רב במקורות ובדברי הגר"א ותלמידיו, שבו הוא מבקש לא רק לספר על גדלותו של הגר"א אלא לפתוח בפני הלומד צוהר אל דרך מחשבתו. בסגנונו המיוחד, המוכר זה מכבר לקוראי "אוסף גיליונות", נכרכים יחד בקיאות רחבה, עיון למדני, רגישות ללשון הכתובים וחיפוש אחר המבנה הפנימי המאחד פרטים רחוקים לכאורה לכדי סוגיא אחת. מתוך עיסוקו בתורת הגר"א בענייני חג הסוכות נפרש לעיני הקורא עולם שלם, שבו אות אחת, שינוי לשון, חשבון קרבנות או שיעור הלכתי נעשים שער להבנת מהלך שלם בתורה.

אין זה מאמר ביוגרפי גרידא ואף לא ליקוט של עובדות וחידושים, אלא ניסיון להתקרב במידת האפשר אל צורת התורה של הגר"א, אל כוחו לראות את כלל התורה כמקשה אחת, ואל אותה גדלות מופלאה אשר עליה העידו תלמידיו וגדולי הדורות שלאחריו בלשונות שאין אנו רגילים למצוא ביחס לאחרים. בין בתרי הדברים עולות דמותו של הגר"א, עוצם שקידתו, טהרת יגיעתו, רוחב ידיעתו, חריפות הכרעתו ועומק קדושתו, ומתברר כיצד דווקא בחג הסוכות, שבו נפגשים שיעור וסוד, הלכה ופנימיות, מספר ומשמעות, ניתן לטעום משהו מעולמו המיוחד של מי שכל התורה כולה היתה לפניו בניין אחד.

תודת מערכת "אוסף גיליונות" מבית הוצאת "צוף" נתונה להרב סורוצקין שליט"א על שהקדיש מעיונו ומכוחו למאמר מיוחד זה, ועל שהעמידו לרשות ציבור עמלי התורה ושוחריה. תקוותנו כי הדברים יהיו לא רק זיכרון ליום ההילולא של רבינו הגר"א, אלא גם הזמנה להיכנס, ולו מעט, אל עולם שבו כל אות בתורה נשקלת, כל פרט שייך לכלל, וכל עמל התורה מקבל משמעות אחרת.

• • •

יש גדולי ישראל אשר ניתן, במידה מסוימת, לעמוד על שיעור קומתם מתוך הספרים שחיברו, התלמידים שהעמידו, הקהילות שהנהיגו או החותם שהותירו על בני דורם, אולם הגאון מווילנה שייך לסדר אחר לחלוטין. אף כל התיאורים הידועים על שקידתו הנוראה, בקיאותו שכמעט לא ידעה גבול, שליטתו בבבלי ובירושלמי, במדרשים ובתוספתא, בדברי הראשונים, בדקדוק, בקבלה ובכל חדרי התורה, עם כל אמיתותם, עדיין אינם ממצים את הדברים, לפי שכל אלו מתארים את אשר היה בידו, ולא את אשר היה הוא בעצמו. בי"ט בתשרי, בחול המועד סוכות, מציין כלל ישראל רכ"ט שנים להסתלקותו של רבינו אליהו מווילנה, אולם עיקר העבודה איננה לשחזר את תולדות חייו, אלא לנסות להתקרב, כפי מיעוט השגתנו, אל מוח ואל נשמה שבהם היתה התורה כולה מציאות אחת. שינוי כתיב בחומש, הלכה במנחות, מאמר בזוהר, פסוק בתהילים ודין ברמב"ם לא עמדו אצלו כחמש ידיעות נפרדות, אלא כל אחד היה מאיר את חבירו, ומה שנראה ללומד מן השורה כמראי מקומות הרחוקים זה מזה היה אצל הגר"א סוגיא אחת שחלקיה

נתפזרו בש"ס, בפוסקים, בתנ"ך ובתורת הנסתר.

וזה אולי מן המפתחות היסודיים להבנת תורתו של הגר"א. קיצור לשונו עלול להטעות, מפני ששורה אחת בביאור הגר"א יכולה לעמוד על גבי בניין עצום של מקורות, קושיות, הכרעות וחשבונות, עד שלא נשאר לעיני הלומד אלא סוף הדין. רבי חיים מוולוז'ין מתאר את רבו כמי שידיעתו לא היתה בקיאות גרידא, אלא תורה מסודרת ומצורפת, שכל פרט שבה נשקל כנגד כל התורה כולה, והוא אף מוסר שהגר"א סירב לקבל דברי תורה בדרך של גילוי עליון כאשר אותה ידיעה באה אליו כמתנה ולא מתוך יגיעה. תורה, בעולמו של הגר"א, היתה צריכה לבוא מתוך עמל, לא מפני שהיה חסר לו כוח של גילוי, אלא מפני שעצם קניין התורה הוא שהאדם נעשה כלי לה על ידי יגיעתו. גדלותו לא היתה נס שחסך ממנו את העבודה, אלא אדרבה, הגדלות עצמה נתגלתה בעמל, בתביעה שאין אות מיותרת, שאין דין עומד לעצמו, שאין מסקנה שאין לה יסוד, ושאין פרט בתורה שאינו תופס את מקומו המדויק בתוך כלל הבניין.

עלים מכתי"ק רבינו הגר"א זיע"א

חג הסוכות פותח חלון מיוחד לעולם זה. אין הרבה מועדים שבהם נפגשים באופן כה מוחשי שיעור וסוד, הלכה ופנימיות. הסוכה נמדדת בטפחים ובאמות ובה בשעה היא צילא דמהימנותא, ארבעת המינים כפופים לדינים מדויקים בגופם ובשיעוריהם ובה בשעה הם כלי עבודה להמתקת הדינים, קרבנות החג נמנים בחשבון מדויק וחז"ל מגלים ששבעים הפרים מכוונים כנגד שבעים אומות, וניסוך המים נמדד בכלי ובה בשעה הוא יסוד ברכת גשמי השנה. אצל הגר"א אין אלו שני עולמות הנפגשים מבחוץ, אלא ההלכה והסוד, השיעור והרמז, מגלים צדדים שונים של אותה מציאות עצמה. משום כך תורתו בענייני חג הסוכות מאפשרת לראות בבהירות מיוחדת את כוחו הגדול, רוחב שאינו בא על חשבון הדיוק, דיוק שאינו מצמצם את רוחב המבט, וכוח לראות אחדות במקום שבו אחרים רואים פרטים.

לדעת מסכת

בהקדמה הידועה בשם **עליות אליהו**, שנדפסה עם פאת השולחן, מובא מעשה שראוי לקרותו לא רק כסיפור על כוח הזיכרון, אלא כהגדרה של עצם המושג ידיעת התורה. ימים אחדים קודם חג הסוכות אמר הגר"א לעומדים לפניו שתלמיד חכם צריך לדעת לפחות מסכת אחת בעל פה, כדי שגם בהיותו בדרך או במקום חשוך שאין ספר לפניו לא יהיה מופקע ממצות **והגית בו יומם ולילה**. אחד התלמידים קיבל את הדברים כפשוטם וחזר על מסכת סוכה פעמים רבות עד שהיתה שגורה על פיו, ובחול המועד בא לפני הגר"א והודיע שהוא יודע את המסכת בעל פה. הגר"א לא ביקש ממנו לומר דף, אלא שאלו כמה מחלוקות יש במסכת בין רבי מאיר לרבי יהודה, כמה בין רבי עקיבא לרבי טרפון, כמה בין אביי לרבא וכמה בין שאר זוגות התנאים והאמוראים החוזרים במסכת. התלמיד לא ידע להשיב, ואז החל הגר"א למנות את הדברים, לסדר את המסכת לפי סוגיותיה ושיטותיה, לצרף את התוספתא והירושלמי ולהראות שכל מה שנראה כרצף של דפים אינו אלא בניין אחד.

כאן מונח חילוק יסודי. אפשר לדעת את **דברי המסכת**, ואפשר לדעת את **המסכת** עצמה. ידיעת הדברים פירושה שהסוגיות מצויות בזיכרונו של האדם, ואילו ידיעת המסכת פירושה שתופס הוא את צורתה, איזו שיטה עוברת ממקום למקום, איזו מחלוקת אינה אלא אותה מחלוקת בלבוש אחר, היכן סוגיא מאוחרת מברירת את גדר הסוגיא הראשונה, ומה היחס שבין כל פרט לכלל. בלשון בית המדרש, אצל הגר"א היתה למסכת **צורתא דשמעתתא**, וכשיש צורה כוללת, כל פרט מקבל את מקומו מכוח הכלל. זהו יסוד החוזר בכל תורתו. פעמים רבות נדמה שהגר"א מעיר על אות אחת, אולם באמת אינו מתחיל מן האות, אלא מכל הבניין, ומתוך הבניין מתברר מדוע האות מוכרחת. בתוך אותו מעמד חישב הגר"א גם שמניין הסוכות הפסולות הנידונות במקורות מכוון כנגד גימטריא של "סכה" חסר, ואילו מניין הסוכות הכשרות כנגד הכתיב המלא. ואף כאן אין זה עניין של זיכרון גרידא, אלא היכולת למנות את הסוגיות נובעת מכך שכל אחת כבר מונחת במקומה בתוך המבנה הכולל.

מנחתם ונסכיהם

אחד המהלכים המופלאים ביותר של הגר"א בענייני סוכות מתחיל באות ו"ו אחת. בשלושת הימים הראשונים של החג נאמר בפרשת הקרבנות **ומנחתם ונסכיהם**, ואילו ביום הרביעי נאמר **מנחתם ונסכיהם**, בלי ו"ו. הגר"א מבאר את שינוי הלשון מתוך צירוף של שתי משניות וסוגיא במסכת מנחות. במשנה מנחות ט', ד' מבואר שנסכי פרים מתערבים בנסכי אילים, במשנה מנחות י"ב, ד' מבואר שמנחת נדבה של שישים עשרון יכולה להינתן בכלי אחד ואילו שישים ואחד אינם ניתנים בכלי אחד, ובגמרא מנחות ט"ו ע"ב מבואר שאדם יכול להביא קרבנו ביום אחד ואת נסכיו לאחר מכן. ביום הראשון של החג מקריבים שלושה עשר פרים, ושלושה עשרונים לכל פר הם שלושים ותשעה, ושני האילים מוסיפים עוד ארבעה, הרי ארבעים ושלושה. ביום השני שנים עשר פרים הם שלושים ושישה, ועוד ארבעה של האילים, הרי ארבעים. ביום השלישי אחד עשר פרים הם שלושים ושלושה, ועוד ארבעה, הרי שלושים ושבעה. ארבעים ושלושה, ארבעים ושלושים ושבעה הם בדיוק מאה ועשרים, ונמצא ששלושת הימים הראשונים מצטרפים לשני כלים בני שישים.

ירושלים דליטא- חצר השולהויף בווילנא

אולם עיקר חידושו של הגר"א אינו עצם החשבון. אילו היה כאן רק סכום של מאה ועשרים, עדיין לא נתבאר מה עניינה של ו"ו החיבור. מוכרח בדבריו שיש כאן **חלות צירוף**, ושלושת הימים הראשונים אינם רק שלושה ימים שבמקרה סכומם מאה ועשרים, אלא ביחס למנחות ולנסכים הם נתפסים כחטיבה אחת, משום שיש אפשרות הלכתית לצרפם בתוך אותם שני כלים. כל זמן שלא נשלם שיעור שני הכלים עדיין החשבון עומד בשם אחד, ומשנגמר היום השלישי נשלמה אותה יחידה. ביום הרביעי מתחיל חשבון חדש, ומשום כך נשמטת ו"ו החיבור. נמצא שהוי"ו אינה סימן חיצוני לכך שהמספרים מצטרפים, אלא היא מגלה שיש כאן דין צירוף בעצם המנחות, וכל זמן שחלה חלות זו נאמר

"ומנחתם", ומשנסתיימה אותה חלות מתחיל דין חדש ונאמר "מנחתם".

ומתוך הדברים יש לעמוד גם על גדר דין המשנה שנסכי אילים ונסכי פרים מתערבים. היה אפשר להבין שזה דין היתר בלבד, כלומר שאין מניעה לערבם, אולם לפי חשבונו של הגר"א מוכרח שיש בזה יותר, שהרי אילו היה זה היתר טכני בלבד לא היה מקום לבנות את סדר הפסוקים על צירופם. ובעל כרחך שהדין של **מערבין נסכי אילים בנסכי פרים** מגלה שיש להם שם משותף ביחס לתערובת זו. אין כאן שני חפצים זרים שהתורה רק מתירה לערבם, אלא יש כאן בגדר מסוים **שם אחד של מנחה המצטרפת**, ומכוח חלות שם זו יכול כל החשבון של שלושת הימים להיכנס לשני כלים בני שישים. נמצא שהוי"ו החסרה ביום הרביעי אינה רמז חשבוני בלבד, אלא גילוי היכן פקע דין הצירוף הראשון והיכן מתחיל דין חדש.

ומכאן מתרחב החשבון לכל שבעת ימי החג. שבעים פרים, שלושה עשרונים לכל פר, הם מאתיים ועשרה עשרונים, וארבעה עשר אילים, שני עשרונים לכל איל, מוסיפים עשרים ושמונה, ובסך הכול רל"ח עשרונים, כמניין **רחל**. אלא שגם כאן הסדר הוא יסודי. הגר"א אינו מתחיל מן הגימטריא ומחפש לה יסוד הלכתי, אלא תחילה נקבע בדין מה מצטרף למה, מתברר החפצא של המנחות, נקבע שיעור הכלים, ורק לאחר שהבניין ההלכתי עומד על מכונו מתגלה שגם המספר שנוצר נושא בתוכו רובד נוסף.

ונראה להוסיף בזה עוד, דהנה בפירושו לשיר השירים שואל הגר"א מדוע לגבי שעירי החג נאמר ביום הראשון, השני והרביעי **שעיר עזים**, ואילו ביום השלישי, החמישי, השישי והשביעי נאמר שעיר חטאת בלא "עזים". בגמרא סוכה נ"ה ע"ב מבואר ששבעים הפרים מכוונים כנגד שבעים אומות, והגר"א מבאר על פי הזוהר שעיקרם נחלק בין ישמעאל לעשו. הפרים של היום הראשון, השני והרביעי הם שלושה עשר, שנים עשר ועשרה, יחד שלושים וחמישה, ובאותם ימים נאמר **שעיר עזים**. שאר הימים, אחד עשר, תשעה, שמונה ושבעה, אף הם שלושים וחמישה, והם כנגד עשו שהוא **איש שעיר**, ולפיכך אין שם צורך בתיבת "עזים". לפי זה מקבל יום הושענא רבה גדר מיוחד, שכן בו נשלם חשבון שבעים הפרים ובפרט נשלם החלק שכנגד עשו. ובבבא בתרא קכ"ג ע"ב אמרו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שנאמר **והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש**, ורש"י מכנה את יוסף **שטנו של עשו**. במדרש תדשא נאמר שיוסף נולד בכ"א בתשרי, יום הושענא רבה, ונמצא שהיום שבו נשלם החלק שכנגד עשו הוא עצמו היום שבו מופיע בעולם הכוח שכל גדרו לעמוד כנגדו.

ומיוסף אנו באים לרחל. בירמיהו נאמר **רחל מבכה על בניה**, והקב"ה משיבה **מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה**. רש"י בפרשת ויחי מבאר שרחל נקברה בדרך על פי הדיבור כדי שתבכה על בניה בשעת הגלות, ובגמרא עירובין י"ט ע"א נאמר על דמעות היורדות כמי השיתין, והמהרש"א מבאר שדמעות אלו עולות לפני הקב"ה במקום נסכים. עתה מקבל מניין רל"ח העשרונים משמעות חדשה. הנסכים, שבעים הפרים, יוסף, עשו ורחל נקשרים במהלך אחד, ואף המילה **דמעה** עולה קי"ט, ופעמיים קי"ט, כנגד שתי עיניים ושתי דמעות, הוא רל"ח. ועדיין עיקר היסוד הוא הסדר. תחילה השיעור, אחר כך דין הצירוף, אחר כך חשבון הקרבנות, ורק לאחר מכן מתגלה הרמז. זהו ההבדל בין רמז המולבש על סוגיא לבין רמז הצומח מתוך הגדרת הסוגיא עצמה.

תורת רבנו- ספר אדרת אליהו

אחלקה שכם

בתהילים ק"ח נאמר **אלקים דיבר בקדשו אעלוזה, אחלקה שכם ועמק סוכות אמדד**. בשם הגר"א מובא ביאור נפלא. "שכם" בגימטריא שלוש מאות ושישים, והכתוב אומר **אחלקה שכם**, כלומר חלוקת שכם. אם נחלק את ערכה של כל אות לשנים, השי"ן נותנת מאה וחמישים, הכ"ף עשר והמ"ם עשרים. מספרים אלו מכוונים לשיעורי הסוכה, שכן שתי דפנות של שבעה על עשרה נותנות מאה וארבעים טפחים מרובעים, ודופן שלישית של טפח על עשרה מוסיפה עשרה, הרי מאה וחמישים. גובהה המינימלי של סוכה הוא עשרה טפחים, וגובהה המרבי עשרים אמה, ונמצא שחצאי אותיות "שכם" נותנים מאה וחמישים, עשרה ועשרים, ע"כ דבריו הנפלאים. ואפשר להוסיף נופך כי הכתוב עצמו ממשיך **ועמק סוכות אמדד**, לשון מידה ושיעור. ואף אפשר להוסיף ששטח סוכה מינימלית של שבעה על שבעה הוא ארבעים ותשעה טפחים מרובעים, ו"אמדד" בגימטריא מ"ט.

אולם כאן יש מקום להעמיד את הדברים באופן אחר. הרמב"ם בהלכות סוכה ד', ב' פוסק שאם יש שתי דפנות שלמות סמוכות, די בדופן שלישית מעט יותר מטפח שמעמידה בפחות משלושה סמוך לדופן, ועל ידי לבוד יש כאן שיעור ארבעה. ובהלכות שבת ט"ז, ב' מבואר ששיעור ארבעה טפחים הוא שיעור חשוב במחיצה. מעתה יש לעיין בגדר לבוד, האם הוא רק **דין בשלילת ההפסק**, כלומר שהרווח אינו מעכב את הצירוף אבל סוף סוף אין כאן מחיצה אלא במקום גוף הקרש, או שמא דין לבוד פועל **חלות מחיצה** גם במקום החלל, באופן שכל השטח עד הדופן נידון כחלק מן המחיצה. והנפקא מינה היא לעצם הגדרת החפצא של הדופן. לצד הראשון יש לפנינו קרש בשיעורו, אלא שההלכה אומרת שאין הרווח מפסיק. לצד השני חל על כל השטח שם דופן.

והנה כבר הוכיח הגר"ח זצ"ל מדברי הראשונים כי הדין לבוד פועל חלות מחיצה גם במקום החלל, ולפי"ז נמצא כי שתי הדפנות השלמות נותנות מאה וארבעים, והדופן השלישית אינה נמדדת בעשרה בלבד, אלא בארבעים, שהרי מבחינת חלות דין הדופן יש כאן ארבעה טפחים על גובה עשרה. נמצא הסך הכולל מאה ושמונים, והנה מחצית "שכם" כולה היא מאה ושמונים. ולפי זה אפשר ששני החשבונות אינם סותרים זה את זה כלל, אלא כל אחד מודד גדר אחר. החשבון של מאה וחמישים מודד את **גוף הדופן כפי שהיא קיימת במציאות**, ואילו החשבון של מאה ושמונים מודד את **הדופן כפי חלות דינה**. נמצא ש"אחלקה שכם" אינו רק רמז למידותיה הגשמיות של הסוכה, אלא נוגע לשאלה עמוקה יותר, מהו הדבר שעליו חל שם דופן על פי דין, ואין כאן עוד גימטריא חיצונית אלא פתח לחקירה בעצם החפצא של מחיצה.

ונראה להוסיף כי בפסוק טמון רובד נוסף. בפרשת וישלח, לאחר שיעקב יוצא משכם ומגיע לבית אל, חוזרת התורה על הדיבור האלקי אליו. יעקב מקים מצבה ויוצק נסך

ספר איל משולש לרבינו הגר"א- בחכמת הנדסה

נסך, ותרגום יונתן מבאר שהיה שם ניסוך יין ומים כנגד ניסוך היין והמים של חג הסוכות. לפי זה הפסוק כולו מתפרש כמהלך אחד. **אלקים דיבר בקדשו אעלוזה** מכוון כנגד הדיבור האלקי בבית אל וכנגד שמחת עבודת הנסכים, **אחלקה שכם** כנגד יציאתו של יעקב משכם והחלוקה הטמונה בשם שכם, **ועמק סוכות אמדד** כנגד שיעורי הסוכה ועבודת הנסכים העתידה. האותיות הפנימיות של סוכות עולות כ"ו, מחצית שכם היא מאה ושמונים, ויחד ר"ו כמניין **דיבר**. נמצא שאין לפנינו כמה רמזים נפרדים שנזדמנו לפסוק אחד, אלא מבנה אחד שבו דיבור אלקים, יציאת יעקב משכם, ניסוך היין והמים, שיעורי הסוכה ושמחת החג כולם נכללים תחת לשון אחת.

עלים מכתי"ק רבינו הגר"א זיע"א

ושפך לו קיתון על פניו

במשנה סוכה כ"ח ע"ב נאמר שכאשר יורדים גשמים והאדם נאלץ לצאת מן הסוכה, הרי זה כעבד שבא **למזוג כוס לרבו**, ורבו שופך לו קיתון על פניו. הגר"א ביהל אור מבאר את המשל על פי המעבר ממידת הדין למידת הרחמים בחודש תשרי. ראש השנה ויום הכיפורים שייכים למידת הדין, ובחג הסוכות נעשית עבודת המתקת הדינים על ידי החסדים. ממילא לשון **מזיגה** אינה משל מקרי. היין הוא בחינת דין וגבורה, והמים הם בחינת חסד, וכאשר מוזגים מים לתוך היין אין המים מבטלים את היין, אלא משנים את אופן הופעתו. הדין נשאר דין, אבל שוב אינו עומד לבדו, אלא הוא נכנס לצירוף חדש עם מידת החסד.

ובזה מונח יסוד בגדר המתקת הדין. אין עניינה עקירת הדין, שהרי אילו הדין היה מתבטל לא היה כאן דין של מזיגה אלא ביטול. מזיגה פירושה ששני הדברים נשארים במקומם, אלא שנוצרת ביניהם הרכבה חדשה. נמצא שעבודת סוכות אינה יציאה מעולם הדין, אלא שינוי באופן חלותו, מן הדין כשהוא לעצמו אל דין המצורף עם רחמים. העבד הבא למזוג כוס לרבו הוא אפוא ישראל הבא בחג הסוכות לפעול את אותה המתקה, וכאשר יורדים גשמים ומוציאים אותו מן הסוכה, אותם מים שהיו אמורים להיכנס אל הכוס ולהמתיק את היין נשפכים בחזרה. אין זה רק משל על דחייה, אלא גוף המשל בנוי לפי גדר העבודה.

גם המילה **כוס** משתלבת במהלך. חשבונה מתקשר לשם אלקים, השם המורה על מידת הדין, וישראל נכנס לסוכה כדי למזוג את הכוס, כלומר להכניס את מידת החסד בתוך מציאות הדין. מכאן יש לשוב לחשבון שהובא בעליות אליהו, שהגר"א מנה פ"ה סוכות פסולות כנגד "סכה" חסר, וצ"א סוכות כשרות כנגד "סוכה" מלא. "סכה" חסר עולה פ"ה, ועם הכולל פ"ו כמניין אלקים, ואילו "סוכה" מלא עולה צ"א, שהוא צירוף שם הוי"ה, כ"ו, עם שם אדנות, ס"ה. נמצא שיש כאן שני מצבים. פ"ו מורה על הדין כשהוא עומד לעצמו, ואילו צ"א מורה על חלות צירוף.

עלים מכתי"ק בתורת הנסתר

אולם אין הכוונה שצ"א הוא רק מספר הכולל שני שמות, אלא עצם מבנה המילה סוכה מגלה זאת. האותיות החיצוניות, סמ"ך וה"א, עולות ס"ה, כמניין אדנות, והאותיות הפנימיות, וי"ו וכ"ף, עולות כ"ו, כמניין הוי"ה. נמצא ששם הרחמים נתון בפנימיות שם אדנות. אם כן, בסוכה הכשרה אין רק קדושה נוספת, אלא יש בה **גדר של ייחוד וצירוף**. וזה מתאים לדברי הגמרא בסוכה ט' ע"א ששם שמים חל על הסוכה, שנאמר **חג הסוכות שבעת ימים לה'**. אין כאן רק חובת גברא לשבת במקום מסוים, אלא חלות קדושה בחפצא של הסוכה. לפי זה מספר צ"א אינו רמז חיצוני, אלא ביטוי לכך שהסוכה הכשרה היא חפצא שחל עליו שם שמים, ובפנימיות חלותה עומד הצירוף של הוי"ה ואדנות.

החשק שלמה מעיר שבכל התנ"ך נכתבת סוכה בדרך כלל חסרה, ושואל היכן מצינו את הכתיב המלא שעליו בנו המקובלים את חשבון צ"א. והוא מוצא בתהילים ע"ו את הפסוק **ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון**. דווקא במקום שנאמר **בשלם**, מופיעה הסוכה בכתיב השייך לשלמות. לפי דבריו יש כאן שתי מדרגות באותו עניין. בעולם הזה, כל זמן שאין השם מתגלה בשלמות, מופיעה הסוכה חסרה, ואילו לעתיד לבוא, כאשר השם מתגלה בשלמות, מופיעה הסוכה במילואה. מעתה ה"כוס", המים והיין, פ"ה הסוכות הפסולות, צ"א הכשרות, הוי"ה בתוך אדנות והכתיב המלא ב"ויהי בשלם סוכו", באופן דנמצא דהכל נאמר על גדר אחד. סוכות הוא הזמן שבו הדין אינו מתבטל אלא מצטרף עם הרחמים, לא עקירת מידת הדין אלא שינוי בגדר הופעתה, לא שני כוחות נפרדים אלא חלות של צירוף, וזה עצמו נרשם אפילו בכתיב המילה סוכה.

תצפנם בסוכה מריב לשונות

בתהילים ל"א אומר דוד המלך **תסתירם בסתר פניך מרכסי איש, תצפנם בסוכה מריב לשונות. ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור. ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך, אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך**. הגר"א, כפי שהובא בנחלת דוד, מבאר את הלשון **תצפנם בסוכה מריב לשונות** באופן נפלא. הסוכה היא סוכת שלום, ויש בה שמירה מיוחדת מפגם הלשון. הדבר רמוז באותיות "סוכה", שכן ארבע אותיותיה יוצאות מארבעה מחמשת מוצאות הפה, סמ"ך מן השיניים, וי"ו מן השפתיים, כ"ף מן החיך וה"א מן הגרון, ורק מוצא הלשון עצמו אינו מיוצג במילה. נמצא שהסוכה כוללת כביכול את כלי הדיבור כולם, חוץ מן הלשון, ודווקא מה שחסר בה מגלה את עניינה, **תצפנם בסוכה מריב לשונות**, ע"כ דבריו הנשגבים.

עומק הדבר מתברר לאור דברי חז"ל על החורבן. בגיטין נ"ז ע"ב, על הפסוק **בשוט לשון תחבא**, מבאר רש"י שחורבן בית המקדש ומיתת רבים באו מחמת לשון הרע. המהר"ל בחידושי אגדות מרחיב שהחורבנות הגדולים קשורים בשורשם לחטא הלשון, החל מחטא המרגלים, ובמדרש המובא באוצר המדרשים נתלית חלוקת מלכות ישראל

ולבסוף החורבן בלשון הרע של ציבא על מפיבושת. ממילא הסוכה אינה רק מגינה מפגם פרטי, אלא עומדת כנגד כוח החורבן עצמו. לשון הרע יוצרת פירוד, והסוכה היא סוכת שלום. הלשון מפרקת את השראת השכינה, והסוכה היא מקום ששם שמים חל עליו.

ואפשר להוסיף רמז בהמשך הפסוקים. בגיטין פ"ח ע"א דרשו על הפסוק **וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלקינו**, שעצם הקדמת החורבן היתה צדקה. לדעת עולא הקדים הקב"ה את הגלות שנתיים קודם השלמת מניין **ונושנתם**. "ונושנתם" בגימטריא תתנ"ב, ואילו היו ישראל נשארים בארץ עד סוף המניין היתה מתקיימת בהם גזירת **כי אבד תאבדון**. לפיכך בא החורבן לאחר תת"נ שנה, וההקדמה עצמה היתה הצלת ישראל. והנה האותיות הפנימיות הנסתרות בתוך **תצפנם בסוכה מריב לשונות** עולות תת"נ, כאילו הפסוק עצמו רומז למניין השנים שבהן עמד כלל ישראל עד החורבן. מיד לאחר מכן נאמר **ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור**, ללמד שגם בתוך המצור מונח חסד, ואחר כך **ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך**, שאותו חפזון שבו נגרזו ישראל מן הארץ הוא עצמו היה הצלתם. אילו לא היה החורבן בא בחפזון, היו מגיעים לתוצאה של "כי אבד תאבדון". לכן מסיים הפסוק **אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך**, שהרי מה שנראה כהסתר פנים היה גופו של חסד. לפי זה כל המזמור נעשה יחידה אחת. הסוכה מגינה מריב לשונות, חטא הלשון הוא משורשי החורבן, האותיות הפנימיות עולות תת"נ, מניין השנים עד החורבן, והחורבן עצמו שבא קודם הזמן המלא מתואר כ**הפליא חסדו לי**.

מקדש מעט לתורה ולתפילה- בית הכנסת הגדול בווילנא

האתרוג שהיה שווה בית

בידי צאצאיו של **רבי אברהם, אחיו של הגר"א ובעל מעלות התורה**, נמסרה מסורת משפחתית מופלאה. מעבר למעשה הנורא של מסירות נפש למצוה, מגלה הסיפור את העולם הרוחני שסבב את הגר"א, עולם שבו תורה ומצוות לא היו ערכים המתווספים אל החיים, אלא הן שקבעו מה נקרא חיים, מה נקרא קניין ומה נקרא הפסד. רבי אברהם התגורר ברוגולה, במרחק מווילנה, ובאחד הימים הגיע אליו מכתב מאחיו הגאון מווילנה, ובו הזמנה לעבור לווילנה כדי ששניהם ילמדו יחד בחברותא סדר זרעים. קשה לשער מה היתה משמעותה של הצעה כזו. לשבת בקביעות מול הגר"א, לפתוח עמו משנה, ירושלמי, רמב"ם וסוגיות זרעים, היתה הזדמנות שאין לה שיעור. רבי אברהם ביקש לקבל את ההזמנה, אולם אשתו לא הסכימה לעזוב את רוגולה, וטעמה לכך היה נעוץ במעשה שאירע שנים קודם לכן בחג הסוכות.

אתרוגים לא גדלו בליטא והוצרכו להביאם ממקומות רחוקים. אף בשנים רגילות היו קשים להשגה ויקרים. שנה אחת היו הדרכים קשות במיוחד, וככל שהתקרב חג הסוכות לא נמצא אתרוג אחד בכל העיר. לבסוף, ימים ספורים קודם יום טוב, הגיע סוחר ובידו אתרוג יחיד, אלא שהמחיר שדרש היה עצום. אף בעלי הבתים האמידים, שבכל שנה היו קונים אתרוג לעצמם, נסוגו, וגבאי הקהילה נועדו לדון אם ניתן להשתמש בכספי הציבור. לבסוף הכריעו שאין הקהילה יכולה לעמוד במחיר כזה, כמעט בבחינת **אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן**, והמסקנה היתה שבאותה שנה יהיה החג ללא אתרוג. רבי אברהם שב לביתו בצער גדול וסיפר לאשתו. תגובתה היתה מיידית. כיצד ייתכן חג הסוכות בלי אתרוג. הבית שבו גרו היה בית מרווח ונוח, נכס שהגיע ממשפחתה, והיא הציעה למכור את הבית, לעבור לדירה פשוטה, ובכסף לקנות את האתרוג. מיד לוו את הכסף הנדרש, רבי אברהם רכש את האתרוג וכל בני הקהילה זכו לקיים את המצוה. לאחר החג קיימו את דברם, הבית נמכר, הם עברו לדירה צנועה והחוב נפרע.

כעבור שנים, כאשר הגיעה הזמנת הגר"א, הסבירה אשת רבי אברהם מדוע אינה יכולה לעזוב את העיר. מדי יום היתה עוברת ליד הבית שהיה בעבר שלהם, ובכל פעם שהיתה רואה אותו היתה נזכרת שמכרו אותו למען אתרוג. בעיני אדם אחר היה זה בית שאבד להם, אבל בעיניה היה זה הקניין הגדול ביותר שהיה לה. היא אמרה שאין לה בעולם תענוג גדול מן הרגע שבו היא עוברת ליד הבית ורואה בעיניה דבר שניתן בעבור מצוה, ולכן לא רצתה לעזוב את העיר ולאבד את המראה הזה. אולם כאן מתעוררת שאלה עצומה. גדול אחד נשאל כיצד ניתן להבין את הדבר. בעבור אתרוג אחד, מצוה אחת בשנה אחת, הסכימה אותה צדקת למסור בית ולחיות בדוחק, ואילו כדי שבעלה יעבור לווילנה וילמד יום ולילה עם הגר"א עצמו, לא היתה מוכנה לוותר על התענוג לראות את הבית שמכרה.

לשם ביאור הדבר הביא אותו גדול מסורת אחרת, על הגר"א והשאגת אריה. בתקופה שבה קיבל השאגת אריה גלות על עצמו הגיע לווילנה מבלי לפרסם את שמו. הגר"א הכירו, והשניים החלו לדבר בלימוד. הגר"א הזמינו לסעודת ליל שבת, והשאגת אריה אמר שבתקופת גלותו קיבל על עצמו שלא לאכול בשולחן שיושבת בו אשה, ולכן יוכל לבוא רק אם ניתן יהיה לקיים תנאי זה. הגר"א השיב שליל שבת הוא הזמן היחיד בשבוע שבו הוא יושב בסעודה עם אשתו, ועל כן אינו יכול להחליט בלעדיה. הוא שאל אותה והיא לא הסכימה, משום שכל השבוע היה הגר"א שקוע בתורתו וליל שבת היה הזמן שלה לשבת עמו. השאלה גדלה שבעתיים, כיצד אפשר לוותר על לילה שבו הגר"א והשאגת אריה היו יכולים לשבת יחד בתורה.

השיב אותו גדול שאין אנו מסוגלים למדוד נשים צדקניות כאלו בכלים שלנו, אולם דבר אחד אפשר לומר. לשבת בליל שבת עם הגר"א לא היה תענוג של עולם הזה, אלא **עולם הבא בעולם הזה**, וכן אצל אשת רבי אברהם, לעבור ליד הבית שמכרה בעבור אתרוג לא היה זיכרון רגשי ולא נוסטלגיה, אלא גם זה היה **עולם הבא בעולם הזה**. אנחנו קוראים לזה הקרבה, אבל היא אולי לא ראתה כאן שום הקרבה. אנחנו רואים בית שנמסר בעבור אתרוג, והיא ראתה בית חולף שניתן בעבור קניין נצחי. אנחנו שואלים כיצד אפשר לוותר על בית בעבור מצוה, ואצלה היתה אולי

מקום מנוחת קדשו- אהל רבנו הגר"א בווילנא

הפוכה, כיצד אפשר לוותר על מצוה כדי לשמור על בית. אנחנו רואים מה אבד, והיא ראתה מה נקנה. משום כך שייך המעשה כל כך לעולמו של הגר"א, אף שמרכזו הוא רבי אברהם ואשתו. הוא מגלה את האוויר שנשמו באותו עולם, שבו תורה ומצוות לא היו קומה נוספת על החיים, אלא עצם החיים, נכסי העולם היו כלי שעה וקנייני הרוח היו המציאות הקבועה.

ואולי אין חג שמבטא זאת כחג הסוכות. אדם יוצא מדירת קבע ונכנס לדירת עראי, כדי ללמוד שכל מושגי קבע ועראי טעונים הגדרה חדשה. קביעות איננה נמדדת בעובי הקיר אלא במה שנשאר לאדם לנצח. אשת רבי אברהם מכרה דבר שנראה קבוע כדי לקנות אתרוג שיהיה בידם ימים אחדים בלבד. לעין העולם היא החליפה דבר קבוע בדבר חולף, ובעיניה היה הדבר בדיוק להפך. הבית עבר לבעלים אחרים, אבל **המצוה נשארה שלה לעולם**.

בית שמגדלין בו תורה- בית הכנסת הגדול בווילנא

כאחד מן הראשונים

רכ"ט שנים לאחר הסתלקות הגר"א ניתן למנות את התחומים הרבים שבהם השפעתו עומדת עד היום בעוצמה שאין לה שיעור, הלכה, גירסאות, פשוטו של מקרא, דקדוק, קבלה, החזרת הירושלמי והתוספתא למרכז בית המדרש, וכל עולם וולוז'ין שצמח מכוחו של רבי חיים. אולם אף רשימה זו אינה נותנת מושג ביחס שבו התייחסו אליו גדולי הדורות. רבי חיים מוולוז'ין, שהכיר את הגר"א כרבו ולא כדמות רחוקה, כתב שאף אילו היו מתגלים כל כתבי רבו, היו רק כטיפה מן הים הגדול של חכמתו. מה שנכתב לא היה שיעור קומתו, אלא אותו חלק מן הים שהגיע אל החוף. רבי אהרן קוטלר הגדיר את הגר"א **רבן של כל ישראל בדורו ובכל הדורות הבאים אחריו**, ולשון זו אינה רק הפלגה בשבחו, אלא הגדרה במקומו במסירת התורה. לא גדול שהיה שייך לדור מסוים בלבד, אלא חוליה שקבעה צורה לדורות שאחריה.

והחזון איש דיבר בלשון גדולה עוד יותר. בקובץ אגרות העמיד את הגר"א בסדרם של אותם ענקי תורה שעל ידם נפתחה הארה חדשה בעולם התורה, וראה אותו כשייך למדרגת הראשונים. אין זו קביעה של דורות, אלא קביעה בעצם שיעור הסמכות בתורה. הגר"א חי מאות שנים לאחר תקופת הראשונים, אולם גישתו למקור, היקף שליטתו בש"ס ובפוסקים וטהרת כוח הכרעתו העמידוהו בסדר אחר. וזה גם נותן גדר נכון לעוז שבו חלק לעיתים על פסקים מקובלים ותיקן גירסאות עתיקות. אפשר היה לטעות ולראות כאן מקוריות, אבל אצל הגר"א היה הדבר בדיוק להפך. כוח החידוש שלו בא מתוך ביטול מוחלט לתורה. רבי חיים מוסר את הוראתו **שלא לישא פנים בהוראה**, וכאשר הסוגיא מכריעה לצד מסוים אין מקום למשוא פנים מפני סמכות מקובלת. אולם אין פירושו שהאדם עומד מעל המקורות ומכריע ביניהם מדעתו, אלא אדרבה, דווקא מפני שהוא עומד מתחת למקורות אין הוא רשאי להכניס את עצמו ביניהם. אפשר לומר שהעוז של הגר"א היה תוצאה ישירה של ההכנעה שלו, וככל שהאדם עצמו תפס פחות מקום, כך היה בכוחו לתת לתורה לומר את דברה ללא חשבון צדדי.

וזה אולי הטעם שקשה כל כך להכניס את הגר"א להגדרה אחת. הוא היה מבעלי המסורה הגדולים ביותר ובה בשעה מן המוחות המקוריים ביותר בתולדות התורה. הוא היה דבוק בראשונים ובה בשעה פתח סוגיות מיסודן. היתה בו בקיאות שאין לה שיעור, [illegible] בקיאות לא באה במקום העיון אלא היא יצרה את העיון. הוא עסק בעומקי הקבלה ובה בשעה דקדק בכל אות ובכל ניקוד במקרא. אין אלו הפכים, אלא כולם נובעים מיסוד אחד. בעולמו של הגר"א אין כמה אמיתות בתורה. יש אמת אחת, והבבלי, הירושלמי, התוספתא, הראשונים, הדקדוק והקבלה הם כולם צדדים שונים בגילויה.

ומשום כך י"ט בתשרי, יום הסתלקותו, חל בזמן המתאים כל כך להתבוננות בדמותו. בחג הסוכות אדם חי בתוך עולם שבו המידה והסוד נפגשים בכל מקום. הסוכה צריכה עשרה טפחים ושם שמים חל עליה, הנסכים נמדדים בשיעורים מדויקים ועל ידם מתברכים גשמי השנה, שבעים הפרים הם מספר מדויק של קרבנות ובה בשעה הם מכוונים כנגד שבעים אומות. וי"ו אחת ב"מנחתם" מגלה חלות צירוף של מנחות ונסכים, "שכם" פותח חקירה בגדר לבוד ובחלות שם מחיצה, ה"כוס" של המשנה מגלה את גדר צירוף הדין והרחמים, והכתיב החסר והמלא של סוכה נעשה ביטוי לחילוק שבין דין העומד לעצמו לבין ייחוד של שמות. אצל הגר"א הפרט אינו מפסיק להיות פרט, אולם הוא לעולם אינו עומד לבדו.

וזה אולי הרושם העמוק ביותר מכל החידושים הללו. הגר"א לא הגדיל את התורה בכך שהכניס לתוכה דבר מן החוץ, אלא גילה כמה היה כבר מונח בתוכה. הוי"ו היתה שם, חסרונה היה שם, מספר הפרים היה שם, שיעור העשרונים היה שם, לשון המשנה על הכוס והקיתון היתה שם והכתיב בתהילים היה שם. החידוש היה לראות שכל אלו אינם פרטים מנותקים אלא חלקים של בניין אחד. בי"ט בתשרי תקנ"ח הסתלק הגר"א מן העולם, אולם רכ"ט שנים לאחר מכן אורו לא נתמעט. כל דור שנכנס לכתביו מגלה מחדש עד היכן יכולה להגיע תביעת התורה מן האדם, לדעת בהיקף בלי לאבד את העומק, לעיין בעומק בלי לאבד את הכלל, לחדש בלי לצאת מן המסורה, לכבד מסורה בלי לוותר על בירור האמת, ולגשת לכל אות מתוך ידיעה שאין דבר בתורה שנכתב במקרה.

ככל שנכנסים יותר לעולמו, המילה "גאונות" הולכת ונעשית קטנה. אין כאן רק מוח מבריק, אין כאן רק בקיאות מופלאה ואין כאן רק קדושה נוראה, אלא אחד מאותם יחידי דורות שכלל ישראל רואה דרכם עד היכן יכול להגיע אדם כאשר מוחו ונשמתו נמסרים בשלמות לתורה. וזו אולי המחשבה המכניעה ביותר. דורות של תלמידי חכמים מילאו ספרים בביאור דבריו, בתי מדרש שלמים עוצבו מכוח דרכו וכמעט אין חלק בתורה שלא נגע בו אורו, ואף על פי כן בכל פעם שפותחים את דברי הגר"א התחושה איננה שהגענו לסוף דעתו, אלא שרק נכנסנו לפתח. הים עדיין גדול מן החוף, האור עדיין גדול מן הכלי, וגם לאחר רכ"ט שנים הגאון מווילנה אינו רק מחייב אותנו להתפעל ממה שהיה, אלא מחייב אותנו להגביה את עצם המושג שלנו בשאלה **מה יכול אדם להיות כאשר התורה נעשית כל מציאות חייו**.

הוצאה לאור צוף

הופיע

נעים דודי

על התורה

מהרב ר' **דוד יונתן שטיין** שליט"א

ביאורים עמוקים וחידושים
על סדר פרשיות התורה
בדרך המסורה שקיבל מרבותינו לבית בריסק

"המה נכוחים וישרים, מאירים עיניים ומיושבים היטב, וניכר בהם רושם הדרך שקיבל מרבו הגאון ר' משולם דוד הלוי סאלאוויציק זצ"ל בבירור עיקרי הדברים ועמידה על יסוד הענין"

(הגאון הגדול רבי אלי' דוב וכטפויגל שליט"א)

"הספר נעלה בדבריו"

(המשגיח הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א)

עומק, עמל, יגיעה, דקדוק, כל אות וכל מילה בתוה"ק ספר שלם על התורה בסדר הפרשיות להבין ולהשכיל ולהתבונן בכל פרט בדרך שקיבל מרבותיו הגדולים מוסרי התורה ומעתיקי שמועה... מלא וגדוש בדברי תורה ערבים ושמחים בהיקף רב ובעומקה של הלכה"

(הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א)

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י: הוצאה לאור צוף | הפצה: קלמוס

בס"ד

הוצאה לאור
צוף

מעוטר
בהסכמות
של
פוסקי הדור

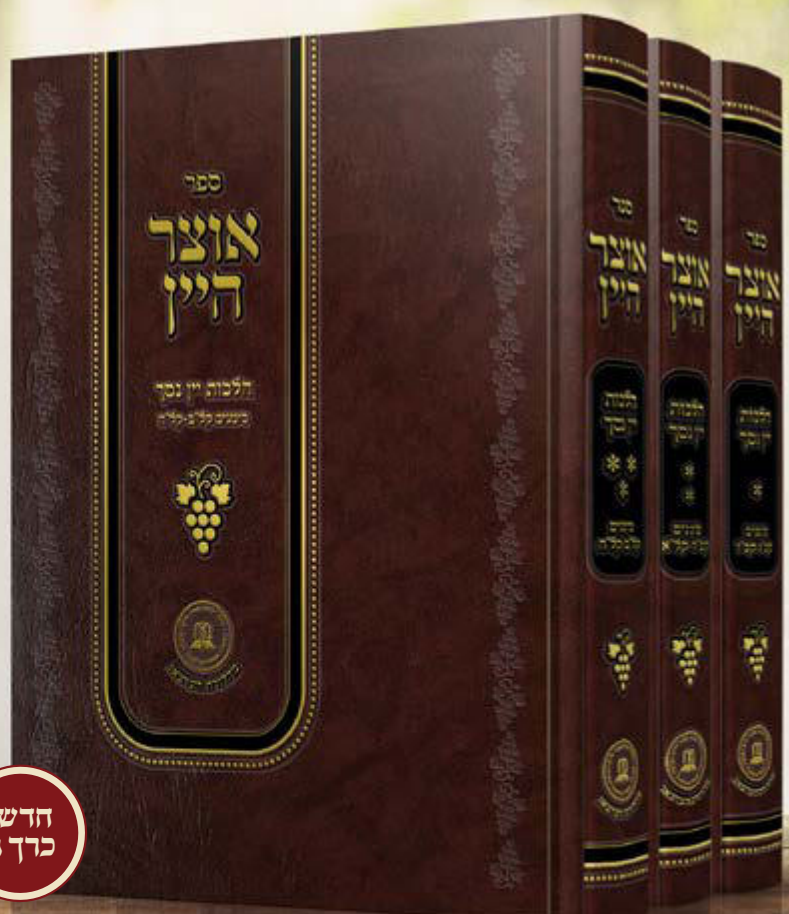
יומא טבא הוא לרבנן
יצא לאור חלק ג שרבים חיכו לו

ספר

אוצר היין

על הלכות יין נסך

ספר זה מבאר הלכות וסוגיות הנוגעים בתקופתינו
עקב ריבוי היינות המיוצרים בחו"ל

בספר זה תמצאו:

- **קיצור ההלכות המצויות.**
- **פירוש קצר על סדר השו"ע.**
  (כדוגמת המ"ב)
- **ביאור מורחב בדברי הראשונים האחרונים והפוסקים.**
- **ציוני דרך ללומדים סוגיות אלו במסכת עבודה זרה.**

מתאים לאברכי הכוללים,
למורי הוראה,
למשגיחי כשרות,
ולכל החפץ לדעת הלכות אלו.

(הושם דגש גם לפסקי ההלכה
לפי דעת מרן הב"י זצ"ל)

חדש!
כרך ג'

יוצא לאור ע"י כולל ישיבת מקור חיים בראשות הרב משה חיים זקבך שליט"א

ניתן להשיג בטל: 050-4152021 | הוצאה לאור צוף

הוצאה לאור
צוף

• הביאני אל בית האוצר •

אוצר היין

כרך שלישי הופיע ויצא לאור

כבר פקיע שמיה ד'אוצר היין', החיבור המקיף על הלכות יין נסך, מאת הגאון רבי משה חיים זקבך, ראש הכולל דמתיבתא מקור חיים מודיעין עילית, ושני הכרכים הראשונים התקבלו בבי מדרשא כמארי דשמעתתא, בהלכות יין נסך החמורות אשר כל העוסקים בסוגיות אלו נעזרים רבות בספרים אלו,וכותלי בית המדרש יוכיחו.

ועתה הגיף ידו הגאון המחבר, יחד עם חברי הכולל, הנקובים בשמות, להשלים את המלאכה, בכתבם וחתמם את הספר השלישי, על הלכות הנאה והשתברות בין נסך, תערובת יין נסך, וכלי היין (שו"ע יו"ד קלב – קלח). כמעשהו בראשונה, נחלק הספר לשלשה ראשים: קיצור הלכות מצויות, למען ירוץ כל קורא בו, בית היין, והוא פירוש הקצר על סדר השו"ע, ואתו עמו 'אוצר היין', והוא פירוש מופלג ורחב, נושא ונותן בביאורי הסוגיות ובדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, בחריפות ובבקיאות, בהיקף ובעומק, לא הניח פינה אשר לא נטע שרשיה וירה אבני יסודיה.

על הספר נוסף 'קובץ שאלות מעשיות', הנוגע למעשה לכל אחד ואחד, הנמצא במקום בו ישנם נכרים או מומרים,בגון בתו"ל, בבית חולים ובבתי מלון ואירוח, וכן במקומות שמצויים עובדים זרים אשר רבו כמו רבו השאלות והסיבוכים בסוגיא חמורה דא. האמור בקובץ זה הלכה למעשה עבר תחת שבט ביקורתם של הגאון רבי צבי וובר והגאון רבי פנחס שוב שליט"א והערותיהם צוייט על הדף. קונטרס מיוחד בא בסוף הספר בענין כשרות הויסקי, אשר כעודע רבים מקילים בו, אף שישנם סוגים רבים ושונים ובכל אחד יש לברר הקודות החשובות למעשה, כפי שמבאר המחבר שליט"א באורך תוך כדי בירור המציאות ופרטי הייצור די בכל אתר ואתר.

בקונטרס נידונות שאלות מעשיות מעניינות, כגון: האם מותר לעבוד בסופר מרקט המוכר יינות לא כשרים, שהרי משתכר באיסורי הנאה? האם מותר להריח יין הסגוג בדפנות מרתף (כיום ישנו בית של צדיק מדור הקודם באירופה, שהנוסעים לשם מתבשמים מהרחת היין הסגוג במרתף ששימש כהבנסת אורחים, אלא שמאז היה הרבה שנים בחזקת גוי). כמו כן באה הדרכה מפורטת כיצד אפשר להכשיר יקב משימוש נכרי האסור כדי לעשות בו יין ישראל כשר ומהודר.

ניכר בעליל שבכתיבת הספר משתלבים ידע תורני למדני והלכתי, עם נסיון רב שנים בבירור המציאות, תוך זהירות והתייעצות עם גדולי הפוסקים, כך שכל הרוצה לשמש כל צרכו בסוגיות אלו, יפנה אל 'אוצר היין' וימצא בו די סיפוקו, בהלכה, בליטוד, ובהבנת הדברים. בסוף הספר באו גם מראי מקומות ללימוד הסוגיות, ומפתח ערכים מפורט, ההופך את הספר לשימושי עוד יותר לכל החפץ לשמוע דבר ה' או הלכה.

המחבר שליט"א, הוא בנו של הגאון המפורסם גאב"ד שטרסבורג רבי מרדכי זקבך זצוק"ל, אשר עמד על תומת הכשרות בצרפת ובעוד מארצות אירופה, ולימד דעת דור שלם, איך מתקנין את השווקים כדת של תורה, בלי לוותר ולהתפשר על כל הידורי הכשרות. ועתה בא בנו ותלמידו, למלא דבריו ולעשות רצון צדיק, להמשיך בכל עוז בתורת הכשרות, על פי היסודות שייסד הגאון זצוק"ל, בהמשך להוראותיו והדרכותיו.

בעיון בין בתרי הספר, נראה בחוש מה שהתבו הפוסקים כמה פעמים, שמי שאינו בקי בהלכה, בודאי ייכשל בה, כי לא יעלה בדעתו איזה מכשול מצוי והיכן, כך למשל אדם שיש לו חברת ביטוח, יתכן שלא יעלה בדעתו שהוא צריך לוודא שבין כל החברות המבוטחות, והחנויות, והמפעלים, אין יין נסך, שכן אם הוא מבטח יין נסך, אפשר שהוא בכלל 'רוצה בקיומו' של איסור הנאה. ומאידך גיסא, מי שמכיר את הבעיה, ואינו מכיר את הסוגיא, אפשר שיחוש לזה וימנע מלבטח עסקים כאילו ויצא מופסד, כי לפי המבואר באוצר היין (סי' קלג סעיף ה) אינו חייב להפסיד כל עסקיו, ויכול להתנות שעל היינות אינו מבטח מגיבה אלא רק משריפה, (שזה עיקר החשש), ובכה"ג מוצא המחבר שליט"א פנים להקל, כמבואר למעיין, וכמובן אין לסמוך על הכתוב כאן, והמטרה היא רק לעורר את המעיין ללמוד ולהעמיק בנושאים אלו, כמו בכל נושא הלכתי שבלי הלימוד המעמיק אי אפשר להישטר ולקיים כל הלכותיו.

עם צאת הכרך השלישי, תמה ונשלמה בסייעתא דשמיא המלאכה הנכבדה של ביאור הלכות יין נסך, אך הגאון המחבר שליט"א לא נח ולא שקט, ובמוונתו להוציא לאור ספר משלים נוסף בענייני היין ומהותו,ברכותיו,והמצוות התלויות בו, ועוד חזון למועד. וזאת מלבד ספר קיצור הלכות יין נסך מורחב אשר עתיד לצאת לאור בעזה"י בחודשים הבאים . אך לעת עתה די בשלשת החלקים הקיימים בכדי להבהיר ולהסביר כל עניני וסוגיות יין נסך, למבקש דבר ה' או הלכה, ולחפץ ללמוד את הסוגיות בעיון.

וכאן המקום להכיר טובה למשפחת הרצוג הנכבדה בעלי חברת "קרם" (royal wine group) אשר נדבה רוחם לקרבה אל המלכה ונטלו על עצמם את הוצאות של סדרת ספרי 'אוצר היין'.

הוצאה לאור
צוף

• הופיע •

מעוטר בהסכמת גדולי הדור שליט"א

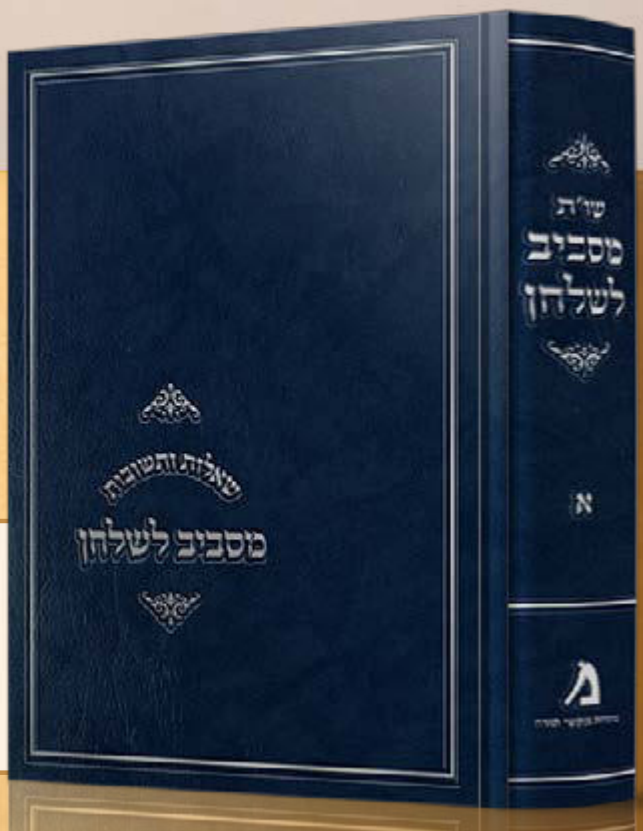
שאלות ותשובות
מסביב לשלחן

יום בשורה לעולם התורה,
עם צאתו של השו"ת החדש 'מסביב לשולחן',

מאת הגאון רבי **אילן נתנאל סנדר** שליט"א
וצוות רבני הכולל ובית ההוראה 'מבקשי תורה'.

למעלה מארבע מאות תשובות בנושאים מצויים על סדר השולחן ערוך
פרטי ההלכה מהשולחן ערוך ועד פוסקי דורינו להלכה ולמעשה
בירור הלכה מאיר ובהיר השווה לכל נפש.

שאלות שנשאלו ב'בית הוראה מבקשי תורה' בשנים האחרונות, בכל תחומי החיים, החל משאלות שונות בהלכות ברכות ותפילה, דרך שאלות מיוחדות בהלכות שבת ומועדים, עובר להנהגת האדם היוצא לנופש, כניסה למקומות תיפלה, הלכות מצויות הנוגעות לשנת השמיטה, שאלות שונות המצויות בדיני ממונות, ועד לשאלות הנוגעות למצב המיוחד ששרר לאחרונה בארצנו הקדושה, מירידה למקלט בעת אזעקה ועד הלכות הנוגעות לתפילה להחזרת החטופים.

"ספר חשוב ונכבד שפיו יקבנו 'מסביב לשלחן', אשר כשמו כן הוא, מסביב לשלחן ערוך חלקי או"ח יו"ד וחו"מ, המרכז בתוכו מאות שו"תים בשאלות שכיחות ומצויות אשר הזמן גרמן, ובו תשובות מפורטות עם מקורות וציונים אשר מאירים את יסודות העניינים הנידונים בו, והכל מסודר בטו"ט ודעת",
(הגאון הגדול רבי עזריאל אוירבך שליט"א).

מסלול הוראה טלפוני
מיסודות ההלכה עד המציאות בזמננו
לרבנים ומורי הוראה
"מצות התלויות בארץ" - תרו"מ / ערלה

בהגשת ובהנחיית **הרה"ג רבי אלחנן בקרמן שליט"א**
ובהכוונת **הרה"ג רבי שאול רייכנברג שליט"א**

תכנית הכשרה ייחודית

תכנית הכשרה ייחודית
הלימודים במתכונת טלפונית נוחה
למשך 14 שבועות

מעטפת רחבה

מענה לשאלות והכוונה
לאורך התקופה
ובית מדרש טלפוני פעיל

הסמכה מקיפה

לימוד ההלכות,
לצד סיורים מקצועיים
ושימוש מעשי אצל מומחים

הלכה למעשה

ביצוע הפרשות בפועל
מטבל ודאי ומספק טבל
והכנת "פרוטה חמורה"

הכרת המציאות

היכרות בלתי אמצעית
עם המציאות בשטח
ומערכות הכשרות בארץ ישראל

תעודת הוראה

מבחן מסכם כתנאי
לקבלת תעודת הסמכה
המוכרת על ידי חשובי מורי ההוראה

להרשמה במוקד חקר

073-345-3333 בשלוחה 5

ניתן לקבל פרטים נוספים
במייל: k0733453333@gmail.com

מרכז עולמי לרבנים
חקר
לחקר המציאות בהלכה
לע"נ הרה"ג ר' אברהם נח קלייז ז"ל

ניתן גם להצטרף בנדרים פלוס: ע"ש 'חקר'
בקטגוריית 'קורס מצות התלויות בארץ חורף תשפ"ז

הוצאה לאור
צוף

• הופיע •

מתנות כהונה

מתנות כהונה על בכורות – מכתב יד יחיד בעולם

עמ"ס בכורות

מרבינו יהודה הכהן כץ

בעל 'מראה כהן' על זבחים, ו'מנחת כהן' על מנחות

◆ ◆ ◆

הגאון המחבר זצ"ל, היה דיין בעיר ואם בישראל ליסא, ובק"ק ברלין, שריד לדור דעה, תלמידו של הגאון המפורסם רבינו יהונתן אייבשיץ, ונכד רבי יונה נחום כ"ץ, אחיו של רבינו גדול הפוסקים רבי שבתי כהן, הש"ך, (חתנו של רבי שמואל קוידינובער, בעל 'ברכת הזבח').
נדפס לראשונה על פי כתב יד, נערך והוגה על ידי תלמידי חכמים מובהקים, ונדפס בהידור ובהרחבה, ותחתיו הערות וביאורים והפניות לגדולי הפוסקים והמפרשים, העוסקים בנושאים אותם מעלה רבינו המחבר. עם הגהות הגאון רבי יעקב בוימאן זצ"ל, אב"ד שערי תורה לוס אנג'לס (מתלמידי הגאון האבנ"ז, תרל"א - תש"א),
ספרי המחבר זצ"ל נדפסו בהסכמת גדולי הדור, רבי שאול אב"ד אמסטרדם, רבי רפאל הכהן אב"ד אה"ו, ורבי יוסף תאומים מלבוב - הפרי מגדים. דנו בדבריו מרנן הנו"ב רעק"א והחת"ס זכר צדיקים לברכה.

"כבוד הגאון הגדול מופת הדור אדמ"ו מוהר"ר יחזקאל... כבודו בעצמו הוא ובניו וחתניו באו על החתום ועל הגלוי מלתא דעבידא לגלויי וכו' לקנות ספרי מנחת כהן בכסף מלא".
(הגאון הנו"ב זצוק"ל)

"ארי בר חכים הוא כאיתן והימן ה"ה הרב המאה"ג חריף ובקי בכל החכמות תורניות טבעיות פילוסופיות, כבוד מוהר"ר יהודה כהן מליסא נר"ו מכירו הייתי לשעבר".
(הגאון הפמ"ג בהסכמתו)

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות | יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | הפצה: בלוי

בס"ד

הוצאה לאור צוף

החדשים של צוף

חדש על המדף

ספרים מבית 'צוף' הוצאה לאור

הוצאה חדשה
מנוקדת ומפוארת
מחולקת לקטעים
עם כותרות משנה
ותוכן ענינים

תוך ספר **"תורת האדם"**
לרבנו משה בן נחמן זצ"ל

שער הגמול להרמב"ן

בעניני עבודת האלול,
מצוות השופר, יום הדין,
והכנה לימים נוראים

ע"פ ועדים שנאמרו בישיבת פחד יצחק

מתורתו של הגאון הגדול
רבי **יונתן דיויד** שליט"א

אשא דעי

ספר מוסר ועבודה
מהראשונים במעלה
מרנן ורבנן גדולי הדורות
שקדו על דלתותיו והוחזק
כמקור ליראת שמים וקרבת ה'

מרבינו **ישראל איסר מפאניוואז'** זצוק"ל
תלמיד רבינו **הגר"ח מוולז'ין** זיע"א

מנוחה וקדושה

על מסכת בכורות

מרבינו **יהודה הכהן כץ** זצ"ל
בעל 'מראה כהן' על זבחים,
ו'מנחת כהן' על מנחות

יו"ל מתוך כתבי יד לראשונה עם הגהות שיורי כהונה
מאת הגאון רבי **יעקב בוימאן** זצ"ל תרל"א - תש"א
אב"ד ק"ק שערי תורה לאס אנג'לס

מתנות כהונה

גילוי מקום המקדש בהר הבית
הספר מגלה את המסורות
התורניות האמיתיות מהפסוקים,
דרך חז"ל ועד המחברים האחרונים.
בליווי תרשימים, תצלומים ואיורים.

מאת הרב **ברק שרגאי** שליט"א

נויו של עולם

תשובות בנושאים מצויים
על סדר השו"ע
פרטי ההלכה מהשו"ע ועד
פוסקי דורינו להלכה ולמעשה
בירור הלכה בהיר השווה לכל נפש.

מאת הגאון רבי **אילן נתנאל סנדר** שליט"א
וצוות רבני הכולל ובית ההוראה 'מבקשי תורה'

שו"ת מסביב לשולחן

חדש!
כרך ג'

על יין נסך
ספר זה מבאר הלכות
וסוגיות הנוגעים בתקופתינו
עקב ריבוי היינות המיוצרים בחו"ל

יו"ל ע"י כולל ישיבת מקור חיים
בראשות הג"ר **משה חיים זקבך** שליט"א

אוצר היין

על התורה
כולל חידושים וביאורים הערות
ורעיונות בביאורי המקראות
ובדברי חז"ל

מאת הגאון רבי **פרץ שטיינבערג** שליט"א
רב בק"ק ישראל הצערי דקווינס וואלי
בעיר קיו גארדענס הילס, נוא-יארק

פרי עץ החיים

על סדר התורה | תשפ"ה

כרכים
א'-ב'

מאמרים ועיונים משולבים
נגלה ונסתר ודרכי עבודה

מאת הגאון
רבי **מרדכי יוסף זקוטינסקי** שליט"א
רב דקהל מבקשי ה' לורנס ניו יארק

מבקשי יחודך

חדש!
כרך י"א

כרך חדש
מתוך סדרת הספרים
המביאה מהפכה
בעולם הלימוד ההלכתי
עם מערכות סדורות
ומעמיקות על שו"ע ואו"ח

מאת הגאון
רבי **אברהם טומבק** שליט"א

ביכורי הלכה - סט י"א כרכים

ניתן להשיג בחנויות הספרים | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס

WWW.TZUFBOOKS.COM | ZUF@ZUF.CO.IL | 02-6504055

עכשיו הזמן
לחתן את הילדים

מצטרפים למהפכה של משיאים
ומחתנים את כל הילדים בלי חובות ודאגות

להצטרפות ›

03-6900029

משיאים.
ככה מחתנים היום ילדים

לפרטים נוספים ›
036900029m@gmail.com

בנשיאות והכוונת הדיינים הגאונים: **הגר״י סילמן שליט״א** | **הגר״צ ברוורמן שליט״א**

המידע כללי ואינו מהווה ייעוץ השקעות. הפעילות מבוצעת רק מול סוכני ביטוח מורשים. 'משיאים' אינה יועצת השקעות, אינה מבטיחה תשואה, והמסחר כרוך בסיכון. הגמ"חים אינם שותפים ב'משיאים' וההצטרפות אליהם כפופה לתקנונם.

רוצה להוציא ספר לאור?
ספר יוצא לאור בצוף!

לא יודע איך עושים את זה?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני, תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו נמצא הספר ועד לתוצאה המושלמת, **איתכם לאורך כל הדרך.**

צוף הוצאה לאור - נתן פלדמן

www.tzufbooks.com | zuf@zuf.co.il | 02-6504055 | 054-8401840

הקלדה | עריכה | הגהה | עימוד | גרפיקה | הדפסה | הפצה | פרסום | יח"צ

הקבלה ליום הדין המומלצת ע"י מרנן גדולי הדור שליט"א
קבלה אחת המקיפה את כל הנושאים, ותרומם לך את כל החיים

הקו של בני העליה

בהכוונת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה
הגרמ"ה הירש שליט"א

0733-573-129

לכל הפרטים המלאים על התכנית שמחוברים אליה אלפים רבים של אברכים ובחורים: שלוחה 6

לשותפות
בהוצאות הגדולות
ע"ש עשירי קודש
ובנדרים פון 1158

לקו עשירי קודש לנשים ובנות:
0733.023.454

אתה רוצה להתקדם בתורה ובעבודת ה'? להתרומם ולגדול?
כעת יש לך את ההזדמנות! כדאי לנסות.
תתקשר, תטעם, תרגיש.